

ΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΕΦΗΜΕΡΙΣ

1964

Δ

135

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1964

ΜΕΤΑ 39 ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ 160 ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1967

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ

1. Τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐπιμελοῦνται τρεῖς τῶν συμβούλων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

2. Πᾶσα πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα ἀποστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Γραμματέα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κ. Ἀναστάσιον Κ. Ὁρλάνδον, Διευθυντὴν τῆς Ἐφημερίδος, λεωφόρος Βενιζέλου (Πανεπιστημίου) 22.

3. Ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι δημοσιεύονται πρωτότυποι ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἀγγελίαι, μάλιστα εἰς εὐρήματα καὶ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας ἀναφερόμεναι, συντεταγμέναι δὲ ἐν γλώσσῃ καθαρευούσῃ.

Οὐδεμία ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι δημοσιευομένη μελέτη ἢ ἀνακοίνωσις ἐπιτρέπεται νὰ δημοσιευθῇ ἄλλαχού, ἔστω καὶ ἐν ἄλλῃ γλώσσῃ, ἀνευ τῆς ἀδείας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Ἡ ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως ἐπιτροπεία, ἣ ἀπόκειται ἡ περὶ τῆς δημοσιεύσεως ἀπόφασις, ἐπιφυλάσσει ἑαυτῇ πᾶσαν ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν μεταβολήν, ἣν ἤθελε κρίνει ἀναγκαίαν ἐν τοῖς πρὸς δημοσίευσιν πεμπομένοις χειρογράφοις.

Τὴν εὐθύνην τῶν ἐν ταῖς δημοσιευομέναις πραγματεῖαις ἐκφερομένων ἐπιστημονικῶν γνωμῶν φέρουσιν οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν, ἀποκλείεται δὲ πᾶς προσωπικοῦ χαρακτήρος ἔλεγχος.

4. Ἐκδίδεται κατ' ἔτος εἰς τόμος εἰς σχῆμα τέταρτον ἐκ δώδεκα τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων συγκείμενος μετὰ τῶν ἀναγκαίων εἰκόνων καὶ πινάκων. Ἐκαστος τόμος πωλεῖται ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ.

5. Οἱ συντάκται τῶν δημοσιευομένων πραγματειῶν λαμβάνουσι πενήκοντα ἢ καὶ πλείονα, μετ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου, ἀντίτυπα τῶν πραγματειῶν αὐτῶν, ἅτινα ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται.

6. Τὰ χειρόγραφα τῶν δημοσιευομένων κατατίθενται ἐν τῷ ἀρχεῖῳ.

7. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς διαμείβεται πρὸς ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ συγγενῇ τῷ σκοπῷ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σπυρίδων Μαρινᾶτος :	Some Hints about Eastern Mediterranean Mythology	1 — 14
Σπυρίδων Μαρινᾶτος :	Ἔρευναι ἐν Σάμῃ τῆς Κεφαλλήνειας	15 — 27
Γεώργιος Σ. Δοντᾶς :	Εὐρήματα ἀπὸ τὸ παρὰ τὴν Σάμην τῆς Κεφαλλήνειας σπήλαιον Μελισσάνη	28 — 35
Μάρκελλος Σ. Μιτσὸς :	Ἐκ τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου V	36 — 51
Χρυσούλα Καρδαρά :	Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστώνης	52 — 82
Στέφανος Ν. Κουμανούδης :	Τὸ μνημεῖον τῶν ἐν Σεκελίᾳ θανόντων Ἀθηναίων	83 — 86
Γεώργιος Στυλ. Κορρές :	Κόρυθος κράνος ἔχων καὶ δόρυ	87 — 90
Κ. Ρωμιοπούλου :	Ἀγγεῖα τοῦ 4ου αἰῶνος π. Χ. ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀμφιπόλεως	91 — 104
Θεόδωρος Χ. Σαρκάκης :	Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας (167-31 π.Χ.)	105 — 119
Ἡλίας Α. Καπετανόπουλος :	Ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή ἐξ Ἐλευσίνος	120 — 123

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Νικόλαος Μ. Κοντολέων :	Ἀνασκαφαὶ Παλαιοπόλεως Ἀνδρου κατ' Αὐγουστον τοῦ 1956	1 — 5
Ἀναστάσιος Κ. Ὁρλάνδος :	Ἐκθεσις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν Βιβλιοθήκης Ἀδριανοῦ καὶ Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς	6 — 59
Εὐθύμιος Ἰ. Μαστροκώστας :	Ἑλληνικαὶ καὶ Λατινικαὶ ἐπιγραφαὶ Ἀχαΐας καὶ Ἀρκαδίας	60 — 64

ΕΙΚΟΝΕΣ

Σελ.	Εικ.	Some Hints about Eastern Mediterranean Mythology.	Σελ.	Εικ.	
			73	14	Τοιχογραφία τοῦ τάφου τῶν Scudi.
			73	15	Τεφεροδόχος ἐκ Chiusi.
2	1	Marine monster pursuing men. Cypromycenaean crater. (After Vermeule, Greece in the Bronze Age, pl. XXXIIB.)	73	16	Τοιχογραφία τοῦ τάφου τῆς Pulcella.
4	2	Heracles and the Ketos. Black-Figure cylix from Taras. (After Brommer, Marb. Winck. Progr. 1955.)	75	17	Τοιχογραφία τάφου τοῦ Orco.
6	3	Bringing down a cinnamon nest. (After T. H. White, the Bestiary etc).	77	18	Ἐρυθρόμορφος κύλιξ (Berkeley).
7	4	Birds on a Mycenaean crater. Koukounara, Pylos.	78	19	Παράστασις τυρρηνικοῦ ἐρυθρομόρφου στάμνου (Βιέννη).
7	5	Birds life on a Mycenaean crater. Koukounara, Pylos.			<i>Τὸ μνημεῖον τῶν ἐν Σικελίᾳ θανόντων Ἀθηναίων.</i>
8	6	A huge bird pursues men. Cypromycenaean crater. (After Karageorghis, AJA 62).	85	1	Ἀναπαράστασις τοῦ μνημείου κατ' ἐνώπιον.
9	7	The «Circus Vase». Mycenae. (After Wace, Chamber Tombs at Mycenae.)	86	2	Πλαγία ὄψις.
10	8	A female and two male birds upon a jug. Koukounara, Pylos.			<i>Κόρυδος κρέανος ἔχων καὶ δόρυ.</i>
11	9	Clay larnax with a death-ceremony from near Tanagra Boeotia. (After Vermeule, Greece in the Bronze Age.)	87	1	Ἀρυβαλλικὴ λήκυθος ἰδιωτικῆς συλλογῆς Ἀθηναίων.
12	10	Goddess or heroine upon a legend-monster. Mycenae. (After Matz, CMS.)	89	2	Ἡ παράστασις τοῦ κορύδου ἐπὶ τῆς ἀρυβαλλικῆς ληκύθου.
		<i>Ἐρευναι ἐν Σάμῃ τῆς Κεφαλληνίας.</i>			<i>Ἀγγεῖα τοῦ 4ου αἰῶνος π. Χ. ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀμφιπόλεως.</i>
18	1	Μελισσάνη (κάτοπις καὶ τομή).	95	1	Ἀσκοὶ ἐξ Ἀμφιπόλεως. (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 795, 796, 797.)
24	2	Σχέδιον οἰκίας Ἀγ. Θεοδώρων.	96	2	α. Ἀρυβαλλοειδὴς λήκυθος. β. Ἀρυβαλλοειδὴς ληκύθιον. γ. Εἶδος λαγίηνου ἐξ Ἀμφιπόλεως. (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 669, 666, 624.)
26	3	Ρουπάκι. Σχέδιον καὶ τομὴ ἀναλήμματος.	97	3	α - γ. Ἀρυβαλλοειδὴ ληκύθια. δ. Θήλαστρον(ι). Ἐξ Ἀμφιπόλεως. (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 498, 477, 471, 487.)
27	4	Ρουπάκι «περίβολος».	98	4	α. Κάνθαρος. β. Σκύφος. γ. Κοτύλη - κύλιξ. Ἐξ Ἀμφιπόλεως. (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 552, 444, 569.)
		<i>Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης.</i>	98	5	α. Ὑδρία. β. Κύλιξ. γ. Πινάκιον. Ἐξ Ἀμφιπόλεως. (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 665, 637, 625.)
53	1	Ἐπιτύμβιον ἀναγλύφον.	99	6	α - γ. Κάνθαροι (ὁ γ ἄνευ λαβῶν). δ. Κυάθιον. Ἐξ Ἀμφιπόλεως. (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 493, 964, 1166, 910).
53	2	Ἀναπαράστασις τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (Simón).	99	7	Κάνθαρος. Ἐξ Ἀμφιπόλεως (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 1148.)
55	3	Ἐρυθρόμορφος ὕδρια ἐκ Καμαρίνης.	100	8	α. Κάνθαρος. β. Κύλιξ(ι). Ἐξ Ἀμφιπόλεως. (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 556, 1150.)
55	4	Ἐρυθρόμορφον θραῦσμα ἐκ Δήλου.	100	9	α-γ. Κάνθαροι. Ἐξ Ἀμφιπόλεως. (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 447, 466, 464.)
57	5	Ὁ σκύφος τοῦ Πιστοξένου (Α).	101	10	α - γ. Κάνθαροι ἄνευ λαβῶν. Ἐξ Ἀμφιπόλεως (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 463, 468, 465.)
58	6	Θραῦσμα ἐρυθρομόρφου ἀγγείου τῆς Ἀγορᾶς.	103	11	α - β. Οἰνοχόαι. γ. Πυξίς μετὰ πόματος. Ἐξ Ἀμφιπόλεως. (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 239, 238, 469.)
59	7	Ἐρυθρόμορφος κρατὴρ (Ferrara).			<i>Ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή ἐξ Ἐλευσίνος.</i>
60	8	Πήλινον προσωπεῖον Ἐκάβης (Lipari).	120	1	Τιβ. Κλ. Δημόστρατος (Α) (Σουνιεύς) ἀφ' ἐστίας.
66	9	Καιρετανὴ ὕδρια.			
67	10	Ἐρυθρόμορφος τυρρηνικὸς κρατὴρ ἐκ Falerii (Villa Giulia).			
72	11	Τυρρηνικὸς ἀμφορεύς. Ἐθν. Βιβλ. Παρισίων.			
72	12	Ἐπιτύμβιος στήλη. Bologna.			
73	13	Ἀγγεῖον Ἀμύνου (Ἐθν. Βιβλ. Παρισίων).			

ΠΙΝΑΚΕΣ

- Ἐρευναι ἐν Σάμῃ τῆς Κεφαλληνίας.*
- Πίναξ 1 1. Μελισσάνη ἐκ τῶν ἔνδον.
2. Τοιχώματα τοῦ βαράθρου.
3. Ὁροφὴ τοῦ σπηλαίου πλήρης αἰχμηρῶν σταλακτιτῶν.
4. Τὸ Β. μέρος τοῦ σπηλαίου μετὰ τῆς νησίδος.
- Πίναξ 2 1. Ὅψις τῆς Μελισσάνης ἐκ τῶν ἔνδον (ὅπῃ ὀροφῆς καὶ στρώσεις τοῦ πετρώματος).
2. Ἡ διανοιγείσα σῦριγξ ἡ καθιστώσα προσιτὸν τὸ σπήλαιον.
3. Ἡ λίμνη τοῦ σπηλαίου.
4. Ἡ νησίς τοῦ σπηλαίου, ἔνθα ἀπέκειντο αἱ ἀρχαιοότητες.
- Πίναξ 3 1. Ἡ Ζερβάτη. ΒΑ. γωνία, ἔνθα ἐγένετο ἡ σκαφή.
2-3. Ὅστρακα ἐκ τῆς Ζερβάτης.
4. Εὐρήματα ἐκ Μυκηναϊκῆς οἰκίας Ἀγ. Θεοδώρων.
5-6. Ὅστρακα ἐκ Μυκηναϊκῆς οἰκίας Ἀγ. Θεοδώρων.
- Πίναξ 4 1-2. Ἡ Μυκηναϊκὴ οἰκία Ἀγίων Θεοδώρων ἐκ Ν. καὶ ΒΑ.
3. Πεδιάς Σάμης. Δύο πελώρια ἐλαιόδενδρα.
4. Πεδιάς Σάμης. Ἡ περίφημος ἐλαία ἡ θεωρουμένη ὡς ἡ μεγίστη τῆς Κεφαλληνίας.
- Πίναξ 5 1-2. Ρουπάκι (Δ. τμήμα ἀρχαίας Σάμης). Μεγάλοι ἀναλημματικοὶ τοῖχοι.
3-5. Περίβολοι(;) ἐξ ὀρθίων πλακῶν εἰς διπλὴν σειράν.
- Εὐρήματα ἀπὸ τὸ παρὰ τὴν Σάμην τῆς Κεφαλληνίας σπηλαίου Μελισσάνης.*
- Πίναξ 6 Εὐρήματα ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Σάμην Κεφαλληνίας σπηλαίου Μελισσάνης.
α) Πήλινος δίσκος Νυμφῶν καὶ Πανός.
β) Πήλινον εἰδώλιον Πανός.
- Πίναξ 7 Εὐρήματα ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Σάμην Κεφαλληνίας σπηλαίου Μελισσάνης.
α) Πήλινον πλακίδιον με κεφαλὴν Νύμφης.
β) Τμήμα πήλινου πλακιδίου με γυναικείαν προτομήν κατ' ἐνώπιον.
γ) Πήλινον πλακίδιον με Νύμφας καὶ μικρὸν Πᾶνα.
- Πίναξ 8 Εὐρήματα ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Σάμην Κεφαλληνίας σπηλαίου Μελισσάνης.
α-γ) Λύχνοι. δ-ε) Πήλινος δίσκος.
- Ἐκ τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου V.*
- Πίναξ 9 Τὸ ἄνω τμήμα τῆς ἐν IG II² 1039 ἐπιγραφῆς.
- Πίναξ 10 Τὸ κατὰ τὸ μέσον τμήμα τῆς ἐν IG II² 1039 ἐπιγραφῆς.
- Πίναξ 11 Τὸ κάτω τμήμα τῆς ἐν IG II² 1039 ἐπιγραφῆς.
- Πίναξ 12 α) Τὸ ἄνω τμήμα τῆς ἐν IG II² 1039 ἐπιγραφῆς.
β) Ἐπιτυμβία ἐξ Ἀλίου ἐπιγραφῆς.
- Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης.*
- Πίναξ 13 α) Κυρία πλευρὰ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης.
β) Ἀριστερὰ πτέρυξ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης.
γ) Δεξιὰ πτέρυξ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης.
- Πίναξ 14 α) Ἐφηβικὴ μορφή ἐκ Veii.
β) Ἐφηβικὴ πτερωτὴ μορφή (κορμός) τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης.
γ) Ἐφηβικὴ μορφή ἐκ Janiculum.
- Πίναξ 15 α) Κεφαλὴ τῆς ἐφηβικῆς μορφῆς τοῦ πίνακος 13α κατ' ἐνώπιον.
β) Κεφαλὴ τῆς ἐφηβικῆς μορφῆς τοῦ πίνακος 13α ἐκ τῶν κάτω.
- Πίναξ 16 α) Κεφαλὴ τῆς ἀριστερᾶς γυναικείας μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (λεπτομέρεια τοῦ πίνακος 13α).
β) Κεφαλὴ τῆς δεξιᾶς γυναικείας μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (λεπτομέρεια τοῦ πίνακος 13α).
- Πίναξ 17 α) Πηλινὴ κεφαλὴ Ἀθηνᾶς ἐκ Ρώμης.
β) Πηλινὴ κεφαλὴ γυναικὸς ἐκ Veii.
- Πίναξ 18 α) Τυρρηνικὸν κάτοπτρον Νέας Ὑόρκης.
β) Ἀριστερὰ πτέρυξ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (λεπτομέρεια τοῦ πίνακος 13β).
- Πίναξ 19 α) Ἀνω μέρος τοῦ κορμοῦ τῆς ἀριστερᾶς γυναικείας μορφῆς τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (λεπτομέρεια τοῦ πίνακος 13α).
β) Δεξιὰ πτέρυξ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης.
- Πίναξ 20 α) Ἀριστερὰ μορφή τοῦ δίσκου τοῦ ζυγοῦ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (λεπτομέρεια τοῦ πίνακος 13α).
β) Τμήμα παραστάσεως κρατῆρος Νέας Ὑόρκης.
γ) Δεξιὰ μορφή τοῦ δίσκου τοῦ ζυγοῦ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (λεπτομέρεια τοῦ πίνακος 13α).
- Ἀγγεῖα τοῦ 4ου αἰῶνος π.Χ. ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀμφιπόλεως.*
- Πίναξ 21 α) Περίκη ἀρ. 443 β) Περίκη ἀρ. 640. Ἐξ Ἀμφιπόλεως. Μουσ. Καβάλας.
- Πίναξ 22 α-β) Περίκη ἀρ. 442. Ἐξ Ἀμφιπόλεως. Μουσ. Καβάλας.
- Πίναξ 23 α-β) Περίκη ἀρ. 572. Ἐξ Ἀμφιπόλεως. Μουσ. Καβάλας.

- Πίναξ 24α-β) Περίκη ἀρ. 668. Ἐξ Ἀμφιπόλεως Μουσ. Καβάλας.
 Πίναξ 25 α) Ὑδρία ἀρ. 792. β) Ὑδρία ἀρ. 793. Ἐξ Ἀμφιπόλεως. Μουσ. Καβάλας.
 Πίναξ 26 Τμήμα τῆς ἐπὶ τῆς ὕδριος ἀρ. 792 παραστάσεως. Ἀφροδίτη «ἐπιτραγία», Ἐρωτιδεῖς, Ἑρμῆς.

- Πίναξ 27 Λεπτομέρεια τῆς ἐπὶ τῆς ὕδριος ἀρ. 792 παραστάσεως. Σάτυρος, Ἀφροδίτη «ἐπιτραγία».
 Πίναξ 28α-β) Κρατὴρ κωδωνόσχημος ἀρ. 571. Ἐξ Ἀμφιπόλεως. Μουσ. Καβάλας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΙΚΟΝΕΣ

Σελ. Εικ.

Ἐκθέσεις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν Βιβλιοθήκης Ἀδριανοῦ καὶ Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς.

- 6 1 Ὁ Παλαιὸς Στρατὼν (Βοῖβοδαλίκι).
 6 2 Τὸ Βοῖβοδαλίκι κατὰ Türmer.
 6 3 Τὸ Βοῖβοδαλίκι κατὰ Wordsworth.
 7 4 Ὁ Παλαιὸς Στρατὼν, πρῶην Βοῖβοδαλίκι. Ἐξωτερικὴ ὄψις.
 7 5 Τὸ Βοῖβοδαλίκι. Ἐξωτερικὴ ὄψις.
 8 6 Κάτοψις καὶ τομὴ μιᾶς τῶν αὐλῶν τοῦ Βοῖβοδαλικίου καὶ τῶν περὶ αὐτῆς στοῶν.
 10 7 Ἀποψις μιᾶς τῶν ἐσωτερικῶν στοῶν μετὰ τὸν πολυύμνητον πλάτανον.
 10 8 Ἑτέρα πλευρὰ μιᾶς τῶν ἐσωτερικῶν αὐλῶν.
 11 9 Ἡ ὀκτάγωνος κολυμβήθρα.
 11 10 Ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ περιβολοτοίχου.
 12 11 Μία τῶν ἐντὸς τῶν αὐλῶν κρηνῶν.
 12 12 Ἄλλη κρήνη ἐντὸς μιᾶς τῶν αὐλῶν.
 13 13 Μία ὄψις τοῦ κτηρίου μετὰ προπύλου τῆς εἰσόδου.
 13 14 Ὅψις μιᾶς τῶν αὐλῶν μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς κατεδαφίσεως.
 14 15 Ὅψις τῶν πεσσῶν τῶν στοῶν μετὰ τὴν κατεδάφισιν.
 14 16 Ὅψις τῶν πεσσῶν καὶ τῆς ὑπ' αὐτοὺς θεμελιώσεως ἐξ ἀνακουφιστικῶν τόξων.
 15 17 Ἡ κιονοστοιχία τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ περιστυλίου τῆς Ἀγορᾶς.
 15 18 Ἀποψις τῶν κατὰ τὴν Β. πλευρὰν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν κτισμάτων τοῦ περὶ τοῦ Φετχιγιέ Τζαμίου λειτουργοῦντος ἄλλοτε Στρατιωτικοῦ Ἀρτοποιείου, πρὸ τῆς κατεδαφίσεώς των.
 16 19 Τὸ ἀναστηλωθὲν τμήμα τῆς νοτίας στοᾶς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν.
 16 20 Ὁπισθία ὄψις τοῦ ἀναστηλωθέντος τμήματος τῆς στοᾶς δεικνύουσα τὰς δοκοθήκας τῆς ξυλίνης ὀροφῆς τῆς στοᾶς. Δωρικὰ κιονόκρανα ἐκ τῶν στοῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς.

Σελ. Εικ.

- 18 22 Ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἐκ τῶν στοῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν.
 19 23 Ἴωνικὸν κιονόκρανον ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς.
 20 24 Βάσις κίονος τῆς βορείου κιονοστοιχίας εὑρεθεῖσα κατὰ χώραν εἰς τὴν ὁδὸν Πελοπίδα.
 20 25 Θέσις τοῦ Βοῖβοδαλικίου ἐν σχέσει πρὸς ὑπάρχοντα κτήρια.
Παλαιοχριστιανικὰ καὶ Βυζαντινὰ γλυπτὰ ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν.
 21 26 Μαρμάρινα ἐπιθήματα (ἀρ. 4 καὶ 9).
 21 27 Μαρμάρινον ἐπίθημα (ἀρ. 7).
 22 28 Ἐπίθημα (ἀρ. 12).
 23 29 Θωράκιον (ἀρ. 22).
 23 30 Θωράκιον (ἀρ. 23).
 23 31 Κοσμήτης (ἀρ. 32).
 24 32 Κιονόκρανον (ἀρ. 35).
 24 33 Κοσμήτης (ἀρ. 46).
 25 34 Τεμάχιον καλύμματος Ἀγίας Τραπεζῆς (ἀρ. 49+50).
 25 35 Τεμάχιον καλύμματος Ἀγίας Τραπεζῆς (ἀρ. 49+50).
 25 36 Τεμάχια καλύμματος Ἀγίας Τραπεζῆς (ἀρ. 49+50 βλ. εἰκ. 34+35).
 25 37 Τεμάχιον τραπέζης μαρτύρων ἢ ἀγαπῶν (ἀρ. 52).
 25 38 Τεμαχίου τραπέζης μαρτύρων (ἀρ. 52) σχέδιον.
 26 39 Ἐπίθημα κιονίσκου (ἀρ. 56).
 26 40 Σταθμὸς θύρας (ἀρ. 59).
 27 41 Βυζαντινὴ σαρκοφάγος (ἀρ. 64).
 27 42 Ἐπίθημα κιονίσκου (ἀρ. 66).
 27 43 Τεμάχιον κοσμήτου (ἀρ. 71).
 28 44 Κοσμήτης (ἀρ. 73).
 28 45 Τεμάχιον κοσμήτου (ἀρ. 77).
 28 46 Γωνία θωρακίου (ἀρ. 86).
 29 47 Γωνία θωρακίου (ἀρ. 87).
 29 48 Τεμάχιον θωρακίου (ἀρ. 90).
 29 49 Γωνία θωρακίου (ἀρ. 91).
 29 50 Κοσμήτης μετὰ κουφικὴν διακόσμησιν (ἀρ. 93).
 30 51 Τεμάχιον κοσμήτου (ἀρ. 94).

Εἰκ.	Σελ.	
30	52	Ἐπίθημα (ἀρ. 95).
30	53	Τεμάχιον ἐπιστυλίου (ἀρ. 98).
30	54	Ἡμικίων (ἀρ. 100).
30	55	Τεμάχιον θωρακίου (ἀρ. 101).
31	56	Θωράκιον (ἀρ. 105).
31	57	Ἐπίθημα κιονίσκου (ἀρ. 112).
32	58	Τεμάχιον ἐπιστυλίου (ἀρ. 118).
32	59	Τεμάχιον θωρακίου (ἀρ. 127).
33	60	Γωνία θωρακίου (ἀρ. 129).
34	61	Ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή (ἀρ. 171).
34	62	Τεμάχιον ἐπιτυμβίου πλακός (ἀρ. 172).
35	63	Τεμάχιον ἐνεπιγραφίου πλακός (ἀρ. 173).
<i>Χριστιανικά ἀγγεῖα καὶ ὄστρακα ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς.</i>		
35	64	Φιάλη ὀμφαλωτή (ἀρ. 1).
35	65	Σκυφίον (ἀρ. 2).
36	66	Σκυφίον (ἀρ. 3).
36	67	Σκυφίον (ἀρ. 4).
37	68	Φιάλη ὀμφαλωτή (ἀρ. 9).
37	69	Λοπάς (ἀρ. 10) (Τομή).
38	70	Ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ ὄψις τῆς λοπάδος ἀρ. 10. (Διδακτικαὶ Συλλογαὶ Ἀρχαιολογίας Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.)
39	71	Ὅστρακον μὲ πόδας πτηνοῦ (ἀρ. 12).
39	72	Τομὴ πινακίου (ἀρ. 14).
40	73	Τεμάχιον λοπάδος (ἀρ. 21).
41	74	Ὅστρακον μὲ πτηνὸν (ἀρ. 23).
41	75	Βάσις ἀγγείου, ἐφ' ἧς πτηνὸν μὲ φύλλον (ἀρ. 24).
41	76	Βάσις φιάλης. Ἀνθρώπιναι μορφαὶ (ἀρ. 25).
41	77	Ὅστρακον μὲ ἀνθρωπίνην μορφήν (ἀρ. 26).
42	78	Βάσις φιάλης. Λέων (ἀρ. 28).
42	79	Ὅστρακον μὲ κῶνον πίτυος (ἀρ. 29).
43	80	Τεμάχιον ἀγγείου (ἀρ. 33).
43	81	Τεμάχιον σκυφίου (ἀρ. 35).

ΠΙΝΑΚΕΣ

Ἀνασκαφαὶ Παλαιοπόλεως Ἀνδρου καὶ Ἀγρονστον 1956.

Πίναξ Α	Ἡ περιοχή τῆς Παλαιοπόλεως ἀπ' Ἀνατολῶν. Ἡ ἀρχαία Ἀγορὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν μικρὰν ἐπίπεδον ἔκτασιν, ἐμπρὸς ἀριστερᾷ.
Πίναξ Β	Ὁ κατὰ τὸ 1832 εὐρεθεὶς Ἀγοραῖος Ἑρμῆς τῆς Ἀνδρου. Ἀθῆναι Ἐθνικὸν Μουσεῖον.
Πίναξ Γ	α) Ἡ κρηπίς τῆς βορείας Στοᾶς τῆς Ἀγορᾶς τῆς Ἀνδρου. β) Τοίχος τῆς Α. πλευρᾶς τῆς βορείας Στοᾶς. γ) Βάσεις καὶ ἐξέδρα ἐμπροσθεν τῆς βορείας πλευρᾶς.
Πίναξ Δ	α) Ἡμικυκλικὴ ἐξέδρα ἐμπροσθεν τῆς βορείας Στοᾶς. β) Βάθρον ἐμπροσθεν τῆς βορείας Στοᾶς.

Εἰκ.	Σελ.	
43	82	Τμήμα ἀγγείου (ἀρ. 37).
44	83	Τεμάχιον πινακίου (ἀρ. 38).
44	84	Τεμάχιον βάσεως ἀγγείου (ἀρ. 44).
45	85	Τεμάχιον πινακίου (ἀρ. 47).
45	86	Πυθμὴν ἀγγείου (ἀρ. 48).
45	87	Βάσις ἀγγείου (ἀρ. 49).
46	88	Πυθμὴν ἀγγείου (ἀρ. 51).
46	89	Τεμάχιον ἀγγείου (ἀρ. 57).
48	90	Ὅστρακον (ἀρ. 66).
48	91	Τεμάχιον ἀγγείου (ἀρ. 67).
48	92	Τεμάχιον ἀγγείου μὲ βάσιν (ἀρ. 68).
49	93	Τεμάχιον ἀγγείου (ἀρ. 77).
51	94	Τεμάχιον πυθμένος ἀγγείου (ἀρ. 91).
51	95	Πινακίον (ἀρ. 95).
53	96	Τεμάχιον ἀγγείου μὲ κουφικά (ἀρ. 107).
53	97	Βάσις ἀγγείου (ἀρ. 108).
53	98	Ὅστρακον. Κεφαλὴ πτηνοῦ (ἀρ. 110).
53	99	Τεμάχιον ἀγγείου μετὰ κουφικῆς διακοσμῆσεως (ἀρ. 111).
54	100	Μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου (ἀρ. 117).
54	101	Τμήμα βάσεως ἀγγείου (ἀρ. 119).
55	102	Τριφυλλόσχημος πρόχους (ἀρ. 122).
55	103	Ἀμφορεύς (ἀρ. 123).
56	104	Τεμάχιον ἀγγείου (πτηνόν;) (ἀρ. 131).
57	105	Τμήμα ἀγγείου (πόδες πτηνοῦ) (ἀρ. 133).
57	106	Σκυφίον (ἀρ. 134).
57	107	Λαβὴ ἀγγείου (ἀρ. 135).
57	108	Λυχνόστατης (ἀρ. 136).
57	109	Ἀγγεῖα ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Ἀγορᾶς.
58	110	Χριστιανικά χαράγματα ἐπὶ κορμοῦ κίονος τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς.
58	111	Χάραγμα ἰχθύος ἐπὶ σταθμοῦ τοῦ Προπύλου.
59	112	Σταυροὶ ἀνάγλυφοι ἐπὶ τῶν σταθμῶν τοῦ βορείου θυρώματος τοῦ Ὀρολογίου Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου. Σύνολον καὶ λεπτομέρειαι.

γ) Βόθρος (:) ἐν τῇ Ἀγορᾷ.

δ) Λύχνος μὲ ἀνάγλυφον Ἐρωτιδέα.

Ἑλληνικαὶ καὶ Λατινικαὶ ἐπιγραφαὶ Ἀχαΐας καὶ Ἀρκαδίας.

Πίναξ Ε	α-β) Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀρκαδίας ἀριθ. 2, 3 καὶ γ, δ) ἐξ Ἀχαΐας ἀριθ. 3, 4.
Πίναξ ΣΤ	α-γ) Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀχαΐας ἀριθ. 14, 2, 18.
Πίναξ Ζ	α-δ) Λατινικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀχαΐας ἀριθ. 7 - 10.
Πίναξ Η	α-γ) Ἑπιγραφαὶ Ἀχαΐας ἀριθ. 5, 16, 11 καὶ δ) ἐξ Ἀρκαδίας ἀριθ. 1.
Πίναξ Θ	α-γ) Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀχαΐας ἀριθ. 12, 15, 14.
Πίναξ Ι	α-γ) Ἑπιγραφαὶ ἐξ Ἀχαΐας ἀριθ. 17-19.
Πίναξ ΙΑ	α-β) Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀχαΐας ἀριθ. 20, 21.

SOME HINTS ABOUT EASTERN MEDITERRANEAN MYTHOLOGY*

The decipherment of the Mycenaean script has strengthened the already existing evidence about the close relationship between the Greek and the Mycenaean world. Perhaps there is no field in which this relationship is more prominent than that of the wonderful Greek mythology. It is enough to remember only, that the drama is a most characteristic feature of world-literature. The drama is an achievement of the Greek spirit, but it has its roots almost exclusively in the Mycenaean civilization. Similarly deep are the roots into the Mycenaean world of epic poetry and of the whole heroic mythology.

Now, it is a curious fact, observed already by scholars, that we have no mythology in Mycenaean (and Minoan) art. The famous Swedish scholar M. NILSSON states, that «the historical background of Greek heroic mythology is amply proved by its correspondence to the geographical distribution of Mycenaean civilization». But, he states on the other hand, mythological scenes have been eagerly sought for, but none of them found in Minoan - Mycenaean art. There are hardly two or three representations upon rings or seals which were claimed to have a possible mythological significance¹.

This is true if we understand mythology as we understand it in Greek art. Surely we don't have the life and exploits of gods in Mycenaean art, such as we have in Egyptian, Accadian and Sumerian, Chetite and other minor fields of art. Equally we have not great heroes and their deeds, such as Gilgamesh or Engidu or the «Protector of the beasts»². This is really curious for a period, in which, according to deep-rooted Greek belief, all great heroes were born. Moreover it is sure that, for the Mycenaean also, some mighty ancestor heroes must have preexisted. Nestor remembers of generations of such overwhelming personalities³. We can offer the explanation that myths of this kind were by no

* A lecture delivered in the Wise Auditorium of the Jerusalem University (May 12th 1965) on the opportunity of the official opening of the University Museums.

¹ M. NILSSON, *The Myc. Origin of Greek Mythology*, 29-30.

² Doubts begin as soon as we meet some few Mycenaean fighting scenes engraved upon rings or seals. The persons fighting against other warriors

or against beasts (almost exclusively lions) may be, of course, mortals. The scenes may be the glorification of a specific historic fact; or may be ideal cases without a historic background. But it is equally well possible, that all or some of them depict famous stories of mighty persons who lived sometime. If so, we have already the first creation of the heroic personality.

³ II I 266f., VII 137f.

means popular, because they belonged to the war - aristocracy of the Mycenaean period; and, if we have any of these representations at all, they are found upon rings, precious gems and other precious materials or even on wall - paintings of the palaces.

There exists, however, another kind of myths or tales, which are more akin to popular surroundings and folklore. Often they become typical tales and they are known in surprisingly wide areas among most different peoples. Their subjects are monsters or animals or birds and even trees. They are found upon handicraft - products, such as pottery, just because they are popular and they render pottery commercially more interesting. Under these presuppositions we will try to

Fig. 1. Marine monster pursuing men. Cypromycenaean crater.
(After Vermeule, *Greece in the Bronze Age*, pl. XXXII B.)

examine some of these works and to show that they depict ideas common to the whole Mediterranean world.

Upon a Cypromycenaean crater from Encomi¹ we see the following scene: A chariot, upon which two men fly in terror, is pursued by a huge marine monster (Fig. 1). This has a great, circular eye, a long and strong beak - like mouth and seems to have four feet rather than fins.

The question is now, whether such representations can be mythological or not. Only rarely have scholars discussed this possibility; but, I believe, we are justified in trying to explain such scenes, especially if they are rather unusual. We have to recur to popular tales and we have to be more broad - minded, than we have been hitherto. Let us try it just in this scene:

One of the most popular tale - motifs, possibly constituting a hazy reminiscence from the very beginning of man's memory, is the monster appearing from the mystery of the waters. While stirring the minds up to our own days (mon-

¹ E. SJÖQVIST, *Problems of the Late Cypriot the Bronze Age*, 1964, Pl. XXXIIB and p. 204-5. *Bronze Age*, fig. 20,3 = E. VERMEULE, *Greece in*

ster of Lake Loch Ness!), it is equally characteristic for the Ten Kings before the Flood. Berossos's Text runs thus:

...After Amelon ruled Ammenon from the Chaldean stock of the town Pautibblon; he has ruled 12 sars; in his days appeared a monster, the name of which is Idotion; it came out of the Red Sea and it had the forms of both, man and fish.... Then came the kingship of Daonos the Shepherd, from the town of Pautibblon; he ruled also 10 sars. In his days appeared again from the Red Sea and with the same forms of man and fish, four mighty beasts. Then ruled Euedorachos from the town of Pautibblon for 18 sars; and in his days again appeared from the Red Sea another Being in form of fish and man, the name of which was given, Odakon... (After two further kings, so runs the story, came Xisuthros, and in his days happened the great Flood)¹.

In cuneiform texts we have the fragments of another similar story, in which some god (name lost) succeeds in wounding mortally the huge monster Labbu, which was the terror of mankind. It was created by the Sea and its picture, «designed by Enlil upon the Sky, was 50 elbows long». When it was wounded «its blood run for three years, three months, a day and X double hours»².

These literary traditions are already enough for justifying the idea, that the representation upon the Cypromycenaean crater was not meaningless. It was easily understandable by people, who possessed such tales. It is characteristic, that the home of these craters is Cyprus, where Oriental and Mycenaean elements coexisted.

The present case is a happy one and is chosen exactly, because it gives us the chance to follow the further development of the tale from the purely Mycenaean to the Greek world: from the standard mythology most fitting is the tale about Poseidon and the sea-monster (ketos). This creature, «carried up by a flood, snatched away the people of the plain»³. Its next development is, that it became the ketos of Hesione, killed by Heracles; another version is the ketos of Andromeda, killed by Perseus. In all these cases the scene of the event is the East; and the fact that it was a common Oriental property, is shown by the details of localization: Hesione is on the shore of Troas; Andromeda is the daughter of the king of the Ethiopians; but, as other writers state, the episode happened in Syria. Indeed, on the shore and the sea-rocks at Ioppa, the traces of Andromeda's adventure and fetters were still visible, Josephus states⁴. The tale was at home everywhere.

Sometimes the story is mentioned without Hesione, but as a fight between

¹ See B. MEISSNER, *Babylonien und Assyrien*, II, 112f.

² L. c. 182.

³ APOLLON. II 5, 9.

⁴ JOS. Bell. Jud. III 92. FRAZER, *Apollod. I*, p. 159. PAUSANIAS (IV 35. 9, transl. Frazer) states that «Red water, red as blood, may be seen in the

land of the Hebrews, near the city of Joppa. The water is hard by the sea, and the local legend runs that when Perseus had slain the sea-beast, to which the daughter of Cepheus was exposed, he washed off the blood at the spring». Cf. STRABO 759 (XVI, 2 28): *Ἰόππῃ... Ἐνταῦθα δὲ μυθεύουσι τινες τὴν Ἀνδρομέδαν ἐκτεθῆναι τῷ κήτει*.

Heracles and the ketos. Our oldest authority was Hellanicos (5th cent.); but a black-figure cylix of Attic workmanship found in Taras shows, that about one hundred years earlier the tale was already popular. The picture is extremely vivid (Fig. 2). Enough to see only the huge dimensions of the fish-like ketos, for feeling ourselves transported to the very days of the Creation. The mighty Heracles, compared to the monster, is a tiny being. Courage, however, did not abandon him. He tries to cut the spectacular tongue of the monster with a sickle. There is no doubt at all, that the painter was aware of the version mentioned by Tzetzes and by the scholiast of Homer (Il. XX 146). According to it Heracles, realizing that the

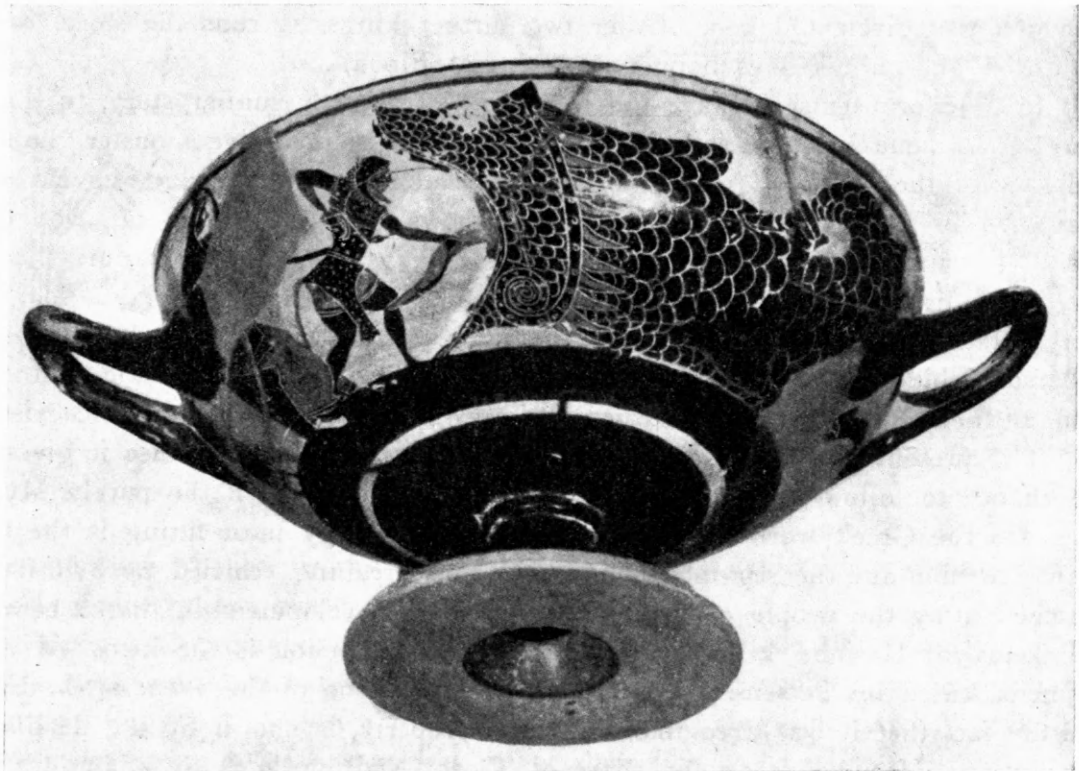

Fig. 2. Heracles and the Ketos. Black-figure cylix from Taras.
(After Brommer, *Marb. Winck. Progr.* 1955.)

monster was invulnerable, decided at once to kill it from within. What he is doing now, is opening his way by cutting the perilous tongue of the ketos. Then, «Heracles, in full armour, leaped into the jaws of the sea-monster, and was in its belly for three days hewing and hacking it... At the end of the three days he came forth without any hair on his head» (FRAZER). We are told, that the tale of the ketos exists in different versions in many lands, even in Germany, up to our own days; and we have seen, that it starts from the immemorial times before the Flood.

We have, on the other side, the amazing discoveries at Jericho, Jarmo, Ha-

çilar and Çatal Hüyük. It is in these lands, that man abandoned the nomadic life sometime in the 8th millenium. He became a permanent inhabitant of these districts and, owing to the development of agriculture, he passed from the food-gathering to the food-producing conditions. He did not as yet know, however, how to manure his fields. Earth, therefore, soon became barren. In waves these primitive laborers started to move to the West. They brought to Thessaly their preceramic Neolithic, then the Protosesklo and the Sesklo ceramic periods. Soon followed the Dimini period; these same people advanced as far as Central Europe, Italy and Sicily during these and the early bronze period. They are the settlers of the -nth and -ss toponymics, which cover a huge area on the maps, from Asia Minor to the above mentioned European districts. Is it not natural to suppose, that together with these elements they brought some of the tales and traditions of their Oriental home? Here we have before us a tale, which, partly through art, and partly through literary sources, can be followed from the Flood traditions down to our own days; and is it not a characteristic fact that the Flood tradition of Greece roots mainly in Thessaly, in this very land of the earliest Oriental settlers?¹

From further versions we can mention here, that the above exposed and rather latent adventure of Heracles is better known from the Jonas parallel story of the Bible, who sojourned another three days in the belly of the ketos. The only difference is that, according to each one's profession, Heracles hacked and bored, while Jonas prayed (Jon. 2, 1-11). The Greek tradition has still more to tell about Heracles. Enough to say here, that the genuine tradition about the «forms of man and fish» of the ketos lived still vividly when the Greeks were building the old poros temple of Athena upon the Acropolis of Athens. Only the names changed, for Odakon was then called Triton².

Akin to this tradition is the tale of the huge serpent. In Oriental sources we hear about the «Great Serpent». It was a parallel to the Labbu story, but unfortunately the text is badly damaged³. We see in Mycenaean art serpents, which have no apparent connection to the chtonic cults etc. A further meaning is not excluded a priori⁴. The subsequent mythological developments are broad. The serpent takes more phantastic forms and functions: it is usually designated as «drakon». Gods and kings are concerned in fighting it (Apollo, Kadmos). It enters popular tradition of all periods and is preserved down to our own times. It plays a role in religious traditions. The typical representation of St. George is that of fighting the dragon.

Most interesting for primitive man is the life of birds. Indeed, birds can

¹ Full bibliography about Hesione's and Andromeda's art representations: F. BROMMER, *Marb. Winckelmann Progr.* 1955. Cf. FRAZER, *Apollod. I*, 207-8. About the archaeol. question F. SCHACHERMEYER, *Die Aeltesten Kulturen Griechenlands*, 37f. and E. VERMEULE, *Greece in the Bronze Age*, 6f.

² Good pictures: LULLIES-HIRMER, *Griech. Plastik*, pl. 24-25.

³ MEISSNER, *Bab. und Ass.*, II, 182.

⁴ See the motives of serpents FURUMARK, *Mycen. Pottery*, 255 fig. 31.

fly; and this was the great dream of the whole mankind. Most of the gods are identified with or represented by birds. Many functions or miraculous qualities are attributed to birds. Curiously enough, ancient Near Eastern literature has yielded very little about birds. We can remember of the storm-bird Zû, which had great abilities and ambitions indeed. It desired to ensure the possession of

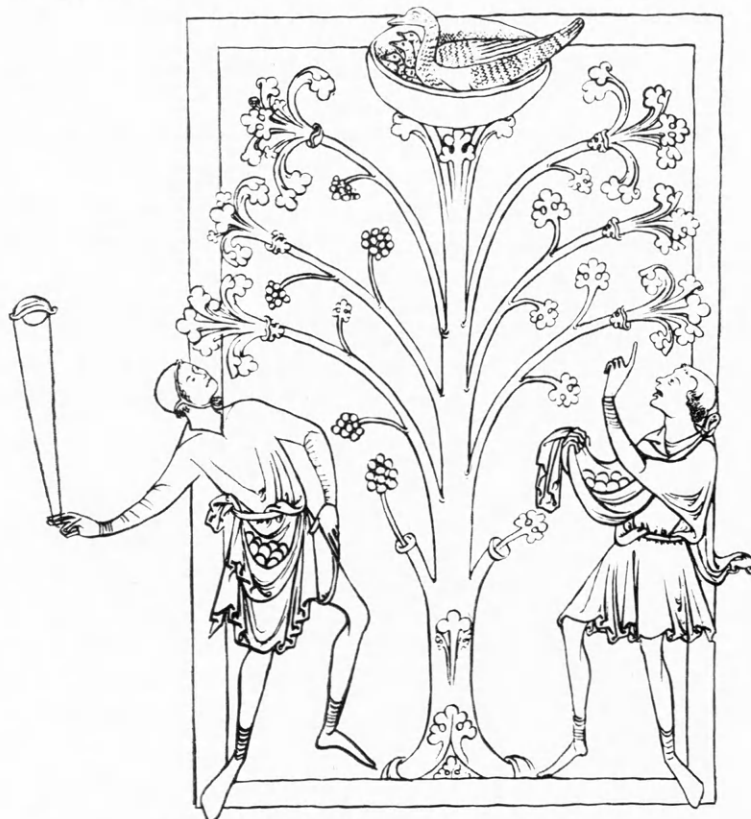

Fig. 3. Bringing down a cinnamon nest.
(After T. H. White, the Bestiary etc.)

We have, however, later Near Eastern tales, which partly fill the gap. Retrievers of precious things, which man can not find, are great birds. In the tale of Sindbad the Sailor there is the miraculous bird, which brings diamonds; the same tale is to be found in Marco Polo. Herodotus tells us about another arabic tale, according to which when cinnamon was not accessible to man, it was available through some birds, which employed cinnamon among other things for making their nests².

How persistent these tales are is shown by Medieval manuals of Zoology («Bestiaries»). In one of them is described an «Arabian bird, the Cinomolpus... because he builds his nests in the very highest trees, making them of cinnamon». The accompanying picture (fig.3) shows two men trying to bring down the nest by sling-shots³.

1 MEISSNER, Bab. u. Assyr., II, 182.

2 HEROD. III, and comp. the commentary of
HOW and WELLS on the locus

3 T. H. WHITE, The Bestiary... (Putnam, New York 1960) p. 129.

the Univers. It profited of the morning toilette of Enlil and stole the Tablets of Destiny. A proclamation among the gods followed: Whoever is strong enough to kill Zû and regain the Tablets, he will be accorded the Empire of the World... Just the same thing happened, when Marduk accepted the dangerous fight against Tiamât. He killed her and became the Supreme of the Gods. Now the happy victor is Lugal - Banda, who succeeded in regaining the Tablets, however not without the help of Zû's treacherous wife¹.

The lack about birdtales is, I think, temporary.

Again we are helped through these tales to go beyond the common and trivial explanation with a logical degree of probability: Birds are an extremely common motive in Bronze Age art generally. Upon a pictorial-style Mycenaean crater found in Koukounara (Pylos) we see the following scene: two huge, long-necked birds, carry in their beaks some root-like objects (Fig. 4). The first impression is of course: «straw or grass for their nests». If we look for a parallel in art, we may explain the object as wool (upon fleeces, for instance on the H. Triada Sarcophagus) or as a kind of flower, known already to Middle Mi-

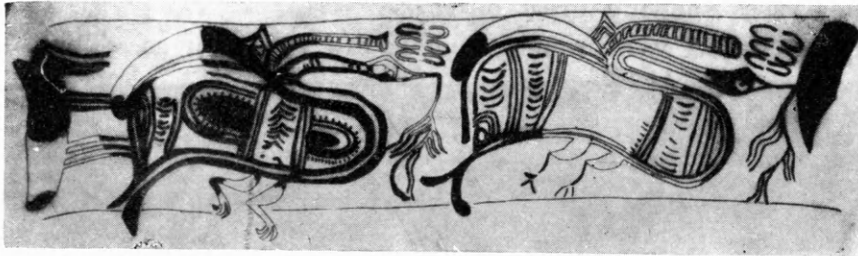

Fig. 4. Birds on a Mycenaean crater. Koukounara, Pylos.

noan potters¹. But, according to the facts exposed above, it is at least legitimate to see in this object a possible precious condiment as cinnamon was or as the sorrow-stopping, miraculous drug *nepenthes* was. This was given Helen in Egypt and she has put it in the crater in order to bring forgetfulness to Menelaos and

Fig. 5. Birds life on a Mycenaean crater. Koukounara, Pylos.

to Telemachos (Od. IV 220 ff.). After all, according to the character of Mycenaean art, it is not easier to accept the narrative subject of birds building their nests (which are not present upon the vase). If we prefer to recognize roots in the objects carried by the birds, we have again in the Odyssey the miraculous root of moly (X 305) which Hermes gave to Odysseus as a remedy against harm of sorcery. This name was given to the plant by the gods, who could get it, as it was hard for men to find. These epic tales may be well Mycenaean in origin.

There is another crater of the same class and from the same tholos tomb (Fig. 5). It represents a marin landscape with fish, swimming swans (a cygnet upon the back of its father) and a wheel. Would it be a ligature of a whole chariot? The ques-

¹ So ÅBERG, *Bronzezeitl. u. früheisenzeitl. Chronologie IV*, 191 and fig. 354-56. See also FURUMARK, *MP* 282, fig. 40, mot. 17, 8.

tion is complicated by the fact, that a single wheel can represent the solar disc ¹.

Modern scientific observation can help us in understanding some vase paintings. So we know for instance, that the gander is very aggressive and it can be dangerous owing to sudden blows inflicted with its breast. Ostrich is again very dangerous and in protecting its eggs it can break a man's skull with a blow of its fearful paws. We are now prepared to examine two vases:

A Cypromycenaean crater (Fig. 6) shows a huge bird pursuing two flying men upon a chariot. A mythological meaning has been already supposed for this and for other vases showing great birds ².

There is a curious vase from Mycenai (Fig. 7) known as «The Circus Vase».

Fig. 6. A huge bird pursues men. Cypromycenaean crater. (After Karageorghis, AJA 62)

It will be best understood as a further version of the above mentioned Cypromycenaean crater. It is painted in the s. c. «wild style», with strong deformation and lack of discipline ³. The painter has decomposed here the elements, which we see in a logical unity upon the vase from Cyprus. The Mycenai jug shows in «Children Style» the following subject: Men in chariot (or in two chariots) are attacked by two big birds. Only the central scene preserves the discipline necessary to be easily understood: the bird, flying and crying, attacks a man gestic-

¹ See both pictures in: To Ergon (of the Arch. Society etc.) 1963, 87, fig. 89 and 91 (this last upside down). BCH Chron. 1963, 750.

² KARAGEORGHIS, AJA 62, 1958, 383f. and 64,

1960, p. 278.

³ WACE, Chamber Tombs at Mycenae, pl. 18 and p. 176f. Cf. E. VERMEULE, Greece in the Br. Age, 313 fig. 50c and f.

ulating in despair. The rest of the scene is painted in «memory - style» indicating merely chariot, bird, women(?) flying in terror. A goat, besides a grass motive, are added. The bodies of the one bird, the «woman» and of the goat are filled with lines out of every style, so that they remind us of some «X-rays» primitive designs, which indicate ribs, intestines etc. of the animals represented. It is clear in any case, that the «wild-style» painter designed a scene half way between that of the Cyprus - vase and the pigmies and cranes tale; here chariots

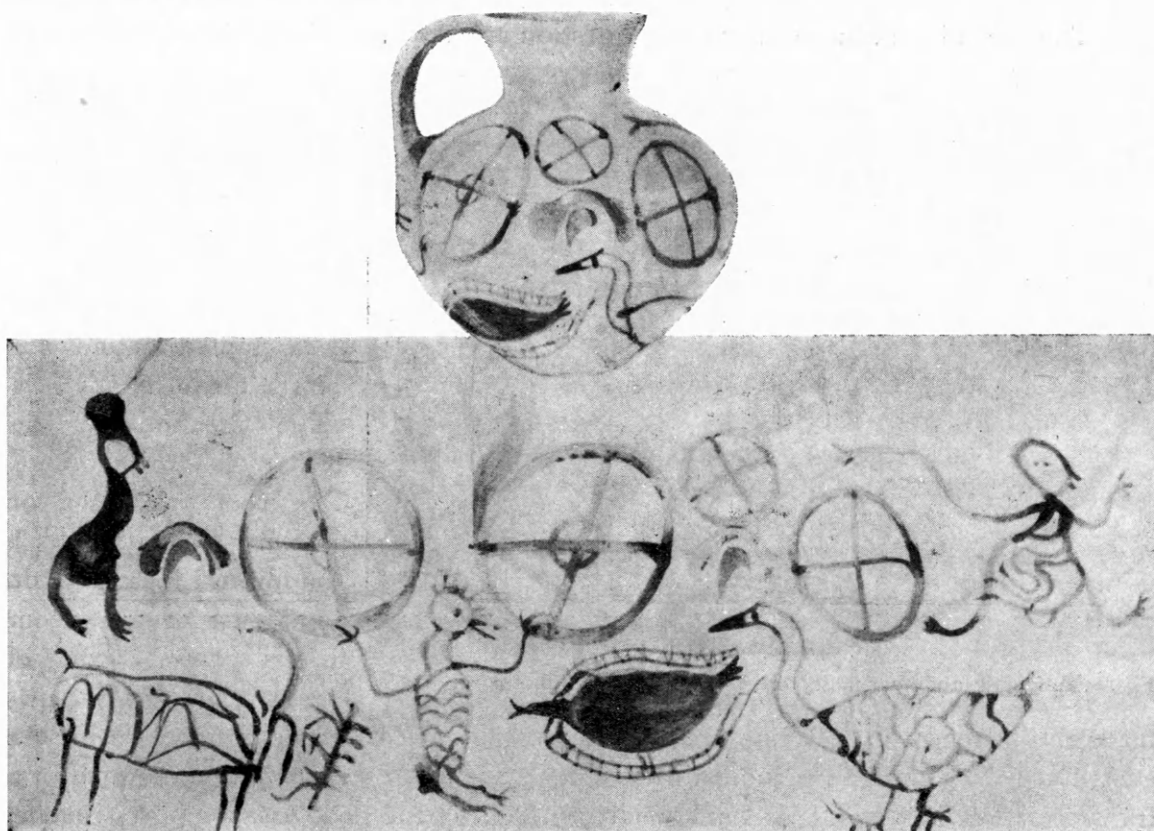

Fig. 7. The «Circus Vase». Mycenae. (After Wace, Chamber Tombs at Mycenae.)

and aggressive birds played a prominent role. He has reduced the chariots to mere wheels. This is a well known phenomenon in primitive art¹. The goat-like animal, painted possibly in «X - rays» style, may have been added to indicate an element of landscape. Fig. 8 shows possibly another «X-rays» scene².

1 See (about such phenomena in primitive art and in children designs) the important book of H. SCHÄFER, *Von Ägypt. Kunst*, p.p. 100f., 162 f.

2 About such designs, intended to show what the artist not merely sees, but what he knows about a living being, see SCHÄFER, l.c. p. 110f., fig. 59-61. See also the important book of L. ADAM, *Primitive Art* (Pelican), p. 38f. and figures 3, 8, 37.

The artist depicts in such paintings details of the body such as backbone, ribs, intestines etc. «because he regards these as no less important than the characteristic features of man's outward appearance». The goat of the Mycenai-Jug shows some analogy to the kangaroo design ADAM p. 179, fig. 37. Similarly could the design upon the jug To Ergon 1963, 86, fig. 88 (=BCH Chron. 1963, 749

We will close this survey by discussing a further aspect of the birds representation. This is the close connection of birds with mourning and with the ceremonial of death. On the H. Triada Sarcophagus birds perch upon the double axes and there are other clay sarcophagi, where birds are represented. They perch sometimes upon papyrus thickets as if they were Holy Spirits near the heavenly ocean in the fields of Ialu. Two questions arise: Regarding these phaenomena one remembers, that birds with human head represent the soul of the dead in Egyptian art¹. The creature thus born («Seelenvogel») bears the name Sirene in Greek language².

The second and more interesting question is, that the Mycenaean mythology is

Fig. 8. A female and two male birds upon a jug. Koukounara, Pylos.

full of myths concerning transformation of men and women into birds. The chief reason for this transformation is sorrow and mourning. There existed an epic about these transfigurations under the characteristic title «The Creation of the Birds» (Ornithogony). The poet was Boios or possibly Boio (a lady). Antoninus Liberalis made ample use of this poem in his own Manual of Transformations. Sorrow-

ful events ended very oft into transformations birds (Minyades, Prokne, Philomela etc.). Exceeding and deep mourning owing to death of a dear person resulted in a transformation into a special kind of bird, chosen by the god. Aisakos, for instance, son of Priamos, lost his wife Asterope; he mourned for her for long time, until he

fig. 9) show a female bird (four eggs in its belly) pursued by two male birds. (Here fig. 8). There is some further similar material, but the question needs a special treatment, which is not possible here. As to the wheel as abbreviation of the chariot it is to observe, that the explanation «Sun» is not possible here, since we have four wheels. A similar abbreviation is the column with a piece of entablature upon it as a picture of the palace. At Archanes (near Knossos) a huge building is being excavated actually, possibly the summer residence of the Knossos King. A kind of gate has been brought to light recently (still unpublished), which shows four Minoan concave-sided poros altars in situ. We can

therefore see in works like the ivory from Ras-Shamra (BOSSERT, Altkreta, 3rd ed. 503) the abbreviation of a whole mountain-sanctuary like the one represented upon the magnificent stone rhyton newly found by Dr PLATON in Zakro (To Ergon 1963, σ. 174 εικ. 187 (= BCH Chron. 1963, 843 fig. 13), where all the elements: sanctuary, altar, goats appear in organic unity.

1 See the nice sculpture from Thut-ankh-Amun's tomb bei NOBLECOURT, Vie et mort d'un pharaon, 1963, colour-plate LIV opp. p. 259.

2 The fundamental book remains always Der Seelenvogel by WEICKER (1902). For questions of style and date KUNZE, Sirenen, AM 57, 1932, 124 f.

was turned into a bird¹. A similar case is that of Meleagros's death. The women, who mourned the dead great man, were turned into birds bearing his own name².

Some of the Mycenaean bird - representations can now gain a new interest. One of the best examples is perhaps a newly found clay sarcophagus (Fig. 9) from near Tanagra in Boeotia (possibly the Homeric Eleon), a picture of which appears in the preliminary publication by Prof. E. VERMEULE³. That the painting shows mourning persons there is no question. Between and near the mourners there are some pendant objects known from the H. Triada Sarcophagus and from clay sarcophagi found in Crete. They are objects akin to death ceremony, either tresses

Fig. 9. Clay larnax with a death-ceremony from near Tanagra Boeotia.
(After Vermeule, *Greece in the Bronze Age*.)

of hair or taeniae⁴. The two mourners, clad in short chitons, walk to the right where the altar or the tomb of the dead is to be supposed. To judge by the differences in hairdressing they may be father and son.

Behind these persons a huge bird, occupying a good half of the whole scene, follows them. It is just coming out of a papyrus - thicket, as Hathor in the form of a cow does on the famous Egyptian sculpture of Deir El Bahri⁵. May

¹ APOLLOD. II p. 45 (Frazer) with details of the myth.

² L. c. I, 71 with further details and references.

³ Gr. in the Br. Age, pl. XXXV B.

⁴ Gnomon 32, 1960, p. 646. MARINATOS - HIRMER, Crete and Mycenae, pl. 126 below and col. pl. XXVII, XXIX A. BCH Chron. for 1963, 846 fig. 4.

⁵ ERMANN-RANKE, Aegypten, etc. pl. 22 opp. p. 305.

we conclude that here, too, it is the papyrus thicket of the Greek - Egyptian Italy, the Elysion Pedion? The bird emerging is long - beaked and scroll - decorated. This scroll or spiral is characteristic only of divine beings, such as sphinxes and griffins¹. It never appears on usual birds. We must suppose, therefore, that the present bird is not a mere motive. Is it the soul of the dead, recalled through the ceremony? Or may it be even more, a member of the family, mother, sister or wife just in the moment of her aporneosis? Perhaps one day we will be able to say more.

There is no room for discussing here further similar problems. For instance, it is possible to give a better definition to the monsters surrounding the king's throne. Myths or tales may lie behind riding male or female figures. There is an elegant Mycenaean lady riding upon a strange animal (Fig. 10), which has been compared to the Sirrush, the Dragon of Babel².

Fig. 10. Goddess or heroine upon a legend-monster. Mycenae. (After Matz, CMS).

Similarly we are obliged to let aside the discussion on literary parallels between the Mycenaean and Near Eastern worlds. Some of them have been discussed elsewhere³. A broader investigation on this subject would be of great interest. Many a motive has already been observed and discussed on different opportunities: Connection between physical strength and man's hair is the basis of narratives like that of Samson and of Nisos, king of Megara. Owing to a forbidden turn of the head, Lot has lost his wife as well as Orpheus has lost Eurydike. The story of David and Goliath has a good parallel in the Iliad, where

Nestor, when still young and not yet a king, killed the huge Ereuthalion, who wore a famous armour (Il. VII 155). Anteia, the wife of king Proitos of Tiryns falls in love with Bellerophon. She tries to seduce him, but he resists because of his honesty, and suffers much when Anteia falsely accuses him. All this happened to Joseph in Egypt in exactly the same manner in Potiphar's house (Gen. 39, 7 ff.). Anteia's origin was from Lycia, from where the story may have been transported to Argos⁴.

It is well known, that agriculture tools were sometimes used as weapons.

1 See for instance EVANS, PM IV, 910 or MATZ CMS I Nr. 282 or 271 (Pylos) or the fresco of the Pylos Palace, VERMEULE, l. c. pl. XXX C.

2 See D. LEVI, Studies Robinson, 108 f., idem Ephem. 1953-4, part 3 p. 49 f. Further bibliography CMS I, Nr. 167.

3 Studies Robinson I, p. 126f. I have treated material partly similar to that here discussed in a lecture before the IV Intern. Congress for Folk-

Narrative Research, held in Athens from 1 to 6 Sept. 1964 under the title: On the track of Folklore Elements in Bronze Age Art and Literature. It will be published soon in the Proceedings of the Congress.

4 A lot of parallels between Homer and the Near Eastern cultures (in a preliminary form however), are given by Prof. GYRUS GORDON, Introd. to Old Testament Times, p. 89 f.

The sickle-sword is a special Near Eastern weapon. The Greeks called it harpé; it is used by Heracles and Perseus as well as by other gods and heroes. Uranos was castrated by Kronos with a harpé and we know now, that there is a parallel, though more wild and primitive legend in the Chetite Kumarbi-story. Primitive sickles were made of the jaw-bone of an animal, in one case at least of an ass. We read now in the Judges (15, 15), that Samson found the jawbone of an ass and killed promptly with it 1000 Philistines. This has been already brought in connection with the harpé; but there is another, far more curious cross-reference between the Bible and the history of Greece: an early hero of Israel, Samegar son of Dinah, killed about 600 of the enemies with the foot of a plough (Judges 3,31). Many centuries later, during the «Battle which saved the Western Civilization», the Battle of Marathon, a mysterious warrior emerged, «with a rustic appearance and dressing, who, after having killed numerous barbarians with a plough, he became invisible after the victory». The God was asked, but the oracle gave no other answer, except of ordering to honour Echelaios. Echelte is the handle of the plough (Paus. I 32, 5). Are we not justified to recognize here the ghost of Samegar?¹.

Common moments of the most stirring human trial attract our attention as they run parallel². At the beginning of the Trojan Epic (roughly at the end of the 2nd millenium) stands the episode at Aulis. The tragic father Agamemnon must sacrifice his daughter. Artemis supplies a deer at the last moment. Another tragic father stands at the beginning of Genesis. Abraham must sacrifice his son under similar conditions. Again at the last moment appears a ram, chained in the plant savek. The scene is about 1000 years earlier; and about another 1000 years earlier still, the excavations reveal to us the same motif in Ur, the home country of Abraham.

The excavations of WOOLLEY have brought to light, among so many other treasures, two masterpieces in gold and silver and lapis lazuli. They represent the

1 See about sickle, harpé and the Samson story J. MAKKAY, Early Near Eastern and South East European Gods, Acta Archaeologica Acad. Scient. Hungaricae 16 (1964, Budapest) 24 f. 36 f. 42 f.

2 There are some papers concerning Mycenaean Mythology. E. VERMEULE's observation may be cited, that «myths with folklore colouring are probably more antique than Mycenai in many cases. They are essentially independent of religion and culture» (Class. Journal Dec. 1958, 98-108). KARAGEORGHIS in the papers already mentioned (AJA 62 and 64) saw mythical subjects upon Cypromycenaean vases, rightly, I believe, regardless of the special meaning of each representation. Very few of these tales may correspond to what we know from classical Greek tradition. A broad survey among Oriental literature and archaeology, as we have tried to do here, may give us further help:

and it is sure, that some tales (for instance the chained bird) will escape us forever. Compare further WEBSTER, Minos IV (Homer and Eastern Poetry), BANTI, AJA 58 (Myth in Preclass. Art). SACCONI, Par. del Passato, 72 etc. A bibliography on the subject has been compiled by KARAGEORGHIS, Kypriakai Spoudai 25, 1961, p. II. Purposely I have left out of consideration the late traditions about Ophion («The Snake-man») as first ruler of the world, to whom Kronos and Zeus succeeded. The original source may be Pherekydes of Syros. There were further connections of phoenician origin and scholars compared the O.-myth to that of *Marduk* and the snake-like *Tiamât*. See RE s. v. *Ophion* (E. WÜLST). Magic explanation of the Orpheus-Euridike event (РОНДЕ, Psyche³ II, 85-6) is not probable. Comp. RE s. v. *Orpheus*, p. 1269-70.

animal of sacrifice chained upon a thicket, which WOOLLEY aptly designed as «Ram caught in a thicket». (Develop. of Sumer. Art, pl. 56 opp. p. 78).

We have here before us the same motive, the same religious idea. The first act at the necropolis of Ur, third millenium. The second act in the Syrian desert, second millenium. The third act at the bay of Aulis toward the turn to the first millenium. This is indeed an excellent example of what may be called the common intellectual background of the Eastern Mediterranean world.

SPYRIDON MARINATOS

ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΣΑΜΗΙ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

1. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ

Κατὰ τὸ 1963 (Ἰούλιον), παρακλήσει τῶν Κεφαλλήνων καὶ ἀδεία τοῦ Ὑπ. Προεδρίας ἐξετέλεσα μικρὰν ἀνασκαφὴν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Σάμης Κεφαλληνίας. Ἡ πολίχνη εἶναι ἐντελῶς νέα, διότι ὁ τρομακτικὸς σεισμὸς τοῦ 1953 κατέστρεψεν οὐ μόνον αὐτὴν καὶ τὰ πέριξ χωρία, ἀλλὰ καὶ μέρος τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῶν ἐπιβλητικῶν ἀρχαίων τειχῶν τῆς πόλεως. Ἡ ἀνασκαφὴ προεκλήθη ἐκ τῆς ἀκολούθου ἀφορμῆς:

Ὁ κόλπος τῆς Σάμης κατὰ τὸν μυχὸν αὐτοῦ καὶ κατὰ μῆκος τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ Σάμης - Ἀγίας Εὐφημίας παρουσιάζει ἀξιοπερίεργα φυσικὰ φαινόμενα: Αἱ στρώσεις τοῦ πετρώματος μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν κλίσιν των εἶναι λίαν ἐμφανεῖς. Μεγάλαι καὶ μικραὶ φωλεαὶ ἐντὸς τοῦ πετρώματος τούτου ἐμπερικλείουν χάλικας πυρίτου, φθάνοντας ἐνίοτε τὰς διαστάσεις μεγάλου πεπονίου. Ἄλλαι δὲ ἔρουναι εἶχον δεῖξει ἐν τῷ μεταξὺ τὴν σημασίαν τῆς βιομηχανίας τοῦ πυρίτου ὑπὸ τῶν προϊστορικῶν κατοίκων τῆς νήσου¹. Τὸ πέτρωμα, τοῦ ὁποῦ ἡ φύσις εἶναι Καρστική, περιέχει πλῆθος σπηλαίων καὶ βαράθρων ἀφανῶν. Τινὰ τούτων κατεκρημνίσθησαν εἰς γεωλογικοὺς χρόνους καὶ οὕτως ἐπροδόθη ἡ παρουσία των. Ἦδη ὁ διὰ τοῦ πλοίου εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόλπον τῆς Σάμης βλέπει ἀπέναντί του πελώριον ἡμικυκλικὸν βύθισμα, ὡς νὰ ἦτο Κρατὴρ τῆς Σελήνης ἢ οὐλὴ ἐκ πελωρίας ὀβίδος. Τρία ἄλλα βάραθρα θὰ λάβωμεν ἀφορμὴν νὰ μνημονεύσωμεν κατωτέρω, τὸ ἐν δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ Μελισσάνη.

Ὅπαι καὶ σχισμαὶ τοῦ πετρώματος, κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἀναδίδουν ἐν ἀφθονίᾳ ὕδωρ ὑφάλμυρον, τὸ ὁποῖον ἀναταράσσει κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τὴν θάλασσαν ὡς νὰ ἐκόχλαζεν. Ἀπὸ αἰῶνος καὶ πλέον ἦτο γνωστὸν καὶ ἐμελεῖτο τὸ ἀντίθετον φαινόμενον παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Ἀργοστολίου, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὡς νὰ ἀντιστρατεύεται πρὸς τὸν φυσικὸν νόμον τῶν συγκοινωνούντων δοχείων: Τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, δηλαδή, ἔρρεεν ἀδιακόπως ἀπὸ αἰῶνων ἐντὸς μικρῶν καταβοθρῶν, χωρὶς αὗται νὰ πληροῦνται ποτέ. Ἡ λύσις τοῦ μυστηρίου ἐπετεύχθη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1963. Δύο Αὐστριακοὶ σπηλαιολόγοι τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Γκράτς, οἱ κ. κ. MAURIN καὶ ZOETL, ἔρριψαν ἐντὸς μιᾶς τῶν καταβοθρῶν Ἀργοστολίου 160 χιλιόγραμμα οὐρανίνης καὶ ἀνέμενον τὸ ἀποτέλεσμα εἰς τὸ ἀντίθε-

¹ Ἀρχ. Δελτ. 16, 1960, σ. 41 - 45, πίν. 14 - 18.

τον ἄκρον τῆς νήσου, δηλαδή παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Σάμης, πλησίον τῆς Μελισσάνης, ὅπου ἡ ἔξοδος τῶν ὑδάτων ἦτο ἡ ἀφθονωτάτη. Ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ καταπινομένου καὶ τοῦ ἀναδιδόμενου ὕδατος καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς νήσου (Βλιχάδα, παρὰ τὸν μυχὸν κόλπου Λιβαδίου) εἶχε καὶ προηγουμένως ὑποτεθῇ¹. Δέκα καὶ τέσσαρας ἡμέρας βραδύτερον παρουσιάσθησαν τὰ πρῶτα ἴχνη χρώσεως εἰς τὰ ἀναδιδόμενα ὕδατα τῆς περιοχῆς Μελισσάνης. Ἡ εὐθεῖα μεταξὺ τῶν δύο σημείων εἶναι 15 χιλίόμετρα, ἐπομένως βραδύτατα κινεῖται τὸ καταπινόμενον ὕδωρ διὰ μέσου τῶν ρηγμάτων τοῦ πετρώματος τῆς νήσου, ἀναμειγνυόμενον καὶ μετὰ γλυκέων ὑδάτων.

Ἡ Τοπικὴ Ἐπιτροπὴ Τουρισμοῦ Κεφαλληνίας, θέλουσα νὰ ἀξιοποιήσῃ τὸ κάλλος τοῦ βαράθρου σπηλαίου τῆς Μελισσάνης, ἤνοιξε σύριγγα καὶ ἐπρομηθεύθη δύο λέμβους, ὥστε νῦν καθίσταται δυνατὴ ἡ κάθοδος πρὸς τὸ σπήλαιον καὶ ἡ περιήγησις τούτου. Μόλις τὸ σπήλαιον κατέστη προσιτόν, οἱ πρῶτοι ἐπισκέπται ἀνεῦρον τὸν πῆλινον δίσκον κατόπτρου (ἄρ. 1803), τὸν κατωτέρω δημοσιευόμενον ὑπὸ τοῦ ἐφόρου κ. ΔΟΝΤΑ. Ἦδη ἐκ προηγουμένων ἐτῶν μοὶ ἦτο γνωστόν, ὅτι λατρεία τις πρέπει νὰ ἡσκήθῃ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου, διότι ὁ ἀείμνηστος σπηλαιολόγος Ι. ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΣ μοὶ εἶχεν ἐπιδειξέει λύχνον πρωΐμου Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, ὃν εὔρεν ἐκεῖ (κατωτέρω ἄρ. 1838). Ὁ Σύλλογος Ἀρχαιοφίλων Κεφαλληνίας, πρωτοστατοῦντος, ὡς πάντοτε, τοῦ κ. Μ. Κοσμετάτου, ἐζήτησεν ὅπως ἀνασκάψω συστηματικῶς τὸ σπήλαιον προτοῦ ὑποστῇ περαιτέρω ζημίας τὸ τυχὸν περιεχόμενον αὐτοῦ. Κατέβαλεν ὡσαύτως τὴν δαπάνην τῆς ἀνασκαφῆς. Θερμαὶ εὐχαρισταὶ ἀπευθύνονται καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης πρὸς τὸν Σύλλογον Ἀρχαιοφίλων Κεφαλληνίας. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ σπηλαίου οὔτε δύσκολος, οὔτε μεγάλη ὑπῆρξεν. Ἔσχον ὁμως τὴν ποθητὴν εὐκαιρίαν, ὅπως προβῶ εἰς τὴν πρώτην ὅπως δήποτε ἐπιμονωτέραν ἔρευναν τῆς περιοχῆς, διότι ἡ Σάμη εἶναι ἡ μόνη περιοχὴ τῆς νήσου, ἡ ρητῶς μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου. Παρ' ὅλα ταῦτα, οὐδὲν τὸ Μυκηναϊκὸν εἶχε παρουσιάσει μέχρι τῆς στιγμῆς. Διὰ τῆς παρούσης ἐρεῦνης καὶ ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐβεβαιώθη καὶ ἴσως καὶ ἡ παλαιότερα περίοδος, ὡς θὰ περιγραφῇ ἀμέσως κατωτέρω. Πολύτιμον βοήθειαν παρέσχον καὶ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς καὶ ἐν τῷ μουσεῖῳ Ἀργοστολίου ἡ δεσπ. Κοῦλα Κουλουμπῆ, ἑκτακτος ἐπιμελήτρια ἀρχαιοτήτων, ἡ δεσπ. Καίτη Ζωγράφου καὶ ὁ κ. Ἀντ. Χαραλαμπίδης, φιλόλογος, καὶ ὁ πολύτιμος ἀρχιτεχνίτης κ. Ζαχ. Κανάκης.

1 Τὴν ἀπλουστάτην, συγχρόνως δὲ καὶ μόνην ὁρθὴν ἀποδειχθεῖσαν ἐρμηνείαν ταύτην, ὑπεστήριξε πρῶτος ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος γεωλόγος ΦΟΥΡΥΕ, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων προταθεισῶν θεωριῶν. Ἡ ἐργασία του ὁμως παρέμεινεν ἄγνωστος εἰς τοὺς πολλούς, διότι ἐδημοσιεύθη ὡς προσθήκη εἰς σεισμολογικὴν τινα μελέτην του (Rapport sur les tremblements de terre de Céphalonie et de Mételin en 1867 ἐν Archives des Missions scientifiques VI, σ. 478 ἐξ.). Ὁ κ. WIEBEL, ὅστις ἔγραψε λεπτομερῆ μελέτην περὶ Κεφαλληνίας γενικῶς, ἐπραγματεύθη καὶ οὗτος περὶ τοῦ φαινομένου, δούς τὴν αὐτὴν ἐρμηνείαν (κάπως πολυπλοκωτέραν δὲ) ἀνεξαρτήτως τοῦ ΦΟΥΡΥΕ (Die Insel Kephallenia und die Meermühlen von Argostoli,

Wiss. Abhandlungen zum Osterprogr. d. Akad. Realgymnasiums Hamburg 1873, IX. σελίδες 160). Ὁ WIEBEL ὑπελόγησε τὸ ποσὸν τοῦ θαλασσίου ὕδατος τὸ εἰσρέον εἰς τὰ δύο μόνον βάραθρα τὰ κινουόμενα τοὺς μύλους τοῦ Stevens (1835) καὶ τοῦ Μηλιαρέση (κτισθέντα τῷ 1859) εἰς δύο δισεκατομμύρια κυβικῶν ποδῶν ἐτησίως, ἥτοι περὶ τὰς 154 χιλιάδας κυβικῶν μέτρων ἀνὰ 24 ὥρον. Ὑπάρχουν δὲ καὶ πολλὰ μικρότερα βάραθρα καὶ σχισμαί, ὅπου εἰσρέει ἡ θάλασσα. Ὅρα καὶ J. PARTSCH, Kephallenia und Ithaka (Petersmann's Mitteilungen N° 98, 1890) 22 ἐξ. καὶ Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ, Γεωγραφία Κεφαλληνίας, 1890, 173 σμ. 16.

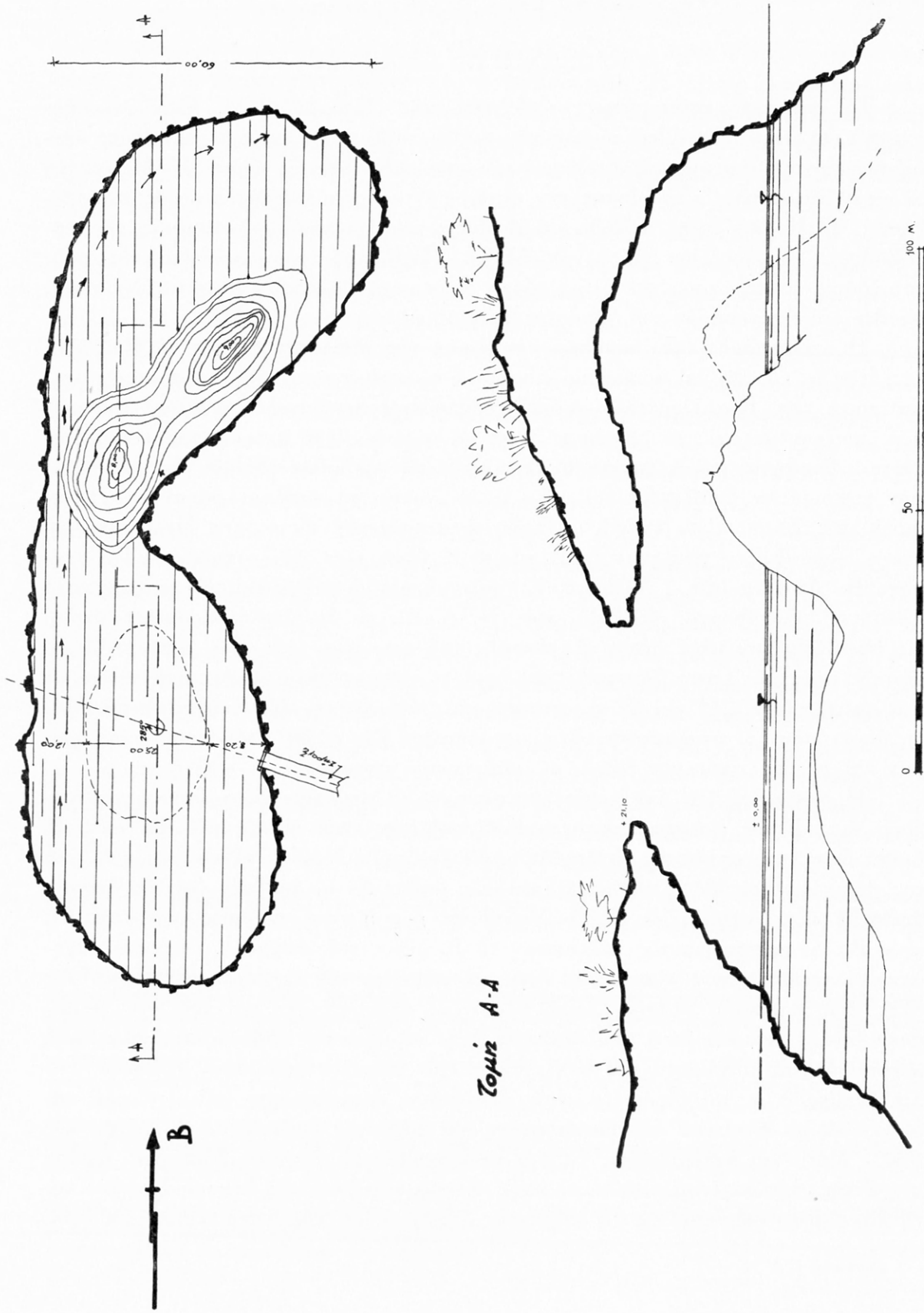
2. ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΝΗΣ

Τὸ σπήλαιον τοῦτο, ὅπως καὶ ὁ γειτονικὸς «Καραβόμυλος», ἦσαν ἀνέκαθεν γνωστὰ καὶ φημιζόμενα διὰ τὸ φυσικὸν αὐτῶν κάλλος. Τὰ ἐντὸς αὐτῶν ὕδατα ἀποδίδουν ἐξόχους ἀποχρώσεις ἀναλόγως τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ὥρας. Ἡ Μελισσάνη περιέχει σταλακτίτας κοσμοῦντας τὴν εὐρύχωρον ὀροφὴν καὶ τὰς πλευρὰς τοῦ σπηλαίου. Ὁ Καραβόμυλος ἀνέδιδε καὶ ἀναδίδει τὸ μέγιστον ποσὸν τοῦ εἰς τὰς καταβόθρας Ἀργοστολίου εἰσρέοντος ὕδατος. Μέχρι πρό τινων ἐτῶν διὰ τῆς ροῆς τοῦ ὕδατος τούτου πρὸς τὴν ὀλίγα μέτρα ἀπέχουσαν θάλασσαν ἐκινεῖτο ὑδρομυλός, ὁπότεν καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ χάσματος (Καραβόμυλος).

Ὁ σχηματισμὸς τοῦ βαράθρου - σπηλαίου τῆς Μελισσάνης εἶναι εὐκόλως νοητός, ὅταν τις εὐρεθῇ ἐπὶ τόπου καὶ παρατηρήσῃ μετὰ προσοχῆς: Ὁ Καραστικὸς σχηματισμὸς τῶν Κεφαλληνιακῶν ὀρέων προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν μεγάλων ἐσωτερικῶν κοιλωμάτων εἰς τὸ πέτρωμα. Ὅταν αἱ στρώσεις τοῦ πετρώματος εἶναι ὀριζόντιοι, βοηθῇ δὲ καὶ ἡ χημικὴ διάβρωσις ἐκ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, τότε αἱ ὀροφαὶ τῶν κοιλωμάτων βυθίζονται καὶ οὕτω ἀναφαίνονται τὰ σπήλαια - βάραθρα. Ἡ περιοχὴ τῆς Σάμης εἶναι τυπικὴ ὡς πρὸς τὸ φαινόμενον τοῦτο. Τῆς Μελισσάνης ἡ στέγη παρουσιάζει τὸ μεγαλύτερον χάσμα ἐξ ὅλων τῶν πέριξ σπηλαίων. Τὸ σχηματισθὲν ἄνοιγμα (πίν. 1, 1 καὶ 2, 1) ἔχει μῆκος 50 καὶ πλάτος 30 μέτρων κατὰ PARTSCH¹. Διευθύνεται ἐκ ΒΒΑ. πρὸς ΝΝΑ. Εἰς τὸ Β. μέρος παραμένει ἀκόμη εἰς τὴν θέσιν του μέγα μέρος τῆς ὀροφῆς τοῦ σπηλαίου (πίν. 1, 4) μήκους 83 μ. ἀπὸ Ν. πρὸς Β. Ὅταν βλέπῃ τις τὴν ὀροφὴν ταύτην, βαρυνομένην ὑπὸ πελωρίων σταλακτιτῶν (πίν. 1, 3 καὶ 2, 4) κατανοεῖ καὶ μίαν ἀκόμη αἰτίαν τῆς πτώσεως: Μόλις ἀποκτήσουν οἱ σταλακτίται οὗτοι μεγαλύτερον βάρος, θὰ παρασύρουν μίαν ἡμέραν καὶ τὸ ὑπολειπόμενον τμήμα τῆς στέγης τοῦ σπηλαίου.

Ἡ σχηματισθεῖσα ὁπὴ κατέστησε φανερόν τὸ σπήλαιον εἰς χρόνους γεωλογικοὺς ἔτι. Ἡλίου εἰσέρχεται ἐντὸς μικροῦ τμήματος κατὰ τὸ κέντρον. Τὸ πρὸς Β. βάθος ὅμως τοῦ σπηλαίου, τὸ ἐστεγασμένον ἔτι, παραμένει εἰς τὸ ἡμίφως καὶ μετὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας εἰς τὸ σκότος. Εἰς βάθος 25 μ. ἀπὸ τῆς ὀροφῆς ὑπάρχει ἄφθονον ὕδωρ σχηματίζον μικρὰν λίμνην, ἥς ἡ ροὴ εἶναι σχετικῶς ταχεῖα (ἐκ Ν. πρὸς Β.). Αἱ κατακρημνίσεις ἐπλήρωσαν τὸ Β. μέρος τοῦ σπηλαίου, ὥστε ἐκεῖ ἐσχηματίσθη νησίς (πίν. 1, 4 καὶ 2, 4), ἣτις καὶ περιεῖχε τὰς ἀρχαιότητας. Πέριξ τῆς ὁπῆς τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει ζωηρὰ βλάστησις, ἐπεκτεινομένη καὶ πρὸς τὰ τοιχώματα (πίν. 1, 1-2 καὶ 2, 1). Αἱ στρώσεις τοῦ πετρώματος εἶναι ὁράται πανταχοῦ, παρειαὶ δὲ καὶ τοιχώματα τοῦ σπηλαίου γέμουν σταλακτιτικῶν διαμορφώσεων, ἐνίοτε αἰχμηρῶν ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ γιγαντιαίου ἀκανθοχοίρου (πίν. 1, 3). Ἡ κάθοδος εἰς τὸ σπήλαιον ἦτο δυσκολωτάτη καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ μέχρι τοῦ 1963, διότι κατερχόμενός τις διὰ σχοινίου ἔπρεπε νὰ κολυμβήσῃ, ἵνα φθάσῃ μέχρι τῆς νησίδος. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἄπαξ ἴσως ἢ δις θὰ κατήλθον οἱ προσκυνηταὶ εἰς τὸ σπήλαιον. Σήμερον, διὰ τῆς διανοιγείσης σύριγγος,

1 PARTSCH, ἔ. ἀ. 19.

Είχ. 1. Μελισσάνη (κάτοψις και τομή).

τὸ σπήλαιον εἶναι εὐκόλως προσιτόν, ἢ δ' ἐπίσκεψις τῆς νησίδος καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ διενεργεῖται διὰ λέμβου (πίν. 2, 2-3). Τὸ μέγιστον μῆκος τοῦ σπηλαίου εἶναι περὶ τὰ 163 μ., τὸ δὲ πλάτος κατὰ τὸ σημεῖον τῆς σύριγγος περὶ τὰ 25 μέτρα, κατὰ τι δὲ μεγαλύτερον πρὸς τὸ Βόρειον μέρος τοῦ κευθμῶνος (ὄρα τὸ σχέδιον εἰκ. 1 καὶ τὰς εἰκόνας τῶν πινάκων 1-2)¹.

Ἡ σχηματισθεῖσα νησίς εἰς τὸ Β. τμήμα τοῦ σπηλαίου ἀποτελεῖται ἐκ καταπεσόντων βράχων καὶ σταλακτιτῶν τῆς ὀροφῆς, ἐπικαλυφθέντων κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ σκληροῦ καὶ ὀλισθηροῦ σταλακτιτικοῦ φλοιοῦ. Δύο δίδυμοι μικραὶ κορυφαὶ σχηματίζονται, ἡ πρώτη ὕψους 8 καὶ ἡ δευτέρα (βαθύτερον ἐντὸς τοῦ σπηλαίου) 9 μέτρων (ὄρα τὸ σχέδιον). Νυκτερίδες καὶ σμήνη ἀγρίων περισσευόντων, ἔτι καὶ νῦν φωλευουσῶν ἐντὸς τῶν κοιλωμάτων τῆς ὀροφῆς, ἀπέθεσαν κατὰ τὴν πάροδον τῶν χιλιετηρίδων παχὺ στρώμα κόπρου (γουανό), ὅπερ ἔχει σωρευθῆ εἰς τὰ κοιλώματα, κυρίως πρὸς τὸ Ἀν. πλευρὸν τῆς νησίδος.

Ὡς ἡ ἀνασκαφὴ ἀπέδειξε, τὰ ἀρχαῖα ἔκειντο ἅμα τῇ ἀνόδῳ ἐπὶ τῆς νησίδος εἰς τὸ δεξιὸν μέρος, παρὰ τὸ Ἀνατ. τοίχωμα τοῦ σπηλαίου (σημειοῦνται διὰ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ σχεδίου). Βαθύτερον δὲν εἰσῆλθον οἱ λατρευταί, ἴσως φοβούμενοι τὸ σκότος ἢ διὰ θρησκευτικὸν δέος. Ὁ χῶρος, ὅπου τὰ ἀρχαῖα ἀπεκαλύφθησαν, δὲν εἶναι μεγαλύτερος τῶν 3 τ. μ. περίπου. Οὐδὲν ἵχνος βωμοῦ ἢ ἄλλου κτίσματος εὐρέθη. Ἡ θέσις εἶναι εὐκόλως ὁρατὴ, διότι ἀκριβῶς ὑπὲρ αὐτήν, ἐπὶ τοῦ βράχου τῶν τοιχωμάτων, κατέστησαν κοινωνοὶ τῆς ἀθανασίας οἱ δύο (Αὐστριακοὶ ὡς ἐπληροφορήθη) ἐπισκέπται-δύται Tisch καὶ Reisinger, στίξαντες διὰ πελωρίων γραμμάτων τὴν ἐκεῖ ποτε παρουσίαν των.

Πάντα τὰ εὐρήματα εὐρίσκοντο εἰς βάθος ἀπὸ 0.10-0.20 μ. ἐντὸς τῆς μελανῆς κόπρου. Ἐτερον τοσοῦτο πάχος τοῦ αὐτοῦ ὕλικου ἔκειτο ὑπὸ τὰ εὐρήματα, μεθ' ὃ ὑπάρχει ἐρυθρωπὸν στρώμα γῆς καὶ χαλίκων, ὅπερ εἶναι τὸ φυσικὸν δάπεδον πανταχοῦ τῆς νησίδος, ὅπου δὲν ἐπεκάθισε σταλακτιτικὸς φλοιός. Ἐπομένως, ὅτε οἱ πρῶτοι λατρευταὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ σπήλαιον, ὑπῆρχεν ἤδη τὸ γουανὸ τῶν σπηλαιοβίων ζώων. Ἐχρειάσθησαν δὲ περίπου 2.200-2.300 ἔτη, ἵνα σχηματισθῇ τὸ ὑπὲρ τὰ ἀρχαῖα ἰσοπαχὲς στρώμα. Ἄν ἐν συνόλῳ τὸ πάχος τῆς κόπρου ὑποδεικνύῃ ἡλικίαν περίπου 5.000 ἐτῶν, ἀφ' ἧς τὸ ἀόρατον κοίλωμα διετρήθη καὶ κατέστη σπήλαιον ὁρατόν, περὶ τούτου ἂς ἀποφανθῶσιν εἰδικώτεροι.

Τὰ ἀνευρεθέντα ἀρχαῖα κατὰ σειρὰν ἀνακαλύψεως ἦσαν τὰ ἑξῆς:

1) Τεμάχια πηλίνου πίνακος παριστῶντος τράγον, Πᾶνα καὶ δαδούχους ὕδροφόρους μορφάς. (Ἀρ. 1804 κατωτέρω ἐν τῇ δημοσιεύσει τοῦ κ. ΔΟΝΤΑ.)

2) Τεμάχια καὶ ὁ ὀξὺς πυθμὴν ἀμφορέως οἶνου. (Τὰ τεμάχια εἶναι πολὺ ὀλίγα. Δὲν τὰ περιέλαβεν εἰς τὴν δημοσίευσίν του ὁ κ. ΔΟΝΤΑΣ.)

3) Πήλινος δίσκος μεγάλου κατόπτρου κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν ἐπιμελῶς λεῖος, κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν, φέρουσιν καὶ χαμηλὸν περιχελῶμα, ὀλιγώτερον λεῖος. Εὐρέθη σχεδὸν ὀριζοντίως μὲ τὴν πλευρὰν τοῦ περιχελώματος πρὸς τὰ ἄνω (Ἀρ. 1837).

1 Τὸ σχέδιον (κάτοψιν καὶ τομὴν) ἐφιλοπόνησε κατὰ σπηλαίου κ. Μήλας, ἐφ' ᾧ καὶ εὐχαριστῶ τοῦτον θερμῶς καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης.

4) Ἀπομακρυνθέντος εὐμεγέθους λίθου εὐρέθη ὑπ' αὐτὸν ἀκέραιον πρακτικῶς πήλινον εἰδώλιον Πανὸς καθημένου. Ὁ θεός, ἔχων ἤδη τὸ ἱλαρὸν πρόσωπον τοῦ μεθύοντος, κρατεῖ διὰ τῆς δεξ. πρὸ τοῦ στήθους Διονυσιακὸν σύμβολον, ἕνα κάνθαρον, διὰ δὲ τῆς ἀρ. πελώριον κέρας Ἀμαλθείας.

5) Μικρὸς τετράγωνος πήλινος πίναξ, ἐλαφρῶς κολοβὸς ἄνω, φέρων ὠραίαν γυναικείαν κεφαλὴν κατὰ κρόταφον πρὸς ἀρ. καὶ καλυπτομένην ὑπὸ παχείας λευκῆς ἀλοιφῆς εὐκόλως ἀποπιπτούσης, γνωστῆς καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων Κορινθιακῶν πηλίνων. Τὴν ἐβαπτίσαμεν «Νύμφην Μελισσάνην» (ἀρ. 1805).

6) Κατὰ τὴν διαλογὴν τῶν χωμάτων εὐρέθη μικρὸν τεμάχιον ἐτέρου πηλίνου πίνακος. Διατηρεῖ μικρὸν τμήμα κεφαλῆς μετὰ πλοκάμου (ἀρ. 1806).

7) Ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος παρεδόθησαν δύο λύχνοι. Εὐρέθησαν ἀναμφισβητήτως ἐντὸς τοῦ σπηλαίου, ἀλλ' αἱ ἀφηγήσεις περιέχουν τὸ σύνθημα ποσοστὸν ἀβεβαιότητος καὶ πονηρίας. Τοὺς εὗρον «σκαλίζοντα παιδία», καὶ δὴ «μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἡμῶν», «μίαν ἢ δύο ἡμέρας κατόπιν», μᾶς ὑπεδεικνύετο δὲ ὡς θέσις ἢ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν, ἀλλὰ πάλιν μετ' ἀοριστιῶν καὶ ὑπεκφυγῶν (ἀρ. 1835-36). Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ προβῶμεν εἰς δευτέραν ἀνασκαφὴν συμπληρωματικὴν καὶ εἰς τὸ σημεῖον τῶν ἀρχαίων καὶ πανταχοῦ τῆς νησίδος (ἣν εἴχομεν ἐρευνησεῖ καὶ προηγουμένως). Οὐδὲ τὸ παραμικρὸν ἀνευρέθη. Οἱ κάτοικοι βεβαιοῦν, ὅτι ὁ πρόεδρος κατεῖχε καὶ τρίτον ὅμοιον λύχνον τεθραυσμένον εἰς δύο. Οὗτος ὅμως δὲν παρεδόθη ἡμῖν. Κατὰ ταῦτα οἱ εὐρεθέντες λύχνοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΥ μέχρ' εἰς τῆς ἡμέρας τῆς ἀνασκαφῆς ἦσαν τοῦλάχιστον τέσσαρες.

Ἦδη ἀφ' ἧς ἀνεκαλύφθη ὁ πρῶτος λύχνος εἶχον ἐξηγήσει εἰς τὸν ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΝ ὅτι προφανῶς ἐπρόκειτο περὶ σπηλαίου ἀφιερωμένου εἰς τὰς Νύμφας καὶ τὸν Πᾶνα. Λύχνοι εἶναι συνήθη εὐρήματα ἐντὸς τοιούτων σπηλαίων, τὸ δὲ δημῶδες ὄνομα τοῦ ἄντρου τοῦ Πανὸς παρὰ τὴν Φυλὴν εἶναι Λυχνόσπηλο. Αἱ ἐν συνεχείᾳ γενόμεναι νεώτεραι ἀνακαλύψεις ἐντὸς τῆς Μελισσάνης δὲν ἀφήνουν λογικὴν ἀμφιβολίαν, ἀφοῦ καὶ Πᾶν εὐρέθη καὶ μορφᾷ ἐπὶ τῶν πλακιδίων καὶ τοῦ δίσκου, αἱ ὁποῖαι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὄντως νύμφαι (αἵτινες, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀνήκουσι καὶ εἰς τὴν συνοδείαν τοῦ Διονύσου).

Ἡ συνάφεια τοῦ Πανὸς πρὸς ταύτας εἶναι πασίγνωστος. Ἄν ἀφήνω μικρὸν περιθώριον ἀμφιβολίας, εἶναι διότι καὶ αἱ θνηταὶ γυναῖκες ἤγον ἑορτὰς εἰς τὸν Πᾶνα, ὅστις ὑποτίθεται συμπαίζων μετ' αὐτῶν. Ἡ κυριώτερα μαρτυρία εἶναι ἡ τοῦ Ἡροδότου (VI 105), καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι, εἰσαγαγόντες τὴν λατρείαν τοῦ Πανὸς μετὰ τὴν νίκην τοῦ Μαραθῶνος, ἀφίερωσαν εἰς αὐτὸν τὸ γνωστὸν σπήλαιον καὶ θυσίῃσι ἐπετείουσι καὶ λαμπάδι ἱλάσκονται. Ἐδῶ δὲν ἀναφέρεται τὸ γένος τῶν ἑορταστῶν, ἀλλὰ ἐκ τῆς Λυσιστράτης τοῦ Ἀριστοφάνους (στ. 2 ἐξ.) δεικνύεται, ὅτι τὴν ἐτησίαν ταύτην ἑορτὴν πρὸς τιμὴν τοῦ Πανὸς ἐτέλουν γυναῖκες. Τὸ καλύτερον σχόλιον εἰς τὰ χωρία ταῦτα ἀποτελεῖ νῦν ὁ πήλινος πίναξ τῆς Μελισσάνης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, πλὴν τοῦ Πανός, εἰκονίζονται γυναῖκες λαμπαδηφοροῦσαι.

Τὸ πήλινον τοῦτο μνημεῖον ἀποτελεῖ ὠραῖον σχόλιον καὶ εἰς τὸν νεωστὶ εὐρεθέντα Δύσκολον τοῦ Μενάνδρου. Ἡ σκηνὴ τῆς κωμωδίας ὑπόκειται εἰς τὴν Φυ-

λήν, εἰς τὸ ξηρὸν βουνὸν τοῦ Πάρνηθος καὶ πολὺ πλησίον τοῦ μνημονευθέντος ἤδη σπηλαίου τοῦ Πανός. Ἐπειδὴ μάλιστα ὁ ἴδιος ὁ Πάν προλογίζων ἀναφέρει, ὅτι ἔρχεται ἐκ τοῦ Νυμφαίου¹, πρέπει νὰ γίνῃ ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἀρχαιολόγων συστηματικὴ ἔρευνα, μήπως ὡς νυμφαῖον δὲν ἐννοεῖται αὐτὸ τοῦτο τὸ σπήλαιον, ἀλλ' ἕτερον ἱερὸν ἐκεῖ που πλησίον. Εἰς τὸ ἄγριον αὐτὸ τοπίον, ὅπου ὅμως τὸ Νυμφαῖον χαρακτηρίζεται *ἱερὸν ἐπιφανὲς πάνν* (στ. 4), δὲν κατοικοῦν παρὰ οἱ δυνάμενοι *τὰς πέτρας γεωργεῖν*. Ἐκεῖ ἐξέλεξε νὰ κτίσῃ τὸ καταφύγιόν του ὁ μισάνθρωπος Κνήμων, *ἀπάνθρωπός τις ἄνθρωπος*, διὰ νὰ μὴ βλέπῃ κανένα. Μόνον τὸν Πᾶνα ἀναγκάζεται νὰ προσαγορεύῃ ἐξ ἀνάγκης ὡς γείτονα, ἀλλὰ ἀμέσως μεταμελεῖται καὶ διὰ τοῦτο (στ. 10-13). Ἔχει καὶ κόρην ὁ Κνήμων παρθένον, ἡ δυστυχὴς δ' αὕτη ὑπαρξίς παρηγορεῖται, λέγει ὁ Πάν, *τὰς συντρόφους ἐμοὶ Νύμφας κολακεύουσ'* *ἐπιμελῶς τιμῶσά τε* (στ. 36-38). Εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο πορεύεται, ἵνα θυσιάσῃ πρόβατον, μία γυνή (μήτηρ τοῦ Σωστράτου, ἀγαπῶντος τὴν κόρην τοῦ μισανθρώπου), συνοδευομένη ἀπὸ δύο ἄλλας, Πλαγγόνα καὶ Παρθενίδα (αὐλοῦσαν) καὶ ἓνα δοῦλον (Γέταν) κομίζοντα τὸ πρόβατον. Τὸ ἄριστον σχόλιον εἰς τὴν σκηνὴν ταύτην τοῦ Δυσκόλου (430 ἐξ.) ἀποτελεῖ ὁ νεωστὶ εἰς ὥραϊον ἔγχρωμον πίνακα δημοσιευθεὶς πίναξ ἐκ τοῦ σπηλαίου τῆς Πιτσᾶς². Γυνὴ προεξάρχει τῆς θυσίας, ἔπεται παῖς κομίζων πρόβατον, ἀκολουθοῦν δύο μεγαλύτεροι παῖδες παίζοντες φόρμιγγα καὶ αὐλόν, ἔπονται τέλος τρεῖς γυναῖκες. Κατὰ τὰ σωζόμενα τμήματα τῶν ἐπιγραφῶν αἱ δύο ἐξ αὐτῶν ὀνομάζονται Εὐθυδίκη καὶ Εὐχῶλις μᾶλλον ἢ Εὐκωλὶς (διὰ τοῦ κόππα εἶναι γεγραμμένον τὸ ὄνομα). Ἐκ δὲ τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς τοῦ τμήματος *ἀνέθηκε ταῖς Νύμφαις*, εἶναι βεβαία ἡ ἀνάγνωσις.

Ἐνδιαφέρον εἶναι, ὅτι ἡ γυνή, ἡ ἐξάρχουσα τῆς θυσίας εἰς τὸν Δύσκολον, διατάσσει αὐλησιν, διότι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πλησιάζουν τὸν Πᾶνα ἐν σιωπῇ:

Αὔλει Παρθενί,

Πανός· σιωπῇ, φασί, τούτω τῷ θεῷ

οὐ δεῖ προσιέναι.

Τοὺς δύο τούτους στίχους ἐγνωρίζομεν καὶ προτοῦ εὑρεθῇ ὁ Δύσκολος, διότι τοὺς ἀναφέρουν τὰ σχόλια (ἐν Λυσιστράτῃ στ. 2) καὶ ὁ Σούδας ἐν λ. *Πανικῷ δέματι*. Τὴν παρεμβολὴν ταύτην ἐπετρέψαμεν ἡμῖν ἐνταῦθα, διότι ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον ἴσως ἀρχαιολογικὸν ὑπομνηματισμὸν εἰς ἓν νεωστὶ ἀνακαλυφθὲν δρᾶμα τοῦ διασημοτέρου ἀντιπροσώπου τῆς Νέας Κωμωδίας.

Ἐκ τῶν εὐρημάτων τοῦ σπηλαίου τῆς Πιτσᾶς, τὰ ὅποια φθάνουν μέχρι τοῦ 2^{ου} π.Χ. αἰῶνος, πρέπει νὰ μνημονευθῇ καὶ πῆλινον εἰδῶλιον Σειληνοῦ³, τὸ ὅποιον παρέχει μεγάλην ἀναλογίαν πρὸς τὸ πῆλινον εἰδῶλιον τῆς Μελισσάνης, ὅπερ εἶναι «Σειληνόπαν».

Ὁ πῆλινος δίσκος 1803 εἶναι πολὺ πιθανώτερον, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ὅτι παρουσιάζει Πᾶνα συρίζοντα πρὸς τὰς χορευούσας συντρόφους του, τὰς Νύμφας. Δυνά-

1 ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ Δύσκολος 2 ἐξ. Ἔχω ὑπ' ὄψει τὴν ἔκδ. τοῦ W. KRAUS (Βιέννη 1960).

2 ΟΡΑΝΔΟΣ ἐν Enciclopedia dell'Arte Antica

Classica e Orientale ἄρθρ. *Pitsa* (1960).

3 ΟΡΑΝΔΟΣ, ἑ.ἀ. εἰκ. 228 πρῶτον ἐκ δεξιῶν.

μεθα ἐν τούτοις τοῦλάχιστον νὰ μὴ ἀφήσωμεν ἀμνημόνευτον τὸ γεγονός, ὅτι οὐ μόνον καθ' Ἡρόδοτον - Ἀριστοφάνη, ἀλλὰ καὶ κατὰ Πίνδαρον αἱ γυναῖκες (κόραι) συνήρχοντο διὰ νυκτός, ὅπως ἐορτάσωσι διὰ μολπῆς τὴν Μητέρα τῶν Θεῶν καὶ τὸν Πᾶνα ὁμοῦ¹.

Ὡς τελευταίαν παρατήρησιν πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν, ὅτι ὁ Πᾶν καὶ ἐπὶ τοῦ δίσκου εἶναι σημαντικῶς μικρότερος τῶν Νυμφῶν καὶ ἐπὶ τοῦ πηλίνου πίνακος εἶναι ἰσοῦψῆς σχεδὸν πρὸς τὸν τράγον, τὸν ὁποῖον συνοδεύει. Πρόχειρος ἔλεγχος ἔδειξεν, ὅτι παντοῦ ὅπου ὁ Πᾶν ἀπεικονίζετο μετὰ ὀρίου συγκρίσεως, εἰκονίζεται μικρός. Εἰς τὸ ἐκ Δήλου σύμπλεγμα τοῦ Ἑθνικοῦ Μουσείου, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ μνημειῶδες πλαστικὸν ἔργον, οὐχὶ ἀπλῆ τερρακότητα, ὁ Πᾶν ὑπολείπεται, παρ' ὅλα τὰ κέρατά του, κατὰ μίαν καλὴν κεφαλὴν τῆς Ἀφροδίτης. Ἐπομένως ὁ (Ἑλληνιστικὸς τοῦλάχιστον) Πᾶν ἐπιστεύετο γενικῶς μικρόσωμος θεός (ἢ μᾶλλον δαίμων).

Τὸ ὄνομα τοῦ σπηλαίου, ὡς ὀρθῶς καὶ ὁ κ. ΔΟΝΤΑΣ παρατηρεῖ, ἤχεϊ ὡς ἀρχαῖον εἰς τὰ ὦτα. Ἡ γνησίᾳ λαϊκῇ ἔκφορᾳ του εἶναι κατὰ θῆλυ πρόσωπον. «Ἡ Μελισσάνη». Ὀλίγη δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαιότητος. Πάντως τοιοῦτον ὄνομα δὲν διετηρήθη γραπτῶς, ἀλλ' εἰς τὰ τοπωνύμια συναντῶμεν καὶ προελληνικὰ εἰσέτι ὀνόματα ἐπιζῶντα δι' ἀδιαλείπτου διαδοχῆς εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ². Τὸ σπήλαιον τῆς Μελισσάνης, παρὰ τὸν περιορισμένον ἀριθμὸν τῶν γενομένων εὐρημάτων, ἀποκτᾷ σπουδαιότητα σημαντικὴν. Οὐ μόνον αἱ φιλολογικαὶ μαρτυρίαι περὶ ἐορτῶν τοῦ Πανὸς τῇ συμμετοχῇ Νυμφῶν ἢ καὶ γυναικῶν ἐπικυροῦνται, ἀλλὰ καὶ ὁ Δύσκολος τοῦ Μενάνδρου, ἀκόμη δὲ καὶ ὁ Ὅμηρ. Ὑμνος εἰς Πᾶνα ἀποκτῶσι νέαν ἐποπτικὴν ἀρχαιολογικὴν εἰκονογράφησιν. Ὁ πῆλινος δίσκος τῆς Μελισσάνης ἀποτελεῖ τὸ ὠραιότερον σχόλιον εἰς τοὺς στίχους τοῦ ὕμνου³:

(Πᾶν) ἔσπερος... δονάκων ὑπο μοῦσαν ἀνύρων...

σὺν δέ σφιν τότε νύμφαι ὀρεσιτάδες...

δαίμων δ' ἔνθα καὶ ἔνθα χορῶν τοτὲ δ' ἐς μέσσον ἔρπων

Πυκνὰ ποσὶν διέπει...

3. Η ΖΕΡΒΑΤΗ

Πλησίον τῆς Μελισσάνης συνωκίσθη τὸ χωρίον (Νέα) Βλαχᾶτα, τοῦ παλαιοῦ

1 ΠΙΝΔ. Πυθιον. III 78-79. Ὁ ΠΙΝΔΑΡΟΣ βεβαίῳ, ὅτι τοῦτο συνέβαινε συχνάκις - θαμὰ - καὶ διὸ οὐ μακρὰν τοῦ προθύρου του.

2 Εἰς τὴν ἐργασίαν μου *Les légendes royales de la Crète Minoenne* (Mélanges Charles Picard, RA 1949) παρέθεσα ἀρκετὰ σύγχρονα τοπωνύμια τῆς Κρήτης, τὰ ὅποια διατηροῦνται ἐκ τῆς Μινωικῆς ἐποχῆς. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει οὐδὲν ἀρχαῖον ὄνομα, εἴτε ἐκ τοῦ Μελισσ- εἴτε ἐκ τοῦ Μελισσ- παραγόμενον, δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀρχέτυπον τῆς Μελισσάνης. Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν θεμάτων θὰ ἦτο δυνατὴ μία ἐρμηνεία, ἐφόσον πρόκειται περὶ Νύμφης ἢ Νυμφῶν. Ἰσως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῇ τις ἐν ἀρχέτυπον *Με-

λισσάνθη, ἐνθυμούμενος ὅτι ὑπῆρχον Νύμφαι καλούμεναι Μελισσαι, ἀκόμη δὲ καὶ ἱέρειαι (ἐν Δελφοῖς κ.ά.) φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦτο. Ὅμοιοι σχηματισμοὶ εἶναι ἀμπελάνθη - οἰνάνθη (ἥτις εἶναι καὶ πτηνὸν) καὶ μηλολάνθη (ὁ χρυσόχρους κύνθαρος).

3 Ὑμν. εἰς Πᾶνα (ALLEN V, XIX) στ. 15 ἐξ. Ὅτι οὐ μόνον ὁ μικρὸς δίσκος ὁ φέρων τὴν παράστασιν ἀλλὰ καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀδιακόσμητος δύνανται νὰ εἶναι πῆλινα ἀναθηματικὰ κάτοπτρα, πιστοῦται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι καὶ ἀλλαχόθεν εἶναι γνωστὰ τοιαῦτα ἀφιερώματα: POTTIER - REINACH, *Myrina*, 244. AA 1898, σ. 62 ἀρ. 15 (Κόρινθος). Αὐτόθι 1905, σ. 168, VI ἀρ. 2 (Θῆβαι), ἔνθα περαιτέρω βιβλιογραφία.

καταστραφέντος ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ τὸν σεισμόν τοῦ 1953. Παρὰ τὸ Ν. ἄκρον τοῦ χωρίου, εἰς ἀπόστασιν δὲ περίπου 500 μ. ἀπὸ τῆς Μελισσάνης ὑπάρχει ἕτερον βάρανθρον, ὡσαύτως περιέχον ὕδωρ, ἀλλὰ μικρότερον (μῆκ. 75 καὶ βάθος 18 μ. κατὰ ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΝ) γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἡ Ζερβάτη. Πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ ἀνθρωπωνυμίου, διότι εἰς παλαιότερα κείμενα ἀναφέρεται κατὰ γενικήν, Τοῦ Ζερβάτη. Ἡ κατακρήμνις τοῦ βάρανθρου τούτου ὑπῆρξε πλήρης, διὰ τοῦτο τὸ μεγαλύτερον, κεντρικὸν μέρος, εἶναι πλήρες ἐκ τοῦ ὄγκου τῆς ἄλλοτε στέγης. Πρὸς τὸ Δυτ. μέρος ὑπελείφθη τμήμα ἄχωστον φέρον ὕδωρ. (Ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν, κατὰ τοὺς Αὐστριακοὺς σπηλαιολόγους, ὑπάρχει ὁλὴ συγκοινωνοῦσα πρὸς ἕτερον, ἀκρήμνιστον βάρανθρον, πλήρες ὕδατος, οὗ οἱ φωτισμοί, ὡς συμβαίνει εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, εἶναι φαντασμαγορικοί.) Τὸ Ἀνατ. τμήμα τοῦ βάρανθρου φέρει ὡσαύτως ὕδωρ. Τὸ ΒΑ. τμήμα ὅμως εἶναι κεχωσμένον, ἐκεῖ δ' οἱ κάτοικοι εἶχον κατασκευάσει προχείρους σηκοὺς (τσάρκους) διὰ τὰ ἀρνία καὶ τὰ ἐρίφια τῶν (πίν. 3, 1).

Τὸ μέρος τοῦτο ἐθεωρήσαμεν τὸ προσφορώτερον, ὅπως διὰ σκαφῆς δοκιμάσωμεν, ἂν καὶ τὸ βάρανθρον τοῦτο περιέχει ἔχνη τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε καταφατικόν, ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ ὕδωρ ἀναβλύζει ταχέως καὶ δὲν κατέστη δυνατόν νὰ φθάσωμεν εἰς μεγαλύτερον βάθος, ὅπου ἴσως θὰ εἴχομεν καλύτερα ἀποτελέσματα.

Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν φρυγάνων καὶ ἐπιφανειακῶν λίθων ὑπῆρχε στρώμα πάχους 20 - 25 ἐκ. ἀποτελούμενον ἐκ καθαροῦ χρώματος. Ἀκολουθεῖ λεπτὸν στρώμα καύσεως, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς δὲν ἦτο ἀρχαῖον. Ἴσως προέρχεται ἐκ καθαρισμοῦ τοῦ χώρου ἀπὸ τῶν χόρτων διὰ πυρός. Ὑπὸ τὸ στρώμα τοῦτο ὑπῆρχεν ἕτερον ἐκ χρώματος μετὰ σποραδικῶν λίθων. Μόλις ἐφθάσαμεν εἰς μικρὸν βάθος ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται ὄστρακα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔδαφος ταχέως ἀπέβαινε πηλῶδες. Ἐντὸς ὀλίγου πανταχοῦ τοῦ ἀνασκαπτομένου τμήματος ἀνεφάνη τὸ ὕδωρ. Ἐντὸς τοῦ πηλοῦ τοῦ κατωτάτου στρώματος ὑπῆρχον ὄστρακα πάσης ἐποχῆς καὶ κατηγορίας, ἀπὸ μεγάλων κεράμων καὶ χυτρῶν μέχρι μικρῶν καὶ λεπτῶν ὀστράκων ἐκ διαφόρων ἀγγράφων ἀγγείων. Ἐν χεῖλος μικροῦ κρατηροειδοῦς ἀγγείου φέρει ἔχνη ταινιῶν κιτρινερύθρου ἀμαυροῦ χρώματος. Ἀλλὰ ὄστρακα φέρουν ὡσαύτως γραφὰς δι' ἀραιῶν χρωμάτων καὶ πρέπει νὰ εἶναι ὑστερωτέρας Ἑλληνιστικῆς ἢ καὶ ἔτι μεταγενεστέρας ἐποχῆς. Ἐν μικρὸν τεμάχιον ἀνήκει εἰς «μεγαρικὸν» σκύφον οὐχὶ παλαιότερον τοῦ τρίτου π. Χ. αἰῶνος. Δείγματα παρέχει ὁ πίν. 3, 2-3. Τὸ παλαιότερον εὑρεθὲν ὄστρακον ἀνήκει εἰς σκύφον ἢ κοτύλην ὑστάτου Γεωμετρικοῦ Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ (πίν. 3, 3 ἀριστερά). Δι' αὐτοῦ ἀνερχόμεθα εἰς τοὺς περὶ τὸ 700 π. Χ. χρόνους.

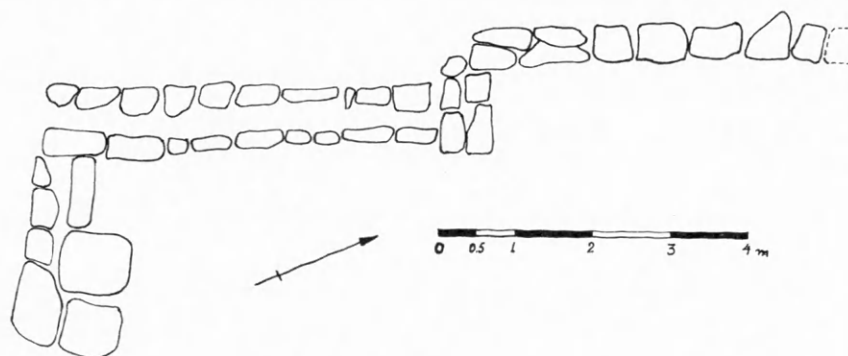
Ἡ περαιτέρω ἀνασκαφὴ διεκόπη καὶ διὰ τὰ ὕδατα τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ εὐρήματα δεικνύουν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀπορριμμάτων, οὐχὶ περὶ ἀναθημάτων.

4. Η ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΟΙΚΙΑ

Τῆς Ζερβάτης ὑπέρκειται πρὸς Δ. τὸ πετρῶδες καὶ δασῶδες ὕψωμα τῶν Ἀγίων Θεοδώρων, καλούμενον καὶ Βουνιάς. Ὁ ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΣ ἀναφέρει, ὅτι «εἰς τὴν περιόχην αὐτήν, ἐντὸς τοῦ δάσους, παρὰ τὸ βαρυνθῶδες σπήλαιον Ἀγ. Θεοδώρων καὶ

τάς λοιπὰς σπηλαιολογικὰς μορφὰς τῆς αὐτῆς περιοχῆς εὐρέθη τόσον μεγάλη ἀφθονία κατειργασμένων τεμαχίων πυριτολίθου, ὅσον εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τῆς νήσου»¹. Καὶ τοῦτο μὲν δὲν ἐπεβεβαιώθη. Ἡ ἐπίσκεψις ὅμως τοῦ λόφου, ὅστις εἶναι κατατετμημένος ὑπὸ κρημνισθέντων βαράθρων, ἀπέδωκε τὰ πρῶτα Μυκηναϊκὰ ἔχνη τῆς Σάμης. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος ὑπάρχουν καλλιεργούμενοι ἀγροί, ἀλλ' ἡ ποσότης τοῦ χώματος εἶναι ἐλαχίστη. Ἦδη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὑπάρχουν ἀφθονα ὄστρακα χειροποιήτων μελανῶν χονδρῶν ἀγγείων, ἅτινα ἐν Κεφαλληνίᾳ εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ χαλκοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν τινὰ ἐπέτρεπον καὶ ἀναγνώρισιν τοῦ σχήματος τοῦ ἀγγείου.

Ὁ ἱκανὸς καὶ πρόθυμος ὁδηγός μου (Παναγιώτης Ἀντωνᾶτος) μὲ ὠδήγησεν εἰς τι μέρος, ὅπου, κατὰ τὴν ἀνόρυξιν ξυλοκαμίνου ἀνεύρισκε πολλὰ τοιαῦτα «φλυ-

Εἰκ. 2. Σχέδιον οἰκίας Ἀγ. Θεοδώρων.

τζανάκια». Πράγματι, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἐφαίνοντο ἔχνη τοίχου ἐξ ὀρθίων πλακωτῶν λίθων. Τὰ ὄστρακα ἦσαν σαφῶς προϊστορικά, μεταξὺ δ' αὐτῶν καὶ οἱ πόδες δύο ὑστερομυκηναϊκῶν κυλίκων μετὰ ἡμισφαιρικῆς κοιλότητος εἰς τὴν βάσιν. Ἡ θέσις κεῖται πρὸς τὸ Ν. μέρος τοῦ λόφου. Πλησίον εὐρίσκεται ἐν ἀπότομον καὶ ἀπρόσιτον βάραθρον (συκαῖ καὶ ἀφθονία ἀγρίων περιστερῶν ἐντὸς αὐτοῦ). Τοῦτο κεῖται πρὸς Β., ὀλίγον δὲ πρὸς τὰ ΝΑ. δύο ἄλλα βάραθρα εἶναι εὐρέα καὶ ἀμβλέα καὶ μὲ κλιμακώσεις, ἐν μέρει καλλιεργούμενα. Ἡ ὅλη θέσις, ἂν καὶ ἐνθυμίζει πολὺ τὴν τοπογραφίαν τῆς Σελήνης, πρέπει ὅμως ἐν καιρῷ νὰ ἐρευνηθῇ ἀκριβέστερον.

Τὸ ἀνασκαφὲν ἐρείπιον ἐδείχθη ὅτι ἦτο Μυκηναϊκὴ οἰκία, ἥς ὅμως ἡ ἐπίχωσις ἦτο στρῶμα γῆς μόλις 10 μέχρι 15 ἑκατοστῶν. Ἔχει μέγιστον μῆκος (ἀπὸ Ν. πρὸς Β.) 10 μέτρα ἀλλὰ προχωρεῖ εἰσέτι ἐντὸς γειτονικοῦ ἀγροῦ (ὄρα πρόχειρον σχέδιον ἐν εἰκ. 2). Μέγιστον πλάτος τοῦ Ν. τοίχου διατηρεῖται μέχρι 3.40 μ. (ὄρα τὸ σχέδιον) χωρὶς νὰ εὐρεθῇ ἡ Ἀνατ. γωνία. Ἡ σφζομένη Δυτ. γωνία εἶναι ἀμ-

¹ Ταῦτα ἀναφέρει εἰς τὸ πολυγραφημένον Δελτίον Ἑλλ. Σπηλαιολ. Ἑταιρείας, τὸ ὁποῖον ἐξέδιδε, τόμ. V τευχ. 2, 3, Ἀπρ. - Σεπτ. 1959, σ. 53. Ἐφόσον δύναμαι νὰ κρίνω (ἡρεύνησα δὲ μὲ ἀρκετὴν ἐπιμέλειαν) ταῦτα εἶναι ὑπερβολικά. Μόνον ἀπολείσματα, καὶ ταῦτα μᾶλλον σπάνια, ἡδυνήθησαν νὰ ἐξακριβώσω, οὐχὶ ἐργαλεῖα. Δὲν ἀποκλείεται τοιαῦτα νὰ εὐρίσκωνται ὁμοῦ

εἰς ὀρισμένον μικρὸν χώρον, ὅστις μὲ διέφυγε. Μέχρις οὗτος ὅμως ἐξακριβωθῇ τοῦτο, ἡ κυρία πηγὴ τῶν κατειργασμένων πυριτῶν θὰ παραμένῃ ἡ περιοχὴ Σκάλας καὶ πρωτοπόρος τῆς περισυλλογῆς καὶ γνωστοποιήσεως τούτων ὁ αὐτόθι ἐνθουσιώδης φιλάρχαιος, ἀπόστρατος ἀξιωματικὸς κ. Διονύσιος Κορκός.

βλεῖα. Ὁ τοῖχος ἔχει μέγα πάχος (1.50 μ.), σύγκειται ἐκ μεγάλων λίθων, φέρει δ' ἐσωτερικῶς ὀρθογωνίαν κόγχην πλάτους 1 μ. καὶ βάθους 90 ἐκ. Ὁ τοῖχος οὗτος εἶναι συμπαγής, ἐνῶ ὁ μακρὸς τοῖχος ἀπὸ Ν. πρὸς Β. σύγκειται ἐξ ὀρθίων λίθων, ἐν μέρει πλακωτῶν τὸ δ' ἐσωτερικὸν ἐπληροῦτο προφανῶς λιθαρίων καὶ χώματος (πίν. 4, 1-2). Ἴσως τὰ ἀνώτερα μέρη ἦσαν ἐξ ἄλλου ὕλικου. Εἰς ἀπόστασιν 5 μ. ἀπὸ τῆς γωνίας ὁ τοῖχος σχηματίζει ἐξοχὴν καὶ εἴτα συνεχίζεται διὰ μιᾶς μόνης σειρᾶς λίθων. Ἡ σχηματιζομένη γωνία φαίνεται στρογγύλη. Ἄνευ ὀλοκληρωτικῆς σκαφῆς δὲν εἶναι δυνατὰ σαφέστερα πορίσματα. Τὸ δάπεδον ἀποτελεῖται ἐν μέρει ἐκ τοῦ φυσικοῦ βράχου καὶ ἐν μέρει ἐκ μικρῶν πλακῶν (πίν. 4, 1-2).

Τὰ χαρακτηριστικώτερα τῶν εὐρεθέντων ὀστράκων εἰκονίζονται ἐπὶ τοῦ πίν. 3, 5-6. Πρόκειται περὶ ὀστράκων τῆς ἐντοπίας, χειροποιήτου κεραμικῆς, κοσμουμένων ἐνίοτε διὰ σχοινιωτῶν, αὐλακωτῶν ἢ ἐγχαράκτων θεμάτων. Ὀλιγώτερα εἶναι τὰ Μυκηναϊκά, τροχοποίητα ὄστρακα. Εἶναι ἄγραφα, συγκείμενα ἐκ τοῦ οἰκείου τῇ νήσῳ εὐθρύπτου κιτρινωποῦ «Πρωτοκορινθιακοῦ» πηλοῦ. Συχνὰ ὅπαι ἐπὶ τῶν ὀστράκων δεικνύουν, ὅτι θραυόμενα τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἐπεσκεύαζοντο. Εὐρέθησαν ὡσαύτως ἐντὸς τῆς οἰκίας δύο πήλινα σφονδύλια, ἀμφικωνικὸν καὶ σφαιροκωνικόν, καὶ ὀστᾶ ζώων (πίν. 3, 4, ἐνθα εἰκονίζονται δύο ἀστράγαλοι καὶ ἐπὶ πλέον τινὰ ἐκ τῶν εὐρεθέντων ἐργαλείων πυρίτου περὶ τὸ ἀνασκαφέν μέρος). Ἡ χρονολογία τοῦ ἐρειπίου εἶναι σαφῆς Μυκηναϊκὴ ΙΙΙΓ.

5. ΡΟΥΠΑΚΙ

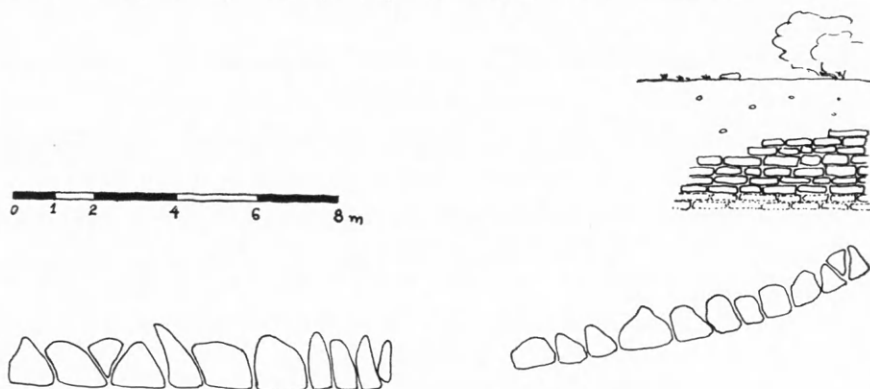
Εἰς τοὺς Δυτ. πρόποδας τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σάμης, περὶ τὸ χιλιόμετρον προ- τοῦ ὁ ἐρχόμενος ἐξ Ἀργοστολίου εἰσέλθῃ εἰς τὴν πολίχνην, ὑπάρχουν ἄφθονα ὄρατὰ ἐρείπια καὶ μετὰξὺ αὐτῶν κρήνη. Ἡ θέσις λέγεται Ρουπάκι. Περὶ αὐτὴν ἐκτείνεται ἡ νεκρόπολις τῆς ἀρχαίας Σάμης. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου καὶ πέραν ἐκτείνεται πρὸς Δ. καὶ ΒΔ. ἡ μικρά, ἀλλ' εὐφορος πεδιάς τῆς Σάμης. Σχηματισθεῖσα ἐκ τῶν ἐπιχώσεων τῶν κατερχομένων ἐκ τῶν πέριξ βουνῶν, ἔχει χώματα πετρώδη καὶ χαλικώδη λόγφ τῆς φύσεως τῶν βουνῶν, ἀλλὰ μεγάλην εὐφορίαν. Πελώρια ἐλαιόδενδρα, ἀριθμοῦντα αἰώνων ἴσως καὶ χιλιετηρίδων ζώην, ὑπάρχουν ἄφθονα. Ἐκ τοῦ χρόνου ἔχουν διασπασθῇ οἱ ἀρχικοὶ κορμοὶ εἰς τρεῖς καὶ περισσοτέρους, ἀπέχοντας πολλάκις ἀρκετὰ μέτρα μετὰξὺ των, ἡ ρίζα ἐν τούτοις εἶναι κοινὴ (πίν. 4, 3-4). Μία τῶν ἐλαιῶν τούτων, ἀνήκουσα σήμερον εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Βιτωράτου (πίν. 4, 4), εἶναι ἰδιαιτέρως περίφημος καὶ θεωρεῖται ἡ μεγίστη τῆς νήσου, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ, ὅτι εἶναι καὶ ἡ παλαιοτάτη. Ἐχει κεντρικὸν κορμὸν περιμέτρου 5.80 μ. εἰς ὕψος 1 μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ πολλὰς πλευρικὰς παραφυάδας. Ἡ ὀλικὴ περίμετρος εἰς ὕψος 1 μ. εἶναι 14.30 μέτρα.

Περὶ τὰ 5' πρὸς Δ. τῆς Κρήνης Ρουπακίου οἱ διαρκῶς μεταβάλλοντες κοίτην χεῖμαρροι ἀπεκάλυψαν ἐνδιαφέροντα ἐρείπια. Ταῦτα κεῖνται παρὰ καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τὸν ἀγρὸν καὶ τὰ ἐλαιόδενδρα τοῦ Σπυριδωνοῦ Δευτεταίου ἐκ Χαλιωτάτων. Ἄξιοι ἰδιαιτέρας εὐγνωμοσύνης εἶναι ὁ ἐκεῖ πλησίον παροικῶν Γεώρ. Πίκουλας, ὅστις μὲ προθυμίαν μᾶς ὠδήγησε παντοῦ καὶ παρέσχε πᾶσαν ἄλλην εὐκολίαν, ὥς καὶ ὁ

Δευτεραῖος—Τσουλάκης, ὅστις εἶναι προσεκτικὸς παρατηρητὴς τῶν ἐρειπίων.

Τὰ προχείρως διὰ δύο ἐργατῶν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας καθαρισθέντα λείψανα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ χειμάρρου, ἀλλοῦ πλατείας καὶ ἀλλοῦ 6 - 8 μ. στενῆς, ὑπάρχει μέγας τοῖχος καὶ ἐκ μεγάλων πλακωτῶν, ἀλλὰ σχεδὸν πλήρως ἀκατεργάστων λίθων. Οὐδεμία συνδετικὴ ὕλη ἐχρησιμοποιήθη. Ἐπειδὴ ὁ τοῖχος ἔχει πρόσωπον μόνον πρὸς τὸ Δυτ. μέρος, εἶναι σαφῶς ἀναλημματικός. Ἄν ὑπεστήριζε διερχομένην ὁδὸν ἢ εἶχεν ἄλλον σκοπὸν, εἶναι πρὸς τὸ παρὸν ἄδηλον. Ὁ χεῖμαρρος κατέφαγε τμῆμα τοῦ τοίχου εἰς μῆκος 2.70 μέτρων, ὥστε οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων. Τὸ πρῶτον διατηρεῖ μίαν ἢ δύο μόνον σειρὰς πλακωτῶν λίθων μεγάλων διαστάσεων (1.30 ἢ 1.35 μ. μῆκος. Ὁ μέγιστος λίθος ἔχει 1 μ. μῆκος εἰς τὴν

Εἰκ. 3. Ρουπάκι. Σχέδιον καὶ τομὴ ἀναλήματος.

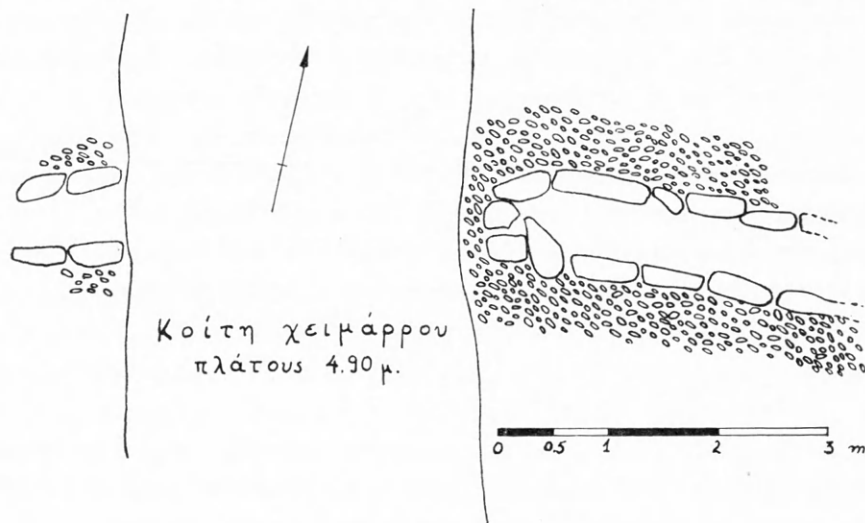
πρόσωπιν καὶ προχωρεῖ 1.55 εἰς βάθος). Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ τοίχου διατηρεῖται εἰς μῆκος 9.60 (πίν. 5, 2). Μεσολαβεῖ τὸ μνημονευθὲν ρῆγμα καὶ εἶτα συνεχίζεται ὁ τοῖχος, ἐλαφρῶς καμπύλος, μέχρι συνολικοῦ μήκους 22 μέτρων. Τὸ δεύτερον τοῦτο τμῆμα σύγκειται ἐκ μικροτέρων ἐν μέρει λίθων, ἀλλ' εἶναι ὑψηλότερον (ἀπὸ 1-1.53 μ.). Ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου σημείου τοῦ τοίχου τούτου ἡ σημερινὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους εὐρίσκεται 1.20 μ. ὑψηλότερον. (Ὅρα τὸ σχέδιον εἰκ. 3 καὶ πίν. 5, 1.)

Περὶ τὰ 150 μ. βορειότερον ὁ χεῖμαρρος ἀπεκάλυψε καὶ νέα λείψανα. Κυρίως κεῖνται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς (ἀνατολικῆς) κοίτης. Πρόκειται περὶ τμήματος τοιχαρίου σαφῶς καμπύλου (ἀλλ' οὐχὶ καὶ κυκλικοῦ). Διατηρεῖται μέχρι 3.50 μ. μήκους, ἀλλὰ προχωρεῖ πέραν τῆς κοίτης ἐντὸς τοῦ γειτονικοῦ ἀγροῦ πρὸς Ἀνατολάς, ἐνῶ πρὸς Δυσμᾶς, εἰς ἀπόστασιν 4.90 καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας κοίτης τοῦ χειμάρρου, ἀναφαίνεται μικρὸν εἰσέτι τμήμα του μήκους 1.50 μ. (σχέδιον εἰκ. 4 καὶ πίν. 5, 3-5).

Τὸ τοιχάριον ἔχει χαρακτηριστικὴν κατασκευὴν ἐνθυμίζουσαν Μεσοελλαδικούς περιβόλους (Μάλθι-Δώριον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Βασιλικὸς Περίβολος Α τῶν Μυκηνῶν). Ἀποτελεῖται δηλαδὴ ἐκ διπλῆς σειρᾶς ὀρθίων πλακωτῶν λίθων, ὧν τὸ ὕψος εἶναι περὶ τὰ 0.60 μ., τὸ πάχος 15 - 20 ἐκ. καὶ τὸ μῆκος μέχρις ἐνὸς μέτρου. Ὁ σχηματιζόμενος τοῖχος εἶναι κοῖλος ἐσωτερικῶς (σήμερον πλήρης χαλίκων) καὶ ἔχει συνολικὸν πλάτος 0.90 - 1.00 μ., τοῦ ἐσωτερικοῦ κενοῦ ἔχοντος περὶ

τὰ 0.60 ἐκ. πλάτους. Ὁ τοῖχος ἢ περίβολος οὗτος ἐδράζεται ἐπὶ ἐπιμελέστατα ὀριζοντίου καὶ ἐπιμελοῦς κατασκευῆς δαπέδου, συγκειμένου ἐκ μικρῶν χαλίκων τοῦ ποταμοῦ. Τὸ δάπεδον τοῦτο διατηρεῖται σήμερον μέχρις ἀποστάσεως 0.60 ἀπὸ ἐκάστης πλευρᾶς τοῦ τοίχου. (Καλῶς ὁρατὸν ἐπὶ τῶν φωτ. πίν. 5, 3-4, ἐνῶ εἰς τὸ πέραν τοῦ χειμάρρου τμήμα πίν. 5, 5 οἱ χάλικες ἔχουν σχεδὸν τελείως παρασυρθῇ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ, πάντως διατηροῦνται ἔξῃ.)

Τὸ κατασκεῦασμα ἢ κατασκευάσματα ταῦτα φαίνονται ἐνδιαφέροντα. Δυστυχῶς οὔτε καὶ τὰ φαινόμενα τμήματα ἐτόλμησα νὰ καθαρίσω πλήρως, διότι θὰ διηκόλυνον τὸ χειμερινὸν κακοποιὸν ἔργον τοῦ χειμάρρου. Κατόπιν προχείρου καθα-

Εἰκ. 4. Ρουπάκι. «περίβολος».

ρισμοῦ πρὸς μέτρησιν καὶ φωτογράφησιν ἐπέχουσα καὶ ἐκάλυψα μάλιστα ταῦτα διὰ μεγάλων λίθων. Εἰς τὸν νοῦν ἔρχονται οἱ κυκλικοὶ ΠΕ - ΜΕ τάφοι τοῦ Στενοῦ Λευκάδος ἢ εἰς ἀνάλογος πρὸς τοὺς παρόντας περίβολος (ἡμικυκλικὸς) παρὰ τὴν κυρίαν πύλην τῆς ἀκροπόλεως εἰς τὸ Μάλθι. Ἐδῶ τὰ πράγματα δὲν εἶναι εἰσέτι σαφεῖ, διότι ἡ καμπυλότης τοῦ διατηρουμένου τμήματος εἶναι ἐλαφροτάτη (κοῖλον πρὸς Ν.). Οὐδὲν ἀνεκαλύφθη, οὐδὲ τὸ παραμικρὸν ὄστρακον, ὅπως βοηθήσῃ εἰς χρονολόγησιν. Ἄγνωστον εἶναι ὡσαύτως, ἂν τὸ παρὸν λείψανον ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ μνημονευθὲν μέγα ἀνάλημμα. Εὐρίσκεται εἰς κατὰ τι μεγαλύτερον βάθος, ἤτοι 2 μ. ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν τοῦ γειτονικοῦ ἀγροῦ. Ἡ μέλλουσα ἀνασκαφή θὰ δείξῃ, ἂν καὶ τὰ παρόντα κτίσματα εἶναι ΜΕ ἐποχῆς καὶ ἂν εἶναι ταφικοὶ περίβολοι ἢ οἰκίαι ἢ ἄλλο τι.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΣΑΜΗΝ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΜΕΛΙΣΣΑΝΗ

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1963 διεξήχθη εἰς τὸ παρὰ τὴν βόρειον ἀκτὴν τῆς Κεφαλληνίας καὶ πλησίον τῆς κωμοπόλεως Σάμης κείμενον ὑπόγειον σπήλαιον τῆς Μελισσάνης ὀλιγοήμερος ἀνασκαφὴ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. ΣΠ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ δαπάναις τοῦ Συλλόγου Ἀρχαιοφίλων Κεφαλληνίας. Τὸ κίνητρον καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης, καθὼς καὶ τὰ γενικώτερα συμπεράσματα καὶ σκέψεις, αἱ ὁποῖαι προέκυψαν ἐξ αὐτῆς, ἐκτίθενται ἀνωτέρω (σ. 15-17) ἀπὸ τὸν ἴδιον. Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον δημοσιεύονται τὰ εὐρήματα, τῶν ὁποίων οὗτος μοῦ παρεχώρησε τὴν δημοσίευσιν. Δι' ὃ καὶ τὸν εὐχαριστῶ ἐντεῦθεν θερμῶς.

Τὰ εὐρήματα ἦσαν ὀλίγα καὶ ὅλα πῆλινα: Τρία ἀνάγλυφα πλακίδια, εἰς ἀνάγλυφος δίσκος, ἐν εἰδῶλιον Πανός, τρεῖς λύχνοι, εἰς ἀδιακόσμητος δίσκος καὶ τινα τεμάχια ὀξυπυθμένου ἀγγείου. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 1838 λύχνος εἶχεν εὑρεθῇ πρὸ ἐτῶν ὑπὸ τοῦ σπηλαιολόγου Πετροχείλου, παρεδόθη δὲ ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τῆς χήρας αὐτοῦ κ. Ἀννας Πετροχείλου εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀργοστολίου, εἰς λαθραίους δ' ἐπισκέπτας ὀφείλεται προφανῶς ἡ ἀποσπασματικὴ κατὰστασις τῆς ἀναγλύφου πλακὸς 1804. Τὰ δημοσιευόμενα πάντως εὐρήματα πιστεύεται ὅτι καλύπτουν τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν ὀφιερωμάτων, τὰ ὁποῖα οἱ εὐσεβεῖς κάτοικοι τῆς περιοχῆς εἶχον ἀποθέσει εἰς τὸ σπήλαιον.

1803. Πῆλινος ἀνάγλυφος δίσκος¹ (πίν. 6α, φωτογραφία Λουκάτου, Ἀργοστόλιον), διαμ. 0.195, πάχ. 0.06, ἐκ κασιανερύθρου πηλοῦ. Συνεκολλήθη ἐκ τριῶν τεμαχίων. Λευκὸν σώζεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, φαίνεται ὅμως ὅτι εἶναι, ὅπως ἡ ἐξέτασις τοῦ λευκοῦ τοῦ πλακιδίου 1805 ἔδειξε, κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦλάχιστον προϊόν κανονικῆς ἀποσαθρώσεως τῶν πετρωμάτων τοῦ περιβάλλοντος διὰ προσλήψεως ὕδατος πυριτικῶν ἀλάτων ἢ πετρωμάτων. Εἰς τινα σημεῖα σώζεται καὶ ἐρυθρόν(:). Ἀρκετὰ λείψανα humus.

Εἰκονίζονται ἀνάγλυφοι καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς λεγομένης ἀφ' ὕψους προοπτικῆς, εἰς τὸ μέσον μὲν ὁ Πὰν κατενώπιον, παίζων τὴν σύριγγα, πέριξ δὲ κυκλικῶς ἑξ. Νύμφαι, αἱ ὁποῖαι χορεύουν καὶ κρατοῦν ἀλλήλας διὰ τῶν χειρῶν των, ἐκτὸς ἀπὸ δύο, αἱ ὁποῖαι, διακόπτουσαι τὸν κύκλον, κρατοῦν μόνον τὴν μίαν ἐκ τῶν παρ' αὐτάς. Ἡ τελευταία κάτω ἀριστερὰ στρέφει ὀπίσω τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν ἄνωθεν αὐτῆς, ἡ ὁποία σύρει τὸν χορόν. Ὅλοι των εἶναι ἐνδεδυμένοι ποδῶν χιτῶνα μὲ ἀπόπτυγμα ἐξωσμένον ὑψηλά. Κόμμωσις των εἶναι ἡ Melonenfrisur, ἡ ὁποία λήγει ὀπίσω εἰς κόμβον.

1 Οἱ ἀριθμοὶ οἱ συνοδεύοντες τὴν περιγραφὴν εἶναι τοῦ εὐρετηρίου τοῦ Μουσείου Ἀργοστολίου.

Τμήματα ὁμοίων δίσκων ἔχουν εὑρεθῇ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς παρὰ τὴν Κεφαλληνίαν νήσους, καὶ συγκεκριμένως:

1) Τὴν Ἰθάκην, ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τῆς «Πόλεως», BENTON, BSA 1938-39, σ. 45, ἀρ. 66, καὶ εἰκ. 20. Τρία τεμάχια αὐτοῦ εἶχον δωρηθῇ εἰς τὸ Μουσεῖον Σταυροῦ ὑπὸ τῆς δίδος Μαρίας Λουΐζου, αὐτ. σημ. 2. Εἰς τὸ μέσον ἀντὶ Πανὸς αὐλητῆς. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι μικροδιαφοραί, λ.χ. εἰς τοὺς βραχίονας τῶν δύο Νυμφῶν ἄνω ἀριστερά. Ἡ διάμετρος εἶναι μικροτέρα: 0.16 ἀντὶ 0.195, καὶ ἡ ὅλη διάταξις εἶναι πυκνότερα.

2) Ἐπίσης εἰς τὴν Ἰθάκην, τεμάχιον ἐτέρου, βλ. αὐτ. ἀρ. 67.

3) Εἰς τὸ Νυδρὶ τῆς Λευκάδος, τεμάχιον ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τῆς Ἀγίας Κυριακῆς, DÖRPFELD, Alt-Ithaka, παρ. 76 C4, βλ. καὶ σ. 180.

4) Εἰς τὸ Μεγανῆσι τεμάχια εὑρεθέντα ὑπὸ τῆς Miss BENTON ἐντὸς σπηλαίου, βλ. BSA 1931-32, σ. 230.

Εἰς τὸν δίσκον τοῦ Μουσείου Σταυροῦ Ἰθάκης, ἂν καὶ αἱ ἀσάφειαι καὶ ἀδυναμῖαι εἶναι ἐν μέρει ἀποτέλεσμα τῆς ἀλλεπαλλήλου ἀντιγραφῆς μητρῶν καὶ ἐκτύπων, ἐν τούτοις ἡ ὑπαρξίς «τυπολογικῶν» διαφορῶν πρὸς τὸν δίσκον τῆς Σάμης μαρτυρεῖ σαφῶς ὅτι ἄλλος ἦτο ὁ τύπος αὐτοῦ καὶ ἄλλος ὁ τοῦ δίσκου τῆς Ἰθάκης. Ὁ τύπος τῆς Σάμης εἶναι χωρὶς ἀμφιβολίαν ὁ παλαιότερος ἐκ τῶν δύο. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ὅλου χοροῦ εἶναι ἐλευθέρη καὶ ἀβίαστος, καὶ τῶν Νυμφῶν αἱ κινήσεις πολὺ ζωηρότεραι καὶ ἐλεύθεραι. Ἀντιθέτως εἰς τὸν δίσκον τῆς Ἰθάκης ἡ πυκνὴ διάταξις καὶ αἱ συνεσφιγμέναι, τυποποιημέναι στάσεις εἶναι βέβαιον ὅτι ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν μεταγενεστέραν ἐποχὴν τοῦ τύπου του, μολοντί ἐν μέρει ὑπεύθυνος πρέπει νὰ ᾔτο, ὅπως εἶπα, καὶ ἡ κατάστασις τῆς μήτρας ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη ὁ δίσκος.

Ἡ παράστασις ἡ ὁποία κρύπτεται ὑπὸ τὸν δίσκον τῆς Σάμης εἶναι, ὅπως νομίζω, τοῦ τέλους τοῦ 4^{ου} ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3^{ου} π. Χ. αἰῶνος καὶ πιθανῶς τὸ ἀρχέτυπον ὅλων τῶν παραστάσεων τοῦ εἴδους τούτου. Ὅ,τι σώζεται ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τῶν Νυμφῶν, ἰδίως δὲ τῆς ἄνω ἀριστερᾶ (πρόσωπον κατενώπιον), δεικνύει καλὸν ὑστεροκλασσικὸν τύπον. Φυσικὰ καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ διέρρηξε κάποιο χρονικὸν διάστημα ἀπὸ αὐτὸν ἕως τὸν δίσκον τῆς Σάμης μὲ ἐναλλαγὴν μητρῶν καὶ ἐκτύπων, ἐκ τῆς ὁποίας ἦτο ἀναπόφευκτον νὰ προέλθουν ἀσάφειαι εἰς τὰς λεπτομερείας. Τὸ ἀρχέτυπον ἐκεῖνο μοῦ φαίνεται ὅτι ἦτο χαλκοῦν κάτοπτρον, ὅπως αὐτά, τὰ ὁποῖα εὐρέως ἐκκυκλοφόρουν εἰς τὴν ὑστέραν κλασσικὴν περίοδον (βλ. ZÜCHNER, Griechische Klappspiegel). Μία πηλίνη ἀπομίμησις τοιούτου κατόπτρου, εὕρισκόμενη εἰς τὸ Antiquarium τοῦ Βερολίνου (ZÜCHNER, ἔ. ἀ. σ. 105, εἰκ. 52), ἔχει τὴν διακόσμησιν κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον διατεταγμένην: Εἰς τὸ μέσον καθιστὴν ἡμίγυμνον Ἀφροδίτην, ἡ ὁποία λαμβάνει κάτι ἀπὸ τὰς χεῖρας γυμνοῦ Ἑρωτιδέως, περίξ δὲ κύκλον Ἑρωτιδέων ὀρωμένων κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀφ' ὕψους προοπτικῆς. Ἡ εἰς ὑψηλότερον σημεῖον τῆς διακοσμουμένης ἐπιφανείας τοποθέτησις τῶν μορφῶν ἐκεῖνων, αἱ ὁποῖαι νοοῦνται εὕρισκόμεναι μακρότερον, ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἤδη τοῦ Πολυγνώτου, αὐτὴ δὲ εἶναι κυρίως ἡ ὑπὸ τῶν

Γερμανῶν καλουμένη *Kavallierperspektive* (βλ. V. SALIS, *JdI* 1940, σ. 138), ἀλλ' ἡ προσαρμογὴ μιᾶς τοιαύτης διατάξεως εἰς στρογγύλην ἐπιφάνειαν ἔλαβεν ἀσφαλῶς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ἀσπίδα τῆς Παρθένου. Ὁ Φειδίας ὁμως παρέστησε τὴν Γιγαντομαχίαν καὶ τὴν Ἀμαζονομαχίαν μὲ διάφορον ἔννοιαν, τὴν ἔννοιαν δηλαδή μιᾶς πραγματικῆς ἀποτόμου πλαγιάς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέρχονται ἢ κατέρχονται αἱ μορφαί, ἐνῶ ἐδῶ ἔχομεν μᾶλλον μίαν παραλλαγὴν τοῦ πρώτου εἴδους παραστάσεων, ὅπου παρίστανται ὑψηλότερον ἀπλῶς αἱ μακρύτερον εὐρισκόμεναι μορφαί, διότι τὸν χορὸν εἶναι δύσκολον νὰ φαντασθῶμεν κινούμενον κατ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν τρόπον εἰς ἀπότομον πλαγίαν, ὅσονδήποτε καὶ ἂν εἰς τὴν παράστασιν δεχθῶμεν ὅτι ἐνυπάρχει δῆλωσις «ἀτμοσφαίρας τοπίου». Κυρία ἐπιδιώξις τοῦ καλλιτέχνου ἦτο νὰ προσαρμόσῃ τὸν χορὸν εἰς τὸ σχῆμα τοῦ δίσκου, πρᾶγμα ἄλλωστε εὐχερέστατον ἕνεκα τοῦ θέματος. Καὶ εἰς τὸν πῆλινον δίσκον τοῦ Βερολίνου ἡ ἐν κύκλῳ περὶ τὴν Ἀφροδίτην κίνησις τῶν Ἑρωτιδῶν καὶ ἡ ταυτόχρονος προσαρμογὴ εἰς τὸ δισκοειδὲς σχῆμα ἦτο ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ καλλιτέχνου (τοῦ πρωτοτύπου). Ἡ χρησιμοποίησις κλιμάκων ἀπ' ἑνὸς μερικῶν ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ ἀνέρχονται ὑψηλότερον ἢ νὰ κατέρχονται δὲν σημαίνει καθόλου τοπίον, ἀλλ' εἶναι κομψὸν εὔρημα διὰ τὴν προσαρμογὴν τῶν μορφῶν εἰς τὸν δίσκον, ὑποβοηθοῦν εἰς τὴν ὅλην παιγνιώδη ἐντύπωσιν τῆς παραστάσεως.

1804. Περισσότερον ἀπὸ τὸ ἡμισυ πηλίνης ὀρθογωνίου πλακὸς (ἐλλιποῦς δεξιᾶ), ἐπὶ τοῦ ὁποίου παρίστανται Πανίσκος καὶ τρεῖς Νύμφαι (πίν. 7γ, φωτογραφία κ. Μαρινάτου). Διαστάσεις σωθέντος: ὕψος 0.206, πλάτος 0.23, ὑπολογιζόμενον ἀρχικὸν πλάτος 0.29. Συνεκολλήθη ἐξ ἑπτὰ τεμαχίων. Πηλὸς κεραμόχρους. Ἀφθονα λείψανα λευκοῦ ὁμοίου πρὸς τὸ τοῦ δίσκου 1803. Λείψανα *humus*. Ὁπισθεν πολλὰ ἀποτυπώματα τῶν δακτύλων, διὰ τῶν ὁποίων εἶχε συμπιεσθῇ ὁ πηλὸς εἰς τὴν μήτραν. Κατὰ τὸ ἄνω μέρος τῆς πλακὸς ὑπάρχουν δύο ὅπαι ἀναρτήσεως. Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον εἰκονίζεται μικρὸς Πάν κρατῶν ἐμπρὸς τοῦ τράγον (ἐλλιπῇ τὴν κεφαλὴν;), ἀνορθούμενον εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ σκέλη, καὶ ἀκολουθοῦν αἱ Νύμφαι, βαδίζουσιν πρὸς τ' ἀριστερά. Τῆς πρώτης δὲν σώζεται ἡ κεφαλὴ, σώζεται ὁμως ἀγγεῖον ἐπ' αὐτῆς, τὸ ὁποῖον, ὅπως δεικνύουν τὰ ἔχνη ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τῆς δευτέρας, ἦτο μᾶλλον ὕδρια. Φορεῖ ἀχειρίδωτον, ποδήρη, ὑψηλὰ ἐξωσμένον χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον καλύπτει μόνον τὰ ἄνω σκέλη. Διὰ τῆς δεξιᾶς τῆς προτείνει δᾶδα, τὴν δὲ ἀριστερὰν στηρίζει εἰς τὸ ἰσχίον. Τὸ κάτω τμήμα τοῦ ἀριστεροῦ τῆς βραχίονος περιβάλλεται ἀπὸ τὸ ἱμάτιον. Ὁμοία εἶναι καὶ ἡ ἐπομένη Νύμφη, ἡ ὁποία σώζεται μέχρι τῶν μηρῶν. Ἡ κόμη τῆς σχηματίζει ὀπίσω κόμβον. Τῆς τρίτης Νύμφης ἐσώθη μόνον ὁ κάτω δεξιός, προτείνων τὴν δᾶδα βραχίον, καὶ αὐτὴ ὁμως πρέπει νὰ ἦτο τοῦ ἰδίου μὲ τὰς ἀδελφάς τῆς τύπου. Εἰς τὸ ἐλλειπὸν τμήμα τῆς πλακὸς μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας Νύμφης ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἄλλη, χαμηλὴ μορφή.

Εἰς τὴν παράστασιν αὐτὴν, ὁμοίαν ἀκριβῶς τῆς ὁποίας δὲν γνωρίζω καμμίαν, εἶναι ἀξιοσημεῖωτος ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ τύπου Νύμφης, ἡ ἀποφυγὴ τῶν στροφῶν, ἀποκλίσεων καὶ χιασμῶν, αἱ ὁποῖαι παρατηροῦνται εἰς τὰς ἄλλας

γνωστὰς παραστάσεις Νυμφῶν. Φυσικὰ ὑπάρχουν καὶ μερικαὶ διαφοραί, ἀλλ' εἶναι τόσον μικραὶ (λ. χ. ἡ δευτέρα Νύμφη εἶναι ἐλάχιστα βραχυτέρα τῆς πρώτης, τοῦ ἱματίου τῆς ἡ τύλη ἔχει κάπως διάφορον σχηματισμόν, ἡ τὴν δᾶδα κρατοῦσα χεὶρ τῆς τρίτης εὐρίσκεται ὑψηλότερον τῶν ἄλλων δύο κ.ο.κ.), ὥστε νὰ στεροῦνται ὁποιασδήποτε γενικωτέρας σημασίας. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς παραστάσεως μένει ἡ ὁμοιόμορφος ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ τύπου Νύμφης βαδίζούσης πρὸς τ' ἀριστερά. Νύμφαι κρατοῦσαι δᾶδας καὶ ὑδρίας (αὐτὰς διὰ τῆς χειρός), παρίσταντο ἀνάγλυφοι εἰς τὴν ἐν Μεγαλοπόλει τράπεζαν τοῦ ἱεροῦ τῶν Μεγάλων Θεῶν (Παυσαν. VIII 31. 4). Ἡ σχέσις τῶν Νυμφῶν μὲ τὰ ὕδατα μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἤδη τοῦ Ὀμήρου (Ὀδ. ρ 240: *Νύμφαι κορηαῖαι*) καὶ ἡ ὑδρία εἶναι τὸ ἀγγεῖον, μὲ τὸ ὁποῖον αὐταὶ ἀντλοῦν τὸ ὕδωρ τῶν πηγῶν (βλ. ERIKA DIEHL, *Die Hydria*, σ. 201 κέξ.). Δᾶδας πάλιν κρατοῦν πλεῖσται ὅσαι θεότητες (βλ. RE ἐν λ. *Fackeln*, VI, στ. 1947). Ὅσον διὰ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν Νυμφῶν αὕτη εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπὸ ἓνα πλαστικὸν τύπον τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἀντιπροσωπεύεται κυρίως ἀπὸ μερικὰς Ρωμαϊκὰς ἐκδόσεις ἀγαλμάτων Ὑγείας, λ. χ. EA 916 (πλησιάζοντος τὸ πρωτότυπον;), EA 227, EA 1828 κλπ., ἐχρησιμοποιήθη ὁμως καὶ δι' ἄλλας μορφάς, ἐπὶ παραδείγματι HORN, *Gewandstatuen*, πίν. 30-31 καὶ JHS 1916, σ. 74, εἰκ. 6 (ἐπιτύμβιον Βρετανικοῦ Μουσείου). Αἱ Νύμφαι τῆς Σάμης ὑπενθυμίζουν περισσότερον ὅλων τὴν τελευταίαν αὐτὴν μορφήν, ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς τὰ τέλη τοῦ 4^{ου} αἰῶνος¹, συγκρινόμεναι πάντως μὲ αὐτὴν δεικνύουν σαφῶς ἑλληνιστικὸν χαρακτήρα: Αἱ ἀναλογίαι τῶν εἶναι πολὺ ἐπιμηκέστεραι καὶ τὸ τριγωνικὸν ἱμάτιόν των ἔχει χάσει τὴν ὑπόστασίν του, ἔχει δηλαδὴ καταντήσῃ σχεδὸν ἀπλοῦν διακοσμητικὸν μέλος. Ὁ κορμὸς μὲ τὰς χαρακτηριστικὰς πτυχὰς τοῦ χιτῶνος καὶ τὴν πολὺ ὑψηλὰ τοποθετημένην ζώνην ὑπενθυμίζει τὴν Θέμιδα τοῦ Χαιρεστράτου, εἶναι ὁμως καὶ αὐτοῦ ραδινώτερος, ἐπομένως εἶναι τυπολογικῶς καὶ χρονολογικῶς νεώτερος. Ἐξ ἄλλου, ἐὰν τὸ ἱμάτιόν των συγκριθῇ μὲ τὸ τοῦ περὶ τὰ 200 π. Χ. χρονολογουμένου χαλκοῦ ἀγάλματος τῆς Ἰσιδος τοῦ Λούβρου (HORN, ἔ.ἀ. πίν. 30, 1), θὰ γίνῃ εὐκόλως φανερόν ὅτι εἰς τὴν μᾶζάν του δίδεται ὀλιγωτέρα ἔμφασις καὶ ὅτι ἡ «ἐντασις» εἶναι μικρότερα. Ὡς πιθανωτέραν ἐποχὴν θεωρῶ τὸ β' τέταρτον τοῦ 3^{ου} αἰῶνος, διότι αὐταὶ δὲν παρουσιάζουν ἀκόμη κανὲν ἔχνος ἀπὸ τὴν «μπαρόκ» τάσιν, ἡ ὁποία γίνεται ἐμφανὴς εἰς τὴν τέχνην ἀπὸ τὸ γ' τέταρτον αὐτοῦ.

1805. Τὸ μεγαλύτερον μέρος μικροτέρου ὀρθογωνίου πλακιδίου (λείπει μόνον ἐλάχιστον ἄνω καὶ ἀριστερὰ) (πίν. 7α, φωτογραφία Λουκάτου Ἀργοστόλιον). Πηλὸς κεραμόχρους. Πλὴν τοῦ προσώπου τὸ ὑπόλοιπον φέρει παχύ, λευκὸν στρώμα τῆς αὐτῆς συστάσεως μὲ τὸ τῶν προηγουμένων. Ὑψ. 0.098, πλ. 0.09.

Εἰκονίζεται γυναικεία προτομή πρὸς τ' ἀριστερά. Ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ἐνδυμα. Ἡ κόμη εἶναι ἐκτενισμένη κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον τῆς *Melonenfrisur*, ὁπισθεν δὲ κατέληγεν εἰς κόμβον, ὁ ὁποῖος σήμερον λείπει. Τὴν κόμην περιβάλλει ταινία, τῆς ὁποίας τὰ ἄκρα εἶναι δεδεμένα εἰς ἄμμα. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ

1 Καὶ ὄχι εἰς τὰ μέσα αὐτοῦ ὅπως παρὰ JHS ἔ. ἀ.

προσώπου είναι νεανικά. Ἡ γραμμὴ ρινὸς-μετώπου-κόμης βαίνει λοξῶς πρὸς τὰ ὀπίσω.

Διὰ τὸ σχῆμα τοῦ πλακιδίου καὶ τὸν τύπον (γυναικεία προτομὴ ἐν κατατομῇ), πρβλ. τὰ πηλῖνα πλακίδια ἀπὸ τὸ σπήλαιον τῆς Πόλεως Ἰθάκης (BENTON, BSA 1938-39, πίν. 21, ἀρ. 68-69 καὶ σ. 45). Ὁ τύπος τῆς Σάμης μᾶλλον ἀττικὸς εἶναι. Εἰς τὸ πρόσωπον εἶναι χυμένη ἡ γνωστὴ εὐγένεια καὶ ἐξιδανίκευσις τῶν ἀττικῶν ἔργων πραξιτελείου ἐμπνεύσεως, ἐνῶ τὰ σύγχρονα κορινθιακὰ εἶναι πεζότερα καὶ ξηρότερα, συνάμα δὲ κάπως ζωηρότερα, βλ. ZÜCHNER, ἔ. ἀ. σ. 205. Πρὸς σύγκρισιν πρβλ. τὴν ἐπὶ κορινθιακοῦ ἀργυροῦ νομίσματος, αὐτόθι εἰκ. 113, ἀρ. 12, γυναικείαν κεφαλὴν (βλ. καὶ σ. 205).

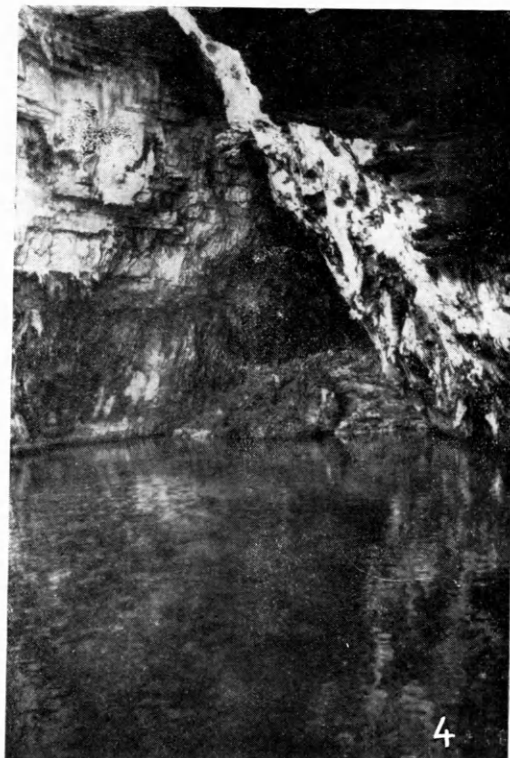
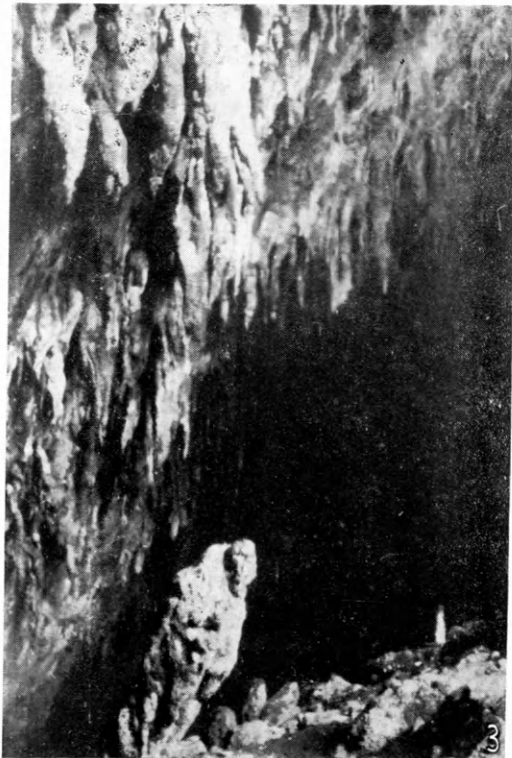
1806. Μικρὸν τεμάχιον πηλίνου ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου πλακιδίου, ἄνω τοξοειδοῦς, ἐκ καστανεοῦθρου πηλοῦ. Ὑψος 0.10, πλ. 0.058 (πίν. 7β, φωτογραφία κ. Μαρινάτου). Ὅπισθεν ἀποτυπώματα τῶν δακτύλων μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε συμπιεσθῇ ὁ πηλὸς εἰς τὴν μήτραν.

Εἰκονίζετο γυναικεία προτομὴ κατενώπιον, τῆς ὁποίας ὅμως ἔχει σωθῇ μόνον εἷς μακρός, κατερχόμενος ἐπὶ τοῦ ὤμου στρεπτὸς πλόκαμος, τμήμα τῆς δεξιᾶς παρεῖας καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ στήθους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δηλώνεται ἔνδυμα. Εἰς τὸν λαιμὸν περιδέλαιον, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἐξόγκωμα ἀποδίδον προφανῶς κόσμημα.

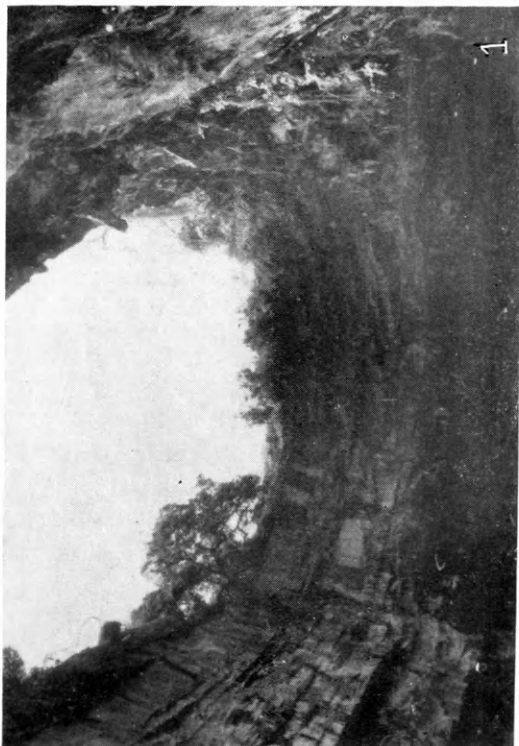
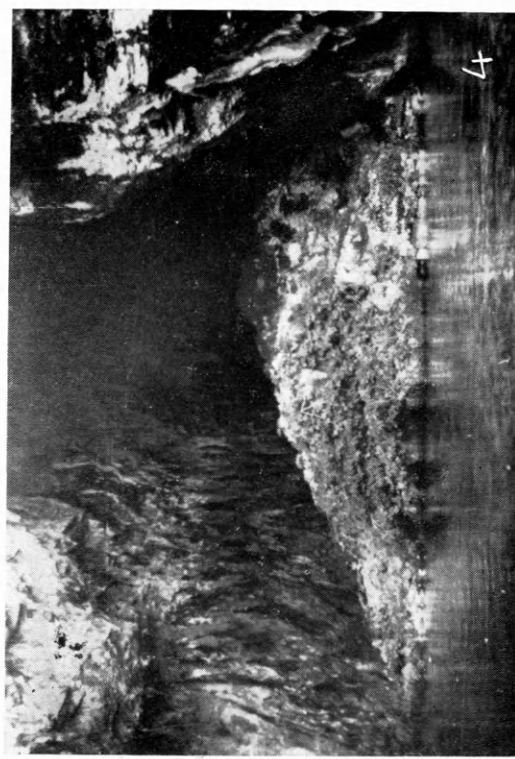
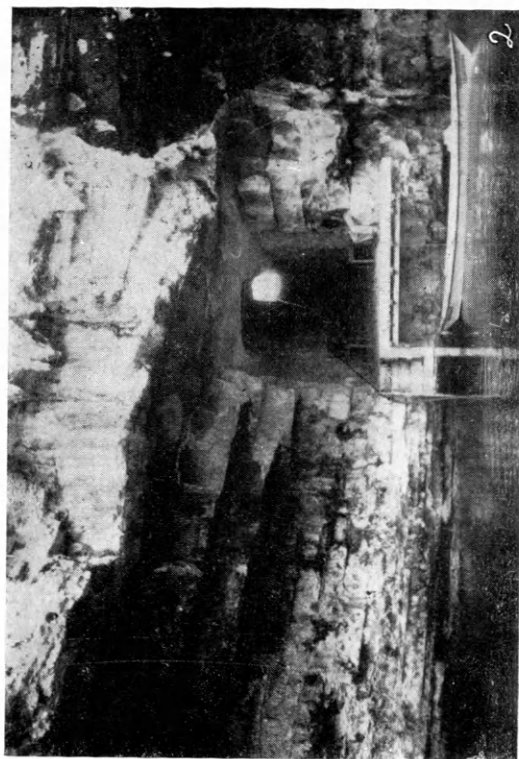
Διὰ τὰ ἀνάγλυφα πλακίδια μὲ τοξοειδὲς τὸ ἄνω πέρας, τὰ ὁποῖα παριστάνουν γυναικείαν προτομὴν κατενώπιον βλ. BENTON, BSA 1938-39, πίν. 21 καὶ σ. 43, ἡ ὁποία τὸν διαιρεῖ εἰς τρεῖς τύπους. Τὸ ἰδικόν μας παράδειγμα ἀνήκει εἰς τὸν τρίτον ἐξ αὐτῶν (βλ. αὐτ. σ. 45, ἀρ. 64, πίν. 21), τὸν ὁποῖον ἡ BENTON ὀνομάζει «Circlet Type», ἀπὸ τὸ περιδέλαιον ἀκριβῶς, τὸ ὁποῖον ὅλαι αἱ ἀπεικονιζόμεναι τοῦ τύπου αὐτοῦ φοροῦν. Κόσμημα εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ, ὅπως τὸ ἰδικόν μας παράδειγμα, μόνον ἄλλο ἐν ἔχει. Γνωστὸν εἶναι τὸ ἐκ τῆς Πόλεως τῆς Ἰθάκης τεμάχιον πλακιδίου τοῦ ἰδίου τύπου μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: *εὐχὴν Ὀδυσσεῖ* (BENTON, BSA 1934-35, σ. 55, εἰκ. 7), τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὸν 2^{ον} ἢ τὸν 1^{ον} αἰῶνα π. Χ. (βλ. WACE, A Companion to Homer, σ. 418).

1807. Πήλινον ἀγαλμάτιον καθιστοῦ Πανὸς (πίν. 6β, φωτογραφία Λουκάτου, Ἀργοστόλιον) ἐκ κεραμόχρου πηλοῦ φέροντος ἐπίχρυσμα ἐκ διαλελυμένου πηλοῦ (slip). Σταγὼν ἐρυθροῦ χρώματος εἰς τὸν ὀμφαλόν. Ὅπισθεν εἶναι ἀνοικτὸν (δακτυλικά ἀποτυπώματα) ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀνώτατον τμήμα, τὸ ὁποῖον ἐφράχθη μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἀγαλματίου διὰ πηλοῦ, συγκρατηθέντος, ὅπως φαίνεται, διὰ ράβδου εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἐμπληθείσης μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς κεφαλῆς. Δείπουν: τὸ δεξιὸν κέρας καὶ τὸ ὄργανον. Αἱ τρίχες τῶν μηρῶν ἔχουν χαραχθῇ μετὰ τὴν ἐκ τῆς μήτρας ἐκτύπωσιν τοῦ ἀγαλματίου καὶ πρὸ τῆς ὀπτήσεώς του.

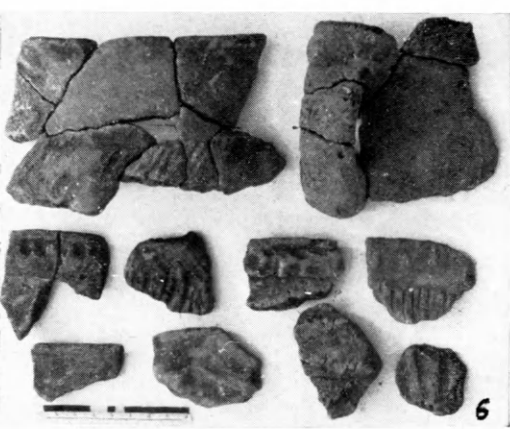
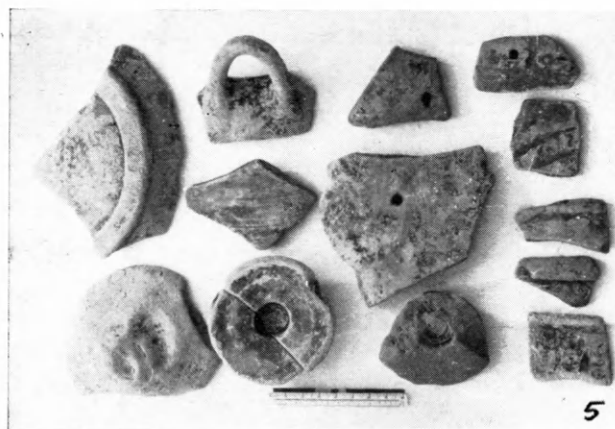
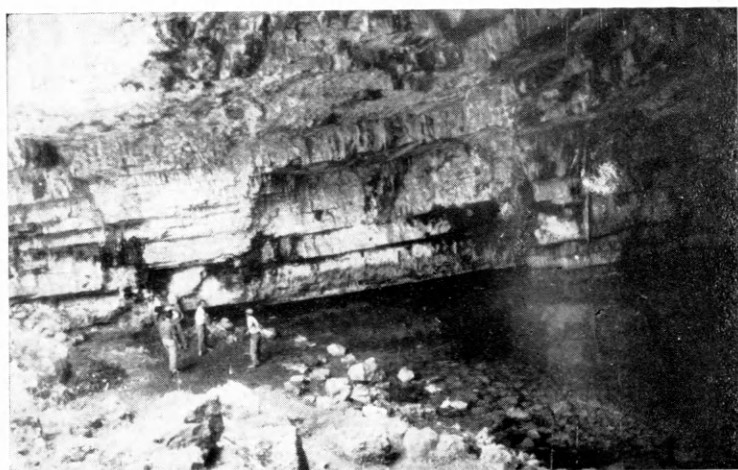
Ὁ Πάν κάθηται ἐπὶ βράχου ἐπεστρωμένου μὲ δορὰν ζώου, ἡ ὁποία δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι κατέρχεται ἀπὸ κάθετον τμήμα βράχου νοούμενον ὀπισθεν. Μὲ τὴν ἀριστεράν του σφίγγει εἰς τὸν κορμὸν κέρας Ἀμαλθείας, μὲ τὴν δεξιάν του δὲ κρατεῖ κἀνθάρον. Ἀπὸ τὴν κόμην καὶ τὸ γένειόν του προβάλλουν δύο

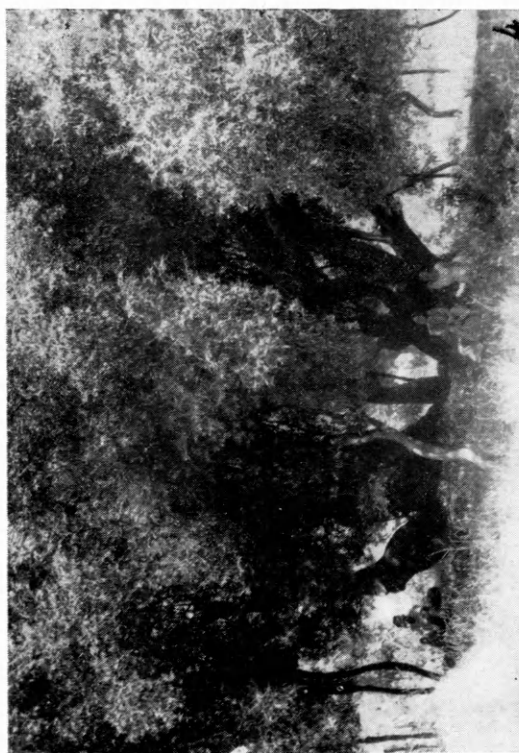
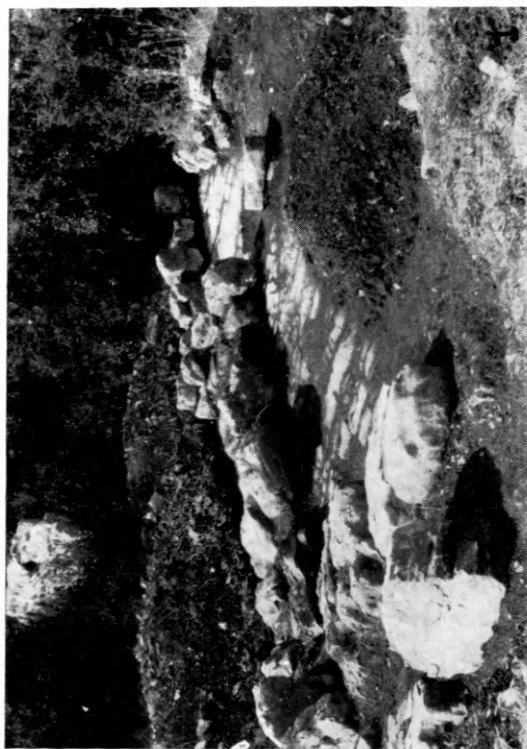
1. Μελισσάνη ἐκ τῶν ἔνδον.-2. Τοιχώματα τοῦ βαράθρου.-3. Ὁροφή τοῦ σπηλαίου πλήρης αἰχμηρῶν σταλακτιτῶν.-4. Τὸ Β. μέρος τοῦ σπηλαίου μετὰ τῆς νησίδος.

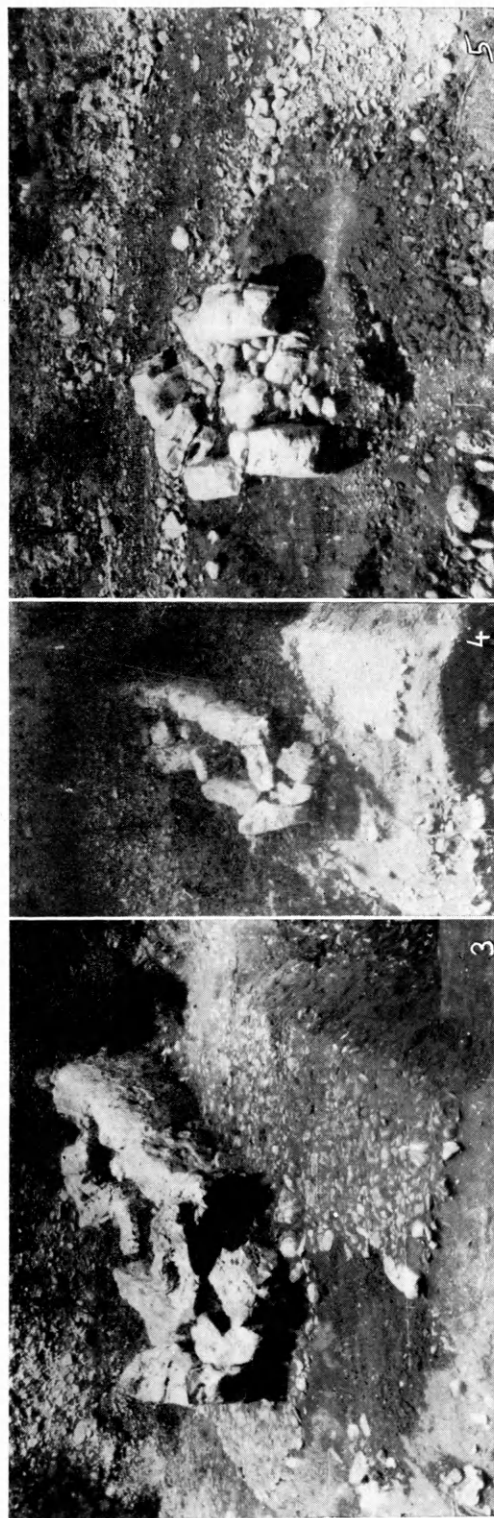
1. Όψεις της Μελίσσάνης ἐκ τῶν ἑνδον (ὅπῃ ὄροφῆς καὶ στρώσεις τοῦ πετρώματος).
2. Ἡ διανοιγείσα σὺν γῆς ἡ καθιστώσα προσιτὸν τὸ σπηλαίον. - 3. Ἡ λίμνη τοῦ σπηλαίου. - 4. Ἡ νησίς τοῦ σπηλαίου, ἔνθα ἀπέκειντο αἱ ἀρχαϊότητες.

1. Ἡ Ζεφβάτη. ΒΑ. γωνία, ἔνθα ἐγένετο ἡ σαφή. - 2 - 3. Ὑστρακα ἐκ τῆς Ζεφβάτης. - 4. Εὐρήματα ἐκ Μυκηναϊκῆς οἰκίας Ἁγίων Θεοδώρων. - 5 - 6. Ὑστρακα ἐκ Μυκηναϊκῆς οἰκίας Ἁγίων Θεοδώρων.

1 - 2. Ἡ Μυκηναϊκὴ οἰκία Ἁγίων Θεοδώρων ἐκ Ν. καὶ ΒΑ. - 3. Πεδιὰς Σάμιης. Δύο
 πελώρια ἐλαιόδενδρα. - 4. Πεδιὰς Σάμιης. Ἡ περίφημος ἐλαία ἡ θεωρουμένη ὡς ἡ
 μέγιστη τῆς Κεφαλληνίας.

1 - 2. Ρουπάκι (Δ. τμήμα ἀρχαίας Σάμης). Μεγάλοι ἀναλημματικοί τοίχοι.
3 - 5. Περίβολοι(;) ἐξ ὀρθίων πλακῶν εἰς διπλὴν σειρὰν.

Εὑρήματα ἐκ τοῦ παρα τὴν Σάμην Κεραλληνίας σπηλαίου Μελισσάνης.

β. Πήλινον εἰδώλιον Πανός.

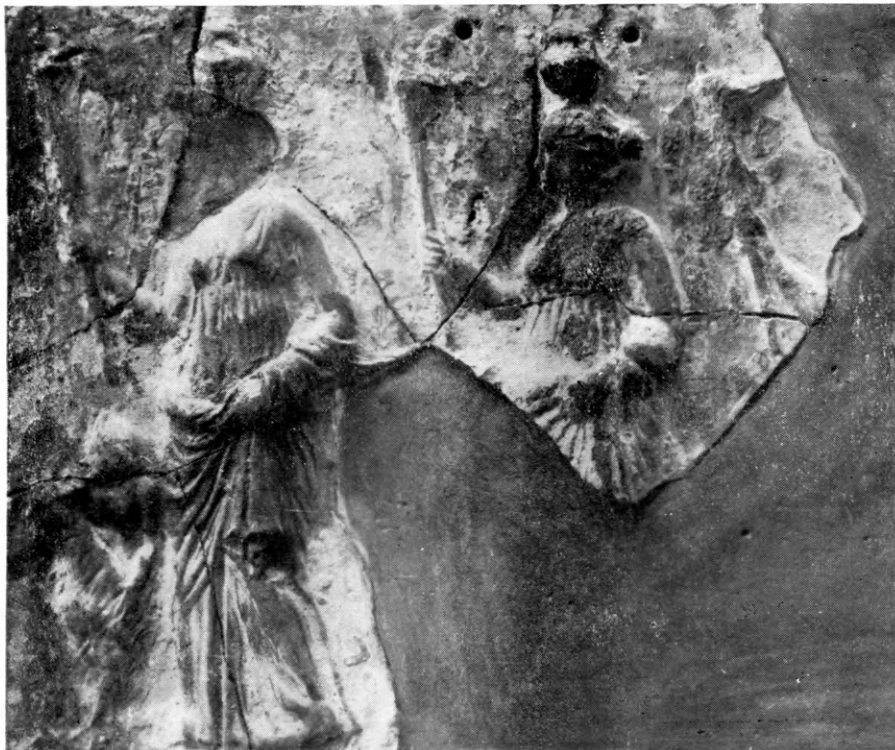
α. Πήλινος δίσκος Νυμφῶν καὶ Πανός.

α

β

γ

Ευρήματα ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Σάμην Κεφαλληνίας σπηλαίου Μελισσάνης.

α. Πήλινον πλακίδιον με κεφαλὴν Νύμφης. β. Τμῆμα πηλίνου πλακιδίου με γυναικείαν προτομὴν κατενώπιον.

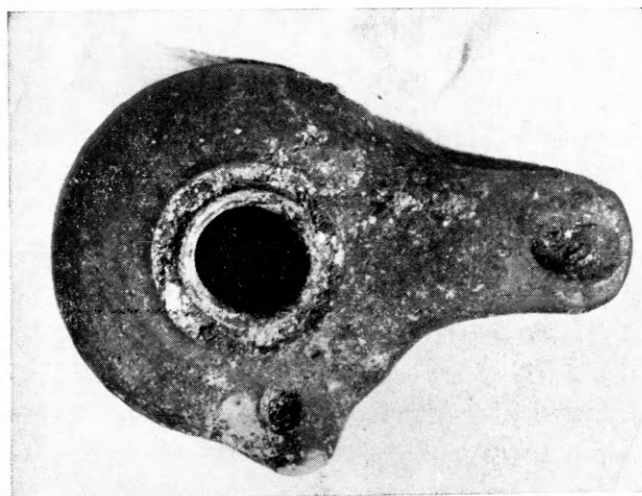
γ. Πήλινον πλακίδιον με Νύμφας καὶ μικρὸν Πᾶνα.

γ

ε

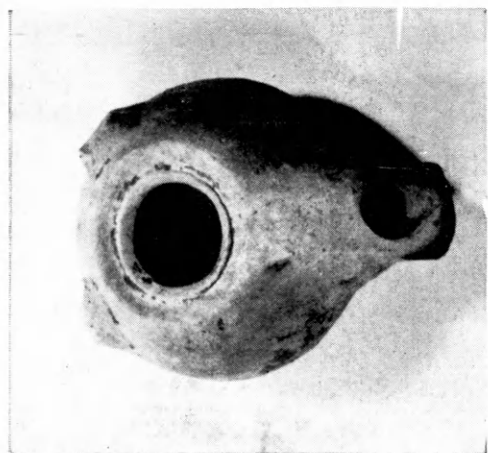

β

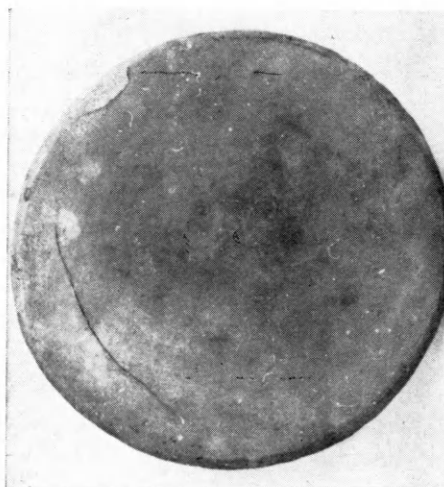
Ευρήματα ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Σάμην Κεφαλληνίας
στηλαίου Μελησάνης.

α - γ. Λύγνοι.

δ - ε. Πήλινος δίσκος.

α

δ

πλατεῖται ταινίαι, αἱ ὁποῖαι κατέρχονται εἰς τὸν ὄμον καὶ τὸ στῆθος. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του, ὅπως καὶ ὁ παχὺς κορμός του, μᾶλλον Σιληνὸν ὑπενθυμίζουν. Ἡ ἐξομοίωσις τοῦ Πανὸς μὲ Σιληνὸν εἶναι σπανία εἰς τὴν τέχνην, δὲν γνωρίζω δὲ παρὰ μόνον μίαν πηλίνην κεφαλὴν εἰδωλίου ἀπὸ τὰ Μέγαρα, ὅπου τὰ χαρακτηριστικὰ νὰ ὑπενθυμίζουν σαφῶς Σιληνόν (Ἀρχ. Ἐφ. 1890, πίν. 6, 2 βλ. ROSCHER III, I, στ. 1435), ἃν καὶ εἰς μερικὰς σαρκοφάγους ὁ Πᾶν παρουσιάζεται μὲ ὦτα χοίρου ὅπως ὁ Σιληνός (βλ. τὰ παραδείγματα εἰς ROSCHER, ξ. ἀ. στ. 1436). Ἡ σχέσις του πάντως μὲ τὸν οἶνον καὶ τὸν θάλασσον τοῦ Διονύσου δὲν εἶναι καὶ τόσον σπανία, βλ. λ.χ. ROSCHER, ξ. ἀ. στ. 1475, μολονότι ἡ θέσις του εἰς τὸν θάλασσον τοῦ Διονύσου εἶναι μᾶλλον εἰς τὴν σκιάν (HERBIG, Ραη, σ. 62). Ὅπως δὲ ἡ ἐξομοίωσις μὲ τὸν Σιληνὸν δὲν πρέπει καθόλου νὰ ξενίσῃ, ὀφείλεται δὲ εἰς τὴν ὀργιαστικὴν του φύσιν καὶ τὴν σχέσιν του μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Καὶ τὸ κέρας τῆς Ἀμαλθείας, τὸ ὁποῖον κρατεῖ, σύμβολον τῆς γονιμότητος, δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ συνήθη σύμβολα τοῦ Πανός, γνωρίζω δὲ μόνον ἓν εἰδώλιον εἰς τὸ Βερολίνον ἀπὸ τὴν Σιάναν τῆς Ρόδου (JdI 1886, σ. 155), ὅπου οὗτος νὰ παρίσταται κρατῶν κέρας Ἀμαλθείας (ἢ μήπως ρυτὸν;), μολονότι δὲν ἀποκλείεται αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ ἐρμηνεία καὶ τοῦ «κέρατος», τὸ ὁποῖον κρατοῦν μερικὰ εἰδώλια Πανός ἀπὸ τὸ Καβείριον τῶν Θηβῶν (βλ. AM 1890, σ. 359 καὶ WINTER I, σ. 220· προβλ. καὶ Ἀρχ. Δελτ. 1888, σ. 76, ἀρ. 31 καὶ σ. 81, ἀρ. 79 καὶ WINTER I, 221, ἀρ. 7: ἡμιανακεκλιμένους Πᾶν).

Τὸ ἀγαλμάτιον αὐτὸ φέρει αὐτομάτως εἰς τὸν νοῦν τὸν πίνοντα Σιληνὸν ἀπὸ τὸ παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν οἰκόπεδον Ἀγγελοπούλου (Ἀρχ. Δελτ. 1961/62, πίν. 39), τοῦ ὁποῖου τὸ πρωτότυπον εἶχον τότε χρονολογήσει εἰς τὸ 300 π. Χ. περίπου ἢ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος. Σήμερον πιστεύω ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ ὑπῆρξε νεώτερον καὶ ὅτι εἰς τὸν χρονολογικὸν προσδιορισμὸν του ἡμπορεῖ νὰ βοηθήσῃ ἤδη τὸ νέον εἰδώλιον Πανός, ὅπως καὶ αὐτοῦ ἡ χρονολόγησις νὰ βοηθηθῇ ἀπὸ τὸν Σιληνὸν τοῦ οἰκοπέδου Ἀγγελοπούλου. Τοῦ Σιληνοῦ ἡ συσπείρωσις καὶ ἰσχυρὰ ἐκφραστικὴ «ἐκτόνωσις» εἶναι στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα μὲ πείθουν ἤδη ὅτι τὸ ἀντιγραφὲν πρότυπον πρέπει νὰ ἦτο ἐλάχιστα παλαιότερον τῆς μεθυσούσης γραίας ἢ τοῦ παιδίου μὲ τὸν χιναλώπεκα, δηλαδὴ πάντως τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος, καὶ ὅχι τοῦ πρώτου ἡμίσεος αὐτοῦ. Καὶ ἐδῶ βεβαίως ὑπάρχει κάποια «ἐκτόνωσις», ἀλλ' ἀσφαλῶς πολὺ μικρότερα, ὥστε ὀρθότερον θὰ ἦτο νὰ ὀμιλῇ κανεὶς περὶ ἀπλοῦ «ἀνοιγματος» τῆς μορφῆς πρὸς τὸν θεατήν. Μὲ τὸ εὐθὺ βλέμμα καὶ τὴν ἐντελῶς μετωπικὴν τοποθέτησιν τῶν μελῶν, διαρηγνύεται εἰς τὸν Πᾶνα ὁ πέπλος, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ὀλίγον παλαιότεραν κλασσικὴν τέχνην ἀπεμύωνεν ὅλας τὰς μορφὰς εἰς τὴν ἰδανικὴν σφαῖραν τοῦ εἶναι καὶ ἐντάσσεται οὗτος εἰς ἓν καθαρῶς φυσικὸν περιβάλλον ὡς ἀπὸ πλεον πραγματικότητος. Ἐπεὶ δὲν πρέπει νὰ ἀγνοηθῇ ὅτι οὗτος δὲν ἔχει καθόλου τὴν εἰς βάθος ἀνάπτυξιν τοῦ Σιληνοῦ Ἀγγελοπούλου, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ τονισμὸς τοῦ ὄγκου βοηθεῖ ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἰσχυρᾶς «ἐκτονώσεως» τῆς μορφῆς. Αὐτὴ ὅμως ἡ ἐπιπεδότης τοῦ Πανός, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα παρατήρησα, εἶναι κοινὰ

εἰς τὰ ἔργα τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ 3^{ου} αἰῶνος. Πάντως ὅμως θὰ εἶναι νεώτερος ἀπὸ τὸν Δημοσθένη τοῦ Πολυεύκτου (280 π. Χ.), ὁ ὁποῖος διατηρεῖ ἀκόμη ναυάγια κλασσικῆς «ποιήσεως», καὶ μᾶλλον σύγχρονος μὲ τὸν φιλόσοφον τῶν Δελφῶν (BUSCHOR, Hellenistisches Bildnis, εἰκ. 16 κλπ.), τὴν πρωτότυπον χαλκὴν κεφαλὴν φιλοσόφου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἀπὸ τὴν θάλασσαν τῶν Ἀντικυθήρων (αὐτόθι εἰκ. 18), μίαν κεφαλὴν φιλοσόφου τοῦ Μουσείου τῶν Θερμῶν (αὐτόθι εἰκ. 17) καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἔργα, ὅπου παρατηρεῖται ὁμοίον «ἄνοιγμα» μὲ ταυτόχρονον ἀνάλογον ἔλλειψιν βάθους, ἅρα θὰ ἀνήκῃ ὅπως καὶ αὐτὰ εἰς τὸ β' τέταρτον ἢ τὰ μέσα τοῦ 3^{ου} αἰῶνος.

1837. Πήλινος ἀδιακόσμητος δίσκος διαμέτρου 0.36 καὶ πάχους 0.03 - 0.033, τοῦ ὁποῖου ἡ μὲν μία ἢ (ἄνω) ἐπιφάνεια εἶναι ἐπίπεδος, ἡ δὲ ἄλλη ἔχει ἐλαφρῶς ἀνυψωμένον τὸ πέρας, πλησίον δὲ αὐτοῦ ἀβαθὴ αὐλακα (πίν. 8δ.ε φωτογραφία κ. Μαρινάτου). Πηλὸς κεραμόχρους, σκληρὸς πορώδης, περιέχων λιθάρια. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια παρουσιάζει πλῆθος (σκοτεινοχρῶμων κατὰ τὸ πλεῖστον) λιθαρίων ἢ τεμαχίων πηλοῦ. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ γωνιώδους πέρατος φέρει ἐλαιώδη ἴχνη. Κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ ἐγχάρακτα ΨΥ (Κεφαλληνιακὰ χ;). Πιθανῶς κάλυμμα πίθου.

1835. Μελαμβαφῆς λύχνος (πίν. 8γ, φωτογραφία Λουκάτου, Ἀργοστόλιον) ἐξ ὠχροῦ πηλοῦ, τοῦ ὁποῖου τὸ γάνωμα ἔχει προσλάβει κατὰ τόπους μολυβδίνην ἀπόχρωσιν. Λεῖπει ἡ ὀριζοντία λαβή. Μῆκος 0.083, πλ. 0.07, ὕψ. 0.33, μῆκ. μυκτῆρος 0.036. Τύπος 25A τοῦ HOWLAND, Greek Lamps, σ. 67 κέξ. ἀρ. 267-284, πίν. 9, 23, 28.

1836. Λύχνος (πίν. 8α φωτογραφία Λουκάτου, Ἀργοστόλιον) ἐξ ὠχερρύθρου πηλοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου διατηρεῖται εἰς ὀλίγα μόνον σημεῖα γάνωμα μολυβδίνης ἀποχρώσεως. Ὁ μυκτῆρ λήγει εἰς γωνίας. Λεῖπει ἡ ὀριζοντία λαβή. Ἀνήκει εἰς τὸν ἴδιον τύπον μὲ τὸν προηγούμενον. Μῆκ. 0.087, πλ. 0.06, ὕψ. 0.036, μῆκος μυκτῆρος 0.041.

1838. Λύχνος (πίν. 8β, φωτογραφία Λουκάτου, Ἀργοστόλιον) ἐξ ὠχερρύθρου πηλοῦ, φέρων γάνωμα καστανομέλαν μὲ μολυβδίνην ἀπόχρωσιν, ἄριστα διατηρούμενον. Μῆκ. 0.086, πλ. 0.062, ὕψ. 0.03, μῆκ. μυκτῆρος 0.042. Τύπος 28B τοῦ HOWLAND, ἔ. ἀ. σ. 93. Οἱ δύο πρῶτοι λύχνοι εἶναι, ὅπως ἐλέχθη, τοῦ τύπου 25A τοῦ HOWLAND. Ὁ τύπος αὐτὸς διαρκεῖ κατὰ τὸν HOWLAND (σ. 67) ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ β' τετάρτου τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ α' τετάρτου τοῦ 3^{ου}, ἢ παρουσία ὅμως τῶν λαβῶν ἐδῶ σημαίνει ὅτι οἱ λύχνοι τῆς Μελισσάνης δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ τελευταῖα παραδείγματά του καὶ μάλιστα ὅτι εἶναι παλαιότεροι τοῦ 310 π. Χ. Πάλιν ὅμως δὲν πρέπει νὰ εἶναι καὶ πολὺ παλαιότεροι, διότι τὸ σῶμά των δὲν εἶναι ὀγκῶδες, ὅπως τῶν παλαιότερων ἐξ αὐτῶν, τὸ περίγραμμα δὲν εἶναι συνεχῶς καμπύλον, ἀλλὰ μᾶλλον γωνιώδες, καὶ ὁ μυκτῆρ των εἶναι λεπτὸς ὅπως εἰς τοὺς νεωτέρους λύχνους τοῦ τύπου. Μάλιστα ὁ 1836 φαίνεται νὰ εἶναι κατὰ τι νεώτερος τοῦ 1835 ἔνεκα τῶν γωνιῶν εἰς τὸν μυκτῆρα. Ἐκ τούτων συμπεραίνω ὅτι οἱ λύχνοι 1835 καὶ 1836 ἀνήκουν μὲ πιθανότητα εἰς τοὺς χρόνους μεταξὺ 330 καὶ 310 π. Χ.

Ὁ λύχνος 1838 εἶναι, εἴπομεν, τοῦ τύπου 28B τοῦ HOWLAND καλύπτωντος

ὄλον τὸν 3^{ον} αἰῶνα. Τὸ παράδειγμά μας ὅμως εἶναι μᾶλλον τοῦ α' ἡμίσεος αὐτοῦ, ὅπως φανερώνει τὸ ἀκόμη καμπύλον περίγραμμα. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πρόσφυμα δὲν εἶναι διάτρητον, ἀλλ' ἡ ὀπὴ φθάνει μόνον μέχρι τινὸς (semi - pierced lug) ἡ χρονολογία του ἐνδέχεται νὰ εἶναι τὸ β' τέταρτον τοῦ 3^{ου} αἰῶνος.

Συμπεράσματα. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὀλίγα, ἀλλ' ὅχι στερούμενα ἐνδιαφέροντος εὐρήματα τοῦ σπηλαίου τῆς Μελισσάνης, τὸ πλακίδιον 1805 καὶ οἱ λύχνοι 1835 καὶ 1836 ἀνήκουν εἰς τὰ τέλη τοῦ 4^{ου} αἰῶνος, ἴσως δὲ μάλιστα εἰς τὴν εἰκοσαετίαν 330 - 310 π. Χ., ἐνῶ ὁ πίναξ 1804 καὶ ὁ λύχνος 1838 εἰς τὸ β' τέταρτον τοῦ 3^{ου} αἰῶνος. Ὁ ἀνάγλυφος στρογγύλος δίσκος 1803 χρονολογεῖται δυσκολώτερον, ὅπως δῆποτε ὅμως ἐντὸς τῶν ἀκραίων ὁρίων τῶν δύο προαναφερθεισῶν περιόδων. Ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο ἀντικείμενα τὸ τεμάχιον 1806 εἶναι ἐνὸς τύπου, ὁ ὁποῖος τὸ ἐνωρίτερον θὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν δευτέραν περίοδον, ἔνεκα ὅμως τῆς ἀποσπασματικῆς του καταστάσεως δὲν ἐπιτρέπει τὴν διατύπωσιν καμμιᾶς θετικῆς κρίσεως. Περίεργος εἶναι ὁ ἀδιακόσμητος δίσκος 1837, διὰ τὸν ὁποῖον εἶπα ὅτι εἶναι μᾶλλον κάλυμμα πίθου¹. Τὰ δύο ἐγχάρακτα - Χ - εἶναι τύπου μᾶλλον ἀρχαίου, περισσότερα ὅμως δὲν ἤμπορῶ νὰ εἴπω διὰ τὸν δίσκον, ἂν πράγματι δηλαδὴ ἀπετέθη εἰς τὸ σπήλαιον σημαντικὸν χρονικὸν διάστημα πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτην ἐναπόθεσιν ἀφιερωμάτων ἢ ἂν ἀπετέθη ὁμοῦ μὲ αὐτά, ἀφοῦ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς οἰκίας τοῦ ἀφιερωτοῦ.

Ἄν ἐξαίρεσωμεν τὰ δύο αὐτὰ ἀμφίβολα ἀντικείμενα, ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ βεβαίως χρονολογίας ἀντικείμενα, ἀνήκουν εἰς δύο μόνον ἐποχάς, μίαν ὑστέραν κλασσικὴν καὶ μίαν πρῶτον ἐλληνιστικὴν. Ἡ ἀπουσία ἀφιερωμάτων ἀπὸ περισσοτέρας ἐποχᾶς ἐξηγεῖται ἀπὸ τὰς φυσικὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας παρουσίαζεν ἡ προσπέλασις τοῦ τόπου. Ἐχρειάζετο δηλαδὴ κάθοδος μὲ σχοινίον εἰς ἀρκετὸν βάθος, καὶ μάλιστα μὲ τὸ ὕδωρ εἰς τὸ τέρμα — ἡ μικρὰ λωρὶς γῆς ὅπου εὐρέθησαν τὰ ἀντικείμενα εἶναι εἰς τὸ ἐν ἄκρον ἐντὸς τοῦ σπηλαίου. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι δύο μόνον φορὰς ἐν τῇ συνόλῳ κατῆλθον εἰς τὸ ὠραῖον σπήλαιον οἱ εὐσεβεῖς ἀρχαῖοι διὰ νὰ λατρεύσουν τὸν Πᾶνα καὶ τὰς Νύμφας καὶ ἰδιαίτερος τὴν ἄγνωστον ἕως σήμερον ἀλλὰ τόσον σημαντικὴν διὰ τὸν «προϊστορικὸν ἥχον» τοῦ ὀνόματός της νύμφην Μελισσάνην. Ἦξιζε πάντως τὸν κόπον ἢ ἐπικίνδυνος αὐτὴ κάθοδος. Εἶναι ἰσχυρὰ ἡ γοητεία τοῦ σπηλαίου καὶ τῆς λίμνης, τὴν μαντεύει ὅμως ὁποῖος ἔχει τὴν πεῖραν τοιούτων παιγνιδισμάτων τῆς φύσεως. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ συγχαρῇ κανεὶς τὸν Τουρισμόν, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν καλὴν ἔμπνευσιν νὰ προβῇ εἰς τὴν διάνοξιν τῆς λοξῆς, ὑπογείου προσπελάσεως, ὥστε ὁ καθεὶς πλέον νὰ ἤμπορῇ νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ὠραίαν λίμνην καὶ τὸ σπήλαιον.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΔΟΝΤΑΣ

¹ Δὲν ἤμπορῶ νὰ εἴμαι βέβαιος διὰ τὴν σχέσιν του ὅποια ἀνέφερα εἰς τὴν ἀρχήν. μὲ τὰ συννευρεθέντα τεμάχια ὀξυπυθμένου ἀγγείου, τὰ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ V¹

— 1 —

Εἰς IG II² 1039

Ἡ μεγάλη στήλη, E. M. 10341, ἐφ' ἧς ἡ ὡς ἄνω ἐπιγραφή, συγκειμένη ἐξ ὑπερογδοήκοντα ἐνεπιγράφων τεμαχίων, ἦτο τοποθετημένη ἐντὸς ξυλίνης θήκης ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. Ἐπειδὴ καὶ τὸ ξύλον καὶ ὁ γύψος, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον τὰ τεμάχια ταῦτα ἦσαν «κολυμβητά», εἶχον φθαρῇ, διελύσαμεν ταύτην. Διὰ τὰ ἀποκτῆση δὲ στερεότητα αὕτη, συνεδέσαμεν τὰ μεγαλύτερα τῶν τεμαχίων μὲ ῥάβδους ὀρειχάλκου, διαμέτρου ἀναλόγου πρὸς τὸ πάχος καὶ τὸ μέγεθός των· τὰ μικρότερα τεμάχια, ἐφ' ὅσον ἤρμιζον ἐπ' ἀλλήλων, συνεκολλήσαμεν μὲ τὴν συνήθη κολλητικὴν οὐσίαν. Τὰ κενὰ τοῦ οὕτως σχηματισθέντος σκελετοῦ ἐπληρώθησαν μὲ γύψον. Ἰδιαιτέρα προσπάθεια καὶ φροντὶς κατεβλήθη κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς στήλης, ἵνα τὰ ἐνεπίγραφα τεμάχια (ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν σφύζεται μέγα μέρος τῶν ὀνομάτων τῶν ἐφήβων), ἅτινα εἶχον ἐνσωματωθῇ εἰς ταύτην ἄνευ συνεχείας κειμένου, ἐντοπισθῶσι καὶ ἀνακτήσωσι τὴν πραγματικὴν θέσιν των ἐπὶ ταύτης. Τοῦτο ἐπετεύχθη, καθὼς φαίνεται ἐπὶ τῶν πιν. 9-11, τὸ δὲ ἀπόκτημα δὲν εἶναι ἀσήμαντον. Εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου τῶν ψηφισμάτων συνέβαλε τὸ ὅτι, ἄρκετὰ μικρὰ τεμάχια, ἐνίοτε μὲ 1-2 ἢ περισσότερα γράμματα, ἐπιλεγέντα μεταξὺ πολλῶν ὁμοίων ἀποκειμένων εἰς δύο κιβωτίδια, κατεδείχθη, ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν στήλην, καὶ συνεκολλήθησαν ἐπὶ ταύτης (πιν. 9-11).

Εἶναι μία τῶν μεγαλυτέρων στηλῶν τοῦ Μουσείου. Τὸ ἀρχικὸν ὕψος της δὲν εἶναι γνωστὸν, διότι κάτω εἶναι ἐλλιπής². Ὡς ἤδη ἀποκατεστάθη, ἔχει μέγιστον σφζόμενον ὕψος 2.13 μ. (ἀντὶ τοῦ 1.76 μ., ὡς εἶχε πρὶν ἢ τὴν διαλύσωμεν) καὶ πλάτος ἄνω 0.87, κάτω 0.94.

Ἡ συμβολὴ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς στήλης καὶ τὴν ἐπὶ ταύτης ἐπιγραφὴν συνίσταται: Α) Εἰς τὴν συγκόλλησιν νέων, ἀνηκόντων εἰς ταύτην, ἐνεπιγράφων τεμαχίων. Β) Εἰς τὴν τοποθέτησιν ἀρκετῶν ἐκ τῶν ἤδη γνωστῶν τεμαχίων εἰς τὴν θέσιν ἐξ ἧς εἶχον ἀποσπασθῇ. Γ) Εἰς νέας ἀναγνώσεις καὶ συμπληρώσεις τοῦ κειμένου.

¹ Ἴδὲ καὶ Χαριστήριον εἰς Ἀ.Κ. Ὁρλάνδον Β', 118.

² Δὲν φαίνεται ἐν τούτοις νὰ ἐλλείπη ἢ ὀλίγον τμήμα τοῦ κειμένου, ὡς συνάγεται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν ἐφήβων τῆς Ἀντιοχίδος φυλῆς. Ἐν τέλει τῆς τρίτης δηλαδὴ στήλης σφύζονται, ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἐν μέρει, τὰ ὀνόματα 6 ἐφήβων, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ 4 τελευταῖα ἐπὶ τῆς

τετάρτης στήλης. Πρὸ τούτων ὑπάρχει χώρος διὰ 9-10 εἰσέτι ὀνόματα, εἰς τὸ κενὸν ἐν ἀρχῇ τῆς τετάρτης στήλης. Καίτοι ἡ Ἀντιοχίς ἦτο μία τῶν μεγαλυτέρων φυλῶν, οἱ ἐφηβοὶ της δὲν θὰ ὑπερέβαινον κατὰ πολὺ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἴκοσι.

Εἰς τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς τὸ παρεχόμενον εἰς τοὺς παρενθέτους πίνακας Α καὶ Β αἱ μεταβολαί, ἐκ νέων ἀναγνώσεων, συμπληρώσεων καὶ προσθηκῶν νέων ἐνεπιγράφων τεμαχίων, σημειοῦνται διὰ κεφαλαίων γραμμάτων. Εἰς τὸ τμήμα μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἐφήβων, τὰ συγκολληθέντα ἐπ' ἀλλήλων γνωστὰ ἤδη τεμάχια δὲν σημειοῦνται ἰδιαιτέρως, διότι ἡ μεταβολὴ ἐκεῖ εἶναι πλήρης. Τὰ συγκολληθέντα ἐπὶ τῆς στήλης νέα ἐνεπίγραφα τεμάχια δηλοῦνται ἐπὶ τῶν πινάκων 9 καὶ 10 καὶ διὰ κατευθυνομένου πρὸς ταῦτα βέλους.

Α.

Ἄς σημειωθῇ, ὅτι τὰ ἐν στίχῳ 7 καὶ 8 ἐνεπίγραφα τεμάχια, ἅτινα εἶδεν ὁ KOEHLER, ὅχι ὁμως ὁ KIRCHNER καὶ διὰ τοῦτο ὑπογραμμίζει ταῦτα, ὑπάρχουν καὶ συνεκολλήθησαν ἐπὶ τῆς στήλης.

Στίχ. 2. 3. Μικρὸν ἐνεπίγραφον τεμάχιον συγκολληθὲν κατὰ τὸ ἀριστερὸν τῆς στήλης φέρει ἐπ' αὐτοῦ γράμματα ἐκ τοῦ 2^{ου} καὶ 3^{ου} στίχου, ἥτοι:

Βερ]ενικίδου

Θησε[ίωι]ΑΔ . . .

Στίχ. 3. Ἔτερον μικρὸν τεμάχιον συνεκολλήθη εἰς τὸ ἀριστερὸν τοῦ προηγούμενου καὶ φέρει δύο γράμματα ἐκ τοῦ 3^{ου} στίχου, ἥτοι ΣΤ. Ἡ ἀρχὴ τοῦ 3^{ου} στίχου, κατὰ ταῦτα, θὰ συμπληρωθῇ ὥς: Θησε[ίωι ἘΚ] ΣΤΑΔ[ίΟΥ]

Στίχ. 9. 10. 11. Ἔτερον μικρὸν τεμάχιον συγκολληθὲν εἰς τὴν θέσιν του διασφύζει ἓν γράμμα ἐκ τοῦ 9^{ου}, δύο ἐκ τοῦ 10^{ου} καὶ ἓν ἐκ τοῦ 11^{ου} στίχου, ἥτοι:

τ]ῶν φίλων

τοῦ]ς Ἐφ[ί]βους

Π[ρὸς τοὺς θεοὺς

Στίχ. 11. 12. Ἄλλο μικρὸν τεμάχιον, εἰς τὸ ἀριστερὸν τοῦ ὁποίου ἀρμόζει ἀκριβῶς τὸ ἐν IG II ὥς ἡ χαρακτηριζόμενον, συνεκολλήθη εἰς τὸ δεξιὸν τῆς στήλης καὶ περιέχει γράμματα ἐκ τοῦ 11^{ου} καὶ τοῦ 12^{ου} στίχου, ἥτοι:

καὶ] ἘΠ[ί τ]ῇ παρ' ὅλων

συντελο]ΥΜΕΝΩΝ

Στίχ. 20. 21. 22. Τὸ E. M. 4208 μικρὸν ἐνεπίγραφον τεμάχιον, συγκολληθὲν εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς στήλης, ἔχει ἐπ' αὐτοῦ γράμματα ἐκ τῶν στίχων 20-22, ἥτοι:

εὐΕΡΓετῶν

π]ΟΙΟΥΜένους

ΤΩΝ Τ[ε]λχῶν

Στίχ. 23. Εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς στήλης συνεκολλήθη ἄλλο μικρὸν τεμάχιον μὲ τὰ πρῶτα γράμματα τοῦ 23^{ου} στίχου, ἥτοι:

Κ]ΑΙ ΤΩΝ

Στίχ. 24. 25. Ἄλλο μικρὸν τεμάχιον συνεκολλήθη εἰς τὸ μέσον τῆς στήλης μετὰ γράμμα ἐκ τοῦ 24^{ου} καὶ δύο ἐκ τοῦ 25^{ου} στίχου, ἦτοι:

πεφροντικ]έναι
τῇ]Σ Ἑαντων

Στίχ. 26-29. Δύο μικρὰ τεμάχια, ὡς b καὶ c σημειούμενα ἐν IG II 481, συγκολληθέντα ἐπ' ἀλλήλων καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ μέσον τῆς στήλης, περιέχουν γράμματα ἐκ τῶν στίχων 26-29, ἦτοι:

ΚΑΙ Δ Σ ΠΟ[ιού]μενον
τοΥΣ Ἑ[οι]σμοῦΣ Π[οιού]μενοι
ἀναστρ[έφ]ονται Δ[ιατ]ετηρηκέναι
πρ[ὸς] ΤΑ ΚΑΛΛΙ]ΣΤ[Α φι]λοτίμως

Εἰς τὸ ἄκρον δεξιὸν τῶν στίχων 26-28 συνεκολλήθη τεμάχιον, μετὰ τὰ γράμματα τοῦ ὁποίου τὸ τέλος τῶν στίχων τούτων ἀποκαθίσταται ὡς ἀκολούθως:

ἐν τε ΕΥΤΑ/ΞΙΑΙ
τιμῆΣ Ἑ[Ν]
βιοτικοίΣ . . .

Στίχ. 27. 28. Μικρὸν τεμάχιον συγκολληθὲν εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς στήλης συμπληροῖ καὶ διορθοῖ τὴν ἀρχὴν τῶν στίχων 27 καὶ 28, ἦτοι ἀντί,

[καὶ τὰς πομπὰς] ΚΑΙ ΣΩΜ[ΑΤΟ]ς
εἰς

τοῖς τ[ῆς πόλεως] τοῖς ΚΑΛΛΙ[ΣΤΟΙΣ]

Στίχ. 29. Δύο μικρὰ τεμάχια ὡς k καὶ f χαρακτηριζόμενα ἐν IG II 481, ἀρμόζοντα ἐπ' ἀλλήλων, συνεκολλήθησαν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς στήλης καὶ περιέχουν 4 γράμματα τοῦ στίχου 29, ἦτοι:

μὲν προ]υχεῖΣ καὶ

Στίχ. 33. Ἔτερον τεμάχιον μετὰ τρία ἐπ' αὐτοῦ γράμματα συμπληροῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ 33^{ου} στίχου, ἦτοι:

κα[ὶ] ΔΙΚΑ[ΙΩΣ]

Στίχ. 34.35. Μικρὸν τεμάχιον συγκολληθὲν κατὰ τὸ ἀριστερὸν τῆς στήλης περιέχει γράμματα ἐκ τῶν στίχων 34 καὶ 35, ἦτοι:

Εὐ[νοί]ΑΝ Ἑφ' οἷς
στεφάνωι καὶ

Στίχ. 45. 46. 47. Ἐπίμηκες τεμάχιον, παρεμβαλλόμενον μεταξύ ἄλλων, φέρεται ἐπ' αὐτοῦ γράμματα ἐκ τοῦ τέλους περιόπου τῶν στίχων 45-47, ἥτοι:

ΠΕΠ[οίη]νται τήν

ΚΟΣ[μ]ητῇ καὶ

τῷ Γυμνασίῳ[ι]

Στίχ. 52. 53. Τὸ Ε.Μ. 4193 συνεκολλήθη εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς στήλης. Ἐχει ἐπ' αὐτοῦ γράμματα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν στίχων 52 καὶ 53, ἥτοι:

ραν ἐξό[δο]ΥΣ ΚΑ[τὰ τὸ δυνατόν]

ἐπει[έλ]ΕΣΑΝ ΜΕ[τὰ]

Στίχ. 61. Μικρὸν τεμάχιον μὲ ἓν μόνον γράμμα ἐκ τοῦ 61^{ου} στίχου, συνεκολλήθη εἰς τὸ δεξιὸν τῆς στήλης

τῶν ἐπιτηδευμάτων

Στίχ. 70. Ἄλλο εὐμέγεθες τεμάχιον συνεκολλήθη κατὰ τὸ μέσον τοῦ 70^{ου} στίχου. Πληροῖ τὸ κενόν, εἰς ὃ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ στέφανος μετ' ἐπιγραφῆς. Ἐπὶ τοῦ συγκολληθέντος τεμαχίου σφύζεται τὸ δεξιὸν τέταρτον περιόπου τούτου, ὥς καὶ ἀνὰ ἓν τῶν τελικῶν γραμμάτων τριῶν στίχων, ὧν τὸ ἐλλεῖπον τμήμα θὰ συμπληρωθῇ

[Ἡ ΒΟΥΛ]Η

[ΤΟΥ]Σ

[ἘΦΗΒΟΥ]Σ

Στίχ. 77. 78. Ἡ ἀρχὴ τῶν ὀνομάτων τῶν δύο τούτων στίχων

ἈΡΙΣτεὺς

ΚΑΛ[Λ]ίστ[ο]ς

συνεπληρώθη χάρις εἰς μικρὸν τεμάχιον, ὅπερ συνεκολλήθη εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς στήλης.

Στίχ. 84. Μικρὸν τεμάχιον, μὲ τρία γράμματα ἐπ' αὐτοῦ, συγκολληθὲν εἰς τὸν 84^{ον} στίχον τῆς 2^{ας} στήλης, ἀπέδωκε τὸ ὀρθὸν ὄνομα πατρὸς τοῦ μοναδικοῦ ἐφήβου τῆς Οἰνηίδος φυλῆς, ἥτοι ΦιλΩΤ[Α]Δου ἀντὶ Φιλύλλου. Τὸ Δ εἶναι φανερόν ἐπὶ τοῦ λίθου καὶ ἡ ὀρθὴ συμπλήρωσις τοῦ ὀνόματος ἔπρεπε νὰ εἶχε γίνῃ.

B.

Μεγαλύτεραι εἶναι αἱ μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι ἐπῆλθον εἰς τὸ δεύτερον τμήμα τῆς ἐπιγραφῆς ἀπὸ τοῦ στίχου 73 καὶ ἐξῆς, ὅπερ ἀφορᾷ εἰς τὰ ὀνόματα τῶν ἐφήβων. Τοῦτο, διότι ἦτο μὲν γνωστὸν διὰ τινὰ τῶν ἐνεπιγράφων τεμαχίων, ὅτι οἱ ἔφηβοι, ὧν τὰ ὀνόματα ἦσαν ἀναγεγραμμένα ἐπ' αὐτῶν, ἀνῆκον εἰς ταύτην ἡ

ἐκείνην τὴν φυλὴν, καὶ τοῦτο δηλοῦται εἰς τὴν δημοσίευσιν, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἴσως δοθῇ εὐκαιρία διὰ τὴν ἐπιμελεστέραν σύνδεσιν μεταξύ των. Οὕτω λ.χ. τὰ τεμάχια, ἅτινα ἐν IG II² δηλοῦνται μὲ τὰ στοιχεῖα q+r (= E.M. 7639), ἀρμόζουν εἰς τὸ δεξιὸν τῆς τρίτης στήλης ὀνομάτων, ἀπὸ τοῦ στίχου 82 καὶ ἐξῆς. Μετὰ τὴν διαπίστωσιν ταύτην καὶ τὴν συγκόλλησιν τῶν τεμαχίων γίνεται γνωστὴ ἡ φυλὴ εἰς ἣν ἀνήκον, ὡς καὶ ὁ δῆμος, ἐξ οὗ κατήγοντο οἱ 7 ἔφηβοι.

Τὸ ὡς εἰ χαρακτηρισζόμενον τεμάχιον ἀρμόζει ἀκριβῶς καὶ συνεκολλήθη ὡς συνέχεια τῆς πρώτης στήλης ὀνομάτων μετὰ ἀπὸ τὸν στίχον 91. Οἱ ἔφηβοι, ὧν ἡ ἀρχὴ μόνον τοῦ ὀνόματος σφύζεται, εἶναι ἔφηβοι τῆς Πανδιονίδος φυλῆς· διότι εἰς τὸ κατὰ τὸ ἀριστερὸν τμήμα του μόνον σφύζομενον τεμάχιον τοῦτο δὲν ὑπάρχουν ἐν ἀρχῇ γράμματα, ἐκεῖ δηλαδὴ ἔνθα ἔδει νὰ εἶχεν ἀναγραφῇ τὸ πρῶτον ὄνομα ἐφήβου. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι δεξιώτερον ἤρχιζε τὸ ὄνομα φυλῆς.

Τὰ τεμάχια n, o, διὰ τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται, ὅτι περιέχουν ὀνόματα τῆς Κεχροπίδος, συγκολλῶνται ὡς συνέχεια ἐπὶ τοῦ τεμαχίου, ὅπερ περιέχει τὴν ἀρχὴν ὀνομάτων ἐφήβων τῆς φυλῆς ταύτης· ἐφάπτεται μάλιστα κατὰ τὸ δεξιὸν του τὸ τεμάχιον n καὶ τοῦ τεμαχίου, ὅπερ περιέχει τὰ ὀνόματα ἐφήβων τῆς Ἰπποθωντίδος.

Τὸ τεμάχιον s συνεκολλήθη, ἀφοῦ ἤρμοζεν ἀκριβῶς, εἰς τὸ ἄνω δεξιὸν τοῦ τεμαχίου v¹, πρᾶγμα ὃχι δύσκολον νὰ διαπιστωθῇ, ἀφοῦ ἀμφότερα περιέχουν ἐφήβους τῆς αὐτῆς φυλῆς. Τὰ τεμάχια t+u ἔχουν ἐπὶ τῆς στήλης τὴν ἀντίστροφον θέσιν ἐκείνης, ἣν ἠθέλησαν νὰ δώσουν εἰς αὐτὰ ἐν IG II² 1039. Ἔχουν δηλαδὴ θέσιν μετὰ ἀπὸ τὸ τεμάχιον v καὶ ὃχι πρὸ αὐτοῦ. Ἐπὶ τῶν τεμαχίων t+u, καὶ ὡς συνέχεια τούτων, συγκολλᾶται τὸ τεμάχιον w.

Ἐδῶ τελειώνουν αἱ δυναταὶ συγκολλήσεις καὶ ὀρθαὶ τοποθετήσεις ἐνεπιγράφων τεμαχίων, ἅτινα ἀνήκουν εἰς τὰς τρεῖς πρώτας στήλας ὀνομάτων ἐφήβων.

Ὑπῆρχεν ἐν τούτοις καὶ τετάρτη στήλη, ἐφ' ἧς συνεχίζετο ἡ ἀναγραφὴ ὀνομάτων τῶν ἐφήβων τῆς Ἀντιοχίδος καὶ ἀκολούθως τῆς Ἀτταλίδος. Τῆς στήλης ταύτης ἠγνοεῖτο ἡ ὑπαρξίς. Ἐκ ταύτης προέρχονται τὰ τεμάχια x+y καὶ z. Τούτων τὰ δύο πρῶτα συνεκολλήθησαν εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ τεμαχίου s. Εἰς τὸ κάτω δεξιὸν τμήμα των συνεκολλήθη τὸ τεμάχιον z. Οὕτω τῶν πέντε ἐφήβων, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀναγράφονται εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ τεμαχίου s, τὰ ὀνόματα πατρὸς καὶ δήμου εἶναι ἐπὶ τοῦ τεμαχίου x ἀπὸ τοῦ στίχου 6 καὶ ἐξῆς.

Τέλος εἰς τὸ ἀριστερὸν τοῦ τεμαχίου v ἤρμοζε καὶ συνεκολλήθη μικρὸν τεμάχιον ἄνευ ἀριθμοῦ E.M. Τοῦτο θὰ φέρῃ ἐφεξῆς τὸ ὄνομα ξ. Μὲ τὰ γράμματα, ἅτινα φέρει ἐπ' αὐτοῦ, συμπληροῦται ἡ ἀρχὴ τριῶν ὀνομάτων ἐφήβων τῆς Αἰαντίδος.

Ἐκ τῶν ὀνομάτων, ἅτινα ἀποκαθίστανται, δύνανται νὰ ταυτισθῶσιν ἡ σχετισθῶσι μὲ γνωστὰ ὀνόματα, τά:

Στήλη 2, στίχ. 84. Ἀρίσται[χ]μος Φιλωτ[ά]δου Φυλάσιος. Οὗτος δύνανται νὰ

¹ Τοῦτο ὁ ο. REINMUTH, Hesperia 24, 1955, σ. 236, ἀπέδωκεν ἀνεπιτυχῶς εἰς ἐπιγραφὴν τοῦ Μουσείου τῆς Ἀγορᾶς.

εἶναι υἱὸς τοῦ Φιλωτάδου, υἱοῦ τοῦ Ἀρισταίχμου, πυθαῖστοῦ ἐκ Κηρύκων ἐπὶ τῶν δελφικῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἐτῶν 106/5 (= F D III 2, 13 II στίχ. 12) καὶ 98/7 (= F D III 2, 10 II στίχ. 26). Περὶ τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου τῆς οἰκογενείας ἰδὲ SUNDWALL, Nachträge z. Prosop. Att., σ. 26.

Στήλη 3, στίχ. 82. *Λέων Λέοντος Ἐλευ[σίνιος]*. Συνώνυμός του, ἄνευ δημοτικοῦ, ἔφηβος, ἀπαντᾶται ἐπὶ τῶν δελφικῶν ἐπιγραφῶν τοῦ ἔτους 98/7 (= F D III 2, 26 II στίχ. 4, 48 στίχ. 21). Ἴδὲ καὶ *Λέων / Λέοντος / Ἐλευσίνιος* ἐπὶ ἐπιτυμβίου κιονίσκου (IG II² 6039) δυναμένου νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸν 1^{ον} π. X. αἰῶνα.

Στήλη 3, στίχ. 84. *Λεύκιος Λευκί[ο]υ Ἀζηγιεύς*. Συνώνυμός του, ἄνευ δημοτικοῦ, ἔφηβος, τῶν προπεμψάντων τὴν Πυθαῖδα, ἀπαντᾶται ἐπὶ δελφικῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἔτους 98/7 (= F D III 2, 26 I στίχ. 8).

Στήλη 3, στίχ. 85. *Κόιντος Λευκίου Ἀζηγιεύς*. Ἀδελφὸς πιθανῶς τοῦ προηγουμένου. Δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν Κόιντον Ἀζηγιέα, ἐπιμελητὴν τῆς Δήλου κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1^{ου} π. X. αἰῶνος. Τὸ ὄνομα πατρὸς δὲν δηλοῦται ἐκεῖ· δὲν ἀναφέρεται ἐξ ἄλλου καὶ τὸ δημοτικόν, ὅσάκις γίνεται μνεῖα του ὡς ἄρχοντος. IG II² 1716 I στίχ. [4]. II στίχ. 24: S. DOW, AJA 37, 1933, σ. 586, 5. 26.

Στήλη 4, στίχ. 88. *Νικίας Φιλ[ο]ξένου Σοννιεύς*. Δύναται νὰ εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν Νικίαν Φιλοξένου ἐπὶ καταλόγου συνδυτῶν τῶν μέσων τοῦ 1^{ου} π. X. αἰῶνος. IG II² 2360 στίχ. 4. Ὑπὸ τοῦ KIRCHNER θεωρεῖται οὗτος πιθανὸς υἱὸς τοῦ Φιλοξένου Νικίου πυθαῖστοῦ ἐξ Εὐνειδῶν ἐπὶ τῆς δελφικῆς ἐπιγραφῆς ἐν F D III 2, 13 II στίχ. 14, χρονολογουμένης ἐκ τοῦ ἔτους 106/5. Ἴδὲ καὶ *[Εὐ]δημος Ν[ικίου] [Σ]οννιεύς* ἐν IG II² 1961 στίχ. 20 (περίπου 40 π. X.).

Στήλη 4, στίχ. 90. *Παντακλῆς Εὐθυδῆ[μο]υ Ἀθμονεύς*. Εἶναι προφανῶς πατὴρ τοῦ *Εὐθυδήμου Παντακλέους Ἀ[θ]μ[ο]νέως*, ἐφήβου ἐπὶ καταλόγου χρονολογουμένου ἐκ τῆς χρονικῆς περιόδου περὶ τὸ ἔτος 40 π. X. IG II² 1961 στίχ. 18.

Γ.

Στίχ. 2/3. Τὸ τεμάχιον μὲ τμήμα γράμματος ἐκ τοῦ 2^{ου} καὶ δύο γράμματα ἐκ τοῦ 3^{ου} στίχου, διεπιστώθη ὅτι συγκολλᾶται εἰς τὴν στήλην, ὅταν ἡ μελέτη μου ἦτο ἐτοίμη νὰ σταλῇ πρὸς ἐκτύπωσιν. Ἡ συμπλήρωσις τῆς λέξεως, ἥς ἀπετέλουν μέρος τὰ δύο γράμματα τοῦ 3^{ου} στίχου -- ΑΔ -- παρουσίαζε δυσκολίας, διότι εἰς τὸ κενὸν τοῦτο εἶχε συμπληρωθῇ, ὑπὸ τῶν παλαιότερον πραγματευθέντων τὴν ἐπιγραφὴν, ἡ λέξις *[βουλή]*, αὕτη δὲ ἡ ἀνάλογος ταύτης ἀνεμένετο. Ἐν τούτοις λέξιν σχετικὴν, ἐμπεριέχουσαν τὰ δύο ταῦτα γράμματα, δὲν μοῦ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξεύρω. Εἰς ὑπόδειξιν τοῦ φίλου κ. RAUBITSCHER ὀφείλω τὴν συμπλήρωσιν *[ἐκ σι]αδ[ίου]*. Ἡ πλήρης ὀξυνοίας παρατήρησις του αὕτη ἐπεβεβαιώθη ἐν συνεχείᾳ· διότι εἰς περαιτέρω ῥευνάν μου ἐν τῷ κιβωτίῳ, εἰς τὸ ὅποιον φυλάσσονται ἐνεπίγραφα τεμαχίδια μαρμάρου, εὔρον ἐν μὲ δύο ἐπ' αὐτοῦ γράμματα, Σ Τ (τὸ ἔτε-

ρον ὄχι ἀκέραιον), τὸ ὁποῖον ἀρμόζει εἰς τὸ ἀριστερὸν τοῦ προηγουμένου (πίν. 12α).¹ Τὰ δύο γράμματα ταῦτα εἶναι τὰ ἐλλείποντα δύο πρῶτα γράμματα τῆς λέξεως *σταδίου*.

Ὁμοίαν ταύτης διατύπωσιν, ἀλλὰ διεξοδικήν, καὶ πλήρη τὴν φράσιν, εὐρίσκωμεν καὶ ἐπὶ ἄλλης συγχρόνου περίπτου καὶ ὁμοίου περιεχομένου ἐπιγραφῆς, τῆς ἐν IG II² 1043 στίχ. 4/5, ἥτοι: [β]ουλὴ ἐν τῷ θεάτρῳ ἢ [μεταχ]θεῖσα ἐκ τοῦ παναθηναϊκῷ σταδίου. Ἡ συνεδρία δηλαδὴ τῆς βουλῆς δὲν ἔλαβε χώραν ἐν τῷ παναθηναϊκῷ σταδίῳ, ἀλλὰ μετήχθη ἐκ τούτου εἰς τὸ θέατρον, διὰ λόγους, οἱ ὅποιοι θὰ ἡμπόδιζον τοῦτο ἐκεῖ, καὶ οἱ ὅποιοι, ὡς γνωστοὶ διὰ τοὺς συγχρόνους, δὲν ἀναφέρονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ. Σχετικῶς εἶναι ἀξιόλογος ἡ παρατήρησις τοῦ Mc DONALD, *The Political Meeting Places of the Greeks*, σ. 147, ὅτι «ἴσως ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους παρίστατο ἀνάγκη το *convener a full session in some place other than the Bouleuterion*»· πλέον εὐρύχωρα κτίσματα θὰ ἐλέγομεν ἡμεῖς. Ἀξιὸν ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 80-78 π.Χ. (IG II² 1039) καὶ κατὰ τὸ ἔτος 38/37 π.Χ. (IG II² 1043) ἡ βουλὴ συνήρχετο κατὰ μῆνα Βοηδρομιῶνα εἰς τὸ παναθηναϊκὸν στάδιον· ὅταν ἐν τούτοις ὑπῆρχεν ἄλλη χρεία τοῦ σταδίου, ἐπιβαλλομένη ἀπὸ λόγους πιθανῶς παραδόσεως, ἡ σχετικὴ συνεδρία μεθίστατο ἐκεῖθεν· ὁ τόπος ὁμῶς τῆς μεταστάσεώς της δὲν ἦτο πάντοτε ὁ αὐτός.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐπιγραφῆς μας ἡ συνεδρία τῆς βουλῆς δὲν ἔλαβε χώραν εἰς τὸ στάδιον, ἀλλὰ μετήχθη εἰς τὸ Θησεῖον. Ὁ λόγος εἶναι, νομίζω, προφανής. Κατὰ τὴν 6^{ην} τοῦ μηνὸς Βοηδρομιῶνος, καθ' ἣν, ἐν συνεδίᾳ τῆς βουλῆς, ἐξεδόθησαν τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς μας ψηφίσματα, ἐτελεῖτο ἐν Ἀγραις, εἰς τὸν λόφον τοῦ Σταδίου, ἡ ἐορτὴ εἰς τὴν Ἀγροτέραν Ἀρτεμιν. Ὁ πολέμαρχος ἐτέλει τὴν ἀπὸ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης καθιερωθεῖσαν θυσίαν αἰγῶν εἰς τὴν Ἀρτεμιν καὶ τὸν Ἐνυάλιον. Μὲ τὴν θυσίαν ἦτο συνδεδεμένη, χαριστήρια τῆς νίκης κατὰ τῶν Περσῶν, πομπή, ἣτις κατέληγεν εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ λόφου ἱερὸν τῆς θεᾶς, ἐπέμπετο δὲ αὕτη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πλουτάρχου ἀκόμη (περὶ Ἡροδ. κακοηθείας 862^a). Εἰς τὴν πομπὴν ἐλάμβανον μέρος καὶ οἱ ἔφηβοι φέροντες τὸν ὅπλισμόν των, ὡς μᾶς πληροφοροῦν σύγχρονοι ἐπιγραφαί, οἶον: IG II² 1028 στίχ. 8 *ἐπόμπενσάν τε τῇ Ἀρτέμιδι τῇ Ἀγροτέραι ἐν ὅπλοις*: 1006 στίχ. 8.58: 1008 στίχ. 7: 1011 στίχ. 7: 1029 στίχ. 6: 1030 στίχ. 5/6: 1040 στίχ. 5/6.

Στίχ. 8. Ὁ στίχος οὗτος, ὡς ἀπεδόθη,

τὰ μὲν ἱερ[ὰ δέχεσθαι] τὰ ἐν τ[οῖς] ἱεροῖς (γεγονότα)

νοσεῖ. Ἡ ἐπανάληψις διὰ δευτέραν φορὰν τῆς λέξεως *ἱερά*, δυσχεραίνει τὸ νόημα. Ἡ τυπικὴ διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐπὶ τῶν ψηφισμάτων φράσις εἶναι

τὰ μὲν ἀγαθὰ δέχεσθαι τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς γεγονότα

¹ Ἡ φωτογράφησις τούτου ἐγένετο ἐξ ἐκτύπου, διότι τῷ Μουσεῖῳ, δὲν ὑπῆρχε κατάλληλον φῶς. εἰς τὴν θέσιν, ἣν ἐν τῷ μεταξὺ ἔλαβεν ἡ στήλη ἐν

μίαν δὲ μόνον φορὰν ἀπαντᾶται οἷονεὶ φραστικὴ παρέκκλισις, καὶ αὕτη ὅχι βεβαία καὶ ἀσφαλής, ἐν IG II² 1043 στίχ. 10/11, ἦτοι

τὰ μὲν ἀγαθὰ /δέχεσθαι τὰ γεγονότα ἐν [τοῖς ἱερε]ίοις ἀπ[ασι

Τὸ λογικώτερον θὰ ἦτο νὰ δεχθῶμεν σφάλμα τοῦ χαρακτοῦ, ὅτι δηλαδὴ οὗτος ἀντὶ ἀγαθὰ ἔγραψεν ἱερά. Ἀλλὰ καὶ ἂν τοῦτο καταλογίσωμεν εἰς αὐτόν, δὲν αἴρονται αἱ δυσχέρειαι· διότι οὔτε εἰς τὸ κατὰ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ στίχου κενόν, οὔτε εἰς τὸ δεύτερον ὑπάρχει ἐπαρκὴς χῶρος διὰ τὴν μετοχὴν γεγονότα.

Στίχ. 15 τὸν κοσμ[ητὴν] ἐαυτῶν Ἡδύλον]. Ἡ συμπλήρωσις μὲ ἐπιτασσομένην τὴν ἀντωνυμίαν δὲν εἶναι ἀβίαστος. Θὰ συμπληρωθῇ ὥς

τὸν κοσμ[ητ]ὴν Ἡ[δύλον]

διότι σφύζονται τὰ δύο τελευταῖα γράμματα τῆς δευτέρας, ὥς ἐπίσης καὶ τὸ πρῶτον τῆς τρίτης λέξεως ἐπὶ τοῦ λίθου. Ἰδὲ καὶ κατωτέρω ἐν στίχ. 25 [ὑπὲρ τῆς] ἐαυτῶν τιμῆς, 37 καὶ 40 τὸν ἐαυτῶν κοσμητὴν. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον πιστεύω, ὅτι καὶ ἐν IG II² 1041 στίχ. 3/4 δὲν εὐσταθεῖ ἡ συμπλήρωσις τὸν κοσμητὴν /[ἐαυτῶν]. Ἀντὶ τῆς συμπληρουμένης ἀντωνυμίας, ἐπὶ τοῦ λίθου θὰ ἀνεγινώσκετο τὸ ὄνομα τοῦ κοσμητοῦ.

Στίχ. 17 γινομέναις ἐπὶ τοῦ λίθου (ὀρθῶς παρὰ KOEHLER), ὅχι γενομέναις.

Στίχ. 19. Τὸ κενόν εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ στίχου θὰ συμπληρωθῇ: [φιλοπονίας· τὰς τε ἐκ τῶν νό]μων. Οὕτω καὶ κατωτέρω ἐν στίχῳ 49 (τῇ ἀντιστοίχῳ φράσει εἰς τὸ ψήφισμα διὰ τοὺς ἐφήβους), ὥς καὶ ἐν IG II² 1043 στίχ. 44.

Στίχ. 22. Τὸ τέλος τοῦ στίχου τούτου θὰ ἀναγνωσθῇ καὶ θὰ συμπληρωθῇ ὥς ἑξῆς:

διὰ τε ἐαντο[ῦ]

Τὸ τελευταῖον σφύζομενον γράμμα εἶναι Ο καὶ ὅχι Ω, θὰ συμπληρωθῇ δὲ γενική, ἀφοῦ γενική ἀκολουθεῖ τὸν συμπλεκτικὸν σύνδεσμον ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐπομένου στίχου.

Στίχ. 23 καὶ τῶν Π[αιδευτ]ῶν. Τὸ πρὸ τοῦ κενοῦ γράμμα, οὗτινος σφύζεται τὸ ἄνω τμήμα μόνον, εἶναι Π, ἦτοι τὸ πρῶτον γράμμα τῆς λέξεως π[αιδευτ]ῶν. Ἰδὲ καὶ στίχ. 47, ὥς καὶ IG II² 1040 στίχ. 39/40 ἐπαινέσαι δὲ καί/τοὺς παιδευ[τὰς] αὐτῶν 1041 στίχ. 10 πειθ[αρχοῦντες] τῷ τε κοσμητῇ καὶ τοῖς παιδευταῖς, καὶ στίχ. 30: 1042 D στίχ. 10: 1043 στίχ. 42.57. Σ[τρατηγ]ῶν θὰ ἤρμοζεν ἐπίσης κατὰ τὰ κατωτέρω ἐν στίχ. 51, ἔνθα γίνεται λόγος διὰ τὴν ἰδίαν εἰς τὴν πατρίδα παρασχεθεῖσαν ὑπηρεσίαν, ἐκεῖ μὲν καθ' ὅσον ἀφορεῖ εἰς τοὺς ἐφήβους, ἐδῶ δὲ καθ' ὅσον ἀφορεῖ εἰς τὸν κοσμητὴν.

Στίχ. 24 πάντας ἐνόπλους ὑπάρχειν. Ἡ γνώμη τοῦ X. ΠΕΛΕΚΙΔΗ, Histoire de l'Éparchie Attique, σ. 276: nul doute qu'il dépense de l'argent pour armer ceux qui n'étaient pas assez riches pour le faire, ὅτι ὁ κοσμητὴς ἐδαπάνησεν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἐξ ἰδίων δι' ὀπλισμὸν ἐφήβων, χρήζει πληρεστέρας ἀποδείξεως. Διότι οἱ ἔφηβοι ἐξέθεσαν εἰς τὴν βουλὴν ἐν λεπτομερεῖα τὰ τῆς ἀρίστης συμπεριφορᾶς τοῦ κοσμητοῦ πρὸς αὐτοὺς καὶ παρεκάλεσαν διὰ τὴν ἀναγνώρισιν

τῶν ὑπηρεσιῶν του. Ἡ ἐμφάνισις των αὐτῇ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Ἐν ἀρχῇ στίχ. 14-25, ἐξιστοροῦν τὰς φροντίδας του καὶ τὴν ἐπιμέλειαν διὰ τὴν διάπλασιν τοῦ ἥθους των, ὡς καὶ τὴν σωματικὴν ἀγωγὴν των (*πεφροντικῆναι, ἐπιμεμε[λῆσθαι]*). Ἐν συνεχείᾳ ἀπαριθμοῦν τὰς ὑπηρεσίας του, δι' αἷς, πλὴν τῶν καταβληθέντων κόπων καὶ προσπαθειῶν, παρέστη ἀνάγκη νὰ δαπανήσῃ χάριν τῶν ἐφήβων ἀπὸ τὰ ἀτομικὰ χρήματά του (στίχ. 25-34). Ἡ ἀπαρίθμησις τούτων εἰσάγεται μὲ τὴν φράσιν «*πεποιῆσ/θαι [δὲ καὶ δαπ]άνας ἐκ τῶν ἰδίων [ὑπὲρ τῆς] ἐαντῶν τιμῆς*».

Στίχ. 25/6. Τὸ τέλος τοῦ 25^{ου} καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ 26^{ου} στίχου θὰ ἀναγνωσθῶσι καὶ συμπληρωθῶσιν ὡς ἑξῆς:

θύοντα ἐν τοῖς γυμνασίοις, οἷς κα-

θ[ῆ]κον ἦν καὶ χρήματα ἱκανὰ διδόντα

ἀντὶ

θύοντα ἐν τοῖς γυμνασίοις τοῖς κα/θ[ή]κουσι χρόνοις καὶ] κανᾶ διδόντα

Μετὰ τὴν λέξιν γυμνασίοις δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ λίθου καὶ δὲν εἶχε γραφῇ γράμμα Τ, ἔχομεν δηλαδὴ ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν κατὰ δοτικὴν πληθυντικῆς καὶ ὄχι ἄρ-
θρον. Σχετικῶς ἰδὲ καὶ ἐν IG II² 1006 στίχ. 68/9 ἔθυσεν δὲ καὶ τοῖς εὐεργέ[ται]ς
οἷς καθήκον / ἦν.

Εἰς τὸ κείμενον τοῦ στίχου 26, ὡς τοῦτο ἔχει ἐν IG II², ἐβασίσθη ὁ L. ROBERT εἰς τὴν μελέτην του LAMBANEIN TA KANA (Revue de Philol. 3e Serie, 18, 1944, σ. 23) καὶ γράφει: «Grâce à cette inscription, à λαμβάνειν τὰ κανᾶ correspond διδόναι τὰ κανᾶ» (ἰδὲ καὶ ΠΕΛΕΚΙΑΔΗΝ, ἔ. ἀ. σ. 276). Εἶναι τοῦτο μία ἐπὶ πλέον ἀπόδειξις, πόσον παρακεκινδυνευμένον εἶναι νὰ ἐπισύρωμεν διὰ τὴν ἀπόδειξιν γνωμῶν μας μίαν καὶ μόνον σχετικὴν περίπτωσιν καὶ ταύτην ἐκ συμ-
πεπληρωμένου ἐπιγραφικοῦ κειμένου, καὶ δὴ κειμένου, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς κακὴν κατὰστασιν εἰς τὸ σύνολόν του σφύζεται καὶ μὲ τὸ ὁποῖον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ὁμοίου περιεχομένου, ἐλάχιστα ἔχουσιν ἀσχοληθῇ οἱ μελετηταὶ τῶν ἐφηβικῶν ζη-
τημάτων.

Στίχ. 26/7. Τὸ τέλος τοῦ 26^{ου} καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ 27^{ου} στίχου θὰ ἀναγνωσθοῦν καὶ συμπληρωθοῦν ὡς ἀκολούθως:

ἐν τε εὐτα-

ξία καὶ σώμ[ατο]ς ἐπιμελείαι

ἀντὶ

ἐν τε[ί]τε [περὶ τὰς θυ]/σία[ς καὶ τὰς πομπὰ]ς ἐπιμελείαι

Ἡ εὐταξία καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν ἐφήβων ἐθεωροῦντο «μέγιστος κόσμος τῇ πατρίδι», ὡς μᾶς πληροφορεῖ ἡ ἐν IG II² 1006 (στίχ. 58/9) σύγχρονος περίπου ἐπιγραφή. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ δῆμος διὰ παντὸς τὴν πλείστην σπουδ[ὴν] ποι[εῖται] τῆς τῶν ἐφή/βων ἀγωγῆς καὶ εὐταξίας, αὐτόθι στίχος 52/53. Ἰδὲ καὶ στίχ. 17, ὡς ἐπί-
σης καὶ τὰς ὑπ' ἀριθ. 1008 στίχ. [34]. 55: 1009 στίχ. 16. 35: 1011 στίχ. 18/9. 25: 1027 στίχ. [20]: 1028 στίχ. 35: 1029 στίχ. 21: 1041 στίχ. [28]: 1042^D στίχ. 7: 1043 στίχ. [53] ἐπιγραφάς.

Καὶ σώμ[ατο]ς ἐπιμελείαι. Ἰδὲ καὶ κατωτ. ἐν στίχῳ 48 καὶ τῇ[ς] πε[ρὶ] τὸ σώμα

- [Ἐπὶ] οὐ ἄρχοντος · στρατηγοῦντος ἐπὶ τοὺς ὀπλίτας Μνασ[έου τοῦ]
 Μνασ[έου Βερ]Ενικίδου · βουλῆς ψηφίσματα · βοηδρομι[ῶ]νος ἕκτη ἰστα[μένου · ἐ]ν τῷ
 Θησε[ίῳ] ἔκ[ΣΤΑΔ[ΙΟΥ]· Μνασέας Μνασέου Βερεν[ικίδης] εἶπεν · ὑπὲρ ὧν [ἀπαγγέλλει] ὁ κοσ-
 μητῆ[ς τῶν ἐφήβ]ΩΝ Ἡδύλος Στράτωνος [Λαμπτρ]εύς, ὑπὲρ τῆς θυσίας ἧς ἔθυσεν
 5 μετὰ [τῶν ἐφήβων ἐ]ν ἀκροπ[όλει, Ἐξί]τητ[ήρια] τῇ τε Ἀθηνᾶι τῇ Πολιάδι καὶ τοῖς ἄλλοις
 θεοῖς, [οἷς πάτριον ἦν, ὑπ]έρ τ[ε τῆς βο]υλῆς καὶ τοῦ δήμου καὶ [παίδων καὶ γυναικῶν καὶ τῶν]
 φίλων καὶ συμμάχων καὶ γεγον[έναι ἐ]ν πᾶσι [τ]ὰ [ἱερὰ καλὰ καὶ σωτήρια]· Ἀγαθῇ τύχῃ
 [δεδοχθαι τῇ βο]υλῇ· τὰ μὲν ἱερὰ [τὰ γεγονό]τα ἐν τοῖς ἱεροῖς (δέχεσθαι) ἐφ' ὕγιειν καὶ σωτηρία
 τῇ[ς βουλῇ] καὶ π[α]ίδων καὶ γυναικῶν καὶ τῶν φίλων καὶ συμμάχων· ἐπαινεῖσαι δὲ τὸν κοσμη-
 10 τῆν Ἡδύλον Σ[τρά]τωνος Λα[μπ]τρέα καὶ τοῦ Σ[τ]εφάνου καὶ στεφανῶσαι ἕκ[αστ]ον αὐτῶν θαλ-
 λοῦ σ[τεφάνω] ἐπὶ τῇ εὐσεβείᾳ τῇ Π[ρὸς τοὺς θεοὺς καὶ] ΕΠὶ τῇ παρ' ὅλῳ τὸν ἐν[αὐτὸν]
 [σπουδῇ καὶ φιλοπονίᾳ περὶ πάντα· ἵνα τούτων συντελο]ΥΜΕΝΩΝ φαίν[ηται ἡ βουλή] τιμ[ῶσα]
 [το]ὺς [ἀγαθοὺς] τῆς ἐπιβαλλούσης αὐτοῖς τιμῆς].
 Ἐπειδὴ πρόσοδον ποιησάμενοι οἱ ἔφηβοι οἱ ἐπὶ Ἀπολλοδώρου ἄρχοντος πρὸς τὴν βουλὴν ἐμφανίζουσι[ν]
 15 τὸν κοσμητῆ[ρ]ΗΝ Ἡδύλον Στράτωνος Λαμπτρέα εὐ[ε]νῇ καὶ φιλότι[μ]ο[ν] πρὸς [ἐ]αυτοὺς γεγονέναι
 καὶ π[ε]φροντικένα[ι — — — — —]ν προτρεπόμενον ἐπὶ τὰ κάλλιστα τῶν ἐπι-
 τηδευμάτων καὶ παρακαθίζοντα ταῖς τῶν ρητόρων [καὶ γραμματικῶν σχολαῖς] καὶ ταῖς γινομέναις
 ἀκροάσεσι · ἐπιμεμε[λ]ῆσθαι δὲ καὶ τῆς περὶ τὸ σῶμα γυμνασίας καὶ ἀσκήσεως, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἐν τοῖς
 ὅπλοις ἐμπειρίας καὶ [ΦΙΛΟΠΟΝΙΑΣ, τὰς τε ἐκ τῶν νό]μων ἀποδ[εῖ]ξις πεποιῆσθαι καὶ ἐν τοῖς τῶν
 20 εὐΕΡΓετῶν ἀγῶσιν [ΤΕΘΥΚΕΝΑΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΚΑΘΗΚΟΥΣΙ ΧΡΟΝ]οῖς καὶ ταῖς γιν[ο]μέ[ναις] λαμπάσι[ν] διηγωνίσθαι
 [π]ΟΙΟΥΜΕΝΟΥΣ καὶ τῇ[ν] πρὸς ἀλλή[λ]ο[υ]ς ἄμιλλαν ἐνδ[ό]ξως καὶ ἐπ' ἀνδρ[ω]ς, ἐν τε ταῖς φυλακαῖς καὶ
 ΤΩΝ Τ[ε]λ[ι]χῶν καὶ τοῦ Π[ε]ραιέως ἀνελ[ι]πῶς π[ε]ποιῆσθαι τῇ πατρίδι τὴν λειτουργ[ί]αν διὰ τε ἑαυτοῦ[ν]
 ΚΑΙ ΤΩΝ Π[ΑΙΔΕΥΤ]ῶν, ὑπεριθήμεν[ον] πᾶσ[αν] δύναμιν τῇ πρὸς τε τοὺς ἐφ[ή]βους καὶ τὴν πό-
 λι[ν] σπουδῇ καὶ φιλοτιμίᾳ καὶ πεφροντικ[έν]αι τοῦ πάντας ἐνόπ[λ]ο[υ]ς ὑπάρχειν · πεποιῆσ-
 25 θαι [δὲ καὶ δαπ]άνας ἐκ τῶν ἰδίων [ὑπὲρ τῆ]ς ἑαυτῶν τιμῆς, θύοντα ἐν τοῖς γυμνασίοις, οἷς κα-
 θ[ΗΚΟΝ] ἦΝ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΑ ἵκανὰ διδόντα ΚΑΙ Δ[ΩΡΕΑ(?)]Σ ΠΟ[Ι]οῦμενον, ὅπως ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας ἐν τε ΕΥΤΑ-
 ΞΙΑΙ ΚΑΙ ΣΩΜ[ΑΤΟ]ς ἐπιμελείαι τοῦς Ε[ΘΙ]ΣΜΟΥΣ Π[ΟΙ]οῦμενοι καὶ τυγχάνοντες τῆς περὶ ταῦτα τιμῆς Ἐ[Ν]
 τοῖς ΚΑΛΛΙ[ΣΤΟΙΣ] ἐθισμοῖς ἀναστρε[φ]ῶνται · Δ[ια]τ[ε]ρηγέμενοι δὲ αὐτοὺς καὶ ἐν τοῖς βιοτικοῖς [ἈΔΑ]-
 πάνους, τ[οὺς] μὲν προυχεῖς καὶ πρὸς τὰ ΚΑΛΛΙ[ΣΤ]Α φιλοτίμως ἔχοντας συνπροτρεψάμενος [εἰς γυ]-
 30 μνασ[ιαρχίας, τοὺς δὲ] συμμέτ[ρους] κουφίσας τῆς εἰς ταῦτα δαπάνης · προνενοῆσθαι δὲ καὶ τῶν
 θυσιῶν, [ὧν οἱ τε ἐθισμ]οῖ ΤΗΣ Π[ό]λεως καὶ οἱ νόμοι προσέ[τα]ττον, καὶ τεθυμέναι ἐκ τῶν ἰδίων τὰ Εἰ-
 σιτητήρια ἐν[— — — — —] ἀνεστ[ε]ράφθαι τε δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ ἴσως
 καὶ ΔΙΚΑΪΩΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝῇ ΠΡΟΣ ΠΑΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙ πρὸς ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, πατρικὴν προσ-
 φερόμεν[ον] εὐ[νο]ίαν. Ἐφ' οἷς καὶ αὐτοὶ βουλόμενοι εὐχαριστεῖν αὐτῷ ἐστ[εφάνωσαν] τε αὐτὸν ἐν τῇ βου-
 35 λῇ χρυσῶι στεφάνω καὶ παρακαλοῦσι τὴν βουλὴν ἐπιχωρῆσαι αὐτοῖς ποιῆσασθαι γραπτῆς εἰκόνης
 [ἐ]ν ὅπλῳ ἀνάθεσιν ἐν τῷ ἐν Ἐλευσίνι ἱερῷ καὶ ἐπιγράψ[αι]· [Οἱ ἐφηβεύσαντες ἐν τῷ ἐπὶ Ἀπολλοδώρου
 ἄρχοντος ἐνιαυτῷ τὸν ἐ]αυτῶν κοσμητῆ[ρ] Ἡδύλον Στράτωνος Λαμπτρέα ἀρετῆς ἔνεκεν Δήμητ[ρι]
 καὶ Κόρηι. Ὀμοίως δὲ καὶ ἐτ[ε]ρας ἐν ἄστει, οὗ [ἂν] εὐκαιρον ἦ· ἐξεῖναι δὲ αὐτοῖς ποιῆσασθαι αὐτοῦ ΚΑΙ
 χαλκῆς εἰκόνης ἀνάθεσιν ἐν ἀγορᾷ, πλὴν οὗ [οἱ νόμοι ἀπαγορεύουσιν · τύχη] ἀγαθῇ· δεδοχθαι τῇ
 40 βουλῇ ἐπιχωρῆσθαι τοῖς ἐφ[ή]βοις στεφάνω ΚΑΙ ΕΙΚΟΣΙΝ ΣΤΕΦΑΝΟΥΣΘΑΙ τὸν ἑαυτῶν κοσμητῆ[ρ]
 Ἡδύλον Στράτωνος Λαμπτρέα ἐπὶ τῇ πρὸς αὐτοὺς εὐνοίᾳ καὶ φιλοτιμίᾳ, ποιῆσαι δὲ καὶ τὴν ἀνάθε-
 σιν τῶν εἰκόνων ἐν οἷς αἰτοῦνται τόποι[ς] · ἔτι δὲ καὶ στή[σαι] στήλην ἔχ[ουσαν] τὰ τ' ἑαυτῶν ὀνόματα καὶ
 [τὰ περὶ τούτων ψηφίσματ]α ἵνα τούτων συντελουμένων φαίν[ηται ἡ βουλή] τιμ[ῶσα] τοὺς ἀγαθοὺς τῶν
 [ἀν]δρῶν.
 45 Ἐπειδὴ οἱ ἔφ[η]βοι οἱ ἐπὶ Ἀπολλοδώρου ἄρχοντος [καλῶς] καὶ εὐσχημόνως ΠΕΠ[οί]ηνται τὴν
 [ἀν]αστροφ[ή]ν διὰ παντὸς τοῦ τῆς ἐφηβείας χρόνου, πειθαρχοῦντες τῷ τε ΚΟΣ[μ]ητῇ καὶ
 τοῖς παιδευταῖς καὶ παρεδρεύοντες ταῖς τῶν φιλοσόφων σχολαῖς καὶ τῷ Γυμνασίω[ι]
 τὴν καθήκουσαν ἀν[αστ]ροφ[ή]ν ποιοῦμενοι, ἐπιμεμ[έ]λην[ται] δὲ καὶ τῇ[ς] περὶ τὸ σῶμα γυμνασί-
 50 ας καὶ ἀσκήσεως, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἐν τοῖς ὅπλοις φ[ι]λοπονίας παρ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν σπουδῇ[ς]
 καὶ φιλοτιμίας οὐδὲν ἐλλείποντες · ἐπο[ι]ήσαντο δὲ τὴν φυλακὴν τοῦ τε [ἄσ]τεως καὶ τοῦ Πειραι[ος]-
 ἕως κατὰ τὰ παραγγελλόμενα ὑπὸ τε τοῦ κοσμητοῦ καὶ τῶν στρατηγῶν · [ἐ]τι δὲ καὶ τὰς ἐπὶ τὴν χώ-
 ραν ἐξ[δο]ΥΣ ΚΑ[τὰ τὸ δυνατόν] πάν[τα] πράττοντες μεθ' ὁμονοίας· τὰς τε τῶν ἡγουμένων ἐγδοχὰς[ς]
 ἐπει[τέ]ΕΞΑΝ ΜΕ[τὰ πάσης] προθυμίας· διαφυλάττοντες δὲ καὶ τὴν [πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσέβειαν τὰς]
 [τε πομπ]ὰς σ[υν]έπεμψαν τῇ πόλει πάσας καὶ τὰς λειτουργίας ἐλειτ[ο]ύργησαν· ἔθυσαν δὲ τὰ Προη[ρ]-
 55 ἔσια καὶ Μυστήρια καὶ Πειραιᾶ καὶ Διονύσια, παραστήσαντες ὡς κάλλιστα θύματα· ἔθυσαν δὲ καὶ τοῖς
 Διογενείοις ἐν τῷ τεμένει καὶ τὰς ἄλλας θυσίας ἐπέτελεσαν [τὰς καθ]ηκούσας καὶ ἐκαλλιέρη-
 σαν ἐμ[ε] πάσαις· ἔθυσαν δὲ καὶ τὰ Σύλλει[α] καὶ ἐκαλλιέρησαν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ Ἐξιτητήρια ἐν ἀκρο-
 πόλει, τῇ τε Ἀθηνᾶι τῇ Πολιάδι καὶ τῇ Κουρ[ο]τόφῳ καὶ τῇ Πανδρόσῳ καὶ ἐκαλλιέρησαν· ἵνα οὖν καὶ
 ἡ βουλή φαίνεται ἀποδεχομένη τὴν τῶν ἐφ[ή]βων ἀρετὴν καὶ πρὸς τὰ καλὰ φιλοτιμίαν· τύχη ἀγαθ[ή].
 60 δεδοχθαι τῇ βουλῇ ἐπαινεῖσαι τοὺς ἐφ[ή]βους τοὺς ἐπὶ Ἀπολλοδώρου ἄρχοντος καὶ στεφανῶσαι
 χρυσῶι στεφάνω, ἐφ' ἧι πεποιῆνται εὐταξί[αι] καὶ τῇ περὶ τὰ κάλλιστα τῶν ἐπιτηδευμάτων σπο[υ]-
 δῇ καὶ ἀνειπεῖν τὸν στέφανον Διονυσίων [τῶν Μεγάλων τῷ καινῶνι ἀγῶνι] καὶ Παναθηναίων καὶ Ἐ-
 λευσινίων τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν· τῆς δὲ ἀναγορεύσεως τοῦ [στεφάνου] ἐπιμεληθῆναι τὸν στρ[α]-
 τηγὸν καὶ τὸν κήρυκα τῆς ἐξ Ἀρείου Πά[γου] βουλῆς· ἐξεῖναι δὲ [αὐτοῖς] ποιῆσασθαι καὶ τὴν ΤΟΥ
 65 ΠΙ[ΝΑΚΟ]Σ ἀνάθεσιν ἐν ᾧ ἂν εὐκαιρον ἦ τόποι· ἀναγράψαι δὲ τὸδε τὸ ψήφισμα μετὰ τῶν [ἄλλων εἰς τὴν]
 αὐτ[ή]ν στήλην, ἵνα τούτων συντελουμένων φαίν[ηται ἡ βουλή] τιμ[ῶσα] τοὺς ἀπὸ τῆς πρώτης [ἡλικίας τῶν]
 [νέων] ἐπιδιδόντας ἑαυτοὺς ἐπὶ τὰ κάλλιστα τῶν ἐπιτηδευμάτων, γίν[ωνται] δὲ καὶ ἕτεροι ζ[η]λωταὶ τῶν
 [δμοί]ων.

Οἱ ἐφηβέσαντες ἐ[πὶ] Ἀπολλ[οδ]ώρου ἄρχοντος

70

Ἐρεχθεΐδης

Δι[ό]δωρος Διοδώρου Κηφισιεύς

75 [Π]όπλιος Ποπλίου Κηφισιεύς

Δ[έ]κμος Ποπλίου Κηφισιεύς

ΑΡΙΣΤΕΥΣ Νικομήδου Παμβωιάδης

ΚΑΛ[Λ]ίστρ[α]τος Νουμηνίου Λαμπρεύς

[Τ]ίτος Τίτου Κηφισιεύς

80 [Ἰ]σίδωρος Θεοδώρου Ἀναγυράσιος

[Σ]ύκινθος Δημητρίου Κηφισιεύς

Φιλίνος Φιλίνου Εὐωνυμεύς

Αἰγεΐδης

— — — Φ[α]ρνάκου Γαργήτιος

85 [...][Σ]των Φαρνάκου Γαργήτι[ι]ος

[Κ]όνων Μηροδώρου Κ[ο]λλυτεύς

Σ[Ω]κλείδης Μηροδώρου Κ[ο]λλυτεύς

[Μ]ηνόφιλος Μηροδότου Ἐ[ρ]χιεύς

Θεμιστοκλῆς Ἀρναίου Φ[Ι]ΛΑΪΔΗΣ

90 .ηνόδωρος ΖήνΩΝ[ΟΣ ΕΡΧΙΕ:]εύς

ΦΙΛΩΝΪΔΗΣ — — — — —

[ΠΑΝΔΙΟΝΙΔΟΣ]

Σωσι — — — — —

Ἀπολλω — — — — —

95 [Θ]εόφιλος — — — — —

[— — — — — Δ]ΑΪΔ[ΑΛΙΔΗΣ]

— — — — — Μελιτε[ύς]

— — — — — Μελιτεύς

[Ἀ]ΡΙΟ[βαρζάνης] καὶ Ἀριαράθης

100 βασιλ[έως] Ἀριοβαρζάνου

[Σ]υπ[αλήτιοι], Φιλορωμαῖοι

[ΛΕΩΝΤΙΔΟΣ] — — — — —

105

— — — — — Μαραθώνιος

[— — — — — Μεν]εγράτου Φαληρεύς

[— — — — — Θ]εοδότου Μαραθώνιος

— — — — — ος Ραμνούσιος

[— — — — — Β]ιότιου Φαληρεύς

— — — — — Τριχο[ρ]ύσιος

110

[... δ]ωρος Διοδώρου Μαραθώνιος

Δημήτριος Δημητρίου Τριχο[ρ]ύσιος

Ἀντιοχίδης

Διονύσιος Σαραπίωνος Ἀναφ[λ]ύστιος

Ἀμμώνιος Δημητρίου Ἀναφ[λ]ύστιος

115

Ἀρίσιων Ἀλεξάνδρου Παλλ[η]νεύς

Ἡράκλειτος Ἡρακλείτου — — —

Ἀθηνόδωρος — — — — —

[— Δ]ΩΡ[ΟΣ] — — — — —

γυμνασί]ας καὶ ἀσκήσεως, IG II² 1043 στίχ. 20/1 ἐπιμεμελῆσθαι δὲ / [καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα ἀ]σκήσ[εω]ν.

Στίχ. 27. Ἐ[θι]σμούς. Τὰ δύο συμπληρούμενα γράμματα, ἀποσπασθέντα μετὰ τοῦ ἐφ' οὗ ταῦτα τμήματος καὶ μὴ ὑπάρχοντα νῦν, εἶδεν ὁ KOEHLER. Εἰς τὸ τέλος τοῦ 28^{ου} στίχου καὶ εἰς τὸ κενόν, ὑπάρχει χῶρος διὰ δύο ἀκόμη, ἢ, κατ' ἀνώτατον ὄριον, τρία γράμματα, ὅχι ὅμως τέσσαρα. Ἀντὶ [εὐδα]πάνους εἶναι προτιμότερον τὸ [ἀδα]πάνους. Σχετικῶς ἰδὲ IG II² 1043 στίχ. 64/5 τηρῆσαι τοὺς συν-εφήβους ἀνεπιβαρήτους καὶ ἀνεισ[φόρους]

Στίχ. 33. Μετὰ τὴν προσθήκην ἐν ἀρχῇ τεμαχίου μὲ τὰ πρῶτα γράμματα ἐκ τοῦ ἀναμενομένου δευτέρου ἐπιρρήματος, ἡ συμπλήρωσις τοῦ ἐν συνεχείᾳ κενοῦ καθίσταται εὐκολωτέρα, ἀφοῦ σφύζεται τὸ δεύτερον μέρος τῆς διὰ τὴν περὶστασιν τυπικῆς φράσεως. Τὸ κενὸν κατὰ ταῦτα θὰ συμπληρωθῇ ὥς: δικαίως καὶ κοινῇ πρὸς πάντας τοὺς ἐφήβους καὶ ἰδίαί πρὸς] ἓνα ἕκαστον. Μὲ τὴν συμπλήρωσιν ταύτην ὁ στίχος ἀποκτᾷ 79 γράμματα, τόσα δηλαδὴ ὅσα εἶναι κατὰ μέσον ὅρον τὰ γράμματα καὶ τῶν ἄλλων στίχων τῆς ἐπιγραφῆς.

Στίχ. 42. τὰ [ἐ]αυτῶν ὀνόματα Ἐπὶ τοῦ λίθου ἀναγινώσκεται: τὰ τ' ἐαυτῶν ὀνόματα.

Στίχ. 47/8. Ἡ σύνταξις τῶν στίχων τούτων [παρ]εδρεύοντες ταῖς τ[ῶν φιλο]-σόφων σχολα[ῖς καὶ τῶν γυμνασίω]ν/ τ[ὴν] καθήκουσαν ἀν[αστρο]φὴν ποιούμενοι, δὲν εἶναι ὀρθή. Τὸ ἀναστρέφεσθαι, ἐφ' ὅσον δὲν συνοδεύεται μὲ πρόθεσιν, θὰ συνταχθῇ μὲ δοτικὴν δηλοῦσαν τὸν τόπον. Ἰδὲ καὶ IG II² 1043 στίχ. 43 [ἐν τοῖς Γυμν[ασίοις] τὴν καθήκουσαν ἀνα[στρο]φὴν ποιούμενοι]. Τὸ Γυμνάσιον, εἰς τὸ ὅποιον οἱ ἔφηβοι ἐποιήσαντο τὴν ἀναστροφὴν, καθ' ὃ ἔτος ἐν Ἀθήναις ἄρχων ἦτο ὁ Ἀπολλόδωρος, ἦτο ἐν καὶ μόνον κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν, περιπτώσις διάφορος ἐκείνης ἐπὶ τῶν ἄλλων συγχρόνων περίπου ἐπιγραφῶν, ἐφ' ὧν ἀναφέρεται ἀναστροφὴ τῶν ἐφήβων εἰς τὰ Γυμνάσια. Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ λόγος τῆς παρεκκλίσεως ἀπὸ τοῦ συνήθους; Ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ ἐνόμιζέ τις, ὅτι πρόκειται σφάλμα τοῦ χαρακτοῦ, προσφιλεῖς διέξοδος εἰς τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς δυσκολευόμεθα νὰ ἐρμηνεύσωμεν κἄτι. Νομίζω ἐν τούτοις, ὅτι διὰ τὴν ἐξήγησίν του πρέπει νὰ ἀπιδώμεν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐν Ἀθήναις. Ἡ ἐπιγραφὴ μας προέρχεται ἀπὸ τὰ ἔτη τὰ ἀμέσως μετὰ τὴν φοβερὰν δοκιμασίαν τὴν συνδεομένην μὲ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Σύλλα, ἔτη οἰκονομικῆς ἐξαθλιώσεως. Εἶναι παραδεδομένον, ὅτι κατὰ τὴν μακρὰν πολιορκίαν τοῦ ἄστεως καὶ τοῦ Πειραιῶς, ἐν ἔτει 87-86, ὁ ἐν αὐτοῖς στρατὸς τοῦ Μιθριδάτου ἀνθίστατο σθεναρῶς· ἐπίσης ὅτι ὁ Σύλλας, ἐπειγόμενος νὰ ἐκπορθήσῃ τὰ δύο ὀχυρά, ἐχρησιμοποίησεν εἰς εὐρείαν κλίμακα πολιορκητικὰς μηχανάς, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζονται ὡς «μέγιστα». Διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν μηχανῶν τούτων, τὰς κλίμακας ἀνόδου εἰς τὰ ὑψηλὰ τεῖχη, ὡς καὶ τὴν συγκράτησιν τῶν διαφόρων ἀναχωμάτων, ἐχρειάσθη μεγάλας ποσότητας ξυλείας, ἀφοῦ μάλιστα αἱ πολιορκητικαὶ μηχαναὶ τοῦ ἐπυρπολήθησαν ἐπανειλημμένως, ὡς ἀναφέρεται, ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων. Ἵνα ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὰς ἀνάγκας

τοῦ πολέμου, ὅχι μόνον ἔθεσε χεῖρα ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς (καὶ τοῖς Πανελληνίοις) ἀνακειμένων ἀναθημάτων, ἀλλ' ἔκοψε καὶ τὰ δένδρα τῶν ἀλσῶν τῆς Ἀκαδημείας καὶ τοῦ Λυκείου, ἵνα προσπορισθῇ ξυλείαν. Τὴν ἐπισυμβᾶσαν κατάληψιν τῆς πόλεως ἠκολούθησεν ἀγρία σφαγὴ· εὐτυχῶς ὁμως, καὶ ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι συνέβη ἐν Πειραιεῖ, ἀπετράπη ἡ πυρπόλησίς της. Ἐκ παραλλήλου πρὸς ὅσα ὑπέστη ὁ πληθυσμὸς κατὰ τὴν πολύμηνον πολιορκίαν, ἀναφέρονται καθαίρεσις τμήματος τῶν μακρῶν τειχῶν διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν λίθων, καθαίρεσις τμήματος τοῦ τείχους τῆς πόλεως, διάνοιξις τάφρου περὶ ταύτην, ὡς καὶ κατασκευὴ μικρῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων περὶ τὸ ἄστυ, ἐπὶ σκοπῷ ἐπιστεύσεως τῆς καταλήψεώς του. Ταῦτα ἐγένοντο ἐν σπουδῇ, καί, ὡς εἴθισται ἐν καιρῷ πολέμου, μὲ ὕλικά ἀπὸ καθαιρούμενα παλαιότερα κτίσματα. Πλουτ. Σύλλ. XII ἐξ.: Ἀππιαν. Μιθριδ. XXX ἐξ.: Πausan. I 20, 6: Στράβ. IX 396. Ἡ πόλις ὑπέστη πρωτοφανῆ καταστροφὴν.

Εἶναι φυσικόν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς οἰκονομικῆς ἐξαθλιώσεως καὶ τῆς συνεπείας τῶν σφαγῶν καὶ τῆς φυγῆς ἐλαττώσεως τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀναστήσωσιν ἀμέσως τὰ καταστραφέντα κτίσματα, ἐν οἷς καὶ τὰ Γυμνάσια. Θὰ ἠρξέσθην ἐν ἀρχῇ νὰ χρησιμοποιῶσι τὸ ἐντὸς τῶν τειχῶν Διογενεῖον Γυμνάσιον, τὸ καθ'αυτὸ Γυμνάσιον τῶν ἐφήβων, ἐπισκευάσαντες τοῦτο προχείρως, ἐὰν καὶ τοῦτο (καίτοι ἐκεῖθεν τοῦ σημείου εἰσόδου τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν πόλιν) εἶχεν ὑποστῇ ζημίας. Τὸ Γυμνάσιον τοῦτο, εἶναι τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καθ' ἐνικὸν μνημονευόμενον. Ὅτι δὲ πρόκειται περὶ τοῦ Διογενείου, καὶ ὅχι ἄλλου Γυμνασίου¹, γίνεται φανερόν ἐκ τῶν στίχων 55/6 τῆς ἐπιγραφῆς, ἥτοι, *ἔ[θ]υσαν δὲ καὶ τοῖς Διογενείοις ἐν τῷ τεμένει*. Ἐντὸς τοῦ ὑφισταμένου λοιπὸν τεμένους, τοῦ περιβόλου δηλαδὴ (IG II² 1011 στίχ. 41), ὅστις ὥριζε τὴν περιοχὴν τοῦ Γυμνασίου, ἔθυσαν οἱ ἔφηβοι κατὰ τὴν τελεσθεῖσαν ἐορτὴν τῶν Διογενείων, ἐπὶ ἄρχοντος Ἀπολλοδώρου, ὡς ἔπραξαν καὶ κατὰ τὰ ἔτη, εἰς αἶ ἀφοροῦν αἱ ἐπιγραφαὶ ἐν IG II² 1028 στίχ. 24: 1029 στίχ. 14: 1040 στίχ. 2: 1043 στίχ. 48: 1011 στίχ. 14.

Ὑπάρχει ὁμως καὶ ἐν στίχῳ 25 ἡ λέξις γυμνάσιον καὶ δὴ κατὰ πληθυντικόν, *ἐν τοῖς γυμνασίοις*. Ἐπὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἀπαντᾶται αὕτη εἰς τὰς ἐξῆς κυρίως δύο φράσεις ἀφορώσας εἰς τοὺς ἐφήβους.

α) *ἐν τοῖς Γυμνασίοις ἀρόμενοι ὑπὸ τοῦ κοσμητοῦ*, IG II², ἀρ. 1029 στίχ. 20, ἀρ. 1028 στίχ. 34. 84, ἀρ. 1006 στίχ. 16. 60., ἔνθα νοεῖται τὸ κτιριακὸν συγκρότημα, εἰς ὃ ἐγίνοντο αἱ ἀσκήσεις κλπ.

β) *συνετέλεσαν δὲ καὶ τοὺς δρόμους (θυσίας) τοὺς ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ τοῖς λοιποῖς ἀγῶσιν ἅπαντας* (ἅπασι), IG II² 1028 στίχ. 12: 1029 στίχ. [9]: 1008 στίχ. 11: 1030 στίχ. 8: 1006 στίχ. 75. 10: Hesperia 16 1947, σ. 171 N° 67 στίχ. 16/7.

1 Ἐν ἄλλο Γυμνάσιον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ Πτολεμαῖον, εὐρισκόμενον ἐγγύτερον τοῦ σημείου εἰσόδου τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν πόλιν, ἐνδέχεται νὰ ὑπέστη μεγαλύτερας ζημίας. Ἐπὶ τῶν ἐφηβικῶν ἐπιγραφῶν ἀναφέρεται πάντοτε ἐπ' ἐνκαιρίᾳ ἀναθέσεως παρὰ τῶν

ἐφήβων βιβλίων εἰς τὴν βιβλιοθήκην του ἡ ἀκροάσεως φιλοσοφικῶν μαθημάτων ἐν αὐτῷ (IG II² 1029 στίχ. 25: 1041 στίχ. 23: 1043 στίχ. 50: 1009 (= Hesperia 16, 1947, σ. 171 N° 67 στίχ. 31/2): 1030 στίχ. 36: 1042^ν στίχ. 1: - 1006 στίχ. 19).

Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἔχει μᾶλλον τὴν σημασίαν τῶν γυμναστικῶν ἐπιδείξεων, ἀγώνων καὶ μὲ τὴν σημασίαν ταύτην κεῖται ἡ λέξις ἐνταῦθα. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη, διὰ λόγους εὐσεβείας καὶ παραδόσεως, θὰ συνετελοῦντο θυσίαι εἰς τὰ ἱερὰ καὶ τῶν μὴ ἐν λειτουργίᾳ κατὰ τὴν χρονικὴν ἐκείνην περίοδον Γυμνασίων.

Στίχ. 51/2. Τὸ τέλος τοῦ 51^{ου} στίχου καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπομένου ἔχουσιν ἐν IG II² ὡς ἑξῆς:

[ἔ]τι δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τὴν χά/ραν ἔξο[δον

τὸ ὀρθὸν εἶναι: [ἔ]τι δὲ καὶ τὰς ἐπὶ τὴν χά/ραν ἔξο[δο]υς

Τὰ γράμματα τῆς αἰτιατικῆς πληθυντικῆς εἶναι σαφῆ, ἡ δὲ ἐσφαλμένη ἀνάγνωσις τῶν ἔγινεν ἀφορμή, ὥστε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπομένου στίχου νὰ συμπληρωθῇ κατὰ τρόπον διάφορον τῆς τυπικῆς φράσεως, ἥτις εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀπαντᾶται ἐπὶ τῶν ὁμοίου περιεχομένου ἐπιγραφῶν· διότι αἱ ἔξοδοι τῶν ἐφήβων μετὰ τοῦ κοσμητοῦ, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐφηβείας τῶν, ἦσαν περισσότεραι τῆς μιᾶς. «Ἐξῆλθον πλεονάκις» ἀναφέρεται, ἡ ἂν παραλείπεται τὸ ἐπίρρημα καὶ ἀντ' αὐτοῦ ὑπάρχει φράσις μετὰ οὐσιαστικοῦ, τοῦτο τίθεται πάντοτε κατὰ πληθυντικόν, IG II² 1011 στίχ. 15: 1028 στίχ. 22. 86: 1006 στίχ. 24/5. 54. 66. 1008 στίχ. 19/20: 1029 στίχ. 14/5: 1042^c στίχ. 11: 1043 στίχ. 45.

Στίχ. 50/1 ἐπο[ιήσ]αντο δὲ τὴν φυλακὴν τοῦ τε [ἄσ]τεως καὶ τοῦ Πειρα[ι]έως. Ἰδὲ καὶ Hesperia 15, 1946, σ. 199 N° 40 στίχ. 13: IG II² 1040 στίχ. 31. Ἀνωτέρω ἐν στίχῳ 21/2 διατυπώνει τὸ ἴδιον πρᾶγμα ὡς

ἐν τε ταῖς φυλακαῖς καὶ / τῶν τε[λ]εχῶν καὶ τοῦ Πειραιέως¹

Στίχ. 65 π[ι]ρακος ἀντὶ [εἰκόν]ος τοῦ KOEHLER καὶ KIRCHNER. Τοῦτο ἀναγινώσκεται ἐπὶ τοῦ λίθου. Εἰς τοὺς προηγουμένους ὅμως στίχους οὐδαμοῦ γίνεται, ὡς θὰ ἔδει, μνεῖα πίνακος, οὔτε εἰς τὸ ψήφισμα διὰ τὸν κοσμητήν, οὔτε εἰς ἐκεῖνο διὰ τοὺς ἐφήβους. Οἱ ἔφηβοι, εἰς τὴν πρὸς τὴν βουλὴν ἐμφάνισίν των ἐξήτησαν, πλὴν τῶν ἄλλων, καὶ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτοὺς νὰ στήσωσι στήλην, ἐφ' ἧς νὰ ἀναγράψωσι τὰ ὀνόματά των. Αὐτὸ δηλοῦται μὲ τό: (ἐπιχεχωρησθαι τοῖς [ἐ]φήβοις) ἔτι δὲ κα[ὶ] στη[σαι στήλην] ἐν τῷ 42^ῳ στίχῳ. Δίδεται λοιπὸν ἡ σχετικὴ ἔγκρισις τῆς βουλῆς, σὺν τῇ προσθήκῃ ὅμως ὅτι ἐπὶ τῆς ἰδίας στήλης θὰ ἀναγραφῶσι καὶ τὰ σχετικὰ ψηφίσματα. Ἐνῶ ὅμως διὰ τὴν ἀνάθεσιν τῶν εἰκόνων τοῦ κοσμητοῦ ἀναφέρεται, ὅτι ἐγκρίνεται καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἐφήβων ὑποδεικνυομένη θέσις, ἔνθα θὰ ἀνετίθεντο αὗται, διὰ τὴν στήλην, ἐφ' ἧς θὰ ἀνεγράφοντο α) τὰ ὀνόματα τῶν ἐφήβων β) τὰ σχετικὰ ψηφίσματα, δὲν γίνεται μνεῖα τοῦ τόπου, ἔνθα ἔδει νὰ στηθῇ αὕτη. Μὲ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ὁμοίου περιεχομένου ψηφισμάτων ἦτο, ὡς γνωστόν, ἐπιφορτισμένος ὁ γραμματεὺς ὁ κατὰ πρυτανείαν, ὁ ἴδιος δὲ ἐφρόντιζεν, ἵνα αἱ στηλαὶ ἐφ' ὧν ἀνεγράφοντο ταῦτα, στηθῶσιν ἐν τῇ Ἀγορᾷ. Ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς μας ἡ ἀναγραφὴ τῶν ψηφισμάτων ἐπὶ στήλης ἐπαφίεται εἰς

¹ Περί τοῦ Πειραιῶς προκειμένου, ἰσχύει ἡ περιγραφή τοῦ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ IX 395 ἑ.: οἱ δὲ πολλοὶ πόλεμοι τὸ τεῖχος κατήρειπαν καὶ τὸ τῆς Μουνυχίας

ἔθρυμα, τὸν τε Πειραιᾶ συνέστειλαν εἰς ὀλίγων ἀνθρώπων κατοικίαν... κατέσπασται δὲ καὶ τὰ μακρὰ τεῖχη.

τοὺς ἐφήβους. Τόπος, εἰς ὃν αὕτη ἔδει νὰ στηθῇ δὲν ὑποδεικνύεται· ἀντιθέτως ἀναφέρεται ἔγκρισις τῆς βουλῆς εἰς τοὺς ἐφήβους διὰ τὴν ἀνάθεσιν πίνακος, καὶ δὴ ἐν ᾧ ἂν εὐκαιρὸν ἦι τόπωι. Ἀνάθεσις πίνακος¹ ὑπὸ ἐφήβων ἀναφέρεται καὶ ἐπὶ ἄλλης κατὰ τι ὑστερωτέρων χρόνων ἐπιγραφῆς, ἥτοι τῆς ἐν IG II² 1042^D στίχ. 14[5 ἐπ]ιχωρῆσαι δὲ αὐτοῖς καὶ πίνα[κα - - ἀναθεῖναι - - ἀναγράψαι] δὲ τότε τὸ ψηφισμα μετὰ τῶν ἄλλων ε[ἰ]ς στήλη[ν] κ/[αὶ] στήσαι. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ἐλλιπής, ἀλλ' ὅ,τι τυγχάνει βέβαιον, εἶναι ὅτι μὲ τὴν λέξιν πίναξ δὲν νοεῖται ἡ στήλη, ἐφ' ἧς τὰ ψηφίσματα, ἀφοῦ ἐν συνεχείᾳ γίνεται μνεῖα ταύτης.

Δὲν ἀποκλείεται (καίτοι πάντῃ ἀπίθανον) ὁ ἐν στίχῳ 65 π[ί]ναξ τῆς ἐπιγραφῆς μας, (διὰ τὴν ἀνάθεσιν τοῦ ὁποίου ἐχορηγήθη εἰς τοὺς ἐφήβους ἔγκρισις τῆς βουλῆς, διὰ προσθήκης φράσεως εἰς τὸ τρίτον ψηφισμα, ἐνῶ αὕτη εἶχε θέσιν εἰς τὸ δεύτερον), νὰ εἶναι ἡ ἐν στίχῳ 42 [στήλη] ἔχ[ουσ]α τὰ τ' ἐαυτῶν ὀνόματα, δι' ἣν ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ παρελείφθη νὰ ὑποδειχθῇ τὸ μέρος, ἔνθα ἔδει νὰ στηθῇ.

Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι ὄχι πλέον ἡ πολιτεία, ὡς ἐγένετο μέχρι πρό τιнос δι' ὑπαλλήλου της, ἀλλ' οἱ ἔφηβοι ἀναλαμβάνουν τὴν ἀναγραφὴν καὶ ἀνάθεσιν τῶν σχετικῶν ψηφισμάτων τῆς βουλῆς. Τοῦτο προκύπτει καὶ ἐξ ἄλλης ὁμοίου περιεχομένου ἐπιγραφῆς ἐκ τοῦ ἔτους 38/7 (IG II² 1043 στίχ. 66). Θὰ ἦτο προφανῶς σημείον τῶν καιρῶν. Θὰ ἐθεωρήθη ἴσως ἄσκοπος δαπάνη καὶ πολυτέλεια διὰ τὴν οἰκονομικῶς κατεστραμμένην πόλιν, ἀφοῦ εἰς τὰ ἀρχεῖά της ἐφυλάσσοντο ἀντίγραφα τῶν ψηφισμάτων τούτων. Ἡ στήλη μὲ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ψηφισμάτων καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐφήβων, ἐπὶ σκοπῷ νὰ στηθῇ εἰς τὴν Ἀγοράν, ἦτο ὑπόθεσις ἐνδιαφέρουσα περισσότερον τοὺς ἐφήβους. Μὴ λησμονῶμεν, ἐπὶ πλέον, τὴν σπάνιν εἰδήσεων ἀπὸ τὴν χρονικὴν περιόδον εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλα· ὅτι ἡ ἰσχὺς τοῦ δήμου εἶχε μειωθῇ καὶ ὅτι ἡ διακυβέρνησις τῆς πολιτείας ἦτο εἰς χεῖρας στρατιωτικοῦ, ἄγνωστον τίνι τρόπῳ ἀνελθόντος εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον διατηρηθέντος ἐν αὐτῇ. Βουλὴ ὑφίσταται, διότι ταύτης φέρεται ὅτι εἶναι τὰ ψηφίσματα· ἡ πρότασις ὅμως, ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος θέματος εἰς ταύτην καὶ ἡ ὑποστήριξις του, γίνεται ἀπὸ τὸν στρατηγὸν ἐπὶ τοὺς ὀπλίτας· τούτου ἡ φυσιογνωμία κυριαρχεῖ εἰς τὰ ψηφίσματα.

Στίχ. 70. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐμφανίζει ἀνακρίβειαν ὅσον ἀφορᾷ 1) εἰς τοὺς ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερομένους στεφάνους καὶ 2) εἰς ἐκείνους, οἵτινες εἶναι σκαλισμένοι ἐπὶ τῆς στήλης, μετὰ ἀπὸ τὰ ψηφίσματα καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν ἐφήβων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι τέσσαρες τὸν ἀριθμόν, ἥτοι: 1) ὁ στέφανος, δι' οὗ ἡ Βουλὴ στεφανοῖ τὸν κοσμητήν, 2) ὁ στέφανος δι' οὗ ὁ Δῆμος στεφανοῖ τὸν κοσμητήν, 3) ὁ στέφανος δι' οὗ ἡ Βουλὴ στεφανοῖ τοὺς ἐφήβους καὶ 4) ὁ στέφανος, δι' οὗ οἱ ἔφηβοι στεφανοῦσι τὸν κοσμητήν. Καὶ τῶν μὲν ὑπ' ἀριθ. 1. 3. 4 ἀνέμενέ τις τὴν ὑπαρξιν, διότι ἀναφέρονται ἐν τοῖς ψηφίσμασι, ὅχι ὅμως καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2, δηλαδὴ τοῦ στεφάνου τοῦ Δήμου· διότι ὄχι μόνον στεφάνου, ἀλλ' οὔτε αὐτοῦ

1 Διὰ τὸν πίνακα, λέξιν ὅχι συχνὴν ἐπὶ τῶν ἐπιγραφῶν, (πρβλ. Syll.³ IV ε. ἀ.) γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου ἀνάθεσις, διὰ τὴν εἰκόνα ἐπίσης ἀνάθεσις, ἀλλὰ

καὶ ἀναστῆσαι εἰκόνα (IG II² 1011 στίχ. 43), διὰ τὴν στήλην συνήθως μὲν στήσαι, ἀλλὰ καὶ ἀνατιθέναι στήλην (IG II² 1043 στίχ. 66).

τοῦ Δήμου γίνεται μνεία ἐν τοῖς ψηφίσμασιν. Ἡ βουλή, ἥς, εἰδικῶς αὐτῆς καὶ μόνον, τονίζεται ἐν ἀρχῇ ὅτι εἶναι τὰ ψηφίσματα, εἶναι ἐκείνη, αὐτὴ καὶ μόνη, ἢ ὅποια ἐπαινεῖ καὶ στεφανοῖ τὸν κοσμητὴν καὶ τοὺς ἐφήβους, ἢ ἐγκρίνει εἰς τοὺς ἐφήβους, τὴν ὑπὸ τούτων αἰτηθεῖσαν στέψιν τοῦ κοσμητοῦ καὶ τὴν κατασκευὴν καὶ ἀνάθεσιν τῶν εἰκόνων του.

Στήλη 2, στίχ. 83. Ἡ Οἰνηὶς ἀντιπροσωπεύεται μὲ ἓνα μόνον ἔφηβον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλας φυλὰς ὀλιγώτερον πολυανθρώπους ταύτης, ὅπως ἡ Αἰαντίς, ἣτις ἀντιπροσωπεύεται μὲ 18 τοῦλάχιστον ἐφήβους. Τῆς Κεκροπίδος εἶχον ἀναγραφῇ 30 περίπου ἔφηβοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων δύο ἐξέχοντες ξένοι. Οἱ λόγοι εἶναι ἀσφαλῶς ἄσχετοι πρὸς τὸν ἀριθμὸν γεννήσεων εἰς τοὺς τόσους δήμους τῆς Οἰνηίδος, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ τῶν Ἀχαρνέων δὲν ἦτο ἀπὸ τοὺς ὀλιγώτερον πολυανθρώπους τῆς Ἀττικῆς.

— 2 —

Εἰς IG II² 1043

Ἐν IG II² 1043, στήλη 3η, στίχ. 116 ἀναγινώσκεται: — ς Ἀξιπόλιδος (:) Μιλήσιος. Τὸ ἐθνικὸν θὰ ἀναγνωσθῇ, ὡς παρὰ KOEHLER, *Μεσσήνιος*. Τὰ γράμματα εἶναι σαφεῖ. Ὡς Μιλήσιος ἀναφέρεται καὶ παρὰ H. POPE, *Non-Athenians*, σ. 97: *Foreigners*, σ. 114.

— 3 —

E. M. 13351. Κατὰ μῆνα Ἰούλιον 1964 μετέβαινον ἐξ Ἀλίου εἰς τὸν κεντρικὸν Ἀερολιμένα Ἀθηνῶν, ὁδεύων ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ πεζοδρομίου τῆς Λεωφόρου βασιλέως Γεωργίου Β. Ἐπὶ τούτου, καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς κεντρικῆς εἰσόδου, παρετήρησα, ἐπὶ σωροῦ χωμάτων, προσφάτως ἐκκριθέντων ἀπὸ ἐκσκαφῆς διενεργηθείσας κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ περιβόλου τοῦ ἀεροδρομίου, εἰργασμένον τεμάχιον μαρμάρου μὲ ἐπιγραφὴν ἐπ' αὐτοῦ. Τοῦτο, οὕτω διασωθὲν ἀπὸ βέβαιον ἐκπατρισμόν, μετέφερα εἰς τὸ Ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον καὶ κατέγραψα εἰς τὸ Εὐρετήριόν του. Εἶναι πανταχόθεν ἐλλιπές. Μετρεῖ κατὰ τὸ μέγιστον σφζόμενον μῆκος 0.36 μ., τὸ μέγιστον σφζόμενον ὕψ. 0.17, καὶ τὸ μέγιστον βάθος 0.13. Εἶναι δὲ τοῦτο ἡ πρόσοψις ἐπιταφίου ναοσκήμου μνημείου εἰς μορφήν αἰτώματος — ἀποκεκρουμένου νῦν — μετὰ ἐπιστυλίου, ὁμοία πρὸς τὴν παρὰ CONZE, *Att. Grabrel.* ἀριθμ. 1485, εἰκονιζομένην. Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου (πίν. 12β) φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

Ἀστῖνος Ἀλιμόσιος

τὴν ὁποίαν αἱ μορφαὶ τῶν γραμμάτων ὡς καὶ φθογγολογικὰ καὶ γενεαλογικὰ δεδομένα ἐντοπίζουν εἰς τὴν πρώτην πρὸς δευτέραν δεκαετίαν τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰῶνος.

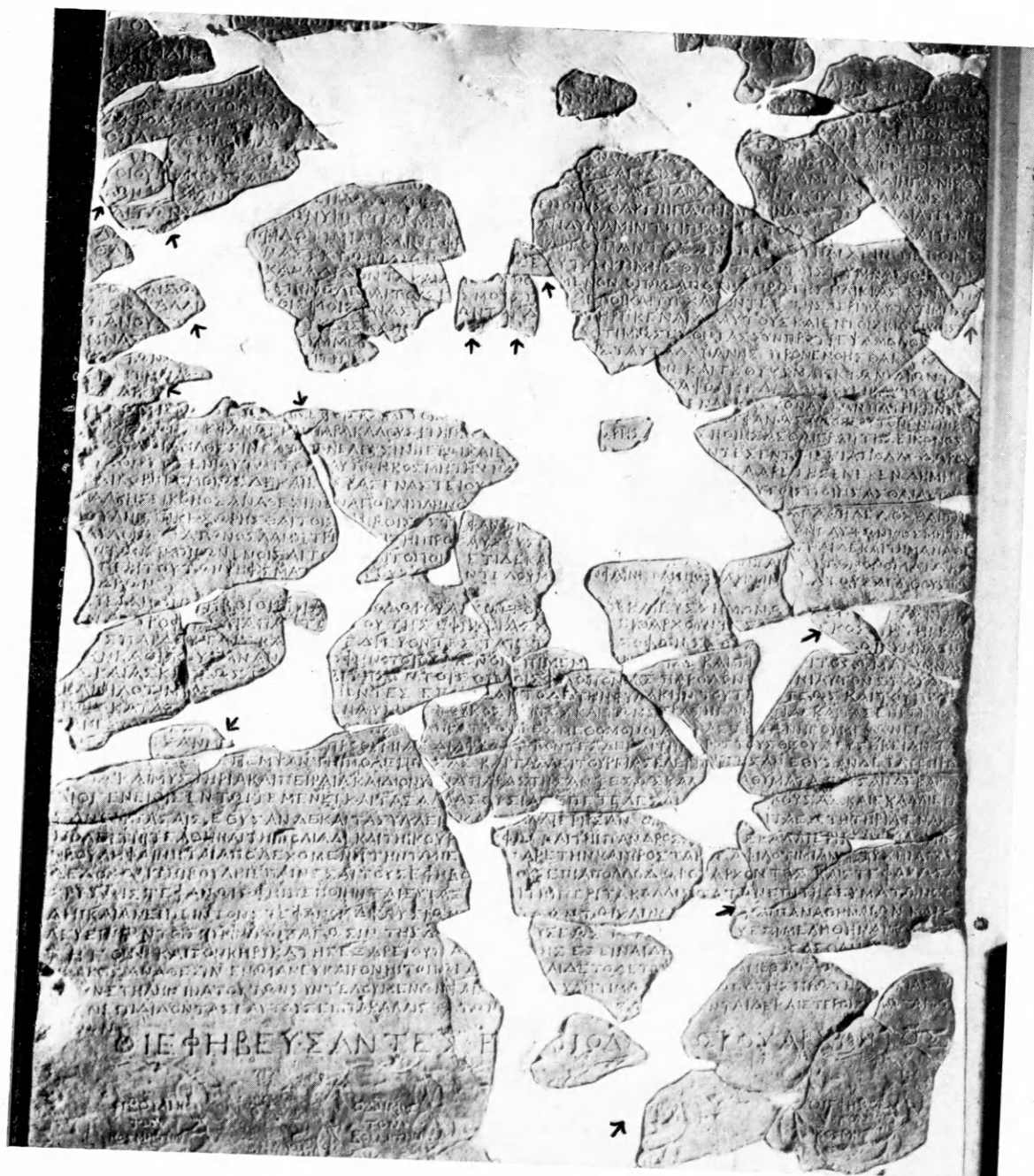
Τὸ μέρος, εἰς ὃ εὐρέθη, δὲν θὰ ἀπέχη πολὺ τῆς θέσεως, εἰς ἣν ἦτο ποτὲ ὁ τάφος τοῦ Ἀστίνου¹, διότι ἡ ἀρχαία, πρὸς Λευκόνιον καὶ νοτιώτερον ἐκείθεν, ὁδὸς διήρχετο μέτρα τινὰ μόλις ἀνατολικώτερον τοῦ σημείου εὐρέσεως. Τάφοι τυχαίως ἀποκαλυφθέντες κατὰ τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τῶν ὁδῶν Θουκυδίδου καὶ Ἀνδρούτσου (καθαρισθέντες ὑπὸ Δ. Θεοχάρη), ὀρίζουν περίπου τὸ δυτικώτερον κράσπεδον τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἥτις πρὸς Νότον χωροῦσα, ἀνατολικώτερον τῆς σημερινῆς γεφύρας (οἰκία Παλαιοκρασᾶ), πρὸς Παναγίτσαν, θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ βορείου διαδρόμου τοῦ αεροδρομίου, διερχομένη δυτικῶς τοῦ ἄλλοτε ὑπάρχοντος ἐκεῖ λοφίσκου. Προέρχεται δὲ ἀπὸ τὸν ἴδιον ταφικὸν οἰκογενειακὸν περίβολον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ ὁ ἐνεπίγραφος (IG II² 5533) ναῖσκος (CONZE, *ἔ. ἀ.* 1473), ἐκατέρωθεν τοῦ ὁποῦ ἦσαν τοποθετημέναι αἱ δύο λήκυθοι τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 950 καὶ 951 (CONZE, *πίν.* 77 καὶ 88), μὲ ἱσταμένην τὴν Τιμαγόραν καὶ βλέπουσαν πρὸς τὸν ναῖσκον, αἱ φέρουσαι τὰς ἐν IG II² 5541 καὶ 5579 ἐπιγραφάς. Ἐπιμένω δ' ἐπὶ τούτου, διότι ἔχει σημασίαν διὰ τὸν τόπον εὐρέσεώς των. Διὰ τὸν ναῖσκον, ὅστις ἔχει βάρος ἑκατοντάδων χιλιogramμων καὶ δὲν θὰ ἦτο εὐκόλον νὰ μετακινηθῇ μακρὰν τῆς ἀρχικῆς θέσεώς του, ἀναφέρεται ὡς τόπος εὐρέσεως παρὰ KIRCHNER μὲν «in vico Trachones», ἐν τῷ Εὐρετηρίῳ δὲ τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου «Τράχωνες. Ἠγοράσθη παρὰ Ἰ. Συνοδινού». Εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἐταιρείας τοῦ 1893, σ. 103, ἀναφέρεται μετὰ τῶν ἐξ ἀγορᾶς προσκτημάτων τῆς Ἐταιρείας. Τόπος προελεύσεως: Ἀττικῆς (Τράχωνες). Εἶναι κατὰ ταῦτα ὅχι ἀνασκαφικὸν ἢ τυχαῖον διὰ τὴν ὑψηλὴν εὐρησίαν εὐρημα, περιπτώσεις καθ' ὅς εἴμεθα βέβαιοι διὰ τὴν θέσιν εἰς ἣν εὐρέθη τὸ ἀρχαῖον. Εἰς τὰς δι' ἀγορᾶς προσκτήσεις αἱ σχετικαὶ πληροφορίαι σπανίως ἀληθεύουν. Μὲ τὸ τοπωνύμιον ὅμως Τράχωνες ἐχαρακτηρίζετο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἀκόμῃ ἐτῶν ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ ἢ ἐκτεινομένη μετὰ τοῦ κτήματος Γερουλάνου – Γλυφάδας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν προπόδων τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τῆς θαλάσσης παρὰ τὸν Ἀλιμον· περιλαμβάνοντο δηλαδὴ εἰς τὴν ἑκτασιν τοῦ τοπωνυμίου καὶ τὰ προσφάτως ἀποκτήσαντα ἴδια ὀνόματα Καλαμάκι (ἐν μέρει), Ἀλιμος, Ἀεροδρόμιον, Ἑλληνικόν. Νῦν ὑπὸ τὸ Τράχωνες νοεῖται ἡ περὶ τὸ κτῆμα Ἰ. Γερουλάνου περιοχὴ. Ἐξ ἄλλου ἢ παρὰ CONZE ἔνδειξις περὶ τῆς θέσεως, εἰς ἣν εὐρέθησαν αἱ ἐκ τοῦ ταφικοῦ τούτου μνημείου ἀποσπασθεῖσαι δύο ὡς ἄνω λήκυθοι («Ἠγοράσθησαν παρὰ τοῦ Γ. Γιαγιᾶ. Προέρχονται πιθανῶς ἀπὸ τὸν Ἐλαιῶνα τῶν Ἀθηνῶν»), δὲν λέγει τίποτε.

Εἴτε λοιπὸν εὐρέθησαν αἱ δύο λήκυθοι εἰς τὴν ὡς «Ἐλαιῶνας» χαρακτηριζομένην περιοχὴν τῶν Ἀθηνῶν, ἄγνωστον πότε παρασυρθεῖσαι ἐκείσε εἴτε δὲν ἀληθεύει, σκοπίμως ἢ ἐξ ἀγνοίας, ἢ μαρτυρία τοῦ πωλήσαντος ταύτας ιδιώτου. Ἐνδέχεται τὸ εὐρημά μου νὰ ἔχη ἐλαφρῶς μετακινηθῇ μὲ τὴν ἀράροdon τοῦ χρόνου· εἰς τὸ μέρος ὅμως, ἔνθα ἦτο τοποθετημένον, διὰ νὰ ἐνθυμίζῃ εἰς τοὺς διερχομένους, ὅτι ἐκεῖ εἶχε ταφῇ ὁ Ἀστίνος, θὰ ἐγεινίαζε πρὸς τὸν ναῖσκον μὲ

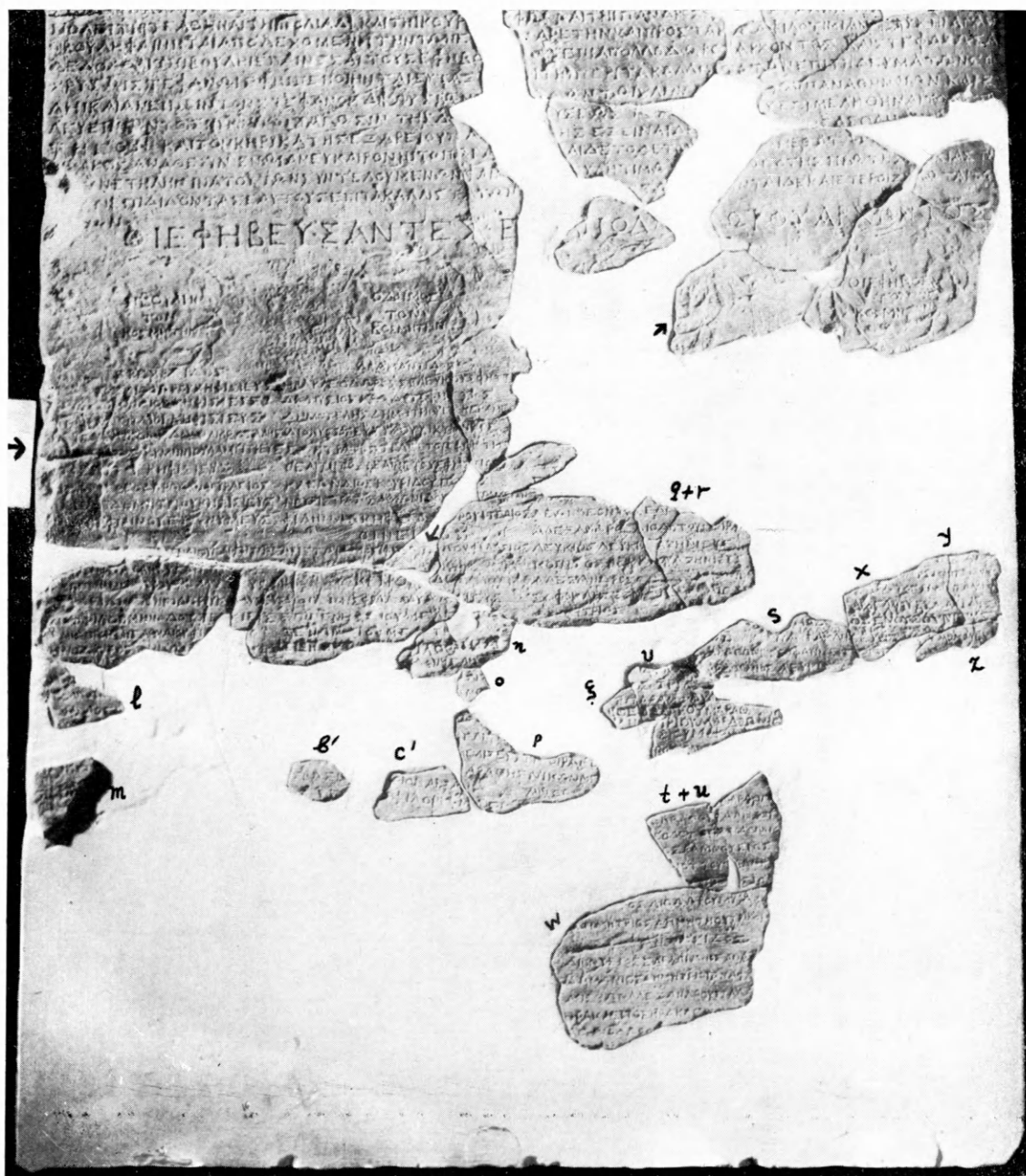
¹ Εἰς τὰ χώματα αἵτινα δὲν ἦσαν χώματα ἐπιφανείας, ἀλλὰ καθαρά ἀργίλλος, δὲν ὑπῆρχον λίθοι

Τὸ ἄνω τμήμα τῆς ἐν IG II² 1039 ἐπιγραφῆς

Τὸ κατὰ τὸ μέσον τμήμα τῆς ἐν IG II² 1039 ἐπιγραφῆς.

Τὸ κάτω τμήμα τῆς ἐν IG II² 1039 ἐπιγραφῆς.

τάς δύο ληκύθους, ἀποτελοῦν πιθανῶς τήν στενήν πλευράν τοῦ μνημείου.

Τὸ ὄνομα Ἀστίνος (ὁ ἴδιος ἐν IG II² 5533. 5541. 5579) ἀπαντᾶται, μίαν ἀκόμη φοράν, ἐπὶ δελφικῆς ἐπιγραφῆς, ὡς πατήρ Ἀθηναίου ἐφήβου (ἄνευ δημοτικοῦ) ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐν ἔτει 106/5 π. Χ. προέπεμψαν τὴν Πυθαΐδα, F D III 2, 25 I στίχ. 34.

ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ Θ. ΜΙΤΣΟΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΝΑΓΛΥΦΟΥ ΤΗΣ ΒΟΣΤΟΝΗΣ *

ΕΡΓΟΝ ΤΥΡΡΗΝΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ ΥΠΟ-ΑΡΧΑΪΚΟΥ (5^{ου} ΑΙΩΝΟΣ) ΡΥΘΜΟΥ;

Ἡ παρούσα μελέτη ἀποτελεῖ συνέχειαν ὑπὸ τινα ἔποψιν παλαιότερου ὑπὸ τὴν ἐπικεφαλίδα *Some Remarks on the Ludovisi Relief*¹ ἄρθρου μου, ἐν ᾧ τὸ ἀνάγλυφον Ludovisi, μέχρι τινὸς θεωρούμενον θρόνος ἢ βωμὸς ἢ ἀκρωτήριο ἢ σαρκοφάγος ἢ βόθρος ἢ ναῦδιον, ἐρμηνεύεται ὡς τρίπλευρος γλυπτὴ ἐπένδυσις τετραπλεύρου δεξαμενῆς χρησιμευούσης πρὸς πλύσιν ξοάνου θεότητος, τῆς Ἥρας, ὡς φαίνεται.

Τὸ σύστοιχον αὐτοῦ, ἐλαφρῶς μόνον μικροτέρων διαστάσεων, ἀνάγλυφον τῆς Βοστόνης (πίν. 13 α,β,γ) φαίνεται ἐν πρώτοις ὁμοίας περίπου κατασκευῆς καὶ χρήσεως, ἐρμηνεύεται δὲ ἀντιστοιχῶς: βωμὸς, ἀκρωτήριο κλπ. Δυνατὸν καὶ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο συνεπῶς νὰ θεωρηθῇ ἐπίσης τρίπλευρος ἐπένδυσις μικρᾶς δεξαμενῆς ξοάνου θεότητος. Ἡ γνώμη αὕτη δὲν ἔχει διατυπωθῇ εἰς τὸ περὶ τοῦ ἀναγλύφου Ludovisi ἄρθρον μου καὶ τοῦτο διότι: Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο, τῆς Βοστόνης: α) μέχρι τινὸς ἀναγνωριζόμενον ἄλλοτε ὡς γνήσιον καὶ ἄλλοτε ὡς κίβδηλον, ἀποδεικνυόμενον ὅμως σήμερον ὅπωςδήποτε γνήσιον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ B. ASHMOLE² ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ H. JUCKER³ ἀφ' ἑτέρου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ διαπιστώσεως ἰχνῶν ριζῶν⁴ (root-marks, Wurzelfasern) ἐπὶ φυσικοῦ ἀρχαίου στρώματος ἐπιπάγου· καὶ β) θεωρούμενον, ὡς ἄλλωστε καὶ τὸ ἀνάγλυφον Ludovisi, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προῖόν τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος⁵, φαίνεται ἔχον καὶ τι πλεόν τῆς ἐλληνικῆς μυθολογικῆς καὶ τῆς ἐλληνικῆς καλλιτεχνικῆς παραδόσεως, τὸ πλεονάζον δὲ ἀκριβῶς τοῦτο στοιχεῖον φαίνεται ὅτι συνετέλεσε κυρίως νὰ θεωρῇται ὑπὸ τινων τὸ ὅλον γλυπτὸν ὡς μὴ γνήσιον⁶, ὑπ' ἄλλων δὲ καὶ νὰ

* Εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Ἀναστάσιον Ὁρλάνδον, Γενικὸν Γραμματέα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἐκφράζω βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν ἄδειαν καὶ τὴν στοργικὴν παρακολούθησιν τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἄρθρου τούτου, ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Νικόλαον Κοντολέοντα διὰ τὸ συνεχὲς ἐνδιαφέρον του καὶ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐκτυπώσεως.

1 AM 76, 1961 (εἰς μνήμην E. Buschor), 81 κ. ἐ.

2 Βλ. *The Three-sided Relief in Boston* ἐν *Bulletin of the Museum of Fine Arts* 63, 1965, 59-61.

3 Βλ. *Sachliches zur Echtheitsfrage des Bo-*

stoner «Throns» oder Kassation des Urteils gegen die Götter ἐν *Museum Helveticum* 22, 1965, 117-124.

4 Βλ. καὶ σημ. ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ ASHMOLE (ἐ. ἀ. 59, σημ. 2): «There is reason to think that the marks are caused not by roots but by animalcula, but, until we are able to determine their true nature, I use the old term of «root-marks» because it is generally understood by archaeologists».

5 Βιβλιογραφία: ALSCHER, *Götter vor Gericht*, 1963.

6 Αὐτόθι 67 κ. ἐ. : *Klassisch-griechisch, römisch oder Fälschung?*

ἐκλαμβάνεται ὡς ἔργον τοῦ 4^{ου} αἰῶνος π. Χ., πασιτελικὸν ἢ ρωμαϊκόν¹, αὐτοκρατορικῶν χρόνων².

Ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο, τῆς Βοστόνης, παρουσιάζει καὶ τι πλέον τῆς ἐλληνικῆς μυθολογικῆς καὶ τῆς ἐλληνικῆς καλλιτεχνικῆς παραδόσεως, οὕτως εἰπεῖν δὲ ἐλληνικὴν ὑπηκοότητα ἀλλὰ μὴ ἐλληνικὴν ἰθαγένειαν, εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῇ ἐκτενεστέρως ὡς ἀκολούθως.

Παρὰ τὴν μέχρι σήμερον καταβληθεῖσαν μακρὰν προσπάθειαν — τὸ ἀνάγλυφον ἡγοράσθη, ὡς γνωστόν, τὸ 1896 ὑπὸ τοῦ Warren, διὰ λογαριασμὸν τοῦ Μουσείου τῆς Βοστόνης, εἰς τὴν Ρώμην —, αἱ διατυπωθεῖσαι γνώμαι περὶ τῆς ταυ-

Εἰκ. 1. Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον.

Εἰκ. 2. Ἀναπαράστασις τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (SIMON).

τότητος τῶν μορφῶν αὐτοῦ χωλαίνουν ἐν πολλοῖς. Ἡ ἐξέτασις ὅμως ὠρισμένων ἐκ τῶν μορφῶν αὐτῶν ἀποβαίνει ἐν μέρει διαφωτιστική:

Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ἐρμηνείαν³, ἡ γηραιὰ μορφή τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου (πίν. 13β καὶ 18β) εἶναι μία τῶν Μοιρῶν, κρατοῦσα ἀρχικῶς τολύπην ἐρίου διὰ τῆς ὑπαρχούσης δεξιᾶς χειρὸς αὐτῆς. Ἡ SIMON⁴ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς παλαιᾶς ταύτης ἐρμηνείας παρέχει ἐσχάτως καὶ ἀναπαράστασιν τῆς σκηνῆς (εἰκ. 2), παραβάλλουσα αὐτὴν πρὸς παράστασιν νηθίδος ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου (εἰκ. 1) τοῦ 4^{ου} αἰῶνος π.Χ.⁵.

1 Αὐτόθι. Βλ. καὶ F. BARONI, Osservazioni sul «trono di Boston», 1961.

2 Περὶ τῶν διαφόρων γνώμων καὶ ἀντιλογιῶν προκειμένου περὶ τοῦ θέματος καὶ τοῦ ρυθμοῦ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης βλ. κυρίως ALSCHER, ἔ. ἀ. καὶ

BARONI, ἔ. ἀ.

3 Βιβλιογραφία: ALSCHER, αὐτόθι 7 κ.έ. (Das Dilemma), 11 κ.έ.

4 Ε. SIMON, Die Geburt der Aphrodite, εἰκ. 41.

5 Αὐτόθι εἰκ. 40.

Πόσον ἐσφαλμένη εἶναι ἡ ἐρμηνεία αὕτη φαίνεται ἐν πρώτοις ἐκ τῆς ἀναπαραστάσεως ταύτης, ἥτις ἀντιθέτως πρὸς τὴν παρὰστασιν τοῦ ἐπιτυμβίου τούτου ἀναγλύφου παρουσιάζει τὴν γηραιὰν μορφήν νηθούσαν διὰ τῆς ἀριστερᾶς, κρατοῦσαν τὴν τολύπην διὰ τῆς δεξιᾶς, καὶ οὕτω ἀριστερόχειρα ἢ ἀμφιδέξιον, τύπον δηλαδὴ μὴ φυσικόν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καλλιτέχναι, ἐν τούτοις, ἰδίως οἱ τῆς μεγάλης πλαστικῆς, διέκρινον μετ' ἄκρας εὐαισθησίας τὴν φυσικὴν λειτουργίαν ἑκατέρας τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν, παντὶ τρόπῳ δ' ἐξ ἄλλου ἀπέφευγον ἀνθρωπίνους τύπους ἐκφεύγοντας τοῦ φυσικοῦ. Τὴν εὐαισθησίαν ταύτην διετήρει ἐπίσης ἀκμαίαν καὶ τὸ ἀρχαῖον κοινόν. Καὶ εἶναι ὡς ἐκ τούτου ἀπαράδεκτον ἡ γηραιὰ μορφή τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης νὰ εἰκονίζῃ ἀριστερόχειρα ἢ ἀμφιδέξιον τύπον ἀρχαίας νηθίδος, ἔτι δὲ μᾶλλον μυθικῆς, εἴτε ἐσκεμμένως εἴτε καὶ τυχαίως μόνον, ἐξ ἀπλῆς δηλαδὴ παραδρομῆς ἢ ἀδεξιότητος τοῦ τεχνίτου αὐτοῦ, ἀφοῦ καὶ ταπεινὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης δὲν παρουσιάζουν ὁμοίας παραδρομὰς ἢ ἐνδείξεις τοιαύτης ἀδεξιότητος τοῦ τεχνίτου αὐτῶν.

Ἡ ὑπάρχουσα ἄλλωστε, ἥτοι ἡ δεξιὰ, χεὶρ τῆς γηραιᾶς ταύτης μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (πίν. 18β) ἔχει τὸν ἀντίχειρα ἐπὶ τοῦ δείκτου καὶ τὰ δάκτυλα αὐτῆς εἶναι συνεσφιγμένα σχεδὸν εἰς γρόνθον, φαίνονται δὲ ὥσπερ ἄλλοτε σφίγγοντα σωληνοειδῆ στερεὸν ἀντικείμενον, κύριον σύμβολον τῆς μορφῆς, μᾶλλον ἢ συγκρατοῦντα χαλαρῶς τὸ ἐξασμένον, ἐλαφρότατον καὶ συγχρόνως ἀπαλώτατον ἔριον τῆς τολύπης. Δὲν φαίνεται δὲ ὅτι τὰ δάκτυλα ταῦτα ἐκράτουν τὸν στυλὸν ἡλακάτης, καθ' ἣν περίπτωσιν δηλαδὴ ἡ μορφή θεωρηθῇ νηθὶς κρατοῦσα ἡλακάτην ἀντὶ τολύπης: ἡ φορὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ σωληνοειδοῦς χώρου αὐτῶν εἶναι λοξή, καὶ δὴ σχεδὸν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ προσώπου τῆς μορφῆς, ὁ δὲ ὑπεράνω τῆς χειρὸς χώρος, πρὸς τὸ πρόσωπον, εἶναι σχετικῶς μικρός· καὶ ἡ ἡλακάτη ἔπρεπε, συνεπῶς, ἢ νὰ ἐκτείνεται καὶ ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ προσώπου τῆς μορφῆς ἢ νὰ εἶναι ἄνευ στυλεοῦ. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν φαίνεται ὅτι τὰ δάκτυλα ταῦτα ἐκράτουν καὶ κλάδον μύρτου ἐξ ἄλλου, ὡς θέλει ἄλλη, παλαιὰ ἐπίσης, ἐρμηνεία τῆς μορφῆς ταύτης τοῦ ἀναγλύφου.

Κατόπιν τούτου καὶ συμφώνως καὶ πρὸς τὰς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, καὶ δὴ περὶ τὴν χεῖρα τῆς γηραιᾶς μορφῆς, τοῦ ἀναγλύφου ὑπαρχούσας ἐνδείξεις, φαίνεται ὅτι τὸ ἀντικείμενον, ὅπερ ἐκράτει ἡ γηραιὰ αὕτη μορφή, ἦτο στερεὸν σωληνοειδῆς ἀντικείμενον διαγράφων καμπύλην πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀριστερά (βλ. καὶ σ. 80).

Ἡ ἐρμηνεία ὅμως τῆς γηραιᾶς ταύτης μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου ὡς Μοῖρας νηθούσης τολύπην ἐρίου χωλαίνει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ διότι οὐδεμία ὑπάρχει ἐνδείξεις τῆς ἀριστερᾶς, κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην (βλ. εἰκ. 2) νηθούσης, χειρὸς διὰ μέσου τῶν σκελῶν τῆς μορφῆς. Ἡ ἐνίοτε παρεχομένη ἐξήγησις ὅτι ἡ χεὶρ αὕτη ἀπηλείφθη ἐκ τῶν ὑστέρων εἶναι ἀτεκμηρίωτος καὶ συνεπῶς μὴ παραδεκτὴ. Καὶ ἡ ὅλη στάσις ὅμως τῆς γηραιᾶς ταύτης μορφῆς ἐχούσης τὰ σκέλη κεκαμμένα καὶ συνεσφιγμένα ἐπὶ τοῦ σώματος εἶναι ὅπωςδήποτε ἀσύμφορος ὡς στάσις νηθούσης γυναικός.

Ἡ ταύτισις τέλος τῆς μορφῆς ταύτης πρὸς μίαν τῶν Μοιρῶν εἶναι ἀτυχῆς καὶ διότι αἱ Μοῖραι τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας φέρουν μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον

κόμην πολιάν, δὲν ἔχουν ὅμως ρυτίδας ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῶν. Γνωσταὶ ἀττικαὶ ἀγγειογραφίαι¹ (βλ. π.χ. εἰκ. 3²) καὶ ἔργα γλυπτικῆς³ παρέχουν σαφῆ εἰκόνα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, τῆς τότε κρατούσης ἐλληνικῆς ἀντιλήψεως περὶ αὐτῶν.

Γενικῶς ἐπὶ τῶν ἐλληνικῶν ἔργων τέχνης τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π. Χ. ἡ ἡλικία τῶν Μοιρῶν δηλοῦται μόνον διὰ τῆς πολιᾶς κόμης αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ πλείστων ἄλλων γηραιῶν⁴ μορφῶν⁵ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς — συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν μυθικῶν Γραῶν (βλ. π.χ. εἰκ. 4⁶) — ἡ ἡλικία δηλοῦται ὡσαύτως μόνον διὰ τῆς (πολιᾶς) κόμης ἢ καὶ γενειάδος ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τῶν (πολιῶν) ὀφρύων αὐτῶν. Ἔστιν ὅτε ὅμως γηραιαὶ μορφαί, κατὰ κανόνα ἀνδρικαί, εἰκονίζονται μερικῶς ἢ ὀλικῶς φαλακραί, ἐλάχισται δὲ γηραιαὶ μορφαὶ εἰκονίζονται κυρίαι (ἢ κεκαρμέναι) ἐν χρῶ.

Εἰκ. 3. Ἐρυθρόμορφος ὑδρία ἐκ Καμαρίνης.

Εἰκ. 4. Ἐρυθρόμορφον θραῦσμα ἐκ Δήλου.

1 Βλ. π.χ. ἐν RE XV 2888 - 9 καὶ SIMON, ἔ.ἀ. εἰκ. 29.

2 Βλ. SIMON, ἔ. ἀ. 107 σημ. 29.

3 Βλ. π.χ. ἐν RE XV 2888 - 9.

4 Β. Ε. RICHARDSON, *Old Age among the Ancient Greeks*, 1933, 81 κ.έ.: *The Representation of Old Age in Greek Vase - Painting*.

5 Θερμῶς εὐχαριστῶ καὶ ἐντεῦθεν τὴν δίδα Ἀρτεμισίαν Γιαννουλάτου διὰ τὴν παραχώρησιν πρὸς μελέτην τοῦ ὑπ' αὐτῆς συγκεντρωθέντος πολυτίμου ὑλικοῦ σχετικῶς πρὸς τὴν παρ' ἀρχαίοις ἀπόδοσιν τοῦ γήρατος.

6 Βλ. Délos XXI, πίν. 55,4.

Ὁ 5ος αἰὼν π. Χ. ἀποτελεῖ, ὡς ἄλλωστε παρατηρεῖ καὶ ἡ RICHARDSON¹, «a transitional period preparatory to the full establishment of the old age type. At the end of the fifth century Greek art was changing from the typically beautiful to the individually characteristic». Ρυτίδες δὲ παρατηροῦνται σπανίως μόνον², ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ μετώπου, σπανιώτερον ἐπὶ τοῦ κυρίως προσώπου, εἴτε ὡς μία εἴτε καὶ ὡς δύο ἐπὶ τοῦ κανθοῦ τῶν ὀφθαλμῶν μικραὶ γραμμαὶ εἴτε καὶ ὡς μία μεγάλη ἐπὶ τῆς παρεῖας κυματοειδῆς γραμμῇ. Τοιαύτην μεγάλην ρυτίδα, αὐλακα μᾶλλον, π.χ. φέρει ἡ Θρᾷσσα θρηνηδὸς τροφός, ἡ εἰκονιζομένη ἐπὶ τῆς γνωστῆς ἐρυθρομόρφου λουτροφόρου τῶν Ἀθηνῶν³. Σημειοῦται ἐνταῦθα ἡ τροφὸς αὕτη⁴ διότι καὶ ἡ γηραιὰ μορφή τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης ἐρμηνεύεται ἐνίοτε ὡς τροφός, τοῦ Ἀδωνίδος, οὗ ἡ τύχη ὑποτίθεται κατὰ τὴν ἐρμηνείαν αὐτὴν⁵ κρινόμενη ἐπὶ τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου (τῆς RICHTER⁶ ἀντιπαρατηρούσης ὁμως σχετικῶς ὅτι ὁ μῦθος οὗτος τοῦ Ἀδωνίδος εἶναι μεταγενεστέρως ἐποχῆς).

Μόνη ἡ Θρᾷσσα τροφὸς τοῦ Ἡρακλέους Γεροψῶ, ἡ εἰκονιζομένη ὑπὸ τοῦ Ἀγγειογράφου τοῦ Πιστοξένου ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ σκύφου (εἰκ. 5)⁷, ἔχει πρόσωπον πλῆρες ρυτίδων⁸, ἐκ πρώτης ὄψεως οἷον σχεδὸν καὶ ἡ γηραιὰ μορφή τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης. Αἱ δύο αὗται γηραιαὶ μορφαὶ φαίνονται οὕτω ἀποτελοῦσαι ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος τούτου, ὅστις διέπει τὰς γηραιὰς μορφὰς τῆς ἑλληνικῆς τέχνης τοῦ 5ου αἰῶνος, καθ' ὃν αἱ ρυτίδες ἢ ἐλλείπουν ἐκ τοῦ προσώπου ἢ εἶναι ἀσήμαντοι μᾶλλον. Λεπτομερῆς ὁμως ἐξέτασις ἐνίων χαρακτηριστικῶν τῆς Γεροψῶς φαίνεται ἐνισχύουσα μᾶλλον τὸν κανόνα αὐτόν:

Αἱ ρυτίδες τοῦ προσώπου τῆς Γεροψῶς παρουσιάζονται ὡς ὁμόκεντρα περίπου ἡμικύκλια ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ ἀνοικτοῦ στόματος αὐτῆς, ἐπὶ ἐκατέρως τῶν παρεῖων, ὑποδηλοῦσαι ποιόν τινα συμβατισμόν. Ὁ βολβὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτῆς ἐξ ἄλλου δὲν παρουσιάζεται ὡς ἐγγεγραμμένος κύκλος ἐντὸς ἀμυγδαλοειδοῦς σχήματος κόγχης, οἷος καὶ ὁ τῆς μορφῆς τοῦ πρὸ αὐτῆς πορευομένου Ἡρακλέους ἢ καὶ ὁ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς τοῦ σκύφου εἰκονιζομένου Λίνου καὶ ὁ τοῦ πρὸ αὐτοῦ Ἰφικλέους, ἀλλὰ ὡς τμήμα τοιοῦτου κύκλου, ὁπισθεν ὀρθογωνίου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κόγχης κρυπτομένου, δηλούσης ὡσαύτως ποιόν τινα συμβατισμόν. Τὸ στόμα αὐτῆς εἰσέτι εἶναι ἀνοικτόν, ἐνῶ τοῦ πρὸ αὐτῆς Ἡρακλέους, ὡς καὶ τὸ τοῦ Λίνου καὶ τὸ τοῦ Ἰφικλέους, εἶναι κλειστόν. Τὸ στόμα τοῦτο, τῆς Γεροψῶς, φαίνεται ἔχον ἄνοιγμα ὀρθογώνιον, οἷον περίπου καὶ αἱ κόγχαι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς, προκαλοῦν δὲ ἐνδεχομένως τὰς ἐπὶ τῆς παρεῖας ὁμοκέντρους κυματοειδεῖς γραμμὰς (ρυτίδας). Τὸ στόμα ἀντιθέτως τῆς γηραιᾶς μορφῆς τοῦ ἀνα-

1 E. ἀ. 130.

2 Ἡ γράττα τοῦ δυτικοῦ ἀειώματος τοῦ ναοῦ τῆς Ὀλυμπίας, καθὼς ἐκ μεταγενεστέρως ἐπισκευῆς προερχομένη, δὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν παρούσαν μελέτην (βλ. H. SCHRADER, Die «Ersatzfiguren» im Westgiebel des Zeustempels zu Olympia» ἐν Jh 25, 1929, 82-108).

3 Ἀρ. 1170: CVA πίν. 22 (ARV² 512, ἀρ. 13).

4 Αἱ μικραὶ ὑπὸ τὴν σιαγόνα αὐτῆς γραμμαὶ εἶναι γραμμαὶ στίξεως (βλ. παραπλεύρως σημ. 8).

5 ALSCHER, ἔ. ἀ. 11.

6 JHS 40, 1920, 114 κ. ἔ. βλ. περαιτέρω καὶ ALSCHER, ἔ. ἀ. 102 σημ. 14.

7 SIMON, ἔ. ἀ. 59 κ. ἔ., εἰκ. 39 (ARV² 862,30).

8 Ἡ Γεροψῶ φέρει ἐπίσης στίξιν (βλ. παραπλεύρως σημ. 4) ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ πρὸς τονισμόν τῆς μὴ ἑλληνικῆς καταγωγῆς αὐτῆς πιθανῶς, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν πήχεων καὶ τῶν ἄκρων ποδῶν.

γλύφου τῆς Βοστόνης (πίν. 18β) εἶναι κλειστόν, αἱ δὲ ρυτίδες αὐτῆς δὲν φαίνονται προκαλούμεναι ἐκ τῶν κινήσεων αὐτοῦ ἀλλ' ἤδη ὑπάρχουσαι καὶ πραγματιστικάι. Ἐνῶ δὲ ἐπὶ τῆς γηραιᾶς μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης παρατηρεῖται καὶ κύφωσις τῆς ράχεως τονίζουσα τὴν πραγματιστικὴν ἀπόδοσιν τοῦ γήρατος, ἡ Γεροψὸς ἐμφανίζει ἀστάθειαν ἀπλῶς πρὸς ἐλευθέραν στήριξιν, τονιζομένην διὰ τῆς

Εἰκ. 5. Ὁ σκύφος τοῦ Πιστοξένου (Α).

σκολιᾶς ράβδου¹ καὶ διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ὀπισθίων καὶ ὑπὸ τὸ ἔνδυμα αὐτῆς νοουμένου *σωματίου*.

Ταῦτα πάντα ἄγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐπὶ τοῦ σκύφου τούτου δὲν πρόκειται πιθανῶς προσπάθεια πραγματιστικῆς ἀποδόσεως τοῦ γήρατος τῆς μυθικῆς τροφῆς Γεροψοῦς (οἷα φαίνεται ἐπὶ τῆς γηραιᾶς μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης) ἐκφεύγουσα τοῦ κανόνος τῶν γηραιῶν μορφῶν τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ., ἀλλὰ πρόκειται μᾶλλον προσπάθεια συμβατικῆς ἀποδόσεως αὐτοῦ, δικαιολογουμένη ἴσως μόνον ἐπὶ περιπτώσεως προσωπείου, ἐκ τῆς ἐπιδράσεως δηλαδὴ τοῦ θεάτρου.

¹ Πβλ. καὶ ΠΟΛΥΔΕΥΚΗ 104: οἱ δ' ὑπογράφοντες γερόντων ὑπὸ βακτηρίας τὴν μίμησιν εἶχον.

Μορφαὶ γηραιῶν μυθικῶν τροφῶν εἶναι γνώριμοι ἐκ τῆς σκηνῆς τοῦ Ἀθηναῖ-
κοῦ θεάτρου ¹ τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ. Δὲν εἶναι ἐξ ἄλλου ἄγνωστα καὶ προσωπεῖα ²
ἐκ διαφόρων παραστάσεων, καὶ δὴ ἀγγείων, τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Οὕτω: ἐπὶ θραύ-
σματος τοῦ Μουσείου τῆς Ἀγορᾶς (εἰκ. 6) ³, ἐπὶ κρατῆρος τῆς Ferrara (εἰκ. 7) ⁴, ἐκ
Valle Pega, ὡς καὶ ἐπὶ πελίκης τῆς Βοστώνης ⁵, εἰκονίζονται προσωπεῖα ἡθοποιῶν,
καὶ δὴ γυναικείων τοῦ πέμπτου αἰῶνος π. Χ. Ὑπάρχουν μάλιστα καὶ τινα πῆ-
λινα εἰδώλια ἡθοποιῶν ὑποκρινομένων γηραιᾶς μορφᾶς ⁶, ἐν αἷς καὶ τροφῶν, ἐκ
τῆς Ἀρχαίας Κωμωδίας ἢ ἐν γένει ἐκ τοῦ Ἀρχαίου Δράματος τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π. Χ.

Εἰκ. 6. Θραῦσμα ἐρυθρομόρφου ἀγγείου τῆς Ἀγορᾶς.

ἐπηρεασμένα ⁷. Ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω
ἀγγείων εἰκονιζομένων προσωπειῶν τὰ μὴ
φερόμενα ὑπὸ τῶν μορφῶν παρουσιάζουν
κενὸν τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης τῶν ὀφθαλ-
μῶν, φερόμενα δὲ καὶ μὴ φερόμενα προσω-
πεῖα ὑπὸ τῶν μορφῶν αὐτῶν παρουσιάζουν
στόμα μὴ κλειστόν ⁸. Σημειωτέον ὅτι ἡ σκευὴ
τῆς κεφαλῆς τῆς μορφῆς τοῦ κρατῆρος
τῆς Ferrara (εἰκ. 7) φαίνεται νὰ καταλήγη
ἐπὶ τοῦ τραχήλου, ἥτοι ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὸν
λαιμὸν ἀνοίγματος τοῦ ἐνδύματος, δηλοῦ-
ται δὲ ἡ ἀπόληξις αὐτῆς διὰ παραλλήλων
καμπύλων γραμμῶν. Τὸ αὐτὸ περίπου φαί-
νεται νὰ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς μορφῆς τῆς
Γεροψοῦς (εἰκ. 5). Κάτωθεν μάλιστα τῶν καμπύλων αὐτῶν γραμμῶν τοῦ τραχήλου
προβάλλει ὁ χιτὼν τῆς Γεροψοῦς συνερρικνωμένος («σουρωμένος»), ἐὰν δὲ αἱ καμ-

1 RICHARDSON, ἔ.δ. 45 κ.έ.: «The old nurse plays an important part in Greek drama. The Cilician nurse of Orestes mourns bitterly his supposed death (Aesch. *Choēph.* 743-65) as if it were the most severe sorrow she had ever encountered. An aged woman with a cloud upon her brow brings tidings of the death of Deianeira (Soph. *Trach.* 870). Perhaps Euripides has succeeded best in the characterization of the old nurse in the *Medea* (119 ff.). Her interest is divided between her attachment to her mistress and her fondness for the children, and, as is often the case, she is an individual of no meager understanding. She philosophizes on kingship and democracy; on moderate means and great wealth; and on the misapplication of music. Phaedra's nurse in the *Hippolytus* (267) is also a model of sympathy and faithfulness. In the *Plutus* (1042-96) as well as the *Ecclesiazusae* (877-84) we find the motive of the old woman and young man who rejects her advances. The same characterization continues in Lucian (*Dial. Deor.* XII, 58, 2).

The old nurse Polyxo in the *Argonautica* (Apoll. Rhod. *Argonaut.* I, 667-74) eagerly hobbles upon

her staff and feebly raises her head to address the assembly just before the heroes start...»

2 Περὶ τῶν προσωπειῶν τοῦ ἀρχαίου δράματος βλ. T. L. WEBSTER, *Monuments Illustrating Tragedy and Satyr Play*, 1962, ὡς καὶ *Monuments Illustrating Old and Middle Comedy*, 1960.

3 *Hesperia* 8, 1939, 267 κ.έ., εἰκ. 1. PICKARD-CAMBRIDGE, *The Dramatic Festivals of Athens*, εἰκ. 25.

4 *Arte moderna e antica* 1959, 37 κ.έ. (G. RICCIONI). T. L. WEBSTER, *Monuments Illustrating Tragedy and Satyr Play*, πίν. 1c.

5 98.883: ARV² 1017 ἀρ. 46.

6 M. BIEBER, *The History of the Greek and Roman Theater*, εἰκ. 107, 115. Ἐπίσης: αὐτόθι εἰκ. 122 καὶ 130. Ἄλλα προσωπεῖα, τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰῶνος ἀλλ' ἐκ τῆς Ἀρχαίας Κωμωδίας ἐπηρεασμένα, παρουσιάζουν καὶ ὁδόντας, ὡς καὶ ἡ Γεροψώ, ἐπὶ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ στόματος: αὐτόθι 80 κ.έ.

7 PICKARD-CAMBRIDGE, ἔ.δ. 177 κ.έ.

8 Πβλ. καὶ ΠΟΛΥΔΕΥΚΗΝ Δ 150: τὰ δὲ γυναικῶν (τῶν κωμικῶν, ὑποτίθεται) πρόσωπα εἶη τοιαῦτα: γράδιον ἰσχρὸν [ἢ λυκαίνιον], γράς παχέα, γράδιον οἰκον-

πύλαι αὗται γραμμαὶ θεωρηθῶν ὡς τεταμένη λωρίς, ἐπέχουσα τὴν θέσιν παρυφῆς ἐπὶ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ λαιμοῦ, δὲν δικαιολογεῖται ἴσως ἢ ὑπὸ τὴν τεταμένην ταύτην λωρίδα συρρίκνωσις τοῦ χιτῶνος αὐτῆς ἀλλὰ καὶ δὲν ἀποκλείεται. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἐξ ἄλλου ἢ συμβατικὴ στάσις καὶ ἡ κλίσις τῆς ὀσφύος ἀμφοτέρων τῶν δύο τούτων μορφῶν, τῆς Γεροψοῦς ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς μετὰ προσωπείου μορφῆς τοῦ κρατήρος τῆς Ferrara ἀφ' ἐτέρου¹.

Συναφῶς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν ταύτην τῆς Γεροψοῦς παρατηρητέον ὅτι ὁ Ἀγγειογράφος τοῦ Πιστοξένου ἐχειρίσθη πιθανῶς, ὡς ἐξ ἄλλου εἴθιστο, ἐλευθέ-

Εἰκ. 7. Ἐρυθρόμορφος κρατήρ (Ferrara).

ρως τὸ θέμα αὐτοῦ, τοῦ νεαροῦ ἥρωος καὶ τῆς τροφοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἐπηρεασθεῖς μερικῶς ἐκ τοῦ θεάτρου· ὡς καὶ ὅτι ἡ μορφή αὕτη τῆς γηραιᾶς Γεροψοῦς, παρ' ὅλον ὅτι τὸ πρόσωπον καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς παρουσιάζονται ὀλίγον ἐλλιπῆ, ὅμως, συγκρινομένη πρὸς μὴ κλασσικὰς γηραιὰς μορφάς², δὲν παρουσιάζει πραγματιστικὸν τονισμὸν τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ γήρατος, ὡς αὗται, ἀλλὰ συμβατικόν, πλησιάζοντα τὸν τονισμὸν ὀρισμένων προσωπείων γηραιῶν μορφῶν (τῆς Ἐκάβης, εἰκ. 8³, μᾶλλον π. χ., καίτοι τοῦτο εἶναι τοῦ 4^{ου} αἰῶνος π. Χ.). Σημειωτέον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι, σχετικῶς πρὸς τὸν συμβατικὸν τοῦτον τονισμὸν τοῦ προσωπείου τῆς Γεροψοῦς, ὅστις φαίνεται περιορισμένης κλίμακος καὶ

ρὸν ἢ οἰκεικὸν ἢ ὀξὺ· τὸ μὲν λυκαίνιον ὑπόμηκες· οὐτίδες λεπταὶ καὶ πυκναί· λευκὸν ὑποχρον στρεβλὸν τὸ ὄμμα· ἡ δὲ παχεὶα ῥοαῦς παχείας ἔχει τὰς οὐτίδας ἐν εὐσαρκίᾳ καὶ ταινίδιον τὰς τρίχας περιλαμβάνον· τὸ δ' οἰκουρὸν ῥοάδιον σιμόν· ἐν ἑκατέρῃ τῇ σιαγόνι ἀνὰ δύο ἔχει γομφίους.

1 Πβλ. BIEBER, *The History of the Greek and Roman Theater*, 77, περὶ τῆς χρήσεως σωματίου ὑπὸ ἠθοποιῶν ὑποκρινομένων γυναικας.

2 Παραδείγματα: RICHARDSON, ἔ.δ. 130 κ.ε.

3 WEBSTER, ἔ.δ. *Monuments Illustrating Tragedy and Satyr Play*, πίν. IVb.

ἐξ οὗ καὶ ἡ μορφή αὕτη εἴθισται νὰ θεωρῇται ἀπλὴ γηραιὰ μορφή, ὁ PICKARD-CAMBRIDGE¹ παρατηρεῖ: «in the early Classical period, whether in Athens or in Italy, there was an avoidance of exaggeration in the conformation and features of the mask, and in this there is a strong contrast with the series of actors' masks which will be shortly considered» (τὰς μεταγενεστέρας δηλαδή).

Ἐν ὀλίγοις δέον νὰ τονισθῇ ὅτι ἐκ τῶν δύο μορφῶν, αἵτινες φαίνονται ἐν πρώτοις νὰ ἀφίστανται τοῦ κανόνος, ὅστις διέπει τὴν ἀπόδοσιν τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ γήρατος ἐπὶ τῶν μορφῶν τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ., ἡ μὲν Γεροψὼ παρουσιάζει τὰσιν συμβατικοῦ τονισμοῦ τοῦ γήρατος, ἡ δὲ γηραιὰ μορφή τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης παρουσιάζει, μόνη αὐτὴ πλέον, τὰσιν πραγματιστικοῦ τονισμοῦ αὐτοῦ.

Εἰκ. 8. Πήλινον προσωπεῖον Ἑκάβης (Lipari).

Ἡ πραγματιστικὴ αὕτη ἀπόδοσις τοῦ γήρατος φαίνεται νὰ ἀπομακρύνῃ οὕτω ἔτι μᾶλλον τὴν μορφήν αὐτὴν καὶ ἐκ τοῦ γενικοῦ τύπου, ὅν, ὡς γνωστόν, ἐπιδιώκει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἡ ἐλληνικὴ τέχνη, κυρίως ἡ τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ. καὶ μάλιστα ἡ τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ, τοῦ ἰδεώδους, καὶ ἐκ τοῦ σπανίως ἐμφανιζομένου συμβατικοῦ τύπου, τοῦ θεάτρου.

Κατόπιν αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἡ γηραιὰ καί, οὕτως εἰπεῖν, ἐλαφρῶς παραμορφωμένη (κύφωσις) γυναικεία αὕτη μορφή τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης εὐρίσκεται σχεδὸν ἐν διαστάσει πρὸς τὴν παράδοσιν τῶν ἐλληνικῶν ἔργων τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ., εἰδικώτερον μάλιστα πρὸς τὴν παράδοσιν τοῦ

αὐστηροῦ ρυθμοῦ, παρὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐνδυμασίαν αὐτῆς. Ξένη ἐν μέρει πρὸς τὴν καθαρῶς ἐλληνικὴν παράδοσιν τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ. ἄλλωστε φαίνεται νὰ εἶναι ἐν μέρει καὶ ἡ ἐνδυμασία αὕτη: Ὁ δωρικοῦ τύπου χιτῶν τῆς μορφῆς αὐτῆς στερεῖται τῆς γνωστῆς ἐξωτερικῆς ραφῆς ἢ πορπουμένης παρυφῆς τοῦ ὤμου (πίν. 18β καὶ εἰκ. 2), αἱ δὲ πτυχαὶ τοῦ ἀποπτύγματος αὐτοῦ φαίνονται στερούμεναι τῆς συνήθους τεκτονικότητος, παρουσιάζουσιν βαθυτάτους κόλπους δημιουργουμένους παραδόξως ἐκ μακρῶν καὶ συγχρόνως ρηχῶν, σχεδὸν ἐγχαράκτων, κοιτῶν.

Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν ἐρμηνείαν ἐξ ἄλλου τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου ἢ κεντρικῆς μορφῆς αὐτῆς (πίν. 13α, 14β, 15) εἶναι ὁ Ἔρως, κατὰ δὲ τὴν μὴ ἐπικρατεστέραν ὁ Θάνατος. Ἐχει ὁμως ἐπανειλημμένως τονισθῇ ὅτι, ἐφόσον ἐπὶ τῆς

¹ Ἔ. ἀ. 182.

πλευρᾶς ταύτης εἰκονίζεται σκηνὴ ψυχοστασίας τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ἡ περωτὴ μορφή ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ Ζεὺς ἢ ὁ Ἑρμῆς. Αἱ γνωσταὶ παραστάσεις ψυχοστασίας τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως ἐμφανίζουν τὸν Δία ἢ τὸν Ἑρμῆν κύριον πρωταγωνιστὴν αὐτῆς: ὁ μὲν Ζεὺς, ἀσκῶν τὴν ψυχοστασίαν καὶ κατὰ τὴν γραπτὴν παράδοσιν εἶναι *πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε*, ὑπέρτατος λειτουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης, ὁ δ' Ἑρμῆς ἐξ ἄλλου εἶναι γενικὸς ἐντολοδόχος τῶν θεῶν, ἐπίτροπος, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῶν καὶ ἐμπεπιστευμένος συνοδὸς τῶν ψυχῶν εἰς τὸν Ἅδην¹. Αἱ ἀδυναμίαι ἐκατέρας τῶν δύο τούτων ἐρμηνειῶν, ἥτοι τῆς μιᾶς καθ' ἣν ἡ περωτὴ μορφή τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστὸν εἶναι ὁ Ἑρως καὶ τῆς ἐτέρας καθ' ἣν ἡ μορφή αὕτη εἶναι ὁ Θάνατος, ὡς καὶ ἐτέρων ἄλλων, παρουσιάζονται προσφάτως διεξοδικῶς ὑπὸ τοῦ ALSCHER², ἡ ὑπὸ δὲ τῆς SIMON³ παρεχομένη δικαιολογία, ὅτι ὁ Ἑρως δυνατόν ἐπὶ τοῦ προκειμένου νὰ ἐμφανίζεται διὰ λογαριασμὸν τοῦ Διός, εἶναι ἀτεκμηρίωτος⁴.

Οὐδεμία πάντως ὑπάρχει ἀμφιβολία ἀφ' ἑνὸς ὅτι ἡ περωτὴ μορφή τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστὸν ἀσκεῖ χρῆναι διαιτητοῦ-δικαστοῦ, τρόπον τινά, ἀναφορικῶς πρὸς τὴν τύχην δύο νεανικῶν μορφῶν εἰκονιζομένων μικρογραφικῶς ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπὶ τῶν δίσκων τοῦ ὑπ' αὐτῆς φερομένου ζυγοῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ ὅλη παράστασις τῆς πλευρᾶς ταύτης εὐρίσκεται ἐγγὺς τοῦ κύκλου τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως περὶ ψυχοστασίας. Ἐντὸς τοῦ κύκλου τούτου ὁμῶς δὲν φαίνεται νὰ εὐρίσκεται αὕτη, διότι διαπιστοῦται σχετικὸν ἀδιέξοδον ὡς πρὸς τὴν ταύτισιν ἀφ' ἑνὸς τῆς γηραιᾶς μορφῆς τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου καὶ ἀφ' ἑτέρου, καὶ κυρίως, τῆς κεντρικῆς μορφῆς τῆς κυρίας πλευρᾶς τούτου πρὸς συγκεκριμένας μορφὰς τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας. Τὸ ἀδιέξοδον τοῦτο μάλιστα συνεπάγεται καὶ ἕτερον ἀδιέξοδον ὡς πρὸς τὴν ταύτισιν τῶν ὑπολοίπων μορφῶν, ὅπερ ἀποβαίνει ἔτι συνειδητὸν μετὰ τυχὸν προσπάθειαν συνειδητοποιήσεως τοῦ ὅλου νοήματος τῶν παραστάσεων τοῦ ἀναγλύφου καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ.

Ἡ διαπίστωσις αὕτη ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἤδη γενομένη παρατήρησις (σ. 60) ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ γηραιὰ μορφή τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου, παρὰ τὴν ἑλληνοφάνειαν αὐτῆς, εἶναι ξένη μᾶλλον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π. Χ.⁵, τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ ιδιαιτέρως, εἰς ὃν οἱ πλεῖστοι τῶν ἐρευνητῶν ἀποδίδουν σήμερον τὸ ἀνάγλυφον αὐτό, ὡς καὶ ἡ ὑπὸ ἄλλων ἐρευνητῶν διατυπωθεῖσα ἐπιφύλαξις ὡς πρὸς τὴν γνησιότητα αὐτοῦ ἢ τὴν πιθανότητα ὅτι εἶναι τοῦτο ἄλλου ρυθμοῦ, προσφέρει θετικὴν συμβολήν, νομίζομεν, πρὸς ὀρθοτέραν διάγνωσιν τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ. Οὕτω:

Διαγράφεται πλέον σαφῶς ἡ ἀνάγκη ἀναζητήσεως τοῦ οἰκείου καλλιτεχνικοῦ κλίματος τοῦ ὑπευθύνου τῆς δημιουργίας τῆς γηραιᾶς ταύτης μορφῆς ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων μορφῶν τοῦ ἀναγλύφου ἐκτὸς τῶν γεωγραφικῶν ἀλλ' ἐντὸς τῶν

¹ Κ. KERÉNYI, *Hermes der Seelenführer*, 1944.

² Ἔ.ά. (Das Dilemma).

³ *Die Geburt der Aphrodite*, 78.

⁴ Περὶ τῆς δυσχερείας πρὸς ἀποδοχὴν τῆς γνώμης περὶ ψυχοστασίας ἀσκουμένης ὑπὸ τοῦ Ἑρῶτος

βλ. F. BARONI, ἔ. ά.

⁵ Πβλ. H. H. POWERS, «The Ludovisi Throne» and the «Boston Relief» ἐν *The Art Bulletin* 5, 1923, 105: «the line composition of the Ludovisi work is music, that of the Boston work is noise».

χρονικῶν ὁρίων τοῦ αὐστηροῦ ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ. Σημειοῦται παρεπιπτόντως ὅτι ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν ἡ ἑλλειψίς σχετικοῦ ἔργου πρὸς παραλληλισμὸν καὶ ἐκ τοῦ αὐστηροῦ ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ρυθμῶν.

Ὁ τόπος προελεύσεως τοῦ ἀναγλύφου, ἡ Ρώμη, παρέχει ἐν πρώτοις θετικήν ἔνδειξιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς νέας κατατάξεως αὐτοῦ. Ἡ πόλις αὕτη, καὶ τὸ Λάτιον γενικῶς, εὐρίσκεται ἐγγὺς τῶν περιοχῶν Veii καὶ Caere τῆς Τυρρηνίας καί, κατὰ τινάς, ἀποτελεῖ καλλιτεχνικῶς κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς ἐν μέρει ἐπαρχίαν αὐτῶν. Αἱ περιοχαὶ αὗται ἐξ ἄλλου ἀπὸ τοῦ 6^{ου} αἰῶνος καὶ ἐξῆς ἰδίως, κυρίως ἡ περιοχή Caere, τελοῦν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν ἰσχυροῦ καλλιτεχνικοῦ ρεύματος προερχομένου ἐκ τῆς γείτονος αὐτῶν Μεγάλης, ὡς καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς, Ἑλλάδος. Εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα δέ, ὡς γνωστόν, διοχετεύονται κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα π.Χ. ἰδίως καὶ ἐξῆς, διάφοροι καλλιτεχνικαὶ τάσεις ἐκ τῆς ὑπολοίπου Ἑλλάδος ἀλλὰ παραλλήλως διαμορφοῦνται καὶ διάφοροι τοπικαὶ σχολαί.

Πόσον ὕψηλόν σχετικῶς βαθμὸν εἶναι τὸ καλλιτεχνικὸν τοῦτο ρεῦμα, ὅπερ εἰσδύει συνεχῶς κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα π.Χ. εἰς τὴν γείτονα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος νότιον Τυρρηνίαν καὶ τὸ Λάτιον, μαρτυροῦν πολλὰ ἔργα τυρρηνικὰ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, πῆλινα καὶ χαλκᾶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον¹. Τὰ ἔργα αὐτὰ μαρτυροῦν ἐξ ἄλλου καὶ τὴν εἰς τὴν ἐξεργασίαν τοῦ πηλοῦ καὶ τοῦ χαλκοῦ μεγάλην ἐπίδοσιν τῶν Τυρρηνῶν καλλιτεχνῶν. Ἐπὶ τοῦ σημείου δὲ τούτου ἀκριβῶς καὶ ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ἀνάγλυφον τῆς Βοστόνης ἀνάγκη ὅπως τονισθοῦν δύο τινά:

1. Ἡ τυρρηνο-ελληνικὴ πλαστικὴ ὁλοκλήρου τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ. παρουσιάζει ἀφ' ἑνὸς ἐν ἐπιβιώσει στοιχεῖα τοῦ σχετικῶς παρωχημένου πλέον ἀρχαϊκοῦ ρυθμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου νεωτεριστικὰς καὶ ἐν κυκλοφορίᾳ τάσεις τοῦ ἀκολουθοῦντος αὐτὸν αὐστηροῦ καὶ κλασσικοῦ ρυθμοῦ. Ἡ συνύπαρξις αὕτη ἀναχρονιστικῶν καὶ νεωτεριστικῶν τάσεων συγχρόνως παρουσιάζεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ συνύπαρξις ἀκριβῶς αὕτη, ὁμοῦ μετ' ἄλλων ἰδιορρυθμιῶν τοῦ ἀναγλύφου τούτου, ὠδήγησεν ὠρισμένους ἀρχαιολόγους νὰ θεωρήσουν αὐτὸ πασιτελικὸν ἢ ρωμαϊκῶν χρόνων, ἄλλους δὲ νὰ ἐκλάβουν αὐτὸ καὶ ὡς κίβδηλον. Τὰ ἀναχρονιστικά, ἥτοι τὰ σχετικῶς παρωχημένου ρυθμοῦ στοιχεῖα τὰ ἀναγνωρίζόμενα ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης εἶναι: Τὸ χαμόγελον καὶ ἐν μέρει καὶ ἡ κόμωσις τῆς πτερωτῆς μορφῆς (πίν. 13α, 15). Τὸ ἀρχαϊκὸν τοῦτο χαμόγελον μάλιστα, ἐμφανιζόμενον καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶ καθημένης γυναικείας μορφῆς (πίν. 13α, 16α) παρουσιάζει

1 Π.χ. Ἡ πηλίνη κεφαλὴ ἀκρωτηρίου ἐκ Chiusi (L. BANTI, Die Welt der Etrusker, πίν. 71, ἄνω ἀριστερᾷ), χρονολογουμένη εἰς τὰ μέσα τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ., δυναμένη νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀπηχοῦσα τάσεις τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης ἀλλὰ καὶ νεωτέρας αὐτῆς, τῶν μέσων τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ., ἡ καὶ μεταγενεστέρως εἰσέτι, ὡς παρατηρεῖ ἡ BANTI (αὐτόθι 289-90) ἡ ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Veii προερχομένη γυναικεῖα κεφαλὴ (αὐτόθι πίν. 74), ἡ χρονολογουμένη εἰς τὸ β' ἡμισυ τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ. ἀπηχοῦσα καὶ τάσεις τῆς τέχνης τοῦ Πολυκλείτου κατὰ τὴν BANTI (αὐτόθι 291), ἡ περίφημος χαλκῇ Χίμαιρα ἐξ Arezzo (αὐτόθι πίν. 70), ἡ ἐνίοτε

θεωρουμένη ἔργον Ἑλληνος καλλιτέχνου ἐκ Σικυῶνος τοῦ τέλους τοῦ 1^{ου} (HANFMANN, Etruskische Plastik, 1936, πίν. 26) ἡ τοῦ β' ἡμίσεος (BANTI, ἔ.ἀ. 289) τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ., ἡ πηλίνη μορφὴ ἐφήβου ἐκ Veii (αὐτόθι πίν. 75), ἡ χρονολογουμένη εἰς τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος καὶ φέρουσα ἔκδηλα σημεῖα τῆς τέχνης τοῦ Πολυκλείτου κατὰ τὴν BANTI (αὐτόθι 291), ὡς πρὸς τὴν κόμην δὲ παραβαλλομένη πρὸς τὴν μορφὴν κενταύρου τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ τῆς Ὀλυμπίας (ALSCHER, ἔ.ἀ. πίν. 45), ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν ἀποδιδόμενον εἰς διάφορα ἐργαστήρια πλαστικῆς, ἐν οἷς καὶ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος.

ζει ποιάν τινα ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σοβαρὰν ἔκφρασιν τῶν ἐτέρων μορφῶν τοῦ ἀναγλύφου, ἰδίως τῆς δεξιᾶ καθημένης γυναικείας μορφῆς (πίν. 13α, 16β), αὐστηροῦ ρυθμοῦ. Ἔτερον στοιχεῖον, κατάλοιπον ὡσαύτως τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης ἐντὸς τοῦ ἀκολουθοῦντος αὐτὴν ρυθμοῦ, εἶναι ἡ μακρὰ πλοκαμοειδὴς ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τῆς ῥάχεως πίπτουσα κόμη, τῆς ἀριστερᾶς καὶ τῆς δεξιᾶς (πίν. 20α, γ) μικροσκοπικῆς μορφῆς. Ἄλλο, παρόμοιον, στοιχεῖον εἶναι τὸ στήθος τῶν δύο γυναικείων μορφῶν τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου (πίν. 13α), ἰδίως τῆς ἀριστερᾶ καθημένης μορφῆς (πίν. 19α). Πλουσίως διαγραφόμενον ὑπὸ τὰς συρρικνώσεις τοῦ χιτῶνος, τὸ στήθος τοῦτο ἐνθυμίζει δείγματα κορῶν ἀρχαϊκῶν μᾶλλον ἢ γυναικείων μορφῶν τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ.

Ἐπὶ τῆς ἐπιβιώσεως ταύτης τῶν ἀρχαϊκῆς τέχνης στοιχείων ἀξίζει νὰ παρεμβληθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ σχετικὴ περιγραφή τῆς πτερωτῆς μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου τούτου ὑπὸ τοῦ MÖBIUS¹: «Diese Gestalt», λέγει οὗτος, «hat die Kritik am meisten herausgefordert. Der flache, schlaaffe Körper mit dem zu klein gebildeten Penis ist frühklassisch und steht daher im Gegensatz zu der archaischen Lökchenfrisur. Sein Lächeln scheint dem Ernst der Situation wenig angemessen zu sein und wirkt unangenehm durch die Schreibenartige Breite des Gesichts». Ἐτι περαιτέρω δὲ λέγει οὗτος: «Das Nebeneinander klassischer und archaischer Züge, das uns an Körper und Kopf des Eros auffiel...» εἰσέτι δὲ καὶ περὶ τῆς μιᾶς γυναικείας μορφῆς: «die Chitonfalten auf der Brust derselben Frau sind dann wieder so primitiv wie auf den hochaltertümlichen Torsen von Chios».

Ἡ παράλληλος αὕτη συνύπαρξις στοιχείων ἐκφυλισμένης ἀρχαϊκῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ πρωίμου κλασσικῆς τέχνης ἀφ' ἑτέρου παρατηρεῖται ἐπὶ τυρρηνικῶν ἔργων τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ. γενικῶς, ἐπὶ κατόπτρων π.χ., περὶ ὧν ὁ Sir JOHN BEAZLEY² παρατηρεῖ σχετικῶς: «The style tends to be sub-archaic, only slightly modified by the new Greek art of the time; or at least to retain archaic features».

Περὶ τῆς ἐπιβιώσεως ταύτης, δηλ. στοιχείων τινῶν τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, ὁ P. J. RIIS³ παρατηρεῖ ἕξ ἄλλου: «It is obvious that a conservative cherishing of the ideals of the preceding (δηλ. τῆς ἀρχαϊκῆς) period made itself felt owing to the loss of direct contact with the new artistic capital of Greece (τὰς Ἀθήνας) and to the general decline of Etruscan culture (ὡς γνωστόν, τὸ 474 π.Χ. ἀνεχαιτίσθη κατὰ τὴν μάχην τῆς Κύμης ἡ ἐξάπλωσις τῆς δυνάμεως τῶν Τυρρηνῶν, οἵτινες κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ἕξ ἄλλου ματαιῶς προσεπάθουν νὰ παλινορθώσουν τὴν ἔκπτωτον τυρρηνικὴν δυναστείαν τῶν Tarquinii εἰς τὴν Ρώμην καὶ οὕτω νὰ ἐντάξουν ἐκ νέου ταύτην εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν). This conservatism flourished particularly in the remote northern regions where a sub-archaic, i. e. still chiefly archaic style, survived into the 4th century B. C.».

Τὴν ἐπιβίωσιν ταύτην τῶν ἀρχαϊκῶν στοιχείων ἐπὶ τυρρηνικῶν ἔργων τοῦ

¹ MÖBIUS, Zur Problematik des bostoner Throns 69, 1949, 3.
ἐν Langlotz Charites, 1957, 51.

² The World of the Etruscan Mirror ἐν JHS 1953, 69.

³ P. J. RIIS, An Introduction to Etruscan Art,

5ου αιώνας π. Χ. σημειοῖ ἐπίσης καὶ ὁ BIANCHI-BANDINELLI¹, ὅστις καὶ διαπιστοῖ αὐτὴν καὶ ἐπὶ τοῦ λύχνου τῆς Cortona, χρονολογουμένου εἰς τὸ β' ἡμῖς τοῦ 5ου αἰῶνος π.Χ.: (ὁ λύχνος οὗτος, κατ' αὐτόν) «è un'opera composita e di gusto provinciale, che usa ancora schemi arcaici in età relativamente avanzata». Ἡ συνύπαρξις δὲ αὐτῇ ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ αἰτία, ὡς φαίνεται, νὰ ἀποκαλῇ καὶ ὁ KUNZE² τὸ τυρρηνικὸν ἀγαλμάτιον τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰῶνος π.Χ. τῆς Νέας Ὑόρκης ψευδο-ἀρχαϊκόν.

2. Τὸ ἀνάγλυφον τῆς Βοστόνης, καίπερ λίθινον, φέρει σαφεῖς ἐνδείξεις ὅτι ὁ τεχνίτης αὐτοῦ ἐπηρεάζεται πιθανῶς ἐκ τῆς πηλοπλαστικῆς καὶ τῆς χαλκοτεχνίας, εἰς ἃς ἠϋδοκίμουν, ὡς γνωστόν, κατ' ἐξοχὴν οἱ Τυρρηνοί. Αἱ μορφαὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου συγκρινόμεναι πρὸς τὰς μορφὰς τοῦ ἀναγλύφου Ludovisi, κυρίως ἡ περωτὴ μορφή τῆς κυρίας πλευρᾶς αὐτοῦ (πίν. 13α, 14β), ἐνθυμίζουν πηλίνας μορφάς (βλ. σ. 63, ἐνθα ἡ σχετικὴ παρατήρησις τοῦ MÖBIUS, ὅτι ἡ μορφή αὕτη εἶναι «schlaffe»), ἐνῶ ἡ δεξιὰ ἰδίως μικροσκοπικὴ μορφή τοῦ ζυγοῦ (πίν. 20γ) ἐνθυμίζει τὴν τεχνικὴν χαλκῶν ἐλασμάτων μᾶλλον.

Ἐτι περαιτέρω συνδρομὴν πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῆς τεχνοτροπίας τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης φαίνεται νὰ παρέχῃ ὁ γενικὸς καὶ συγχρόνως ὁ εἰδικὸς τρόπος δομήσεως τῶν μορφῶν αὐτοῦ, κυρίως ὁ τῆς περωτῆς μορφῆς:

Ἐπὶ τῆς μορφῆς ταύτης (πίν. 13α, 14β), τῆς περωτῆς, παρατηρεῖται ἐν πρώτοις πλαστικὴ ἀντίληψις δυναμένη ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐνταχθῇ ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, εἰς ὃν ἀποδίδουν τὸ ἀνάγλυφον σήμερον οἱ πλεῖστοι ἐρευνηταί, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς ἐλαφρῶς ἀποκλίνουσα αὐτοῦ, ἥτοι διάφορος ἐν μέρει τῆς πλαστικῆς ἀντιλήψεως τῶν ἔργων τοῦ ρυθμοῦ τούτου γενικῶς, τῆς Μεγάλης ἢ καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Ἡ περωτὴ αὕτη μορφή τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης παρουσιάζει βραχὺν καὶ παχὺν λαιμόν, τὰ δὲ νεῦρα καὶ οἱ μύες αὐτῆς δὲν ὑπονοοῦνται ὡς σύνολα μᾶλλον αὐτοτελῇ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος, ὡς κύριοι δηλαδὴ συντελεσταὶ τοῦ κινητικοῦ συστήματος τοῦ σώματος, ἀλλὰ καλύπτονται ὑπὸ τὴν ὁμοιόμορφον καὶ χυτὴν («schlaffe» κατὰ τὸν MÖBIUS, σ. 63), οὕτως εἰπεῖν, καὶ ὑπερχυμώδη, ἂν μὴ πλαδαράν, σάρκα. Στερεῖται δέ, ὡς ἐκ τούτου, ἡ μορφή αὕτη τῆς ἀδρομεροῦς διακρίσεως τῶν διαφόρων ἀπαρτιζόντων αὐτὴν μερῶν (ἰδίως τοῦ κορμοῦ αὐτῆς), τῆς παρατηρουμένης ἐπὶ τῶν συγχρόνων ὁμοίων αὐτῆς ἐλληνικῶν γλυπτῶν. Ἡ διάκρισις τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ κορμοῦ τῆς μορφῆς ταύτης ἐμφανίζεται οὕτω χαλαρὰ καὶ ἄσχετος τῆς λειτουργίας τοῦ κινητικοῦ συστήματος αὐτῆς, ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀντίστοιχα σύγχρονα αὐτῆς ὅμοια ἔργα τῆς ἐλληνικῆς πλαστικῆς, ἡ δὲ φυσικὴ δυναμικότης αὐτῆς φαίνεται οὕτω μειωμένη αἰσθητῶς λόγῳ τῆς ἐλλείψεως τῆς ὑποδομῆς αὐτῆς.

Ὁ κορμὸς ὅμως οὗτος τῆς περωτῆς αὐτῆς μορφῆς (πίν. 14β), ὁ ἔχων μειωμένην τὴν φυσικὴν δυναμικότητα, λόγῳ ἐλλιποῦς ἀποδόσεως τοῦ κινητικοῦ συστήματος αὐτοῦ, παρουσιάζει σχεδὸν τὴν δόμησιν πηλίνης τυρρηνο-ἐλληνικῆς ἐφηβι-

¹ *Arte etrusca* ἐν *Enciclopedia dell'arte antica classica e orientale* III, 1963, 20.

² E. KUNZE, *Etruskische Bronzen in Griechenland* ἐν *Studies Presented to David M. Robinson*, 741.

κῆς μορφῆς προερχομένης ἐκ Veii (πίν. 14α) καὶ χρονολογουμένης πιθανῶς εἰς τὸ τέλος τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ. κατὰ τὴν BANTI¹. Αἱ δύο αὗται ἐφηβικαὶ μορφαί, τοῦ ἐφήβου ἐκ Veii καὶ τοῦ περωτοῦ ἐφήβου τοῦ, ἐκ Ρώμης, ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης, παρουσιάζουν καὶ γενικὴν τάσιν «κυλινδρομόρφου» κατασκευῆς. Ἡ περωτὴ μορφή τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης μάλιστα, ἥτις καὶ φαίνεται πρωιμότερα, παρουσιάζει τὴν τάσιν αὐτὴν ἰσχυροτέραν. Σημειωτέον ὅτι ἡ αὕτη τάσις χαρακτηρίζει καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα τῆς τυρρηνο-ελληνικῆς τέχνης, παλαιότερα ἄλλα καὶ νεώτερα τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης. Παρουσιάζεται αὕτη ἤδη ἐπὶ τῆς γνωστῆς μορφῆς τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκ Veii², τῶν ἀρχῶν τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ., λίαν ἐντονος μάλιστα· σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἀποβαίνει, ὡς φαίνεται, ἀσθενεστέρα, καθὼς μαρτυρεῖ ἡ ὠραία ἐφηβικὴ μορφή τῆς Κοπεγχάγης (πίν. 14γ) ἐκ Janiculum³ τῆς Ρώμης (ἥτις καὶ παρουσιάζει ὡσαύτως δόμῃσιν μετὰ μειωμένης σχετικῶς τῆς φυσικῆς δυναμικότητος αὐτῆς), ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ πάντως νὰ ὑφίσταται καὶ κατὰ τὸν 4^{ον} π.Χ. αἰῶνα, καθὼς μαρτυρεῖ ἡ γνωστὴ ὠραία μορφή τοῦ Ἀρεως ἐκ Todī⁴. Ἡ τάσις αὕτη τῆς «κυλινδρομόρφου» κατασκευῆς δὲν παρατηρεῖται ἐπὶ τῶν μικροσκοπικῶν μορφῶν τοῦ ζυγοῦ, ἰδίως ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ δεξιοῦ δίσκου αὐτοῦ (τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης). Αἱ μορφαὶ αὗται εἶναι πρόστυποι μᾶλλον ἢ ἀνάγλυφοι, ὡς ἤδη ἐλέχθη προηγουμένως, ἐνθυμίζουσαι τὴν τεχνικὴν ἐλασμάτων. Σημειωτέον, ἔχει ἤδη παρατηρηθῇ ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν⁵ ὅτι αἱ πτέρυγες τῆς περωτῆς ἐφηβικῆς μορφῆς (πίν. 13α) στεροῦνται τῆς ἀπαραιτήτου τεκτονικότητος καὶ φαίνονται διακοσμητικὰ μᾶλλον ἢ ὀργανικὰ στοιχεῖα αὐτῆς. Ἄνευ τεκτονικότητος ὁμως παρουσιάζονται αἱ πτέρυγες ἐφηβικῶν μορφῶν πρὸ τοῦ 5^{ου} αἰῶνος ἐπὶ τυρρηνικῶν ἀγγείων⁶ καὶ μετὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα π.Χ. ἐπὶ τυρρηνικῶν τοιχογραφιῶν, π.χ. τοῦ τάφου τῆς Pulcella⁷ (εἰκ. 16) καὶ τοῦ τάφου τῶν Scudi (εἰκ. 14)⁸, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐρυθρομόρφων ἰταλιωτικῶν ἀγγείων γενικῶς (π.χ. εἰκ. 13). Ὡς πρὸς τὴν γενικὴν κατασκευὴν τῆς περωτῆς ταύτης μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης προσθετέα καὶ ἡ ἰδιομορφία τοῦ μικροῦ σχετικῶς πέους αὐτῆς, ἣν παρατηρεῖ ὁ MÖBIUS⁹, ἥτις, ἐπιβίωσις ἴσως ἀρχαϊκῆ, ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τινῶν ἄλλων τυρρηνικῶν ἔργων πλαστικῆς¹⁰, καὶ ἀγγειογραφίας¹¹.

1 BANTI, ἔ.δ. πίν. 75.

2 HANFMANN, ἔ.δ. πίν. 17. BANTI, ἔ.δ. πίν. 44-5.

3 P. J. RIIS, *Tyrrhenica*, 1941, πίν. 4, 1. An Introduction to Etruscan Art, πίν. 32, εἰκ. 64. Βλ. ἐπίσης v. ROULSEN, *Etruscan Art in Etruscan Culture, Land and People*, 1962, πίν. 50 καὶ εἰκ. 459. Περὶ τοῦ ἀγάλματος τούτου ὁ RIIS παρατηρεῖ (ἔ.δ. An Introduction, 70): «so much «ethos» is embodied in the figure that it might appear quite Greek; but the best connoisseurs of contemporary Hellenic sculpture agree in regarding it as a Central Italian work made about 460 B.C. under South Italian influence; there are, in fact, several Caeretan and Latin terracottas of the same character». Περὶ τῆς ἐνίοτε συγχύσεως τυρρηνικῶν καὶ ἐλληνικῶν ἔργων πλαστικῆς λόγῳ μεγάλης ὁμοιότητος αὐτῶν βλ. καὶ HANFMANN, ἔ.δ. 5: «Wenn sich die bester Kenner oft darum streiten ob ein Kunstwerk griechisch

oder etruskisch ist».

4 HANFMANN, ἔ.δ. πίν. 31.

5 Βλέπε βιβλιογραφίαν ὑπὸ BASTET, *Das Bostoner Relief in Bulletin van de Vereëgiging tot Bevordering der Kennis van de antike Beschaving te's-Gravenhage* (κατωτέρω ὡς BABesch) 38, 1963, 11. Ὁ BASTET (αὐτόθι 7, σημ. 50) προσφέρει παραλληλισμὸν τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης πρὸς ἰταλιωτικὰς ἀγγειογραφίας.

6 P. DUCATI, *Pontische Vasen*, πίν. 5-6, 21.

7 ROULSEN, *Etruscan Tomb Painting*, εἰκ. 41.

8 Αὐτόθι εἰκ. 27.

9 Ἐ.δ. σ. 63, σημ. 1.

10 P. J. RIIS, *An Introduction to Etruscan Art*, πίν. 64.

11 Βλ. π.χ. Sir JOHN BEAZLEY, *Etruscan Vase-Painting*, πίν. 5, 1 (σ. 37): Early Red-Figure.

Σημειούνται περαιτέρω ἑτερα στοιχεία τυρρηνικῆς τέχνης πιθανῶς ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης:

Αἱ πτυχαὶ τῶν ἐνδυμάτων τῶν δύο καθημένων γυναικείων μορφῶν τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου τούτου (πίν. 13α) παρουσιάζονται ὡς ρευσταί, ὑπερεκχειλίζουσαι τρόπον τινά, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἀναχαιτιζόμεναι μᾶζαι, ἰδίως πρὸς τὰ κράσπεδα ἢ τὴν ὀσφύν (πίν. 19α). Τοιαῦται πτυχαὶ ἐμφανίζονται ἐπὶ ἔργων τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς καλλιτεχνικῶς ἐξηρημένης Τυρρηνίας. Ἐπὶ τυρρηνικῶν ἔργων ἐξ ἄλλου τοῦ 5^{ου} αἰῶνος (πβλ. Ἀπόλλωνα ἐκ Veii¹ — ἀρχὸν τοῦ αἰῶνος τούτου —, κάτοπτρον μετ' ἀναγλύφου παραστάσεως τοῦ Λονδίνου²) ἐμφανίζονται ἐπίσης καὶ ὀγκώδεις σχετικῶς σωληνοειδεῖς πτυχαὶ

Εἰκ. 9. Καίρετανῆ ὕδρῖα.

συστάδην, ἀρχαϊκῆς προελεύσεως ὁπωσδήποτε. Τοιαῦται δὲ πτυχαὶ παρατηροῦνται καὶ ἐπὶ τοῦ ἱματίου τῆς ἀριστερᾶς καθημένης γυναικείας μορφῆς τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (πίν. 19α). Τὸ ἱμάτιον τοῦτο (πίν. 13α) παρουσιάζει καὶ ἀκάμπτους διχαλωτὰς σωληνοειδεῖς πτυχάς, ἐκβλαστήσεις ἀπλῶς σωληνοειδῶν πτυχῶν, τοιαῦται δὲ πτυχαὶ ἐμφανίζονται ἐπὶ ἔργων τυρρηνικῆς πλαστικῆς καὶ τοῦ 4^{ου} αἰῶνος π. Χ. (πβλ. μορφὴν ναοῦ τοῦ Orvieto³).

Τὸ στήθος τῶν γυναικείων μορφῶν, τῆς ἀριστερᾶς ἰδίως μορφῆς, τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (πίν. 19α), παρουσιάζεται πλούσιον καὶ σχεδὸν ἡμισφαιρικόν, ἐνθυμίζει δὲ καί, ὡς φαίνεται, συνεχίζει μᾶλλον τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς (βλ. σ. 63). Τὸ στήθος τοῦτο δυνατόν νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ στήθος τῆς γυναικὸς τῆς γλυπτῆς τεφροδόχου ἐκ Chianciano⁴, ὡς πρὸς τὴν γενικὴν μορφὴν αὐτοῦ, τοῦ τέλους τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ., ἔτι μᾶλλον δὲ πρὸς

¹ Βλ. BANTI, ἔ. ἀ. σ. 65, σημ. 1.

² JHS 69, 1949, πίν. 2α (Sir JOHN BEAZLEY, The World of the Etruscan Mirror).

³ BIANCHI-BANDINELLI, Arte etrusca, ἔ. ἀ. 19, εἰκ. 22.

ANDRÉN, Architectural Terracottas from Etrusco-Italic Temples, 1939, πίν. 64, ἀρ. 209.

⁴ BANTI, ἔ. ἀ. πίν. 71 κάτω.

τὸ στήθος πηλίνης Μαινάδος¹ τοῦ α' τετάρτου τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π. Χ. Δέον νὰ παρατηρηθῇ σχετικῶς ὅτι, πρὸς τονισμόν τῆς ἐλαφροῦς κλίσεως τοῦ κορμοῦ, ὁ ἕτερος τῶν μαστῶν τῆς δεξιᾶ καθημένης γυναικείας μορφῆς τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης, ὡς καὶ ὁ ἕτερος τῶν μαστῶν τῆς Μαινάδος ταύτης, ἔχει τοποθετηθῇ δυσαναλόγως ὑψηλότερον τοῦ ἄλλου μαστοῦ.

Σημειωτέον ἐξ ἄλλου ὅτι ἡ ἀνδρική μορφή τῆς γλυπτῆς τεφροδόχου ἐκ Chianciano (460-450 π.Χ.) δυνατόν νὰ παραβληθῇ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὡς πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ κορμοῦ πρὸς τὴν περωτὴν μορφήν τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης. Ἡ περωτὴ δὲ αὕτη μορφή δυνατόν, τέλος, νὰ παραβληθῇ καὶ πρὸς νεανικὰς περωτὰς μορφὰς ἐρυθρομόρφου ἰταλιωτικοῦ κρατήρος², τοῦ Ἀγγειογράφου τοῦ Σισύφου, χρονολογουμένου εἰς τοὺς περὶ τὸ 420 π.Χ. χρόνους.

Εἰκ. 10. Ἐρυθρόμορφος τυρρηνικὸς κρατὴρ ἐκ Falerii (Villa Giulia).

Σημειωτέον εἰσέτι ὅτι ὁ δωρικοῦ τύπου χιτῶν, ὁ ἄνευ πορπουμένης παρυφῆς ἢ καὶ ραφῆς ἀπλῶς τοῦ ὤμου τῆς γηραιᾶς μορφῆς τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης δυνατόν νὰ παραβληθῇ ὡς πρὸς τὴν λεπτομέρειαν ταύτην (βλ. σ. 60) πρὸς δωρικοὺς χιτῶνας μορφῶν τοῦ ἰταλιωτικοῦ τούτου κρατήρος³ τοῦ Ἀγγειογράφου τοῦ Σισύφου. Ἡ γαμψὴ ρις ἐπίσης τῆς γηραιᾶς αὐτῆς μορφῆς δυνατόν νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν γαμψὴν ρῖνα πολλῶν μορφῶν τῆς τυρρηνικῆς τέχνης (βλ. π.χ. εἰκ. 9 καὶ 19). Ἀλλὰ καὶ αἱ ρυτίδες τῆς γηραιᾶς ταύτης μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης ἀποτελοῦν γνώριμον στοιχεῖον μορφῶν τῆς τυρρηνικῆς τέχνης, ἀπαντοῦν π. χ. ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ Ἀλκυονέως (εἰκ. 9) εἰκονιζομένης ἐπὶ ὕδριος⁴ Καιρετανῆς ἐπὶ τῆς μορφῆς γηραιῶν πολεμιστῶν⁵, ἐπὶ μορφῶν τῶν μυθικῶν Γραῶν (πίν. 18α)⁶ (αἵτινες ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς τέχνης τοῦ 5^{ου} αἰῶνος ἀποδίδονται ἔχουσαι μὲν κόμην πολιάν, ἄνευ ρυτίδων ὅμως, βλ. εἰκ. 4), ἐπὶ μορφῆς τοῦ Πριάμου (εἰκ. 10)⁷.

¹ HANFMANN, ἔ.ἀ. πίν. 19 δεξιᾶ. Βλ. ἐπίσης ANDRÉN, ἔ.ἀ. πίν. 148 ἀρ. 511.

² TRENDALL, Frühitaliotische Vasen, πίν. 19.

³ Αὐτόθι.

⁴ ARIAS καὶ HIRMER, Greek Vase-Painting, 1960, πίν. 77.

⁵ Πήλινα γλυπτά ἐκ Satricum: ANDRÉN, ἔ.ἀ. πίν. 142 (BANTI, ἔ.ἀ. πίν. 72, ἄνω δεξιᾶ). Πήλινα γλυπτά ἐκ Pyrgi (ἐπίγειον Caere): BIANCHI-BANDINELLI, ἔ.ἀ. 10, εἰκ. 12.

⁶ JHS 69, 1949, πίν. VIIb.

⁷ Sir JOHN BRAZLEY, Etruscan Vase - Painting, πίν. 23. BANTI, ἔ.ἀ. πίν. 82.

Τὸ πρόσωπον μάλιστα γενικῶς τῆς γηραιᾶς μορφῆς τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πρόσωπον ἐνὸς «Anglican vicar», ὡς χαρακτηρίζει εὐστόχως ὁ Sir JOHN BEAZLEY¹ τὸ πρόσωπον ὠρισμένων γηραιῶν ἐπίσης γυναικείων μορφῶν ἐρυθρομόρφων τυρρηνικῶν ἀγγείων.

Ἀξίζει δὲ νὰ προστεθῇ, σχετικῶς πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ ἀναγλύφου, ὅτι οἱ Τυρρηνοὶ ἠγάπων, ὡς ἄλλωστε καὶ οἱ Ἕλληνες, τὰ προσκεφάλαια, διετήρουν ὅμως αὐτὰ λίαν ἐξωγκωμένα καὶ μετὰ τὴν πάροδον τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς, ἦτοι καὶ κατὰ μέγα μέρος τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν ὑπο-ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν αὐτῶν. Τοιοῦτο προσκεφάλαιον, σχετικῶς ἐξωγκωμένον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ προσκεφάλαιον τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (πίν. 13γ, 19β), εἶναι τὸ προσκεφάλαιον τῆς ἀριστερᾶς καθημένης γυναικείας μορφῆς τῆς κυρίας πλευρᾶς αὐτοῦ (πίν. 13α). Ὁ τρόπος μάλιστα τῆς ἀναδιπλώσεως αὐτοῦ ἐνθυμίζει καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναδιπλώσεως ἄλλων γνωστῶν τυρρηνικῶν² προσκεφαλαίων.

Τῆς τυρρηνο-ελληνικῆς προελεύσεως τοῦ ἀναγλύφου ἐνδεικτικὸς ἴσως εἶναι καὶ ὁ τύπος τῶν σανδαλίων³, ἅτινα φέρουσιν αἱ ἐπ' αὐτοῦ μορφαί (πίν. 13α.γ, 19β). Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ τύπου τούτου εἶναι τὸ σχετικῶς γωνιῶδες καὶ ὑψηλὸν⁴ κάττυμα αὐτοῦ: Τοιοῦτον ἦτο τὸ κάττυμα τῶν σανδαλίων τοῦ τυρρηνικοῦ συρμοῦ, ὅπερ ἐτύγγανε πολλάκις καὶ τῆς προτιμήσεως αὐτοῦ τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε ὁ Φειδίας νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν τύπον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος τῆς χρυσελεφαντίνης Ἀθηνᾶς⁵ αὐτοῦ.

Συνελόντι εἰπεῖν, προκειμένου περὶ τῆς τέχνης τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης δυνατόν νὰ ἐπαναληφθοῦν ὅσα παρατηρεῖ ὁ Sir JOHN BEAZLEY ἀφ' ἐνὸς περὶ παραστάσεως ἐρυθρομόρφου τυρρηνικοῦ ἀγγείου: «If this is Greek, it is Greek spoken with a strong accent»⁶ καὶ ἀφ' ἑτέρου περὶ τῶν τυρρηνικῶν ἐν γένει ἀγγειογραφιῶν: «In style they imitate Greek models but they have a characteristic flavour which is sometimes racy»⁷. εἰσέτι δὲ καὶ ὅσα παρατηρεῖ οὗτος περὶ τυρρηνικῶν κατόπτρων τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ. (βλ. καὶ σ. 63): «The style tends to be sub-archaic, only slightly modified by the new Greek art of the time; or at least to retain archaic features»⁸.

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὴν τέχνην τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης δέον νὰ προστεθοῦν τὰ ἀκόλουθα:

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο θεωρεῖται ὅτι ἔχει εὐρεθῇ εἰς τὴν Ρώμην⁹, ὑποστηρίζεται δὲ ὅτι ἡ τυρρηνίζουσα ἢ καὶ τυρρηνικὴ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ.

¹ Sir JOHN BEAZLEY, *Etruscan Vase - Painting*, 153.

² ANDRÉN, ἔ. ἀ. πίν. 194, ἀρ. 370.

³ Βλ. ΠΟΛΥΔΕΥΚΗΝ VII 86: ἀλλὰ καὶ Κρατῖνος ἐν τοῖς Νόμοις «σανδάλια Τυρρηνικά». 92: τὸ κάττυμα ἐὺ-λινον τετράγωνον, οἱ δὲ ἱμάντες ἐπίχρυσον· σανδάλιον γὰρ ἦν, ἐπέδρασε δ' αὐτὸ Φειδίας τὴν Ἀθηνᾶν. ἐκάλουν δ' αὐτὰ τυρρηνικουρογῆ.

⁴ Βλ. ΗΣΥΧΙΟΝ ἐν λ. τυρρηνικά σανδάλια: (Cratin. fr. X p. 91) Κάττυμά τι ὑψηλὸν οὕτω καλεῖται.

⁵ Βλ. παραπλεύρως σημ. 3.

⁶ *Etruscan Vase - Painting*, 4.

⁷ Αὐτόθι 50.

⁸ JHS 69, 1949, 3 (*The World of the Etruscan Mirror*).

⁹ Βλ. NASCH, Über die Auffindung und den Erwerb des «bostoner Thrones» ἐν RM 66, 1959, 104 κ.έ. (ἐντὸς τοῦ κήπου τῶν Καπουσίνων τῆς Via Sicilia καὶ Via Romana).

καλλιτεχνική παράδοσις τῆς Ρώμης ἀρχίζει κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν νὰ παρουσιάζῃ νέον προσανατολισμόν, ἥτοι ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐκ τῆς ἐλληνικῆς τέχνης¹, μαρτυρομένην καὶ ὑπὸ τῆς γραπτῆς παραδόσεως: συμφώνως πρὸς τὸν Πλίνιον², ἀρχομένου τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ., ἡ διακόσμησις τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος (Ceres) τῆς Ρώμης ἀνετέθη εἰς δύο Ἑλληνας καλλιτέχνας, τὸν Δαμόφιλον καὶ τὸν Γόργασον, ἡ δὲ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ δὲν ἐβασίσθη εἰς τὴν τοπικὴν καὶ μέχρι τότε ἐφαρμοζομένην παράδοσιν τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας ἀλλ' εἰς τὴν ἐλληνικὴν παράδοσιν· συμφώνως ἐξ ἄλλου πρὸς τὸν Πλούταρχον³, ὅστις ἀρύεται τὴν πληροφορίαν αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐκ Πόντου Ἡρακλείδου, ἡ Ρώμη ἦτο ἀνέκαθεν πόλις ἐλληνική. Πόσον ἡ καλλιτεχνικὴ παράδοσις τῆς Ρώμης τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ. παρουσιάζει πρᾶγματι νέον προσανατολισμόν, καὶ δὴ πρὸς τὴν τέχνην τῆς Ἀττικῆς, ὡς ἐνίστε ὑποστηρίζεται, ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τοῦ Riis⁴. Οὐδαμῶς ὅμως ἀμφισβητεῖται ὑπ' αὐτοῦ⁵ ὅτι Ἑλληνες καλλιτέχνη εἰργάζοντο εἰς διάφορα τυρρηνικὰ ἐργαστήρια καὶ παλαιότερον τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ.: «We should not forget», λέγει οὗτος, «that the presence of Greeks in the costal region of central Italy and Hellenization as a whole were *old* phenomena, nor that an artist with a Greek name might work in an Etruscan style». Ἐνδεχομένως ὅμως ὁ ἐνίστε ὑποστηριζόμενος νέος οὗτος προσανατολισμός τῆς Ρώμης δὲν ἀποκλείεται νὰ προῆλθε κατόπιν ὀρισμένων ζυμώσεων⁶, ἥτοι ἀφ' ἐνὸς κατόπιν ἐσωτερικῶν ἐξελίξεων—λόγῳ τῆς πτώσεως τῆς, τυρρηνικῆς καταγωγῆς, ρωμαϊκῆς δυναστείας τῶν Tarquinii καὶ τῆς ἀκολούθου ἰδρύσεως νέων πολιτειακῶν θεσμῶν μὴ κληρονομικῶν, τῆς Δημοκρατίας—καὶ ἀφ' ἐτέρου κατόπιν ἐξωτερικῶν ἐξελίξεων—λόγῳ τῶν πολέμων, οἵτινες ἐπηκολούθησαν μετὰ τῆς Ρώμης καὶ ὀρισμένων τυρρηνικῶν πόλεων, αἵτινες ἐπεδίωκον τὴν παλινόρθωσιν τῶν Tarquinii καὶ τὴν ἐκ νέου ὑπ' αὐτῶν κηδεμόνευσιν αὐτῆς⁷. Τοῦτο προϋποθέτει ἀσφαλῶς ὡς ἔγκυρον τὴν ὑπὸ τῆς παραδόσεως πτώσιν τῶν Tarquinii τὸ 509 π.Χ., διότι ὑπάρχει καὶ ἡ γνώμη⁸ ὅτι ἡ δυναστεία αὕτη ἐξηκολούθησε νὰ ἄρχῃ μέχρι καὶ τοῦ α' τετάρτου τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ.

Ὁ προσδιορισμός τῆς συμβολῆς τῆς Ρώμης εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης τοῦ νοτίου τμήματος ἐν γένει τῆς Τυρρηνίας κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶναι σήμερον μᾶλλον δυσχερὲς, συμφώνως πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Riis⁹ λόγῳ τῆς σχετικῆς σπάνιως τῶν προ-ελληνιστικῶν εὐρημάτων αὐτῆς. Τὰ εὐρήματα ταῦτα, ἥτοι τὰ προ-ελληνιστικά, παρουσιάζουν κατ' αὐτὸν¹⁰ ὁμοιότητα πρὸς ἔργα ἀφ' ἐνὸς τῆς γείτο-

1 Βλ. Riis, *An Introduction to Etruscan Art*, 122.

2 N.H. XXXV 154.

3 Κάμυλλ. XXII 3.

4 Βλ. ἀνωτ. σημ. 1.

5 Αὐτόθι.

6 Niese, *Römische Geschichte*, 14 κ.ε., 37 κ.ε.

7 Ὁ Gjerstad, *The Etruscans and Rome in Archaic Times ἐν Etruscan Culture, Land and People*, 1962, 158, κ.ε. ὑποστηρίζει ὅτι τὰ ἀττικά μελανόμορφα καὶ πρῶιμα ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα, αἵτινα εὐρέθησαν πολλαχοῦ τῆς Ρώμης, οὐδὲν ἄλλο μαρτυ-

ροῦν ἢ τὴν ἐπὶ τῆς πόλεως ταύτης τυρρηνικὴν κηδεμονίαν. Κατὰ τὸν R. Bloch (*Rev. étud. lat.* 37, 1959, 118 κ.ε.) ἐλληνικὰ ἀγγεῖα δὲν εἰσέγοντο πλέον εἰς τὴν Ρώμην μετὰ τὴν δεκαετίαν 480-470 π.Χ., κατὰ τὸν Gjerstad ὅμως (ἐ.δ. 161, σημ. 73) ἐξηκολούθουν νὰ εἰσάγονται μέχρι καὶ τῶν μέσων τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος (πβλ. καὶ Gjerstad, *Early Rome III*, 1960, 461-2).

8 Βιβλιογραφίαν βλ. ἐν *Opuscula Romana* 3, 1961, 69 κ.ε. (ὑπὸ Gjerstad).

9 *An Introduction* κλπ., 118.

10 Αὐτόθι.

νος πόλεως Veii, ἀφ' ἑτέρου τῆς ἑτέρας γείτονος πόλεως Caere, ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἄλλων περιοχῶν τῆς Τυρρηνίας γενικῶς (τοῦ Vulci π.χ.) ἀλλὰ καὶ τοῦ Λατίου συγχρόνως. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς δέχονται ὅτι ἡ τέχνη τῆς Ρώμης ἀρχεται οὐσιαστικῶς διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς τυρρηνικῆς τέχνης, πλὴν δὲ τοῦ λαϊκοῦ στρώματος, ὅπερ ὑπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν αὐτήν, διαρκούσης τῆς προΐμου ταύτης ἐποχῆς, ὑπῆρχεν, ὡς φαίνεται, καὶ τυρρηνίζουσα ἢ καὶ καθαρῶς τυρρηνικὴ ἀριστοκρατία¹, ἐξ οὗ καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς παρατηρεῖ: *τὴν τε Ρώμην αὐτὴν πολλοὶ τῶν συγγραφέων τυρρηνίδα πόλιν εἶναι ὑπέλαβον*² (βλ. ὁμοῦ καὶ σ. 81).

Τὰ ἐκ τῆς Ρώμης προερχόμενα προ-ελληνιστικὰ τυρρηνο-ἐλληνικὰ ἔργα³ πλὴν πηλίνης ζωφόρου μετὰ παραστάσεως ἀρματοδρομίας, πηλίνου Σειληνοῦ, πηλίνης ζωφόρου μετὰ παραστάσεως ἀρμάτων ἐκ πτερωτῶν ἵππων⁴, ὡς καὶ πηλίνου ἀναγλύφου μετὰ παραστάσεως αἰλουροειδῶν καὶ Μινωταύρου, εἶναι κυρίως γυναικεία πηλίνη κεφαλὴ ἐκ τοῦ Καπιτωλίου, εὑρεθεῖσα παρὰ τὸν χῶρον τοῦ μετέπειτα ναοῦ τῆς Juno Moneta, καὶ χαλκοῦν ἄγαλμα ἐφήβου, ἐκ τοῦ Janiculum (πίν. 14γ), ὡς καὶ πηλίνη Ἀθηνᾶ (πίν. 17α) καὶ πήλινος Ἡρακλῆς, ἐκ τοῦ Forum Boarium, ἐνθα τὸ ἱερὸν τῆς Mater Matuta καὶ τῆς Fortuna. Ἡ πηλίνη αὕτη Ἀθηνᾶ χρονολογεῖται εἰς τὸ α' τέταρτον τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ. ὑπὸ τοῦ RIIS⁵, θεωρεῖται δὲ ἐκπροσωποῦσα τὰς καλλιτεχνικὰς τάσεις τῆς περιοχῆς τοῦ Λατίου, συγκρινομένη κυρίως πρὸς γυναικείαν πηλίνην κεφαλὴν ἐκ Velletri. Πολύτιμα εἶναι εἰδικῶς ὅσα σημειοῖ ὁ RIIS⁶ περὶ τῶν ἔργων τούτων τῆς Ρώμης, δὲν εἶναι δὲ ἄνευ σημασίας, ὡς λέγει καὶ οὗτος, ὅτι τὰ δύο ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἔργων, ἡ γυναικεία κεφαλὴ καὶ ὁ ἔφηβος, δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν ἐκ πρώτης ὄψεως ἐλληνικά. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάγλυφον τῆς Βοστόνης ἔχει εὑρεθῇ ἐπίσης εἰς τὴν Ρώμην—εἰς ἣν καὶ σημειοῦται ὑπὸ τῆς γραπτῆς παραδόσεως ἢ δοῦσις Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν—ἀποσπασμένην πιθανῶς ἐκ τῆς τυρρηνικῆς ἐπιρροῆς κατὰ τὸ α' ἡμισυ τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π.Χ. Σημειωτέον ὅτι καὶ ἡ χαλκὴ λύκαινα τοῦ Καπιτωλίου προέρχεται ἐκ Ρώμης⁷. Αὕτη δέ, ἐνῶ ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ἐπίσης ἔργον Ἑλλήνου τεχνίτου τῆς Ἰταλίας, ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων προῶν τυρρηνο-ιταλιωτικοῦ (ἐλληνικοῦ) ρυθμοῦ⁸. Ὅτι ἡ Ρώμη φθινούσης τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς παρουσιάζει ὁποσδήποτε καλλιτεχνικὴν προβολήν, φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Καπιτωλίου Διός, μεγίστου κατὰ τὰς διαστάσεις πάντων τῶν συγχρόνων αὐτοῦ τυρρηνικῶν ναῶν⁹, προσελκύουσα ὡς ἐκ τούτου καλλιτέχνας ἢ καὶ ἔργα παντοδαπῆς προελεύσεως ἐκ τῆς γείτονος χώρας. Πάντα τὰ ρυθμολογικὰ ταῦτα στοιχεῖα δὲν βοηθοῦν ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἀναγλύφου—τῆς Βοστόνης—εἰς συγκεκριμένην σχολὴν γλυπτικῆς. Ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς (πίν. 17α)

¹ RIIS, An Introduction to Etruscan Art, 120.

² Πβλ. καὶ ΔΙΟΝ. ΑΛΙΚ. I 29: *τὴν τε Ρώμην αὐτὴν πολλοὶ τῶν συγγραφέων τυρρηνίδα πόλιν ὑπέλαβον*.

³ RIIS, An Introduction κλπ. 118, 143, βλ. ἐπίσης GJERSTAD, The Etruscans and Rome in Archaic Times ἐν Etruscan Culture, Land and People, 1962, 117 κ.έ.. Βλ. ἐπίσης ANDRÉN, ἔδ. πίν. 103-5.

⁴ Περὶ τῶν ζωφῶρων τούτων γενικῶς βλ. ÅKESTROM, Untersuchungen über die figürlichen Ter-

rakotta - friese aus Etrurien und Latium ἐν Opuscula Romana 1, 191 κ.έ.

⁵ Opuscula Romana 3, 1961, 89 κ.έ. σημ. 10.

⁶ Ἐδ. An Introduction κλπ., 118 κ. έ.

⁷ Βλ. GJERSTAD, The Etruscans and Rome, 158.

⁸ Βιβλιογραφίαν βλ.: MATZ, Zur kapitolinischen Wölfin ἐν Studies Presented to David M. Robinson I, 760.

⁹ Βλ. GJERSTAD, The Etruscans and Rome, 152.

τοῦ Forum Boarium, ἐκπροσωποῦσα τὸν ρυθμὸν τοῦ Λατίου, ἐνθυμίζει ἐλαφρῶς τὴν ἀριστερᾷ καθημένῃ γυναικεῖαν μορφήν (πίν. 16α) τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου, ἐνῶ ἡ γυναικεῖα κεφαλὴ ἐκ Veii (πίν. 17β) ἐνθυμίζει ἐλαφρῶς κατὰ τὴν αὐστηρὰν ἔκφρασιν τῶν χειλέων τὴν δεξιᾷ καθημένῃ γυναικεῖαν μορφήν (πίν. 16β) τῆς πλευρᾶς ταύτης τοῦ ἀναγλύφου αὐτοῦ. Ὑπάρχουν ὅμως ἤδη καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα τυρρηνο-ελληνικῆς πλαστικῆς, ἢ λύκαινα τοῦ Καπιτωλίου λόγου χάριν, ἐπίσης ἀπροσδιορίστου εἰσέτι σχολῆς. Τὰ ρυθμολογικὰ ταῦτα στοιχεῖα ἐξ ἄλλου ὀλίγον μόνον βοηθοῦν ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὴν πλήρη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐξακριβώσιν τῆς ταυτότητος τῶν ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου εἰκονιζομένων μορφῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἶναι ἀπαραίτητος ὅπωςδῇποτε ἡ συνδρομὴ τῶν εἰδικῶν περὶ τὴν τυρρηνικὴν τέχνην καὶ τὴν τυρρηνικὴν μυθολογίαν ἐρευνητῶν. Τὰ προβλήματα, ἅτινα προκύπτουν, εἶναι πολλὰ, τελικῶς ἴσως ὠρισμένα ἐξ αὐτῶν μείνουν ἄλυτα καὶ διὰ παντός, ἢ καλυτέρα πάντως προσφορὰ τῆς παρούσης ἐργασίας εἶναι ἴσως ἐνδεχομένη μελλοντικὴ συζήτησις περὶ αὐτῶν.

Ἐνδείκνυται μολαταῦτα ἴσως ἡ προσθήκη γενικῶν τινῶν παρατηρήσεων προκαταρκτικῶς:

Ὡς πρὸς τὴν κεντρικὴν πλευρὰν τοῦ ἀναγλύφου παρατηρητέα:

Ἡ πένθιμος χειρονομία τῆς ἄνευ προσκεφαλαίου δεξιᾷ καθημένης γυναικεῖας μορφῆς τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου (πίν. 13α) εἶναι χαρακτηριστικὴ, καθὼς δεικνύει ἡ RICHTER¹, τῶν τεθλιμμένων μορφῶν. Εἶναι ἄγνωστον ὅμως ἂν ἡ σχετικὴ κλίσις τοῦ ὑπὸ τῆς παρ' αὐτὴν περρωτῆς μορφῆς φερομένου ζυγοῦ ὑποδηλοῖ πράγματι τὴν αἰτίαν τῆς θλίψεως ταύτης, διότι ἐκ τῶν δύο μετὰ πεδίλων καθημένων γυναικεῖων μορφῶν τῆς πλευρᾶς αὐτῆς τοῦ ἀναγλύφου, ἐκατέρωθεν τῆς ἐφηβικῆς περρωτῆς μορφῆς, ἡ μὲν ἀριστερᾷ αὐτῆς, ἢ ἐπὶ προσκεφαλαίου, πλεονεκτεῖ τῆς ἐτέρας, τῆς δεξιᾷ αὐτῆς καὶ ἄνευ προσκεφαλαίου, γυναικεῖας μορφῆς, λόγῳ θέσεως κυρίως, εὐρισκομένη παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς ἐφηβικῆς μορφῆς². Ἡ θέσις αὕτη, ἢ περίχαρις ἔκφρασις, τὸ προσκεφάλαιον, ὡς καὶ ἡ χειρονομία αὐτῆς, ὁμοῦ πιθανῶς μετὰ τῆς σχετικῆς κλίσεως τῆς κεφαλῆς τῆς περρωτῆς μορφῆς, ἤρουν εἰς τὸν ἀρχαῖον θεατὴν ἴσως νὰ χαρακτηρίσουν τὸν λόγον τῆς εὐφροσύνης τῆς μορφῆς αὐτῆς.

Μορφαὶ περρωταὶ ἐμφανίζονται ἐπὶ πολλῶν ἔργων τῆς τυρρηνικῆς τέχνης (καὶ τῆς τυρρηνο-ελληνικῆς ἀσφαλῶς) σχέσιν ἔχουσαι πολλάκις πρὸς τὴν μετὰ θάνατον τύχην, φέρουσαι διάφορα ὀνόματα ἐνίστε καὶ ἀνήκουσαι εἰς τὸ ἐν ἢ τὸ ἕτερον ἢ καὶ εἰς ἀκαθόριστον εἰσέτι φῶλον. Αἱ μορφαὶ αὗται ἐμφανίζονται μεμονωμένως ἢ καὶ κατὰ ζεύγη ἀλλὰ καὶ καθ' ὁμάδας ἐνίστε, κρατοῦσαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῆς δεξιᾶς, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, σύμβολον ἢ σύμβολα τῆς χθονίας ὑποστάσεως αὐτῶν, ὄφιν ἢ ὄφεις, ξίφος ἢ καὶ τὸν κο-

1 G. M. A. RICHTER, *Ancient Italy*, 48.

2 Τοιοῦτον νόημα ἔχει περίπου καὶ ἡ παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τοῦ Διὸς παράστασις τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἡ παρὰ τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν αὐτοῦ ἀντίστοιχος παράστασις τῆς Περσεφόνης ἐπὶ τοῦ τυρρηνικοῦ κατό-

πτρου τῶν Παρισίων (1728: JHS 69, 1949, 10 - ἐνθα καὶ ἡ παλαιότερα βιβλιογραφία -, εἰκ. 11), ἐφ' οὗ ἡ σκηνὴ τῆς ὑπὸ τοῦ Διὸς κρίσεως τῆς τύχης τοῦ Ἀδωνιδος.

λεὸν αὐτοῦ, πυρσόν, δέλτον ἢ πάπυρον, νεκρικὸν ὕφασμα (σάβανον), φέρουσαι ἢ ὀδηγοῦσαι ἢ παρακολουθοῦσαι ἢ ἀπλῶς συνοδεύουσαι μορφὰς μυθικῶν ἡρώων ἢ ἀφηρωιζομένων (κοινῶν θνητῶν) νεκρῶν μεγάλων τυρρηνικῶν γενῶν εἰς τὸν Ἄδην,

Εἰκ. 11. Τυρρηνικὸς ἀμφορεὺς Ἑθν. Βιβλ. Παρισίων.

ἄλλοτε δὲ ἐπιβλέπουσαι ἢ καὶ ἐπιβάλλουσαι ἢ ἔστω παρατηροῦσαι ἀναγκαίαν τι-

Εἰκ. 12. Ἐπιτύμβιος στήλη. Bologna.

μωρίαν εἰς αὐτάς. Αἱ μορφαὶ αὗται ἐμφανίζονται ἐπὶ τυρρηνικῶν ἔργων ἀπὸ τῆς ἀρχαϊκῆς μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, π.χ. ἐπὶ πηλίνης πλακὸς τῶν Παρισίων¹, ἔνθα πτερωτὴ μορφή μεταφέρει αὐτὴν ταύτην τὴν νεκράν, ἐπὶ ἀμφορέως τῆς

¹ M. PALLOTINO, *Etruscologia*, πίν. XLV. BANTI, ἑ.ἀ. πίν. 65, κάτω δεξιῇ.

Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων (εἰκ. 11)¹, ἔνθα τοιαύτη μορφή παρουσιάζεται ὁδηγοῦσα ζεῦγος μορφῶν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ἄρτεμιν, ἐπὶ ἐπιτυμ-

Εἰκ. 13. Ἀγγεῖον Ἀμύκου (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Παρισίων).

Εἰκ. 14. Τοιχογραφία τοῦ τάφου τῶν Scudi.

Εἰκ. 15. Τεφροδόχος ἐκ Chiusi.

Εἰκ. 16. Τοιχογραφία τοῦ τάφου τῆς Pulcella.

βίου στήλης τῆς Bologna (εἰκ. 12)² καὶ ἐπὶ ἐπιτυμβίου στήλης τῆς Βοστόνης³, ἔνθα

1 DUCATI, Pontische Vasen, πίν. 5 - 6, σ. 18. Βλ. καὶ Sir JOHN BEAZLEY, Etruscan Vase - Painting, 8.

2 RIIS, An Introduction κλπ., πίν. 89. PALLOTINO,

Etruscologia, πίν. XII.

3 VERMEULE, Greek, Etruscan and Roman Art, 1963, 185b.

περωτή μορφή προηγείται τοῦ νεκρικοῦ ἄρματος, ἐπὶ τεφροδόχου ἐκ Chiusi¹, ἔνθα ὁμοία μορφή παρουσιάζεται μεταξὺ τῶν νεκρῶν τοῦ Πολυνείκους καὶ τοῦ Ἑτεοκλέους (εἰκ. 15), ἐπὶ σαρκοφάγου², ἔνθα τοῦ νεκρικοῦ ἄρματος προηγείται ἐπίσης περωτή μορφή, ὡς καὶ ἐπὶ πλείστων τυρρηνικῶν τοιχογραφιῶν, π. χ. τοῦ τάφου τοῦ François³, τοῦ τάφου τοῦ Orco (εἰκ. 17⁴), τοῦ τάφου τῆς Pulcella (εἰκ. 16)⁵, τοῦ τάφου τῶν Scudi (εἰκ. 14)⁶, τοῦ τάφου τοῦ Cardinale⁷, τοῦ τάφου τοῦ Colini⁸ καθὼς καὶ ἐπὶ πολλῶν ἄλλων χθονίων ἐν γένει τυρρηνικῶν παραστάσεων.

Μία τῶν περωτῶν τούτων χθονίων μορφῶν τῆς τυρρηνικῆς παραδόσεως συνελπὼς δυνατόν νὰ εἶναι καὶ ἡ κεντρικὴ περωτὴ ἐφηβικὴ μορφή τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης φέρουσα ζυγὸν «ψυχοστασίας», σύμβολον σχετιζόμενον ὅπωςδήποτε πρὸς ὑπαρχούσας δοξασίας περὶ τῆς τύχης ἡρώων ἢ ἔστω καὶ ἀφηρωιζομένων ἐπιφανῶν κοινῶν θνητῶν.

Ζυγὸς φερόμενος ὑπὸ μορφῆς ἀπαντᾷ ἐπὶ τυρρηνικῆς παραστάσεως: Ἐπὶ τυρρηνικοῦ ἐρυθρομόρφου κρατῆρος⁹ τοῦ Ἀγγειογράφου τῆς Ἡσιόνης εἰκονίζεται μορφή φέρουσα τὸ ὄνομα *Ταλνιόη* κρατοῦσα ζυγόν, παρ' αὐτὴν δὲ εἰκονίζεται ὁ Ἑρμῆς, μορφή ὅπωςδήποτε τοῦ κόσμου τῶν νεκρῶν. Ἀγνωστον ὅμως ἐὰν ἡ σκηνὴ αὕτη τοῦ ἀγγείου τούτου σχετίζεται πρὸς μυθικὴν ψυχοστασίαν τῆς τυρρηνικῆς παραδόσεως.

Ὁ μῦθος τῆς ψυχοστασίας γενικῶς ἦτο, ὡς φαίνεται, παλαιόθεν γνωστὸς εἰς τοὺς Τυρρηνοὺς, προελθὼν ἴσως ἐκ τῆς αὐτῆς ἢ ὁμοίας πηγῆς, ἐξ ἧς προῆλθε καὶ ὁ ἀντίστοιχος ἐλληνικὸς. Ἐκ τῆς παραστάσεως χαλκοῦ ἐλάσματος¹⁰ ἐκ Chiusi(;) εἰκονίζοντος περωτὴν ἐφηβικὴν μορφήν φέρουσαν τὸ νεκρὸν σῶμα ἥρωος, πιθανῶς τοῦ Μέμνονος, ὡς ὑποστηρίζεται, ἐνὸς τῶν ἡρώων τῆς ψυχοστασίας ὡς γνωστόν, εἰκάζεται ὅτι ὁ κύκλος τῆς ψυχοστασίας Μέμνονος-Ἀχιλλέως ἦτο γνωστὸς εἰς τοὺς Τυρρηνοὺς, ἐὰν ὅμως πράγματι τὸ νεκρὸν σῶμα τῆς παραστάσεως ταύτης εἶναι τοῦ Μέμνονος-φερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἑρωτος(;). Ἡ περωτὴ μορφή τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης ἐπομένως δυνατόν νὰ ἀποτελῇ μέλος τοῦ τυρρηνικοῦ κύκλου τοῦ μύθου τούτου.

Πλὴν ὅμως τοῦ ζεύγους τούτου, Μέμνονος καὶ Ἀχιλλέως, καὶ ἕτερον ζεῦγος ἡρώων φέρεται συγγενὲς πρὸς ὁμοίον περίπου μῦθον: τὸ ζεῦγος Θησέως-Πειρίθου. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, οἱ δύο οὗτοι ἥρωες κατελθόντες εἰς τὸν Ἄδην πρὸς ἀπαγωγὴν τῆς Περσεφόνης ὑπέστησαν ἐκεῖ τὴν διὰ δεσμῶν τιμωρίαν, ἐπὶ βράχου ἢ καθίσματος, εἰς τὸν Θησέα δὲ ἀκολούθως μόνον ἐπετράπη ἡ ἐκ τοῦ Ἄδου ἐπάνοδος εἰς τὴν ζωὴν. Ἐκ τῆς παραστάσεως τοιχογραφίας τοῦ τυρρηνικοῦ τάφου τοῦ Orco¹¹, ἔνθα εἰκονίζεται ἔνθεν καὶ ἔνθεν περωτῆς μορφῆς τὸ μὲν ὁ Πειρίθους τὸ δὲ ὁ Θησεύς (εἰκ. 17), εἰκάζεται ὅτι ὁ μῦθος οὗτος ἦτο ἐπί-

1 BANTI, ἔ.ἀ. πίν. 104 κάτω.

2 Αὐτόθι πίν. 100.

3 Αὐτόθι πίν. 97 ἄνω.

4 POULSEN, ἔ.ἀ. 36 κ.ε., εἰκ. 36, 37.

5 Αὐτόθι εἰκ. 41.

6 Αὐτόθι εἰκ. 27.

7 Bl. St. Etr. 2, πίν. 19-22. F. WEEGE, Etruskische Malerei, πίν. 59.

8 POULSEN, ἔ.ἀ. εἰκ. 47.

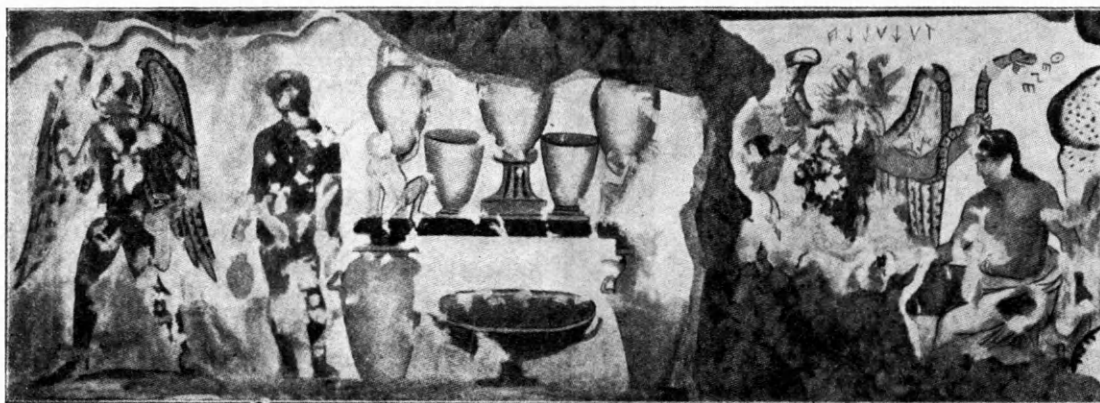
9 Sir JOHN BEAZLEY, Etruscan Vase-Painting, 127.

10 MÜHLESTEIN, Kunst der Etrusker, 1929, εἰκ. 156.

11 POULSEN, ἔ.ἀ. εἰκ. 35-6.

σης γνωστὸς εἰς τοὺς Τυρρηνοὺς καὶ μάλιστα ἡ παραλλαγή τῆς ἐπὶ καθίσματος τιμωρίας αὐτῶν. Καὶ τρίτον ὅμως ζεῦγος ἡρώων συνδέεται πρὸς ὅμοιον μῦθον: τὸ ζεῦγος Προμηθέως - Χείρωνος. Ὡς γνωστόν, ὁ Χείρων προσεφέρθη νὰ ὑποστῇ τὸν θάνατον καὶ νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν Ἄδην προκειμένου ὁ Προμηθεὺς νὰ ἀπαλλάγῃ τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ.

Σημειωτέον ὅτι ὁ BASTET¹ ὑποστηρίζει ἐσχάτως ὅτι αἱ δύο μικροσκοπικαὶ μορφαὶ ἐφήβων τοῦ ζυγοῦ τοῦ φερομένου ὑπὸ τῆς πτερωτῆς μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (πίν. 20α, γ), εἰκονίζουσιν μορφὰς δεσμίων πιθανῶς, ὡς ἀνάλογον δὲ δεῖγμα τῆς στάσεως αὐτῶν προτείνει οὗτος τὴν μορφήν τοῦ δεσμίου Μαρσίου. Ὅτι ἡ γνώμη αὕτη τοῦ BASTET εἶναι πιθανῶς ὀρθὴ φαίνεται καὶ ἐκ τῆς παραστάσεως ἰταλιωτικοῦ ἐρυθρομόρφου κρατήρος² τῆς Νέας Ὑόρκης (πίν. 20β), ἔνθα εἰκο-

Εἰκ. 17. Τοιχογραφία τάφου τοῦ Orco.

νίζεται σκηνὴ τῆς Νέας Κωμωδίας, ἐν ἣ κλέπτῃς χηνὸς ἔχει παρασταθῇ ὄρθιος εἰς τὴν αὐτὴν καὶ αἱ δύο μικροσκοπικαὶ μορφαὶ τοῦ ζυγοῦ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης στάσιν, μετ' ἀνατεταμένων χειρῶν δηλαδή, ἄνευ χειροπέδης, ἀλλὰ καὶ ἀκροποδητί, ἄνευ πέδης, παρ' αὐτὸν δὲ ἔχει γραφῇ: κατέδησ' ἄνω τὸν χεῖρε, καίτοι, ὡς μόλις ἐλέχθη, αἱ χεῖρες αὐτοῦ δὲν ἔχουν δεθῇ.

Καὶ αἱ δύο συνεπῶς μικροσκοπικαὶ μορφαὶ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (πίν. 20α, γ) πιθανῶς νὰ εἰκονίζουσιν ἐπίσης δεσμίους ἥρωας, ἐξ ὧν ὁ εἰς νὰ ἀπαλλάσσεται ἐνδεχομένως τῆς ποινῆς αὐτοῦ, τὸ γεγονός δὲ τοῦτο νὰ εὐφραίνῃ τὴν παρακειμένην μητέρα ἢ τὴν σύζυγον αὐτοῦ (πίν. 13α). Ὅτι δὲ ἡ ποινὴ αὕτη, τοῦ δεσμίου ἥρωος, ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Τυρρηνοὺς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ μύθου τοῦ Ἀμύκου. Ὁ ἥρωας οὗτος εἰκονίζεται ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν ἐκτίων τὴν ποινὴν αὐτὴν διαφοροτρόπως: καθήμενος, ὡς ὁ Πειρίθους καὶ ὁ Θησεύς (ἐπὶ κατόπτρου)³, ὄρθιος ἐπὶ δένδρου (ἐπὶ ἄλλων ἔργων)⁴, ἀλλαχοῦ δὲ γονυκλινῆς καὶ ἐπὶ βράχου (εἰκ. 13 : ἀγγεῖον

¹ BABesch 1963, 14, εἰκ. 15 - 17.

² A. D. TRENDALL, Frühitaliotische Vasen, πίν. 28b.

³ St. Etr. 18, 49 εἰκ. 1 (Il mito di Amico nell'arte etrusca ὑπὸ L. MARCHESE).

⁴ Αὐτόθι σ. 57, εἰκ. 2, πίν. VIII, 1, πίν. IX, 1-3. Sir JOHN BEAZLEY, Etruscan Vase - Painting, πίν. XIV, πίν. X, 2. Περὶ τῆς παραστάσεως τοῦ μύθου τοῦ Ἀμύκου βλ. Sir JOHN BEAZLEY, Etruscan Vase - Painting, 59 - 60.

τοῦ Ἀμύκου)¹. Ἄς σημειωθῇ ὅτι παρὰ τὸν τιμωρούμενον Ἀμυκὸν τοῦ ἀγγείου τούτου ἔχουν εἰκονισθῇ καὶ περωταὶ ἐφηβικαὶ μορφαὶ παρακολουθοῦσαι τὴν ποινὴν αὐτοῦ, ἀνακαλοῦσαι εἰς τὴν μνήμην τὴν περωτὴν ἐφηβικὴν μορφήν τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης. Ἐπὶ ἐτέρου ἔργου ἐξ ἄλλου, τυρρηνικοῦ, ἦτοι ἐπὶ σφραγιδολίου², ὁ ἥρωας οὗτος ἔχει εἰκονισθῇ δέσμιος, ὀρθὸς ἐπὶ κωνικοῦ στύλου ἐπέχοντος τὴν θέσιν δένδρου πιθανῶς.

Δὲν ἀποκλείεται συνεπῶς αἱ δύο ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ τῆς περωτῆς ἐφηβικῆς μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης εἰκονιζόμεναι μικροσκοπικαὶ μορφαὶ νὰ εἰκονίζοντες δεσμίας μορφάς, νὰ παριστοῦν δὲ ζεῦγος δεσμίων ἡρώων ἐκτιόντων ποινὴν ἐπιστατουμένην ὑπὸ περωτῆς χθονίας μορφῆς, ἐκ τούτων δὲ ὁ εἷς νὰ ἀπαλλάσσεται ἐνδεχομένως αὐτῆς· καὶ ἡ παράστασις νὰ σχετίζεται πρὸς τυρρηνικὸν κύκλον συναφῇ πρὸς τὸν κύκλον τοῦ Θησέως-Πειρίθου μᾶλλον ἢ πρὸς τὸν κύκλον Ἀχιλλέως-Μέμνονος.

Ἡ ἀγάπη τῶν Τυρρηνῶν πρὸς τὰς ἡρωικὰς μορφὰς εἶναι γενικῶς γνωστὴ καὶ ἀξιῶται ἐπὶ τοῦ προκειμένου νὰ ἐπαναληφθῶν ὅσα λέγει σχετικῶς ὁ Sir JOHN BEAZLEY³: «I cannot believe that the intense interest in the great heroic and tragic figures of Greece, which is proved by their constant appearance in Etruscan art was due to no more than the love of exciting tales of adventure and violence; but must suppose that there was a heroic strain in the Etruscan character to which these figures made a natural appeal».

Ἄς σημειωθῇ παρεμπιπτόντως ὅτι ὁ μῦθος οὗτος τιμωρίας καὶ ἀπαλλαγῆς κατόπιν ἐπὶ ζυγοῦ κρίσεως καὶ ψυχοστασίας ἦτο γενικῶς γνωστὸς μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Ἰταλίας καὶ κατὰ τὴν ἐλληνιστικὴν ὥς καὶ κατὰ τὴν Ὑστέρην Ἀρχαιότητα εἰσέτι. Τοῦτο φαίνεται: α) ἐξ ἀγγείου ἰταλιωτικοῦ, δημοσιευθέντος ὑπὸ τῆς SCHNEIDER-HERMANN⁴, καθὼς δὲ παρατηρεῖ ὁ van ESSEN⁵, τὸ θέμα τῆς ψυχοστασίας, ὅπερ εἶναι δημοφιλὲς ὡς παράστασις ἀτικῶν ἀγγείων πρὸ ἢ μετὰ τὸ 500 π. Χ., ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἰταλιωτῶν ἀγγειογράφων μετὰ τὸ 300 π. Χ., καὶ β) ἐξ ἀναγλύφου παραστάσεως ρωμαϊκῆς σαρκοφάγου εἰκονιζομένης ὑπὸ τοῦ BASTET⁶: Ἐκατέρωθεν τῆς φερούσης τὸν ζυγὸν τοῦτον τῆς ψυχοστασίας μορφῆς τῆς σαρκοφάγου (ἣτις κατὰ τὸν BASTET εἶναι ὁ Θάνατος) εἰκονίζεται ἐντὸς ἰδίου πλαισίου τὸ μὲν μορφὴ νέου ἀνδρός (ὅστις κατὰ τὸν BASTET εἶναι ὁ Καιρός), τὸ δὲ δύσμορφος γυναικεῖα μορφὴ (ἣτις κατὰ τὸν BASTET εἶναι ἡ Larva). Ἡ σαρκοφάγος αὕτη οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει ἀσφαλῶς ἄμεσον πρὸς τὸ ἀνάγλυφον τῆς Βοστόνης, αἱ τρεῖς ὅμως αὗται παραστάσεις αὐτῆς ἀνακαλοῦν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς τὴν μνήμην τὰς παραστάσεις τῶν τριῶν πλευρῶν τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης. Τὸ θέμα αὐτῶν, ἔχον πιθανῶς ὁμοίαν πρὸς τὸ ἀνάγλυφον τῆς Βοστόνης ἀπωτάτην καταγωγὴν, ὑποστὰν δὲ τροποποιήσεις ἐν καιρῷ, ἐξηκολούθησε, φαίνεται, νὰ ἐλκύη συνεχῶς, κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην παραλλαγὴν αὐτοῦ, τοὺς κατοίκους τῆς Ἰταλίας. Δὲν εἶναι δὲ τυχαῖον ὅτι τὸ

¹ St. Etr. 18, πίν. VIII, 2 (TRENDALL, Frühitaliotische Vasen, πίν. 5).

² FURTWÄGLER, Ant. Gemmen, πίν. 61 ἀρ. 22.

³ Etruscan Vase - Painting., 8.

⁴ Bl. BABesch 1962, 40 - 51.

⁵ Αὐτόθι 1964, 126 - 128.

⁶ Αὐτόθι 1963, εἰκ. 27 (σχέδ. εἰκ. 28), σ. 25-26 μετὰ τῆς παλαιότερας βιβλιογραφίας.

αὐτὸ θέμα ἐνταχθὲν εἰς τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν ἀπέβη λίαν δημοφιλὲς εἰς τὴν Δύσιν¹ (ἐπὶ πολλῶν ἐκκλησιῶν αὐτῆς εἰκονίζεται Ἀρχάγγελος φέρων ζυγὸν καὶ κρίνων δι' αὐτοῦ τὰς πράξεις τῶν χριστιανῶν), ἐνῶ εἶχε μικροτέραν σχετικῶς ἀπήχησιν μεταξὺ τῶν Βυζαντινῶν².

Ὡς πρὸς τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ ἀναγλύφου παρατηρητέα:

Ἡ ἐφηβικὴ αὕτη μορφή τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου (πίν. 13γ, 19β) εἶναι ἴσως μορφή τοπικοῦ θεοῦ τῆς περιοχῆς λατρευομένου ὑπὸ μορφὴν ἐφήβου καὶ σχεδὸν ἔχοντος πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ ἰδίως πρὸς τὴν λύραν, ἣν εἰκονίζεται φέρουσα. Ἴσως πρόκειται Ἀπόλλων καθήμενος καὶ φέρων λύραν. Ἐφηβικὴ μορφή Ἀπόλλωνος καθιμένου καὶ μετὰ λύρας ἀπαντᾷ ἐπὶ τυρρηνικῶν ἔργων³ (βλ. π. χ. εἰκ. 18). Ἴσως ὅμως καὶ νὰ πρόκειται Ὀρφεὺς ψάλλον, ἥτοι ψαύων μόλις διὰ τῶν δακτύλων τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὰς χορδὰς τῆς λύρας (τοῦτο ἀκριβῶς πρᾶττει ἡ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου καθημένη ἐφηβικὴ μορφή) καὶ ᾄδων συγχρόνως ἢ Ἀπόλλων⁴. Ὁ Ὀρφεὺς ἐξ ἄλλου συνδέεται ἀμεσώτερον ἢ ὁ Ἀπόλλων πρὸς τὸν χθόνιον κόσμον, ὃν ὑποβάλλει ἢ παρὰστασις τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου, φέρεται δὲ ἐπίσης πολλάκις τιμώμενος ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν. Ὡς Ὀρφεὺς φέρων λύραν ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ KÖRTE⁵ ἄλλωστε καὶ μορφή εἰκονιζομένη παρὰ γηραιὰν δαιμονικὴν γυναικεῖαν μορφὴν τυρρηνικῆς ἐρυθρομόρφου ἀγγειογραφίας (βλ. εἰκ. 19), διότι ἔχει ἀνδρικὸν μάλλον ἢ γυναικεῖον στήθος. Ἀλλ' ἐάν, ὥς πιστεύει ὁ Sir JOHN BEAZLEY⁶, ἡ μετὰ λύρας αὕτη μορφή τῆς τυρρηνικῆς ἀγγειογραφίας, παρ' ἣν καὶ εἰκονίζεται ἡ γηραιὰ γυναικεῖα δαιμονικὴ μορφή, δὲν εἶναι μορφή Ὀρφέως, ὥς πιστεύει ὁ KÖRTE, ἀλλὰ γυναικεῖα μορφή καθὼ φέρουσα καὶ ἐνώτια, ᾄζῃ παντὸς ἡ μορφή αὕτη νὰ παραλληλισθῇ ὅπως-δήποτε πρὸς τὴν μετὰ λύρας ἐφηβικὴν μορφὴν τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης: ἀφ' ἑνὸς αὕτη εἶναι καθημένη καὶ φέρει λύραν, ὥς ἡ καθημένη ἐφηβικὴ μορφή τοῦ ἀναγλύ-

Εἰκ. 18. Ἐρυθρόμορφος κύλιξ (Berkeley).

¹ Βιβλιογραφίαν βλ. BABesch 1963, 26.

² Βλ. v. WEIDLE, Les mosaïques venitiennes, 1956, πίν. 38 (λεπτομέρεια: πίν. 44): Καθεδρικός ναός Torcello, 11ος αἰὼν μ. Χ. G. MILLET, Monuments d'Athos, 1927, πίν. 149, ἀρ. 2: Τράπεζα Μονῆς Λαύρας· αὐτόθι πίν. 244, ἀρ. 2: Μονὴ Δοχειαρίου. Γ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ, Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Κύπρου, 1935, πίν. 111: Ναὸς Θεολόγου Λευκωσίας (16ος αἰὼν). Γ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ, Ἡ ἐν Σαλαμῖνι Μονὴ τῆς Φανερωμένης ἐν ΕΕΒΣ 1924, 126 σημ. 10, 18ος αἰὼν. Θεωρῶς εὐχαριστῶ καὶ

ἐντεῦθεν τὴν δίδα Χαρίκλειαν Μάρλα διὰ τὴν ὑπόδειξιν τῶν μνημείων αὐτῶν.

³ Sir JOHN BEAZLEY, Etruscan Vase - Painting, πίν. XV, 1 (σ. 84). TRENDALL, ἑ.δ. Frühitaliotische Vasen, πίν. 32.

⁴ Ὁ Ἀπόλλων σχετίζεται ἐνίοτε καὶ πρὸς τὸν χθόνιον κόσμον (βλ. NILSSON, Gr. Rel., 1940, 498 κ. ἐ.) ὡν ποιμενικός θεὸς πιθανῶς ἀρχικῶς.

⁵ Bl. Annali 1879, 305.

⁶ Etruscan Vase - Painting, 152.

φου τῆς Βοστόνης, καὶ ἀφ' ἑτέρου παρ' αὐτὴν εἰκονίζεται γηραιὰ γυναικεία (δαιμονική) μορφή, οἷα περὶ τοῦ καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου τούτου (πίν. 18β).

Ὡς πρὸς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ ἀναγλύφου παρατηρητέα:

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς γηραιᾶς γυναικείας (πίν. 13β καὶ 18β) αὐτῆς μορφῆς φαίνονται (σ. 60) ξένα πρὸς τὸ κλίμα τῆς ἐλληνικῆς παραδόσεως, καὶ δὴ τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π. Χ. Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα ὅμως εἶναι ἀντιθέτως οἰκεῖα πρὸς τὸ κλίμα τῆς ἀντιστοίχου τυρρηνικῆς παραδόσεως (βλ. σ. 67). Ὑπάρχουν ἱκανὰ δείγματα τυρρηνικῶν ἔργων, ὠρισμένα μάλιστα τελοῦντα καὶ ὑπὸ ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τῆς ἐλληνικῆς τέχνης,

Εἰκ. 19. Παράστασις τυρρηνικοῦ ἐρυθρομόρφου στάμνου (Βιέννη).

παρουσιάζοντα ἀνθρωπίνους ἰδιομορφισμούς, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀνθρωπίνους κακομορφισμούς. Ὁ τύπος τῆς γηραιᾶς μορφῆς ἰδίως τῆς γυναικείας μορφῆς (π.χ. βλ. εἰκ. 19), εἶναι μάλιστα κατ' ἐξοχὴν γνωστὸς εἰς τοὺς Τυρρηνοὺς, ἐνσαρκῶνων κατὰ τὸ πλεῖστον φύσιν δαιμονικήν. Περὶ τοῦ τύπου τούτου ὁ Sir JOHN BEAZLEY¹ λέγει τὰ ἀκόλουθα: «The demon who fronts her (δηλ. τὴν μετὰ λύρας καθημένην μορφήν τῆς μνημονευθείσης (εἰκ. 19) τυρρηνικῆς ἀγγειογραφίας) is also white and, as Körte saw, female. There are other representations of Etruscan demons in the guise of old women; for instance, on a sarcophagus lid from Chiusi in Perugia...» καὶ περαιτέρω: «In one of them the elderly demons who scort the dead

¹ Etruscan Vase-Painting, 152.

are both white and should therefore be female, as Körte holds; we have already spoken of Etruscan demons in the form of a g e d f e m a l e s. In the replica only one or two is white; this would not prevent the other from being female also, for female flesh is not always painted white; not, to take an example on the stamnos in the Villa Giulia». Σημειωτέον ὅτι ἡ γηραιά γυναικεία δαιμονική μορφή τοῦ μνημονευθέντος τυρρηνικοῦ ἀγγείου (εἰκ. 19) φέρει χιτῶνα δωρικόν, καὶ δὴ μετὰ πτυχῶν στερουμένων τεκτονικότητος, οἷον δηλαδή καὶ ἡ γηραιά γυναικεία καὶ πιθανῶς δαιμονική ἐπίσης μορφή τῆς ἀριστερᾶς πέρυγος τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης.

Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ ἀναγλύφου παρατηρητέα:

Ὁ καθαρισμὸς (ἢ ἄγνις, τὰ *πλυντήρια*) τῶν συνήθως μικρῶν διαστάσεων¹ ἀρχαίων ξοάνων ἐγένετο ἐντὸς μὴ ἀδρανοῦς ὕδατος², τῆς θαλάσσης ἢ τοῦ ποταμοῦ, ἢ διὰ ρέοντος ὕδατος ἐντὸς καθαρηγίου δεξαμενῆς³, ὁμοῦ δὲ ἐγένετο ἴσως καὶ ὁ καθαρισμὸς τῶν ἐξαρτυμάτων (τοῦ *κόσμου*) αὐτῶν, ὑφαντῶν κυρίως, καὶ δὴ τοῦ καλύμματος ἢ προκαλύμματος αὐτῶν. Ὁ καθαρισμὸς οὗτος συνωδεύετο πιθανῶς καὶ ὑπὸ καθαρμοῦ (*ἀφαγνισμοῦ*, *ὀργίων*) τῶν λατρευτῶν, οὗτος δὲ προϋπέθετεν ἀσφαλῶς καὶ τι πλέον τοῦ φυσικοῦ καθαρισμοῦ: κάθαρσιν ψυχικὴν. Τὸ θέμα συνεπῶς τῆς κυρίας πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστον ἴσως καὶ ἄσχετον τοῦ ἐντὸς λατρευτικῆς δεξαμενῆς καθαρισμοῦ ξοάνου θεότητος, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, παρ' ὅλα τὰ ἀσαφῆ εἰσέτι σημεία αὐτοῦ. Παρατηρητέον ἐξ ἄλλου ὡς πρὸς τὸ μικρὸν σχετικῶς μέγεθος τοῦ ἀναγλύφου ὅτι τὰ τυρρηνικά ξόανα ἦσαν μικρῶν διαστάσεων, οἷα δηλαδή ἦσαν περίπου καὶ τὰ ἑλληνικά, συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν τυρρηνικῶν παραστάσεων⁴ ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν⁵ ἀφ' ἑτέρου.

Υπῆρχον ὁμῶς παραλλήλως καὶ καθαρτήριοι δεξαμεναὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα χρησιμεύουσαι εἰς τοὺς λατρευτὰς μόνον, κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἄσκησιν ὠρισμένων χθονίας φύσεως τελετουργιῶν. Τοιαύτη δεξαμενὴ, ἥτοι λουτρόν, ἔχει εὑρεθῆ ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ ΔΑΚΑΡΗ⁶ ἐντὸς τοῦ νεκρομαντείου τῆς Ἐφύρας, εἶναι ὁμῶς μεγαλυτέρων σχετικῶς διαστάσεων, ἀσφαλῶς λόγῳ τῶν ἀναγκῶν ἐξ αἰτίας τῆς κοσμοσυρροῆς τοῦ νεκρομαντείου αὐτοῦ. Δὲν ἀποκλείεται συνεπῶς τὸ ἀνάγλυφον τῆς Βοστόνης νὰ ἐπλαισιῖ καὶ λουτρόν πρὸς περιορισμένην τινὰ χρῆσιν λατρευτῶν, καθαρόν ἢ ἄλλην ἱεροπραξίαν συναφῇ, φαινομενικῶς ἄσχετον πρὸς τὴν λατρείαν ξοάνου, σχετικὴν πρὸς τὴν λατρείαν ἡρώων ἢ ἐπιφανῶν θνητῶν. Ὁ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ⁷ ὅστις παρέχει πλήρη βιβλιογραφίαν τοιούτων λουτρῶν, τονίζει ὅτι «τὰ πλυντήρια τῶν ξοά-

1 Βλ. ΑΕ 1960, 188, σημ. 1.

2 NILSSON, Gr. Rel., 1940, 402. RE XXI, 1059 ἐν λ. *plynteria* (ZIEHEN).

3 AM 76, 1961, 86 κ.ε.

4 Πβλ. κρατήρα RUVO (TRENDALL, ε.ἀ. Früh-italiotische Vasen, πίν. 18b) καὶ πλάκα ἐκ Gaere (RHS, ε.ἀ. An Introduction to Etruscan Art, εἰκ. 72) καὶ κάτοπτρον τυρρηνικόν (G. MATTHIES, Die praenestischen Spiegel, 75, εἰκ. 13. Βλ. ἐπίσης καὶ ἐρυθρόμορφον κύλικα τῆς Ἀπουλίας (M. R. SCHERER, The Legends of Troy, 1963, εἰκ. 85).

5 Ἡ ἀρχαία παράδοσις (βλ. TAYLOR, Local Cults of Etruria, 1923, 31 κ.ε.) μνημονεύει μεταφορὰν τοῦ ξοάνου τῆς Ἡρας εἰς τὴν Ρώμην ἐκ τῆς πόλεως Veii κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Καμίλλου ἐκπόρθησιν αὐτῆς τὸ 396 π.Χ. Τὸ ξόανον τοῦτο ἐτοποθετήθη ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ λόφου Aventinum πρὸς τοῦτο καθιερωθέντος ναοῦ αὐτῆς. Ἐτέρα μεταφορὰ τυρρηνικοῦ ξοάνου ἀναφέρεται καὶ μεταγενεστέρως (αὐτόθι 185, σημ. 10).

6 Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ 1961, 121 κ.ε. εἰκ. 124.

7 Τὸ Ἐρέχθειον ὡς οἰκοδόμημα χθονίας λατρείας, 37.

νων ἔχουσι προφανῶς τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἣν καὶ τὰ λουτρά ταῦτα τῶν ἡρώων». 'Ο NILSSON¹ ἐξ ἄλλου παρατηρεῖ σχετικῶς: «Zu den Bedürfnissen des täglichen Lebens, die sich im Kult der Heroen wiederfinden, gehört auch das Bad. Die Darbringung von Badewasser ist nicht leicht von den gewöhnlichen Wasserspenden zu unterscheiden, die Sache selbst ist aber durch die Zeugnisse des Sophokles (El. V. 84, πατρὸς χέοντες λουτρά, und V. 434, λουτρά προσφέρειν πατρί; vgl. Aisch., *Choeph.* V. 129)», περαιτέρω δέ: «Den Heroen wurde wie den Toten Badewasser gebracht. In dem Dromos des Kuppelgrabes zu Menidi, wo ein Kult bis in die Zeit des Peloponnesischen Krieges bestanden hat, ist das häufigste und auffälligste Gefäß ein bauchiger Kessel auf hohem Fuss, den Wolters richtig als ein λουτήριον erklärt hat. Wenn bei der Totenfeier in Plataiai der Archon die Grabstelen mit Wasser wusch und salbte, so bedeutet dies dasselbe; die Grabstele tritt an die Stelle des Toten selbst». Κατὰ ταῦτα δὲν ἀφίσταται πολὺ ἡ ἐρμηνεία αὕτη τῆς ἐρμηνείας τοῦ καθηγητοῦ ASHMOLE³, καθ' ἣν τὸ ἀνάγλυφον Ludovisi ἐπλαισίον φρέαρ χθονίας λατρείας, τῆς Περσεφόνης, καὶ τοῦτο διότι πολλάκις τὰ φρέατα ταῦτα, ξηρὰ κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐχρησιμοποιοῦντο δι' ἐναγνισμοὺς χθονίας λατρείας. Συναφῶς πρὸς τὴν ἡρωικὴν λατρείαν ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι οἱ Τυρρηνοὶ εἶχον συνεχῶς λίαν ὑψηλὴν τὴν μνήμην τῶν νεκρῶν αὐτῶν ὡς γνωστὸν, ἰδίως τῶν ἐξ ἐπιφανῶν γενῶν, τοῦτο δὲ ἐξηγεῖ ἐν μέρει ἴσως καὶ τὴν προσήλωσιν αὐτῶν πρὸς τὰς μυθικὰς καὶ ἡρωικὰς ἐν γένει μορφάς.

Δέον ἐξ ἄλλου νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ θέσις τῆς γηραιᾶς δαιμονικῆς μορφῆς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (πίν. 13β) δὲν στερεῖται εἰδικωτέρας σημασίας πιθανῶς. Ἐνδειξιν ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἀποτελεῖ ἐπένδυσιν δεξιμένης ἢ ἄλλως λουτροῦ, πλὴν τοῦ μικροτέρου πλάτους τῆς πτέρυγος ταύτης, ἐπιτρέπουσιν οὕτω τὴν εἴσοδον ἐντὸς τοῦ λουτροῦ, παρέχει καὶ ἡ ὑπαρξίς ὀρθογωνίου ὀπῆς ἐπὶ τῆς στενῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τῆς πτέρυγος αὐτῆς: διὰ τῆς ὀπῆς ταύτης ἐστερεοῦτο πιθανῶς πυλὶς ἐπιτρέπουσα ἢ ἐμποδίζουσα, ἀναλόγως, τὴν εἴσοδον εἰς τὸν ἐσωτερικόν, ἄβατον ὑπὸ τοῦ κοινοῦ, ἱερὸν χώρον. Ἡ γηραιὰ γυναικεία δαιμονικὴ μορφή, εἰκονιζομένη ἐπὶ τῆς βραχυτέρας ταύτης πτέρυγος τοῦ ἀναγλύφου, παραπλεύρως δηλαδὴ τῆς πυλίδος αὐτῆς, ἀπετέλει ἴσως καὶ ἄγρυπνον, τρόπον τινά, πυλῶρον τοῦ ἐσωτερικοῦ, κραδαίνουσα δὲ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς (πίν. 18β) ἀποτρόπαιον σύμβολον τῆς χθονίας φύσεως αὐτῆς, ὅφιν ἴσως, ὡς αἱ πλείσται ἄλλοτε δαιμονικαί, καὶ δὴ κυρίως γυναικεῖαι μορφαὶ τῆς τυρρηνικῆς λατρείας, ἐνεφανίζετο ὡς ἐλλοχεύουσα, οὕτως εἶπεῖν, ἐκεῖ ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τυχὸν βεβήλου τοῦ ἀβάτου ἐσωτερικοῦ χώρου τῆς χθονίας λατρείας.

Ἄς σημειωθῇ τέλος ὅτι ἡ χεὶρ τῆς γηραιᾶς αὐτῆς μορφῆς (πίν. 18β), ἔχουσα τὰ δάκτυλα συνεσφιγμένα εἰς γρόνθον, σχεδὸν ἀφήνουσα μόνον νὰ διέρχεται ἄλλοτε δι' αὐτῶν στενῆς διαμέτρου σωληνοειδὲς στερεὸν ἀντικείμενον (βλ. σ. 54), ἀποτελεῖ γνώρισμα πλείστων ὅσων τυρρηνικῶν μορφῶν (βλ. π. χ. εἰκ. 17 δεξιᾶ, 19 ἀριστερᾶ καὶ

¹ Gr. Rel.², 1, 1955, 180.

² Αὐτόθι 187.

³ JHS 42, 1942 (Locri Epizephyrii and the Ludovisi Throne), 248 κ. ε.

δεξιᾷ), αὐται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κρατοῦν ὄφιν. Ὅτι τὸ ἀντικείμενον, ὃ ἐκράτει ἢ μορφὴ αὕτη τοῦ ἀναγλύφου, ἦτο ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὄφιν μᾶλλον ἢ ἄλλο τι φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ὑπεράνω καὶ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς χειρὸς αὐτῆς ἐξεργασίας τοῦ βάθους τοῦ γλυπτοῦ. Δὲν ἀποκλείεται ἐξ ἄλλου ἢ οὐρὰ τοῦ ὄφεως τούτου νὰ κατέληγεν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ γόνατος τῆς μορφῆς, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ ὀπή (πίν. 18β).

Ἐν συνόψει: Ἡ τεχνοτροπία τῶν μορφῶν τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης φαίνεται εὐρισκομένη ἐντὸς τῶν πλαισίων δύο συγγενῶν συγχρόνων ἀρχαίων καλλιτεχνικῶν παραδόσεων: α) τῆς καλλιτεχνικῆς παραδόσεως τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ καθὼς καὶ β) τῆς καλλιτεχνικῆς παραδόσεως τῆς γείτονος αὐτῆς Τυρρηνίας (καὶ τοῦ Λατίου), τελούσης ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς παραδόσεως ταύτης (τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος). Ἡ τέχνη τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης φαίνεται δηλαδὴ νὰ ἀκολουθῇ τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ὡς καὶ ἡ τοῦ ἀναγλύφου Ludovisi, παρουσιάζει ὅμως αὕτη καὶ τινα ἐπὶ πλέον ιδιόμορφα χαρακτηριστικὰ μὴ ἑλληνικά, ἐντασσόμενα εἰς τὴν παράδοσιν τῆς γείτονος τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος Τυρρηνίας (καὶ τοῦ Λατίου). Τὰ στοιχεῖα ταῦτα παρέχουν σήμερον ὠρισμένας ἐνδείξεις μόνον ὡς πρὸς τὰ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου εἰκονιζόμενα θέματα καὶ ἀπαραίτητος εἶναι ὁπωσδήποτε ἡ συνδρομὴ τῶν εἰδικῶν. Φαίνεται ὅτι ὁ τεχνίτης αὐτοῦ, ἀνήκων πιθανῶς εἰς τὸ προσωπικὸν τυρρηνικοῦ ἐργαστηρίου ἐξηρημένου ἐκ τῆς τέχνης τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ἐχρησιμοποίησε μέσα ἀποκλίνοντα τῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνικῆς παραδόσεως καὶ λόγῳ ἴσως τῆς ἑλληνιζούσης τυρρηνικῆς ἢ τῆς τυρρηνιζούσης ἑλληνικῆς προσελεύσεως αὐτοῦ καὶ διότι εἶχεν ἴσως νὰ παραστήσῃ μορφὰς ξένας σχετικῶς εἰς τὸ θεματολόγιον τῆς ἑλληνικῆς πλαστικῆς. Τυρρηνοὶ καλλιτέχναι εἰργάζοντο εἰς τὴν Ρώμην ἄλλωστε: συμφώνως πρὸς τὸν Πλίνιον¹ ἀρϋόμενον τὴν πληροφορίαν αὐτοῦ ἐκ τοῦ Οὐάρρωνος, ὁ Tarquinius Priscus, ὁ τελευταῖος Βασιλεὺς τῆς Ρώμης, μετεκάλεσεν ἐκ Veii τὸν καλλιτέχνην Vulca πρὸς κατασκευὴν πηλίνου ἀγάλματος τοῦ Καπιτωλίνου Διός, ὁ Vulca δ' ἐξ ἄλλου κατεσκεύασεν ἐπίσης ἐκεῖ καὶ ἄγαλμα τοῦ Ἡρακλέους συμφώνως δὲ καὶ πρὸς ἑτέραν πηγὴν, τὸν Πλούταρχον², καλλιτέχναι ἐκ Veii κατεσκεύασαν τέθριππον ὡς ἀκρωτήριον τοῦ ναοῦ τοῦ Καπιτωλίνου Διός. Ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες καλλιτέχναι εἰργάζοντο καὶ εἰς τὴν Ρώμην, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐγγὺς αὐτῆς περιοχὴν τῆς νοτίου Τυρρηνίας (βλ. καὶ σ. 68 κέ.). Ἡ Ρώμη οὐδέποτε, ὑποστηρίζεται ἄλλωστε, ὑπῆρξεν ἀμιγῆς τυρρηνικὸν κέντρον, ὁ δὲ GJERSTAD³ παρατηρεῖ σχετικῶς ἀφ' ἐνὸς ὅτι «οὐδέποτε ὑπῆρξε τυρρηνικὴ Ρώμη» καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν Τυρρηνῶν βασιλέων (τῶν Tarquini) ἡ πόλις αὕτη οὐσιαστικῶς ἀπετέλει μᾶλλον πόλιν λατινικὴν.

Τὸ 1896 συνεπῶς ὁ Warren ἐνεργῶν ἐξ ὀνόματος τοῦ Μουσείου τῆς Βοστόνης δὲν φαίνεται νὰ ἠγόρασεν εἰς τὴν Ρώμην ἔργον κίβδηλον οὔτε ὅμως καὶ τοῦ αὐστηροῦ ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ ἀλλ' οὔτε καὶ τοῦ 4^{ου} αἰῶνος ἢ πασιτελικὸν ἢ ρωμαϊκόν, αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Ἠγόρασεν οὗτος πιθανῶς ἔργον τυρρηνο-ἑλληνικοῦ

¹ Ν. Η. XXXV 157.

² Ποπλ. 13.

³ Βλ. Opuscula Romana 3, 1961, 85.

ἐργαστηρίου ὑπο-αρχαϊκῆς ἐποχῆς τὰ μάλιστα ἐπηρεασμένον ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐλληνικοῦ τούτου ρυθμοῦ οἱ Τυρρηνοὶ ὑφίσταντο, συμφώνως πρὸς τὴν γραπτὴν παράδοσιν (βλ. καὶ σ. 63), τὰς συνεπείας δύο μεγάλων προσφάτων ἀποτυχιῶν αὐτῶν, ἥτοι: α) τῆς ἥττης τῆς Κύμης, ἔνθα ἀνεχαιτίσθη ἡ πρὸς Νότον ἐπέκτασις τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν, καὶ β) τῆς στροφῆς τῆς Ρώμης πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης ἀκάρπου τελικῶς ἀποπείρας αὐτῶν πρὸς τὴν ἐκ νέου ὑπαγωγὴν αὐτῆς ὑπ' αὐτοὺς διὰ τῆς καταλύσεως τῆς νεοπαγοῦς Ρωμαϊκῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς παλινορθώσεως τῆς ἐκπτώτου, τυρρηνικῆς καταγωγῆς, δυναστείας τῶν Tarquinii.

Τὸ ἐργαστήριον τοῦτο — ἡ ὁ γλύπτῃς ἔστω — τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης συνέχισεν, ὡς φαίνεται, ὠρισμένα στοιχεῖα τοῦ ἀρχαῖζοντος τυρρηνο-ἐλληνικοῦ ρυθμοῦ, ἐνῶ υἱοθέτει παραλλήλως ἐξ ἄλλου ἄλλα στοιχεῖα τοῦ αὐστηροῦ ἐλληνικοῦ ρυθμοῦ.

Ἐξεταστέον ἐπομένως ἐὰν καὶ τὸ ἀνάγλυφον Ludovisi¹, εὐρεθὲν ὡσαύτως εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀμέσως συνδεόμενον πρὸς τὸ ἀνάγλυφον τῆς Βοστόνης², δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἔργον Ἑλλήνος τεχνίτου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ἐγκατεστημένου πιθανῶς κατὰ τὸ β' τέταρτον τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π. Χ. εἰς τινὰ περιοχὴν τῆς νοτίου Τυρρηνίας ἢ τοῦ Λατίου³, διδασκάλου ἴσως τοῦ γλύπτου τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης.

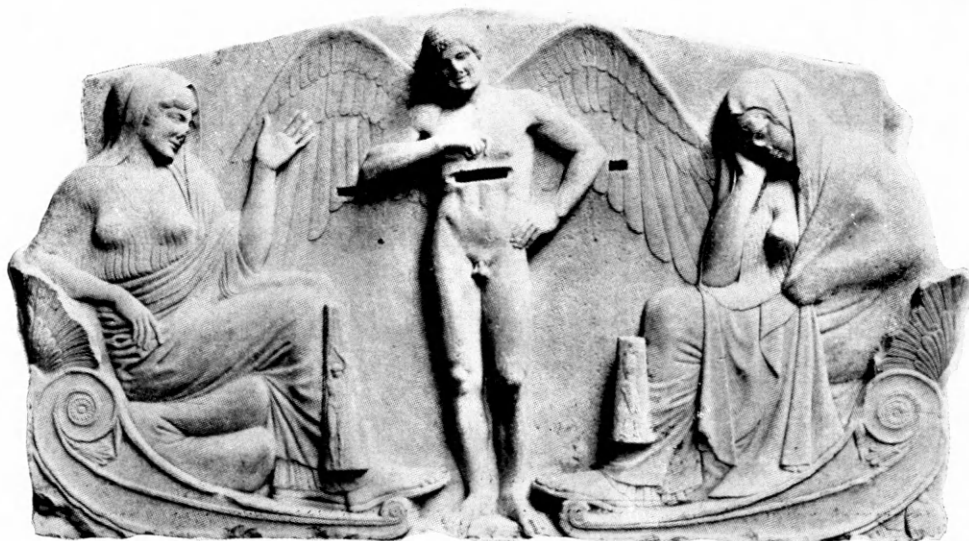
ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΚΑΡΔΑΡΑ

1 Τὸ ἀνάγλυφον Ludovisi φέρεται ὡς εὐρεθὲν μετὰ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (βλ. VERMEULE, ἔ.δ. 'Greek, Etruscan and Roman Art, 86) βλ. καὶ σ. 68 σημ. 9.

2 Βιβλιογραφίαν τῆς γνώμης, καθ' ἣν τὸ ἀνάγλυφον τῆς Βοστόνης ἀποτελεῖ αὐτοτελὲς ἔργον, ἥτοι χρήσεως ἀνεξαρτήτου τῆς τοῦ ἀναγλύφου Ludovisi βλ. ἐν ALSCHER, ἔ.δ. Götter vor Gericht, 107, σημ. 76 ὡς καὶ BASTET, ἔ.δ.

3 Τὸ ἀνάγλυφον Ludovisi ἔχει σχετισθῇ πρὸς τὴν λατρείαν ξοάνου τῆς Ἥρας (βλ. AM 76, 1961, 81 κ.ε.) ξοάνα δὲ τῆς Ἥρας ἀπετέλουν τὸ κέντρον τῆς λατρείας πολλῶν τυρρηνικῶν πόλεων. Χρήσιμα εἶναι ὅσα λέγει σχετικῶς περὶ τῶν ξοάνων τούτων ἡ TAYLOR (ἔ.δ. Local Cults of Etruria, 34-5): «There (at Veii) as at Falerii and Lanuvium and in various other towns of central Italy, Juno was a political divinity who was regarded as the presiding spirit of the state» καὶ (αὐτόθι 143): «This great divinity (Juno), familiar in Etruria from her early cult at Veii, and from her appearance in the Capitoline Triad, was very prominent at Tarquinii. Juno Regina probably had there something of the same political

character that she had at Veii and that characterised Juno in various Latin cities». Ὁρισμένα τῶν ξοάνων τούτων ἔφερον σύμβολον τῆς προστασίας, ἣν ἥσκει ἡ ἐντὸς αὐτῶν θεὰ ἐπὶ τῆς πόλεως ἐν καιρῷ ἀνάγκης λόγῳ ἐξωτερικοῦ κινδύνου, ἀσπίδα π. χ. (ἐξ οὗ ἡ ἐπὶ κλησὶς Curritis) ἢ κράνος, ὡς μαρτυροῦν παραστάσεις αὐτῆς φερούσης κράνος ἐν εἰδει πόλου μετὰ βοείων κεράτων. Τοιοῦτον περίπου πόλον - κράνος ἔφερε καὶ τὸ ξοάνον τῆς Ἥρας τῆς Σάμου (AJA 64, 1960, 353 καὶ ΑΕ 1961, 61 κ.ε.). Ἡ ὁμοιότης τοῦ πόλου τούτου ὠφείλετο πιθανῶς εἰς τὴν κοινὴν προϊστορικὴν καταγωγὴν τῶν ξοάνων αὐτῶν. Κράνος ἔφερον ἐξ ἄλλου, ὡς γνωστόν, καὶ τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ξοάνον τῆς Ἀθηναῖς ἀσκοῦν ὁμοίαν ἐπὶ τῆς πόλεως προστασίαν ἐν καιρῷ ἀνάγκης λόγῳ ἐξωτερικοῦ κινδύνου (ΑΕ αὐτόθι 80 κ.ε.). Ἡ προστασία αὕτη ἦν ἥσκει ἡ ἐντὸς τῶν ξοάνων τούτων θεὰ εἰς μὲν τὴν Ἑλλάδα συνετέλεσεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ἐπικλήσεως τῶν ξοάνων τούτων διὰ τῶν ἐπιθέτων Σώτεια ἢ Νίκη, εἰς δὲ τὴν Τυρρηνίαν διὰ τοῦ ἐπιθέτου Sospita.

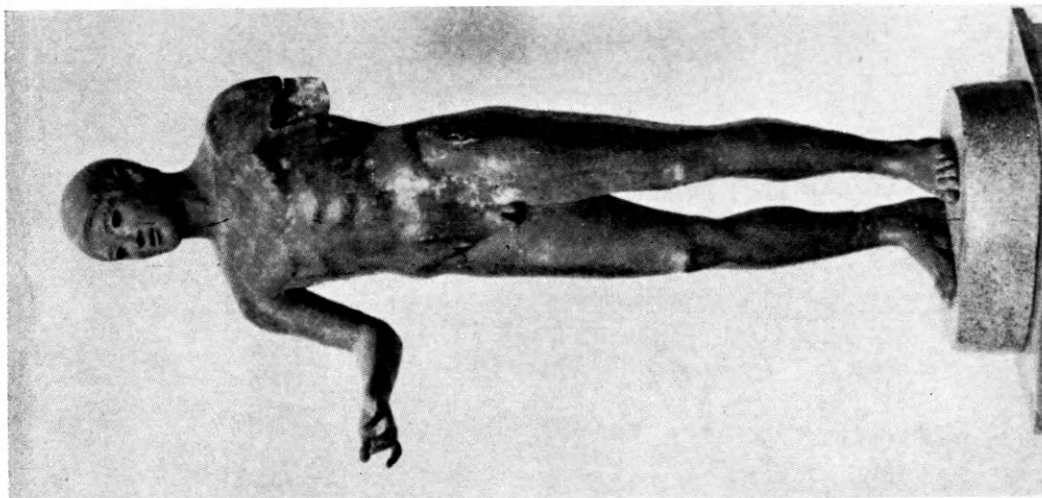
α. Κυρία πλευρά τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης.

β. Ἀριστερά πτέρυξ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης.

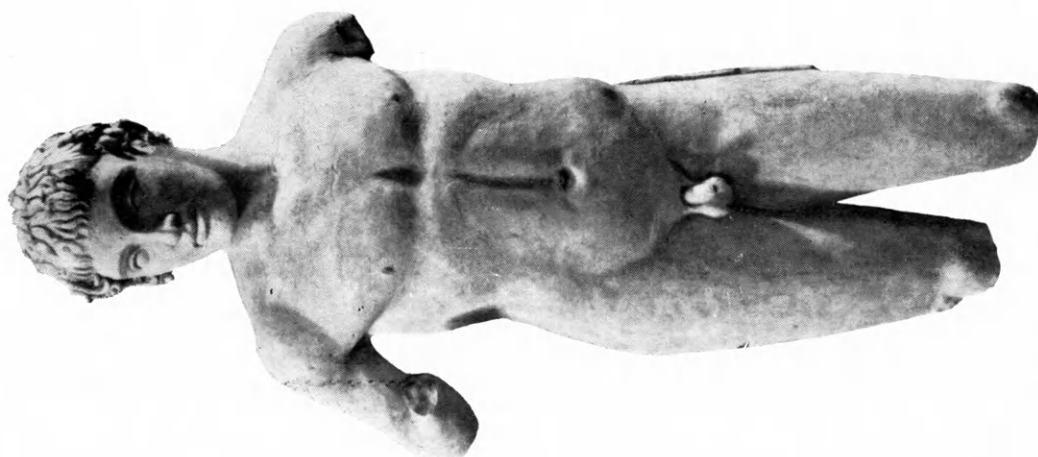
γ. Δεξιὰ πτέρυξ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης.

γ. Έφηβική μορφή ἐκ Janiculum.

β. Έφηβική πτερωτή μορφή (χορμός) τῆς κοιτίας πλεναῖς
τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστώνης.

α. Έφηβική μορφή ἐκ Veii.

β. Κεφαλή της έφηβικης μορφής του πίν. 13α εκ τών κάτω.

α. Κεφαλή της έφηβικης μορφής του πίν. 13α κατ' ένόπιον.

β. Κεφαλή της δεξιᾶς γυναικείας μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου
τῆς Βοστώνης (λεπτομέρεια τοῦ πίν. 13α).

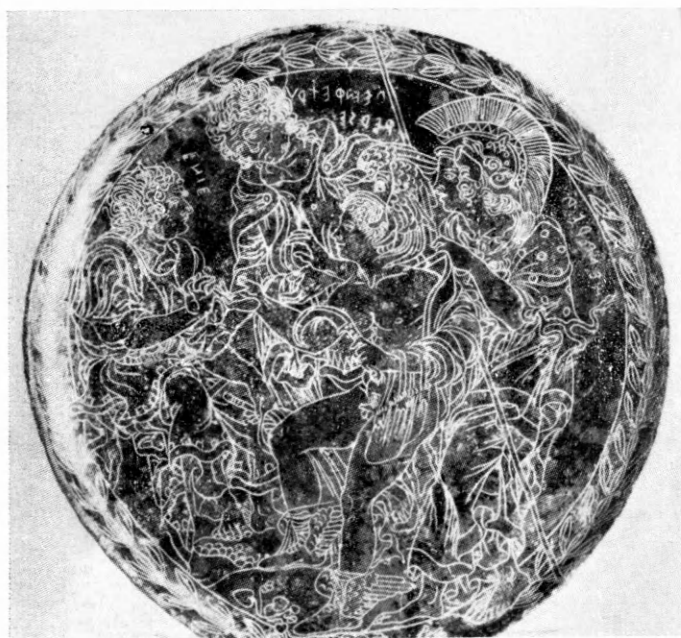
α. Κεφαλή τῆς ἀριστερᾶς γυναικείας μορφῆς τοῦ ἀναγλύφου
τῆς Βοστώνης (λεπτομέρεια τοῦ πίν. 13α).

β. Πηλίνη κεφαλή γυναίκας ἐκ Vei.

α. Πηλίνη κεφαλή Ἀθηνᾶς ἐκ Ρόμης.

α. Τυρρηνικὸν κάτοπτρον Νέας Ὑόρκης.

β. Ἀριστερά πτέρυξ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης
(λεπτομέρεια τοῦ πίν. 13β).

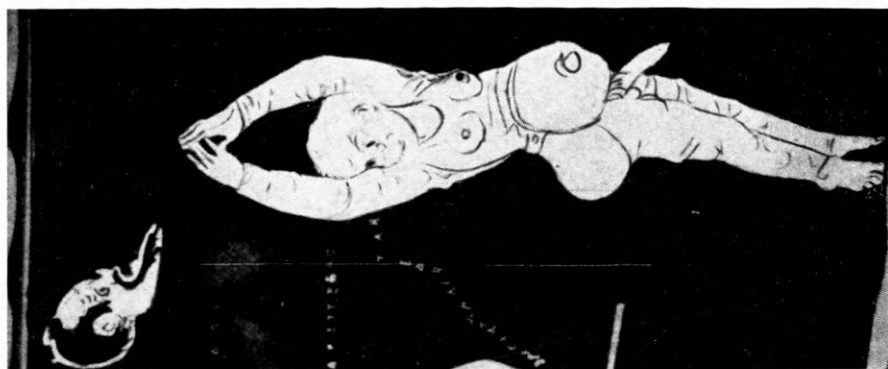
α. Άνω μέρος τοῦ κορμοῦ τῆς ἀριστερᾶς γυναικείας μορφῆς τῆς κυρίας
πλευρᾶς τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης (λεπτομέρεια τοῦ πίν. 13α).

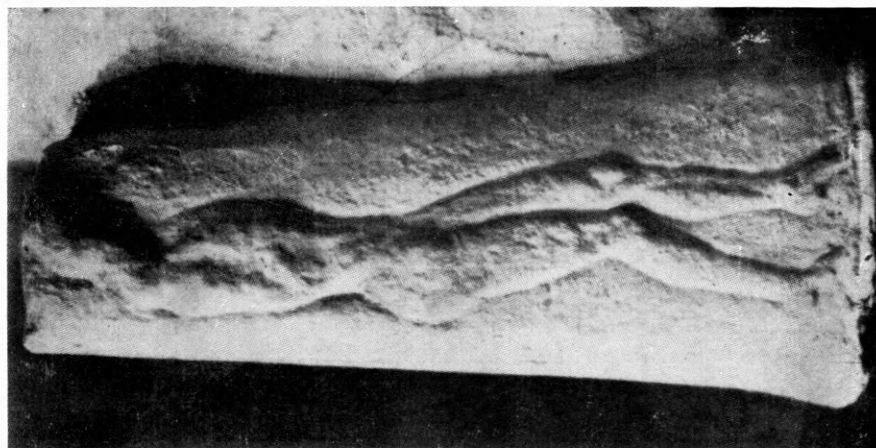
β. Δεξιὰ πτέρυξ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Βοστόνης

α. Ἀριστερά μορφή τοῦ δίσκου τοῦ ζυγοῦ τοῦ ἀναγλύρου τῆς Βοστώνης (λεπτομέρεια τοῦ πίν. 13α).

β Τμήμα παραστάσεως κρατήρος Νέας Υόρκης.

γ. Δεξιὰ μορφή τοῦ δίσκου τοῦ ζυγοῦ τοῦ ἀναγλύρου τῆς Βοστώνης (λεπτομέρεια τοῦ πίν. 13α).

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΣΙΚΕΛΙΑΙ ΘΑΝΟΝΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Ἐν τῇ εἰς τὸ περιοδικὸν *Athenische Mitteilungen* 76, 1961, σ. 81 - 106, γερμανιστὶ δημοσιευθεῖση μελέτῃ τῆς Κυρίας ΣΕΜΝΗΣ ΚΑΡΟΥΖΟΥ συνάγεται ἐκτὸς ἄλλων καὶ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Ἑρμῆς Ludovisi — ἄγαλμα ἀποδιδόμενον ὑπὸ τινων εἰς τὸν Φειδίαν — ἦτο «Ἑρμῆς Ψυχοπομπὸς» καὶ ἵστατο ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν Ἀθηναίων τῶν ἀποθανόντων εἰς τὴν παρὰ τὴν Κορώνειαν μάχην τὸ 447/6 π.Χ. Ὑποστηρίζεται ἐπίσης αὐτόθι ὅτι πρὸς τιμὴν τῶν ἐγγράφῃ ἐπίγραμμα ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους καὶ ὅτι τὴν ιδέαν τοῦ τοιοῦτου μνημείου συνέλαβεν ὁ Περικλῆς· «Κατεσκευάσθη αὐτὸ (δηλ. τὸ μνημεῖον) κατὰ διαταγὴν τοῦ Περικλέους, ὁ ὁποῖος ματαιῶς ἐπεξήγησε νὰ συγκρατήσῃ τὸν Τολμίδην ἀπὸ τὴν ἐπιχειρήσιν. Εἰς τὸ ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον εἶχε χαραχθῇ εἰς τὰ τεμάχια τοῦ μαρμάρου (τοῦ μνημείου), πιστεύει τις ὅτι ἀναγνωρίζει τὸν Σοφοκλέα. Μίαν καλύτερον συνεργαζομένην τριάδα ἀπὸ τὸν Σοφοκλέα, τὸν Περικλέα καὶ τὸν Φειδίαν δυσκόλως δυνάμεθα νὰ σκεφθῶμεν» (αὐτ. σ. 106).

Τὸ ἄνευ οὐδενὸς ἐνδοιασμοῦ ἐκφερόμενον «συμπέρασμα» τοῦτο στηρίζεται εἰς ἐρμηνευτικὸν σφάλμα τῶν ΡΕΕΚ - ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ ἐν σχέσει πρὸς ἀρχαῖον ἐλληνικὸν ἐπίγραμμα¹. Εἶναι περὶ τὸν νὰ λεχθῇ ὅτι τὰ πορίσματα ταῦτα τῆς συγγραφῆς δὲν θὰ εἶχον συναχθῇ. ἂν αὕτη εἶχε ἀσχοληθῇ περισσότερον μὲ τὸ ἐπίγραμμα. Ἦδη ὁ Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ - ΠΑΛΑΙΟΣ, ἔ. ἀ., ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ὑπὸ τῶν ΡΕΕΚ - ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ θεωρούμενον ἐπίγραμμα πρὸς τιμὴν τῶν θανόντων εἰς τὴν παρὰ τὴν Κορώνειαν μάχην κατ' ἀλήθειαν ἐποιήθη πρὸς τιμὴν τῶν ἐν Σικελίᾳ θανόντων Ἀθηναίων καὶ ὅτι ἄνευ ἀμφιβολίας ἐπὶ τῶν λίθων, ἐφ' ὧν εἶχε χαραχθῇ τὸ ἐπίγραμμα, ἵσταντο αἱ στήλαι μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἀποθανόντων.

Σήμερον ἡ ἀναπαράστασις τοῦ τάφου τῶν θανόντων ἐν Σικελίᾳ εἶναι ἐφικτή,

1 *Τλήμονες, οἷον ἀγῶνα μάχης τελέσαντες ἀέλ[τως]
ψυχὰς δαιμονίους ὠλέσας· ἐν πολέμῳ!*
*Οὐ κατὰ [δυσ]μενέων ἀνδρῶν σθένος, ἀλλὰ τις ὑμᾶς
ἡμιθέων θείαν εἴσοδον ἀντιάσας*
ἔβλαψεν πρόφρων· **U U — U ΔΕ** *δύσμαχον ἄγαν
ἐχθροῖς θηρέσας, — U U* *ὑμετέρῳ*
*σὺν κακῷ ἐξετέλεσας, βροτοῖσι δὲ πᾶσι τὸ λοιπὸν
φράζεσθαι λογίων πιστὸν ἔθηκε τέλος.*
(Κατὰ φιλολογικὴν μεταγραφὴν).

Βιβλιογραφία.

Ν. ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ - W. ΡΕΕΚ, *AM* 57, 1932, σ. 142-146:
ΡΕΕΚ, *Hermes* 68, 1933, σ. 353 - 356: Α. ΠΑΠΑ-

ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ - ΠΑΛΑΙΟΣ, *Ἀνάπλασις* 48, 1935,
σ. 20: ὁ αὐτός, *Ἰόνιος Ἀνθολογία*, τεῦχος 95-98, 1935,
σ. 10 - 12: ΡΕΕΚ, *AM* 59, 1934, σ. 252 - 256: C. M.
BOWRA, *Class. Quart.* 32, 1938, σ. 80 - 88 (= *Pro-*
blems in Greek Poetry, σ. 93 κ.ἐξ.): K. REINHARDT,
Hermes 73, 1938, σ. 234 - 237: Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥ-
ΛΟΣ - ΠΑΛΑΙΟΣ, *Ἀρχαῖαι ἐλληνικαὶ ἐπιγραφαί*, σ. 98
- 105: A. CAMERON, *Harv. Theol. Rev.* 33, 1940,
σ. 97 κ.ἐ.: ΡΕΕΚ, *Griechische Vers - Inschriften*, I,
ἀριθ. 17: ΚΑΡΟΥΖΟΥ, *AM* 76, 1961, σ. 103 - 104:
H. B. MATTINGLY, *Historia* 33, 1964, σ. 261 - 262:
D. W. BRADEN, *Hesperia* 33, 1964, σ. 25 - 27.

διότι εὐρέθη καὶ ἀνεγνωρίσθη ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας ὡς συνανήκουσα στήλη φέρουσα ὀνόματα θανόντων Ἀθηναίων (ΜΑΣΤΡΟΚΩΣΤΑΣ, ΑΕ 1955, σ. 180 - 202).

Κατόπιν λεπτομεροῦς μελέτης ὅλου τοῦ σφζομένου ὑλικοῦ τοῦ μνημείου προέβημεν εἰς τὴν ἀναπαράστασίν του. Ἴσως αὕτη νὰ εἶναι δυνατόν νὰ τροποποιηθῇ εἰς τινὰς λεπτομερείας ἀφορώσας εἰς τὸ μῆκος τοῦ μνημείου, τοῦτο ὅμως εἶναι ἐπουσιῶδες. Ἀναπαράστασιν ἀπεπειράθη καὶ ὁ D. A. BRADDEEN (*Hesperia* 33, 1964, σ. 26), ὁ ὁποῖος νομίζει ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀνήκει εἰς τοὺς ἐν Κορωνεῖα θανόντας καὶ χρησιμοποιεῖ ὡς ἐπιχείρημα τὸ γεγονός ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐπιγράμματος ὑπάρχει ῥῶ μὲ οὐράν, R. Δὲν ἀνέφερεν ὅμως ὅτι ὑπάρχει καὶ ῥῶ χωρὶς οὐράν, P. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθῶμεν διὰ ποίους λόγους θὰ ἀπηγορεύετο εἰς Ἀθηναῖον χαράκτην νὰ γράψῃ ῥῶ μὲ οὐράν μετὰ τὸ 446 π.Χ. Θὰ πρέπη νὰ καταλάβουν μίαν ἡμέραν οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰς ἐπιγραφάς, ὅτι τὰ σχήματα τῶν γραμμάτων δὲν ἤλλαξαν κατόπιν νομοθετικῆς πράξεως καὶ ὅτι σχετικὴν μόνον σημασίαν ἔχουν διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν ἐπιγραφῶν. Ἡ ὑπὸ τοῦ ΜΑΣΤΡΟΚΩΣΤΑ δημοσιευθεῖσα στήλη τῶν θανόντων ἐν Σικελίᾳ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι δὲν πρέπει νὰ πιστεύωμεν εἰς παρομοίας σχολαστικότητας. Μεταξὺ τῶν ὀνομάτων τῆς στήλης (V 20) ἔχει χαραχθῇ καὶ τὸ ὄνομα ΦΡΥΝΟΣ. Τὰ γράμματα φῖ, ῥῶ, ὕ ψιλὸν καὶ νῦ εἶναι τόσον ἀρχαῖζοντα ὥστε, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ χρονολογήσωμεν ἐξ αὐτῶν τὴν ἐπιγραφὴν, θὰ ἔπρεπε νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἐχαράχθη περὶ τὸ 500 π.Χ.

Τὸ μνημεῖον, ὅπως τὸ ἀναπαρέστησεν ὁ BRADDEEN, δὲν παρέχει ἱκανοποιητικὴν ὄψιν καὶ νομίζω ὅτι τοιοῦτο ἄκομψον καὶ ἀνελλήνιστον κατασκευάσμα ἦτο ἀδύνατον νὰ σχεδιασθῇ ἀπὸ Ἀθηναῖον ἀρχιτέκτονα τοῦ 5^{ου} αἰ. π.Χ.

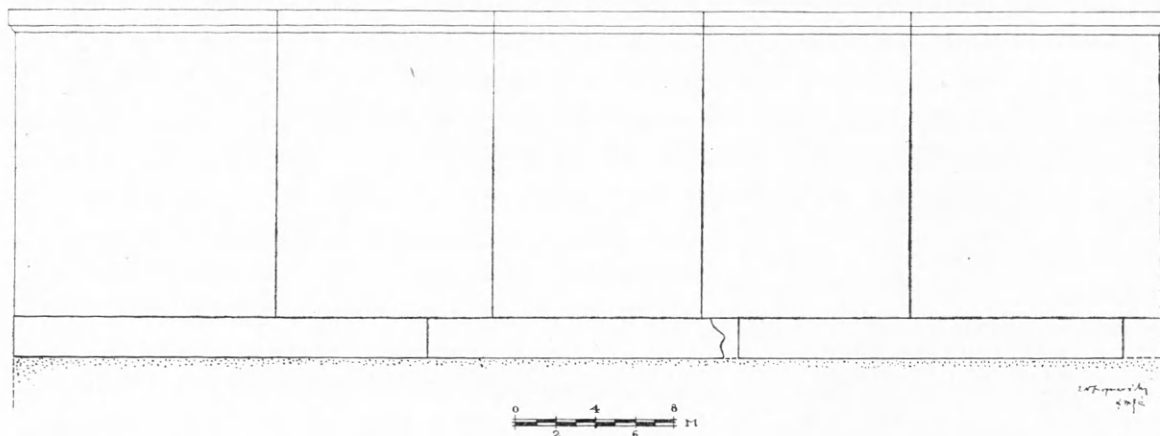
Ἡ εὕρεσις τῆς στήλης μὲ ὀνόματα θανόντων ἐν Σικελίᾳ ἐβεβαίωσε πανηγυρικῶς τὴν ἄποψιν τοῦ Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ, ὅτι καὶ τὸ ἐπίγραμμα ἀνήκει εἰς τοὺς θανόντας ἐν Σικελίᾳ, διότι αὕτη προσαρμόζεται κατὰ τρόπον ἀναντίρρητον εἰς τοὺς ὀγκολίθους τοὺς φέροντας τὸ ἐπίγραμμα, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ χρονολογοῦνται κατὰ προσέγγισιν μὲν ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων, ἀκριβῶς δὲ μόνον ἐκ τοῦ περιεχομένου των. Οὕτω τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπίγραμμα, ἐκ μὲν τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων θὰ ἐτίθετο εἰς τὸ β' ἡμισυ τοῦ 5^{ου} αἰ. π.Χ., τὸ περιεχόμενόν του ὅμως μᾶς ὁδηγεῖ ἀσφαλῶς εἰς τοὺς νεκροὺς τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας.

Ἐκ τοῦ μνημείου τῶν ἐν Σικελίᾳ θανόντων Ἀθηναίων σφίζονται νῦν: 1) Τρεῖς ἐνεπίγραφοι λίθοι φέροντες τὸ πρὸς τιμὴν τῶν θανόντων ἐπίγραμμα (ΕΜ 12746α 12746β καὶ 12747) καὶ ἀπαρτίζοντες τὸ ἄνω μέρος τῆς κρηπίδος τοῦ μνήματος ἐπὶ ταύτης ἴσταντο αἱ στήλαι αἱ ἔχουσαι ἀναγεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν θανόντων Ἀθηναίων. 2) Ἡ τετάρτη ἐξ ἀριστερῶν ὡς πρὸς τὸν θεατὴν στήλη, περιέχουσα τὰ ὀνόματα τῶν θανόντων δύο φυλῶν, τῆς Αἰαντίδος καὶ τῆς Ἀντιοχίδος, εἰς δύο στήλας ἐκάστης, καὶ μίαν στήλην ὀνομάτων τῆς Ἰπποθωντίδος φυλῆς (ΕΜ 13190). Ὁ ΜΑΣΤΡΟΚΩΣΤΑΣ, ΑΕ 1955, σ. 185, ἐπίστευσεν ὅτι ἡ ἐν IG I², 954 στήλη, ἡ ὁποία φέρει κατάλογον ὀνομάτων θανόντων ἐν πολέμῳ, ἀπετέλει μέρος τοῦ ἐπιτυμβίου μνημείου τῶν ἐν Σικελίᾳ θανόντων Ἀθηναίων. Τοῦτο εἶναι

ἀπαράδεκτον διότι α) Τὸ σύστημα γραφῆς εἶναι διάφορον, ὡς παραδέχεται καὶ ὁ ἴδιος ὁ ΜΑΣΤΡΟΚΩΣΤΑΣ, ἔ.ἀ. σ. 185. β) Ὁ τόρμος προσαρμογῆς εἶναι διάφορος καὶ γ) διότι εἶναι διαφόρου πάχους¹.

Μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν παραλλήλων μνημείων τοῦ δημοσίου σήματος καὶ ἄλλων ἐν τῷ Κεραμειῷ σημάτων προέβημεν εἰς τὴν κατωτέρω ἀναπαράστασιν, εἰκ. 1 (κατ' ἐνώπιον), εἰκ. 2 (ἐκ τοῦ πλαγίου).

Ἐπὶ τοῦ μνημείου ἴσταντο πέντε στήλαι· αἱ δύο ἀκραῖαι ἦσαν μήκους κατὰ τὴν βάσιν + 1.315 αἱ δὲ λοιπαὶ τρεῖς, ἡ μὲν πρώτη συμφώνως πρὸς τοὺς ὑπάρχοντας τόρμους + 1.09· αἱ διαστάσεις τῆς δευτέρας δὲν εἶναι γνωσταί. Τὸ μήκος τῆς τρίτης (ΕΜ 13190) εἶναι σήμερον + 1.025 ἀλλ' ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι εἰς τὴν ἀρχαιότητα θὰ ἦτο κατὰ τι μεγαλυτέρα. Ἐπειδὴ εἰς τὴν σφζομένην στήλην ἔχουν

Εἰκ. 1. Ἀναπαράστασις τοῦ μνημείου κατ' ἐνώπιον.

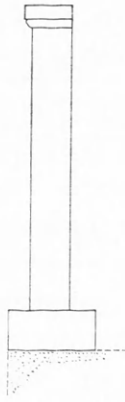
γραφῇ τὰ ὀνόματα τῶν νεκρῶν $2\frac{1}{2}$ φυλῶν, ἔπεται ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν νεκρῶν καὶ τῶν δέκα ἀττικῶν φυλῶν θὰ εἶχον γραφῇ ἐπὶ τῶν τεσσάρων στηλῶν τοῦ μνημείου. Ἡ ἀνευρεθεῖσα στήλη, τετάρτη κατὰ σειρὰν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ μνημείου, περιέχει τὰ ὀνόματα τῆς Ἱπποθωντίδος, τῆς Αἰαντίδος καὶ τῆς Ἀντιοχίδος φυλῆς. Ἐπειδὴ ἡ Ἀντιοχίς φυλὴ εἶναι ἡ τελευταία συμφώνως πρὸς τὴν δημοσίαν τάξιν τῶν φυλῶν ἐν Ἀθήναις, προκύπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐπὶ τῆς πέμπτης στήλης δὲν εἶχον ἀναγραφῇ ὀνόματα Ἀθηναίων στρατιωτῶν. Ἀντιθέτως ἡ πρώτη στήλη ἄνευ ἀμφιβολίας περιελάμβανε καὶ ὀνόματα Ἀθηναίων στρατιωτῶν.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶδε καὶ περιέγραψεν ὁ περιηγητὴς Πausanias, I 29. 11-13. Ἐκ τῆς περιγραφῆς του δυνάμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν, τί εἶχεν ἀναγραφῇ ἐπὶ τῶν στηλῶν. Μετὰ δὲ τοὺς ἀποθανόντας ἐν Κορίνθῳ στήλην ἐπὶ τοῖσδε ἐστάναι τὴν αὐτὴν σημαίνει τὰ ἐλεγεία, τοῖς μὲν ἐν Εὐβοίᾳ καὶ Χίῳ τελευτήσασιν, τοὺς δὲ ἐπὶ τοῖς

1 Εἰς τὸ αὐτὸ μνημεῖον κατὰ τὸν ΜΑΣΤΡΟΚΩΣΤΑΝ ἀνήκει καὶ γωνιαῖος λίθος ἐκ πώρου (ΕΜ 13304), εὐρεθεὶς ὁμοῦ μετὰ τῆς στήλης (ΕΜ 13190). Ἐπειδὴ δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ λίθος αὐτὸς ἀνήκει εἰς τὸ μνη-

μεῖον τῶν ἐν Σικελίᾳ θανόντων Ἀθηναίων, δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν εἰς τὴν προτεινομένην ἀναπαράστασιν· πάντως εἶναι δυνατόν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι προέρχεται ἀπὸ παρόμοιον μνημεῖον τοῦ δημοσίου σήματος.

ἐσχάτοις τῆς Ἀσιανῆς ἡπείρου διαφθαρῆναι δηλοῖ, τοὺς δὲ ἐν Σικελίᾳ. Γεγραμμένοι δὲ εἰσιν οἱ τε στρατηγοὶ πλὴν Νικίου, καὶ τῶν στρατιωτῶν ὁμοῦ τοῖς ἀστοῖς Πλαταιεῖς· Νικίας δὲ ἐπὶ τῷδε παρείθη, γράφω δὲ οὐδὲν διάφορον ἢ Φίλιστος, ὃς ἔφη Δημοσθένην μὲν σπονδὰς ποιήσασθαι τοῖς ἄλλοις πλὴν αὐτοῦ καὶ ὡς ἡλίσκετο αὐτὸν ἐπιχειρεῖν ἀποκτεῖναι, Νικία δὲ τὴν παράδοσιν ἐθελοντῇ γενέσθαι· τούτων ἔνεκα οὐκ ἐνεγράφη Νικίας τῇ στήλῃ, καταγνωσθεὶς αἰχμάλωτος ἐθελοντῆς εἶναι καὶ οὐκ ἀνὴρ πολέμῳ πρόπων.

Εἰκ. 2.
Πλαγία ὄψις.

Ἐπὶ τοῦ κυματίου τῶν στηλῶν ἐφέρετο πιθανῶς φράσις τις, ὡς Ἀθηναῖοι καὶ Πλαταιέων οἶδε ἐν τῷ πολέμῳ ἀπέθανον (πρβλ. IG I², 953). Ἐπὶ τῆς πρώτης στήλης εἶχον ἀναγραφῇ τὰ ὀνόματα τῶν στρατηγῶν καὶ τὰ ὀνόματα ἄλλων στρατιωτικῶν κατὰ τὴν τάξιν τῶν φυλῶν. Εἰς τὴν τελευταίαν στήλην εὐρίσκοντο «τὰ ἐλεγεία», τὰ ὅποια ἐδήλουν τοὺς τόπους, ὅπου ἐφονεύθησαν πολεμοῦντες. Ἡ φράσις τοῦ Πανσανίου «Ἀσιανῆς ἡπείρου» ἀντὶ Ἀσίας εἶναι προφανῶς ποιητικὴ καὶ ἀνήκει εἰς τὰ ἐλεγεία. Φαίνεται ὅτι εἶχε γραφῇ ἐν ἐπίγραμμα διὰ τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ καὶ Χίῳ τελευτήσαντας καὶ ἄλλο διὰ τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Τὸ ἐλεγεῖον τῶν ἐν Σικελίᾳ θανόντων, ἐπειδὴ οὗτοι ἀπετέλουν τὸ μέγιστον ποσοστὸν τῶν νεκρῶν καὶ ἐπειδὴ ἡ Σικελικὴ ἐκστρατεία ἦτο τὸ μέγιστον πολεμικὸν γεγονός, εἶχε γραφῇ χωριστὰ εἰς τὴν βάσιν τῶν στηλῶν εἰς θέσιν περίοπτον.

Ἀναπαράστασιν τοῦ μνημείου τούτου ἀπεπειράθη καὶ ὁ ΜΑ-ΣΤΡΟΚΩΣΤΑΣ, ΑΕ 1955, σ. 200, μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ι. ΤΡΑΥΛΟΥ. Εἰς τὴν ἀναπαράστασιν αὐτὴν δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ ἐνεπίγραφος κρηπίς, ἡ ὁποία μόνη δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν πάσης ἀναπαραστιάσεως.

ΚΟΡΥΔΟΣ

ΚΡΑΝΟΣ ΕΧΩΝ ΚΑΙ ΔΟΡΥ

Ὁ CHARLES DUGAS ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον ἐν BCH 70, 1946, σ. 172-178 ἐρυθρόμορφον ἀττικήν ἀρυβαλλικὴν λήκυθον¹ (εἰκ. 1) τοῦ τύπου τοῦ ἀπαντῶντος κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ 5ου, ὡς καὶ κατὰ τὸν 4ον² π. Χ. αἰῶνα. Ἡ λήκυθος αὕτη ἀνῆκε τότε εἰς ἰδιωτικὴν συλλογὴν.

Ἐν τῇ δημοσιεύσει τοῦ αὐτῇ ἐτόνιζεν ἐξ ἀρχῆς τὸ ἴδιον διαφέρον τῆς παραστάσεως ὀφειλόμενον εἰς τὴν σπάνιν τοῦ θέματος, πρὸς τούτοις δὲ ὅτι πρόκειται περὶ κορυδαλλοῦ φέροντος κράνος, ἀσπίδα καὶ δόρυ³ (εἰκ. 2): τὸ γεγονὸς δὲ αὐτὸ ἔθετεν ὠρισμένα προβλήματα, ἅτινα καὶ παρέμενον, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ, ἄλυστα⁴.

Ὅτι πρόκειται περὶ κορυδαλλοῦ, δηλοῦσι πρᾶγματι ἅπαντα τὰ ἀποδιδόμενα χαρακτηριστικά του, ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ λεπτοφυοῦς σώματός του, ἥτοι τὸ βραχὺ ράμφος του, αἱ ὀξύληκτοι καὶ ἀρκοῦντως μακραὶ πτέρυγές του, ἔτι δὲ οἱ βραχεῖς δάκτυλοι τῶν ποδῶν του, ὧν ὁ ὀπίσθιος φέρει τὸν γνῶριμον μακρότατον καὶ ἐλάχιστα κεκαμμένον ὄνυχα.

Κόρυδος εἶναι ἡ ἀρχικὴ ἀρχαία ἐλληνικὴ καὶ *alauda* ἡ λατινικὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ. Ἐτυμολογεῖται δὲ παρὰ πάντων⁵ ἡ λέξις ἐκ τοῦ *κόρυς* (= κράνος - περικεφαλαία) καὶ τοῦ προσφύματος -δο-. Ὡς δὲ θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὑφίσταται αἰτιολογικὸς μῦθος τῆς ὀνομασίας αὐτῆς *κόρυδος*.

Ὁ DUGAS ἔθετε τὸ ἐρώτημα⁶: «τί ἤθελε νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς ὁ καλλιτέχνης;» προέβαινε δὲ εἰς διαφόρους συλλογισμοὺς προκειμένου νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν παράστασιν τοῦ ἐν πλήρει πολεμικῇ ἐξαρτήσῃ εἰκονιζομένου κορυδαλλοῦ, διὰ τοὺς ὁποίους καὶ

Εἰκ. 1. Ἀρυβαλλικὴ λήκυθος ἰδιωτικῆς συλλογῆς Ἀθηνῶν.

1 Περὶ τοῦ ὅρου παρ' ἡμῖν, ἰδὲ προσέτι Θ. Α. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀρυβαλλικὴ λήκυθος τῆς συλλογῆς Δ. Σισιλιάνου μετὰ πλαστῆς μελανομόρφου παραστάσεως, Πολέμων 5, σ. 157 - 160.

2 RICHTER - MILNE, Shapes and Names (type III σ. 15).

3 Ὅτι πρόκειται περὶ κορυδαλλοῦ δέχεται καὶ ὁ Μ. NILSSON ἐν MMR², σ. 492 καὶ σημ. 28.

4 BCH ἔ. ἀ. σ. 175.

5 Τελευταίως Η. FRISK, Griechisches Etymologisches Wörterbuch ἐν λέξει.

6 BCH ἔ. ἀ. σ. 177.

ὁ ἴδιος ἐξεδήλωνεν ἐμφανῶς τὴν ἀμφιβολίαν του. Κατέληγεν εἰς τὴν παροδοχὴν τοῦ γεγονότος ὅτι «ἢ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ 5^{ου} αἰῶνος τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις ἐμφανιζομένη κωμωδία ἠρέσκετο εἰς θεατρικὰ ἔργα, εἰς τὰ ὅποια μετεῖχον χοροὶ ζῶων (SCHMID - STÄHLIN, Griech. Literaturgeschichte I, 2, σ. 525) καὶ ὅτι τὸ γεγονός αὐτὸ δεικνύει εἰς ἡμᾶς ὅτι ἡ ἀπόδοσις εἰς αὐτὸ τὸ πτηνὸν μιᾶς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως ἀποτελεῖ συνήθη ἐπινόησιν τῆς δημιουργοῦ δυνάμεως τῆς φαντασίας τῶν χρόνων ἐκείνων· μὴ λησμονῶμεν δὲ ὅτι ὁ μῦθος θεμελιούται ἐπ' αὐτῆς τῆς ιδέας καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἀφηγήσεως ἀπολαύει τῆς λαϊκῆς ἐπιδοκιμα-

Εἰκ. 2. Ἡ παράστασις τοῦ κορύδου ἐπὶ τῆς ἀρκαδικῆς ληκύθου.

σίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ 5^{ου} μ. Χ. αἰῶνος. Ὑπάρχει τὸ περιβάλλον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ ὁποῖον δικαιολογεῖ τὴν ἐξεργασίαν αὐτοῦ τοῦ θέματος: ἐκεῖ ὅπου πρὸ ἡμίσεος αἰῶνος οἱ κορίνθιοι ἀγγειογράφοι ἐξωγράφουν μονοτόνους στρατιωτικὰς παρελάσεις (PAYNE, NC, σ. 320), εἰς εὐφυῆς ἀθηναῖος καλλιτέχνης ἐπενόησε νὰ σχεδιογραφῇ αὐτὸν τὸν περρωτὸν πολεμιστήν, τοῦ ὁποίου οἱ ἀνοικτοὶ ὄνυχες καὶ τὸ προβαλλόμενον ράμφος ἐκκαλοῦν ἐξ ἀρχῆς τὸν περρωτὸν ἐξάγγελον τοῦ Ἀριστοφάνους (Ὀρνιθεὺς 1168 - 69)» :

*ἀλλ' ὅδε φύλαξ γὰρ τῶν ἐκεῖθεν ἄγγελος
ἐσθεῖ πρὸς ἡμᾶς δεῦρο πυρρίχην βλέπων*

Τὸ ἀποδημητικὸν αὐτὸ πτηνὸν συνδέεται πρὸς διαφόρους μύθους, ἐξ ὧν μνημονεύομεν τοὺς παρ' Αἰσώπῳ ὑπ' ἀριθ. 207, 271¹, ἰδίᾳ δὲ τὸν παρ' Ἀριστοφάνει (Ὀρνιθεὺς 471 κέξ.):

¹ Corpus Fabularum Aesopiarum, ed H. Hunger, Lipsiae 1959.

ΠΙ.: ἀμαθὴς γὰρ ἔφυς κοῦ πολυπράγμων, οὐδ' Αἴσωπον πεπάτηκας,
ὃς ἔφασκε λέγων κορυδὸν πάντων πρώτην ὄρνιθα γενέσθαι,
προτέραν τῆς γῆς, κἄπειτα νόσω τὸν πατέρ' αὐτῆς ἀποθνήσκειν·
γῆν δ' οὐκ εἶναι, τὸν δὲ προκεῖσθαι πεμπταῖον· τὴν δ' ἀποροῦσαν
ὕπ' ἀμηχανίας τὸν πατέρ' αὐτῆς ἐν τῇ κεφαλῇ κατορύξαι.

ΕΥ.: ὁ πατὴρ ἄρα τῆς κορυδοῦ νυνὶ κεῖται τεθνεὺς κεφαλῇσιν
(προσέτι δὲ παρὰ Θεοκρίτῳ VII 23 καὶ Γαληνῷ Περὶ τῆς τῶν ἀπλῶν φαρμάκων
κράσεως καὶ δυνάμεως, βιβλίον Λ (λζ')). Ὁ μῦθος οὗτος ἐξηγεῖ τίνι τρόπῳ ἀπέ-
κτησεν ὁ κορυδαλλὸς τὴν «ἀνάστασιν αὐτὴν τῶν τριχῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του». Συχνὰ λοιπὸν ἐτροφοδότησεν, ὡς ἀντιλαμβανόμεθα, ὁ κορυδαλλὸς ὑποθέσεις μύ-
θων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Πρὸς συσχετισμὸν δὲ πρὸς τὸ θέμα τῆς παραστά-
σεως τῆς ληκύθου ἡμῶν δυνάμεθα νὰ χωρήσωμεν ἔτι περαιτέρω ἀναφέροντες τὸν
γνωστὸν περὶ κορυδαλλοῦ παρὰ Πλουτάρχῳ¹ μῦθον, ἀναφερόμενον ἀμέσως εἰς τὴν
παραστάσιν τῆς ἀρυβαλλικῆς αὐτῆς ληκύθου, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τὸν ἀκριβέστερον
ὑπομνηματισμόν.

Ἐν τῷ περὶ ἀδολεσχίας τοῦ Πλουτάρχου ἀποτελεῖ ἡ ἀκολουθοῦσα διήγησις
ἐν τῶν χαρακτηριστικωτέρων παραδειγμάτων περὶ τῶν μὴ κρατούντων τὰ ἀπόρ-
ρητα· ἔχει δὲ οὕτω:

Ἡ Ῥωμαίων σύγκλητος ἀπόρρητόν τινα βουλὴν ἐβουλεύετο καθ' αὐτὴν ἐπὶ πολ-
λὰς ἡμέρας· ἀσάφειαν δὲ πολλὴν καὶ ὑπόνοιαν ἔχοντος τοῦ πράγματος, γυνὴ
τ' ἄλλα σόφρων, γυνὴ δέ, προσέκειτο τῷ ἑαυτῆς ἀνδρί, λιπαρῶς δεομένη πνυθέσθαι
τἀπόρρητον· ὄρκοι δὲ καὶ κατάραι περὶ σιωπῆς ἐγίγνοντο καὶ δάκρυα ποτινωμένης αὐ-
τῆς, ὡς πίστιν οὐκ ἐχούσης. ὁ δὲ Ῥωμαῖος ἐξελέγξαι βουλόμενος αὐτῆς τὴν ἀβελτε-
ρίαν «νικᾷς, ὦ γύναι», εἶπεν, «ἀλλ' ἄκουε φοβερὸν πρᾶγμα καὶ τεράστιον· προσήγ-
γελται γὰρ ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἱερέων κόρυδον ὦφθαι πετόμενον κράνος ἔχοντα χρυσοῦν
καὶ δόρυ· σκεπτόμεθα δὴ τὸ τέρας εἴτε χρηστὸν εἴτε φαῦλόν ἐστι, καὶ συνδιαποροῦμεν
τοῖς μάντεσιν· ἀλλὰ σιώπα». ταῦτ' εἰπὼν ὥχεται εἰς τὴν ἀγοράν· ἡ δὲ τῶν θεραπαινί-
δων εὐθὺς ἐφελκυσσάμενη τὴν πρώτην εἰσελθοῦσαν, ἔπαιε τὸ σιῆθος αὐτῆς καὶ τὰς
τρίχας ἐσπάραιεν «οἷμοι» λέγουσα «τάνδρὸς καὶ τῆς πατρίδος· τί πεισόμεθα;» βουλο-
μένη καὶ διδάσκουσα τὴν θεραπαινίδα εἰπεῖν «τί γὰρ γέγονεν;» ὡς δ' οὖν πνυθομένης
διηγῆσατο καὶ προσέθηκε τὸν κοινὸν ἀπάσης ἀδολεσχίας ἐπιδόξον, τὸ «ταῦτα μηδενὶ
φράσης ἀλλὰ σιώπα», οὐ φθάνει τὸ θεραπαινίδιον ἀποχωρῆσαι αὐτῆς, καὶ τῶν ὁμο-
δούλων εὐθὺς ἦν μάλιστ' εἶδε σχολάζουσιν ἐμβάλλει τὸν λόγον· ἐκείνη δὲ τῷ ἐραστῇ
παραγενομένῳ πρὸς αὐτὴν ἔφρασεν. οὕτω δ' εἰς ἀγοράν τοῦ διηγήματος ἐκφυλισθέν-
τος ὥστε προλαβεῖν τὸν πλασάμενον τὴν φήμην, ἀπαντήσας τις αὐτῷ τῶν γνωρίμων
«ἀρτίως» εἶπεν «οἴκοθεν εἰς ἀγοράν καταβαίνεις;» «ἀρτίως» ἔφη ἐκεῖνος. «οὐκοῦν
οὐδὲν ἀκήκοας;» «γέγονε γὰρ τι καινόν;» «ἀλλὰ κόρυδος ὦπται πετόμενος κράνος
ἔχων χρυσοῦν καὶ δόρυ, καὶ μέλλουσι περὶ τούτου σύγκλητον ἔχειν οἱ ἄρχοντες». κά-
κεῖνος γελάσας «φεῦ τοῦ τάχους» εἶπεν «ὦ γύναι, τὸ καὶ φθᾶσαι με τὸν λόγον εἰς

1 Περὶ ἀδολεσχίας, 11 (Ἡθικά 507B ἐ., ἔκδ. Γ. Ν. Βερναρδάκη, τ. III).

ἀγορὰν προελθόντα.» τοὺς μὲν οὖν ἄρχοντας ἐντυχὼν ἀπήλλαξε τῆς ταραχῆς· τὴν δὲ γυναικα τιμωρούμενος, ὡς οἶκαδ' εἰσῆλθεν, «ἀπώλεσας μ'» εἶπεν «ὦ γύναι· τὸ γὰρ ἀπόρρητον ἐκ τῆς ἐμῆς οἰκίας πεφώραται δεδημοσιωμένον· ὥστε μοι φευκτέον ἐστὶ τὴν πατρίδα διὰ τὴν σὴν ἀκρασίαν». τρεπομένης δὲ πρὸς ἄρνησιν αὐτῆς καὶ λεγούσης «οὐ γὰρ ταῦτα μετὰ τριακοσίων ἤκουσας;» «ποίων» ἔφη «τριακοσίων; σοῦ βιασαμένης, ἐπλάσάμην ἀποπειρώμενος». οὗτος μὲν οὖν ἀσφαλῶς πάνυ καὶ μετ' εὐλαβείας, ὥσπερ εἰς ἀγγεῖον σαθρὸν οὐκ οἶνον οὐκ ἔλαιον ἀλλ' ὕδωρ ἐγχεάς, ἐπέιρασεν τὴν γυναικα.

Πρὸς αὐτὴν τὴν διήγησιν ἀνταποκρίνεται πλήρως ἡ παράστασις τῆς ληκύθου τὸ ὅτι κατὰ τὸν Πλούταρχον τὸ ὄλον ἔλαβε χώραν ἐν Ῥώμῃ δὲν ἀποκλείει τὴν πιθανὴν καὶ βάσιμον ὑπόθεσιν ὅτι δύναται νὰ ἀποτελῇ ἡ διήγησις αὕτη ἐπανάληψιν ἢ νεωτέραν ἔκδοσιν ἐτέρας παλαιότερας διηγήσεως λαβούσης χώραν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν. Ὑπὲρ μιᾶς τοιαύτης ὑποθέσεως συνηγοροῦσιν ἔνια στοιχεῖα· οὕτω σημειοῦμεν ὅτι κατὰ τὸν Θωμᾶν Μάγιστρον ὁ τύπος κόρυδος εἶναι ἀττικὸς: ἔστι δὲ τὸ μὲν κόρυδος ἀττικόν¹, ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχε δῆμος Κορυδαλλός, προσέτι δὲ ὅτι οἱ κόρυδοι ἦσαν ἱερὰ πτηνὰ τῆς Γῆς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς: «κόρυδοι Γῆς καὶ Ἀθηνᾶς ἱεροί»².

Ἡ διάδοσις λοιπὸν τῆς διηγήσεως αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν δημοτικότητα, ἣς ἔχαιρεν ὁ κορυδαλλὸς καὶ πρὸς τὴν ἀνάμειξιν καὶ χρῆσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς μύθους τῆς ἀρχαιότητος. Ἐπόμενον θὰ ἦτο μία μικρὰ παραλλαγή νὰ ἐπῆλθε μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου, ὡς τὸ γεγονὸς ὅτι παρὰ Πλουτάρχῳ οὐδεμίαν ἔχομεν μνείαν περὶ τῆς ἀσπίδος, ἣν φέρει ὁ κορυδαλλὸς ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀρμβαλλικῆς ληκύθου. Ἀνεξαρτήτως τούτου ὅμως δυνάμεθα πλέον νὰ δεχθῶμεν τὴν ὀρθότητα αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΥΛ. ΚΟΡΡΕΣ

¹ THOMAE MAGISTRI Ecloga Vocum Atticarum ed. Fr. Ritschel, 1833, σ. 213.

² Παρά CHR. AUG. LOBECK, Aglaophamus, II, σ. 980, σημ. d.

ΑΓΓΕΙΑ ΤΟΥ 4^{ου} ΑΙΩΝΟΣ π. Χ. ΕΚ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ ΤΗΣ ΑΜΦΙΠΟΛΕΩΣ

Αί ανασκαφαί εις τὴν περιοχὴν τῆς Ἀμφιπόλεως ἤρχισαν συστηματικῶς τὸ 1956 καὶ ἔκτοτε συνεχίζονται. Αἱ ανασκαφικαὶ ἐργασίαι μέχρι τοῦ ἔτους 1960 εἶχον κυρίως ὡς σκοπὸν τὴν ὅσον τὸ δυνατόν ἐξαντλητικὴν ἔρευναν τῶν περιοχῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον ἐπισημανθῇ μεγάλαι ἢ μικραὶ συστάδες τάφων¹. Οὕτω ἀπεκαλύφθη καὶ ἠρευνήθη συστηματικῶς μεγάλος ἀριθμὸς τάφων, οἱ παλαιότεροι τῶν ὁποίων ἀνάγονται εἰς τὸν 4^{ον} π. Χ. αἰῶνα. Εἰς τὰς μέχρι τοῦδε ἐκθέσεις τῶν ανασκαφῶν ἐχρησιμοποιήθη συνοπτικῶς πάντοτε ὁ ὅρος «Ἑλληνιστικὴ νεκρόπολις» ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ εὐρημάτων τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων. Τὰ περισσότερα ὅμως ἐκ τῶν δημοσιευομένων κατωτέρω ἀγγείων², ἅτινα εἶναι τὰ παλαιότερα χρονολογικῶς ἐκ τῆς ὥς ἄνω «νεκροπόλεως», καλύπτουν ὁλόκληρον τὸν 4^{ον} αἰῶνα καὶ οὐχὶ μόνον τὴν «Ἑλληνιστικὴν περίοδον» τούτου.

ΑΓΓΕΙΑ ΜΕ ΕΡΥΘΡΟΜΟΡΦΟΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΝ

Οἱ τύποι τῶν ἀγγείων εἶναι οἱ κατ' ἐξοχὴν προτιμώμενοι τὸν 4^{ον} αἰῶνα, ἥτοι κρατῆρες κωδωνόσχημοι, πελίκαι, ὑδρίαι, ἀσκοὶ καὶ ληκύθια. Ὁρισμέναι ἐκ τῶν παραστάσεων τῶν ἀγγείων τούτων εἶναι ἐνδιαφέρουσαι, λόγῳ τῶν παραλλαγῶν, προσφιλῶν εἰς τοὺς ἀγγειογράφους τῆς ἐποχῆς μύθων, τὰς ὁποίας ἀπεικονίζουν.

Πελίκη ἀρ. εὐρ. 443 (πίν. 21α). Τάφος 70 (21.9.1956).

Ύψος: 0.193 μ. Διάμ. βάσεως: 0.78 μ. Διάμ. χεῖλους: 0.012 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν τεμαχίων συγκολληθέντων. Τὸ χεῖλος καὶ τὸ ἄνω πλαίσιον τῆς παραστάσεως κοσμοῦνται διὰ ἰωνικοῦ κυματίου, ἐνῶ τὸ κάτω πλαίσιον διὰ κυματοειδοῦς κοσμήματος (laufende Hunde).

*Ὅψις Α: Κεφαλὴ γυναικὸς ἐστραμμένη πρὸς τὰ δεξιὰ φέρουσα φρυγικὸν κάλυμμα κοσμοῦμενον διὰ κοκκίδων καὶ κυματοειδοῦς ταινίας μελανοῦ χρώματος. Ἡ ἐπίδερμις τοῦ προσώπου τῆς ἀποδίδεται διὰ λευκοῦ χρώματος, ἐνῶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου καὶ λεπτομέρειαι τῆς κόμης διὰ πορτοκαλόχρου. Ἀντωπὸς πρὸς αὐτὴν ἴσταται γρύψ (προτομή). Τὸ σῶμά του ἀποδίδεται διὰ λευκοῦ χρώματος, αἱ

¹ ΠΑΕ 1956, 141-142, 1957, 70-72 καὶ 1959, 42-46, 1960, 67-73. Τὸ Ἔργον 1956, 54-57, 1957, 36-40, 1958, 71-76 καὶ 1959, 37-44. 1960, 67-77.

² Εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν διευθύνοντα τὰς ανασκαφὰς Ἐφορον Ἀρχαιοτήτων κ. Δ. Λαζαρίδην διὰ τὴν πα-

ραχώρησιν τῆς μελέτης τῶν ἀγγείων τῆς ανασκαφῆς. Ἀπαντα τὰ ἀγγεῖα εὕρισκονται εἰς τὸ Μουσεῖον Καβάλας, εἰς τὸ εὐρετήριο τοῦ ὁποίου ἀναφέρονται οἱ παρεχόμενοι ἀριθμοὶ (ἀρ. εὐρ.).

λεπτομέρειαι τῶν πτερύγων διὰ μελανῶν γραμμῶν. Περὶ τῆς ἐρμηνείας τῆς γυναικείας μορφῆς ὡς Ἀφροδίτης ἰδὲ Olynthus XIII, σ. 97 - 98 καὶ H. METZGER, *Les représentations dans la céramique attique du IV siècle*, σ. 83 κέ. Περὶ τὸ 350 π. Χ. Τεχνοτροπία «Group G» (πρβ. BEAZLEY, ARV², 1462).

Πελίκη ἀρ. εὐρ. 442 (πίν. 22 α - β). Τάφος 67 (27.9.1956).

Ύψος: 0.35 μ. Διάμ. χείλους: 0.20 μ. Διάμ. βάσεως: 0.13 μ. Περιεῖχε τὴν τέφραν τοῦ νεκροῦ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Τὸ χεῖλος καὶ τὸ κάτω πλαίσιον τῆς παραστάσεως κοσμοῦνται διὰ ἰωνικοῦ κυματίου. Τὸ ἄνω πλαίσιον τῆς παραστάσεως ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς πλατείας ζώνης ἰωνικοῦ κυματίου, ἐκατέρωθεν τῆς ὁποίας ὑπάρχουν στενότεραι ζῶναι μελανῶν κοκκίδων. Κάτωθεν τοῦ πλαισίου τούτου, μόνον εἰς τὴν ὄψιν Α, ὑπάρχει σειρὰ κοκκίδων ἐξ ἐπιθέτου λεπτοῦ πηλοῦ. Αἱ βάσεις τῶν λαβῶν κοσμοῦνται μὲ ἀνθέμια.

Ὅψις Α: Ἀφροδίτη ἐπὶ κύκνου ἀκολουθεῖ τὸν προπορευόμενον Ἑρμῆν. Πρὸς αὐτὴν ἵπταται Ἑρωτιδεὺς κρατῶν στέφανον, ἐνῶ νέα γυνὴ πεπλοφόρος ἱσταμένη ὀπισθεν αὐτῆς κρατεῖ ταινίαν ἀποτελουμένην ἐκ φύλλων(;), τὰ ὁποῖα δηλοῦνται διὰ λεπτοῦ ἐπιθέτου πηλοῦ, προφανῶς διὰ τὴν κόσμησιν τῆς κεφαλῆς τῆς θεᾶς. Ὅπισθεν τῆς πεπλοφόρου ἱσταται ἐστραμμένος πρὸς τὰ ἀριστερὰ μὲ τὰς χεῖρας ὀπίσω νεαρὸς Σάτυρος καὶ παρακολουθεῖ τὴν σκηνήν. Κάτωθεν τοῦ κύκνου εἰς ἰχθὺς καὶ ἡ ἀνώμαλος κυματοειδὴς ἐπιφάνεια μὲ ἵχνη κυανοῦ χρώματος δηλοῦν τὴν θάλασσαν. Ὁ Ἑρωτιδεὺς, ὁ κύκνος, τὰ γυμνὰ μέρη τοῦ σώματος τῆς Ἀφροδίτης, τὰ κέρατα τοῦ Σατύρου καὶ ὠρισμένοι λεπτομέρειαι τῶν διαδημάτων, ἅτινα κρατοῦν ἡ πεπλοφόρος καὶ ὁ Ἑρωτιδεὺς, ἀποδίδονται διὰ λευκοῦ ἐπιθέτου χρώματος. Ἐπίσης ἐπὶ τῶν διαδημάτων ὑπάρχουν ἵχνη ἐπιχρυσώσεως.

Ὅψις Β: Τρεῖς ἔφηβοι ἐνδεδυμένοι διὰ ἱματίων. Ὁ εἰς τὸ μέσον ἱστάμενος κρατεῖ στλεγγίδα.

Διὰ τὸ θέμα Ἀφροδίτης ἐπὶ κύκνου ἰδὲ H. METZGER, ἔ. ἀ. σ. 60 - 64. Πρβ. παράστασιν πελίκης μὲ ἐκείνην τῆς ὑδρίας F. 2636 Βερολίνου (JdI 1, 1886, 249). Περὶ τὸ 350 - 340 π. Χ. Τεχνοτροπία τοῦ «Group G» (BEAZLEY, ARV², 1464).

Πελίκη ἀρ. εὐρ. 572 (πίν. 23 α - β). Τυχαῖον εὗρημα ἐκ τῆς ἰδίας περιοχῆς.

Ύψος: 0.36 μ. Διάμ. χείλους: 0.223 μ. Διάμ. βάσεως: 0.13 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν, ἀπολεπισθὲν εἰς τινὰ σημεῖα. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν τεμαχίων συγκολληθέντων καὶ συμπληρωθέντων. Τμῆμα τοῦ χείλους ἀποκρουσθὲν ἑλλείπει. Τὸ χεῖλος καὶ τὸ κάτω πλαίσιον τῆς παραστάσεως κοσμοῦνται διὰ ἰωνικοῦ κυματίου. Τὸ ἄνω πλαίσιον τῆς παραστάσεως κοσμεῖται ἐπίσης διὰ ἰωνικοῦ κυματίου, ἐπὶ τῆς ὄψεως Α ὅμως τοῦτο φέρει ἐκατέρωθεν στενὰς ζώνας ἐκ μελανῶν κοκκίδων. Αἱ βάσεις τῶν λαβῶν κοσμοῦνται διὰ ἀνθεμίων.

Ὅψις Α: Ἀμαζὼν φέρουσα φρυγικὸν κάλυμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ βραχὺν χιτωνίσκον, ὅστις ἀφήνει ἀκάλυπτον τὸν δεξιὸν ὤμον καὶ τὴν ἀντίστοιχον πλευρὰν τοῦ στήθους, μάχεται ἐναντίον δύο Ἑλλήνων κρατοῦσα εἰς τὴν ἀριστερὰν τὴν πέλτην, ἐνῶ πιθανώτατα διὰ τῆς δεξιᾶς ἐκράτει τὸ ξίφος της. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εὗρίσκεται γονυκλινὴς ἑτέρα Ἀμαζὼν εἰς στάσιν ἀμύνης. Αὕτη φέρει ἐπίσης φρυγικὸν κάλυμμα καὶ βραχὺν χειριδωτὸν χιτωνίσκον. Ἀμφότεραι φοροῦν ὑψηλὰ ὑποδήματα. Ὁ εὗρισκόμενος ὀπισθεν τῆς μαχομένης Ἀμαζόνος Ἑλλήν ἐῖναι ἐστεφανωμένος

καὶ εἶναι ἐνδεδυμένος διὰ χιτωνίσκου, ἐνῶ δ' ἐπιτιθέμενος ἐναντίον τῆς διὰ ἀκοντίου εἶναι γυμνὸς ἔχων ἐρριμμένον μόνον τὸ ἱμάτιον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τοῦ βραχίονος, ἐνῶ διὰ τῆς ἰδίας χειρὸς κρατεῖ τὴν ἀσπίδα του. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του φέρει ἀπλὴν ταινίαν. Τὰ γυμνὰ μέρη τῶν σωμάτων τῶν Ἀμαζόνων καὶ ὠρισμένοι λεπτομέρειαι, ὅπως π. χ. αἱ ταινίαι τῆς κόμης τῶν Ἑλλήνων, ἀποδίδονται διὰ λευκοῦ χρώματος ἐπιθέτου.

Ὅψις Β: Τρεῖς ἔφηβοι ἐνδεδυμένοι δι' ἱματίων.

Περὶ τοῦ θέματος τῶν μαχῶν μεταξὺ Ἀμαζόνων καὶ Ἑλλήνων ἰδὲ Η. METZGER, ἔ. ἀ. σ. 332 - 333, καὶ ἐν γένει περὶ τῶν παραστάσεων τῶν Ἀμαζόνων ἐπὶ τῶν ἀγγείων τοῦ 4ου αἰῶνος π.Χ. ἰδὲ JdI 73, 1958, 36 κ.έ. Περὶ τὸ 350 - 340 π.Χ. Τεχνοτροπία τοῦ Ζ. τῆς Ἀμαζόνος (BEAZLEY, ARV², 1478 - 80).

Πελίκη ἀρ. εὐρ. 668 (πίν. 24 α - β). Τάφος 263 (Ὀκτώβριος 1958).

Ύψος: 0.28 μ. Διάμ. χεῖλους: 0.162 μ. Διάμ. βάσεως: 0.095 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν μετρίως ἐστιβωμένον. Ἀπετελέσθη ἐκ πολλῶν τεμαχίων συγκολληθέντων καὶ συμπληρωθέντων διὰ γύψου. Τὸ χεῖλος καὶ τὰ πλαίσια τῶν παραστάσεων κοσμοῦνται διὰ ἰωνικοῦ κυματίου, ἐνῶ αἱ βάσεις τῶν λαβῶν διὰ ἀνθεμίων.

Ὅψις Α: Γρυπομαχία¹. Εἰς τὸ μέσον γρυψ ἐπιτίθεται ἐναντίον Ἀμαζόνος (ἢ θήλεος Ἀριμασποῦ), ἐνῶ ἡ ὀπισθεν τοῦ εὐρισκομένη ἐτέρα Ἀμαζὼν σπεύδει πρὸς βοήθειάν της. Ἀμφότεραι αἱ Ἀμαζόνες φέρουν τυπικὴν ἀνατολικὴν ἐνδυμασίαν καὶ φρυγικὰ καλύμματα κεφαλῆς. Ὁ γρυψ ἀποδίδεται διὰ λευκοῦ ἐπιθέτου χρώματος, λεπτομέρειαι ὅμως τῶν περὺγων του δηλοῦνται διὰ χρυσοῦ καὶ κιτρίνου.

Ὅψις Β: Δύο ἔφηβοι ἴστανται ἀντωποὶ ἐνδεδυμένοι διὰ ἱματίων. Ὁ δεξιὰ ἰστάμενος κρατεῖ δίσκον (ἢ σφαῖραν) χωριζομένην σταυροειδῶς διὰ μελανῶν γραμμῶν καὶ κοσμουμένην διὰ τεσσάρων κοκκίδων.

Περὶ τοῦ θέματος τῆς Γρυπομαχίας ἰδὲ Η. METZGER, ἔ. ἀ. σ. 327 - 328. Δύναται νὰ χρονολογηθῇ περὶ τὸ 330 π. Χ. Ἡ τεχνοτροπία ὁμοιάζει πρὸς ἐκείνην τοῦ Ζ. τῆς Ἀμαζόνος (πρβ. ἀνωτ. πελίκην ἀρ. 572), ἡ ποιότης ὅμως τῆς ἐργασίας τὴν τοποθετεῖ εἰς τὰ τελευταῖα τοῦ ἔργου (πρβ. πελίκην ἀρ. 15551 Ἀλεξανδρείας, E. BRECCIA, La necropoli di Sciatbi, II, πίν. 47, καὶ κωδωνόσχημον κρατῆρα C.V.A. Collection Mouret [Ensérune], France 6, πίν. 9,2).

Πελίκη ἀρ. εὐρ. 640 (πίν. 21β). Τάφος 101 (7.10.1956).

Ύψος: 0.27 μ. Διάμ. βάσεως: 0.108 μ. Διάμ. χεῖλους: 0.16. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν μετρίως ἐστιβωμένον καὶ ἀποτριβὲν εἰς τινα σημεῖα. Ἀπετελέσθη ἐκ πολλῶν τεμαχίων συγκολληθέντων καὶ συμπληρωθέντων. Ἡ ἐξωτερικὴ στεφάνη τοῦ χεῖλους καὶ τὰ πλαίσια τῶν παραστάσεων κοσμοῦνται διὰ ἰωνικοῦ κυματίου.

Ὅψις Α: Ἀριμασπὸς φέρων βαρβαρικὴν ἐνδυμασίαν καὶ ἱππεύων γρυπα ἀκολουθεῖ προπορευομένην γυναῖκα ἐνδεδυμένην διὰ ἱματίου. Ἡ γυνὴ μὲ μίαν κίνησιν, ἥτις δηλοῖ ἀμηχανίαν ἢ ἀπόπειραν φυγῆς, καλύπτει τὸ κάτω μέρος τοῦ προσώπου της διὰ τοῦ ἱματίου. Ὁ γρύψ, τὸ πρόσωπον καὶ οἱ πόδες τῆς γυναικὸς ἀποδίδον-

¹ Διὰ τὸν συμβολισμόν τῆς παραστάσεως γρυπῶν βλ. Σ. ΚΑΡΟΥΖΟΥ, ΑΔ 19, 1964, σ. 13 κ.έ.

ται διὰ λευκοῦ ἐπιθέτου χρώματος, αἱ δὲ λεπτομέρειαι τῶν χαρακτηριστικῶν καὶ τῶν περυγῶν διὰ ἐρυθροκιτρίνου. Περὶ τοῦ θέματος ἰδὲ H. METZGER, ἔ. ἀ. σ. 331, 414 κ.έ. Ἐπίσης πρβ. ὕδριαν ἀρ. εὐρ. 692, Olynthus V, πίν. 127.

Ὅψις Β: Ἐφηβοὶ ἐνδεδυμένοι διὰ ἱματίων ἴστανται ἀντωποί.

Περὶ τὸ 330 - 325 π.Χ. Τεχνοτροπία ὁμοιάζουσα πρὸς ἐκείνην τοῦ «Group G» (ἰδὲ ἀνωτ. πελίκην 442 καὶ 443).

Ὑδρία ἀρ. εὐρ. 792 (πίν. 25α, 26 καὶ 27). Ἐκ τῆς ἰδίας περιοχῆς τυχαῖον εὔρημα (1959).

Ύψος: 0.48 μ. Διάμ. βάσεως: 0.158 Διάμ. χείλους: 0.20. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἀποτριβὲν εἰς πολλὰ σημεῖα. Ἀπετελέσθη ἐκ πολλῶν τεμαχίων συγκολληθέντων καὶ συμπληρωθέντων. Ἐλλείπει ἡ ἑτέρα τῶν ὀριζοντιῶν λαβῶν. Τὸ χεῖλος καὶ τὸ κάτω πλαίσιον τῆς παραστάσεως κοσμοῦνται διὰ ἰωνικοῦ κυματίου. Τὸν λαϊμὸν περιβάλλει φυλλοστοιχία ἐξ ἐπιθέτου πηλοῦ (πίν. 25α).

Τὸ θέμα τῆς παραστάσεως εἶναι Ἀφροδίτη «ἐπιτραγία». Εἰς τὸ κέντρον τῆς παραστάσεως Ἀφροδίτη καθημένη ἐπὶ αἰγός. Τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματός της καλύπτεται ὑπὸ τοῦ ἱματίου, ἐνῶ διὰ τῆς δεξιᾶς της ἀνασύρει ἐν ἄκρον του καλύπτουσα οὕτω τὴν ράχιν της. Τὴν κόμην της συγκρατεῖ ἀπλὴ ταινία. Ἡ θεὰ ἀκολουθεῖ τὸν προπορευόμενον Ἑρμῆν. Οὗτος φέρει πέτασον καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἔχει ἐρριμμένον τὸ ἱμάτιον, ἐνῶ διὰ τῆς δεξιᾶς δεικνύει τὴν κατεύθυνσιν, ἣν θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ θεὰ. Αὕτη συνοδεύεται ὑπὸ δύο ἱπταμένων Ἑρωτιδέων κρατούντων ταινίας. Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς παραστάσεως δηλοῦνται τὸ ἔδαφος διὰ ἀνωμάτων ἐρυθρῶν ὄγκων. Τὴν παράστασιν συμπληρώνει ἀκολουθῶν τὴν Ἀφροδίτην νεαρὸς σάτυρος χορεύων. Ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ του βραχίονος κρέμαται δορὰ πάνθηρος. Τὰ γυμνὰ μέρη τοῦ σώματος τῆς θεᾶς, ἡ αἰξ καὶ τὰ σώματα τῶν Ἑρωτιδέων ἐκτὸς τῶν περυγῶν ἀποδίδονται διὰ λευκοῦ ἐπιθέτου χρώματος, ἐνῶ αἱ ἐπ' αὐτῶν λεπτομέρειαι διὰ ἐρυθροκιτρίνου χρώματος ἢ διὰ λεπτοῦ ἐπιθέτου πηλοῦ. Αἱ πλαστικαὶ λεπτομέρειαι τῶν σωμάτων τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Σατύρου καὶ ἡ δορὰ ἀποδίδονται διὰ παχειῶν μελανῶν γραμμῶν καὶ κοκκίδων. Τὸ ὑπόλοιπον τμήμα τῆς ἐπιφανείας τῆς ὕδριος περὶ τὴν κάθετον λαβὴν κοσμεῖται ὑπὸ μεγάλων ἀνθεμίων καὶ ἐλίκων.

Διὰ τὸ θέμα τῆς παραστάσεως ἰδὲ H. METZGER, ἔ. ἀ. σ. 64 - 67, καὶ P. ZANKER, Wandel der Hermesgestalt in der attischen Vasenmalerei, σ. 84 - 88. Ἡ τεχνοτροπία ὁμοιάζει πρὸς ἐκείνην τοῦ κύκλου τοῦ «Apollonia Group» (πρβ. BEAZLEY, ARV², 1482 - 83). Ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς παραστάσεως δύναται νὰ χρονολογηθῇ περὶ τὸ 330 π. Χ.

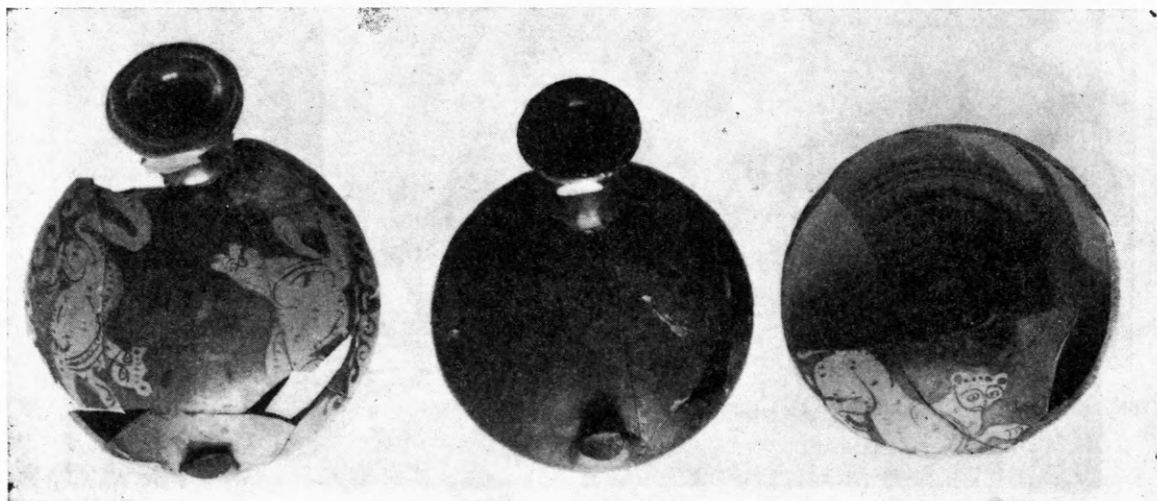
Κρατὴρ κωδωνόσχημος ἀρ. εὐρ. 571 (πίν. 28α - β). Τάφος 250 (1.10.1958).

Ύψος: 0.26 μ. Διάμ. βάσεως 0.12 μ. Διάμ. στεφάνης χείλους: 0.26 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἀποτριβὲν εἰς πολλὰ σημεῖα. Ἀπετελέσθη ἐκ πολλῶν τεμαχίων συγκολληθέντων. Τὸ κάτω μέρος τοῦ χείλους περιθίγει ζώνη ἐκ φύλλων δάφνης, ἐνῶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀγχείου κάτωθεν τῶν λαβῶν κοσμεῖται δι' ἀνθεμίων. Τὴν παράστασιν ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν ὀρίζει κάτωθεν ἰωνικὸν κυμάτιον.

Ὅψις Α: Ἀμαζὼν (ἢ Ἀριμασπὸς) ἔφιππος ἐπιτίθεται διὰ τοῦ ἀκοντίου τῆς ἐναντίον ἀνορθουμένου γρυπὸς (πίν. 28α). Τὸ σῶμα τοῦ γρυπὸς ἀποδίδεται διὰ λευκοῦ ἐπιθέτου χρώματος, ἐνῶ λεπτομέρειαι τῶν χαρακτηριστικῶν του διὰ κιτρίνου. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐνδυμασίας τῆς Ἀμαζόνος, τῆς κόμης τῆς καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀποδίδονται διὰ μελανῶν γραμμῶν καὶ κοκκίδων. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸν ἵππον.

Ὅψις Β: Ἐφηβοὶ φέροντες ἱμάτια ἴστανται ἀντωποὶ (πίν. 28β). Μεταξύ των ὑπάρχει στήλη. Ὁ ἀριστερὰ τῆς στήλης ἱστάμενος κρατεῖ δίσκον μὲ τὴν συνήθη διακόσμησιν τῶν διασταυρουμένων γραμμῶν. Κάτωθεν τοῦ δίσκου ἕτερον δυσδιάγνωστον δισκοειδὲς ἀντικείμενον.

Περὶ τοῦ θέματος τῆς ὄψεως Α. πρβ. ἀνωτ. πελίκην ἀρ. 668. Δύναται νὰ χρο-

Εἰκ. 1. Ἀσκοὶ ἐξ Ἀμφιπόλεως. (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 795, 796, 797).

νολογηθῇ περὶ τὸ 350 - 340 π. Χ. Ἡ τεχνοτροπία ὁμοιάζει πρὸς ἐκείνην τοῦ Ζ τοῦ Fillotrano (BEAZLEY, ARV², 1453 - 55). Πρβ. ἐπίσης κωδωνοσχήμους κρατῆρας ἀρ. 635 Würzburg (ARV², 1454, 22) καὶ C. V. A. Coll. Mouret, πίν. 10,1.

Τμῆμα ἀσκοῦ ἀρ. εὐρ. 795 (εἰκ. 1α). Ἐκ τοῦ φρέατος Γ. Παπαδοπούλου (27.9.1959).

Διάμ. βάσεως: 0.083 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Ἐλλείπουν ἡ λαβὴ καὶ τμήματα τοῦ σώματος, ἐνῶ ἕτερα συνεκολλήθησαν καὶ συνεπληρώθησαν. Τὴν περιφέρειαν τοῦ ἀγγείου κοσμεῖ κυματοειδὴς ταινία (laufende Hunde) καὶ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν κοσμοῦν δύο πάνθηρες.

Διὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἀσκοῦ καὶ τὴν ἐξέλιξιν του ἰδὲ H. RÜDIGER, Askoi, Diss., Freiburg 1960, σ. 87, 145 κ.έ. Ἡ τεχνοτροπία τῆς παραστάσεως ἐνθυμίζει ἐκείνην τοῦ «Al Mina Group» (ARV², 1366 - 1367). Πρῶτον τέταρτον τοῦ 4ου αἰ. π. Χ.

Τμήμα άσκοῦ άρ. εύρ. 796 (είκ. 1β). Ίδίας προελεύσεως με τὸ άνωτέρω τμήμα.

Διάμ. βάσεως: 0.078 μ. Πηλός ξρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Ἀποτελείται ἐκ πολλῶν τεμαχίων συγκολληθέντων. Ἐλλείπουν ἡ λαβὴ καὶ τμήματα τοῦ σώματος.

Πρώτον τέταρτον τοῦ 4^{ου} αἰ. π. Χ.

Τμήμα άσκοῦ άρ. εύρ. 797 (είκ. 1γ). Ίδίας προελεύσεως με τὰ άνωτέρω.

Διάμ. βάσεως: 0.085 μ. Πηλός ξρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Ἐλλείπει τὸ μεγαλύτερον τμήμα τῆς άνω ἐπιφανείας καὶ ἡ λαβή. Ἀπετελέσθη ἐκ τριῶν τεμαχίων συγκολληθέντων. Ἐκ τῆς παραστάσεως σώζεται μόνον εἰς πάνθηρ.

Περὶ τῆς τεχνοτροπίας καὶ τῆς χρονολογήσεως ἰδὲ άνωτ. ὑπ' άρ. 795.

Εἰκ. 2. α. Ἀρυβαλλοειδῆς λήκυθος. β. Ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον. γ. Εἶδος λαγήνου ἐξ Ἀμφιπόλεως. (Μουσ. Καβάλας άρ. 669, 666, 624).

Ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον άρ. εύρ. 666 (είκ. 2β). Τάφος 227 (Σεπτέμβριος 1958).

Ύψος: 0.088 μ. Διάμ. βάσεως: 0.03 μ. Πηλός ξρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Ἀπετελέσθη ἐκ πολλῶν τεμαχίων συγκολληθέντων καὶ συμπληρωθέντων. Ὁ λαιμός καὶ ὁ ὄμος κοσμοῦνται με γλωσσοειδὲς καὶ ἰωνικὸν κυμάτιον. Ἡ κυρία ὄψις του κοσμεῖται με δύο άνωπὰς γυναικείας κεφαλὰς φερούσας σάκκους. Τὰ πρόσωπά των άποδίδονται διὰ λευκοῦ ἐπιθέτου χρώματος. Κάτωθεν τῆς λαβῆς ὑπάρχει άνθεμωτὸν κόσμημα.

Πρβ. Olynthus XIII, ληκύθιον άρ. 89, πίν. 102. Πρώτον ἡμισυ τοῦ 4^{ου} αἰ. π. Χ.

Ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον άρ. εύρ. 498 (είκ. 3α). Τάφος 13 (20.9.1956).

Ύψος: 0.105 μ. Πηλός ξρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν, άπολεπισθὲν εἰς τινα σημεία. Κοσμεῖται διὰ άνθεμίον.

Πρβ. ληκύθια Olynthus, XIII, πίν. 103 καὶ σ. 146 κ. έ. Δεύτερον τέταρτον τοῦ 4^{ου} αἰ. π. Χ.

Ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον ἀρ. εὐρ. 471 (εἰκ. 3γ). Τάφος 1 (18.9.1956).

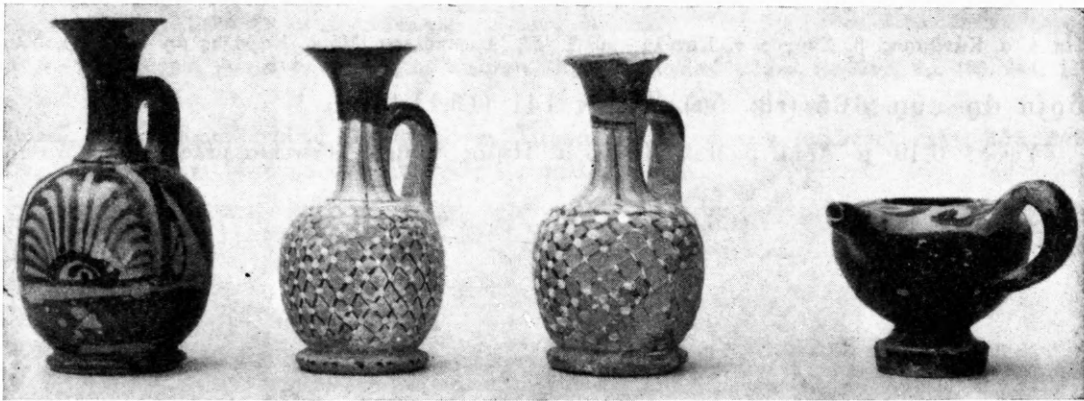
Ὑψος: 0.098 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν μόνον περὶ τὸ στόμιον καὶ ἐπὶ τῆς λαβῆς. Ὁ λαϊμὸς κοσμεῖται διὰ καθέτων λευκῶν καὶ μελανῶν γραμμῶν καὶ τὸ σῶμα διὰ δικτυωτοῦ πλέγματος ἀποτριβέντος εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς ἐπιφανείας.

Περὶ τοῦ τύπου τοῦ ληκυθίου ἰδὲ Olynthus XIII, σ. 160 κ. ἐ. Δεύτερον τέταρτον τοῦ 4^{ου} αἰ. π. Χ.

Ἀρυβαλλοειδὲς ληκύθιον ἀρ. εὐρ. 477 (εἰκ. 3β). Τάφος 3 (23.9.1956).

Ὑψος: 0.095 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν μόνον ἐπὶ τῆς λαβῆς καὶ περὶ τὸ στόμιον. Διακόσμησις ὁμοία πρὸς τὸ ἀνωτέρω, ἢ ποιότης ὅμως τῆς ἐργασίας εἶναι καλυτέρα.

Περὶ τοῦ τύπου καὶ τῆς χρονολογήσεως ἰδὲ προηγούμενον ληκύθιον.

Εἰκ. 3. α-γ. Ἀρυβαλλοειδῆ ληκύθια. δ. Θήλαστρον (;). Ἐξ Ἀμφιπόλεως (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 498, 477, 471, 487).

Θήλαστρον (;) ἀρ. εὐρ. 487 (εἰκ. 3δ). Τάφος 8 (19.9.1956).

Ὑψος: 0.05 μ. Διάμ. βάσεως: 0.055 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἀπολεπισθὲν εἰς τινα σημεῖα. Φέρει κυματοειδὲς κόσμημα πέριξ τοῦ στομίου.

Περὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἀγγείου ἰδὲ Olynthus XIII, σ. 264 κ. ἐ. καὶ πίν. 178, ἀρ. 480, τὸ ἰδικόν μας εἶναι ὅμως κατὰ τι νεώτερον λόγῳ τῆς ὑψηλῆς του βάσεως. Πρβλ. ἐπίσης καὶ θήλαστρον ἀρ. 95, BRECCIA, ἔ. ἀ. πίν. LI. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 4^{ου} αἰ. π. Χ.

ΑΓΓΕΙΑ ΜΕΛΑΜΒΑΦΗ ΑΝΕΥ ΕΡΥΘΡΟΜΟΡΦΟΥ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΕΩΣ

Ὑδρία ἀρ. εὐρ. 793 (πίν. 25 β). Τάφος 13 (20.9.1956).

Ὑψος: 0.47 μ. Διάμ. βάσεως: 0.128 μ. Διάμ. στομίου 0.12 μ. Περιεῖχε τὴν τέφραν τοῦ νεκροῦ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Μικρὸν τμήμα τῆς βάσεως ἀποκρουσθὲν συνεκλήθη.

Τὴν ἐξωτερικὴν στεφάνην τοῦ χείλους κοσμεῖ ἰωνικὸν κυμάτιον, ἐνῷ τὸν λαϊμὸν περιθέει φυλλοστοιχία ἐκ λεπτοῦ ἐπιθέτου πηλοῦ, ἥτις φέρει ἴχνη ἐπιχρυσώσεως. Τὴν βάσιν τῶν δύο ὀριζοντίων λαβῶν περιβάλλει λεπτὴ χρυσή ταινία ἐπί-

σης. Τὸ στόμιον τῆς ὑδρίας ἐκάλυπτε μολύβδινον πῶμα. Συμφώνως πρὸς τὸ σχῆμά της δύναται νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὰ μέσα τοῦ 4^{ου} αἰ. π. Χ. (πρβλ. K. SCHEFOLD, Untersuchungen K. Vasen, σ. 138 καὶ AA 1957, 391, εἰκ. 16).

Περὶ τῆς χρήσεώς της ἰδὲ Ε. DIEHL, Hydria, σ. 63, 77 - 79, 136 κ.έ., 153.

Εἰκ. 4. α. Κάνθαρος. β. Σκύφος. γ. Κοτύλη - κύλιξ. Ἐξ Ἀμφιπόλεως (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 552, 444, 569).

Ὑδρία ἀρ. εὐρ. 665 (εἰκ. 5α). Τάφος 141 (13.11.1957).

Ύψος: 0.19 μ. Διάμ. βάσεως: 0.063 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἀργυ-

Εἰκ. 5. α. Ὑδρία. β. Κύλιξ. γ. Πινάκιον. Ἐξ Ἀμφιπόλεως (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 665, 637, 625).

ροχρόου λάμψεως. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν τεμαχίων συγκολληθέντων καὶ συμπληρωθέντων. Ἐλ-
λείπει ἡ μία ὀριζοντία λαβὴ καὶ τὸ χεῖλος ἔχει ἀποκρουσθῇ εἰς πολλὰ σημεῖα.

Πρβλ. ὑδρίας Olynthus XIII, σ. 203 κ. έ. καὶ πίν. 142-144. Πρῶτον ἡμῖς τοῦ 4^{ου} αἰ. π. Χ.

Κάνθαρος¹ ἀρ. εὐρ. 552 (εἰκ. 4α). Τάφος 54 (26.9.1956).

Ύψος: 0.08 μ. Διάμ. βάσεως: 0.052 μ. Ἐλλείπει τμήμα τῆς ἐτέρας τῶν λαβῶν του. Πη-
λὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Τέσσαρα ἐμπέστα ἀνθέμια ἀκτινοειδῶς διατεταγμένα ἐν-
τὸς τοῦ πυθμένος.

¹ Περὶ κανθάρων ἐν γένει βλ. καὶ L. ASCHÉ, Der Kantharos, Diss., Mainz 1956.

Περὶ τοῦ σχήματος ἰδὲ Olynthus XIII, σ. 283 καὶ πίν. 184. Πρῶτον τέταρτον τοῦ 4ου αἰ. π. Χ.

Κάνθαρος ἀρ. εὐρ. 493 (εἰκ. 6α). Τάφος 9 (19.9.1956).

Ύψος: 0.08 μ. Διάμ. βάσεως: 0.075 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἀποτρι-

Εἰκ. 6. α - γ. Κάνθαροι (ὁ γ ἄνευ λαβῶν) δ. Κυάθιον. Ἐξ Ἀμφιπόλεως (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 493, 964, 1166, 910).

βὲν εἰς τινὰ σημεῖα, κυρίως εἰς τὴν βάσιν. Τμῆμα τῆς ἐτέρας τῶν λαβῶν συνεπληρώθη διὰ γύψου. Τὸ χεῖλος ἔχει ἀποκρουσθῆ ἑλαφρῶς εἰς πολλὰ σημεῖα.

Περὶ τὸ 350 π. Χ.

Εἰκ. 7. Κάνθαρος. Ἐξ Ἀμφιπόλεως (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 1148).

Κάνθαρος ἀρ. εὐρ. 1148 (εἰκ. 7). Τάφος 314 (9.10.1958).

Ύψος: 0.13 μ. Διάμ. χείλους: 0.105 μ. Ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν τεμαχίων συγκολληθέντων. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἀποτριβὲν εἰς πολλὰ σημεῖα.

Τοῦ αὐτοῦ τύπου ὡς ὁ προηγούμενος ἀλλὰ χρονολογικῶς κατὰ τι νεώτερος. Τρίτον τέταρτον τοῦ 4ου αἰ. π. Χ.

Κάνθαρος ἀρ. εὐρ. 464 (εἰκ. 9γ). Τάφος 96 (6.10.1956).

Ύψος: 0.095 μ. Διάμ. βάσεως: 0.04 μ. Πηλὸς ἐρυθρός, Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἀποτριβὲν εἰς τινα σημεία. Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ λαιμοῦ ὑπάρχουν ἐγχάρακτα τὰ γράμματα Ρ Ο. Τοῦ αὐτοῦ τύπου ὡς ὁ προηγούμενος, αἱ ἀναλογίαι ὅμως τῆς βάσεως εἶναι ραδινώτεροι.

Τρίτον τέταρτον τοῦ 4^{ου} αἰ. π. Χ.

Εἰκ. 8. α. Κάνθαρος. β. Κύλιξ (:). Ἐξ Ἀμφιπόλεως (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 556, 1150).

Κάνθαρος ἀρ. εὐρ. 556 (εἰκ. 8α). Τάφος 74 (28.9.1956).

Ύψος: 0.065 μ. Διάμ. χείλους: 0.055 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἀποτριβὲν πολλαχοῦ. Ἐλλείπει ἡ ἑτέρα τῶν λαβῶν ἀλλὰ συνεπληρώθη διὰ γύψου.

Εἰκ. 9. α - β. Κάνθαροι. Ἐξ Ἀμφιπόλεως (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 447, 466, 464)

Περὶ τοῦ τύπου ἰδὲ Hesperia 1934, σ. 319 ἀρ. Α27, Α28. Ὁ ἰδικὸς μας ὅμως ἔχει ὑψηλότερον καὶ συμπαγέστερον πόδα. Δεύτερον ἡμῖς τοῦ 4^{ου} αἰ. π. Χ.

Κάνθαρος ἀρ. εὐρ. 964 (εἰκ. 6β). Τάφος 250 (1.10.1958).

Ύψος: 0.065 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἀπολεπισθὲν εἰς πολλὰ σημεία. Ἐλλείπει μικρὸν τμήμα τοῦ χείλους. Τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος κοσμεῖται δι' ἐκτύπων ἐπιμήκων φύλλων, ἐνῶ ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἀκτινοειδῶς διατεταγμένα ὑπάρχουν τέσσαρα ἐμπέστα ἀνθέμια περιβαλλόμενα ὑπὸ ἐγχάρακτου κύκλου.

Ὁ κάνθαρός μας εἶναι ὁμοίου τύπου πρὸς τοὺς ὑπ' ἀριθ. 522 - 522α κανθά-

ρους ἐξ Ὀλύνθου (Olynthus XIII, σ. 290-91, 293 καὶ πίν. 190, 192), ἀλλὰ τὸ σχῆμά του εἶναι περισσότερο ἐξειλιγμένον, δι' ὃ καὶ χρονολογεῖται μετὰ τὰ μέσα τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.

Κάνθαρος ἄνευ λαβῶν ἄρ. εὗρ. 463 (εἰκ. 10α). Τάφος 96 (6.10.1956).

Ύψος: 0.075 μ. Διάμ. στομίου: 0.093 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος κοσμεῖται διὰ ἐκτύπων ἐπιμήκων φύλλων. Ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἐσωτερικῶς ὑπάρχει ἀνάγλυφος κεφαλὴ γυναικός.

Τελευταῖον τέταρτον τοῦ 4ου αἰ. π. Χ.

Κάνθαρος ἄνευ λαβῶν ἄρ. εὗρ. 468 (εἰκ. 10β). Τάφος 106 (γ' 10.10.1956).

Ύψος: 0.073 μ. Διάμ. στομίου: 0.10 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Τὸ πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένον χεῖλος περιθέει αὐλαξ. Ὁ λαιμὸς κοσμεῖται διὰ γιρλάνδας ἐκ φύλλων κισσοῦ σχεδιασθέντων διὰ λεπτοῦ ἐπιθέτου πηλοῦ, ἐνῶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κάτω μέρους τοῦ ἀγγείου διὰ ἐκτύπων ἐπιμήκων φύλλων.

Εἰκ. 10. α - γ. Κάνθαροι ἄνευ λαβῶν. Ἐξ Ἀμφιπόλεως (Μουσ. Καβάλας ἀριθ. 463, 468, 465).

Ἔτερα παραδείγματα τοῦ τύπου τούτου βλ. εἰς Hesperia 1951, πίν. 52,2 καὶ BRECCIA, ἑ.ἀ. πίν. LVI, 124. CVA Collection Mouret, πίν. 15, 13. Τελευταῖον τέταρτον τοῦ 4ου αἰ. π. Χ.

Κάνθαρος ἄνευ λαβῶν ἄρ. εὗρ. 465 (εἰκ. 10γ). Τάφος 112 (12.10.1956).

Ύψος: 0.07 μ. Διάμ. χείλους: 0.093 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Ἐλλείπουν τμήματα τοῦ χείλους. Ἄνωθεν τῆς φυλλοστοιχίας, ἣτις περιθέει τὸν λαιμόν, ὑπάρχει ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἡ ἐπιγραφὴ ΥΓΙΕΙΑΣ. Τόσον ἡ φυλλοστοιχία, ὅσον καὶ τὰ γράμματα ἔχουν σχεδιασθῇ διὰ λευκοῦ ἐπιθέτου χρώματος. Τὸ κάτω μέρος τοῦ κανθαροῦ, τὸ ὁποῖον χωρίζεται ἐκ τοῦ λαιμοῦ διὰ βαθείας αὐλακος, κοσμεῖται δι' ἐκτύπων ἐπιμήκων φύλλων. Ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ πυθμένος ὑπάρχει ἀνάγλυφος κεφαλὴ Σατύρου(;).

Τέλος τοῦ 4ου αἰ. π. Χ. Βλ. ἄνωτ. κάνθαρον ἄρ. 468.

Κάνθαρος ἄνευ λαβῶν ἄρ. εὗρ. 1166 (εἰκ. 6γ). Τάφος 296 (8.10.1958).

Ύψος: 0.065 μ. Διάμ. στομίου: 0.083 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν ἀπολεπισθὲν εἰς τινα σημεῖα. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο τεμαχίων συγκολληθέντων. Ὁ λαιμὸς κοσμεῖται διὰ φυλλοστοιχίας ἐξ ἐπιθέτου λεπτοῦ πηλοῦ. Τὸ κάτω μέρος τοῦ ἀγγείου, τὸ ὁποῖον χωρίζεται ἐκ τοῦ λαιμοῦ διὰ βαθείας ἐρυθρᾶς αὐλακος, κοσμεῖται δι' ἐκτύπων ἐπιμήκων φύλλων.

Τέλος τοῦ 4ου αἰ. π. Χ. Βλ. τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα.

Κάνθαρος μετὰ ὑψηλῶν συνεστραμμένων λαβῶν ἀρ. εὐρ. 466 (εἰκ. 9β).
Τάφος 112 (12.10.1956).

Ύψος: 0.135 μ. Διάμ. βάσεως: 0.095 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν, ἐλαφρῶς ἀποτριβὲν εἰς τινα σημεῖα. Τὸν λαιμὸν κοσμοῦν γιρλάνδαι ἀποτελούμεναι ἐκ κοκκίδων καὶ καλύκων ἄνθους ἐκ λεπτοῦ ἐπιθέτου πηλοῦ καὶ λευκοῦ χρώματος (West Slope). Τὸ κάτω μέρος τοῦ ἀγγείου κοσμεῖται διὰ ραβδώσεων. Βάσις δακτυλιόσχημος μετὰ ὑψηλοῦ ποδός. Ἄνωθεν τῆς γιρλάνδας τοῦ λαιμοῦ ἡ ἐπιγραφὴ ΦΙΛΙΑΣ.

Πρβλ. Hesperia 1934, εἰκ. 18, ἀρ. B20 κάνθαρος, ἔνθα ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία περὶ τοῦ σχήματος, WATZINGER, Gr. Vasen in Tübingen, πίν. 50. G2 καὶ διὰ τὴν ἐπιγραφὴν G3. Τέλος τοῦ 4^{ου} αἰ. π. X.

Κάνθαρος μετὰ συνεστραμμένων λαβῶν ἀρ. εὐρ. 447 (εἰκ. 9α). Τάφος 96 (6.10.1956).

Ύψος: 0.011 μ. Διάμ. βάσεως: 0.04 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Ἐλλείπουν τμήματα τῶν λαβῶν. Τὸν λαιμὸν περιθεῖν φυλλοστοιχία σχεδιασθεῖσα διὰ ἐπιθέτου λευκοῦ πηλοῦ καὶ λευκοῦ χρώματος. Τὸ κάτω μέρος τοῦ ἀγγείου φέρει ραβδώσεις. Βάσις δισκοειδὴς μετὰ ὑψηλοῦ ποδός, ὅστις εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ ὕψους του περιβάλλεται ὑπὸ πλαστικοῦ δακτυλίου.

Αἱ ἀναλογίαι τοῦ σώματος καὶ τῶν λαβῶν καὶ ἡ ραδιότης τοῦ ποδός χρονολογοῦν τοῦτον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 3^{ου} αἰ. π. X.

Εἶδος κανθάρου ἢ βαθείας κύλικος μετὰ συνεστραμμένων λαβῶν ἀρ. εὐρ. 1150 (εἰκ. 8β). Τάφος 258 (2.10.1958).

Ύψος: 0.07 μ. Διάμ. χείλους 0.103 μ. Πηλὸς ἀνοικτὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἀπολεπισθὲν σχεδὸν εἰς ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν πιθανὸν λόγῳ πυρᾶς. Ἀπετελέσθη ἐκ πολλῶν τεμαχίων συγκολληθέντων, ἔλλείπουν ὅμως τμήματα τοῦ σώματος καὶ τῆς ἐτέρας τῶν λαβῶν.

Πρβλ. παρόμοιον τύπον ἀγγείου P. URE, Black Glaze Pottery from Rhitsona, πίν. XII, 24 καὶ σ. 33· βλ. περὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς χρονολογήσεώς του Hesperia 1954, πίν. 24i καὶ σ. 74 καὶ 1951, πίν. 53, c2. Τρίτον τέταρτον τοῦ 4^{ου} αἰ. π. X.

Κοτύλη - κύλιξ μετὰ χαμηλῆς βάσεως ἀρ. εὐρ. 569 (εἰκ. 4γ). Τάφος 177 (19.11.1957).

Ύψος: 0.038 μ. Διάμ. χείλους: 0.088 μ. Διάμ. βάσεως: 0.04 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Αἱ λαβαὶ συνεκολλήθησαν. Τὸ χεῖλος ἐλαφρῶς ἀποκεκρουμένον εἰς τινα σημεῖα. Ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἀκτινοειδῶς διατεταγμένα ἀνθέμια ἐμπέστα ἐντὸς κύκλου ἐξ ἐγχαράκτων γραμμῶν.

Παρόμοια παραδείγματα βλ. Olynthus XIII, σ. 325, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία, καὶ πίν. 208, 212, 213. Πρῶτον τέταρτον τοῦ 4^{ου} αἰ. π. X.

Κύλιξ βαθεῖα ἀρ. εὐρ. 637 (εἰκ. 5β). Τάφος 100 (7.10.1956).

Ύψος: 0.075 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἀποτριβὲν ἐλαφρῶς. Ἀπετελέσθη ἐκ τεμαχίων συγκολληθέντων καὶ συμπληρωθέντων διὰ γύψου. Τὸ χεῖλος περιθεῖν ἐξωτερικῶς δύο αὐλακες. Φέρει δύο ὀριζοντίους λαβὰς πλησίον τοῦ χείλους ἐν εἵδει πεπλατυσμένων διατρήτων ἀποφύσεων. Βάσις δακτυλιόσχημος ἐπιμελῶς διαμορφωθεῖσα.

Ἀξιοπαρατήρητος ἡ ὁμοιότης τοῦ σχήματος μὲ τὸ ὀρειχάλκινον ἀγγεῖον ἐκ τοῦ τάφου τοῦ Δερβενίου (ΑΔ - Χρονικά 18, 1963, πίν. 228,δ.). Δεύτερον ἡμισυ τοῦ 4ου αἰ. π. Χ.

Σκύφος ἀρ. εὐρ. 444 (εἰκ. 4β). Τάφος 190 (21.11.1957).

Ὑψος: 0.08 μ. Διάμ. χεῖλους: 0.075 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Ἐλαφρῶς ἀποκεκρουμένος τὸ χεῖλος καὶ τὴν βάσιν.

Λόγω τῆς ἰσχυρᾶς μειώσεως τοῦ κάτω μέρους χρονολογεῖται εἰς τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ 4ου αἰ. π. Χ. Πρβλ. BRECCIA, ἔ. ἀ. πίν. LVI, 120, καὶ Hesperia 1934, A26, εἰκ. 5.

Κυάθιον δίωτον ἀρ. εὐρ. 910 (εἰκ. 6δ). Τάφος 201 (23.9.1958).

Ὑψος: 0.065 μ. Διάμ. βάσεως: 0.04 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν μετρίως ἐστιλβωμένον. Ἀπετελέσθη ἐκ τεσσάρων τεμαχίων συγκολληθέντων.

Εἰκ. 11. α - β. Οἰνοχόαι. γ. Πυξὶς μετὰ πώματος. Ἐξ Ἀμφιπόλεως (Μουσ. Καβάλας ἀρ. 239, 238, 469).

Βλ. παρόμοια παραδείγματα τοῦ τύπου τούτου Hesperia 1934, εἰκ. 5, A30-A31. Τελευταῖον τέταρτον τοῦ 4ου αἰ. π. Χ.

Οἰνοχόη ἀρ. εὐρ. 238 (εἰκ. 11β). Τυχαῖον εὑρημα ἐκ τῆς ἰδίας περιοχῆς.

Ὑψος: 0.08 μ. Διάμ. βάσεως 0.05 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Τὸ κυρίως σῶμα τοῦ ἀγγείου κοσμεῖται διὰ ραβδώσεων.

Ὁ BEAZLEY ὀνομάζει τὸ σχῆμα οἰνοχόη τύπου VIII (ARV², I, L). Περὶ τοῦ σχήματος βλ. Hesperia 1949, σ. 332, ἔνθα ἡ παλαιότερα βιβλιογραφία, καὶ πίν. 85, ἀρ. 81, ὡς καὶ πίν. 93, ἀρ. 78 - 80. Ἀρχαὶ τοῦ 4ου αἰ. π. Χ.

Οἰνοχόη ἀρ. 239 (εἰκ. 11α). Τυχαῖον εὑρημα ἐκ τῆς ἰδίας περιοχῆς.

Ὑψος: 0.075 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν. Τὸ χεῖλος ἐλαφρῶς ἀποκεκρουμένον εἰς ὀριζήματα σημεία. Τὸ κυρίως σῶμα τοῦ ἀγγείου κοσμεῖται διὰ πλατέων ἐπιμήκων φύλων ἐναλλὰξ τοποθετημένων.

Πρβλ. Hesperia 1949, πίν. 85, ἀρ. 81. Ἀρχαὶ τοῦ 4ου αἰ. π. Χ.

Πυξίς μετὰ τοῦ πώματός της ἄρ. εὐρ. 469 (εἰκ. 11γ). Τάφος 2 (18.9.1956).

Ύψος: 0.052 μ. Διάμ. βάσεως: 0.06 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν.

Τύπος πυξίδος IV κατὰ RICHTER - MILNE, Shapes and Names, σ. 20 - 21. Παρόμοια παραδείγματα βλ. Olynthus XIII, σ. 386 κ. ἐ. πίν. 238, 239, ἄρ. 930, 933. W. KRAIKER, Katalog der Sammlung antiker Kleinkunst der Universität Heidelberg: i. die rotfig. attischen Vasen, πίν. 42, ἄρ. 2.29. Ἀρχαὶ τοῦ 4^{ου} αἰ. π. X.

Πινάκιον (ὀξύβαφον ἢ fish plate) ἄρ. εὐρ. 625 (εἰκ. 5γ). Τάφος 88 (2.10.1956).

Ύψος: 0.03 μ. Διάμ. ἄνω ἐπιφανείας: 0.16 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἐπὶ τῆς κάτω (ἐξωτερικῆς) ἐπιφανείας καὶ βαθὺν κασιανὸν στιλπνὸν ἐπὶ τῆς ἄνω (ἐσωτερικῆς) ἐπιφανείας. Εἷς τινα σημεῖα τὸ γάνωμα ἔχει ἀποτριβῇ.

Βλ. Olynthus XIII, σ. 366 κ. ἐ. πίν. 231 - 234 καὶ Olynthus V, πίν. 190. Πρῶτον ἥμισυ τοῦ 4^{ου} αἰ. π. X.

Εἶδος λαγῆνου (ἢ guttus;) ἄρ. εὐρ. 624 (εἰκ. 2γ). Τάφος 88 (2.10.1956).

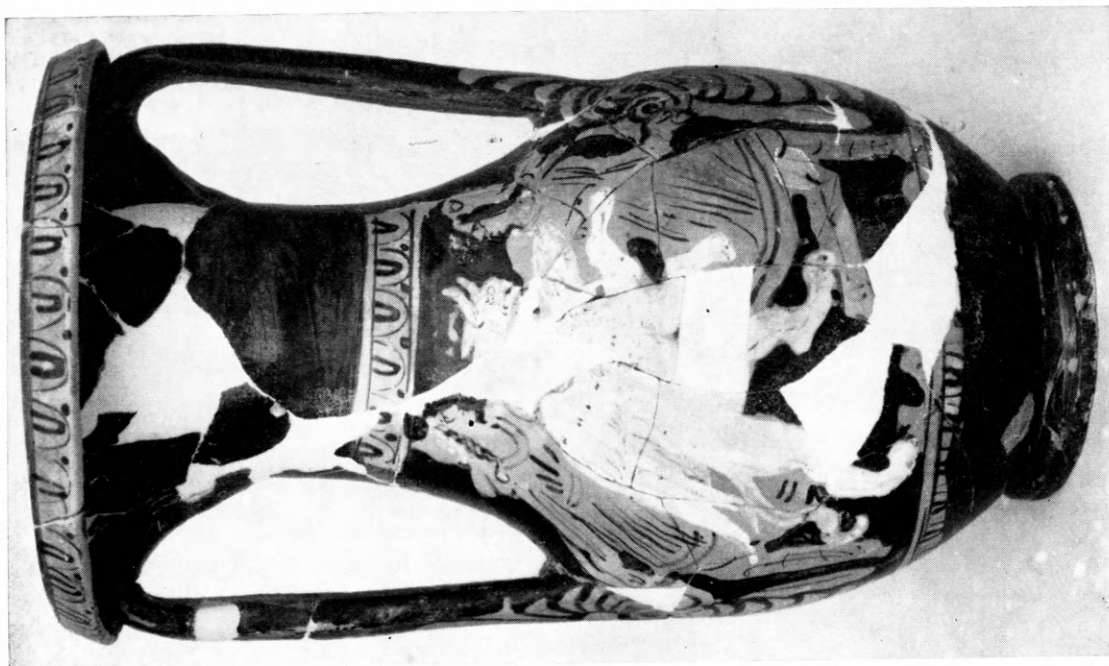
Ύψος: 0.08 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνὸν ἀπολεπισθὲν εἰς ὠρισμένα σημεῖα.

Περὶ τοῦ τύπου τούτου βλ. Olynthus V, πίν. 172, ἄρ. 814. Olynthus XIII, σ. 246 καὶ πίν. 168. Hesperia 1951, πίν. 51, α 6 καὶ L. GHALI-KAHIL, Études Thasiennes VII, πίν. LVII, 39. BRECCIA, ἔ. ἀ. πίν. L, 89, παραλλαγή τοῦ ἰδίου τύπου καὶ CVA, Stuttgart, πίν. 64, 9. Δεύτερον ἥμισυ τοῦ 4^{ου} αἰ. π. X.

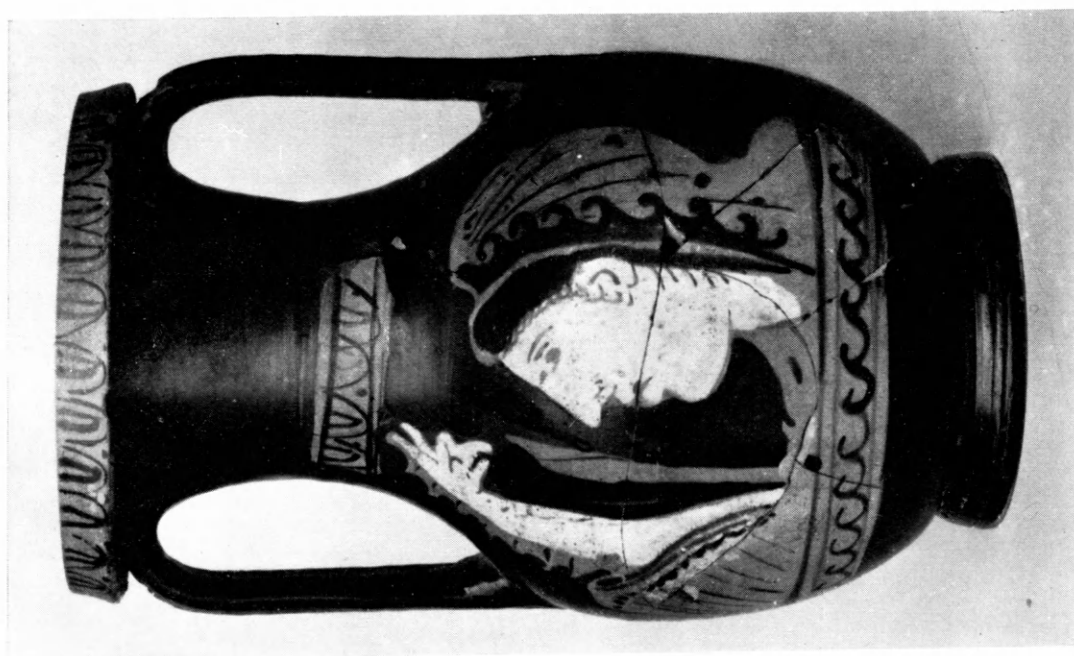
Εἶδος ἀρυβαλλοειδοῦς ληκύθου ἄρ. εὐρ. 669 (εἰκ. 2α). Τάφος 230 (26.9.1958).

Ύψος: 0.12 μ. Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωμα μέλαν στιλπνόν, ἐλαφρῶς ἀπολεπισθὲν εἰς τινα σημεῖα. Ἀπετελέσθη ἐκ τριῶν τεμαχίων συγκολληθέντων. Τὸν λαιμὸν κοσμεῖ πλαστικὸς δακτύλιος, ἐνῶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ κυρίως σώματος κλάδος μετὰ φύλλων ἐκατέρωθεν σχεδιασθεὶς διὰ παχέος λευκοῦ χρώματος.

Πρβλ. BRECCIA, ἔ. ἀ. πίν. LII, 96. Ἀξιοπαρατήρητος ἡ ὁμοιότης μὲ τὸ ὄρει-χάλκινον ἀγγεῖον ἐκ τάφου τοῦ Δερβενίου, ΑΔ - Χρονικά, Τόμος 18, 1963, πίν. 227α.

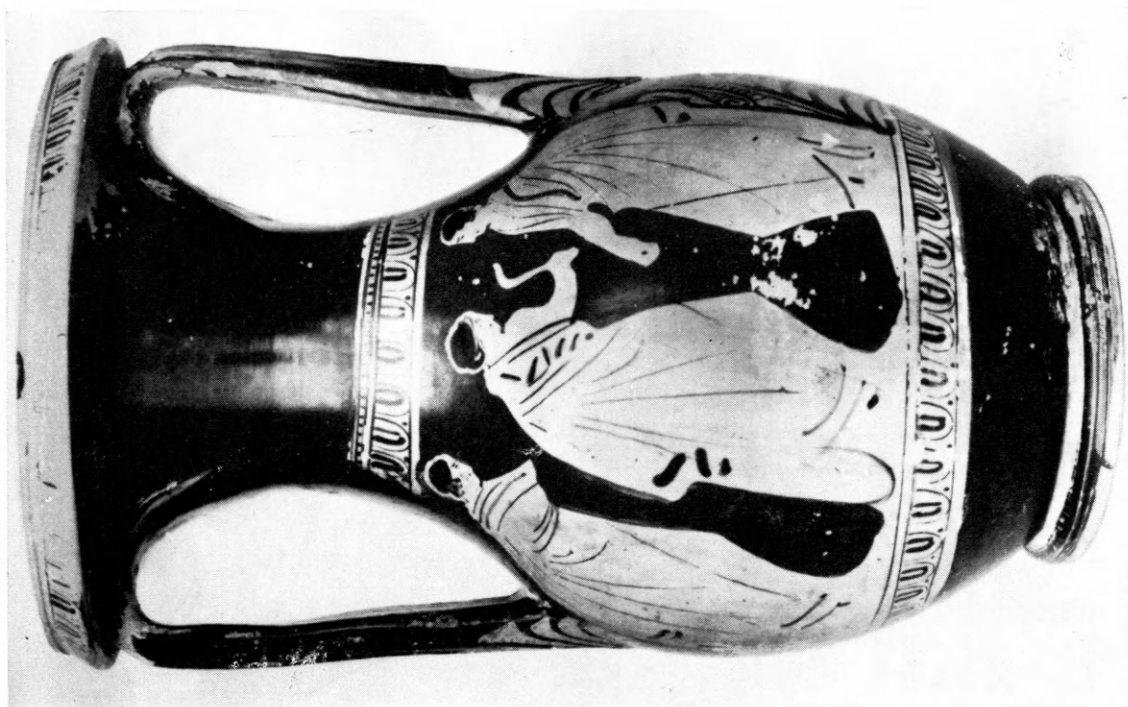

β. Περίκη ἀρ. 640.

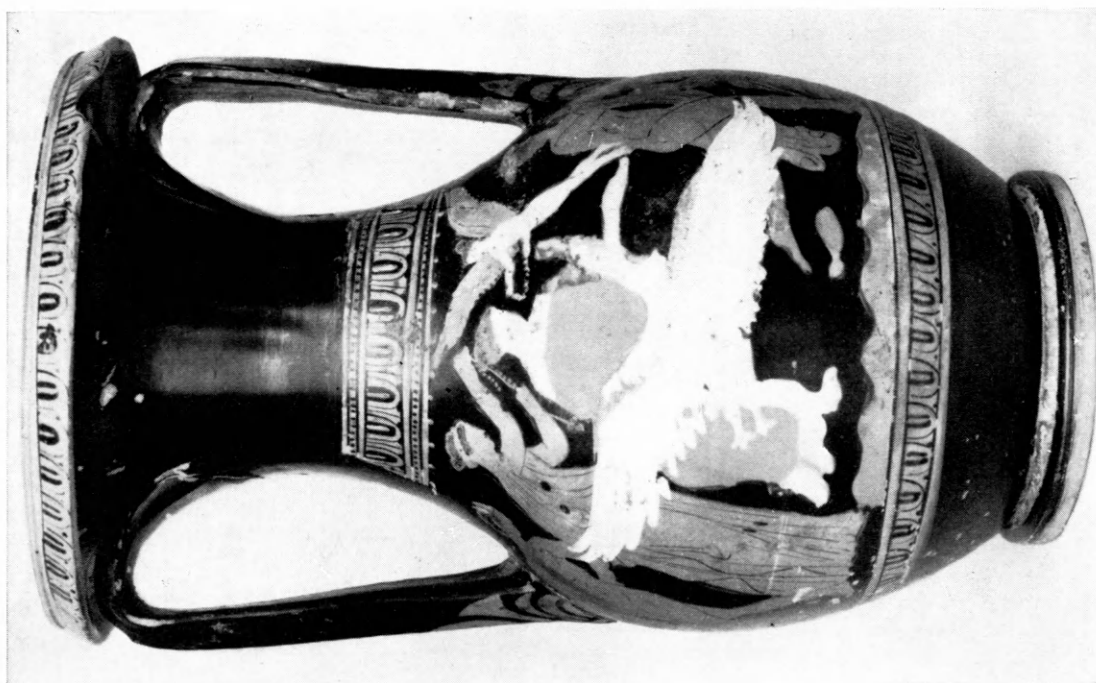

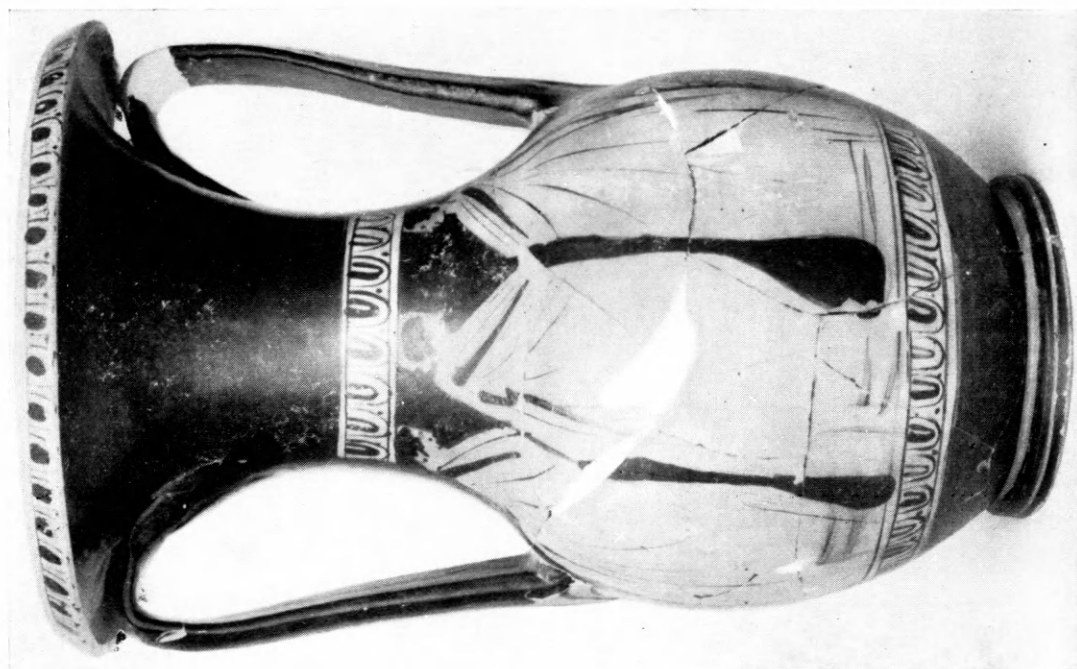
α. Περίκη ἀρ. 443.

Ἐξ Ἀμφιπόλεως, Μουσ. Καβάλας.

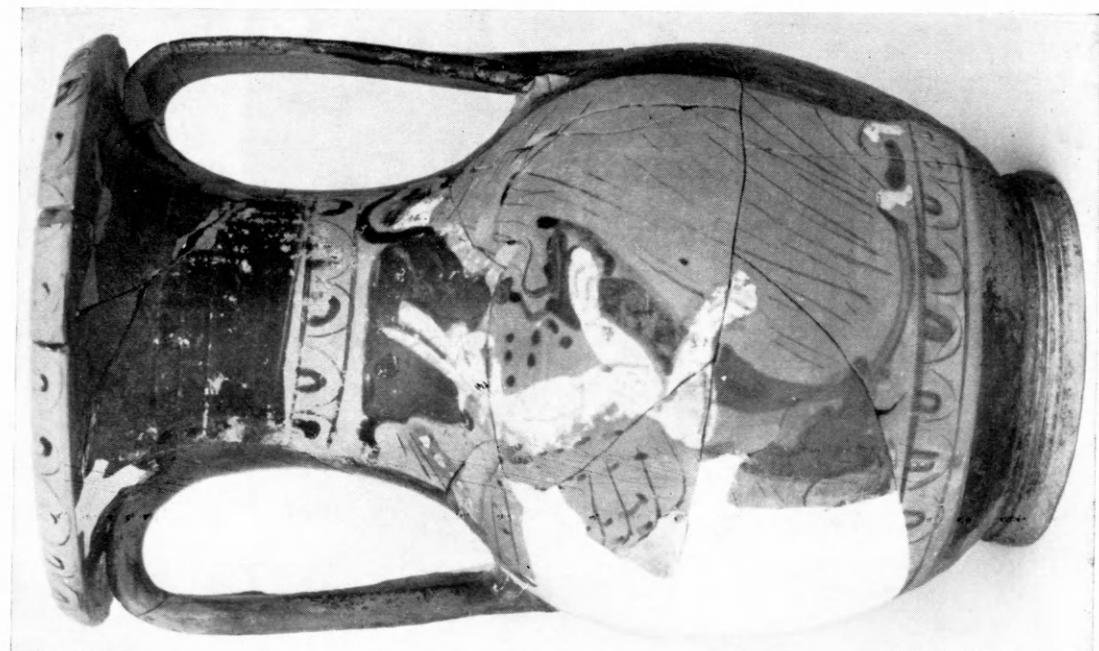
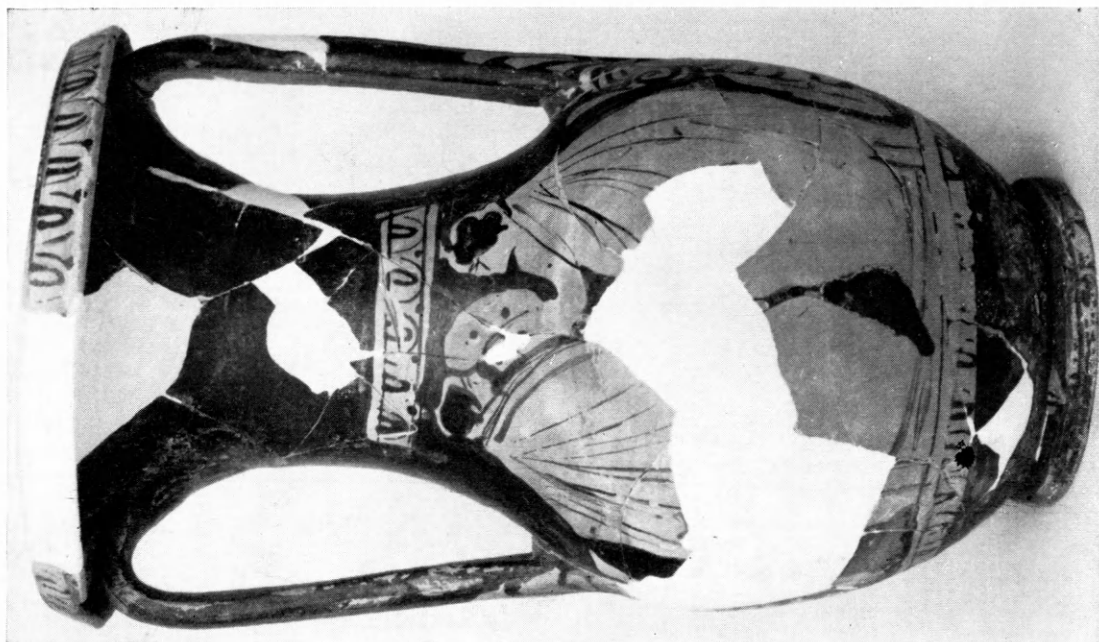

α. β. Περίκη άφ. 442
'Εξ 'Αμφιπόλεως, Μουσ. Καβάλας.

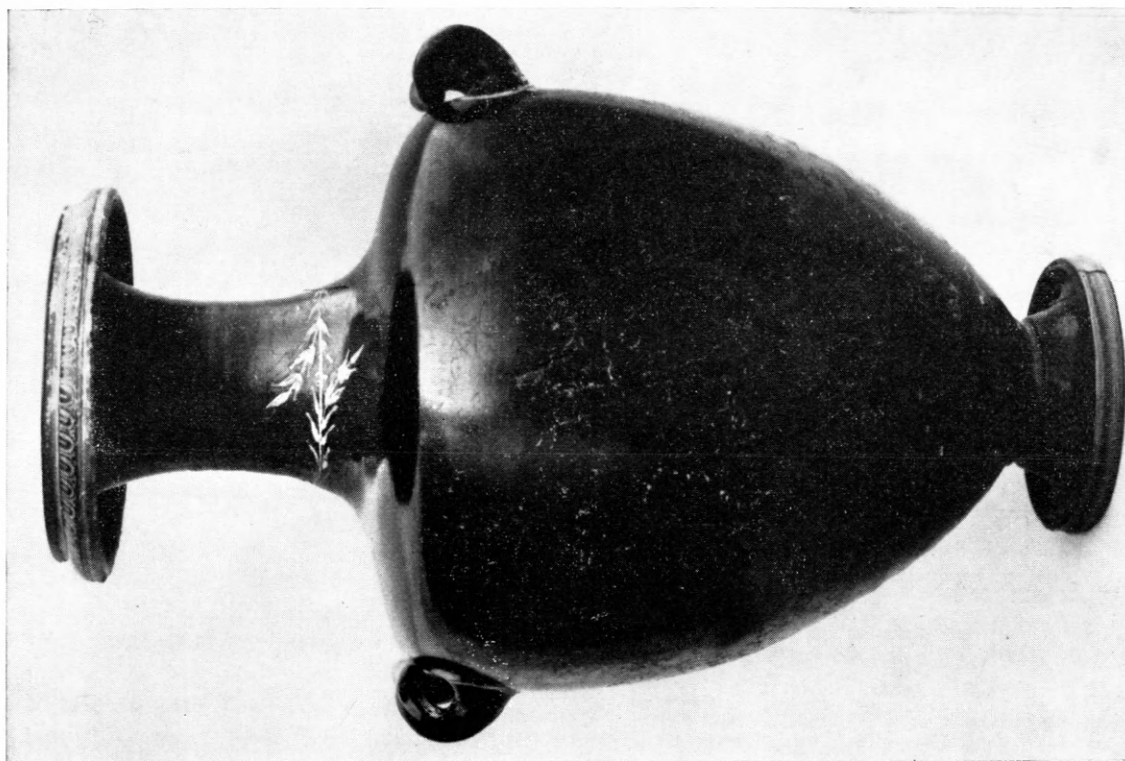

α. β. Πέλιχη άφ. 572.
Έξ 'Αμφιπόλεως, Μουσ. Καβάλας.

α. β. Πελίκη αρ. 668.
Εξ Αμφιπόλεως, Μουσ. Καβάλας.

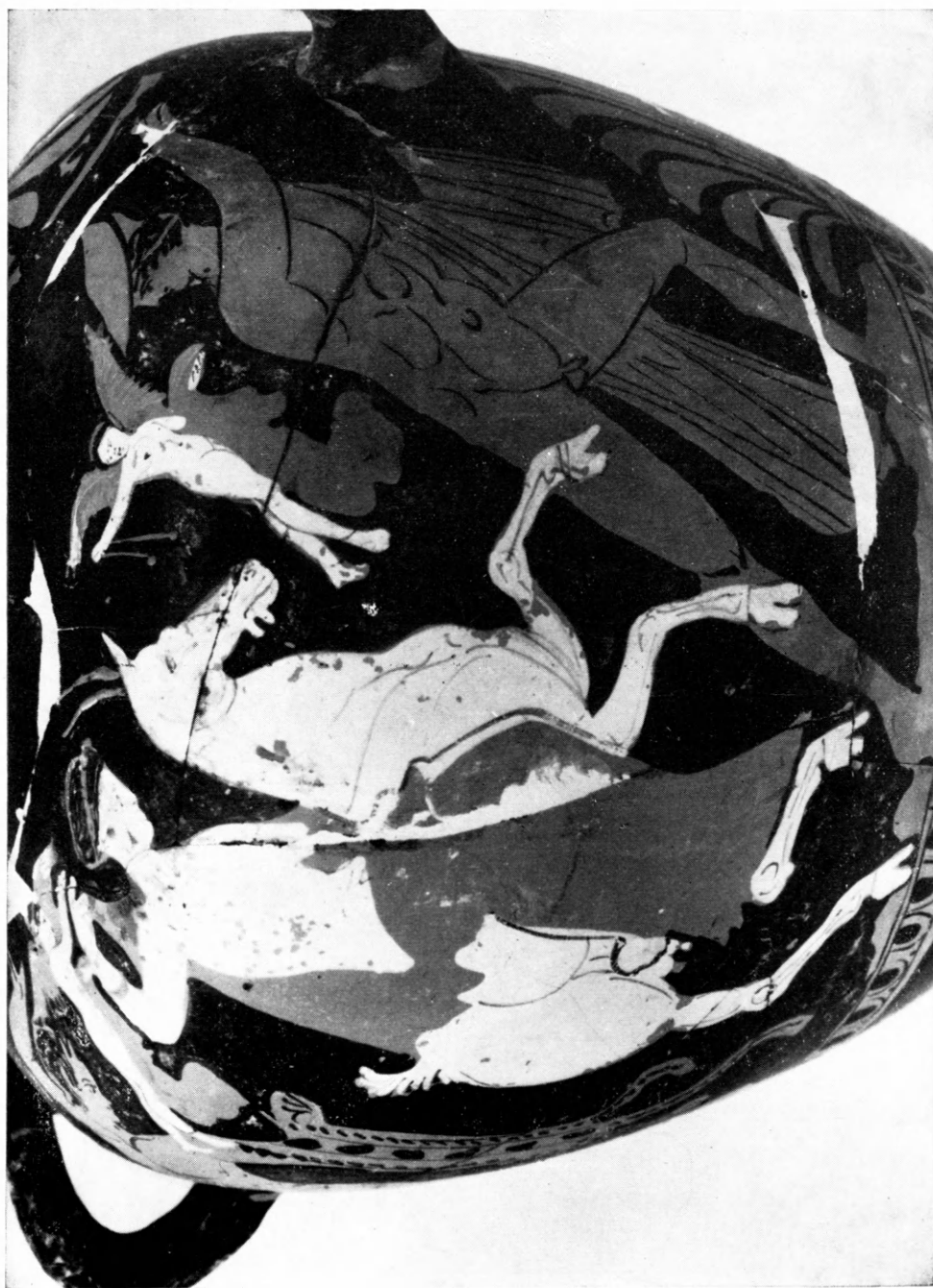

β. Ὑδρία ἀρ. 793.

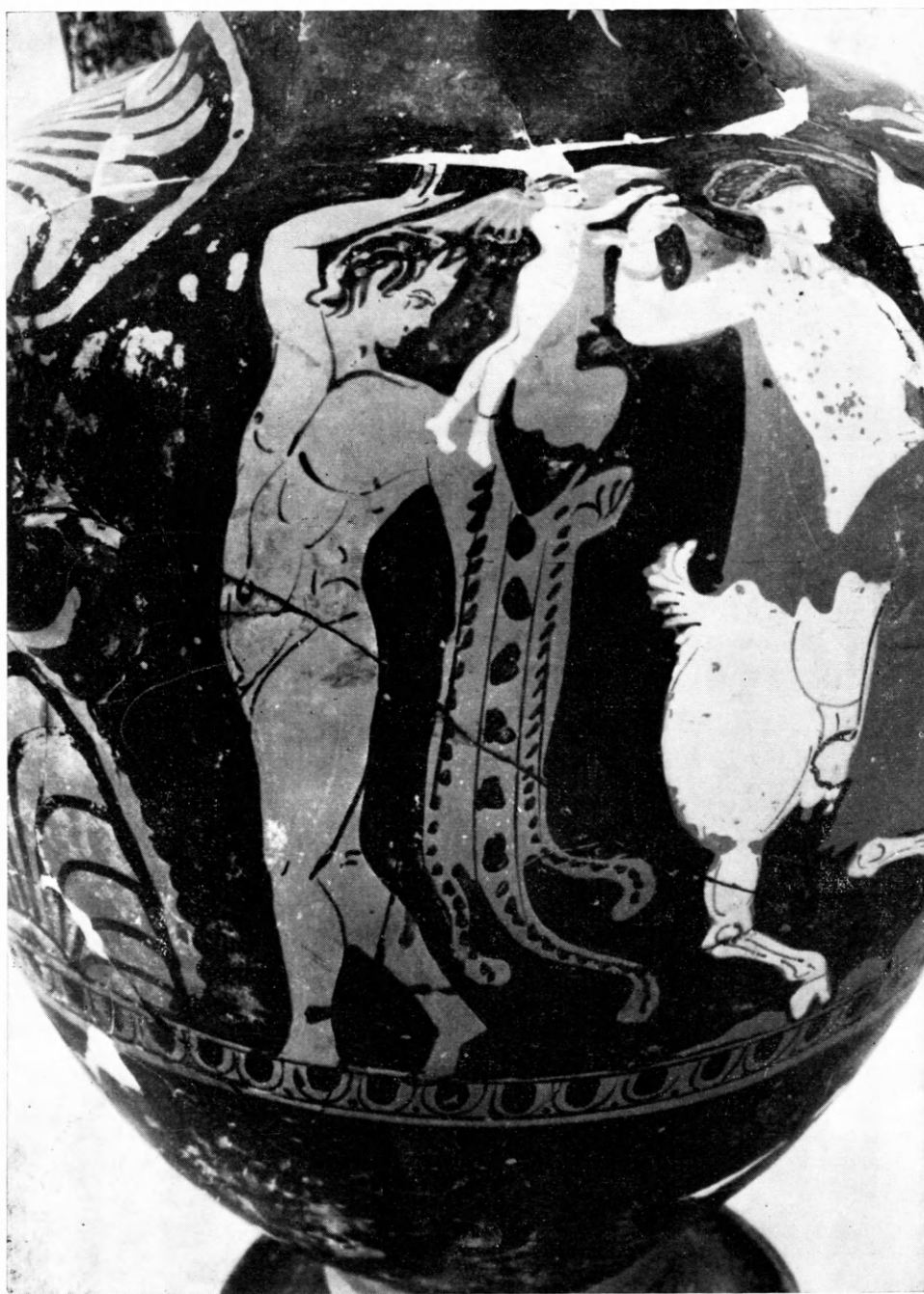
Ἐξ Ἀμφιπόλεως, Μουσ. Καβάλας.

α. Ὑδρία ἀρ. 792.

Τμήμα της επί της υδρίας αρ. 792 παραστάσεως.
Ἀφροδίτη «ἐπιτραγία», Ἑρωταῖς, Ἑρμῆς.

Λεπτομέρεια τῆς ἐπὶ τῆς ὑδρίας ἀρ. 792 παραστάσεως.
Σάτυρος, Ἀφροδίτη «ἐπιτραγία».

α. β. Κρατήρ κωδωνόσχημος αρ. 571.
'Εξ 'Αμφιπόλεως. Μουσ. Καβάλας.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ

(167 - 31 π. Χ.)

Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ τρίτον εἰς σειρὰν ἄρθρων μας ἀναφερομένων εἰς τὴν Ἑπειρωτικὴν ἱστορίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ρωμαιοκρατίας, ἐξετάζεται ἡ ἱστορία τῆς Ἑπείρου ἀπὸ τοῦ ἔτους 167 π. Χ., ὅτε ὁ Αἰμίλιος Παῦλος κατέστρεψεν 70 πόλεις τῆς Ἑπείρου καὶ ἡχμαλώτισεν 150.000 Ἑπειρώτας¹, μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου².

Οἰκοθεν νοεῖται ὅτι εἰς τὴν σύντομον ταύτην μελέτην δὲν ἐρευνᾶται λεπτομερῶς ἡ ἐπὶ μέρους ἱστορία τῶν Ἑπειρωτικῶν πόλεων, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἀπαιτηθῇ βεβαίως ἐπίπονος καὶ μακρὰ ἐργασία, ἀλλ' ἐξετάζονται ὠρισμένοι μόνον σταθμοὶ τῆς Ἑπειρωτικῆς ἱστορίας κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, οἱ ὁποῖοι ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἀποτελέσουν τὴν ἀφετηρίαν διὰ τὴν συγγραφὴν εἰς τὸ μέλλον πληρεστέρας περὶ αὐτῆς μελέτης.

Ἡ ἐποχὴ δὲ αὕτη συμβαίνει νὰ εἶναι ἐλάχιστα γνωστή, ἐπειδὴ οἱ ἱστορικοὶ ἐπεκτείνουν συνήθως τὰς ἐρεῦνας τῶν μέχρι τοῦ ἔτους 167 π. Χ., δεχόμενοι ὅτι μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ ἱστορία τῆς Ἑπείρου οὐδὲν ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον παρουσιάζει³.

Ἡ καταστροφή βεβαίως τοῦ ἔτους 167 π. Χ. ἦτο τοιαύτης ἐκτάσεως, ὥστε οὐδὲ μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου κατώρθωσεν ἡ ἀτυχὴς χώρα νὰ ἀναλάβῃ. Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος, δηλαδὴ 150 περίπου ἔτη μετὰ τὴν καταστροφὴν, ἐξηκολούθει ἀκόμη ἡ Ἑπειρος νὰ εἶναι ἔρημος εἰς τοιοῦτον μάλιστα βαθμόν, ὥστε δὲν ἦτο εὐκόλον οὐδὲ νὰ ὀρισθῇ καὶ ἡ θέσις τῶν Ἑπειρωτικῶν πόλεων,

1 ΠΟΛΥΒΙΟΣ XXX 15 (= ΣΤΡΑΒΩΝ VII 7. 3, σ. 322). ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Αἰμίλιος Παῦλος 29, 4 - 5. EUTROPIUS IV 8. 1, πρβ. ΑΠΠΙΑΝΟΥ Ἰλλυρικά 9. PLINIUS N.H. IV 39, ὁ ὁποῖος ἐσφαλμένως ἀναφέρει ὅτι αἱ πόλεις ἀνῆκον εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἦσαν 72. Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν πόλεων ὑποδεικνύει ὅτι αὗται ἦσαν πράγματι κῶμαι, πρβ. J. LARSEN, Roman Greece, εἰς τὴν σειρὰν T. FRANK, Economic Survey of Ancient Rome, IV, Baltimore 1938, σ. 468. A. PHILIPPSON - E. KIRSTEN, Die Griechischen Landschaften, II (Frankfurt am Main 1956), σ. 248 - 249. Περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἑπείρου ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, ἰδὲ Θ. Χ. ΣΑΡΙΚΑΚΗ, Λεῦκιος Αἰμίλιος Παῦλος, Ἀθῆναι

1962, σ. 118 - 120.

2 Ἡ παρούσα μελέτη μας ἐπεκτείνεται μέχρι τοῦ Αὐγούστου, ἐπειδὴ τὴν κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας ἱστορίαν τῆς Ἑπείρου προτιθέμεθα νὰ πραγματευθῶμεν εἰς τὴν ἐργασίαν μας περὶ τῆς Ἀκτίας Νικοπόλεως, ἡ ὁποία ἦτο πρωτεύουσα τῆς Ἑπείρου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαιοκρατίας. Ἐκ τῶν δύο προηγουμένων περὶ Ἑπείρου ἄρθρων μας τὸ μὲν πρῶτον ἐδημοσιεύθη εἰς Ἑλληνικά 1966, σ. 193 - 215, τὸ δὲ δεύτερον εἰς ΑΕ 1965, σ. 145 - 162.

3 S. OOST, Roman Policy in Epirus and Acarnania, Dallas 1954, πρβ. KAERST, RE V, 1905, στ. 2731 ἐν λ. *Epeiros*.

αί όποιαί άλλοτε ήχμαζον και εύημέρουν¹. Είς τοϋτο δέ αναμφιβόλως συνετέλεσε και ή έν γένει παρακμή και ή κακοδαιμονία, αί όποιαί παρατηρήθησαν κατά τοϋς πρώτους ιδία χρόνους τής Ρωμαϊκής κυριαρχίας εις την Έλλάδα και αί όποιαί ήσαν άποτέλεσμα τοϋ καταθλιπτικοϋ φορολογικοϋ συστήματος τής Ρώμης, τής άπληστίας τών δημοσιωνών (publicani) και τής φανλότητος τών όργάνων τής Ρωμαϊκής διοικήσεως².

Όσον όμως άσήμαντος και άν είναι ή ιστορία τής Ήπειρου κατά τοϋς χρόνους τούτους, δέν στερεΐται παντελώς ένδιαφέροντος.

Ένεκα τής θέσεώς της έχρησίμευεν ως διαμετακομιστικός κόμβος εις τó μεταξϋ Έλλάδος και Ήταλίας έμπορίον, εις τοϋ όποίου την ανάπτυξιν μεγάλως βεβαίως συνέβαλεν ή κατασκευή τής Έγνατίας όδοϋ περι τά μέσα τοϋ 2^{ου} π. Χ. αιώνος³.

Ό φυσικός πλοϋτος τής Ήπειρου, ιδία δέ ή πλουσία κτηνοτροφία της, ένωρίς προσείλκυσαν την προσοχήν τών Ρωμαίων, οί όποιοί ήδη άπό τών άρχών τοϋ 1^{ου} π.Χ. αιώνος ήρχισαν έγκαθιστάμενοι εις τās παραλίους περιοχάς τής Ήπειρου.

Κατά την εποχήν τών έμφυλίων πολέμων ή Ήπειρος επανειλημμένως ύπήρξε θέατρον έπιχειρήσεων τών Ρωμαίων στρατηγών, λόγω τής γειτνιάσεώς της πρὸς την Ήταλίαν και τοϋ προσφερομένου δια πολεμικάς έπιχειρήσεις όρεινοϋ έδάφους της.

Τέλος κατά τās άρχάς τοϋ 2^{ου} μ. Χ. αιώνος άπετέλεσεν αύτοτελή επαρχίαν τοϋ Ρωμαϊκοϋ κράτους, ύπό έπιτρόπου (procurator) διοικουμένην, με πρωτεύουσαν την Νικόπολιν, ή όποία ήτο μία άπό τās πολυανθρωποτέρας και σημαντικωτέρας πόλεις τής Έλλάδος κατά τοϋς χρόνους τής Ρωμαϊκής κυριαρχίας.

Κατά την διαίρεσιν τής Μακεδονίας εις τέσσαρας «μερίδας» συνήνωσεν ό Αϊμίλιος Παϋλος μετά τής Μακεδονίας και τά Ήπειρωτικά έθνη, ως πληροφορούμεθα εκ τοϋ Στράβωνος⁴.

Άφ' έτέρου εκ τοϋ Λιβίου⁵ πληροφορούμεθα ότι ή Ατντανία και ή Τυμ-

1 ΣΤΡΑΒΩΝ VII 7. 3, σ. 322: *νυνί δ' έρήμον της πλείστης χώρας γεγενημένης και τών κατοικιών και μάλιστα τών πόλεων ήφανισμένων, οϋδ' ει δύναιτό τις άκριβοϋν ταϋτα, οϋδ' άν ποιούη χρήσιμον δια την άδοξίαν και τον άφανισμόν αυτών...* VII 7. 9, σ. 327: *τότε μὲν οὖν... κάππερ οὔσα τραχεῖα και όρῶν πλήρης...*, όμως ενάνδρει ή τε Ήπειρος πᾶσα και ή Ήλλυρίς: *νῦν δὲ τὰ πολλὰ μὲν έρημία κατέχει, τὰ δ' οἰκούμενα κωμηδόν και έν έρειπίοις λείπεται*, πρβ. PHILIPPSON - KIRSTEN, έ. ά. II, σ. 252 - 253.

2 G. HERTZBERG (μετάφρ. Π. Καρολίδου), Ήστορία τής Έλλάδος επί τής Ρωμαϊκής Κυριαρχίας, Άθήναι 1902, Α', σ. 414 - 418. 492 - 493, πρβ. M. ROSTOVITZ, Social and Economic History of the Hellenistic World, Oxford 1953, II, σ. 961 - 962. Περι τών έλλείψεων τής επαρχιακής Ρωμαϊκής διοικήσεως κατά τοϋς χρόνους τής Δημοκρατίας, πρβ. G. STEVENSON, Roman Provincial Administration, Oxford 1949, σ. 94 - 96.

3 Μεταξϋ τών έτών 146 και 120 π.Χ., πρβ. E. OBERHUMMER εις RE V, 1905, στ. 1988 - 1993, έν λ. *Egnatia via*.

4 ΣΤΡΑΒΩΝ VII άπόσπ. 48, σ. 331: *Παῦλος μὲν οὖν ό τὸν Περσέα έλὼν συνάρας τῇ Μακεδονίᾳ και τὰ Ήπειρωτικά έθνη εις τέτταρα μέρη διέταξε την χώραν...* Περι τής διαιρέσεως τής Μακεδονίας εις τέσσαρας «μερίδας» ιδέ ΣΑΡΙΚΑΚΗΝ, έ. ά. σ. 106 - 111.

5 XLV 30. 6, πρβ. P. MELONI, *Perseo e la fine della Monarchia Macedone*, Roma 1953, σ. 422. oost, έ. ά. σ. 82. Άντιθέτως ό R. MACK (*Grenzmarken und Nachbarn Makedoniens im Norden und Westen*, Göttingen 1951, diss. σ. 217 κέ.) δέν δέχεται την παραχώρησιν τής Ατντανίας εις την Μακεδονίαν και αναγινώσκει Antania (άντι Ατντανία) παρὰ ΛΙΒΙΩ έ. ά. Ή Τυμβαία, τής όποιίας τμήμα βεβαίως άνήκεν εις την Μακεδονίαν, έθεωρεΐτο χώρα Ήπειρωτική, πρβ. PHILIPPSON - KIRSTEN, έ. ά. II, σ. 217 και 223.

φαία προσηρτήθησαν εἰς τὴν τετάρτην μερίδα τῆς Μακεδονίας, τὴν περιλαμβανούσαν τὴν Ἑορδαίαν, τὴν Λυγκηστίδα καὶ τὴν Πελαγονίαν.

Ἐπομένως ὄχι ὁλόκληρος ἡ Ἠπειρος, ἀλλὰ περιοχαί τινες αὐτῆς, πιθανὸν μόνον αἱ προαναφερθεῖσαι, αἱ ὁποῖαι ἐγεινίαζον πρὸς τὴν Μακεδονίαν, προσηρτήθησαν εἰς αὐτήν, οὕτω δὲ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐξησθένει ἡ Ἠπειρος, τῆς ὁποίας οὕτω τὰ ὅρια σημαντικῶς περιορίζοντο, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξησφαλίζετο ἡ ἡσυχία τῆς Μακεδονίας διὰ τῆς ἐνσωματώσεως τῶν ἐν λόγῳ περιοχῶν εἰς αὐτήν¹.

ΤΟ ΚΟΙΝΟΝ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΦΟΙΝΙΚΗΝ

Μετὰ τὴν προσάρτησιν καὶ τῶν ἐν λόγῳ περιοχῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Ἠπείρου, τὰ ὁποῖα εἶχον διαφύγει τὴν καταστροφὴν², ἐσχημάτισαν ἐκ νέου κοινόν, τοῦ ὁποίου τὸν πυρῆνα ἀπετέλεσαν αἱ δυτικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Ἠπείρου. Ἐδρα αὐτοῦ ὠρίσθη ἡ Φοινίκη³, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ ὀνομασία αὐτοῦ ὡς «κοινοῦ τῶν Ἠπειρωτῶν τῶν περὶ Φοινίκην», τὸ ὁποῖον συνεμάχησε μετὰ τῆς Ρώμης καὶ ἀφέθη αὐτόνομον⁴.

Τὴν ὑπαρξίν τοῦ «κοινοῦ τῶν Ἠπειρωτῶν τῶν περὶ Φοινίκην» μετὰ τὸ ἔτος 167 γνωρίζομεν ἐξ ἐπιγραφικῶν μαρτυριῶν καὶ ἐκ τοῦ Πολυβίου.

Οὕτως εἰς τὴν πρὸς τιμὴν τοῦ Κασσάνδρου, υἱοῦ τοῦ Μενεσθέως, ἐξ Ἀλεξανδρείας τῆς Τρωάδος ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία ἐγράφη ὀλίγον μετὰ τὸ ἔτος 165 π. Χ., ἀναφέρεται τὸ κοινὸν τῶν Ἠπειρωτῶν [τῶν] περὶ Φοινίκη[ν], τὸ ὁποῖον τιμᾷ [χρυσῷ] στερφάν[ω] τὸν Κάσσανδρον⁵.

Ἐπίσης εἰς ἑτέραν ἐπιγραφὴν τῶν Δελφῶν τιμᾶται ὁ Ἀθηναῖος Ἡ[γήσανδρος], ὁ υἱὸς τοῦ [Ἡ]γησ[άνδρου], ὑπὸ τοῦ κοινοῦ [τῶν] Ἠπειρωτῶ[ν] εἰκόνι χαλ[κῇ], περὶ τὸ ἔτος 151 π. Χ.⁶

Ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ Πολυβίου πληροφοροῦμεθα τὴν δεσπόζουσαν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν ἡ Φοινίκη μετὰ τὸ ἔτος 167 π. Χ. Ὁ Πολύβιος βεβαίως δὲν ἀναφέρει ρητῶς τὸ κοινὸν τῶν Ἠπειρωτῶν τῶν περὶ Φοινίκην, εἶναι ὅμως φανερόν ὅτι τοῦτο ὑπονοεῖ, ὅταν μνημονεύῃ τῶν τὴν Φοινίκην κατεχόντων, διὰ τοῦ ὁποίου πρέπει βεβαίως νὰ νοήσωμεν τὸν Χάροπα καὶ τοὺς ἐν Φοινίᾳ συνεργάτας του⁷.

Δεσπόζουσα πράγματι μορφή τοῦ κοινοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὑπῆρξεν ὁ Χάρωψ, ὁ υἱὸς τοῦ Μαχάτα, ἐκ τῆς πόλεως Φοινίκης, ὁ ὁποῖος ἥσκησεν

¹ Πρβ. MELONI, ἔ. ἀ. σ. 422.

² Δὲν κατεστράφη βεβαίως ὁλόκληρος ἡ Ἠπειρος, ἀλλὰ τμήματα μόνον αὐτῆς, ὡς ἡ Μολοσσίς (ΠΟΛΥΒΙΟΣ XXX 15 = ΣΤΡΑΒΩΝ VII 7. 3, σ. 322), ὡς καὶ τινες ἄλλαι περιοχαί τῆς Ἀνατολικῆς Ἠπείρου, πρβ. PHILIPPSON - KIRSTEN, ἔ. ἀ. II, σ. 223. Ἡ Χαονία ἄλλωστε καὶ ἡ Θεσπρωτία εἶχον παραμένει πισταὶ εἰς τοὺς Ρωμαίους, πρβ. L. UGOLINI, *Albania Antica*, τ. II, L'Ancoroli di Fenice, Milano 1932, σ. 223.

³ Περὶ Φοινίκης, ἰδὲ UGOLINI, ἔ. ἀ. σ. 215 - 230. E. POLASCHEK εἰς RE XX, 1941 σ. 1306 - 1308,

ἐν λ. *Phoinike*, ἀρ. 9, εἰς παράρτημα τοῦ 20ου τόμου.

⁴ PHILIPPSON - KIRSTEN, ἔ. ἀ. II, σ. 223, μετὰ τῆς σμ. 61.

⁵ Syll.³ 653, A4 (ἐκ Τρωάδος). B22 (= F. D. III 1, 218j, ἐκ Δελφῶν).

⁶ Syll.³ 654, A4 (= F. D. III 2, 135, 4). Περὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἠπειρωτῶν τῶν περὶ Φοινίκην, πρβ. UGOLINI, ἔ. ἀ. σ. 223. LARSEN, ἔ. ἀ. σ. 302. PHILIPPSON - KIRSTEN, ἔ. ἀ. II, σ. 223 - 224.

⁷ ΠΟΛΥΒΙΟΣ XXXII 14, πρβ. XXXII 6. 2.

ἐν Ἡπειρῷ ἀρχὴν ἀληθῶς τυραννικὴν, ἔχων ὡς συνεργοὺς τὴν μητέρα Φιλῶτιν καὶ τὸν Μύρωνα μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Νικάνορος. Προφασιζόμενος δὲ ὅτι οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἀντίπαλοι ἀνῆκον εἰς τὴν ἀντιρωμαϊκὴν μερίδα ἐπεδόθη εἰς τὴν συστηματικὴν ἐξόντωσιν τούτων, ἄλλους μὲν φονεύων εἰς τὴν ἀγοράν, ἄλλους δὲ εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ἄλλους εἰς τὰς οἰκίας των. Πάντων δὲ ἀνεξαιρέτως ἐδήμεινε τὰς περιουσίας καὶ σφετεριζόμενος ταύτας ἐπλούτιζε κατὰ τὸν πλέον ἀθέμιτον τρόπον.

Τοιαῦτα δὲ ὑπῆρξαν τὰ ἐγκλήματα τοῦ Χάροπος, ὥστε ὁ Πολύβιος, ὁ ὁποῖος λεπτομερῶς τὰ περιγράφει, παρατηρεῖ μὴ γεγονέναι μὴδ' ἔσεσθαι θηριωδέστερον ἄνθρωπον μὴδ' εἰκαιότερον Χάροπος¹.

Ἐπιδιώκων δὲ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἔγκρισιν τῆς Συγκλήτου, ὥστε καὶ διὰ συγκλητικοῦ δόγματος νὰ κατοχυρώσῃ τὰς παρανομίας του, ἔπλευσε τὸ 160 εἰς τὴν Ρώμην. Ἀλλ' ἡ Σύγκλητος γνωρίζουσα τὰς πράξεις του ἠρνήθη νὰ τὰς ἐπικυρώσῃ, ἀπήντησε δὲ ὅτι θὰ ἀποστείλῃ πρεσβευτὰς μετὰ τοῦ Γαίου Μαρκίου πρὸς ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων.

Κατὰ τὴν περίστασιν δὲ ταύτην διεφάνη ἡ ἀκεραιότης τοῦ Λευκίου Αἰμιλίου Παύλου, ὡς καὶ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Μάρκου Αἰμιλίου Λεπίδου, ἀρχιερέως καὶ προκαθημένου τῆς Συγκλήτου, οἱ ὁποῖοι ἠρνήθησαν νὰ δεχθῶν εἰς τὰς οἰκίας των τὸν Χάροπα, ἔνεκα τῶν ἐν τῇ πατρίδι ἐγκλημάτων².

Ἡ ἀποδοκιμασία ἐν τούτοις αὕτη δὲν ἀπεθάρρυνε τὸν Χάροπα, ὁ ὁποῖος παραποιήσας τὰς αποφάσεις τῆς Συγκλήτου ἔγραψεν εἰς τοὺς συμπατριώτας του ὅτι ἡ Σύγκλητος ἐγκρίνει τὰς ἐνεργείας του.

Εὐτυχῶς ἡ τυραννὶς τοῦ Χάροπος δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ, καθ' ὅσον οὗτος ἀπέθανε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (160) ἐν Βοινδησίῳ, ἐνῶ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Φοινίκην.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν μάλιστα ταύτην συνέβη νὰ ἀποθάνουν καὶ οἱ λοιποὶ ἐγκάθετοι τῆς Ρώμης εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὥστε ὡσανεὶ καθαρόν τινα συνέβη γενέσθαι τῆς Ἑλλάδος, τῶν ἀλιτηρίων αὐτῆς ἐκ τοῦ ζῆν μεθισταμένων, ὡς χαρακτηριστικῶς ἀναφέρει ὁ Πολύβιος³.

Στερούμεθα δυστυχῶς πληροφοριῶν περὶ τῆς τύχης τοῦ κοινοῦ τῶν Ἡπειρωτῶν μετὰ τὸ ἔτος 151 π. Χ. Εἶναι ἄρα γε τοῦτο τυχαῖον ἢ ὀφείλεται εἰς τὴν διάλυσιν αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 146; Ὁ POLASCHEK⁴ ὑποστηρίζει τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν, τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας ἡ Ἡπειρος εἶχε παραμείνει οὐδετέρα, ὡς καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι διετηρήθησαν καὶ μετὰ τὸ ἔτος 146 τὰ γειτονικὰ κοινὰ τῶν Δολόπων, Ἀμφιλόχων καὶ Ἀθαμάνων⁵, ἐπιτρέπουν εἰς ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ τὸ κοινὸν τῶν Ἡπειρωτῶν διετηρήθη καὶ

1 ΠΟΛΥΒΙΟΣ XXX 12.

2 Αὐτόθι XXXII 6. 5.

3 Αὐτόθι XXXII 5. 3 - 4, πρβ. ΔΙΟΔΩΡΟΝ XXXI 31. Περὶ τῆς δράσεως τοῦ Χάροπος, ἰδὲ H. SCULLARD, Charops and Roman Policy in Epirus εἰς JRS 35, 1945, σ. 58 - 64.

4 RE ἔ. ἀ. στ. 1307, πρβ. BUSOLT - SWOBODA, Griechische Staatskunde, II, München 1926, σ. 147 μετὰ τῆς σημ. 7.

5 Περὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Δολόπων ἔχομεν μαρτυρίαν ἐκ τῶν ἐτῶν 134 - 125 π. Χ., περὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀθαμάνων ἐκ τοῦ ἔτους 87 π. Χ. καὶ περὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀμφιλόχων ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Καίσαρος, πρβ. S. ACCAME, Il Dominio Romano in Grecia dalla Guerra Acaica ad Augusto, Roma 1946, σ. 228 - 229, ἔνθα ἰδὲ καὶ τὰς σχετικὰς ἀρχαίας μαρτυρίας. Τοὺς Ἀθαμάνων ὁ ΣΤΡΑΒΩΝ θεωρεῖ Ἡπειρώτας (IX 4.11, σ. 427. IX 5. 1, σ. 430).

μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας εἰς τὴν Ρώμην.

Πολιτικῶς λοιπὸν ἐξηκολούθει ἡ Ἡπειρος καὶ μετὰ τὸ 146 νὰ εἶναι κατ' ὄνομα τοῦλάχιστον ἐλευθέρα, ἐφ' ὅσον βεβαίως ὑφίστατο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος κοινόν, στρατιωτικῶς ὅμως ὑπήγετο, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ χῶραι, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ρωμαίου ἀνθυπάτου τῆς Μακεδονίας¹, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ ἔτους 148 π. Χ. κατέστη αὐτοτελὴς Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία².

Ἀπὸ τῶν χρόνων δὲ τούτων μέχρι καὶ τοῦ ἔτους 90 π. Χ. οὐδεμίαν πληροφορίαν ἔχομεν περὶ τῆς Ἡπείρου.

Τί συνέβη ἐν τῷ μεταξῷ; Ἐκ τοῦ Πausanίου³ γνωρίζομεν ὅτι μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας εἰς τοὺς Ρωμαίους *φόρος τε ἐτάχθη τῇ Ἑλλάδι καὶ οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες ἐκωλύοντο ἐν τῇ ὑπερορίᾳ κτῆσθαι*. Τοῦτο προφανῶς σημαίνει ὅτι ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸ δικαίωμα ἐγκτήσεως γῆς καὶ οὐσίας (*commercium agrorum aedificiorumque*)⁴, ὡς καὶ ὅτι ἐπεβλήθη εἰς αὐτοὺς φορολογία μετὰ τὸ ἔτος 146 π. Χ.

Ἐπεβλήθησαν παρόμοιοι περιορισμοὶ καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον; Ἐὰν δὲ ἐπεβλήθη φορολογία, ἦτο αὕτη ἐπαχθής; Εἶναι ζητήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐλλείπει σχετικῶν πηγῶν ἀδυνατοῦμεν βεβαίως νὰ ἀπαντήσωμεν, τοῦτο δὲ μόνον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἐν Ἡπείρῳ πόλεις ἐλεύθεραι (*civitates liberae*), ὡς ἀκριβῶς ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν Κυρίως Ἑλλάδα⁵. Οὕτως ἐκτὸς τῆς Ἀμβρακίας⁶, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ ἔτους 187 π. Χ. ἦτο ἐλευθέρα, φαίνεται ὅτι καὶ τὸ Βουθρωτόν, τὸ Ὠρικόν⁷, ἡ Φοινίκη⁸, ἡ Ἀμαντία⁹ καὶ ἡ Βυλλίς¹⁰ ἔχαιρον ἐλευθερίας, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ τοῦ Αὐγούστου καὶ ἡ Νικόπολις¹¹.

Ἡ παραχώρησις βεβαίως τῆς *libertas* συνωδεύετο συνήθως ὑπὸ τῆς *immunitas*, τῆς ἀπαλλαγῆς δηλαδὴ τῆς ἐλευθέρως πόλεως ἀπὸ τῆς ἀμέσου φορολογίας (*tributum capitis et soli*). Ὅλως περιέργως ἐν τούτοις πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ παραχωρηθεῖσα εἰς τὴν Ἀμβρακίαν *immunitas* ἦτο περιορισμένη, καθ' ὅσον ὥρισεν ἡ Σύγκλητος ὅπως οἱ ἐν Ἀμβρακίᾳ ἐμπορευόμενοι Ρωμαῖοι, ὡς καὶ οἱ σύμμαχοι τοῦ Λατινικοῦ δικαίου, ἀπαλλάσσονται τοῦ ὑπὸ τῆς πόλεως εἰσπραττομένου ἐλλιμενίου. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ πρῶτος περιορισμός, τὸν ὁποῖον ἐπέβαλεν ἡ Σύγκλητος εἰς πόλιν ἐλευθέραν¹².

1 PHILIPPSON - KIRSTEN, ἔ. ἀ. II, σ. 224, πρβ. ACCAME, ἔ. ἀ. σ. 8 - 9.

2 B. NIESE, Geschichte der griech. und makedon. Staaten, III, Gotha 1903, σ. 336 μετὰ τῆς σημ. 5, πρβ. ACCAME, ἔ. ἀ. σ. 11 μετὰ τῆς σημ. 6.

3 VII 16. 9, πρβ. ACCAME, ἔ. ἀ. σ. 17 - 18.

4 Παρόμοιοι περιορισμοὶ εἶχον ἤδη ἐπιβληθῇ προηγουμένως καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, πρβ. ΣΑΡΙΚΑΚΗΝ, ἔ. ἀ. σ. 108 μετὰ τῆς σημ. 30.

5 Πρβ. ACCAME, ἔ. ἀ. σ. 46 - 57.

6 LIVIUS XXXVIII 44. PHILIPPSON - KIRSTEN, ἔ. ἀ. II, σ. 253 μετὰ τῆς σημ. 43, πρβ. καὶ σ. 223.

7 Τὸ Βουθρωτὸν ἐδέχθη ἀργότερον Ρωμαίους ἀποίκους, διὸ καὶ ἀναφέρεται ὡς Ρωμαϊκὴ ἀποικία, πρβ. PHILIPPSON - KIRSTEN, ἔ. ἀ. II, σ. 224. Τὸ Ὠρικόν

περιεπεδὸν εἰς παρακμὴν ἀπὸ τῆς πυρπολήσεώς του (48 π.Χ.) ὑπὸ τοῦ Γναίου Πομπηίου, υἱοῦ (ΔΙΩΝ ΚΑΞΣΙΟΣ XLII 12, πρβ. CAESAR De bello civili III 40) ἐκτίσθη ἐκ νέου ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΥ Βίοι Σοφιστῶν I, σ. 551 καὶ 562, πρβ. P. GRAINDOR, Hérodote Atticus, Le Caire 1930, σ. 225 - 226).

8 Ἐφ' ὅσον ἡ Φοινίκη ἔκοπτε νομίσματα μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Νέρωνος τοῦλάχιστον, ἔπεται ὅτι μέχρι τότε ἦτο πόλις ἐλευθέρα, πρβ. P. GARDNER, Catalogue of Greek Coins in the British Museum, VII, London 1883, σ. 109 (Thessaly and Aetolia).

9 PLINIUS N.H. IV 35: *et liberi Amantini*.

10 Αὐτόθι IV 35: *coloniae Bullidenses et...*

11 Αὐτόθι IV 5: *ac civitate libera Nicopolitana*.

12 LIVIUS XXXVIII 44: *portoria quae vellent terra marique caperent, dum eorum immunes Romani ac so-*

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 101/100 π. Χ. ἐπαναρχίζουσιν αἱ Θρακικαὶ ἐπιδρομαὶ ἐναντίον τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας, κατὰ δὲ τὰ ἔτη 90 καὶ 89 π. Χ. οἱ Μαῖδοι, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Δαρδάνων, κατέκλυσαν ὄχι μόνον τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἡπειρον, λεηλατήσαντες καὶ αὐτὴν τὴν Δωδώνην καὶ προξενήσαντες ἀνεπανορθώτους καταστροφὰς εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ χωρία. Κατὰ τὸν Δίωνα Κάσσιον¹ ὁ Μιθριδάτης, εὐρισκόμενος εἰς στενὰς μετ' αὐτῶν σχέσεις, εἶχε παρακινήσει τοὺς ὡς ἄνω βαρβάρους νὰ ἐπέλθουν κατὰ τῆς Μακεδονίας. Τοὺς βαρβάρους δὲ τούτους ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Μακεδονίας ὁ *propraetor* C. Sentius, ὁ ὁποῖος διώκει τότε τὴν ἐπαρχίαν².

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξέσπων εἰς τὴν Ἀνατολὴν οἱ Μιθριδατικοὶ πόλεμοι, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ποικιλοτρόπως ἐδοκιμάσθησαν αἱ Ἑλληνικαὶ γῶραι. Ἀγνοοῦμεν ἂν μετέσχεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἂν ὑπέστη παρομοίας δοκιμασίας καὶ ἡ Ἡπειρος, ἡ ὁποία μόνον ὡς τόπος ἀποβάσεως τῶν δυνάμεων τοῦ Σύλλα (87 π.Χ.), καθὼς καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν ἀποσταλέντος L. Valerius Flaccus, ἀναφέρεται³.

Η ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΙΣΩΝΟΣ

Ἡ βραχεῖα περίοδος ἡ μεσολαβήσασα μεταξὺ τοῦ τέλους τῶν Μιθριδατικῶν καὶ τοῦ τέλους τῶν ἐμφυλίων πολέμων (66-31 π. Χ.) ὑπῆρξεν ἡ χειροτέρα καὶ ἡ πλέον ἀπάνθρωπος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως. Ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι διεδέχοντο ἀλλήλους, οἱ δὲ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἐπωφελοῦμενοι τῶν ἀνωμάλων περιστάσεων ἐπεδίδοντο συστηματικῶς εἰς τὸν χρηματισμὸν καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐπαρχιῶν τῶν⁴.

Ἡ διοίκησις τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τοῦ ἀνθυπάτου L. Calpurnius Piso Caesoninus (57-55 π.Χ.)⁵ θεωρεῖται ὡς χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τοιαύτης ἀπανθρώπου ἐκμεταλλεύσεως ἐπαρχίας. Αἱ ἔκτακτοι ἐξουσίαι, τὰς ὁποίας ἔλαβεν⁶, ὡς καὶ ἡ ἀνάγκη διεξαγωγῆς τοῦ ἐναντίον τῶν Θρακῶν πολέμου, συνετέλεσαν εἰς

cui nominis Latini essent, πρβ. E. Badian, *Foreign Clientelae* (264-70 π. Χ.), Oxford 1958, σ. 89 καὶ 152 μετὰ τῆς σημ. 7.

1 Ἀπόσπ. 101, 2 (ἐκδ. Boissvain I, σ. 344): *ὅτι οἱ Θρᾷκες ἀναπεισθέντες ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου τὴν τε Ἡπειρον καὶ τὰλλα τὰ μέχρι τῆς Δωδώνης κατέδραμον, ὥστε καὶ τὸ τοῦ Διὸς ἱερὸν σπλήσαι*. Τοὺς Μαῖδους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν λαὸς Θρακικὸς, ἀναφέρει ὁ JULIUS OBSEQUENS (53, 113), πρβ. LENK, RE XIV, 1928, στ. 541, ἐν λ. *Maioi*. Περὶ τῶν προξενθεισῶν εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας ζημιῶν ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, πρβ. M. ROSTOVITZ, ε. ἀ. II, σ. 759.

2 OROSIVUS V 18, 30, πρβ. CICERO in *Pisonem*, 84. In *Verrem act.* II, lib. III, 217. LIVIUS *Epitomae*, LXX. Περὶ τοῦ C. Sentius, ἰδὲ T. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic*, II, New York 1952, σ. 18.

3 ΑΠΠΙΑΝΟΥ Μιθριδάτειος 30. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Σύλ-

λας, 20, πρβ. TH. REINACH, *Mithridate Eupator*, Paris 1890, σ. 152.

4 ROSTOVITZ, ε. ἀ. II, σ. 961-962, πρβ. G. HERTZBERG, ε. ἀ. I, σ. 492-493.

5 Στεροῦμεθα δυστυχῶς πλήρους ἐργασίας περὶ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ δράσεως τοῦ Πείσωνος στηριζομένης ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ὑπαρχουσῶν πηγῶν, αἱ δὲ περὶ αὐτοῦ γραφεῖσαι ἐργασίαι ἐπαναλαμβάνουν ἀκριτῶς τὰς σχετικὰς πληροφορίες τοῦ Κικέρωνος. Περὶ τῆς δράσεώς του ἐν γένει ἰδὲ MÜNZER εἰς RE III, 1899, στ. 1387-1390 (ἐν λ. *Calpurnius*, ἀρ. 90), πρβ. BROUGHTON, ε. ἀ. II, σ. 202-203. 210-218. Περὶ τῶν ἐπιτάξεων καὶ εἰσφορῶν, τὰς ὁποίας ἐπέβαλεν εἰς τὰς πόλεις τῆς ἐπαρχίας του, ἰδὲ ROSTOVITZ, ε. ἀ. σ. 986-989.

6 Διὰ νόμου, τὸν ὁποῖον, κατὰ παράβασιν τῆς *lex Julia*, εἰσήγαγεν ὁ P. Clodius, *Pro Sestio* 24, 53. In *Pisonem* 37, 57. *De domo sua* 23, 55, 70, πρβ. MÜNZER, ε. ἀ. στ. 1388. ROSTOVITZ, ε. ἀ. σ. 986.

τὴν ἐπιβολὴν βαρυτάτων ἐπιτάξεων εἰς τὰς πόλεις τῆς ἐπαρχίας του, αἱ ὁποῖαι, ἂν καὶ δὲν ἦσαν βεβαίως ἀσυνήθεις κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπερέβαινον τὰς συνήθεις.

Τὰς καταχρήσεις τοῦ Πείσωνος ἀντελήφθη ἐξ ἰδίας πείρας ὁ Κικέρων, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εὐρίσκετο ἐξόριστος εἰς Δυρράχιον καὶ Θεσσαλονίκην. Ὅθεν ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ρώμην κατηγόρησε τὸν Πείσωνα διὰ τὴν κακὴν διοικητικὴν καὶ οἰκονομικὴν διαχείρισιν τῆς ἐπαρχίας του πρῶτον μὲν εἰς τὸν Pro Sestio¹ λόγον του, ἐν συνεχείᾳ δὲ εἰς τὸν de provinciis consularibus² καὶ τέλος εἰς τὸν ἐναντίον τοῦ Πείσωνος (in Pisonem) περιέγραψε λεπτομερῶς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ καταχρήσεις τοῦ ἀνθυπάτου.

Μεταξὺ τῶν περιοχῶν τῆς ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι ὑπέστησαν τὴν ἀγριότητα τοῦ Πείσωνος, ἦτο καὶ ἡ Ἡπειρος, τὴν ὁποίαν κυριολεκτικῶς κατέσκαψεν ὁ ἀνθύπατος³. Συγκεκριμένως ἀνέφερεν ὁ Κικέρων ὅτι οἱ στρατιῶται τοῦ ἀνθυπάτου διήρπασαν τὴν Ἀμβρακίαν⁴, ἂν καὶ ἦτο αὕτη πόλις ἐλευθέρη καὶ ὅτι ἐν αὐτῇ εὐρισκόμενος ἐξέδωκε διαταγὴν, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἀγριᾶνες καὶ οἱ Δόλοπες νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν των καὶ νὰ ἐπέλθουν κατὰ τῆς Αἰτωλίας⁵. Δὲν ἦτο δὲ ἡ Ἀμβρακία ἡ μόνη πόλις τῆς Ἡπείρου, ἡ ὁποία ἐδοκίμασε τότε τὴν σκληρότητα τοῦ Πείσωνος. Ὁ Κικέρων, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἐδῶ κατήγορος τοῦ Πείσωνος, ἀναφέρει ὅτι ἡρημώθησαν ὑπ' αὐτοῦ τὸ Δυρράχιον καὶ ἡ Ἰλλυρικὴ Ἀπολλωνία⁶. Τὶ δὲ ἀκριβῶς νοεῖ δι' αὐτοῦ, ἀναφέρει ἀλλαχοῦ ὁ Κικέρων⁷. Ἐσφετερίσθη, λέγει, πρὸς ἴδιον ὄφελος ὁ ἀνθύπατος τὰς ἐκ τῆς φορολογίας καὶ τοῦ ἐλλειμενίου προσόδους τῶν Δυρραχινῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι συνέλεξεν ἀπ' εὐθείας ὁ Πείσων διὰ τῶν οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων τῆς διοικήσεως τοὺς φόρους τῆς πόλεως, οἱ ὁποῖοι συνήθως συνέλεγοντο ὑπὸ τῶν ἐκμισθούντων αὐτοὺς δημοσιωνῶν. Τὸ μέτρον ἄρα ἐστρέφετο ἐναντίον τῶν δημοσιωνῶν, τῶν ὁποίων οὕτω τὰ συμφέροντα σημαντικῶς παρεβλάπτοντο, καὶ ὅχι κατὰ τῆς πόλεως, ἡ ὁποία προφανῶς προετίμα τὴν ἄμεσον εἴσπραξιν τῶν φόρων⁸.

1 94.

2 2-8.

3 In Pisonem 96: *Epirus exorsa...*

4 In Pisonem 96: *Ambracia direpta...*, πρβ. PHILIPPSON - KIRSTEN, ἔ. ἀ. II, σ. 223.

5 In Pisonem, 91: *Quibus autem hostibus? Nempe his, quos tu Ambraciae sedens primo tuo adventu ex oppidis Agrianum atque Dolopum demigrare et aras et focos relinquere coegisti* πρβ. 96. Τὰ γεγονότα ταῦτα συνέβησαν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐν Μακεδονίᾳ παραμονῆς τοῦ Πείσωνος (57 π. Χ.), ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν λέξεων τοῦ Κικέρωνος: *primo tuo adventu*. Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐν Ἀμβρακίᾳ εὐρισκόμενος ἐξέδωκεν ὁ Πείσων τὴν διαταγὴν ὅπως ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν των οἱ Ἀγριᾶνες καὶ οἱ Δόλοπες, συμπεραίνει ὁ ACCAME (ἔ. ἀ. σ. 231) ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην θὰ ἦτο ἡ Ἀμβρακία προσωρινῇ ἔδρᾳ τοῦ διοικητοῦ τῆς Μακεδονίας. Νομίζομεν ὅτι τοῦτο εἶναι τελείως ἀπίθανον, καθόσον ὁ

Πείσων εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἀμβρακίαν πρὸς ἐκτέλεσιν ἀκριβῶς τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἀνωτέρω ὁ Κικέρων. Ἡ ἐρήμωσις τῆς χώρας τῶν Ἀγριᾶνων καὶ Δολόπων, προστιθεμένη εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου καταστροφὴν τῶν ἀνατολικῶν περιοχῶν τῆς Ἡπείρου, συνέβαλε βεβαίως εἰς τὸ νὰ μεταβληθῶν αἱ χώραι αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἀπέραντον ἐκείνην ἐρημίαν, τῆς ὁποίας τὴν εἰκόνα διὰ τοσοῦτον ζοφερῶν χρωμάτων μᾶς περιέγραψεν ὁ ΣΤΡΑΒΩΝ, πρβ. σ. 106 σημ. 1 ἀνωτέρω, ἰδὲ σχετικῶς καὶ τὸν PHILIPPSON - KIRSTEN, ἔ. ἀ. II, σ. 223 καὶ 253.

6 In Pisonem 96: *Dyrrachium et Apollonia exinanita...*

7 Pro Sestio 94: *cogere pecunias maximas a Dyrrachinis. De provinciis consularibus 5: vectigal ac portorium Dyrrachinorum totum in huius unius quaestum esse conversam...*

8 ROSTOVITZ, ἔ. ἀ. σ. 988 μετὰ τῆς σημ. 86.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν εἰς τὸ ἀκέραιον τὴν ἀκρίβειαν τῶν κατηγοριῶν τοῦ Κικέρωνος, ὁ ὁποῖος πολὺ πιθανὸν παραποιεῖ τὰ γεγονότα, λόγῳ κυρίως τοῦ μίσους, τὸ ὁποῖον ἔτρεφε κατὰ τοῦ Πείσωνος, ὡς καὶ λόγῳ τοῦ ὑπερβολικοῦ ὑπὲρ τῶν δημοσιωνῶν ἐνδιαφέροντός του¹. Τοῦτο ὁμῶς δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει καὶ νὰ ἀπαλλάξωμεν πάσης κατηγορίας τὸν Πείσωνα, τοῦ ὁποῖου αἱ ἀπάνθρωποι μέθοδοι χαρακτηρίζουν τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἐπαρχιακῶν διοικητῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς δημοκρατίας.

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΕΓΚΑΘΙΣΤΑΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ

Ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων ἡ Ἥπειρος ἦτο χώρα κατ' ἐξοχὴν κτηνοτροφική. Ἰδιαιτέρως ἐπαινοῦνται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διὰ τὴν ποσότητα τοῦ παραγομένου γάλακτος καὶ τὸ μέγεθός των αἱ Πυρρικαὶ λεγόμεναι ἀγελάδες τῆς Ἥπειρου καὶ τὰ Πυρρικὰ πρόβατα, τὰ ὁποῖα προφανῶς σχετίζονται πρὸς τὸν βασιλέα Πύρρον, εἰς τὰ κτήματα τοῦ ὁποῖου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διὰ διασταυρώσεως παρήχθησαν. Ἀναφέρεται ὅτι ἐκάστη τῶν ἀγελάδων τούτων παρήγεν ἡμερησίως ἀμφορέα γάλακτος² καὶ ὅτι ἦσαν τοσοῦτον ὀνομασταὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὥστε εἰσῆχθησαν πρὸς βελτίωσιν τοῦ εἴδους καὶ εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς Ἰταλίαν³.

Γνωστοὶ ἐπίσης ἦσαν εἰς τοὺς ἀρχαίους διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀγριότητα αὐτῶν οἱ κύνες τῆς Ἥπειρου οἱ λεγόμενοι Μολοσσοί⁴, οἱ ὁποῖοι ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς φύλαξιν τῶν ποιμνίων, καθὼς καὶ οἱ ἵπποι⁵ τῆς, ἐνῷ ἀντιθέτως οἱ ὄνοι τῆς Ἥπειρου, λόγῳ τῆς ψυχρότητος τοῦ κλίματος, ἦσαν πολὺ μικροί, ὡς ἀκριβῶς οἱ ὄνοι τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Θράκης⁶.

Λόγῳ ἀκριβῶς τῆς πλουσίας κτηνοτροφίας τῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸς τὴν Ἰταλίαν γειτνιάσεώς τῆς, ἐνῶρις ἡ Ἥπειρος προσεέλκυσε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1^{ου} π. Χ. αἰῶνος ἤρχισαν ἐγκαθιστάμενοι εἰς αὐτήν⁷.

Τὸ δεῦτερον βιβλίον τῶν *res rusticae* τοῦ Οὐάρρωνος εἶναι διάλογος περὶ κτηνοτροφίας, εἰς τὸν ὁποῖον πρωτεύουσιν θέσιν κατέχουν οἱ ἐν Ἥπειρῳ Ρωμαῖοι

1 Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Κικέρωνος ὑπὲρ τῶν δημοσιωνῶν ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι καὶ ὁ ἴδιος προήρχετο ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἱππέων (ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Κικέρων 11. 3, σ. 866), εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκον καὶ οἱ δημοσιῶναι, πρβ. G. STEVENSON, *Roman Provincial Administration*, Oxford 1949, σ. 115.

2 ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ τῶν περὶ τὰ ζῷα ἱστοριῶν, III 21 (522 B), IX 7 (595 B). PLINIUS N. H. VIII 176. ΑΙΛΙΑΝΟΥ περὶ ζῴων ιδιότητος III, 34. Ἐπειδὴ ὁ Πύρρος ἦτο μεταγενέστερος τοῦ Ἀριστοτέλους, τὰ ἀνωτέρω χωρία, τὰ ὁποῖα ἀναφέρουν τὰς Πυρρικὰς βοῦς καὶ τὰ Πυρρικὰ πρόβατα, θὰ παρεῖσθον μεταγενεστέρως εἰς τὸ κείμενον τοῦ Ἀριστοτέλους, πρβ. M. ROSTOV-TZEFF, ἔ. ἀ. III, σ. 1609, σημ. 99. Αἱ Πυρρικαὶ ἀγελάδες διετεροῦντο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Πλινίου. Ὁ Ἀττικὸς ἀμφορεὺς ὡς μέτρον ὕδατος ἰσοῦτο πρὸς 9 περίπου γαλλῶνια ἢ 39 λίτρας, πρβ. H. MICHELL, *The Econo-*

mics of Ancient Greece, Cambridge 1957, σ. 60, ὅπου ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι αἱ παραγωγικώτεραι ἀγελάδες τῆς σήμερον παράγουν κατ' ἀνώτατον ὅριον 10 γαλλῶνια γάλακτος ἡμερησίως. Ἔτερον εἶδος Ἥπειρωτικῶν βοῶν ἦσαν οἱ Λαρινοὶ λεγόμενοι βόες τῆς Θεσπρωτίας, πρβ. ΑΙΛΙΑΝΟΝ ἔ. ἀ. XII 11. ΣΟΥΪΔΑΝ ἐν λ. *Λαρινοὶ βόες*.

3 VARRO *De re rustica* II 5. 10.

4 ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ἔ. ἀ. III 21 (522 b). LUCRETIVUS *De Rerum Natura* V, 1063-1072. ΑΙΛΙΑΝΟΣ ἔ. ἀ. III 2. ΑΘΗΝΑΙΟΣ XII 540d.

5 VERGILIUS *Georgicon* I 59, πρβ. H. MICHELL, ἔ. ἀ. σ. 63.

6 ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ἔ. ἀ. IX 28 (606b).

7 VARRO ἔ. ἀ. II πρόλογος 6, II 1. 2. LARSEN, ἔ. ἀ. σ. 468-469, πρβ. K. ZEISSIG, *Die Rinderzucht im alten Griechenland*, Giessen 1934 (diss.), σ. 28. PHILIPPSON-KIRSTEN, ἔ. ἀ. II, σ. 253.

γαιοκτήμονες, οἱ συνηπειρώται, ὡς τοὺς ὀνομάζει ὁ συγγραφεύς, ἄνδρες εὐποροί, προερχόμενοι κυρίως ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἱππέων καὶ διαθέτοντες σημαντικὰ ποσὰ διὰ τὰς ἐν Ἠπείρῳ ἐπιχειρήσεις των. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρονται ὁ L. Cossinius, ὁ Vaccius, ὁ Murrinus Reatinus, ὁ G. Lucienus, ὁ Gn. Tremellius Scrofa, πιθανὸν ὁ ἴδιος ὁ Οὐάργων¹ καὶ τέλος ὁ φίλος τοῦ Κικέρωνος Τίτος Πομπώνιος Ἀττικός.

Κατὰ τὴν εἰκοσαετῇ παραμονὴν τοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα (88-68 π. Χ.) ὁ δραστήριος τραπεζίτης Τίτος Πομπώνιος Ἀττικός δὲν ἀφωσιώθη μόνον εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν τοῦ ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς περιουσίας του, τὴν ὁποίαν εἶχε φέρει ἐκ τῆς Ρώμης, ἐπιδοθεὶς πρὸς τοῦτο εἰς διαφόρους ἐπικερδεῖς ἐπιχειρήσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται αἱ τραπεζιτικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἱ ἐκδόσεις παλαιῶν καὶ συγχρόνων συγγραφέων, ὡς καὶ ἡ ἀγορὰ προσοδοφόρων κτημάτων ἐν Ἠπείρῳ κατὰ τὸ ἔτος 68 π. Χ.²

Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Κικέρωνος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν πηγὴν μας περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι δράσεως τοῦ Ἀττικοῦ, γνωρίζομεν τὸ ὄνομα ἐνὸς ἐκ τῶν ἐν Ἠπείρῳ κτημάτων τοῦ Ἀττικοῦ³. Ἐξ αὐτῆς ἐπίσης πληροφοροῦμεθα ὅτι μετὰ τὸ ἔτος 68 ὁ Ἀττικός εὗρίσκετο ἄλλοτε μὲν εἰς Βουθρωτόν, ἄλλοτε δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ τὴν Ρώμην⁴ καὶ ὅτι, ἂν καὶ ἐπανειλημμένως εἶχε προσκληθῇ ὁ Κικέρων νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ ἐν Ἠπείρῳ κτήματα τοῦ Ἀττικοῦ, ἔνεκα διαφόρων λόγων, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ πράξῃ⁵.

Ποῦ ἀκριβῶς εὗρίσκοντο τὰ κτήματα ταῦτα τοῦ Ἀττικοῦ, δὲν γνωρίζομεν, ἐκ τοῦ Κικέρωνος ὅμως καθίσταται φανερόν ὅτι ἄλλα μὲν ἐξ αὐτῶν ἦσαν πλησίον τοῦ Βουθρωτοῦ, ἀπέναντι τοῦ βορείου τμήματος τῆς Κερκύρας, ἄλλα δὲ νοτιώτερον παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Θυάμιδος⁶, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει τὸ σύνορον μεταξὺ τῆς Θεσπρωτίας καὶ τῆς Κεσστίνης⁷.

1 Τὰ κτήματα τοῦ Οὐάργωνος εὗρίσκοντο κατὰ πιθανότητα εἰς τὴν Ἰλλυρίαν, πρβ. VARRO ἔ. ἀ. II 10. 7-9.

2 CICERO Epist. ad Atticum I 5. 7. CORNELIUS NEPO Atticus 4, 3. Περὶ τῆς ἐν γένει δράσεως τοῦ Ἀττικοῦ, ἰδὲ R. FEGER εἰς RE Suppl. VIII, 1956, στ. 503-526 (ἐν λ. Pomponius, ἀρ. 102). Περὶ τοῦ χρόνου ἀγορᾶς τῶν κτημάτων, πρβ. A. WILSON, Emigration from Italy in the Republican Age, New York 1966, σ. 93, σημ. 1.

3 Τοῦτο ἀλλαχοῦ μὲν ὀνομάζει ὁ ΚΙΚΕΡΩΝ Ἀμαλθεῖον (ad Atticum I 16. 15 καὶ 18, de legibus II 3. 7), ἀλλαχοῦ δὲ Ἀμάθειαν (ad Atticum I 13. 1, II 1. 2, 7. 5, 20. 2), ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ ναΐσκου τῆς Ἀμαλθείας, τῆς γνωστῆς ἐκ τῆς μυθολογίας Κρητικῆς αἰγός, ἡ ὁποία ἐξέθρεψε τὸν Δία. Ἐκ τοῦ ΟΥΑΡΡΩΝΟΣ (ἔ. ἀ. II 2. 1) γνωρίζομεν δύο ἀκόμη ὀνόματα Ἠπειρωτικῶν κτημάτων, τὰ Περγαμῖς καὶ Μάλεδος, ἄλλων ἐν Ἠπείρῳ Ρωμαίων γαιοκτημόνων. Περὶ τοῦ κτήματος τοῦτου τοῦ Ἀττικοῦ, ἰδὲ καὶ L. UGOLINI, Butrinto, Roma 1937, σ. 90-91.

4 Πρβ. R. FEGER, ἔ. ἀ. στ. 507, ἐνθα ἰδὲ καὶ τὰς σχετικὰς πηγὰς.

5 ad Atticum III 7. 1, 19. 1-2, 20. 1, 21. 1, 22. 5 IX 12. 1, X 7. 3.

6 Διὰ τὸ Βουθρωτόν: ad Atticum IV 16. 1 καὶ 7, V 21. 3, XIV 20. 2. Διὰ τὸν Θυάμιν: ad Atticum VII 2. 3-4, de legibus II 3. 7. Ἡ διάκρισις αὕτη τῶν κτημάτων τοῦ Ἀττικοῦ εἶναι ἰδική μας· οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ ἀναφέρουν ἀπλῶς ὅτι ταῦτα εὗρίσκοντο παρὰ τὸ Βουθρωτόν καὶ διερχρόντο ὑπὸ τοῦ Θυάμιδος (πρβ. UGOLINI, Butrinto, σ. 90. FEGER, ἔ. ἀ. στ. 506-507). Ἐπειδὴ ὅμως τὸ Βουθρωτόν σημαντικῶς ἀπέχει τῶν ἐκβολῶν τοῦ Θυάμιδος, εἶναι, νομίζομεν, λίαν πιθανόν ὅτι ἄλλα μὲν τούτων ἦσαν παρὰ τὸ Βουθρωτόν, ἄλλα δὲ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Θυάμιδος. Ἀξίον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι εἰς τὸ Βουθρωτόν ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα Τίτος Πομπώνιος, τὸ ὁποῖον προφανῶς ὀφείλεται εἰς τὸν Τίτον Πομπώνιον Ἀττικόν, πρβ. L. UGOLINI, Albania Antica, III, L'Acrropoli di Butrinto, Roma 1942, σ. 210, ἀρ. 5 (Τίτος Πομπώνιος Ἀλκαῖος). σ. 223, ἀρ. C (T. Pomponius Lupercus). Οὗτοι εἴτε θὰ ἦσαν ἀπελεύθεροι τοῦ Ἀττικοῦ εἴτε θὰ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὴν Ρωμαϊκὴν πολιτείαν.

7 ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ I 46. 4, πρβ. ΠΑΥΣΑΝΙΑΝ I 11. 2.

Ἡ περιοχή αὕτη εὐρισκομένη μακρὰν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων παρουσιάζετο λίαν ἀσφαλὴς δι' ἐπωφελῆ τοποθέτησιν χρημάτων. Ἀφ' ἑτέρου ἡ θέσις τῶν κτημάτων πλησίον τοῦ Βουθρωτοῦ καθίστα εὐχερῆ τὴν μεταφορὰν τῶν προϊόντων, καθ' ὅσον τὸ Βουθρωτὸν ἔκειτο ἐπὶ τῆς θαλασσίας ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης πρὸς τὴν Ἰταλίαν¹. Ὡς προϊόντα δὲ τῆς περιοχῆς ἀναφέρονται τὰ ἐκλεκτὰ Ἡπειρωτικὰ μῆλα², τὰ λαχανικά, τὰ ὄσπρια³ καὶ οἱ οἶνοι⁴, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἡ νομὴ ἵππων, προβάτων καὶ βοῶν, ὅπως εἰς τὰς λοιπὰς περιοχὰς τῆς Ἡπείρου οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀπέβαινε λίαν προσοδοφόρος. Πράγματι δὲ αἱ μεγάλαι ἀγέλαι ἵππων καὶ βοῶν ἀπετέλουν τὴν κυρίαν πηγὴν πλούτου τοῦ δραστηρίου τραπεζίτου⁵, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται ἄριστα ἐνημερωμένος καὶ εἰς ζητήματα ἀφορῶντα εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς κτηνοτροφίας⁶.

Εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Κικέρωνος ἀναφέρεται βεβαίως μόνον ὁ Ἀττικὸς ὡς κατέχων κτήματα ἐν Ἡπείρῳ, εἶναι ὅμως λίαν πιθανὸν ὅτι καὶ οἱ πλείστοι τῶν Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι συνεχῶς ἐταξίδευον μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἡπείρου καὶ τοὺς ὁποίους ὀνομάζει ὁ Κικέρων *Epirotici homines*⁷, ἦσαν ἐπίσης γαιοκτήμονες Ἡπειρωτικῶν γαιῶν⁸.

Η ΗΠΕΙΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Ἡπειρος ὑπῆρξεν ἐπανειλημμένως θέατρον ἐπιχειρήσεων τῶν Ρωμαίων στρατηγῶν, οἱ ὁποῖοι ὀρμώμενοι ἐξ αὐτῆς ἐπεχειροῦν νὰ ἀποσπᾶσουν τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους τῶν ἢ νὰ ἀνακαταλάβουν τὴν Ἰταλίαν.

Οὕτω κατὰ τὸν μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηίου ἀγῶνα σκληραὶ μάχαι συνήφθησαν εἰς τὴν βόρειον Ἡπειρον, ἰδίᾳ παρὰ τὸ Δυρράχιον, κατὰ τὰς ὁποίας νικητὴς ἀνεδείχθη ὁ Πομπήιος⁹.

Παρὰ ταῦτα οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν νίκην του. Οἱ Ἡπειρῶται ἔκλινον ἀναφανδὸν ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς περισσοτέρους Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριζον τὸν Πομπήιον, εἰς τὴν αἰτίαν δὲ ταύτην θὰ πρέπει, νομίζομεν, νὰ ἀποδοθῇ ἡ ταχεῖα παρὰδοσις τῶν πόλεων Ἀπολλωνίας, Ὠρικοῦ, Βυλλίδος καὶ Ἀμαντίας, αἱ ὁποῖαι προθύμως προσεχώρησαν εἰς τὸν Καίσαρα¹⁰.

1 Τὸ Βουθρωτὸν ἦτο ἐκτισμένον ἐπὶ χερσονήσου κειμένης εἰς τὸ στόμιον τοῦ Πηλώδους καλουμένου λιμένος, ΣΤΡΑΒΩΝ VII 7. 5, σ. 324.

2 PLINIUS N.H. XV 51.

3 Φύλαρχος παρ' ΑΘΗΝΑΙΩ III 73B, πρβ. PHILIPPSON - KIRSTEN, ἔ. ἀ. II, σ. 253 μετὰ τῆς σημ. 45.

4 PLINIUS N.H. XIV 76.

5 CORNELIUS NEPOS, Atticus 14, 3, πρβ. VARRO ἔ. ἀ. II 5. 18, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀττικὸς εἶχεν 120 ἀγέλας.

6 VARRO ἔ. ἀ. II 1. 25, 2. 2, 3. 3, 9. 1, 10. 10 - 11.

7 ad Atticum I 13. 1.

8 Τοιοῦτοι π. χ. ἦσαν ὁ Numerius Numestius, κομιστὴς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀττικοῦ πρὸς τὸν Κικέρωνα (ad Atticum II 20. 1, πρβ. II 22. 7), ὁ ὁποῖος τοῦ παρέ-

δωκεν ἐπίσης ἐπιστολὴν διὰ τὸν Ἀττικόν (αὐτόθι II 24. 1), καθὼς καὶ ὁ L. Lucceius, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ ἔτος 58 π. Χ. περιῆλθεν εἰς δίκην πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Βυλλίδος (ad Familiares XIII 42), ἔνεκα ἰσως κτηματικῶν διαφορῶν, ὡς καὶ πλείστοι ἄλλοι.

9 CAESAR de bello civili III 64. 68 - 71. ΑΠΠΙΑΝΟΥ Ἐμφυλίων II 61 - 62. Εἰς τὸ Δυρράχιον εἶχε συγκεντρώσει ὁ Πομπήιος χρήματα, ὅπλα καὶ τροφίμα, CAESAR, ἔ. ἀ. III 44. ΑΠΠΙΑΝΟΣ, ἔ. ἀ. II 64, πρβ. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Κάτων ὁ νεώτερος 55.

10 CAESAR, ἔ. ἀ. III 11 - 12, πρβ. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Καῖσαρ 37. Πομπήιος 65. ΔΙΩΝΑ ΚΑΣΣΙΟΝ XLI 44-45. Αἱ συμπάθειαι τῶν Ἑλλήνων ἐστρέφοντο πρὸς τὸν Πομπήιον, πρβ. G. HERTZBERG, ἔ. ἀ. I, σ. 563. Πλὴν τῶν Ἡπειρωτῶν ἀναφέρονται καὶ οἱ Θεσσαλοὶ ὡς σύμ-

Ὅθεν ἠναγκάσθη ὁ Πομπήιος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἡπειρον καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν Καίσαρα, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀθαμανίας ἐβάδισε πρὸς τὴν Θεσσαλίαν¹, ἐμπιστευθεὶς τὴν φύλαξιν τῶν ἐν Δυρραχίῳ χρημάτων καὶ τῶν ὅπλων τοῦ εἰς Κάτωναν τὸν νεώτερον².

Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας ποικιλοτρόπως ἐδοκιμάσθη ἡ Ἡπειρος, ἰδίᾳ δὲ αἱ παράλαι πόλεις αὐτῆς, ὅπου διεξήχθησαν αἱ μάχαι. Ἐπειδὴ δὲ ἀμφοτέροι οἱ ἀντίπαλοι ὑπέφερον ἐκ τῆς ἐλλείψεως τροφίμων³, βαρύνταται ἐπιτάξεις ἐπεβλήθησαν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ περιοχῶν⁴. Ἐπὶ πλέον δὲ ὑπεχρεώθη ἡ Ἡπειρος, ὥς καὶ αἱ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ χῶραι⁵, τὰς ὁποίας κατεῖχεν ὁ Πομπήιος, νὰ συνεισφέρουν εἰς αὐτὸν ἄνδρας, χρήματα καὶ πλοῖα. Ἀλλ' οἱ ἐξ Ἡπείρου καὶ Αἰτωλίας στρατιῶται τοῦ Πομπηίου ἐγκατέλειψαν ὁμαδικῶς τὸν στρατηγόν, ὅταν ἐπληροφορήθησαν ὅτι αἱ πόλεις τῶν κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος⁶.

Ἡ μάχη τῶν Φαρσάλων (48 π.Χ.) ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ἀντιπάλων, ἡ δ' ἐν συνεχείᾳ δολοφονία τοῦ Πομπηίου παρὰ τὸ Πηλούσιον τῆς Αἰγύπτου ἐπεσφράγισε τὴν ὁριστικὴν πλέον νίκην τοῦ Καίσαρος.

Ἐκ τῶν πρώτων μελημάτων τοῦ δικτάτωρος ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις ἀποικιῶν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν πρὸς ἐγκατάστασιν ἀκτιμόνων πολιτῶν καὶ παλαιμάχων στρατιωτῶν τοῦ⁷, συγχρόνως δὲ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν χωρῶν ἐκείνων τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, αἱ ὁποῖαι εἶχον δοκιμασθῇ ἐκ τῶν πολέμων⁸. Μεταξὺ δὲ τῶν χωρῶν τούτων τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἦτο βεβαίως καὶ ἡ Ἡπειρος, τῆς ὁποίας μεγάλαι περιοχαὶ εἶχον παραμείνει ἀκατοίκητοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, εἶχε δὲ μεγάλως δοκιμασθῇ κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον, ὥς θὰ εἶχεν ἄλλωστε τὴν εὐκαιρίαν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Καῖσαρ νὰ διαπιστώσῃ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐναντίον τοῦ Πομπηίου πολέμου.

Ἡ παροῦσα βεβαίως κατάστασις τῶν πηγῶν δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Καίσαρα, εἰ μὴ μόνον τὴν ἵδρυσιν τῆς ἀποικίας τοῦ Βουθρωτοῦ, δυνατὸν ὅμως καὶ ἄλλαι, ὥς ἡ Βυλλίς⁹, νὰ ὀφείλουν τὴν ἵδρυσίν των εἰς τὸν δικτάτορα. Διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους ἀγνοοῦμεν¹⁰, συμπεριεφέρθη ὁ Καῖσαρ λίαν

μαχοὶ τοῦ Καίσαρος, ὅστις διὰ τοῦτο ἀφῆκεν αὐτοὺς ἐλευθέρους, ΑΠΠΙΑΝΟΥ Ἑμφυλίων II 88, πρβ. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Καῖσαρ 48.

1 CAESAR ἔ. ἀ. III 78, πρβ. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Πομπήιος 66.

2 ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Κάτων ὁ νεώτερος 55, πρβ. ΠΛΟΥΤ. Πομπήιος 67. Ὁ Μ. Porcius Cato Uticensis ἦτο περὶφημος διὰ τὴν ἀκεραιότητά του, VALERIUS MAXIMUS IV 3. 2. Περὶ Κάτωνος, ἰδὲ BROUGHTON, ἔ. ἀ. II, σ. 198. W. GROSS εἰς RE XXII, 1953, σ. 168-213 ἐν λ. Porcius, ἀρ. 16.

3 CAESAR ἔ. ἀ. III 48 καὶ 58, PLINIUS N. H. XIX 144. Περὶ τῆς χάρα, ἐκ τῆς ρίζης τῆς ὁποίας κατεσκευάζον οἱ στρατιῶται τοῦ Καίσαρος ἄρτον, ἰδὲ HEUZEY, Les opérations militaires de César étudiées par la mission de Macédoine, Paris 1876, σ. 79-80, πρβ. CAESAR ἔ. ἀ. III 48. ΑΠΠΙΑΝΟΝ ἔ. ἀ. II 61.

4 CAESAR ἔ. ἀ. III 5. 40, 42, 44, πρβ. ΔΙΩΝΑ ΚΑΣΣΙΟΝ XLII 12. 1.

5 CAESAR ἔ. ἀ. III 3-4.

6 Αὐτόθι III 61.

7 Περὶ τοῦ ἀποικιστικοῦ προγράμματος τοῦ Καίσαρος, ἰδὲ J. CARCOPINO, Histoire Romaine, Paris 1950, σ. 1026-1027 (εἰς τὴν σειρὰν G. GLOTZ, II 2).

8 Αἱ περιπτώσεις τῆς Καρχηδόνης καὶ τῆς Κορίνθου, τὰς ὁποίας ἐπανίδρυσεν, ἀρκοῦν, νομίζομεν, πρὸς ἀπόδειξιν τούτου, πρβ. TH. MOMMSEN, Römische Geschichte, Berlin 1889, III⁸, σ. 555.

9 PLINIUS, N. H. IV 35; *coloniae Bullidenses* et...

10 Ὁ ZUMPT (Comment. Epigr. I, σ. 318) ὑποθέτει ὅτι ἡ proscriptio τοῦ ager Buthrotorum ὀφείλετο εἰς τὸ ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Βουθρωτοῦ εἶχον ἐγκαταλείψει τὸν Καίσαρα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

αὐστηρῶς πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Βουθρωτοῦ, εἰς τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ ἐπέβαλε βαρεῖαν συνεισφοράν, ἠθέλησεν ἐπὶ πλέον νὰ δημεύσῃ καὶ τοὺς ἀγρούς, ἐγκαθιστῶν εἰς αὐτοὺς Ρωμαίους ἀποίκους¹. Εἶχον δὲ ἤδη ἐπιλεγῇ οἱ ἄποικοι καὶ ἡτοιμάζοντο νὰ ἀναχωρήσουν ἐκ τῆς Ρώμης, ὅποτε ἐπληροφορήθη τὸ γεγονὸς ὁ Τίτος Πομπώνιος Ἀττικός, τοῦ ὁποίου οὕτω τὰ κτήματα διέτρεχον ἄμεσον κίνδυνον δημεύσεως. Ὅθεν κατέβαλεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον μέρος τῆς ἐπιβληθείσης εἰς τὸ Βουθρωτὸν συνεισφορᾶς καὶ ἐπέτυχε παρὰ τοῦ Καίσαρος ὅπως κατευθυνθῶν εἰς ἄλλην περιοχὴν τῆς Ἡπείρου οἱ ἀποστελλόμενοι ἄποικοι. Ἡ δολοφονία τοῦ Καίσαρος ὑπῆρξεν αἰτία νὰ ἀκυρωθῇ ἡ ληφθεῖσα περὶ τοῦ Βουθρωτοῦ ἀπόφασις, ἡ δὲ ἀνησυχία τοῦ Ἀττικοῦ ἔτι μᾶλλον ἐπηυξήθη, καθ' ὅσον εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ ὀρισθῇ οἱ triumviri agris dandis assignandis πρὸς διανομὴν τοῦ ager Buthrotorum εἰς τοὺς ἀποίκους. Ὅθεν ἔγραψεν εἰς τοὺς ἐν Ρώμῃ φίλους του νὰ ἐνεργήσουν σχετικῶς, αἱ δὲ τελευταῖαι ἐπιστολαὶ τοῦ Κικέρωνος ἀναφέρουν τὰ διαβήματα, εἰς τὰ ὁποῖα προέβη ὁ ἐπιφανὴς ρήτωρ, ὅπως διατηρήσῃ ὁ Ἀττικός τὰ ἐν Βουθρωτῷ κτήματά του². Φαίνεται ὅτι ἡ ὑπόθεσις δὲν εἶχε διευθετηθῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ Κικέρωνος (7 Δεκεμβρίου τοῦ 43 π. Χ.), ἀγνοοῦμεν δὲ πῶς ἐρρυνθίσθη τελικῶς τὸ ζήτημα. Αἱ καλαὶ πάντως σχέσεις, τὰς ὁποίας διετήρησεν ὁ Ἀττικός μετὰ τοῦ Ἀντωνίου κατ' ἀρχὰς καὶ τοῦ Αὐγούστου ἀργότερον³, ἐπιτρέπουν εἰς ἡμᾶς νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐπέτυχε τελικῶς οὗτος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐλευθέραν διακατοχὴν τῶν κτημάτων του⁴.

Ἀνῆκε δὲ ἡ Ἡπειρος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν Ἀχαΐαν⁵, τὴν ὁποίαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατέστησεν ὁ Καίσαρ ἐπαρχίαν αὐτοτελῆ, ἀποσπᾶσας αὐτὴν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ ἀποστείλας διοικητὴν αὐτῆς κατὰ τὸ ἔτος 46 π. Χ. τὸν ἀνθύπατον Ser. Sulpicius Rufus⁶. Εἰς τὴν Ἀχαΐαν δὲ πλὴν τῆς Ἡπείρου ἀναφέρεται ὅτι ἀνήκον ἡ Σπάρτη, ἡ Σικυών, αἱ Θεσπιαί, αἱ Πάτραι καὶ ἡ Ἡλις, ἐνῶ ἡ Θεσσαλία, ἡ ὁποία εἶχε συμμαχήσει μετ' αὐτοῦ, καὶ αἱ Ἀθῆναι ἀφῆθησαν ἐλεύθεραι⁷.

Ἡ δολοφονία τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος κατὰ τὰς εἰδούς τοῦ Μαρτίου τοῦ ἔτους 44 π. Χ. ἔρριψε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος εἰς νέαν δοκιμασίαν καὶ προσεκάλεσε τὴν ἔκρηξιν νέου ἐμφυλίου πολέμου.

Καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον μάχαι συνήφθησαν εἰς τὴν Ἡπειρον μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τῆς Β' Τριανδρίας καὶ τῶν δημοκρατικῶν, τῶν ὁποίων ἡγούντο

¹ CICERO ad Atticum XVI 16. 4.

² Αὐτόθι XVI 16a (Ἰούλιος τοῦ 44 π. Χ.).

³ CORNELIUS NEPOS Atticus 19, 4-20, 2, πρβ. R. FEGE, ἔ. ἀ. στ. 515.

⁴ Τὸ Βουθρωτὸν ἐν τούτοις ἀναφέρεται ἀργότερον ὡς Ρωμαϊκὴ ἀποικία, ΣΤΡΑΒΩΝ VII 7. 5, σ. 324: Βουθρωτόν... ἐποίκους ἔχον Ρωμαίους. PLINIUS N.H. IV 4: colonia Buthrotum βλ. UGOLINI, Albania Antica III, σ. 209: [Ἡ Βουθρ]ωτίων [χ]ολωνεία, πρβ. σ. 255-259, ἐνθα αἱ σχετικαὶ φιλολογικαὶ πηγαί.

⁵ CICERO ad Familiares XIII 18. 2. Ὅτι ἡ Ἡπειρος ἀνήκεν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, συνάγουμεν ἐκ τῆς παρα-

κλήσεως τοῦ Κικέρωνος πρὸς τὸν Ser. Sulpicius Rufus, διοικητὴν τῆς Ἀχαΐας, ὅπως βοηθήσῃ τὸν φίλον του Ἀττικὸν in Epiroticis reliquisque rebus.

⁶ CICERO ad Famil. VI 6. 10: Brutum Galliae praefecit (Caesar), Sulpicium Graeciae. IV 4. 2: Achaicum negotium..., πρβ. ACCAME, ἔ. ἀ. στ. 106.

⁷ Πρβ. ACCAME, ἔ. ἀ. σ. 105-106, ἐνθα καὶ αἱ σχετικαὶ ἀρχαῖαι μαρτυρίαι. Τὰς Πάτρας δὲν ἀναφέρει ὁ ACCAME, εἶναι ὅμως φανερόν ἐκ τοῦ Κικέρωνος (ad Famil. XIII 17. 1, 19. 1, 20) ὅτι καὶ αἱ Πάτραι ἀνήκον εἰς τὴν νέαν ἐπαρχίαν. Περὶ Θεσσαλίας, ἴδὲ καὶ σ. 114, σημ. 10 ἀνωτέρω.

ὁ Βρούτος καὶ ὁ Κάσσιος. Εἰς τὴν Ἑπείρον δέ, κατεχομένην ἤδη κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν, ἀπεστάλη τὸ 44 π. Χ. ὁ Γάιος Ἀντώνιος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, ὅπως καταλάβῃ τὰς πόλεις Ἀπολλωνίαν καὶ Δυρράχιον, ἀκολούθως δὲ μεταβῇ εἰς τὴν Μακεδονίαν, τῆς ὁποίας τὴν διοίκησιν εἶχε παραχωρήσει εἰς αὐτὸν ἡ Σύγκλητος. Εἰς τὴν προσπάθειάν του ὁμως ταύτην ἀπέτυχε, καθ' ὅσον ἔσπευσεν ἀμέσως κατ' αὐτοῦ ὁ Βρούτος, ὁ ὁποῖος τὸν ὑπεχρέωσε νὰ καταλίπῃ τὴν Ἀπολλωνίαν, τὴν ὁποίαν ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε καταλάβει, νὰ βαδίσῃ δὲ πρὸς Νότον κατὰ τοῦ Βουθρωτοῦ. Οἱ δύο ἀντίπαλοι συνεπλάκησαν πλησίον τῆς Βυλλίδος, νικητὴς δὲ ἀνεδείχθη ὁ Βρούτος, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ παρεδόθη ὁ Ἀντώνιος μετὰ τοῦ στρατοῦ του. Διὰ τῆς νίκης δὲ ταύτης ἐξοσφάλισεν ὁ Βρούτος τὴν κατοχὴν ὁλοκλήρου τῆς Ἑπείρου¹.

Εἰς τὴν Ἑπείρον δέ, ἐπειδὴ ἐγειννίαζε πρὸς τὴν Ἰταλίαν, εἶχον καταφύγει πλείστοι Ρωμαῖοι πολῖται, οἱ ὁποῖοι εἶχον προγραφῇ ὑπὸ τῆς Τριανδρίας. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τούτων ἦτο τοσοῦτον μέγας, ὥστε κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 43 π. Χ. ἀφίχθεις εἰς αὐτὴν ὁ Σέξτος Πομπήιος, ὁ υἱὸς τοῦ Γναίου Πομπηίου, προσέβη εἰς στρατολογίαν τούτων, ὡς καὶ τῶν ἐκεῖσε δραπετευσάντων δούλων. Ἐξ Ἑπείρου δὲ ὁρμώμενος ἐλυμαίνετο τὰ παράλια τῆς Μεσογείου καί, καταλαβὼν τὴν Μεσσήνην, ἐγένετο ἐντὸς ὀλίγου κύριος ὁλοκλήρου τῆς Σικελίας². Κατὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας δὲ ἀγῶνας τῶν ἀνδρῶν τῆς Β' Τριανδρίας ἐναντίον τοῦ Σέξτου Πομπηίου βαρύνεται ἐπιτάξεις ἐπεβλήθησαν εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀχαΐας, πρὶν ἢ αὗται παραχωρηθῶν, συμφώνως πρὸς τὴν συνθήκην τοῦ Μισσηνοῦ (ἄνοιξις τοῦ 39 π. Χ.), εἰς τὸν Πομπήιον³.

Ἡ ἥττα τῶν δημοκρατικῶν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 42 π. Χ. παρὰ τοὺς Φίλιππους τῆς Μακεδονίας καὶ ὁ ἐν συνεχείᾳ θάνατος τοῦ Βρούτου ἐσήμανε τὸ τέλος τῆς Ρωμαϊκῆς δημοκρατίας. Μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι παρέμειναν μέχρι τέλους πιστοὶ εἰς τὸν Βρούτον ἦτο καὶ ὁ Στράτων ὁ Ἑπειρώτης, γνωστὸς ρήτωρ τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ προσφιλεὶς φίλος τοῦ Βρούτου. Οὗτος ἐπανειλημμένως διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Βρούτου ὑπεχρεώθη ἄκων νὰ ἐμπήξῃ ταῖς λαγόσι τοῦ Βρούτου τὸ ξίφος ὑπείκων ἐς τὰ ἔσχατα προστάγματα τοῦ ἡττηθέντος ἀρχηγοῦ του⁴.

Ἄλλ' ἤδη ἐμέλλε νὰ κριθῇ τὸ τρίτον ἡ τύχη τοῦ Ρωμαϊκοῦ κόσμου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὁ Μάρκος Ἀντώνιος συνήθροιζε τεραστίας πεζικὰς, ἱππικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις ἐναντίον τοῦ Ὀκταβιανοῦ.

Ἡ Ἑλλὰς σχεδὸν ὅλη, ἐκτὸς τῶν Λακεδαιμονίων⁵, ἐτάχθη παρὰ τὸ πλεον-

1 CICERO Philippica III 26. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Βρούτος 25 - 26. ΑΠΠΙΑΝΟΥ Ἐμφυλίων III 79. ΔΙΩΝ ΚΑΣΣΙΟΣ XLVII 21 - 22. Περὶ τοῦ Γαίου Ἀντωνίου, ἰδὲ KLEBS, RE I, 1894, στ. 2582 - 2584 ἐν λ. Antonius, ἀρ. 20.

2 LIVIUS Epitomae CXXIII. Περὶ τοῦ Σέξτου Πομπηίου, ἰδὲ FR. MILTNER, RE XXI, 1952, στ. 2213 - 2250 ἐν λ. Pompeius, ἀρ. 33.

3 ΑΠΠΙΑΝΟΥ Ἐμφυλίων V 77. ΔΙΩΝ ΚΑΣΣΙΟΣ XLVIII 39. ΖΩΝΑΡΑΣ X 23, πρβ. ROSTOWTZEFF, ἔ. ἀ. σ. 1013 μετὰ τῆς σημ. 127. Περὶ τῆς συνθήκης τοῦ

Μισσηνοῦ, πρβ. MILTNER, ἔ. ἀ. σ. 2225 - 2228.

4 ΑΠΠΙΑΝΟΥ Ἐμφυλίων IV 131. Περὶ τοῦ Στράτωνος (ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Βρούτος 52), ἰδὲ MÜNZER, RE IV A, 1931, στ. 315 ἐν λ. Στράτων, ἀρ. 16. Ὁ Στράτων ἀργότερον ἔτυχε συγγνώμης παρὰ τοῦ Αὐγούστου καὶ συνεπολέμησε μετ' αὐτοῦ παρὰ τὸ Ἀκτιον (ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ αὐτόθι 53).

5 ΔΙΩΝ ΚΑΣΣΙΟΣ L 6. 5. ΣΤΡΑΒΩΝ VII 7. 6. σ. 325. ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ IV 31. 1 - 2, πρβ. v. GARDTHAUSEN, Augustus und seine Zeit, Leipzig 1891, τ. I, σ. 366.

ρὸν τοῦ Ἀντωνίου, ὁ ὁποῖος πρὸς ἐπ'άνδρῳσιν τῶν 500 πλοίων του ὑπεχρεώθη νὰ στρατολογήσῃ ἐκ τῆς πολλὰ δὴ τλάσης Ἑλλάδος ὁδοιπόρους, ὀνηλάτας, θειριστάς, ἐφήβους¹ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις χρημάτων εἰσφορὰς καὶ τροφίμων ἐπιτάξεις πρὸς συντήρησιν τοῦ πολυαριθμοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου του².

Μεταξὺ τῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, αἱ ὁποῖαι ἐπλήγησαν βαρύντατα ἐκ τῶν μέτρων τούτων, ἦτο βεβαίως καὶ ἡ Ἡπειρος, εἰς τὰ παράλια τῆς ὁποίας εἶχε διαχειμάσει κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 32 π. Χ. ὁ στόλος τοῦ Ἀντωνίου, τοῦ ὁποίου αἱ δυνάμεις ἀνερχόμεναι εἰς 100.000 πεζῶν καὶ 12.000 ἱππέων συνήχθησαν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν³. Μετ' ὀλίγον δὲ καταπλεύσας καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς ἐκ Βρινδησίου κατέλαβε τὸν Γλυκὺν λεγόμενον λιμένα, παρὰ τὴν Τορύννην τῆς Ἡπείρου, καὶ ἐστρατοπέδευσε μετὰ τῶν ἀνδρῶν του, ἀνερχομένων εἰς 80.000 πεζῶν καὶ 12.000 ἱππέων, ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς στενῆς χερσονήσου, ἡ ὁποία χωρίζει τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἀπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἐνῷ ὁ στόλος του ἀποτελούμενος ἐκ 250 πλοίων ἠγκυροβόλει ἐντὸς τῶν δύο λιμένων τῆς χερσονήσου ταύτης τῶν εὐρισκομένων πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν εἰς, Κόμαρος καλούμενος, ἀπεῖχε περὶ τοὺς 60 σταδίους ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, ὁ δὲ ἄλλος περὶ τοὺς 12⁴.

Ἡ 2^α Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 31 π. Χ. ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν μακρὰν περίοδον τῶν ἐμφυλίων πολέμων παραδώσασα τὸ ἀχανὲς Ρωμαϊκὸν κράτος εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ὀκταβιανοῦ.

Ἡ Ἑλλάς, ἐξηντλημένη ἤδη ἐκ τῶν συνεχῶν πολέμων καὶ τῶν ἐπιτάξεων, ἀνέμενε τώρα τὴν λήψιν συντόνων μέτρων ἐκ μέρους τοῦ νικητοῦ. Τῶν ἐλπίδων δὲ τούτων δὲν διεψεύσθησαν οἱ Ἕλληνες, καθ' ὅσον ὁ Αὐγουστος ἀμέσως μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ἀκτίου διέταξεν, ὅπως διανεμηθῇ εἰς τὰς πόλεις ὁ ὑπολειφθεὶς ἐκ τοῦ πολέμου σῖτος⁵. Παρὰ ταῦτα ὁ Ὀκταβιανὸς δὲν ἐλησμόνησεν ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶχε συμμαχήσει μετὰ τοῦ ἀντιπάλου του. Τοῦτο τοῦλάχιστον μαρτυρεῖ ἡ εὐνοία, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τοὺς συμπολεμήσαντας μετ' αὐτοῦ Λακεδαιμονίους⁶, ὡς καὶ ἡ ἐπιβολὴ νέων ἐπιτάξεων εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ ὁποῖαι εἶχον εὐνοήσει τὸν Ἀντώνιον⁷.

Ὑπῆρξε πράγματι ἀτυχία διὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ γεγονὸς ὅτι εἶχε ταχθῇ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἡττημένων καὶ κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους πολέμους⁸!

Τὴν Ἡπειρον ἐν τούτοις, εἰς τὰ παράλια τῆς ὁποίας ἐκέρδισε τὴν περιφανῆ νίκην του, ὅλως ἰδιαιτέρως ἠνόνησεν ὁ Αὐγουστος. Ἡ ἵδρυσις πράγματι τῆς Νικο-

1 ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Ἀντώνιος 62. 1, πρβ. ΔΙΩΝΑ ΚΑΣΣΙΟΣ L 11. 2. OROSIUS VI 19. 5.

2 ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Ἀντώνιος 68, 7-8, πρβ. ΔΙΩΝΑ ΚΑΣΣΙΟΣ L 6. 2. Περὶ τῶν ἐπιτάξεων τοῦ Ἀντωνίου, ἰδὲ ROSTONTZEFF, ἔ. ἀ. σ. 1013 μετὰ τῆς σημ. 128.

3 Τὰς δυνάμεις τῶν ἀντιπάλων δίδει ὁ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ (Ἀντώνιος 61), πρβ. ROSTONTZEFF, ἔ. ἀ. σ. 1013 μετὰ τῆς σημ. 128.

4 ΣΤΡΑΒΩΝ VII 7. 5, σ. 324. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Ἀντώνιος 62, 4-6. ΔΙΩΝ ΚΑΣΣΙΟΣ L 12.

5 ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Ἀντώνιος 68, 6-7.

6 ΣΤΡΑΒΩΝ VII 7. 6, σ. 325. ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ IV 31. 1-2. ΔΙΩΝ ΚΑΣΣΙΟΣ L IV 7.

7 ΔΙΩΝ ΚΑΣΣΙΟΣ LI 2, πρβ. L IV 7.

8 Διὰ τὰς ἐπιβληθείσας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιτάξεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ὡς καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν προελθοῦσαν οἰκονομικὴν ἐξάντλησιν τῆς χώρας, πρβ. ROSTONTZEFF, ἔ. ἀ. σ. 1016 καὶ σ. 1581, σημ. 129.

πόλεως, τὴν ὁποίαν ἐκόσμησε διὰ μεγαλοπρεπῶν μνημείων καὶ ἐπροίκισε διὰ πλείστων προνομίων¹, μαρτυρεῖ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὴν εὐνοίαν τοῦ νέου κοσμοκράτορος τῆς Ρώμης, ἣ ὁποία, ἀφοῦ πρὸ 140 ἐτῶν κατέστρεψεν ἐκ θεμελίων τὰς πόλεις τῆς Ἠπείρου, παρεῖχε τώρα εἰς αὐτὴν τὴν ἰσχυρὰν τῆς προστασίαν.

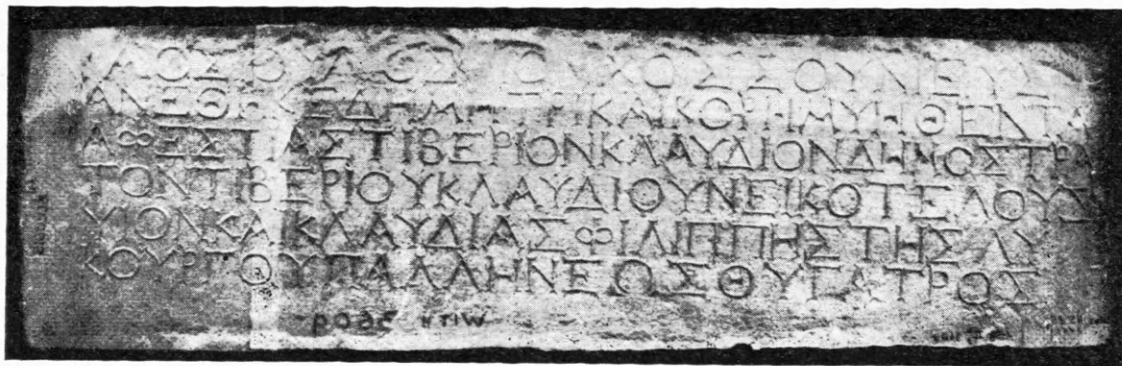
Ἀλλὰ περὶ τῆς Νικοπόλεως ἐπιφυλασσόμεθα νὰ πραγματευθῶμεν διεξοδικῶς εἰς εἰδικὴν περὶ αὐτῆς μελέτην μας.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Χ. ΣΑΡΙΚΑΚΗΣ

¹ ΣΤΡΑΒΩΝ VII 7. 6, σ. 325. SUTONIUS Augustus 18. ΔΙΩΝ ΚΑΣΣΙΟΣ LI 1. ΠΑΛΑΤ. ΑΝΘ. VI 236. IX 553. ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ V 23. 3, VII 18. 8-9, X 8. 3-5.

ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΞ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ*

Ἐκτυπον, μὴ δημοσιευθείσης εἰσέτι ἐπιγραφῆς, ἀνευρεθὲν τυχαίως καὶ ἀναγνωρισθὲν ἀπόκειται παρὰ τῷ Institute for Advanced Study ἐν Princeton τῆς Νέας Ἰερσέης (Η.Π.Α.)¹. Ἡ ἐπιγραφή καλαισθήτως χαραγμένη ἔχει τὰ γράμματα κεκοσμημένα διὰ λεπτῶν ἀκρεμόνων (σχήματος ἡμισελήνου) καὶ εἶναι μερικῶς κολοβωμένη ἐπὶ τῶν ἄνω ἄκρων, ὅπου καὶ τὸ ὄνομα Πόλχος (ἰδὲ εἰκ. 1). Ἡ προέ-

Εἰκ. 1. Τιβ. Κλ. Δημόστρατος (Α) (Σουνιεύς) ἀφ' ἐστίας.

λευσις αὐτῆς εἶναι ἔκ τινος βάρους φέροντος ἀγαλμάτιον τοῦ μνηθέντος², τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἔχη περισωθῇ. Αἱ διαστάσεις τῆς ἐπιγραφῆς ὑπολογισθεῖσαι ἐκ τοῦ ἐκτύπου καταλαμβάνουσι μῆκος 49,2 ἐκ. μ. καὶ ὕψος 14 ἐκ. μ. Τὸ δὲ μέγεθος τῶν γραμμάτων ἔχει περίπου ὡς ἑξῆς· μῆκος 1,2 ἐκ. μ. καὶ ὕψος 1,7 ἐκ. μ. τὸ διάστιχον εἶναι περίπου 0,05 ἐκ. μ. καὶ τὸ διάστημα μεταξὺ γραμμάτων 0,04 ἐκ. μ.

* Ἡ παροῦσα μελέτη δημοσιεύεται κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλονται αἱ ἐν Ἐλευσίνι ἀνασκαφαὶ καὶ ἡ ὁποία διατηρεῖ τὸ δικαίωμα τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν.

1 Τὸ ἐκτυπον ἀνευρέθη τὸ θέρος τοῦ 1964 (καθ' ὃν χρόνον ἤμην ἐν τῷ Institute μὲ ὑποτροφίαν τοῦ Πανεπιστημίου Nebraska) καὶ φέρει σφραγίδα ΕΛΕΥΣΙΣ καὶ ἀριθ. 4. Κατὰ τὸν καθηγητὴν Fordyce W. Mitchel ὁ ἀριθ. 4 θὰ εἶναι τοῦ «πολυκλαύστου» Ἰωάννου Θερεψιάδου, ὁ ὁποῖος παρέσχεν ἔκτυπα εἰς τὸ Institute, ὅπου τὸ ἐξ Ἐλευσίνος κατεχωρίσθη μετὰ τοῦ τῆς IG II², 3609 (ἴσως ὑπὸ τοῦ Α. Ε. Raubitschek ;).

Πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν, παρασχοῦσαν τὴν ἄδειαν δημοσιεύσεως, ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω πολὺς εὐχαριστίας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς καθ' οἵονδήποτε ἄλλον τρόπον συμβαλόντας.

2 Διὰ τὰ περισωθέντα ἀγαλμάτια παίδων ἀφ' ἐστίας, βλέπε Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΟΥ, «Ἐλευσινιακά», Δελτίον 8, 1923, σ. 161 κ. ἑ. καὶ Γ. Ε. ΜΥΛΩΝΑΝ, Eleusis and the Eleusinian Mysteries, Princeton 1961, σ. 203. Ὅρα καὶ Hesperia 27, 1958, σ. 41, ὑπόσημ. 5, ὅπου ὁ JAMES H. OLIVER γράφει ὅτι θὰ πραγματευθῇ τὸ θέμα ἀφ' ἐστίας εἰς βιβλίον περὶ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Περὶ τὰς ἐξήκοντα ἐπιγραφαί, ἀναφερόμεναι εἰς τοὺς ἀφ' ἐστίας, εἶναι γνωσταί.

Ἐκαστος στίχος περιέχει 23 1/3, 27 2/3, 29 1/3, 27 1/3, 24 2/3 καὶ 24 γράμματα ἀντιστοίχως¹. Ἡ δ' ἐπιγραφή, ἀνήκουσα εἰς τὸ ἔτος 70 μ. Χ. περίπου², ἔχει οὕτως·

Γάιος Ἰούλιος Πόλχος Σουνιεύς (κενόν)

ἀνέθηκε Δήμητρὶ καὶ Κόρῃ μνηθέντα

ἀφ' ἐστίας Τιβέριον Κλαύδιον Δημόστρα-
τον Τιβερίου Κλαυδίου Νεικοτέλους

5 υἱὸν καὶ Κλαυδίας Φιλίππης τῆς Λυ- (κενόν)

κούργου Παλληνέως θυγατρὸς. (κενόν)

Τὸ ἀνάθημα ἀφορᾷ εἰς Ἀθηναῖον, ὅστις εἶχε μνηθῆ εἰς τὰ Ἑλευσίνια Μυστήρια καὶ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Γαίου Ἰουλίου Πόλχου ἐκ Σουνίου, ὅθεν καὶ ὁ μνηθεὶς. Ὁ Πόλχος θὰ ἦτο φίλος ἢ συγγενὴς τοῦ μνηθέντος καὶ εἶναι κατὰ τὰ ἄλλα ἄγνωστος. Τὸ ὄνομα Πόλχος εἶναι σπανιώτατον καὶ ἀπαντᾷται μόνον δις³.

Ὁ μνηθεὶς καὶ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, καθὼς καὶ ὁ ἀναθεὶς, φέρουσι καὶ Ῥωμαϊκὰ ὀνόματα, δηλοῦντα ὅτι ἦσαν καὶ Ῥωμαῖοι πολῖται. Καθ' ὃ μαρτυροῦσι τὰ Ῥωμαϊκὰ τῶν ὀνόματα (τὰ Gentilicia), οἱ μὲν πρῶτοι ἔλαβον τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν (civitas) ἀπὸ τοὺς Κλαυδίους αὐτοκράτορας (πιθανῶς ἀπὸ τοῦ Κλαυδίου), ὁ δὲ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς Ἰουλίους. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἡ Ῥωμαϊκὴ πολιτεία ἐδίδετο μόνον εἰς τοὺς ἐξέχοντας καὶ οὐχὶ εἰκῇ. Τὸ ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Δημοστράτου ἦτο ἐξέχουσα, καταφαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ ἀξιώματα, ἃ κατεῖχεν οὗτος ἐν Ἀθήναις⁴.

1 Τοῦ ἰῶτα καταλογιζομένου εἰς ἓν τρίτον.

2 Ὁ Δημόστρατος (B) ἐκ Μελίτης ἐγεννήθη περὶ τὸ 120 μ. Χ. (πρβλ. IG II², 3609, τὸ σχόλιον τοῦ J. KIRCHNER). Ὑπολογιζομένης τῆς γενεᾶς εἰς τριάνοντα ἔτη περίπου, ἡ μήτηρ αὐτοῦ, Φιλίππη (B), πρέπει νὰ ἐγεννήθη κατὰ τὸ 90 μ. Χ. καὶ ὁ πατὴρ αὐτῆς περὶ τὸ 60 μ. Χ. Οὕτως ἡ ἐπιγραφή ἐξ Ἑλευσίνος θὰ χρονολογῆται ἀπὸ τοῦ 70 μ. Χ. περίπου, ὅταν ὁ Δημόστρατος (A) θὰ ἦτο δέκα ἢ δώδεκα ἐτῶν καὶ εἰς ἡλικίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ παιδιά θὰ ἐξελέγοντο παῖδες ἀφ' ἐστίας (ὄρα Γ. Ε. ΜΥΛΩΝΑΝ, ἔ. ἀ. σ. 203, 236 - 237 κλπ., ὅπου ὁ παῖς ἀφ' ἐστίας «seems to have been a young boy» (σ. 236). Ἡ νεαρότης τῶν παίδων γίνεται ἀντιληπτὴ ἀπὸ τὰ ἀγαλμάτια (βλέπε π. χ., αὐτόθι εἰκ. 80). Ἡ ἐκλογή τοῦ Δημοστράτου ὡς παιδὸς ἀφ' ἐστίας λαμβάνει ἰδιαίτεραν σημασίαν, ὅταν ὑπολογισθῇ ἡ ὑψηλὴ θέσις αὐτοῦ ὕστερον παρ' Ἀθήναις (ιδεὲ κατωτέρω σημ. 4).

3 Ὁρα Catalogue of the Greek Coins in the British Museum: Crete and the Islands, 1886, σ. 23, ἀρ. 41 (W. PARR, Wört. der Griech. Eigen., 1875, σ. 1231 (Πόλχος) καὶ M. GUARDUCCI, Inscriptiones Creticae, I, σ. 55 (C. 200 - 67)). Βλέπε καὶ LIDDELL-SCOTT-JONES, Greek-English Lexicon, ἐν λ. πόλχος ὁ, coin-inscription of doubtful meaning, B. Mus. Cat.

Coins Crete, σ. 23 (Cnossos, ii/i B. C.) (καὶ Thesaurum Graecae Linguae [ἀνατύπ. 1954], ἐν λ. Πόλχος, ὁ, i. q. ὄχλος). Μετὰ τὰς μαρτυρίας ὁμως ἐξ Ἑλευσίνος καὶ Δημητριάδος, ὡς παρατίθεται κατωτέρω, δὲν χωρεῖ καμμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ ἐκ Κρήτης δὲν εἶναι κύριον ὄνομα. IG IX, 2, ἀρ. 1125: Ἀνιφάντα/Πόλκου/[i]ερατεῖσας[α]/[A]φροδίτη/Νηλείαι (ΑΝΤΙΦΑΝΤΑ/ΠΟΛΚΟΥ/...) (ἐκ Δημητριάδος τῆς Μαγνησίας - 2ου αἰῶνος μ. Χ.). Πρβ. καὶ τὴν IG XII, 5, ἀρ. 101A: Χά[ρ]ητος καὶ / Ἡρ[ώ]δου καὶ Σε[λεύ]κου κ(αί) Πόλχου (ἐκ Νάξου). Τὸ Πόλχος ὁμως εἶναι τὸ Ῥωμαϊκὸν Pulcher. Τὸ δὲ Πόλχος ἴσως νὰ ἐσχηματίσθῃ ἀπὸ τοῦ φολκὸς (LIDDELL-SCOTT-JONES, G-E Lex. = Ἰλ. B. 217) = πολκός = Πόλκος = Πόλχος. Καὶ ὁ καθηγητὴς BENJAMIN B. MERITT ἀπεφάνθη ὅτι ἡ συμπλήρωσις Πόλχος ἦτο ἡ λογικωτέρα.

4 Βλέπε J. H. OLIVER, Hesperia 11, 1942, σ. 29, καὶ The Athenian Exponents of the Sacred and Ancestral Law, the Johns Hopkins Press, 1950, σ. 76 - 78 (IG II², 2342, 23 - 24: 4071, 21 - 27: Hesperia 11, 1942, σ. 39, ἀρ. 8, στ. 8 - 14). Ἀπὸ τὴν IG II², 4071, 22 - 27, μανθάνομεν ὅτι ὁ Δημόστρατος ἐκ Σουνίου ὑπῆρξεν ἐπώνυμος ἄρχων, στρατηγὸς ἐπὶ τὰ ὅπλα, γυμνασάρχος, κήρυξ τῆς [ἐξ Ἀρείου] πάγου βουλήs, ἀγωνοθέτης Παν[αθηναίων] καὶ Ἑλευσινίων, ἐξηγητὴς τῶν μυστηρίων καὶ [ιερεὺς] Ἑρσχθέως Ποσειδῶνος.

Τὴν ῥωμαϊκὴν πολιτείαν πιθανῶς νὰ μὴ τὴν εἶχε λάβει ὁ πατὴρ τῆς Φιλίππης, διότι δὲν φέρει ῥωμαϊκὸν ὄνομα, ἐκτὸς ἂν παρελείφθη, ὡς πολλάκις συνέβαινε. Δύναται ὁμως νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἐνδείξεις ὅτι τοῦλάχιστον κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ἀναθήματος ὁ Λυκοῦργος δὲν ἦτο Ῥωμαῖος πολίτης. Τοῦτο διαφαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ῥωμαϊκὸν ὄνομα τῆς Φιλίππης, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς καὶ τοῦ ἀνδρός της, καὶ σημαίνει ὅτι ἡ Φιλίππη ἐτιμήθη μὲ τὴν ῥωμαϊκὴν πολιτείαν, ὅταν ὑπανδρεύθη τὸν Νεικοτέλην, εἴτε μέσῳ αὐτοῦ εἴτε καὶ ὁμοῦ. Ἐξ ἄλλου ἐνδέχεται ὁ Λυκοῦργος νὰ μὴ ὑπῆρχεν ἐν ζωῇ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον.

Τὰ πρόσωπα Λυκοῦργος καὶ Νεικοτέλης¹ καὶ Φιλίππη ἀναφέρονται διὰ πρώτην φορὰν. Ὁ μόνος γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐπιγραφὰς εἶναι ὁ Δημόστρατος, ὁ ὁποῖος ἐταυτίζετο μετὰ τοῦ Δημοστράτου, τοῦ ἐγγόνου του, ἐκ Μελίτης². Ὁ Δημόστρατος ἐκ Σουνίου εἶχε μίαν θυγατέρα ὀνόματι Φιλίππην, ἡ ὁποία συνεζεύχθη δῖς. Καθὼς συμπεραίνεται, τὴν πρώτην φορὰν ἦτο συνεζευγμένη μετὰ Ἐφεσίου τινός, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε μίαν θυγατέρα, τὴν Μενάνδραν³. Τὸ ὄνομα Μενάνδρα φέρεται κατόπιν ὑπὸ ἐγγόνῃς τοῦ Δημοστράτου ἐκ Μελίτης καὶ ἡ σημασία τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκογένειαν ἐκ Μελίτης ἀναλύεται κατωτέρω⁴. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἀνδρός της, τοῦ Σώσπιδος (Α) ἐκ Μελίτης, Ῥωμαίου καὶ αὐτοῦ πολίτου καὶ ἀπὸ μεγάλης οἰκογενείας⁵, ἡ Φιλίππη (Β)

Ἰδὲ καὶ Η. Α. ΚΑΠΕΤΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, *The Early Expansion of Roman Citizenship into Attica during the First Part of the Empire* (200 B.C. - A.D. 70), σ. 380, ἀρ. 739 (μὴ ἐκδοθεῖσα εἰσέτι διατριβὴ παρὰ τῷ Πανεπιστημίῳ Yale, 1964).

1 Πρβλ. *Τι. Κλαύδιον Ἐννόμιον υἱὸν Νικοτέλην* (II) ἐξ Ἐπιδάουρου (IG IV², 1, 602₁ - a. 49-54 p.) καὶ αὐτόθι, ἀρ. 101, 46/7: *Ἐννόμιος Νικοτέλους* (I) Ἐπιδάου/ [ριος] (32s. 33 p. Chr. aestate). A. B. WEST, *Notes on Achaean Prosopography and Chronology*, CPh 23, 1928, σ. 268.

2 Διὰ τὴν ὀρθὴν ταύτισιν τῶν δύο Δημοστράτων, ὅρα J. H. OLIVER, *The Athenian Exproducers...*, σ. 76 κ.έ.

3 IG II², 4071, 3: [Με]νάνδρα (καὶ OLIVER, αὐτόθι σ. 80 (στέμμα - διὰ τὴν ὀρθὴν ἀναγνώρισιν τῆς Φιλίππης (Β)).

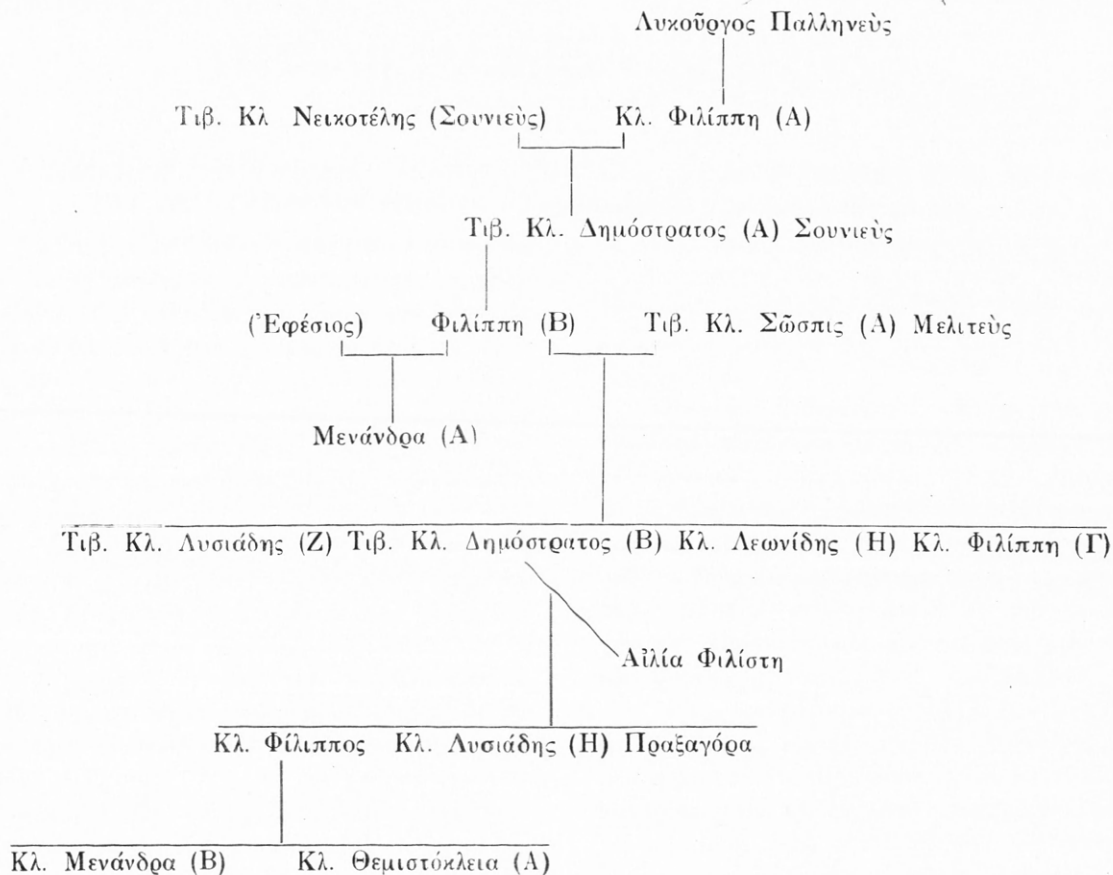
4 IG II², 4088, 4-5 καὶ 4089. Ἐπειδὴ τὸ ὄνομα Μενάνδρα ἐμφανίζεται ἀργότερον εἰς τὴν οἰκογένειαν ἐκ Μελίτης καὶ ἐφέρετο ὑπὸ δισεγγόνῃς τῆς Φιλίππης (Β) τοῦ Δημοστράτου (Α) ἐκ Σουνίου, δύναται ἴσως νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ Μενάνδρα ἢ ἐκ τοῦ Ἐφεσίου εἶχεν υἱοθετηθῇ εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Σώσπιδος (Α) καὶ ὅτι ἡ Φιλίππη (Β) εἶχε πρῶτον ὑπανδρευθῇ εἰς τὴν Ἐφεσον. Ἐνδέχεται μάλιστα τὸ ὄνομα Μενάνδρα νὰ ἐδόθη ἵνα τονισθῇ ὁ δεσμὸς τῶν δύο οἰκογενειῶν, ἀφοῦ καὶ ἡ ἐξ Ἐφεσίου ἦτο σημαίνουσα. Προσέτι, ἔχομεν καὶ τὴν περίπτωσιν τῆς ὑφισταμένης συγγενείας μετὰ τῆς οἰκογενείας ἐκ Μελίτης καὶ τοῦ Δημοχάρους τοῦ Μενάνδρου Ἀζηγιέως (βλ. IG II², 5315 - τὸ πατρωνυμικόν του τὸ γνωρίζομεν ἀπὸ ἐπιγραφὴν ἐξ Ἐλευ-

σίνος (I ΘΡΕΨΙΑΔΗΣ παρὰ Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗ), Ἐλευσινιακά Α, 1932 = P. ROUSSEL, *Mélanges Bidez*, 1934, σ. 820, στ. 21: *Δημοχάρης Μενάνδρου Ἀζηγιέως* (ἑμναγωγός)), χρονολογηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ΝΟΤΟΠΟΥΛΟΥ εἰς τὸ ἔτος 21/20 π. Χ. (*Hesperia* 18, 1949, σ. 57), ἀλλὰ ἡ τοῦ Δημοχάρους κόρη ὑπανδρεύθη τὸν Τιμόθεον, ὁ ὁποῖος ἀνήκει εἰς ἄλλον κλάδον τῆς οἰκογενείας. Οὕτως αἱ δύο πρῶται εἰκασίαι παραμένουσι βάσιμοι.

Ὡς γράφεται ἀλλαχού, ἡ Φιλίππη (Β) ἀπέκτησεν ἀπὸ τὸν γάμον της μετὰ τοῦ Σώσπιδος (Α) περὶ τὰ τέσσαρα τέκνα, ἐν δ' ἐξ αὐτῶν φέρει τὸ ὀνομα τῆς, σημαίνον ἀναμφιβόλως ὅτι ὁ τελευταῖος ἀνὴρ αὐτῆς ἦτο ὁ Σώσπης (Α). Ἡ Μενάνδρα (Α) θὰ ἐγεννήθη κατὰ τὸ 110 μ. Χ. περίπου, ὁ Λυσιάδης (Ζ) κατὰ τὸ 115, ὁ Δημόστρατος (Β) κατὰ τὸ 120, ὁ Λεωνίδης (Η) κατὰ τὸ 125 καὶ ἡ Φιλίππη (Γ) κατὰ τὸ 130. Ὅτι ὁ Λεωνίδης ἦτο νεώτερος τοῦ Δημοστράτου συνάγεται, νομίζω, ἀπὸ τὴν IG II², 3609, ὅπου τὸ τοῦ Δημοστράτου ὄνομα προηγείται αὐτοῦ τοῦ Λεωνίδου. Ἡ γέννησις τῆς Φιλίππης (Γ) βασίζεται ἐπὶ τῶν IG II², 2239, 2773, 3685, 3705, 3981 καὶ 4532 (ὅρα καὶ OLIVER, *The Athenian Exproducers...*, σ. 74-76, ἀφοῦ ἡ γέννησις τοῦ Φλ. Ἀσκληπιάδου (Α) Διομαίεως, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ Φιλίππη (Γ) συνεζεύχθη, συμπίπτει κατὰ τὸ ἔτος 123/4 μ. Χ. περίπου.

5 Τὸ ὅλον στέμμα τῆς οἰκογενείας εὐρίσκεται παρὰ τῇ IG II², 3609 (καὶ παρὰ OLIVER, αὐτόθι σ. 80 καὶ 164). Σχετικὴ μελέτη περὶ τῆς οἰκογενείας ἐκ Μελίτης ἐκπονεῖται ὑπὸ τοῦ γράφοντος πρὸς δημοσίευσιν εἰς *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, ἀναγνωσσομένη δὲ τὸ πρῶ-

ἐγέννησε τρία ἢ τέσσαρα τέκνα, ἤτοι τὸν Λυσιάδην (Ζ), τὸν Δημόστρατον (Β), τὸν Λεωνίδα (Η) καὶ τὴν Φιλίππην (Γ)¹, ὥς δηλοῖ τὸ στέμμα:

ΗΛΙΑΣ Α. ΚΑΠΕΤΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

τον διὰ τίτλου κατὰ τὸ ἐτήσιον συνέδριον τῆς American Philological Association (1966): «Leonides VII of Melite and His Family».

1 Ὁ OLIVER ἀναγνωρίζει τὸν Λυσιάδην (Ζ) ὥς γεννηθέντα ἐκ πρώτης τινὸς γυναικὸς, λέγων ὅτι ἡ Φιλίππη (Β) ἴσως νὰ συνήχησε μετὰ τοῦ Σώσπιδος (Α) πρὶν ἢ μετὰ τὸν γάμον τῆς μετὰ τοῦ Ἐφεσίου (The

Athenian Exponents..., σ. 77 καὶ 80). Ὅμως δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανον ἡ Φιλίππη (Β) νὰ ἦτο ἡ πρώτη καὶ τελευταία γυνὴ τοῦ Σώσπιδος (Α) καὶ ὁ Λυσιάδης (Ζ) νὰ εἶναι γόνος τῆς, ὥς καὶ κατατάσσεται εἰς τὸν γενεαλογικὸν πίνακα. Δηλωθήτω δὲ ἐν παρόδῳ ὅτι οἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἑλληνικοὶ ἀριθμοὶ προέρχονται ἐκ τῆς ἐκπονουμένης μελέτης.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΠΑΛΑΙΟΠΟΛΕΩΣ ΑΝΔΡΟΥ
ΚΑΤ' ΑΥΓΟΥΣΤΟΝ ΤΟΥ 1956

[Κατὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1956 ἐπεχειρήθη ἡ πρώτη συστηματικὴ ἀνασκαφὴ τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Ἀνδρου διὰ προσφορᾶς ἐγγενῶν Ἀνδριῶν. Ἡ προσφορὰ ἐγένετο πρὸς τὸν «Ἀνδριακὸν Ὀμίλον», εἰς τὸν ὁποῖον, ἐμψυχούμενον ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτοῦ κ. Δουρῆντιζον Κασιμάτη, χρεωσιεῖται ὑποδειγματικὴ καὶ τελεσφόρος προσπάθεια διὰ τὴν πολιτιστικὴν ἀνάπτυξιν τῆς νήσου.

Ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ μέχρι σήμερον διότι ἡ προταθεῖσα ἀπαλλοτριώσις παραμένει ἔκτοτε καὶ μέχρι σήμερον ἐκκρεμῆς.

Ἐπειδὴ ἡ ὑπ' ἐμοῦ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον δημοσιευθεῖσα πρόχειρος ἔκθεσις, δι' εὐρύτερον δὲ κοινόν, εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος ὑπὸ τοῦ Ἀνδριακοῦ Ὀμίλου τὸ 1957 παρέμεινεν ἄγνωστος εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν βιβλιογραφίαν, ἐθεώρησα ἀναγκαῖον, ἵνα ἀναδημοσιεύσω αὐτὴν ἐνταῦθα ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀλλαγῆς μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι κάποτε θὰ ὁλοκληρωθῇ ἡ ἔρευνα αὕτη.

Τὰς ἐδρεθείσας κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἐπιγραφὰς θὰ δημοσιεύσῃ προσεχῶς ὁ κατ' αὐτὴν συνεργασθεὶς κ. Χρ. Πελεκίδης.

Ἀνταποκρινόμενος καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Ἀνδριῶν, χορηγούντων προθύμως πρὸς ἐξερεύνησιν τῆς νήσου τῶν, ἐστράφη πρὸς τὴν Ζαγοράν, ἔνθα διεξήχθη μὲ ἐνδιαφέροντα ἀποτελέσματα μία πρώτη ἀνασκαφὴ τὸ 1960 μὲ τὴν ἐπὶ τόπου διεύθυνσιν μόνου τοῦ κ. Ν. Ζαφειροπούλου (Ἀρχ. Δελτ. 16, 1960 [1962], σ. 248· πρὸς Γνωμὸν 34, 1962, σ. 396). Ἰούνιος 1965 Ν.Μ.Κ.].

Ἡ ἀρχαία Πρωτεύουσα τῆς Ἀνδρου, ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι συμβαίνει καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὰς Νήσους τοῦ Αἰγαίου, δὲν εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν σημερινὴν πόλιν, ὥστε νὰ μὴ

εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνασκαφὴ αὐτῆς ἄνευ καταστροφῆς τῶν σημερινῶν οἰκιῶν.

Οὔτε ἐπίσης τὰ φαινόμενα λείψανα αὐτῆς ἢ τὰ τυχαίως εὐρισκόμενα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας πόλεως ἔργα τέχνης εἶναι τόσον ἀσήμαντα ὥστε νὰ θεωρῇται ἄσκοπος ἡ ἐξερεύνησίς της.

Ὅθεν καὶ ἡ διατήρησις τῆς περιοχῆς τῆς Ἀρχαίας πόλεως ἐλευθέρως ἀπὸ νεωτέρων οἰκοδομημάτων ἐπικαθημένων ἐπὶ τῶν παλαιῶν καὶ ἡ διαφαινομένη σημασία τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαίας πόλεως ἀπετέλουν στοιχεῖα συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς διεξαγωγῆς κατὰ τὸ δυνατὸν συστηματικωτέρων ἀνασκαφῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Παλαιοπόλεως, ἔνθα εὐρίσκονται τὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Ἀνδρου.

Ἡ σημερινὴ Παλαιόπολις, οἰκισμὸς ὅχι πολὺ παλαιός, κατέχει μικρότατον μόνον μέρος εἰς τὸ μέσον τῆς κλειτύς (πίν. Α), ἡ ὁποία κατάρουτος καὶ καταπράσινος κατέχεται ἀρκετὰ ἀποτόμως πρὸς τὴν θάλασσαν, εἰς μικρὸν ὄρμον, περὶ τὸν ὁποῖον μόνον σχηματίζεται μικρὰ ἐπίπεδος ἔκτασις, ἀποτελεσθεῖσα διὰ τῶν προσχώσεων τῶν ἐκ τῆς Κουβάρας κατερχομένων χειμάρρων. Ἐπὶ τῆς κλειτύς ταύτης (πίν. Α) καὶ τῆς παρὰ τὴν θάλασσαν προεκτάσεώς της ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις. Εἰς τετραγώνου πύργου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ὅλης ταύτης ὀρεινῆς ἀντηρίδος, παρὰ τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀρκετὰ ὑψηλότερον τοῦ σημερινοῦ χωρίου, ἀποτελεῖ τὸ ἀνώτατον ἄκρον τοῦ ἀρχαίου τείχους, τὸ ὁποῖον ἐντεῦθεν κατ' εὐθείαν σχεδὸν γραμμὴν καὶ σωζόμενον κατὰ τὸ μέγιστον μέρος τῆς διαδρομῆς του κατέρχεται μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῆς ῥάχews τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς κλειτύς.

Τὸ δυτικὸν τοῦτο σκέλος τοῦ τείχους — τὸ ἀνατολικὸν δὲν σώζεται — δὲν εἶναι τὸ μόνον ἵχνος τῆς ἀρχαίας πόλεως. Ἰσχυροὶ τοῖχοι ὑποστηρίζοντες ἐπιχώσεις διὰ τὸν σχηματισμὸν

ισοπέδων έκτασεων είναι, εις πλείστα σημεία της περιοχής, φανεροί μάρτυρες της προσπάθειας διὰ τὴν εἰς πόλιν διαμόρφωσιν καὶ τοῦ ἀνωμάλου ἐδάφους ὑπὲρ τὴν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν στενὴν ἐπίπεδον ζώνην, ὅπου, ὡς ἐδείχθη ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς, εὐρίσκετο τὸ κέντρον τῆς πόλεως. Πλήθος λίθων ὀμιλούντων διὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφῶν προβάλλουν συνεχῶς εἰς τὸν διατρέχοντα τὴν ὅλην ἔκτασιν τῆς πόλεως ζωηρότερον ὅμως ἐμψυχώνουν τὴν τόσον ἔντονον φύσιν τὰ εἰς τὰς αἱμασιάς τῶν ἀγρῶν, τὰ κονάκια, ἢ τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου ἐνεκτισμένα εἴτε καὶ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους κυριολεκτικῶς ἀναδυόμενα θραύσματα ἀναγλύφων καὶ ἀγαλμάτων, τὰ ὅποια οὕτω προδίδουν ἓνα ἰδιαίτερος ὑποβλητικὸν τόνον εἰς τὴν περιβάλλονσαν φύσιν, ἥτις τρόπον τινὰ ἔχει ἐνσωματώσει τὰ κατάλοιπα ταῦτα τῆς ἀρχαίας ζωῆς εἰς τὴν ἰδικήν της ὑπόστασιν.

Ἀλλὰ παρὰ τὴν ρωμαντικὴν της ταύτην χροιάν ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ ἐρειπώοντος τῆς Παλαιόπολεως προδίδει ἐγκατάλειψιν καὶ ἀδιαφορίαν. Ἡ κατὰ τὸ δυνατόν συνολικὴ ἀντίληψις περὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ ἡ πληρεστέρα γνῶσις τῶν ὑπὸ τὸ ἔδαφος κρυπτομένων, τὰ ὅποια οὐδὲν εἶναι ἀπηλλαγμένα μεγίστων κινδύνων καταστροφῆς καὶ διαρπαγῆς, ἀποτελοῦν εὐλόγως καὶ γενικώτερον αἶτημα τῶν ἀγαπώντων τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου τῶν Ἀνδριῶν καὶ ἀπαίτησιν τῆς ἐπιστήμης. Ἰδιαίτερος δὲ ὑπῆρξε θεομὴ εὐχὴ καὶ ζωηρὸς πόθος τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Νήσου ἢ ἐκτέλεσις ἀνασκαφῶν καὶ εἰς ἄλλα σημεία τῆς Νήσου, κυρίως δὲ εἰς τὴν Παλαιόπολιν¹.

Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ περιφήμου Ἑρμοῦ τῆς Ἀνδρου (πίν. Β), ὅστις ὑπῆρξεν ἐν ἐκ τῶν πρώτων σπουδαίων ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων

¹ Ἐκτὸς τῆς ἱστορίας τῆς Ἀνδρου τοῦ ἀειμνήστου ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΣΧΑΛΗ, περὶ τῶν μνημείων καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἀνδρου σημαντικὴ εἶναι ἡ μονογραφία τοῦ ΤΗ. SAUCIUS, Andros, Βιέννη 1914. Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Νήσου ἐξέδωκεν ἐσχάτως εἰς λαμπρὸν ἄρθρον ὁ Ἀκαδημαϊκὸς καὶ Καθηγητὴς κ. Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ, Ἀρχεῖον τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος, Τόμος Η', 1955-56, σελῖς 1-67, ἐκδοθὲν καὶ εἰς ἰδιαίτερον τεύχος ὑπὸ τοῦ Ἀνδριακοῦ Ὀμίλου. Σημαντικὰ εἶναι ἐπίσης καὶ πολλὰ ἄρθρα τοῦ καθ. κ. Ι. ΒΟΓΙΑΤΖΙΔΟΥ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἐπιγραφάς, τὴν ἱστορίαν ἐν γένει, τὴν γλῶσσαν κλπ.

κατὰ τοὺς ἀμέσως σχεδὸν (1832) μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος χρόνους, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε δώσει πρὸ μακροῦ ἀφορμὴν διὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐξερεύνησιν τοῦλάχιστον τοῦ τόπου τῆς ἀνευρέσεώς του.

Ἡ κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1956 ἐπιχειρηθεῖσα ἐν Ἀνδρῶ ἀνασκαφὴ ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ἐξαιρετικὸν ζήλον καὶ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Ἀνδρον τῶν ἀποτελούντων τὸν Ἀνδριακὸν Ὀμιλον, διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ὁποίων οἱ εὐγενεῖς Ἀνδριοὶ Ἀναστάσιος Δ. Κυδωνιεύς καὶ Νικόλαος Π. Γουλανδρὴς διέθεσαν τὰ ἀναγκαιοῦντα χρήματα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας ἀνέθεσεν εἰς τὸν ὑπογράφοντα τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀνασκαφῶν, αἵτινες διεξήχθησαν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ διδάκτορος κ. Χρ. Πελεκίδη.

Ἡ ἔρευνα ἤρχισεν εἰς τὸν ἀγρὸν τῶν ἀδελφῶν Περετσή, ἔνθα κατὰ τὸ 1936 ὁ ὑπογράφων εἶχεν ἐπιχειρήσει ὀλιγοήμερον μόνον ἔρευναν ἐξ αἰτίας τῆς ἀνευρέσεως ἐπιγραφῶν τινῶν καὶ εἶχε διαπιστώσει τὴν ὑπαρξίν εἰς ἀρκετὸν μῆκος ἐκτεινομένης μαρμαρίνης κρηπίδος, τῆς ὁποίας ὅμως ὁ προορισμὸς δὲν εἶχε διευκρινισθῇ τότε.

Ὁ τόπος οὗτος εὐρίσκεται κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τῆς παρὰ τὴν θάλασσαν ἐπιπέδου ἐκτάσεως καὶ εἶναι πλουσιώτατος εἰς ἀρχαῖα θραύσματα, ἐπιγραφὰς κυρίως καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη κείμενα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Τὸ κυριώτερον ἀποτέλεσμα τῆς ἀνασκαφῆς εἶναι ὅτι ἀνεύρομεν τὴν ἔκτασιν τῆς Ἀγορᾶς τῆς Ἀρχαίας πόλεως, ἥτοι τὸ κέντρον, τὴν κεντρικὴν αὐτῆς πλατεῖαν, ὅπου διεξήγετο ὅχι μόνον ἡ ἐμπορικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ δημοσία ζωὴ ἐν γένει. Συνήθως ἡ Ἀγορὰ ἐκαστῆς ἀρχαίας πόλεως περιβάλλεται ὑπὸ στοῶν εἰς τὰ ἄκρα αὐτῆς καὶ πιθανώτατα εἰς τὴν στοῶν τῆς βορείας πλευρᾶς ἀνήκει ἡ ἀνευρεθεῖσα κρηπίς, οἱ σκάλες, κατὰ τὴν ὀνομασίαν αὐτῆς ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἀπὸ τοῦ 1936 (πίν. Γ, α).

Πρόκειται περὶ ἐνὸς ἐπιμήκους οἰκοδομήματος, μήκους 50 περίπου μέτρων ἀπὸ Δ.-Α., καὶ πλάτους 15 περίπου μέτρων ἀπὸ Β.-Ν.¹

¹ Τὰ σημεία τοῦ ὀρίζοντος λαμβάνονται κατὰ προσέγγισιν θεωρουμένης ὡς νοτίας τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν ἐστραμμένης μακρᾶς πλευρᾶς, ἥτις εἶναι μᾶλλον ΝΔ.

Δυστυχῶς ἡ πλήρης ἐξερεύνησις τοῦ οἰκοδομήματος δὲν κατέστη δυνατή, δι' οὗς λόγους ἀναφέρομεν κατωτέρω. Τὴν πρόσοψιν, τὴν νοτίαν δηλαδή πλευράν, ἀποτελεῖ ἡ κρηπίς, τὸ ἀμέσως δηλαδή ὑπὲρ τὰ θεμέλια κατώτερον τμήμα τοῦ οἰκοδομήματος, ἀποτελουμένη ἐκ πέντε μαρμαρίνων βαθμίδων· πλάτος ἐκάστης 37 ἐκ. καὶ ὕψος 23 ἐκ. Ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης τῶν βαθμίδων τούτων, τοῦ στυλοβάτου, ἐστηρίζετο κιονοστοιχία, τῆς ὁποίας ἡ διαμόρφωσις δὲν μᾶς εἶναι ἀκόμη ἐντελῶς σαφής, διότι δὲν σφύζεται παρὰ μόνον τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὁποίου διακρίνονται, μετὰ τὴν παραστάδα εἰς ἣν ἀπέληγεν ὁ Α. τοῖχος τῆς στενῆς πλευρᾶς, τὰ ἔχνη δύο κιόνων καὶ εἴτα πάλιν παραστάς. Ἡ ἐναλλαγή αὕτη παραστάδων καὶ κιόνων ἀποτελεῖ ἐνδιαφέρονσαν ἰδιορρυθμίαν καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ὑπαρξὶς τῶν πολλῶν βαθμίδων, ἡ ὁποία ὀφείλεται ὀλιγώτερον μὲν εἰς τὴν ἀνωφερῇ διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους, κυρίως δὲ εἰς τὴν προσπάθειαν πρὸς μεγαλοπρεπεστέραν καὶ μνημειωδεστέραν ἐμφάνισιν. Δυστυχῶς καὶ ἐκ τῶν κατωτέρων βαθμίδων ἔλλείπουν ἀρκεταὶ πλάκες, ἰδίως κατὰ τὴν Δ. αὐτῶν προσέκτασιν, ἀλλ' ἡ συνολικὴ ἐντύπωσις τῆς μεγαλοπρεποῦς κατασκευῆς δὲν ἀλλοιώνεται ἐκ τούτου. Καταπληκτικὸν εἶναι τὸ μέγεθος τῶν πλακῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται αὕτη ὑπερβαῖνον πολυχῶς τὸ μήκος τῶν δύο μέτρων.

Ἀνεσκάψαμεν ἐπίσης, ἐπικαλύψαντες ὁμῶς πάλιν, τὴν ἀνατολικὴν στενὴν πλευράν καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μήκος· ἀποτελεῖται ἐκ μαρμαρίνου ἐπίσης τοίχου ἰδιαιτέρως ἐπιμελημένης κατασκευῆς (πίν. Γ,β), σφυζομένου ὕψους 0.50-1 μ.

Ὁ ὀπίσθιος βόρειος τοῖχος, ὡς ἐφάνη ἐκ τῶν κατὰ ἀποστάσεις μόνον ἀνοιγόντων λάκκων, ἦτο ἐκτισμένος διὰ κοινῶν λίθων καὶ ἐπικεχρισμένος διὰ κονιάματος, σφύζεται δὲ εἰς ὕψος μέχρι δύο καὶ πλέον μέτρων. Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐρευνήσωμεν τὴν δυτικὴν ἀπόληξιν τοῦ οἰκοδομήματος, ἀλλ' ὅπωςδήποτε θὰ εἶναι αὕτη ὁμοία πρὸς τὴν ἀνατολικήν. Τὸ μέγεθος τοῦ οἰκοδομήματος, ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς κατασκευῆς του, ἡ σχετικῶς ἱκανοποιητικὴ του διατήρησις καθὼς καὶ ἡ ἰδιάζουσα μορφή αὐτοῦ ἀποτελοῦντος, ὡς εἶδομεν, τὴν πρὸς Β. πλαισίωσιν τῆς Ἀγορᾶς, ἐπιβάλλουν ἀπαραιτή-

τως τὴν ὀλοσχερῇ αὐτοῦ ἀποκάλυψιν.

Οὕτω γνωρίζομεν τώρα, ὅτι ἡ πλατεῖα ἡ ἀποτελοῦσα τὴν Ἀγορὰν ἐξετείνεται νοτίως τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, πρὸς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν ἔκτασιν τῶν ἀγρῶν Περγέση καὶ Βαλμᾶ.

Τοῦτο γίνεται φανερόν ἀκόμη περισσότερον ἐκ τῶν ἀποκαλυφθέντων ἐμπροσθεν καὶ κατὰ μήκος τῆς κρηπίδος τῆς Στοᾶς πυκνῆς σειρᾶς βάθρων ἐκ μαρμάρου ἐπίσης (πίν. Γ,γ), ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο ἀγάλματα ἢ ὁμάδες ἀγαλμάτων, τὰ ὁποία ἡ πόλις τῆς Ἀνδρου ἢ οἱ ἄρχοντες ἢ καὶ πολῖται ἀνίδρυσαν εἰς τὸν ἐπιφανῆ τοῦτον τόπον τῆς πόλεως πρὸς τιμὴν τῶν κατὰ καιροὺς εὐεργετῶν τῆς Ἀνδρου ἢ καὶ γενικῶς ἐξεχουσῶν προσωπικοτήτων. Τὸ πρῶτον, τὸ ἀνατολικώτατον, ἐκ τῶν βάθρων αὐτῶν ἔχει σχῆμα ἡμικυκλικῆς ἐξέδρας (πίν. Δ,α), τῆς ὁποίας λείπει τὸ ῥευσίνωτον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίζοντο ἀγάλματα, διατηρεῖται ὁμῶς καλῶς τὸ ἔδρανον καταλήγον εἰς λεοντόποδας κατὰ τὰ δύο αὐτοῦ ἄκρα. Τοιαῦται ἐξέδραι ἐχρησιμοποιοῦντο συγχρόνως καὶ ὡς βάθρα ἀγαλμάτων καὶ πρὸς ἀνάπαισιν τῶν ἐν τῇ Ἀγορᾷ σχολαζόντων.

Σχεδὸν ἐφαπτομένη πρὸς τὴν ἡμικυκλικὴν ἐξέδραν ἀκολουθεῖ ἄλλη ὀρθογωνία εἰς σχῆμα [], τῆς ὁποίας ὁμῶς σφύζεται μικρὸν μόνον τμήμα. Καὶ ἐπὶ ταύτης ἐστηρίζοντο ἀγάλματα. Μετὰ ταύτην εὐρίσκονται δύο μικραὶ βάσεις ἐκ παραστάδων καὶ εἴτα ἀκολουθεῖ ἡ θεμελίωσις μιᾶς ἄλλης ἐξαιρετικοῦ μεγέθους βάσεως, μήκους 8 τοῦλάχιστον καὶ πλάτους 2 μέτρων. Τὸ σχῆμα καὶ τὸν προσορισμὸν θὰ μᾶς δείξῃ ἴσως ἡ συνέχεια τῆς ἀνασκαφῆς. Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι μία μικρὰ κατασκευὴ κατὰ τὸ δυτικὸν αὐτῆς ἄκρον: πρόκειται περὶ ἑνὸς τετραπλεύρου μικροῦ ὀρύγματος (πίν. Δ,γ) τοῦ ὁποίου αἱ τέσσαρες πλευραὶ ἀποτελοῦνται ἐκ πλακῶν σχιστολίθου. Πιθανώτατα πρόκειται περὶ βόθρου προσφορῶν σχετιζομένων πρὸς τὰς λατρείας τῆς πόλεως τὰς τελουμένας ἐν τῇ Ἀγορᾷ.

Ἡ βάση ἐπίσης ἑνὸς τετραπλεύρου βάθρου ἀπεκαλύφθη ἐμπροσθεν τοῦ δυτικοῦ πέρατος τῆς Στοᾶς (πίν. Δ,β).

Τοιοιτοτρόπως καθ' ὅλον τὸ μήκος τῆς Στοᾶς ἐξετείνεται σειρὰ ἀναθημάτων, ἀγαλμάτων κυρίως, τὰ ὁποία σχεδὸν ἐκάλυπτον τὸ

κατώτερον μέρος της Στοᾶς. Ἡ σχέσις τῶν πρὸς αὐτὴν εἶναι σαφής, ἐφ' ὅσον ταῦτα εὐρίσκονται εἰς εὐθείαν γραμμὴν καὶ εἰς μικροτάτην ἀπὸ τῆς πρώτης βαθμίδος τῆς Στοᾶς ἀπόστασιν. Οὕτω σχεδὸν δὲν ἡδύνατό τις νὰ ἀνέλθῃ τὰς βαθμίδας ἐμποδιζόμενος ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀναθημάτων· διὸ καὶ ἡ ἀνοδος ἐγένετο διὰ τοῦ ἄκρου τῶν βαθμίδων, τοῦλάχιστον εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν, ὅπως δεικνύει ἡ ἐκεῖ παρατηρουμένη φθορὰ τοῦ μαρμάρου ἐκ τῶν συνεχῶν ἐπὶ αἰῶνας πατημάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθησαν κοιλότητες δεικνύουσαι ἀκριβῶς ὅτι στενὸς μόνον χώρος ὑπῆρχεν ἐλεύθερος διὰ τὴν ἀνάβασιν.

Τὰ ἀναφανέντα οἰκοδομήματα ἀνήκουν εἰς τοὺς Ἑλληνιστικοὺς κυρίως χρόνους, τὸν 3ον ἢ τὸν 2ον π. Χ. αἰῶνα καὶ ἐξῆς· τὸ παλαιότερον φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ ἐξέδρα εἰς σχῆμα , ἣτις δύναται ἀκόμη νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα. Εἶναι ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἀποκοτῶν διὰ πρώτην φοράν μετὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους μίαν ἰδιαιτέραν ἀκμὴν ἔνεκα τῶν ἀγώνων τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου διὰ τὴν ἐπικράτησιν των εἰς τὸ Αἶγαϊον. Ἔργα τέχνης μεγάλα δὲν ἀνευρέθησαν ἐφέτος, δὲν ἔλειψεν ὅμως ἀρκετὸς ἀριθμὸς μικρῶν τεμαχίων ἐξ ἀγαλμάτων ἢ ἀγαλματίων ὥς καὶ τμήματα ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Ἐκ πηλίνων εὐρημάτων ἀπεικονίζεται ἐνταῦθα εἰς ὁλόκληρος διασθθεῖς λύχνος φέρον ἀνάγλυφον παράστασιν Ἑρωτος (πίν. Δ, δ).

Πῶς περιεκλείετο ἡ Ἀγορὰ κατὰ τὰς τρεῖς ἄλλας πλευρὰς καὶ ποῖα ἄλλα μνημεῖα ὑπῆρχον ἐντὸς αὐτῆς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἴδωμεν τώρα.

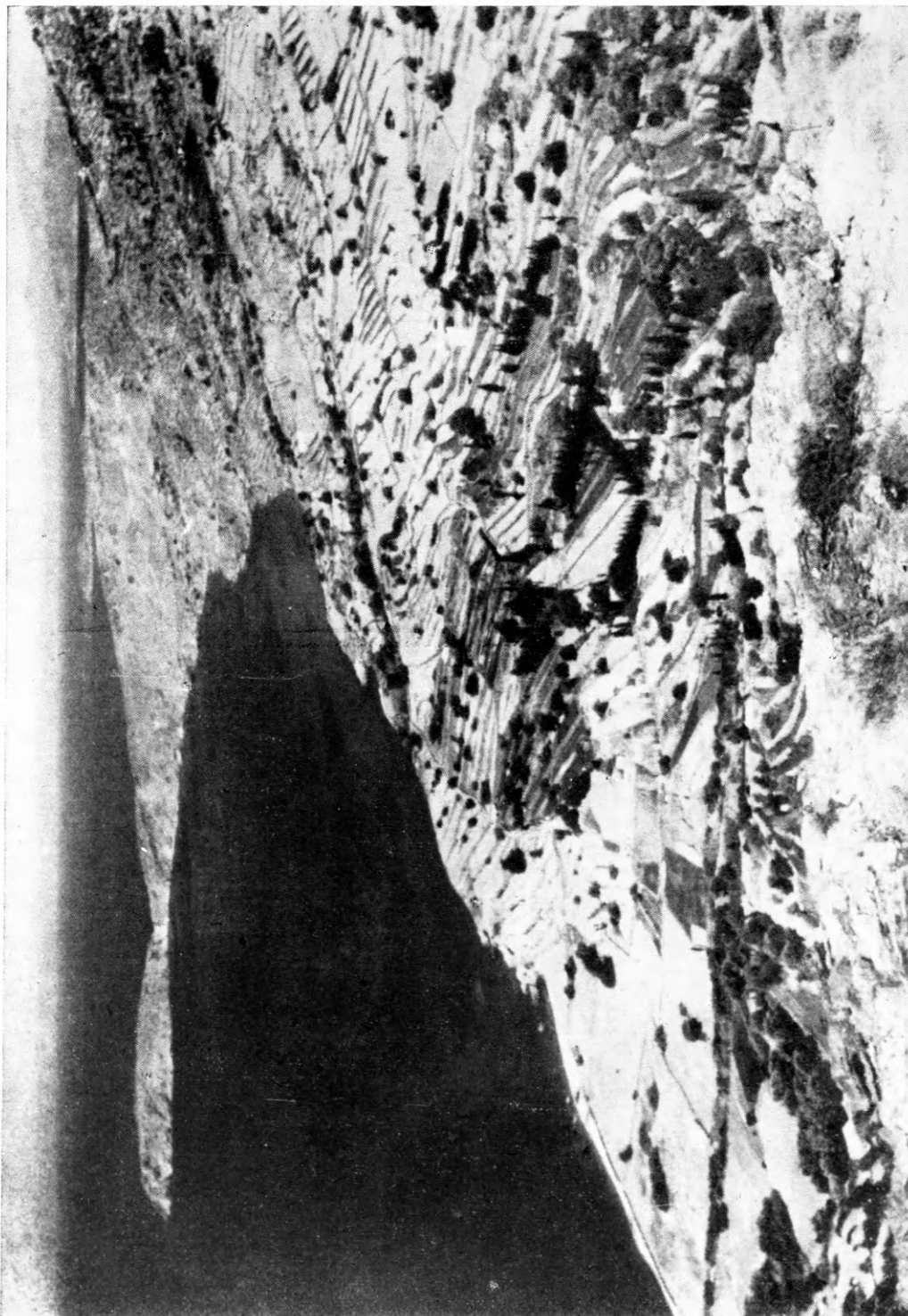
Ἡ ἀνασκαφεῖσα ἔκτασις ὑπῆρξεν ἀρκετὰ μικρά, ὅχι δὲ κυρίως ἐξ αἰτίας τῶν περιορισμένων οικονομικῶν δυνατοτήτων τοῦ ἔργου. Ἡ πρόσπάθεια καὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ Ἀνδριακοῦ Ὀμίλου νὰ πείσωμεν φιλικῶς μόνον τοὺς ἰδιοκτίτας τῶν ἀγρῶν ἔνθα ἡ ἀνασκαφή, ἵνα διευκολύνουν τὸ ἔργον μας χωρὶς οὐδόλως νὰ ζημιωθοῦν οὗτοι, προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀκαταμαχῆτως πείσμονα δυσπιστίαν τῶν χωρικῶν—ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων—οἵτινες προέβαλλον διαρκῆ ἐμπόδια διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἐργασίας.

Ἡ σημασία ὅμως τῆς ἀνασκαφῆς εἶναι πολὺ σπουδαιότερα τοῦ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδιο-

κτητῶν στενῶς ἐννοουμένου συμφέροντος καὶ ἀσφαλῶς θὰ συνεχισθῇ ἡ ἔρευνα, ἣτις ἐνδιαφέρει πάντας τοὺς Ἀνδρίους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιστήμην γενικώτερον.

Ἐν γενικωτέρας ἐπίσης σημασίας ἀποτελεσματῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν ἦτο ἡ διακρίβωσις τοῦ προορισμοῦ τοῦ Ἑρμοῦ τῆς Ἀνδρου. Ὁ τόπος τῆς ἀνευρέσεώς του κεῖται ὀλίγας δεκάδας μέτρων πρὸς Ν. τῆς Στοᾶς. Μέχρι τοῦδε πιστεύεται γενικῶς ὅτι τὸ ὄραϊον τοῦτο ἄγαλμα ἀνευρέθη πλησίον ἐνὸς τάφου καὶ ὅτι παριστάνει τὸν νεκρὸν ὡς θεοποιηθέντα μετὰ θάνατον καὶ ταυτισθέντα πρὸς τὸν Ἑρμῆν, ὅστις εἶναι ὁ θεὸς ὁ ὁδηγῶν τὰς ψυχὰς εἰς τὸν Ἀδην. Ἀλλ' αἱ πληροφορίες περὶ τῆς ἀνευρέσεως προέρχονται ἐκ τῶν διηγήσεων τοῦ χωρικοῦ, τοῦ Δημητρίου Λουκρέξη, ὅστις ἀνεῦρε τὸ ἄγαλμα κατὰ τὸ 1832. Σήμερον ὅμως γνωρίζομεν ὅτι τάφοι δὲν ὑπάρχουν κατὰ τὴν περιοχὴν αὐτὴν. Οἱ τόποι τῶν ἀρχαίων νεκροταφείων τῆς πόλεως εἶναι γνωστοί· κεῖνται ἔξω τοῦ τείχους, ἐνῷ ἡ Ἀγορὰ, τὸ κέντρον τῆς πόλεως, εὐρίσκεται βεβαίως ἐντὸς τῶν τειχῶν. Μία ἐπιγραφή κεχαραγμένη ἐπὶ μαρμαρίνου ἀνωφλίου θύρας μᾶς ἐπέτρειπε νὰ ταυτίσωμεν τὴν ἀνασκαφεῖσαν περιοχὴν ὡς τμήμα τῆς Ἀγορᾶς καὶ νὰ συμπεράνωμεν ἀσφαλῶς, ὅτι τὸ πρὸ ὑπερεκατὸν ἐτῶν ἀνευρεθὲν ἄγαλμα παριστᾷ τὸν Ἀγοραῖον Ἑρμῆν. Διότι ἡ ἐπιγραφή ἀναφέρει ὅτι οἱ ἀγορανόμοι ἀφιέρωσαν εἰς τὸν Ἑρμῆν ἐν μαρμαρίνῳ πλαίστιον θύρας καὶ παραθύρων. Ὑπῆρχε λοιπὸν μικρὸς ναῖσκος τοῦ Ἑρμοῦ εἰς τὴν Ἀγορὰν, ἀφοῦ εἰς αὐτὸν κάμνουν τὰ ἀφιέρωμά των οἱ ἄρχοντες αὐτῆς. Ὁ Ἑρμῆς λατρεύεται εἰς τὴν Ἀγορὰν ὡς προστάτης αὐτῆς, ὡς Ἑρμῆς Ἀγοραῖος. Τὸ ἄγαλμα κατεσκευάσθη κατὰ τὸν 2ον π. Χ. αἰῶνα συμφώνως πρὸς παλαιότερον πρότυπον τοῦ 4ου αἰῶνος σχετιζόμενον πρὸς τὸν Πραξιτέλην. Ὁ τύπος τοῦ Ἑρμοῦ τῆς Ἀνδρου εἶναι γνωστὸς ἐπίσης ἐξ ἐνὸς ἀγάλματος τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου (Ἑρμῆς Farnese) καὶ ἐνὸς ἄλλου τοῦ Βατικανοῦ («Ἀντίνοος») καθὼς καὶ τινῶν ἄλλων δευτερευόντων ἀντιγράφων. Μία ἄλλη ἐπιγραφή ἀνευρεθεῖσα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἡμῶν ἀναφέρεται εἰς τὸν γνωστὸν Ρωμαῖον στρατηγὸν Λούκιουλλον.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν συντόμως τὰ ἀποτελέ-

Ἡ περιοχή τῆς Παλαισιόπολεως ἀπ' Ἀνατολῶν. Ἡ ἀρχαία Ἀγορά εὐρίσκειται εἰς τὴν μικρὰν ἐπίπεδον ἔκτασιν, ἐμπρὸς ἀριστερᾷ.

Ὁ κατὰ τὸ 1832 εὑρεθεὶς Ἀγοραῖος Ἑρμῆς τῆς Ἀνδρου
Ἀθῆναι Ἐθν. Μουσείου.

α. Ἡ κρηπίς τῆς βορείας Στοᾶς τῆς Ἀγορᾶς τῆς Ἀνδρου.

β. Τοῖχος τῆς Α. πλευρᾶς τῆς βορείας Στοᾶς.

γ. Βάσεις καὶ ἐξέδραι ἔμπροσθεν τῆς βορείας πλευρᾶς.

α. Ήμισυγκλιτή εξέδρα ἔμπροσθεν τῆς βορείας Στοᾶς.

β. Βάθρον ἔμπροσθεν τῆς βορείας Στοᾶς.

γ. Βόθρος (:) ἐν τῇ Ἀγορᾷ.

δ. Λύχνος με ἀνάγλυφον Ἐρωτιδέα.

σματα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ παρελθόντος Αὐγούστου [τοῦ 1956] σημαντικὰ καὶ ἀπὸ καθα-
ρῶς ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως ἀλλὰ καὶ ἐνδιαφέ-
ροντα γενικώτερον λόγῳ τῆς μορφῆς καὶ τῆς
διατηρήσεως αὐτῶν.

Τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας ἀπεφάσισεν ἤδη
πᾶσαν ἡθικὴν ἐνίσχυσιν διὰ τὴν συνέχειαν τοῦ

ΠΡΟΣΘΗΚΗ. Ἡ διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ταύ-
της γενομένη ἀσφαλὴς διαπίστωσις ὅτι ὁ Ἑρ-
μῆς τῆς Ἀνδρου δὲν εἶναι ἐπιτύμβιος ἀνδριάς
— ὁ ὅφιος τοῦ στηρίγματος δικαιολογεῖται ἀρ-
κούντως ἐκ τοῦ χθονίου χαρακτῆρος τῶν λα-
τρεῶν τῆς Ἀγορᾶς — ἐπιβάλλει πολλὴν προσο-
χὴν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν διαφορῶν τύπων
τοῦ Ἑρμοῦ. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκοῦμαι νὰ
σημειώσω ὅτι ἡ προσφάτως ἐκφρασθεῖσα γνώ-
μη ὅτι ὁ Ἑρμῆς Ludovisi παριστᾷ τὸν Ψυχο-
πομπὸν Ἑρμῆν, βλ. S. KARUSU, Ἑρμῆς Ψυχο-
πομπός, ἐν Ath. Mitt. 76, 1961, 91 κέ.,
δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀσφαλὴς. Παρὰ
τὰς διαφορὰς τῆς ἐποχῆς ὁ Ἑρμῆς Ludovisi
καὶ ὁ Ἑρμῆς τῆς Ἀνδρου παρίστανται ἀμ-
φότεροι σαφῶς ὡς ἱστιάμενοι, ἐνῷ ὁ «Ψυ-
χοπομπός» καὶ ὅταν ἀκόμη εἰκονίζεται ὡς ἱστιά-
μενος, εἶναι φανερόν ὅτι διακόπτει διὰ μίαν
μόνον στιγμὴν τὴν κίνησιν τοῦ ἐτοιμαζόμενου
νὰ τὴν συνεχίσῃ εὐθὺς ἀμέσως. Τοῦτο εἶναι,
νομίζω, οὐσιώδης στοιχεῖον τῆς παραστάσεως
καὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ψυχοπομποῦ θεοῦ.

Εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ Ψυχοπομποῦ ἢ Πομ-
παίου τὸ θεμελιώδες εἶναι ἡ κίνησις, ἐξ οὗ καὶ
σχεδὸν πάντοτε ὁ Ἑρμῆς ἐν τῇ ιδιότητι ταύτῃ
παρίσταται ἐνδεδυμένος καὶ μὲ τὴν γλαμύδα
πορπομένην ἐπὶ τοῦ ὤμου. Παρ' ὅλην ἐπο-
μένως τὴν ὁμοιότητα τοῦ Ἑρμοῦ Ludovisi
πρὸς τὸν Ἑρμῆν τοῦ κρατῆρος τῆς Ν. Ὑόρ-
κης (αὐτ. πίν. 58, 2) εἶναι δύσκολον νὰ νοή-
σωμεν διατὶ ὁ ἀγγειογράφος ἐνέδυσσε τὸν Ἑρ-
μῆν, ἐφ' ὅσον τὸ ὑποτιθέμενον πρότυπον, ὁ
Ἑρμῆς Ludovisi, ἦτο σχεδὸν γυμνὸν ἄγαλμα.
Ὁ Ψυχοπομπός Ἑρμῆς εἶναι φυσικὸν νὰ πα-
ρίσταται κυρίως εἰς τὴν ἐπίπεδον τέχνην ἔνθα
παρίστανται καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ «πεμπό-
μενοι».

Ὡς περίοπτον ἄγαλμα ὁ Ψυχοπομπός Ἑρ-

ξργον καὶ ἐλπίζομεν ὅτι ὁ Ἀνδριακὸς Ὅμι-
λος καὶ οἱ Ἀνδριοὶ ἐν γένει, διακρινόμενοι
διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς πᾶν ἔργον πολιτισμοῦ
τῆς ὥραιας τῶν Νήσων, θὰ ἐξεύρουν τὴν δυ-
νατότητα τῆς ὁλοκληρώσεως τῆς ἀναληφθείσης
προσπαθείας.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Μ. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

μῆς δικαιολογεῖται εἰς συνθέσεις ἀγαλμάτων,
οὐδὲν δὲ ἀντίκειται εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς
γνώμης ὅτι ὁλόκληρος ἡ παράστασις τοῦ ἀνω-
τέρου κρατῆρος τῆς Ν. Ὑόρκης μιμεῖται γλυ-
πτικὴν σύνθεσιν ἐν τῇ δημοσιεύσει ἄλλως τε
τῆς G. M. A. RICHTER, Red-fig. Ath. Vases in
the Metrop. Museum, σ. 156, τονίζεται ἡ
ὁμοιότης τῆς παραστάσεως τοῦ κρατῆρος πρὸς
τὰς μορφὰς τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος.
Τοιαύτης ὁμῶς πολυπροσώπου συνθέσεως εἶναι
δύσκολον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἀπετέλει μέλος
τὸ πρότυπον τοῦ Ἑρμοῦ Ludovisi.

Ἡ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἀρθρῳ ἐκφραζομένη πε-
ραιτέρω ὑπόθεσις ὅτι ὁ Ἑρμῆς Ludovisi ἴστατο
ἐπὶ τοῦ δημοσίου τάφου τῶν μετὰ τοῦ Τολμίδου
τὸ 447 ἐν Κορωνεῖα πεσόντων Ἀθηναίων καὶ
ὅτι μάλιστα ὁ Ἑρμῆς ἔλεγε πρὸς τοὺς νεκροὺς
τὸ ἐπὶ τοῦ βάθρου ἀνευρεθὲν ἐπίγραμμα,
W. REEK, Gr. Versinschriften I ἀρ. 17, προσ-
κρούει εἰς τὴν ἔλλειψιν οἰασθήποτε, κατ' ὅσον
γνωρίζω, μαρτυρίας μνημειακῆς ἢ γραπτῆς, ὅτι
ἄγαλμα θεοῦ, ἔστω καὶ ψυχοπομποῦ, ἦτο ἰδρυ-
μένον ἐπὶ τάφου κατὰ τὸν 5ον ἢ καὶ τὸν 4ον
αἰῶνα καί, ἀκόμη ὀλιγώτερον, ὅτι κατὰ τὴν αὐ-
τὴν ἐποχὴν ἠδύνατο νὰ εἰκονισθῇ θεὸς ὑμῶν
τοὺς νεκροὺς καὶ προδίδων τὰς θείας βουλὰς,
ἀκόμη καὶ ἐὰν οἱ νεκροὶ οὗτοι εἶχον ἀποθάνει
ὑπὲρ πατρίδος. Ἀλλως δὲ ἡ ἀναφορὰ τοῦ ἐπι-
γράμματος εἰς τοὺς ἐν Κορωνεῖα θανόντας δὲν
εἶναι ἀπολύτως ἀσφαλὴς.

Οὕτε, πιστεύω, ἡ μεταγενεστέρα χρῆσις
τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἑρμοῦ ἐπὶ τῶν τάφων
δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς σχετικὴ μὲ τὴν ἐν τῇ
ἀνωτέρῳ μελέτῃ ὑποθεθεῖσαν ἐρμηνείαν τοῦ
Ἑρμοῦ Ludovisi. Εἰς τὰ νεώτερα ταῦτα πα-
ραδείγματα ἔχομεν ἑξομοίωσιν τοῦ νεκροῦ πρὸς
τὸν Ἑρμῆν.

N. M. K.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥ
ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 1942 ἐνηργήθησαν, ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἰταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς διὰ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτῆς καθηγητοῦ κ. L. LAURENZI, ἀνασκαφαὶ ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τῇ

Εἰκ. 1. Ὁ Παλαιὸς Στρατὼν (Βοῖβοδαλί).

Ἀγορᾷ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων¹. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία ἀντεπροσωπεύθη κατ' αὐτὰς διὰ τοῦ κ. Ι. ΜΗΛΙΑΔΗ καὶ τοῦ ὑπογράφοντος.

Παλαιὸς Στρατὼν (Βοῖβοδαλί). Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1910 εἶχε κατεδαφισθῇ, δαπάναις τοῦ κληροδοτήματος Κοριαλένιου, ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ὁ ἐπὶ τῆς ΝΑ. γωνίας τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀδριανοῦ ἰδρυμένος Παλαιὸς Στρατὼν (εἰκ. 1, 4, 5), ὁ προελθὼν ἐκ μετασκευῆς τοῦ Τουρκικοῦ Διοικητηρίου (Βοῖβοδαλί)², τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι

¹ Βλ. σχετικῶς BCH 66 - 67, 1943 - 43, σ. 324 - 326 (P. AMANDRY) καὶ JdI 58, 1943, AA σ. 298-302.

² Κατοικία τοῦ Τούρκου Διοικητοῦ τῶν Ἀθηνῶν.

Εἰκ. 2. Τὸ Βοῖβοδαλί κατὰ Türmer.

ἦτο ἐφωδιασμένον καὶ μὲ μέγαν ὑψηλὸν πύργον, ὅστις διακρίνεται εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ TÜR-

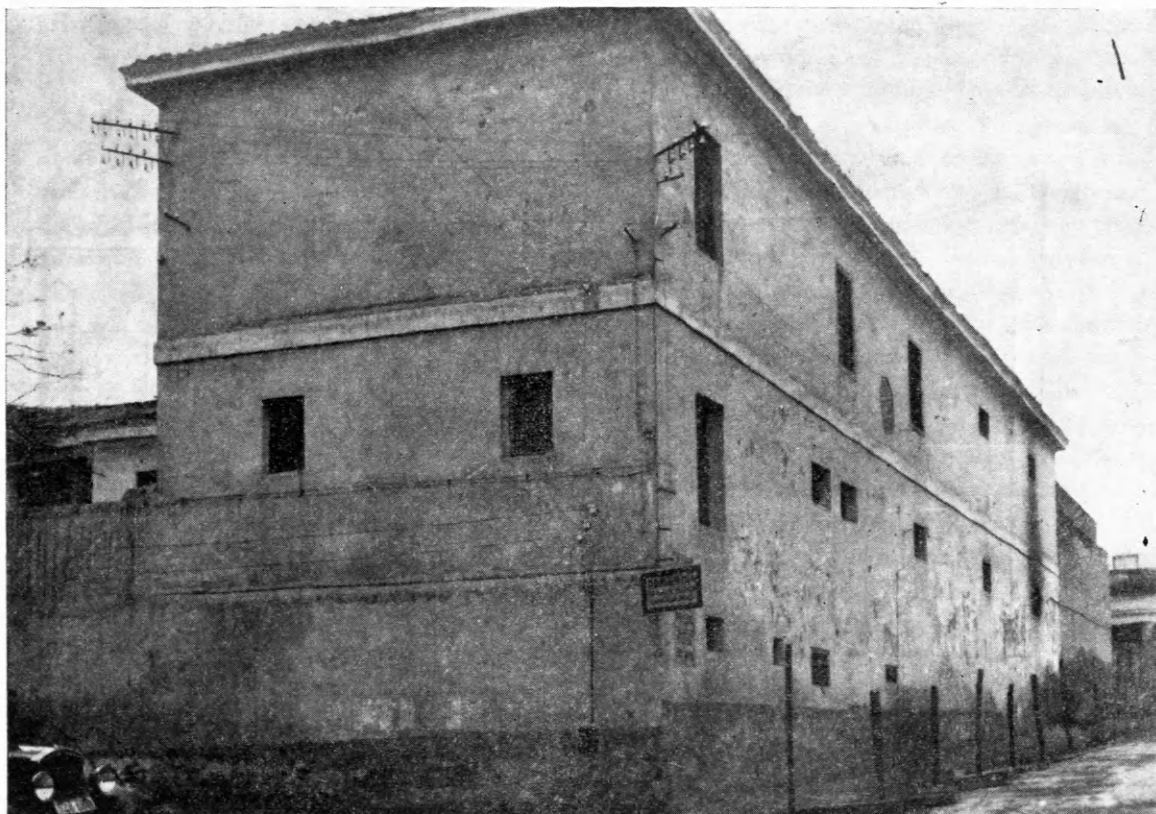
Εἰκ. 3. Τὸ Βοῖβοδαλί κατὰ Wordsworth.

MER³ (εἰκ. 2) καὶ τοῦ WORDSWORTH⁴ (εἰκ. 3).

Εὐρετήριο Μουσ. Μνημείων (Α. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ), 1927, σ. 122. Ι. ΤΡΑΥΛΟΥ, Πολεοδομικὴ Ἐξέλιξις τῶν Ἀθηνῶν, 1960, σ. 208 - 209. Ἀνηγέρθη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Χασεκῆ (1777): Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων Α', 1889, σ. 107 καὶ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Αἱ παλαιαὶ Ἀθῆναι, 1922, σ. 105, 127. Πρβλ. καὶ Α. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ, Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν 2, 1902, σ. 287.

³ Ansicht von Athen, Rom 1823, πίν. 13.

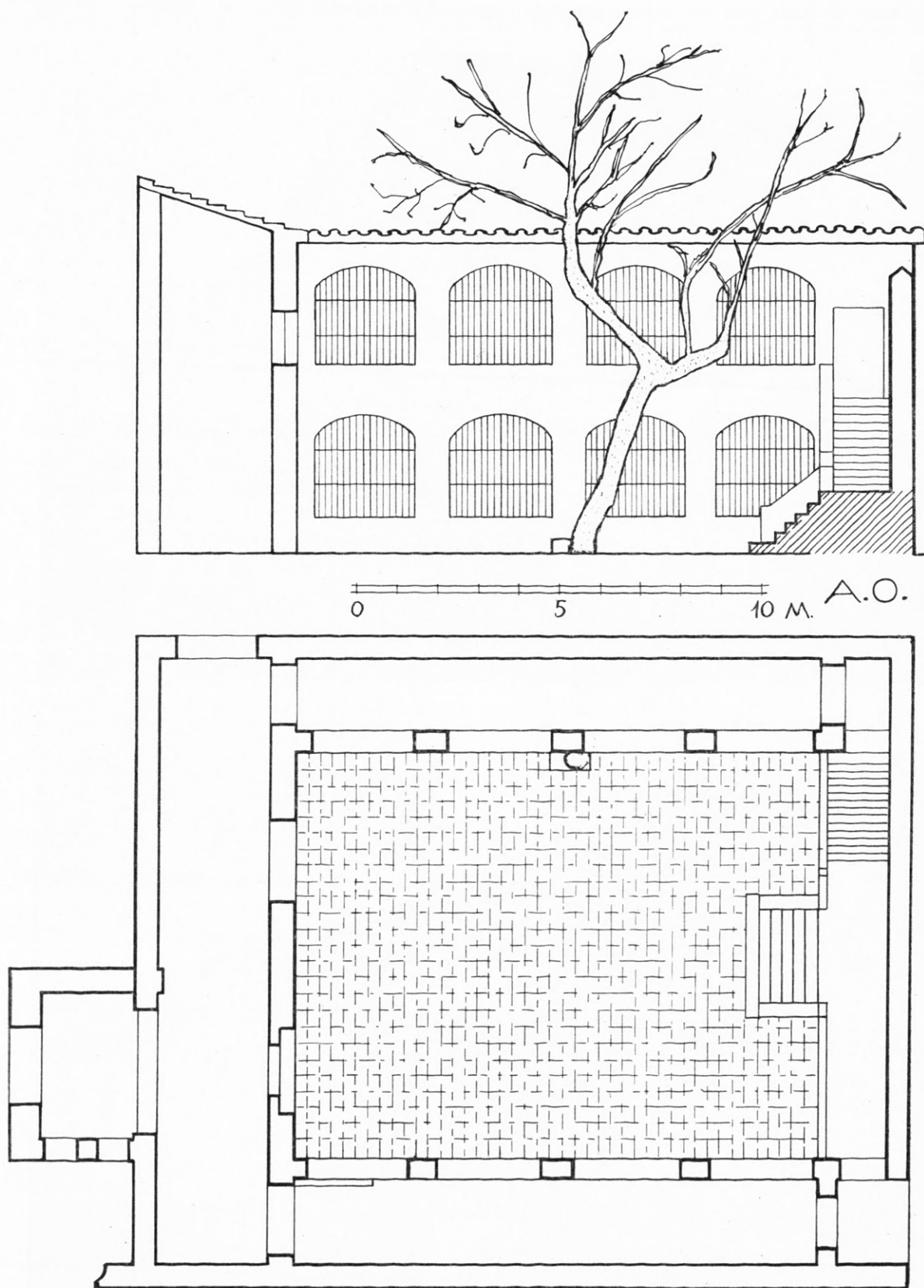
⁴ La Grèce pittoresque et historique, tr. Renoult, Paris 1841, σ. 162.

Εἰκ. 4. Ὁ Παλαιὸς Στρατὼν, πρῶην Βοῖβοδαλίτι. Ἐξωτερικὴ ὄψις.

Εἰκ. 5. Τὸ Βοῖβοδαλίτι. Ἐξωτερικὴ ὄψις.

Είχ. 6. Κάτοψις καὶ τομὴ μιᾶς τῶν αὐλῶν τοῦ Βοϊβοδαλικίου καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς στοῶν.

Ἡ εἰρημένη κατεδάφισις εἶχε γίνει ἐπὶ τῇ προβλέψει ἀνασκαφῶν πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ νοτίου ἡμίσεος τῆς δυτικῆς προσόψεως τῆς Βιβλιοθήκης, ὅπερ ἐκαλύπτετο δι' ἐπιχώσεως τριῶν περιπτου μέτρων. Ἀπὸ τούτου ἀκριβῶς τοῦ μέρους ἤρχισε καὶ ἡ ἐνταῦθα περιγραφομένη ἀνασκαφή, ἣτις δὲν ἐπροχώρησε ταχέως, ἐπειδὴ ἔπρεπε πρῶτον νὰ μελετηθῶσι καὶ σχεδιασθῶσι λεπτομερῶς τὰ λείψανα τῆς Τουρκικῆς καὶ τῆς Βυζαντινῆς περιόδου πρὸ τῆς κατεδάφισεώς των. Ἡ μελέτη τῶν θεμελίων τοῦ Βοϊβοδαλικίου ἔφερεν εἰς φῶς τὸ ἀκριβὲς αὐτοῦ σχέδιον, ὅπερ ἦτο μέγα ὀρθογώνιον, διαστάσεων περίπου 74×27 μέτρων, διευθυνόμενον ἀπ' Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμᾶς καὶ διαιρούμενον εἰς τρία, ἴσα περίπου, τετράγωνα διαμερίσματα (εἰκ. 25). Ἐκαστον τῶν διαμερισμάτων τούτων περιελάμβανε μίαν αὐλήν, ἣτις εἰς μὲν τὰ δύο ἀνατολικά περιεβάλλετο κατὰ τὰς τρεῖς αὐτῆς πλευρὰς ὑπὸ τοξωτῶν διωρόφων στοῶν (εἰκ. 6), ἐχουσῶν ὀπισθεν αὐτῶν δωμάτια (εἰκ. 7-8), εἰς δὲ τὸ τρίτον ἔφερεν ἐγκαταστασιν ὑποκαύστου λουτρῶνος, οὗτινος εὐρέθη ἡ ὀκτάγωνος κολυμβήθρα (εἰκ. 9) καὶ ἄλλα βοηθητικὰ διαμερίσματα. Ἡ τετάρτη, νοτία, πλευρὰ ἐκάστης αὐλῆς ἐκλείετο ἀπλῶς δι' ὑψηλοῦ μανδροτοίχου (εἰκ. 10) καὶ τοῦτο προφανῶς, ἵνα ἀκωλύτως εἰσέρχεται εἰς τὰς αὐλὰς τὸ ἡλιακὸν φῶς. Εἰς τὸ μέσον τοῦ περιβολοτοίχου αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἓν ἐκάστη αὐλῇ ἀνά μία κρήνη μὲ διάφορον ἐκασταχοῦ διάταξιν (εἰκ. 11-12). Ἡ εἴσοδος τοῦ κτηρίου εὐρίσκετο ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ μεσαίου διαμερίσματος, ἦτο δὲ διαμορφωμένη ὡς πρόπυλον (εἰκ. 13). Κάτωθεν αὐτῆς εὐρέθη βυζαντινὴ μαρμαρίνη λάρναξ συλλέγουσα τὰ ὕδατα κρουνοῦ τοποθετημένου ὑπεράνω αὐτῆς καὶ στεγαζομένου ὑπὸ καμάρας. Λιθόστρωτον εὐρεθὲν πρὸ τῆς κρήνης μαρτυρεῖ, ὅτι ὑπῆρχε πρὸ αὐτῆς δρόμος καὶ ὅτι ἡ κρήνη ἐχρησίμευε πρὸς ἀνάψυξιν τῶν διαβατῶν. Ἡ τοιχοποιία (εἰκ. 14) τοῦ ὅλου κτηρίου εἶναι ἀκανόνιστος, οἱ δὲ τοῖχοι ἔχουσι μικρὸν πάχος, τοῦθ' ὅπερ πιστοποιεῖ, ὅτι αἱ στέγαι ἦσαν ξύλιναι. Μόνον οἱ πεσσοί (εἰκ. 15), ἐφ' ὧν ἔβαινον τὰ τόξα τῶν αὐλῶν, ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ κανονικῶν πωρολίθων, διαστάσεων $0.35 \times 0.125 \times 0.18$, καλῶς καὶ διὰ γύψου ἡρμωσμένων. Ἐκαστος πεσσοὺς πατεῖ ἐπὶ εὐρυτέρας πλίνθου. Τὰ μεταξὺ των κενὰ ἐφράσσοντο

διὰ κοινῆς τοιχοποιίας μέχρι τοῦ ὕψους τῶν μεταγενεστέρων ἐκ σκυροκονιάματος δαπέδων. Οἱ πεσσοὶ ἔβαινον ἐπὶ θεμελίῳ μὲ ἀνακουφιστικὰ τόξα (εἰκ. 16). Αἱ κλίμακες ἀνόδου εἰς τὸν ἄνω ὄροφον ἦσαν ἐντὸς τῶν αὐλῶν καὶ κτισταί.

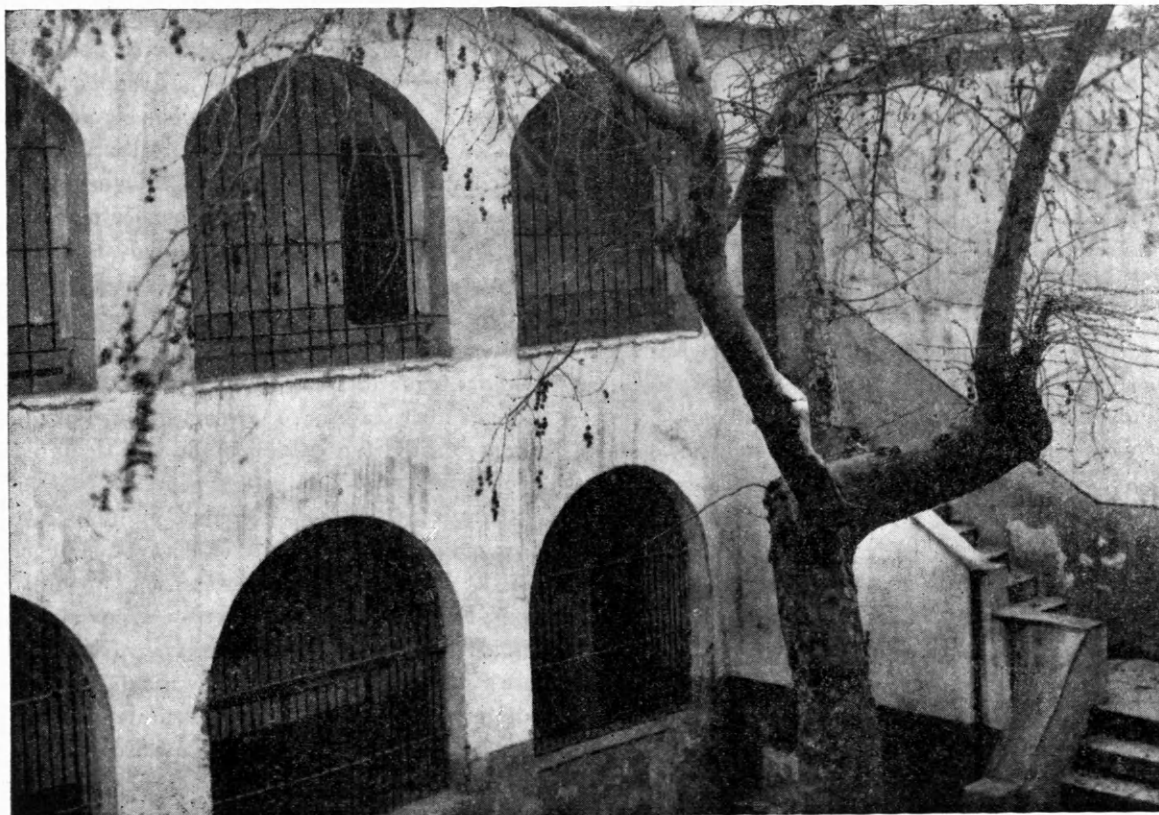
Κινητὰ εὐρήματα ἐγένοντο ἐλάχιστα. Τεμάχια τινὰ μαρμαρίνων ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τινὰ μικρὰ ἀνάγλυφα. Εὐρέθησαν ὅμως ἀρκετοὶ λουλάδες, δηλαδὴ πῆλιναι Τουρκικαὶ πίπαι, ὡς καὶ τινὰ ὀστεῖνα τεμάχια μετ' ἐγχαράκτων κοσμημάτων, ἅτινα ἀσφαλῶς προέρχονται ἐκ λαβῶν μαχαιρίων. Ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη ἐπρόκειτο νὰ συνεχισθῇ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος ἵνα φθάσῃ μέχρι τοῦ Ρωμαϊκοῦ στορώματος.

Ρωμαϊκὴ Ἀγορά. Εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἀγορὰν συνεχίσθη ἡ παλαιὰ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗ ἀνασκαφὴ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πρὸς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς αὐλῆς¹. Ἐξηκριβώθη, ὅτι ὡς κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν οὕτω καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν ὑπῆρχε διπλὴ στοά, ἥς εὐρέθησαν τὰ θεμέλια τοῦ ἐσωτερικοῦ στυλοβάτου, ὀργανικῶς συνδεόμενα πρὸς τὸ δυτικὸν πρόπυλον («Πύλην»). Ἐξηκριβώθη ἐπίσης ὅτι τὸ μετακίονιον τῆς στοᾶς τὸ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν μεσαίαν δίοδον τῆς Πύλης εἶναι μεγαλύτερον τῶν λοιπῶν κατὰ 0.70, ὃ δὲ στυλοβάτης του διακόπτεται κάτωθεν τῶν κίωνων παρουσιάζων κατὰ τοὺς ἄρμους, ἀντὶ ἀναθυρώσεως, τεκτονικοὺς ἀγκῶνας. Ἐσηματίζετο λοιπὸν ἐνταῦθα εἰδὸς τι δρόμου ὁμοιάζοντος πρὸς τὸν τῶν Προπυλαίων τῆς Ἀκροπόλεως.

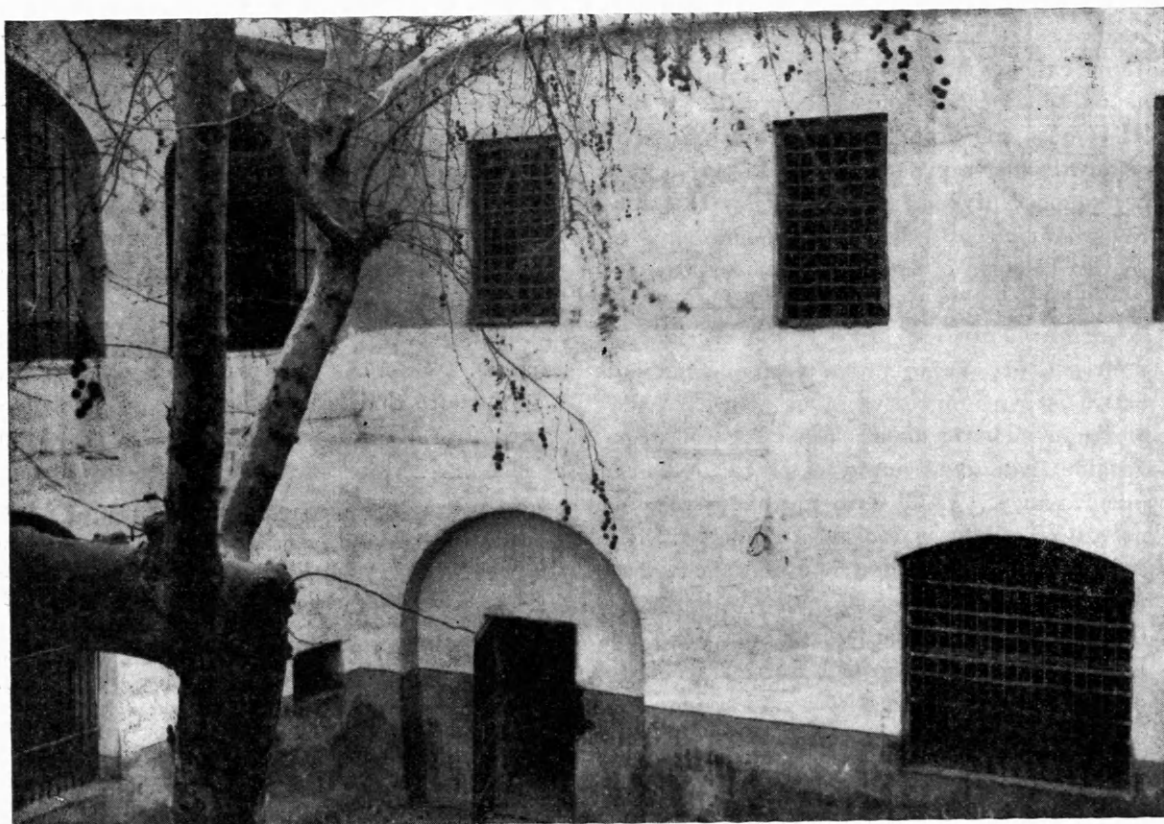
Πλὴν τῆς δυτικῆς ἐστράφη ἡ ἀνασκαφὴ καὶ πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀγορᾶς², πρὸς Βορρᾶν τοῦ ἀνατολικοῦ προπύλου καὶ παρὰ τὸ Φετχιγιέ Τζαμί (εἰκ. 17). Ἀπεκαλύφθησαν ὁλοσχερῶς τρεῖς κίονες τῆς στοᾶς, ἐξ ὧν οἱ δύο ἐφαίνοντο καὶ πρότερον ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ ἀνώτατον αὐτῶν μέρος βαστάζοντες καὶ τὸ ἀντίστοιχον ἐπιστύλιον. Ἀπεκαλύφθη

¹ Βλ. σχετικῶς: Φ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΛΟΝ, ΑΔ 13, 1930-31, Παράρτημα σ. 1 ἐ. καὶ τὴν ἐν τέλει τοῦ ἄρθρου κάτωσιν τοῦ χώρου τῆς ἀνασκαφῆς. Βλ. ἐπίσης καὶ BCH 55, 1931, σ. 466 καὶ JdI 47, 1932, ΑΑ στ. 121 ἐ.

² Τὸ νότιον ἡμισυ τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς ἦτο ἤδη ὁρατὸν καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ΣΤ. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗ ἀνασκαφὴν ΠΑΕ 1890, σ. 11-18 καὶ πίν. Α'.

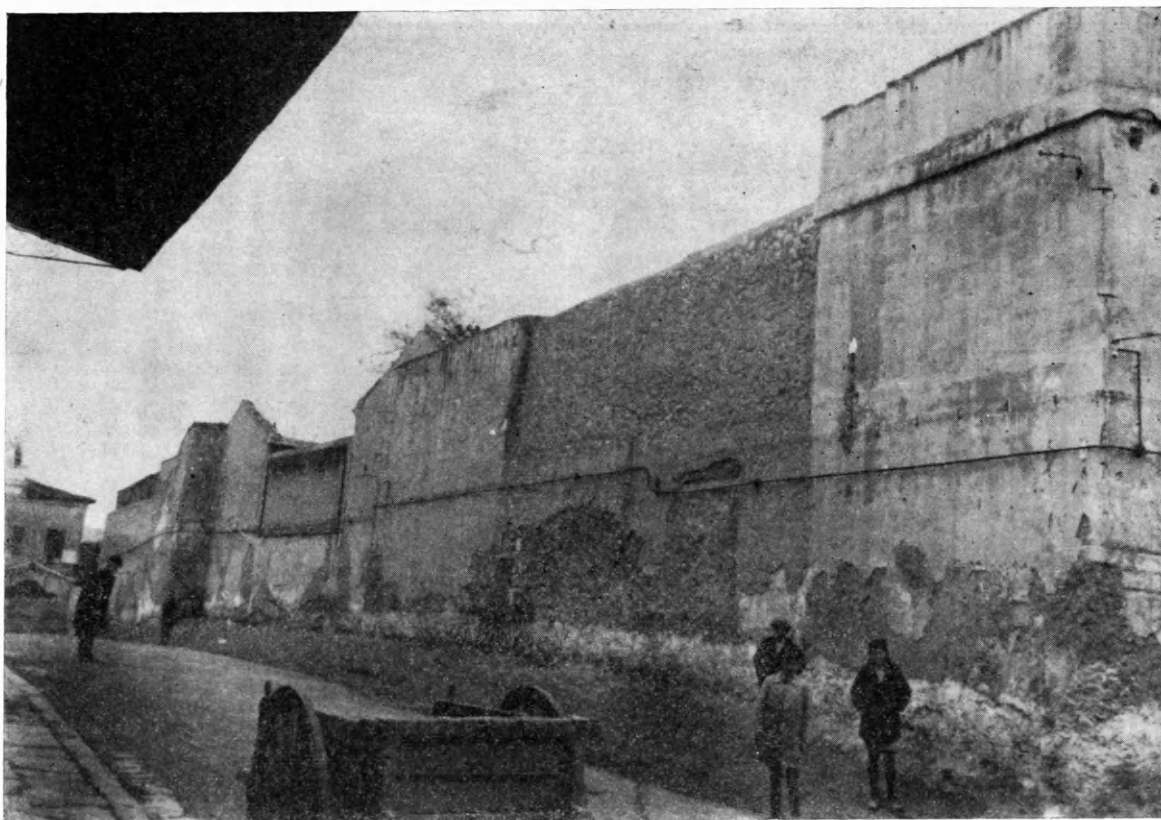
Εἰκ. 7. Ἀποψὶς μιᾶς τῶν ἐσωτερικῶν στοῶν μετὸν πολυῦμνητον πλάτανον.

Εἰκ. 8. Ἐτέρα πλευρὰ μιᾶς τῶν ἐσωτερικῶν αὐλῶν.

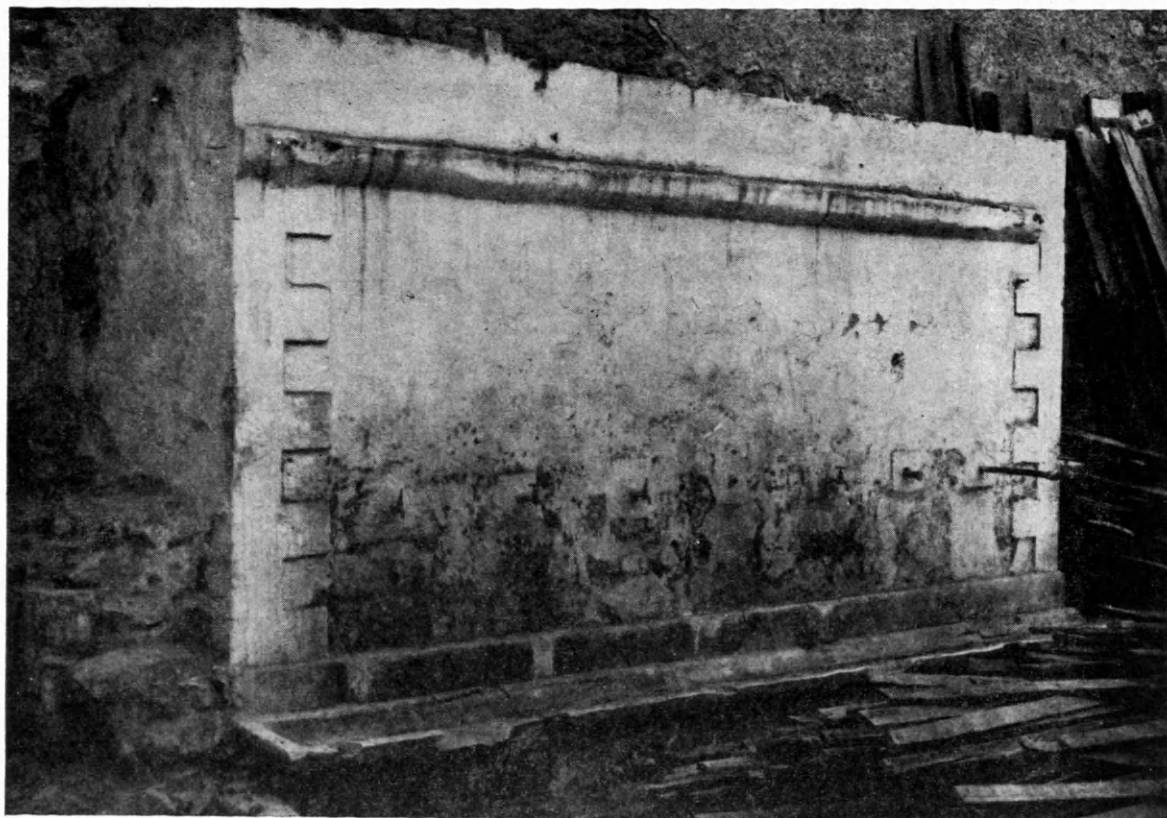
Εἰκ. 9. Ἡ ὀκτάγωνος κολυμβήθρα.

Εἰκ. 10. Ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ περιβολοτοίχου.

Εἰκ. 11. Μία τῶν ἐντὸς τῶν αὐλῶν κρηνῶν.

Εἰκ. 12. Ἄλλη κρήνη ἐντὸς μιᾶς τῶν αὐλῶν.

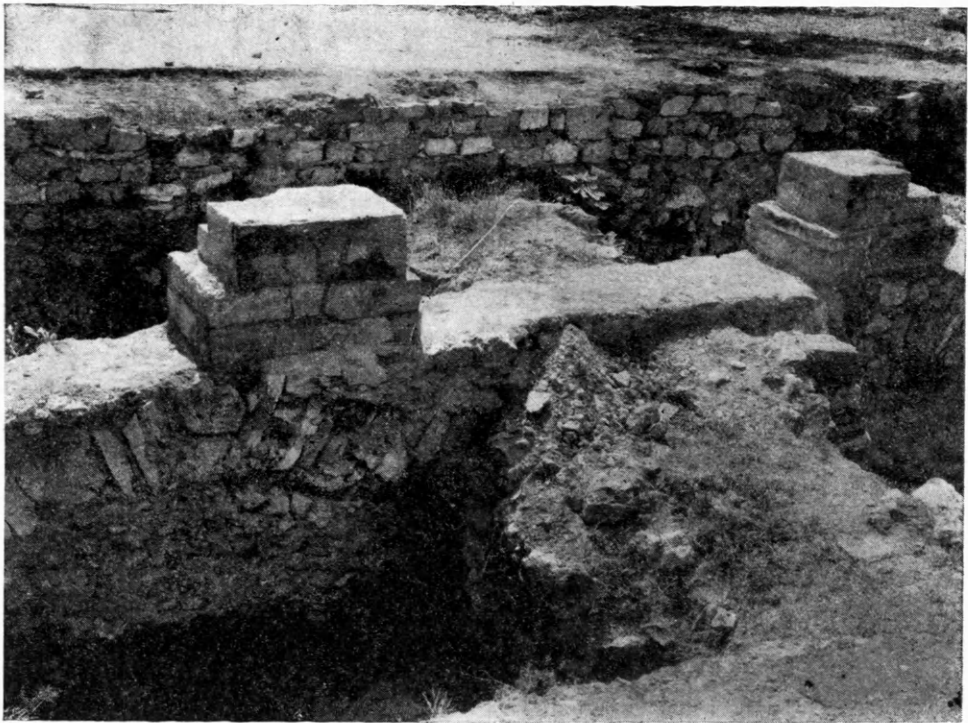
Εἰκ. 13. Μία ὄψις τοῦ κτηρίου μετὰ τοῦ προπύλου τῆς εἰσόδου.

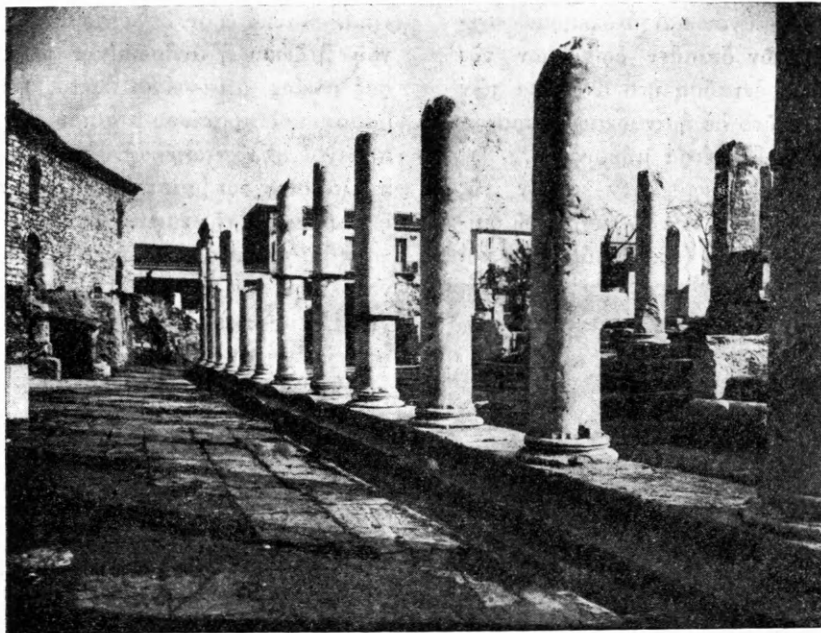
Εἰκ. 14. Ὅψις μιᾶς τῶν αὐλῶν μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς κατεδαφίσεως.

Εἰκ. 15. Ὅψεις τῶν πεσσῶν τῶν στοῶν μετὰ τὴν κατεδάφισιν.

Εἰκ. 16. Ὅψεις τῶν πεσσῶν καὶ τῆς ὑπ' αὐτοὺς θεμελιώσεως ἐξ ἀνακουφιστικῶν τόξων.

Εἰκ. 17. Ἡ κιονοστοιχία τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ περιστυλίου τῆς Ἀγορᾶς.

Εἰκ. 18. Ἀποψὶς τῶν κατὰ τὴν Β. πλευρὰν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν κτισμάτων τοῦ περίξ τοῦ Φετχιγιᾶ Τζαμίου λειτουργοῦντος ἄλλοτε Στρατιωτικοῦ Ἀρτοποιείου, πρὸ τῆς κατεδαφίσεώς των.

ἐπίσης ἐκ τοῦ ὀπισθεν μαρμαρίνου τοίχου ἱκανὸν τμήμα περιλαμβάνον καὶ ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ θύρωμα τῶν ὀπισθεν δωματίων τῆς στοᾶς. Ἡ ἐπίχωσις ἐνταῦθα ἦτο ἀνωτέρα τῶν δύο μέτρων, διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἀνασκαφὴ ἐπροχώρησε μόνις περὶ τὰ ἕξ μέτρα μήκους.

Μεταξὺ τῶν ἀποκαλυφθέντων κιόνων τῆς στοᾶς, ὡς καὶ ἐγκαρσίως αὐτῶν μέχρι τοῦ ὀπισθεν τοίχου τῶν δωματίων (εἰκ. 18) ἀφ' ἑνὸς καὶ

Εἰκ. 19. Τὸ ἀναστηλωθὲν τμήμα τῆς νοτίας στοᾶς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν.

τῆς αὐλῆς ἀφ' ἑτέρου, εἶχον κτισθῇ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ τοὺς μετέπειτα χρόνους εὐτελεῖς τοῖχοι, οἵτινες σχεδιασθέντες κατηδαφίσθησαν¹. Ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῶν τοίχων τούτων περικλειομένων χώρων εὐρέθησαν πολλοὶ πίθοι, ἄλλοι πήλινοι καὶ ἄλλοι κτιστοί, περιέχοντες πολλὰ τεμάχια βυζαντινῶν καὶ μεταγενεστέρων ἀγγείων, ἐξ ὧν συνεκολλήθησαν περὶ τὰ δέκα ἄρτια. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀγγείων εἶναι σκυφία μετ' ἐγκαρσίων ἢ ἐλαφρῶς ἐγγλύφων σχεδίων καὶ λαμπρᾶς ἐφυσάλωσης. Ἐμφανίζον

¹ Πρβλ. καὶ Φ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΛΟΝ, ἔ. ἀ. σ. 13 ἔ. (τομὸς Γ').

σχέδια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γεωμετρικὰ καὶ φυτικά, σπανιώτερον δὲ φέρουν παράστασιν πτηνοῦ ἢ ζώου ἢ ἀνθρωπίνης μορφῆς. Ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία εἶναι λοιπὰς φέρουσα εἰς τὸ βάθος ἐπὶ πρασίνου κάμπου τὴν παράστασιν πετεινοῦ (βλ. κατωτέρω). Εὐρέθησαν ἐπίσης καὶ πολλοὶ οἶνοχοαί (μαστραπάδες) μετ' τρίλοβα χεῖλη, φέρουσαι ἐπὶ τῆς κοιλίας φυτικά καὶ γεωμετρικὰ κοσμήματα, τῶν ὁποίων τινὰ μαρτυροῦσιν Ἀνατολικὴν τὴν προέλευσιν.

Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Ἀγορᾶς εὐρέθησαν πρὸ δεκαετίας ὑπὸ τοῦ μακαρίτου ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗ² πολλὰ βυζαντινὰ ἀγγεῖα καθὼς

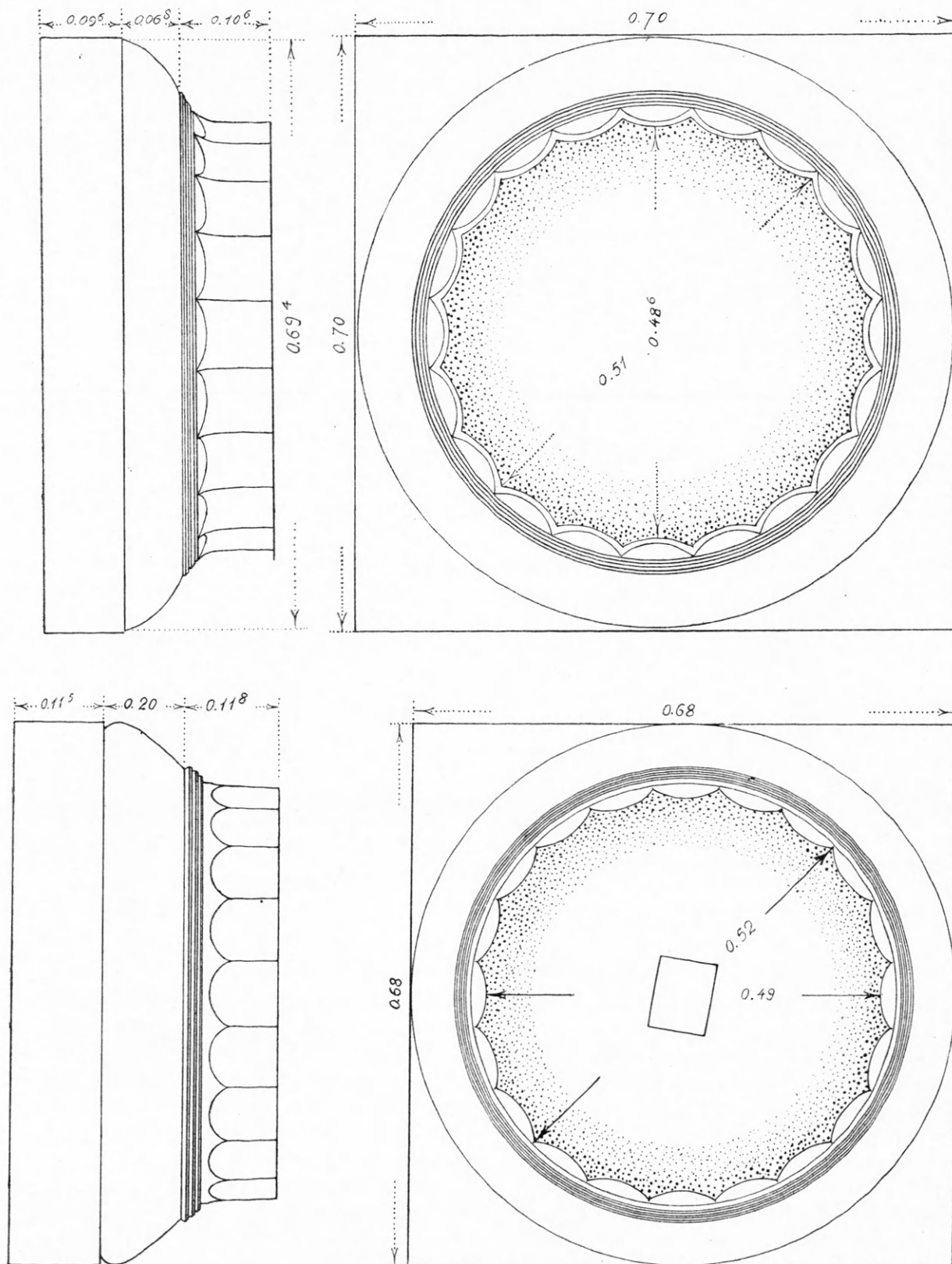

Εἰκ. 20. Ὅπισθία ὄψις τοῦ ἀναστηλωθέντος τμήματος τῆς στοᾶς δεικνύουσα τὰς δοκοθήκας τῆς ξυλίνης ὀροφῆς τῆς στοᾶς.

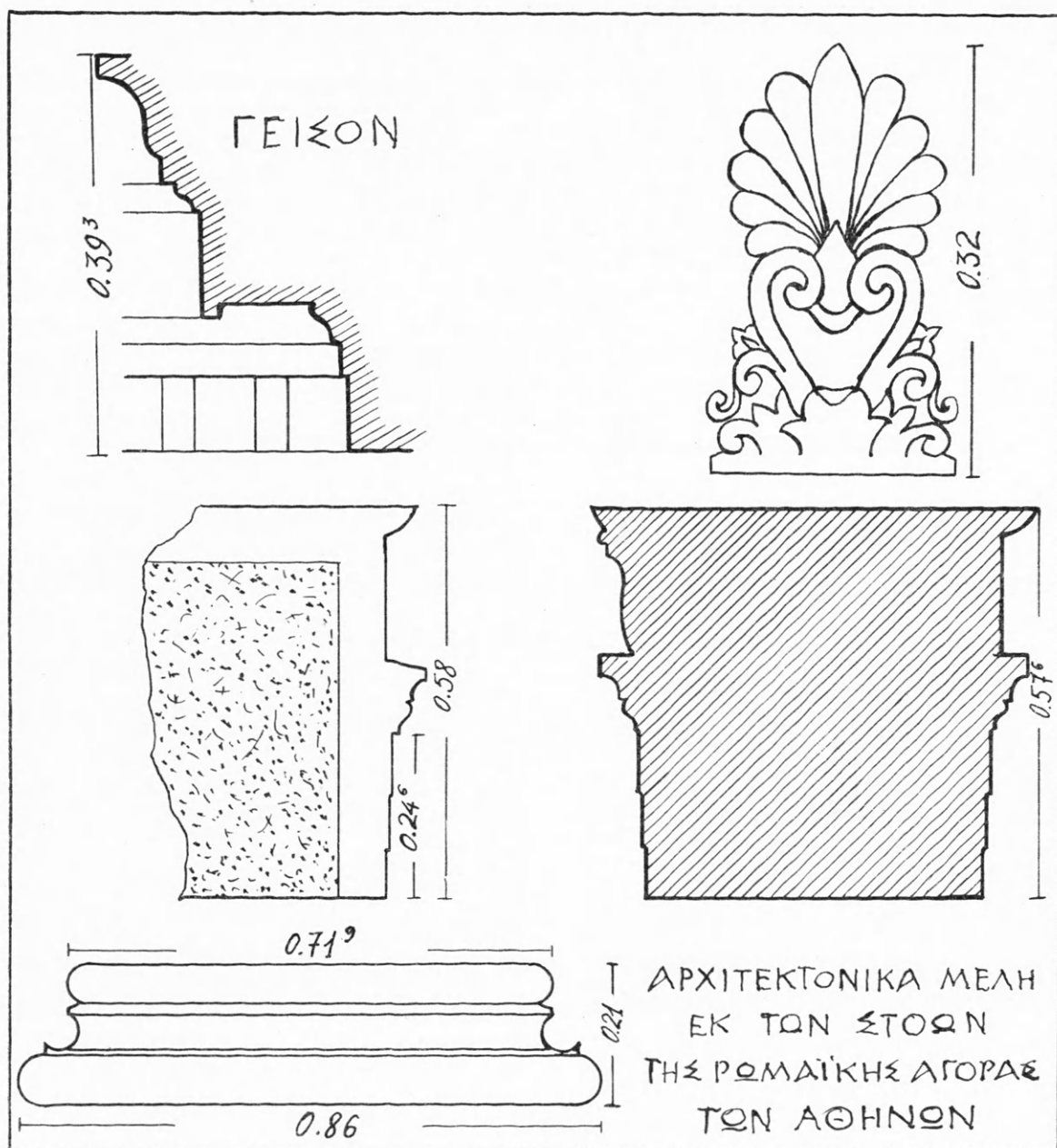
καὶ κεραμευτικὸς κλίβανος, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εἶχεν ἐγκατασταθῇ ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ Ἀγορᾷ κατὰ τὸν μεσαῖωνα καὶ ἀργότερον βιομηχανικὸν ἐργαστήριον κατασκευῆς ἀγγείων, ἐξ οὗ προέρχεται τὸ μέγα πλῆθος τῶν εὐρεθέντων θραυσμάτων φερόντων ἄγνως βυζαντινὰς παραστάσεις.

Καθαριζομένου μεταγενεστέρου ὁχετοῦ ἐν τῇ μαρμαροστρώτῳ αὐλῇ τῆς Ἀγορᾶς εὐρέθησαν τρεῖς ἐπιγραφαί, ὧν μία, κολοβὴ δυστυχῶς, περιλαμβάνει τμήμα ἐπιστολῆς Ρωμαίου αὐτοκράτορος πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, αἱ δὲ

² Παρὰ Φ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΛΩ, ΑΔ 13, 1930-31, Παράρτημα, σ. 4 καὶ εἰκ. 3-6.

Εἰκ. 21. Δωρικὰ κιονόκρανα ἐκ τῶν στοῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς.

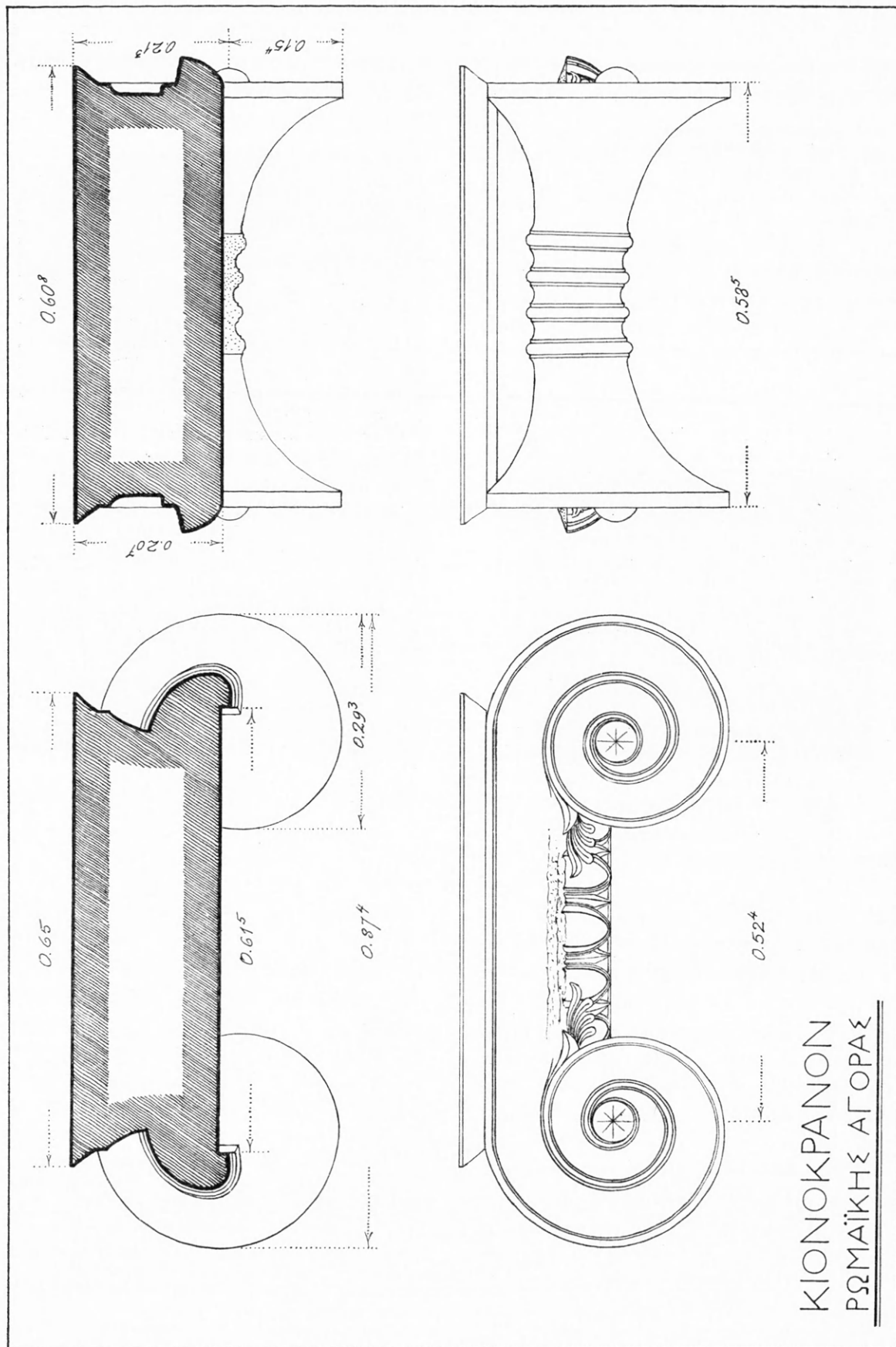

Εἰκ. 22. Ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ἐκ τῶν στοῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν.

δύο ἄλλαι, χαραγμέναι ἐπὶ μιᾷ καὶ τῆς αὐτῆς στήλης, ἀναφέρονται εἰς διδασκαλίας καὶ προ-
έρχονται πιθανώτατα ἐκ τοῦ γειτονικοῦ Διογε-
νείου. Πολυαριθμότερα τῶν κλασσικῶν κινητῶν
εὐρημάτων ὑπῆρξαν τὰ παλαιοχριστιανικὰ καὶ
τὰ βυζαντινά, ἅτινα μετὰ τῶν πάσαι ἀποκει-
μένων περὶ τὸ Ὁρολόγιον τοῦ Κυρρήστου τε-
μαχίων συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ τζαμί καὶ κα-
τετάχθησαν εἰς πρόχειρον συλλογὴν χριστια-
νικῶν καὶ βυζαντινῶν γλυπτῶν τῆς Ἀγορᾶς
δημοσιευομένων κατωτέρω. (Τινὰ τούτων εἶχον

ἤδη δημοσιευθῇ ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ Ἀρχείου
τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος 1937
σ. 204 (εἰκ. 13, 14).

Ἀναστήλωσις. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς
ἀνασκαφῆς συνετελέσθη καὶ ἡ ἀναστήλωσις τριῶν
κίονων τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ περιστυλίου
εἰκ. 19 καὶ 20), ἐφ' ᾧ ἐτέθησαν τὰ κιονόκρανα, τὰ
ἐπιστύλια, τὰ γείσα καὶ οἱ ἀκροκέραμοι (εἰκ. 23).
Διὰ τούτων δύναται τις νὰ σχηματίσῃ σαφῇ
ιδέαν τοῦ ὅλου ρυθμοῦ τῶν στοῶν τῆς Ἀγο-
ρᾶς, αἵτινες περιέργως εἶχον ἔξω μὲν ἰωνικοὺς

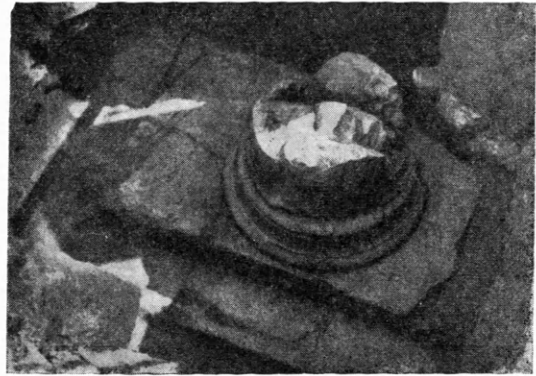
ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΟΝ
ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Είχ. 23. Ίονικόν κιονόκρανον ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς.

τοὺς κίονας ἔσω δὲ δωρικούς, ὧν αἱ εἰκό-
νες 21-22 ἀπεικονίζουσι τὸ σχέδιον τοῦ κιονο-
κράνου.

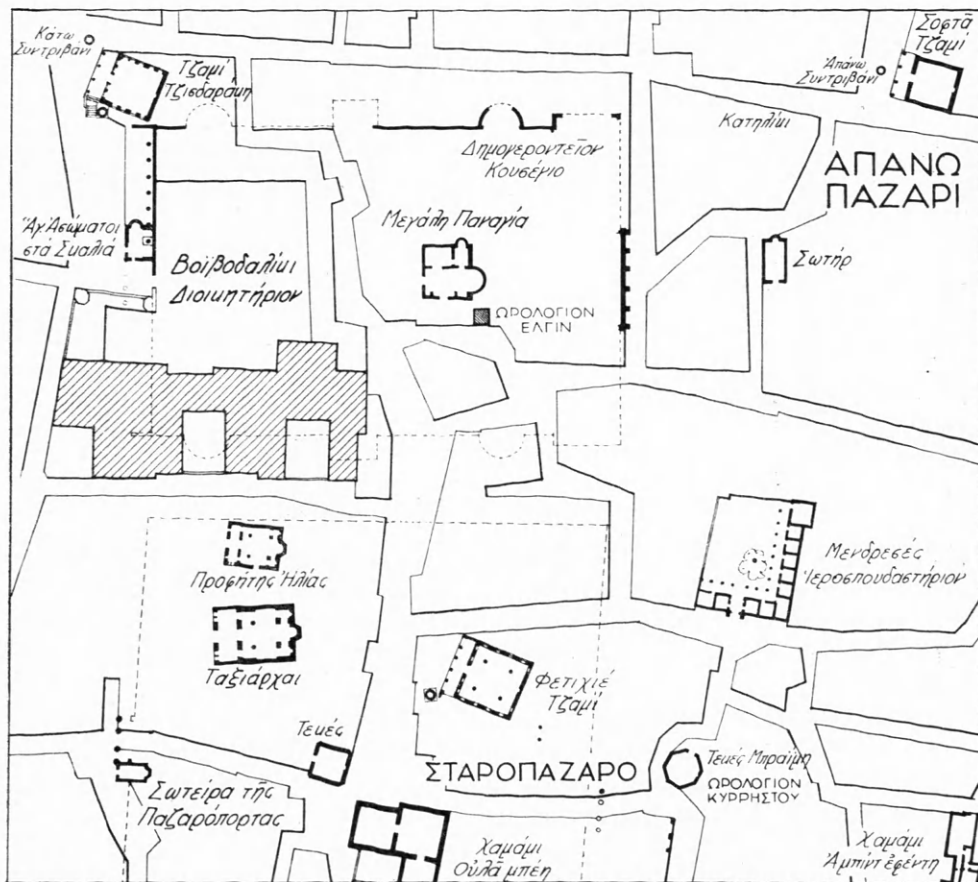
Τοῦ ὅλου ἀνεσκαμμένου χώρου τῆς Ἀγορᾶς
καὶ τῶν περὶ αὐτὴν νέων κτηρίων συνετάχθη
λεπτομερὲς διάγραμμα ὑπὸ κλίμακα 1:100.
Ἐσχεδιάσθησαν ὡσαύτως ἐν λεπτομερείᾳ καὶ
κατεγράφησαν πάντα τὰ εἰς τὸ περιστύλιον ἀνή-
κοντα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη. Εὐχῆς ἔργον θὰ ᾔτο
ἡ ἀνασκαφὴ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸ βόρειον
μέρος τῆς αὐλῆς, ὥστε νὰ ἀποκαλυφθῇ καὶ ἡ
κατακεχωσμένη εἰσέτι βόρειος πλευρὰ τοῦ πε-
ριστυλίου, τοῦ ὁποίου μία βάσις εὐρέθη κατὰ
χώραν εἰς τὸ μέσον τῆς πρὸς Βορρᾶν σημερι-
νῆς οδοῦ Πελοπίδου (εἰκ. 24), ὁλοκληρουμένης
οὕτω τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ μνημείου τῆς Ἀ-
γορᾶς. Ἡ ἐργασία αὕτη θὰ εἶναι ἀρκετὰ δυσχε-
ρὴ καὶ δαπανηρὰ ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ με-
γάλου ὄγκου τῶν χωμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι
ἀπαιτεῖ τὴν κατεδάφισιν πολλῶν οἰκιῶν, ὧν
τμήμι μόνον ἔχει ἀπαλλοτριωθῇ μέχρι τοῦδε.

Ὅταν δὲ ὁλόκληρον τὸ πρὸς Βορρᾶν τῆς Ἀγο-
ρᾶς οἰκοδομικὸν τετράγωνον καταπέσῃ, τότε
θέλει συνενωθῇ ἡ Ἀγορὰ πρὸς τὴν Βιβλιοθή-

Εἰκ. 24. Βάσις κίονος τῆς βορείου κιονοστοιχίας
εὐρεθείσα κατὰ χώραν εἰς τὴν ὁδὸν Πελοπίδα.

κην τοῦ Ἀδριανοῦ, ἡ δ' ἐκ τοῦ συνόλου τῶν
δύο τούτων μνημείων ἐντύπωσις θὰ εἶναι με-
γαλειώδης.

Εἰκ. 25. Θέσις τοῦ Βοιβοδαλικίου ἐν σχέσει πρὸς ὑπάρχοντα κτήρια.

ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ
ΓΛΥΠΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΡΩΜ. ΑΓΟΡΑΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Πεσσίσκος τέμπλου μαρμάρινος, ἄνω καὶ κατὰ τὴν ὀριστερὰν πλευρὰν ἀποκεκρουμένος. Διαστάσεις: ὕψ. 0,865 πλ. 0,213 πᾶχ. 0,175.

Ἄνω φέρει γόμφον μεμολυβδοχοημένον καὶ κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν ἐγκοπὴν πρὸς ἔνθεσιν τοῦ θωρακίου. Εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν φέρει ἐγγράκτον ταινίαν κοσμουμένην ὑπὸ ἐγγράκτου ἐπίσης ρομβοειδοῦς κοσμήματος.

Τὸ ὕλικόν εἶναι ἐκ δευτέρας χρήσεως κίονος.

2. Γωνία ἀποκεκρουμένου θωρακίου.

Διακόσμησις ἀνάγλυφος.

Διαστάσεις: ὕψ. 0,615 πλ. 0,60 πᾶχ. 0,047.

Εἰκ. 26. Μαρμάρινα ἐπιθήματα (ἀρ. 4 καὶ 9).

Πέριξ ἐπάλληλοι ταινίαι. Ἐντὸς αὐτῶν δύο ἐπάλληλα καμπυλόπλευρα τετράγωνα.

Εἰς τὸ κέντρον σταυρὸς ἐντὸς κύκλου. Ἐκ τεσσάρων συμμετρικῶν σημείων τοῦ κύκλου ἐκφύονται τριφύλλα.

Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως φέρει ἐπίσης ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐκ μεταγενεστέρας χρήσεως, πολλαπλᾶ πλαίσια καὶ ἐσχηματοποιημένην κυπάρισσον.

3. Τεμάχιον ἰωνικοῦ κιονοκράνου. Κοσμεῖται κατὰ τὸν ἐχθινὸν ὑπὸ ἀναγλύφων ἀντιμετώπων τριφύλλων.

Διαστάσεις: μῆκ. 0,148 πλ. 0,125.

4. Ἐπίθημα κίονος ἢ πεσσοῦ, ἀποκεκρουμένον κατὰ τὴν ὀπισθίαν αὐτοῦ πλευρὰν καὶ τὰς δύο γωνίας τῆς δεξιᾶς (εἰκ. 26, ἄνω).

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,79 σ. πλ. 0,575 σ. ὕψ. 0,195.

Διακόσμησις ἀνάγλυφος φύλλων ἀκάνθης καὶ καλαμοειδῶν φύλλων ἐναλλασσομένων.

5. Πεσσίσκος τέμπλου ἄνω ἀποκεκρουμένος. Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,65 σ. πλ. 0,22 σ. πᾶχ. 0,175.

Φέρει ἐγγράκτον διακόσμησιν φολιδωτοῦ κοσμήματος.

6. Τεμάχιον κοσμήτου ἐκ μαρμάρου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,455 σ. ὕψ. 0,07 σ. πᾶχ. 0,195.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐσχηματοποιημένων φύλλων ἀκάνθης καὶ καλαμοειδῶν.

7. Μαρμάρινον ἐπίθημα (εἰκ. 27).

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,55 σ. πλ. 0,35 σ. ὕψ. 0,185.

Διακόσμησις ἐπιπεδόγλυφος κατὰ δύο συνεχόμενας πλευράς του.

Εἰκ. 27. Μαρμάρινον ἐπίθημα (ἀρ. 7).

Ἐσχηματοποιημένα φύλλα ἀκάνθης, ἐγγεγραμμένα ἐντὸς ἐλλείψεων καὶ καλαμοειδῶν φύλλα ἐναλλάξ.

8. Τεμάχιον δύο συμφυῶν θωρακίων ἐκ μαρμάρου. (Τοῦ ἐνὸς σφίζεται ἐλάχιστον τμήμα). Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,54 σ. πλ. 0,604 σ. πᾶχ. 0,09.

Πέριξ ἐπίπεδα πλαίσια. Διακόσμησις ἀνάγλυφος, μιμουμένη δρυφάκτους.

9. Στενόμηκες ἐπίθημα ἐκ μαρμάρου, ἀποκεκρουμένον κατὰ τὴν μίαν μὲν τῶν μακρῶν πλευρῶν τελείως, ὀλίγον δὲ κατὰ τὰς στενάς (εἰκ. 26, κάτω).

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,715 σ. ὕψ. 0,20 σ. πλ. 0,33.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν κατὰ τὰς στενάς μὲν πλευράς ἰσοσκελῆ σταυρόν, ἐκ τῆς βάσεως τοῦ ὁποίου ἐκφύονται φύλλα κισσοῦ, εἰς δὲ τὴν σφριζομένην μακρὰν πλευρὰν πλατέα

φύλλα καλάμου· μεταξύ δὲ τούτων μικρότερα φύλλα ἐν σχήματι βέλους.

10. Μαρμαρίνον ἐπίθημα διαχωριστικοῦ κιονίσκου, ἀποκεκρουμένον κατὰ τὴν μίαν τῶν στενῶν πλευρῶν καὶ τὴν μίαν γωνίαν τῆς ἐτέρας.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,59 σ. πλ. 0,18 ὕψ. 0,17.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν εἰς τὴν σφζομένην στενὴν πλευράν: σταυρὸς ἀνισοσκελής, ἐκ τῆς βάσεώς του ἐξέρχονται δύο φύλλα κισσοῦ καὶ δύο βλαστοὶ μετὰ ὁμοίων φύλλων, φθάνοντες ἕως τὸ ἄνω ἄκρον του.

11. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου.

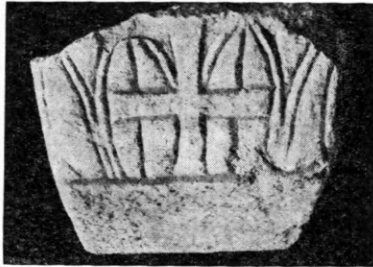
Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,375 σ. πλ. 0,52 σ. πᾶχ. 0,07.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν: δύο ἐπ' ἀλλήλα πλαίσια μὲ λοξὴν τομὴν πέριξ καὶ σταυρὸν κατὰ τὸ μέσον. Ὅπισθεν ἐπίσης φέρει διακόσμησιν: πολλαπλᾶ πλαίσια καὶ κεραίαν ἀναγλύφου σταυροῦ.

12. Μαρμαρίνον ἐπίθημα, ἀποκεκρουμένον κατὰ τὴν μίαν τῶν στενῶν πλευρῶν του.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,67 σ. πλ. 0,335 σ. ὕψ. 0,155.

Φέρει ἐπιτεδόγλυφον διακόσμησιν: καλαμοειδῆ φύλλα καὶ κατὰ τὸ μέσον σταυρόν, ὁ ὅποιος πατεῖ ἐπ' αὐτῶν (εἰκ. 28).

Εἰκ. 28. Ἐπίθημα (ἀρ. 12).

13. Μικρὸν μαρμαρίνον τεμάχιον θωρακίου.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,194 σ. πλ. 0,14 σ. πᾶχ. 0,55.

Ἐκ τῆς διακοσμήσεως διασφύζεται κεραία ἀναγλύφου σταυροῦ.

Ὅπισθεν ἐπίσης σφύζεται ἐκ τῆς ἀναγλύφου διακοσμήσεως κεραία σταυροῦ.

14. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,295 σ. πλ. 0,287 πᾶχ. 0,55.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν: δύο ἄνισα

ἐπ' ἀλλήλα πλαίσια πέριξ καὶ ἐντὸς αὐτῶν ἑλικά μετὰ φύλλου κισσοῦ κατὰ τὸ ἄκρον.

Ὅπισθεν πολλαπλᾶ πλαίσια καὶ κεραία ἀναγλύφου σταυροῦ.

15. Μαρμαρίνον ἐπίθημα, ἀποκεκρουμένον κατὰ τὰ ἄκρα τῆς ἐτέρας τῶν στενῶν πλευρῶν του.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,625 σ. πλ. 0,395 ὕψ. 0,135.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν: φύλλα ἀκάνθης, μεταξύ τῶν ὁποίων ὑπάρχει γλωσσοειδὲς κόσμημα.

16. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου ἀποκεκρουμένον κατὰ τὰ ἄκρα.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,470 σ. πλ. 0,370 πᾶχ. 0,06.

Πέριξ πλαίσια, ὧν τὸ κάτω μεγαλύτερον. Ἐντὸς αὐτῶν καὶ κατὰ τὸ μέσον, τμήμα κεραίας ἀναγλύφου σταυροῦ.

Ὅπισθεν κεραία ἐλαφρῶς ἀναγλύφου σταυροῦ.

17 + 18. Δύο μὴ ἐφαρμύζοντα τεμάχια τοῦ αὐτοῦ θωρακίου, ἐκ μαρμαρίου.

Διαστάσεις: α') σ. μῆκ. 0,285 x 0,33 β') 0,250 x 0,135 πᾶχ. 0,075.

Διακόσμησις ἀνάγλυφος: ἐντὸς κύκλου ἐκ 3 ἀναγλύφων ταινιῶν τὸ χρῶμα.

19. Μαρμαρίνον ἐπίθημα ἀποκεκρουμένον κατὰ τὰς στενὰς πλευρὰς καὶ ὀλίγον κατὰ τὴν ἐτέραν τῶν μακρῶν.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,050 πλ. 0,295 ὕψ. 0,135.

Διακόσμησις ἀνάγλυφος: φύλλον ἀκάνθης, ἐκατέρωθεν τούτου φύλλα καλάμου.

20. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,330 πλ. 0,115 πᾶχ. 0,068.

Διακόσμησις ἀνάγλυφος: ὑπόλοιπον κεραίας σταυροῦ, τόξον κύκλου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπόλοιπον ἀγκιστρωτοῦ σταυροῦ.

21. Μαρμαρίνον ἐπίθημα.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,60 πλ. 0,22 ὕψ. 0,20.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν κατὰ τὴν μίαν πλευράν του: ἥμισυ φύλλου ἀκάνθης καὶ καλάμου.

22. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,375 σ. ὕψ. 0,26 πᾶχ. 0,09.

Διακόσμησις ἐπιπεδόγλυφος: πλατέα πλαίσια, μέρος ῥόμβου, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ἀντίκτυπος πτηνά.

Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας ἡ αὐτὴ διακόσμησις (εἰκ. 29).

Εἰκ. 29. Θωράκιον (ἀρ. 22).

23. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,295 σ. πᾶχ. 0,73 σ. ὕψ. 0,26.

Διακόσμησις ἀνάγλυφος. Πλατέα πλαίσια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐσωτερικὸν κοιλόκυρτον. Κόσμημα ἐντὸς αὐτῶν ἀποτελούμενον ἐκ διατεταγμένων κύκλων, σχηματίζόντων τετράφυλλα (εἰκ. 30).

Εἰκ. 30. Θωράκιον (ἀρ. 23).

24. Μικρὸν τεμάχιον θωρακίου ἐκ μαρμάρου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,24 σ. πᾶχ. 0,135 σ. ὕψ. 0,055.

Διακόσμησις ἀνάγλυφος ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ ὑπ' ἀρ. 23. Ἐδῶ τὰ μεταξὺ τῶν τετραφύλλων κενὰ πληροῦνται διὰ φυτικῶν κοσμημάτων.

25. Μαρμαρίνον ἐπίθημα.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,25 σ. πλ. 0,29 σ. ὕψ. 0,165.

Διακόσμησις ἀνάγλυφος: τελείως ἐσχηματοποι-

ημένα τριγωνικὰ φύλλα ἀκάνθης καὶ καλάμου.

26. Τεμάχιον κοσμήτου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,365 σ. πλ. 0,290 ὕψ. 0,140.

Φέρει πειόμορφον σύνδεσμον ἐκ παλαιότερας χρήσεως.

Διακόσμησις ἐν προστύπῳ ἀναγλύφῳ. Σταυρὸς καὶ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἀνὰ δύο φύλλα καλάμου.

27. Μικρὸν τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου μετ' ἀναγλύφου πλαισίου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,21 σ. πλ. 0,18 σ. ὕψ. 0,068.

28. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἐπιθήματος, φέρον ἐγγάρακτον ἀνισοσκελῆ σταυρόν.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,14 σ. μῆκ. 0,359 σ. πλ. 0,17.

29. Τεμάχιον κοσμήτου ἐκ μαρμάρου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,67 σ. πλ. 0,47 σ. ὕψ. 0,162.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐκ φύλλων ἀκάνθης καὶ καλάμου ἐπὶ καμπύλου ἐδάφους.

30. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου ὀλίγον ἀποκεκρουμένον.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,395 σ. πλ. 0,205 πᾶχ. 0,06.

Πέριξ ἀνάγλυφα ἄνισα πλαίσια.

31. Ἐπίθημα διαχωριστικοῦ κιονίσκου ἐκ μαρμάρου, ἔχον ἀποκεκρουμένην τὴν ἐτέραν τῶν στενῶν πλευρῶν καὶ ὀλίγον τὴν ἄλλην.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,42 σ. ὕψ. 0,140 πλ. 0,23.

Διατηρεῖται συμφυρὲς τῷ ἐπιθήματι τεμάχιον τοῦ κορμοῦ τοῦ κίονος. Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν: ἀνισοσκελῆ σταυρόν, ἐκ τῆς βάσεως τοῦ ὁποίου ἀνέρχονται πρὸς τὰ ἄνω τρίφυλλα κ.ἄ.

32. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,62 σ. πλ. 0,195 ὕψ. 0,14.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐκ φύλλων ἀκάνθης καὶ ἀνθεμίων ἐναλλάξ (εἰκ. 31).

Εἰκ. 31. Κοσμήτης (ἀρ. 32).

33. Παλαιοχριστιανική μαρμαρίνη βάσις, ὀλίγον ἀποκεκρουμένη.

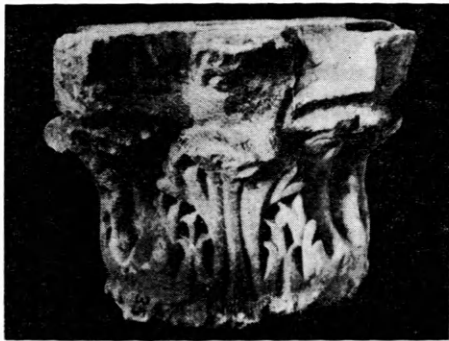
Διαστάσεις: βάσις 0,485×0,45 κάτω διάμ. 0,465 ἄνω διάμ. 0,40.

34. Μέρος κορμοῦ ὀκταπλεύρου κιονίσκου ἐκ κυανοῦ μαρμάρου.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,26 διάμ. 0,23.

35. Μικρὸν θεοδοσιανὸν κιονόκρανον, ὀλίγον ἀποκεκρουμένον (εἰκ. 32).

Διαστάσεις: ὕψ. 0,262 κάτω διάμ. 0,24 διαγώνιος ἄβακος 0,38.

Εἰκ. 32. Κιονόκρανον (ἀρ. 35).

36. Ἐπίθημα μαρμαρίνου κιονίσκου, ὀλίγον ἀποκεκρουμένον.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,335 ὕψ. 0,183 σ. πλ. 0,170.

Φέρει ἀνάγλυφον χρῆσμα ἐντὸς κύκλου.

37. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,345 σ. πλ. 0,29 ὕψ. 0,122.

Κοσμεῖται ὑπὸ ἀναγλύφου ἀνθεμίων ἐντὸς καμπύλου βάρους.

38. Τεμάχιον μαρμάρου, φέρον ἀνάγλυφον διακόσμησιν.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,33 σ. πλ. 0,27 σ. ὕψ. 0,14.

Ἴσοσκελὴς σταυρὸς ἐντὸς κύκλου.

39. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,315 σ. πλ. 0,117. σ. ὕψ. 0,095

Κοσμεῖται ὑπὸ ἀναγλύφου διακοσμήσεως ἐκ καλαμοειδῶν φύλλων ἑκατέρωθεν φύλλου μαλακῆς ἀκάνθης.

40. Ἀνω μέρος μαρμαρίνου ὀκταπλεύρου κιονίσκου Ἀγίας Τραπεζῆς.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,235 σ. διάμ. 0,087×0,072.

Κοσμεῖται διὰ δύο ἀναγλύφου δακτυλίων.

41. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου μετ' ἀναγλύφου καλαμοειδῶν φύλλων.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,21 σ. πλ. 0,156 σ. ὕψ. 0,12.

42. Μαρμαρίνον ἐπίθημα διαχωριστικοῦ κιονίσκου, ἀποκεκρουμένον κατὰ τὴν ἐτέραν τῶν στενῶν πλευρῶν. Ἐπίσης ἔλλειπει μικρὸν τεμάχιον ἐκ τῆς ἄλλης στενῆς πλευρᾶς.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,285 πλ. 0,207 ὕψ. 0,096.

Κοσμεῖται ὑπὸ καλαμοειδῶν ἡμιφύλλων κατὰ τὰς ἀκμὰς μετ' ἀνισοσκελοῦς σταυροῦ κατὰ τὸ μέσον.

43. Μαρμαρίνον κιονόκρανον διαχωριστικοῦ κιονίσκου μετὰ συμφυοῦς ἐπιθήματος. Εἶναι ἀποκεκρουμένον κατὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν καὶ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,278 σ. πλ. 0,171 σ. ὕψ. 0,165.

Διακόσμησις ἐγγράχτος. Τὸ μὲν κιονόκρανον κοσμεῖται ὑπὸ καλαμοειδῶν φύλλων, τὰ ὅποια καταλαμβάνουν καὶ μέρος τῶν μακρῶν πλευρῶν, τὸ δὲ ἐπίθημα ὑπὸ ἡμιφύλλων καλαμοειδῶν ἑκατέρωθεν φύλλου ἀκάνθης.

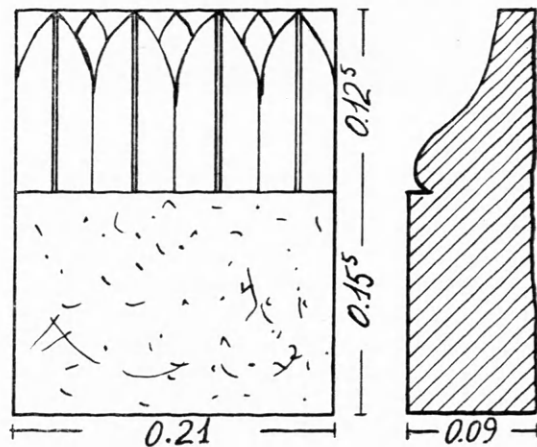
44. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἐπιθήματος, κοσμουμένου ὑπὸ ἀναγλύφου, ἐσχηματοποιημένων καλαμοειδῶν φύλλων.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,168 σ. πλ. 0,165 σ. ὕψ. 0,087.

45. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,25 σ. πλ. 0,21 ὕψ. 0,12.

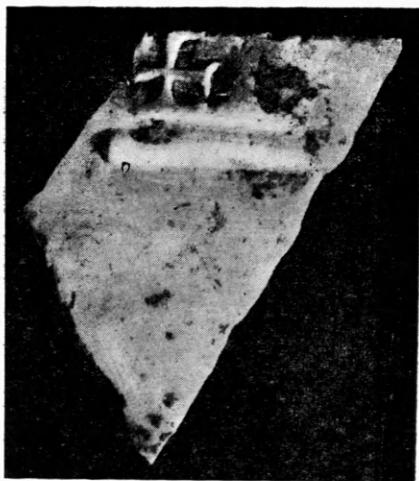
Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν φύλλων ἀκάνθης καὶ καλάμου.

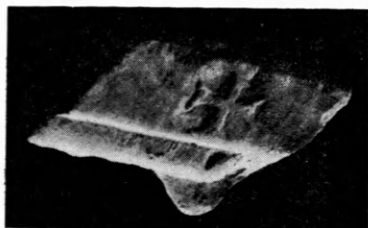
Εἰκ. 33. Ἐπίθημα (ἀρ. 46).

46. Μαρμαρίνον ἐπίθημα λίαν ἀποκεκρο-
μένον (εἰκ. 33).

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,278 σ. πλ. 0,21 ὕψ. 0,095.

Εἰκ. 34. Τεμάχιον καλύμματος Ἀγ. Τραπεζῆς
(ἀρ. 49 + 50).

Εἰκ. 35. Τεμάχιον καλύμματος Ἀγ. Τραπεζῆς
(ἀρ. 49 + 50).

Διακόσμησις ἐν προστύπῳ ἀναγλύφῳ ἐκ κα-
λαμοειδῶν φύλλων.

47. Κάτω μέρος μαρμαρίνου, στρογγύλου
κιονίσκου Ἀγίας Τραπεζῆς μετὰ πλίνθου.

Κοσμεῖται ὑπὸ τριῶν ἀνίσων δακτυλίων.
Διαστάσεις: 0,06 x 0,09 ὕψ. 0,27.

48. Τεμάχιον πλακὸς ἐκ μαρμάρου, φερού-
σης ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὀψews ἐν ἀναγλύφῳ ἄνω
ἀπόληξιν κηρυκείου, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας ἐγγά-
ρακτον ἄκρον σταυροῦ.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,231 x 0,137 ὕψ. 0,056.

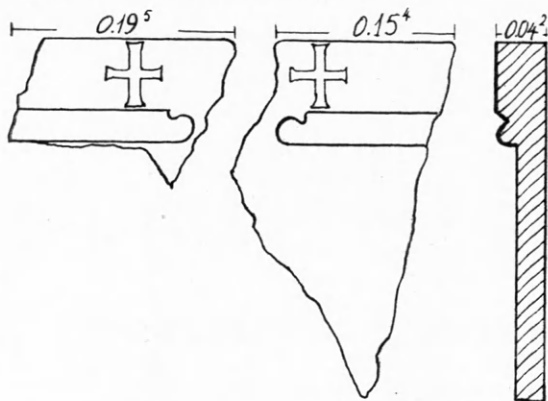
49 + 50. Δύο τεμάχια καλύμματος Ἀγίας Τρα-
πέζης (εἰκ. 34, 35, 36).

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,18 x 0,125 σ. ὕψ. 0,046.

Κατὰ τὸ ἀνωρθωμένον κράσπεδον φέρουσιν
ἀνάγλυφον σταυρόν.

51. Μικρὸν τεμάχιον μαρμαρίνης τραπέζης
μαρτύρων ἢ ἀγαπῶν.

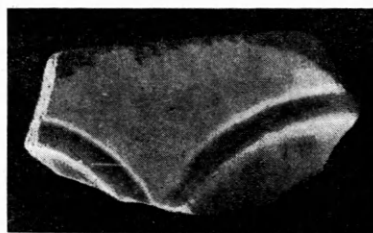
Διαστάσεις: 0,285 x 0,185 πάχ. 0,046.

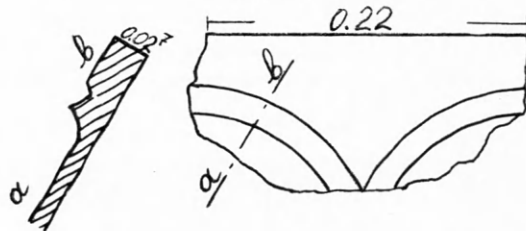
Εἰκ. 36. Τεμάχια καλύμματος Ἀγ. Τραπεζῆς
(ἀρ. 49 + 50· βλ. εἰκ. 34 + 35).

52. Τεμάχιον μαρμαρίνης τραπέζης μαρτύ-
ρων ἢ ἀγαπῶν, φέρον τὰς χαρακτηριστικὰς
ἡμικυκλικὰς κοιλότητες (εἰκ. 37, 38).

Διαστάσεις: 0,104 x 0,102 σ. ὕψ. 0,04.

Εἰκ. 37. Τεμάχιον τραπέζης μαρτύρων ἢ ἀγαπῶν
(ἀρ. 52).

Εἰκ. 38. Τεμαχίου τραπέζης μαρτύρων (ἀρ. 52) σχέδιον.

53. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου μετ'
ἀναγλύφου λοξοτμήτου πλαισίου.

Διαστάσεις: 0,185 x 0,120 σ. ὕψ. 0,74.

54. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου ἀποκε-
κρομένου.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,340 σ. πλ. 0,131 ὕψ. 0,10.

Ἀνάγλυφος διακόσμησις φύλλων ἀκάνθης
καὶ καλαμοειδῶν ἐναλλάξ.

55. Τεμάχιον ἐπιθήματος διαχωριστικοῦ πα-
ραθύρου.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,205 σ. πλ. 0,185 σ. ὕψ. 0,119.

Εἰκ. 39. Ἐπίθημα κιονίσκου (ἀρ. 56).

Ἀνάγλυφος διακόσμησις φύλλων ἀκάνθης
ἐν προστύπῳ ἀναγλύφου.

56. Μαρμάρινον ἐπίθημα κιονίσκου, ὅπι-
σθεν ἀποκεκρουμένον (εἰκ. 39).

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,295 σ. πλ. 0,203 σ. ὕψ. 0,100.

Ἀνάγλυφος διακόσμησις ἐκ καλαμοειδῶν φύλ-
λων μετὰ σταυροῦ εἰς τὸ μέσον.

Εἰκ. 40. Στα-
θμὸς θύρας
(ἀρ. 59).

57. Μαρμάρινον ἐπίθημα δια-
χωριστικοῦ κιονίσκου, ἀποκε-
κρουμένον κατὰ τὴν ἐτέραν τῶν
γωνιῶν τῆς μιᾶς τῶν στενῶν
πλευρῶν.

Διαστάσεις: μήκ. 0,53 πλ. 0,148
ὕψ. 0,082.

Φέρει ἐγγάρακτον σταυρὸν
ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν στενῶν πλευ-
ρῶν.

58. Μικρὸν κιονόκρανον ἄνω
καὶ κάτω ἀποκεκρουμένον.

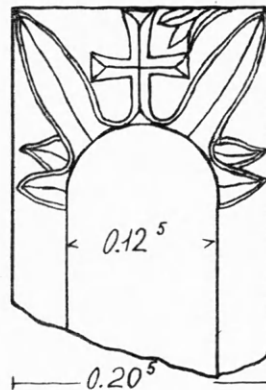
Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,22 μ. διάμ.
0,27 × 0,22.

Κοσμεῖται περίξ δι' ἀναγλύ-
φων φύλλων ἀκάνθου.

59. Σταθμὸς θύρας ἐκ μαρ-
μαρίου, ἄνω καὶ κάτω ἀποκεκρου-
μένος. Κοσμεῖται καθ' ὅλον τὸ μήκος αὐτοῦ

ὑπὸ τετραγωνιδίων, τὰ ὅποια πληροῦνται διὰ
φοινικοειδῶν φύλλων (εἰκ. 40).

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 1,652 πλ. 0,263 πλάχ. 0,335.

60. Τεμάχιον μαρμαρίου μετ' ἀναγλύφου σταυ-
ροῦ τῆς Μάλτας.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,447 σ. πλ. 0,308 σ. ὕψ. 0,11.

61. Τεμάχιον μαρμαρίου μετ' ἀναγλύφου
σταυροῦ τῆς Μάλτας ἐντὸς ἀναγλύφου κύκλου.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,318 σ. πλ. 0,306 σ. ὕψ. 0,129.

62. Τεμάχιον μαρμαρίου μετ' ἀναγλύφου
σταυροῦ τῆς Μάλτας.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,415 σ. πλ. 0,348 σ. ὕψ. 0,152.

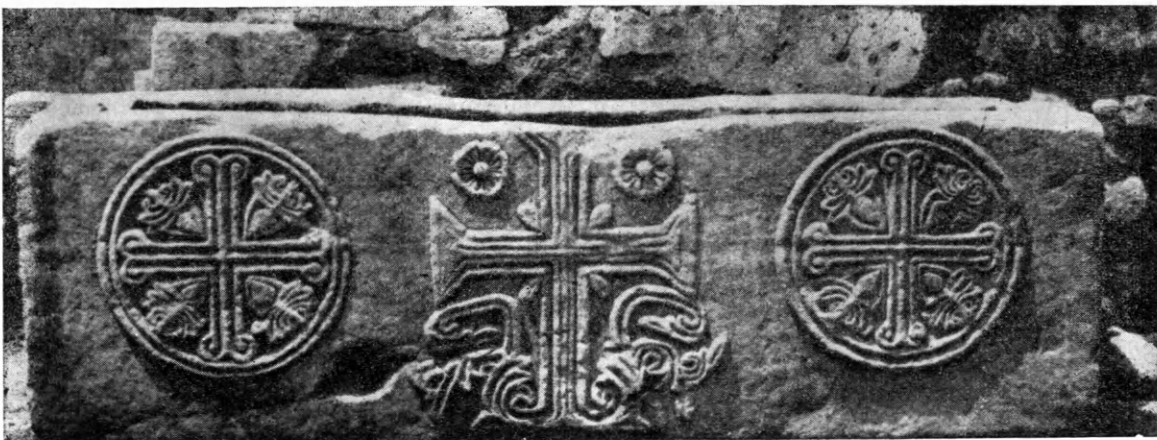
63. Τεμάχιον μαρμαρίου μετ' ἀναγλύφου
σταυροῦ τῆς Μάλτας.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,499 σ. πλ. 0,275 σ. ὕψ. 0,137.

64. Μαρμαρίνη σαρκοφάγος, φέρουσα κατὰ
τὴν μίαν τῶν κατακορύφων παρεῖων αὐτῆς δια-
κόσμησιν ἐξ ἐνὸς ἐλευθέρου σταυροῦ ἐν τῷ
μέσῳ, ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ὁποίου ἐκφύονται
φυλλοφόροι κλάδοι, καὶ δύο κύκλων ἐκατέρω-
θεν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγγράφονται σταυροί,
τὰ μεταξὺ δὲ ἐκάστου κύκλου καὶ τοῦ σταυροῦ
κενὰ πληροῦνται δι' ἀνθεμίων. Εὐρέθη παρὰ
τὸν ἄλλοτε Παλαιὸν Στρατῶνα (εἰκ. 41).

65. Τεμάχιον ἐπιθήματος κιονίσκου μετ'
ἀναγλύφου σταυροῦ τῆς Μάλτας.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,25 σ. πλ. 0,173 σ. ὕψ. 0,102.

Εἰκ. 41. Βυζαντινὴ σαρκοφάγος (ἀρ. 64).

66. Τεμάχιον ἐπιθήματος διαχωριστικοῦ κιονίσκου (εἰκ. 42).

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,287 σ. πλ. 0,222 σ. ὕψ. 0,15.

Εἰκ. 42. Ἐπίθημα κιονίσκου (ἀρ. 66).

Ἀνάγλυφος διακόσμησις: ζεύγη ἀνελισσομένων ἀντωπῶν βλαστῶν, περιβαλλόντων ἀνθέμιον.

67. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἐπιθήματος διαχωριστικοῦ κιονίσκου παραθύρου.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,442 σ. πλ. 0,195 ὕψ. 0,12.

Ἀνάγλυφος διακόσμησις: ἀντίνωτοι ἐλισσόμενοι βλαστοί, ἐκατέρωθεν ἡμιανθέμια καὶ εἰς τὸ κέντρον δύο λογχοειδῆ φύλλα.

68. Τεμάχιον ἐπιθήματος διαχωριστικοῦ κιονίσκου ἐκ μαρμάρου.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,196 σ. πλ. 0,175 ὕψ. 0,142.

Ἀνάγλυφος διακόσμησις ἐπὶ τῆς σφριζομένης

στενῆς πλευρᾶς: τρίφυλλον, ἐκ τῆς κάτω πλευρᾶς τοῦ ὁποίου ἀνέρχονται ἐκατέρωθεν ἡμιανθέμια.

69. Τεμάχιον μαρμάρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διασφύζεται ἀνάγλυφον ἀνθέμιον ἐντὸς καρδιοσχήμου πλαισίου.

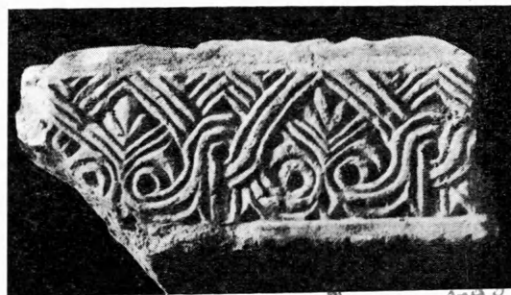
Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,215 σ. πλ. 0,195 σ. ὕψ. 0,12.

70. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου. Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν, ἀποτελουμένην ἐκ τρισχιδῶν περιπλεκόμενων ταινιῶν κατὰ θλαστήν γραμμὴν.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,26 σ. πλ. 0,12 σ. ὕψ. 0,15.

71. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου. Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν, ἀποτελουμένην ἐξ ἀνθεμίων ἐντὸς καρδιοσχήμων πλαισίων, συμπλεκόμενων διὰ κόμβων (εἰκ. 43).

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,273 σ. πλ. 0,182 ὕψ. 0,115.

Εἰκ. 43. Τεμάχιον κοσμήτου (ἀρ. 71).

72. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως: ἐλικοειδεῖς βλαστοί,

ἐξ ὧν ἐκφύονται ἐναλλὰξ ἀνεστραμμένα καὶ ὀρθία ἀκανθοειδῆ ἀνθέμια.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,36 σ. πλ. 0,165 σ. ὕψ. 0,085.

73. Τεμάχιον κοσμήτου ἐκ μαρμαρίου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,23 σ. πλ. 0,127 ὕψ. 0,076.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐξ ἐλικοειδῶν βλαστῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκφύονται ἀκανθοειδῆ ἀνθέμια (εἰκ. 44).

Ph-wm-0106
Εἰκ. 44. Κοσμήτης (ἀρ. 73).

74. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,185 σ. πλ. 0,15 ὕψ. 0,085.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐξ ἐλικοειδῶν πλοχιμῶν καὶ ἡμιανθεμίων.

75. Τεμάχιον μαρμαρίου μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως. Ὑπόλοιπον κεραίας σταυροῦ, ἐκ τῆς βάσεως τοῦ ὁποίου ἀνέρχονται φύλλα.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,31 σ. ὕψ. 0,17.

76. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,366 σ. πλ. 0,132 σ. ὕψ. 0,11.

Φέρει ἀνάγλυφον, λίαν κατεστραμμένην, διακόσμησιν ἐξ ἐλικοειδῶν βλαστῶν, ἐξ ὧν ἐκφύονται ἀκανθοειδῆ ἀνθέμια.

77. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου (εἰκ. 45).

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,255 σ. πλ. 0,177 ὕψ. 0,08.

Ph-wm-0107
Εἰκ. 45. Τεμάχιον κοσμήτου (ἀρ. 77).

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐξ ἀνθεμίων ἐντὸς κύκλων, συμπλεκόμενων διὰ κόμβων.

78. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,262 σ. πλ. 0,13 σ. ὕψ. 0,086.

Ἀνάγλυφος διακόσμησις ἐξ ἐλισσομένων βλαστῶν, ἐξ ὧν ἐκφύονται ἡμίφυλλα.

79. Θωράκιον μαρμαρίνου ἐλλιπὲς κατὰ τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ πλευράν. Τὸ διατηρούμενον τμήμα συνηρομολογήθη ἐκ 2 τεμαχίων.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,913 σ. πλ. 0,723 πάχ. 0,115.

Πέριξ πλαίσια. Εἰς τὸ κέντρον ἰσοσκελὲς σταυρός. Κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν κεραίων διαστήματα ὀκτάφυλλος ρόδαξ ἐντὸς κύκλου.

80. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,26 σ. πλ. 0,185 ὕψ. 0,118.

Φέρει ἀνάγλυφον σταυρὸν τῆς Μάλτας ἐντὸς κύκλου.

81. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,305×0,342 πάχ. 0,086.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐκ περιπλεκόμενων τρισχιδῶν ταινιῶν.

82. Τεμάχιον μαρμαρίου (πεσίσκου;) φέρον ἀνάγλυφον ἀλυσσοειδὲς κόσμημα ἐκ τρισχιδῶν ταινιῶν.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,209 σ. πλ. 0,188 ὕψ. 0,111

83. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,385×0,235 πάχ. 0,138.

Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν: κύκλους καὶ ρόμβους συμπλεκόμενους διὰ κόμβων.

84. Τεμάχιον μαρμαρίου, φέρον ταινίαν, κοσμουμένην δι' ἀναγλύφου ἀλυσσοειδοῦς κοσμήματος.

Διαστάσεις: 0,43×0,23 ὕψ. 0,152.

85. Δέσμη τεσσάρων κιονίσκων ἐκ τέμπλου μετὰ κόμβων. Ἐκ μαρμαρίου.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 1,13 μ. πλ. 0,165×0,165.

86. Γωνία μαρμαρίνου θωρακίου (εἰκ. 46).

Διαστάσεις: 0,55×0,357 πάχ. 0,06.

Ph-wm-0104
Εἰκ. 46. Γωνία θωρακίου (ἀρ. 86).

Περίξ ἐλισσόμενοι βλαστοί, ἀπολήγοντες εἰς ἡμίφυλλα. Ἐπάλληλα ἄνισα πλαίσια. Ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς διὰ ρόμβου διακοσμήσεως σφύζεται μόνον κατὰ τὴν γωνίαν στεφάνη.

87. Γωνία μαρμαρίνου θωρακίου (εἰκ. 47).

Διαστάσεις: 0,44×0,445 πᾶχ. 0,09.

Περίξ πλατεῖα ταινία κοσμουμένη κατὰ μὲν τὴν μίαν πλευρὰν διὰ τριφύλλων ἐντὸς κύκλων, συμπλεκόμενων διὰ κόμβων, κατὰ τὴν ἄλλην δὲ δι' ἐλισσομένων βλαστῶν, ἀποληγόντων εἰς ἡμίφυλλα. Ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως διασφύζεται ὀκτάφυλλος κοῖλος ρόδαξ κατὰ τὴν γωνίαν καὶ τρισχιδεῖς ταινίαι, περιπλεκόμεναι εἰς κόμβον.

Εἰκ. 47. Γωνία θωρακίου (ἀρ. 87).

88. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἐπιστυλίου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 1,165 σ. ὕψ. 0,308 πᾶχ. 0,225.

Φέρει ἀριστερὰ ἐντὸς τόξου βαίνοντος ἐπὶ διδύμων κιονίσκων σταυρὸν ἀνισοσκελῆ (εἰς τὰ μεταξὺ τῶν κεραίων κενὰ ἄνω μὲν ρόδακες, κάτω δὲ ἡμίφυλλα), δεξιὰ κάθετον ταινίαν κοσμουμένην δι' αἰλυσσοειδοῦς κοσμήματος.

89. Μικρὸν τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου.

Διαστάσεις: 0,16×0,117 πᾶχ. 0,042.

Ἐκ τῆς ἀναγλύφου διακοσμήσεως διασφύζεται ἄνω ἀπόληξις φύλλου καὶ ἑλικες.

90. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου (εἰκ. 48).

Διαστάσεις: 0,275×0,175.

Φέρει ζώνην κοσμουμένην ὑπὸ ἡνθισμένου κουφικοῦ κοσμήματος (coufique fleuri).

91. Γωνία μαρμαρίνου θωρακίου.

Διαστάσεις: 0,445×0,332 πᾶχ. 0,105.

Ἀνάγλυφος διακόσμησις· τετράγωνα συμπλε-

Εἰκ. 48. Τεμάχιον θωρακίου (ἀρ. 90).

κόμενα διὰ κόμβων. Ἐντὸς τοῦ ἑνός, τετράφυλλον, ἐντὸς τοῦ ἄλλου, κύκλος (εἰκ. 49).

Εἰκ. 49. Γωνία θωρακίου (ἀρ. 91).

92. Τεμάχιον ὀκταέδρου διαχωριστικοῦ κιονίσκου, φέροντος δύο βαλανοειδεῖς ἀποφύσεις κατὰ τὴν κεφαλὴν ἢ τὴν βάσιν.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,295 σ. πλ. 0,144 πᾶχ. π. 0,075.

93. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου (εἰκ. 50).

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,725 σ. πλ. 0,205 ὕψ. 0,165.

Εἰκ. 50. Κοσμήτης με κουφικὴν διακόσμησιν (ἀρ. 93).

Κοσμεῖται ὑπὸ ἐπιπεδογλύφου διακοσμήσεως ἐκ κουφικοῦ ἡνθισμένου κοσμήματος (coufique fleuri).

94. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου (εἰκ. 51).

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,315 πλ. 0,275 ὕψ. 0,088.

Ph-rwm-0109

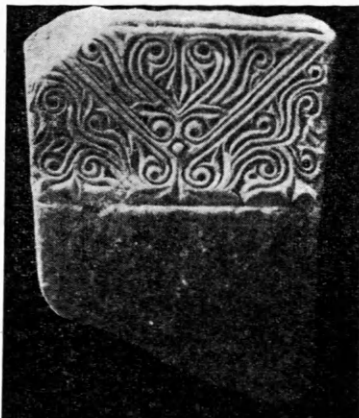

Εἰκ. 51. Τεμάχιον κοσμήτου (ἀρ. 94).

Ἀνάγλυφος διακόσμησις ἐξ ἀνθεμίων, ἐγγεγραμμένων ἐντὸς ὠοειδῶν περιβλημάτων, ἀποτελουμένων ἐκ τρισχιδοῦς ταινίας καὶ συμπλεκόμενων μεταξύ των διὰ κόμβων.

95. Μαρμαρίνου ἐπίθημα ἀποκεκρουμένον ὀπισθεν καὶ ὀλίγον κατὰ τὴν προσθίαν δεξιάν γωνίαν (εἰκ. 52).

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,411 πλ. 0,288 ὕψ. 0,133.

Εἰκ. 52. Ἐπίθημα (ἀρ. 95).

Ph-rwm-0106

Ἀνάγλυφος διακόσμησις κατὰ τὴν στενὴν πλευρὰν πολυπλόκως ἐλισσόμενοι βλαστοὶ μετὰ φύλλων καὶ ἐλίκων.

96. Τεμάχιον μαρμαρίνου, φέρον ἀνάγλυφον ἐξάφυλλον ρόδακα.

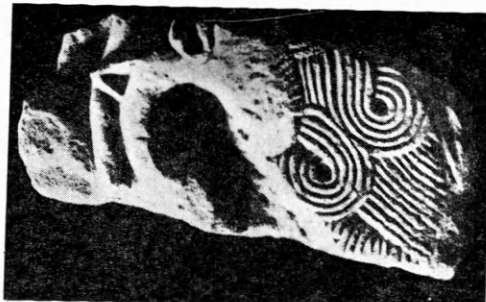
Διαστάσεις: 0,173 x 0,158 ὕψ. 0,058.

97. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου. Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐκ συμπλεκόμενων τρισχιδῶν ταινιῶν.

Διαστάσεις: 0,195 x 0,165 πάχ. 0,047.

98. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἐπιστυλίου(:). Ἡ διακόσμησις ὑπέστη βλάβας ἐκ δευτέρας χρήσεώς του (εἰκ. 53).

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,325 σ. πλ. 0,147 σ. ὕψ. 0,09.

Εἰκ. 53. Τεμάχιον ἐπιστυλίου (ἀρ. 98).

Ph-rwm-0107

Κεφαλὴ ζφου μετὰ μικρῶν ὀξέων ὧτων καὶ ἐσχηματοποιημένης χαίτης.

99. Τεμάχιον μαρμαρίνου, διαχωριστικοῦ, ὀκταγώνου κιονίσκου.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,322
διάμ. π. 0,10.

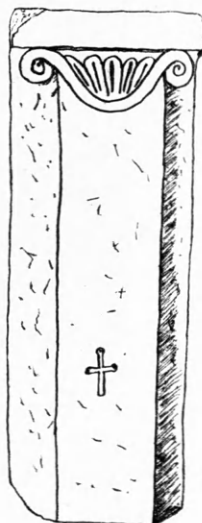
100. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἡμικίονος πολυέδρου τομῆς μετὰ συμφυοῦς κιονοκράνου, φέροντος λυροειδῆ διακόσμησιν (εἰκ. 54).

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,27
σ. μῆκ. 0,171 πλ. 0,114.

101. Τεμάχιον μαρμαρίνου θωρακίου (εἰκ. 55).

Διαστάσεις: 0,465 x 0,419
πάχ. 0,10.

Φέρει ἀνάγλυφον διακό-

Εἰκ. 54. Ἡμικίων (ἀρ. 100).

Εἰκ. 55. Τεμάχιον θωρακίου (ἀρ. 101).

Ph-rwm-0101

σημῖν: κόσμημα ἐκ συμπλεκόμενων ταινιῶν καὶ ὑπόλοιπον φυτικού διακοσμητικοῦ θέματος.

102. Τεμάχιον μαρμαρίνου πλαισίον θύρας, συμπληρωθὲν ἐκ 2 μικροτέρων τεμαχίων.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,718 σ. πλ. 0,24 πᾶχ. 0,135.

Κοσμεῖται καθ' ὅλον τὸ ὕψος του δι' ἐπαλλήλων ἀνθεμίων ἐντὸς λυροειδῶν περιβλημάτων.

Εἰκ. 56. Θωράκιον (ἀρ. 105).

103. Τεμάχιον ἐπιμήκους μαρμάρου (ἐπιστυλίου;).

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 1,577 πλ. 0,30 πᾶχ. 0,223.

Φέρει ἀνάγλυφον ἀγκιστρωτὸν ἰσοσκελῆ στανυρόν.

Τὸ ὕλικόν ἐκ δευτέρας χρήσεως.

104. Τεμάχιον ἐπιμήκους μαρμάρου (ἐπιστυλίου;), ἄνω ἀποκεκρουμένον.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 1,275 σ. πλ. 0,248 σ. πᾶχ. 0,158.

Φέρει ἐγχάρακτον, ἰσοσκελῆ, ἀγκιστρωτὸν στανυρόν.

105. Μαρμαρίνον θωράκιον ἑλλιπές, συναρμολογηθὲν ἐξ ἑξ τεμαχίων (εἰκ. 56).

Διαστάσεις: ὕψ. 1,102 πλ. π. 0,91 πᾶχ. 0,113.

Ἀνάγλυφος διακόσμησις. Ρόμβος διατέμνων τετραγώνων, ἀποτελούμενον ἐκ τρισηκιδῶς ταινίας. Εἰς τὸ κέντρον μέγας πολύφυλλος ρόδαξ, κατὰ τὰς 4 γωνίας μικροὶ τετράφυλλοι ρόδακες.

106. Τεμάχιον μαρμάρου φέρον ταινίαν κοσμουμένην ὑπὸ ἀλυσοειδοῦς κοσμήματος.

Διαστάσεις: 0,293 x 0,213 πᾶχ. 0,11.

107. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἀνωφλίου παραθύρου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,535 πλ. 0,255 ὕψ. 0,163.

Κοσμεῖται ὑπὸ ἀναγλύφου ἀλυσοειδοῦς κοσμήματος.

108. Τεμάχιον μαρμάρου, κοσμουμένου ὑπὸ ἀναγλύφου διακοσμήσεως: ἀνισοσκελῆς σταυρός, ἐκατέρωθεν τοῦ ὁποῖου ἀνέρχονται φύλλα.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,51 σ. ὕψ. 0,141 πλ. 0,15.

109. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἐπιστυλίου τέμπλου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,96 πλ. 0,299 ὕψ. 0,17.

Κοσμεῖται ἐπὶ μὲν τῆς λοξομήτου ἐπιφανείας διὰ συριακῶν τροχῶν (ἐντὸς αὐτῶν πυροστροφίλος, τετράφυλλον, ρόδαξ, κατὰ τὸ κέντρον ἀνάγλυφος σταυρὸς τῆς Μάλτας), ἐπὶ δὲ τῆς κάτω ἐπιφανείας ἐντὸς κύκλου σταυρὸς τῆς Μάλτας.

110. Τρία τεμάχια ἐπιστυλίου(;).

Διαστάσεις: συνολικὸν μῆκ. 0,95 σ. ὕψ. 0,215 πᾶχ. 0,205.

Ἀνάγλυφος διακόσμησις: τετράγωνα συμπλεκόμενα διὰ κόμβων, ἐντὸς αὐτῶν ἰσχυρῶς ἀνάγλυφοι πολύφυλλοι ρόδακες.

111. Τεμάχιον κοσμήτου, κοσμουμένου διὰ προστύπου ἀναγλύφου.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,385 ὕψ. 0,12 πᾶχ. 0,168.

Ἐσχηματοποιημένα φύλλα ἀκάνθης.

112. Ἐπίθημα μαρμαρίνου διαχωριστικοῦ κιονίσκου, ὅπισθεν ἀποκεκρουμένον (εἰκ. 57).

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,565 ὕψ. 0,115 πλ. 0,168.

Ἀνάγλυφος ἀνισοσκελῆς σταυρός.

Εἰκ. 57. Ἐπίθημα κιονίσκου (ἀρ. 112).

113. Τεμάχιον μαρμαρίνου κοσμήτου.

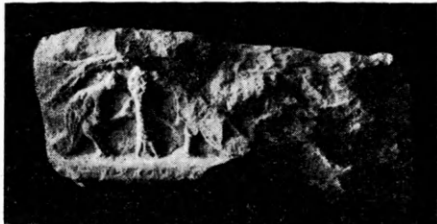
Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,55 σ. πλ. 0,171 ὕψ. 0,92.

Ἀνάγλυφος διακόσμησις φύλλων ἀμπέλου μετὰ βοτρυών, ὧν ἓνα ραμφίζει πτηνόν.

114 + 115. Δύο τεμάχια μαρμαρίνου θωρακίου.

Διαστάσεις: α') 0,45 × 0,365 πάχ. 0,112. β') 0,655 × 0,26 πάχ. 0,112.

Πέριξ πλαίσια. Εἰς τὸ κέντρον ρόμβος περι-

Εἰκ. 58. Τεμάχιον ἐπιστυλίου (ἀρ. 118).

βάλλων κύκλον μετὰ τετραφύλλου. Κατὰ τὴν γωνίαν τρίφυλλον.

Μετεφέρθη ἐκ τοῦ προαυλίου τοῦ τζαμίου τοῦ Μοναστηρακίου.

116. Γωνία μικροῦ κιονοκράνου μετὰ βαλανοειδοῦς ἀποφύσεως.

Κοσμεῖται δι' ἐλικοειδῶν βλαστῶν καὶ ἡμιφύλλων.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,194.

117. Τεμάχιον μαρμάρου. Φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐξ ἐλίκων καὶ φύλλων.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,328 σ. πλ. 0,202 σ. ὕψ. 0,11.

118. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἐπιστυλίου, φέροντος ἀνάγλυφον διακόσμησιν. Περιθραντήριον, πρὸς τὸ ὁποῖον σπεύδουν ἑκατέρωθεν δύο παγώνια (εἰκ. 58).

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,434 ὕψ. 0,19.

119. Τεμάχιον κοσμήτου φέροντος ἀνάγλυφον σπειροειδῆς κόσμημα.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,275 ὕψ. 0,162.

120. Μικρὸν τεμάχιον μαρμάρου, φέρονταινίαν, κοσμουμένην δι' ἀναγλύφου ἐλικοειδοῦς κοσμήματος μετὰ φύλλων.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,14 ὕψ. 0,12.

121. Τεμάχιον μαρμάρου, φέρον ἀνάγλυφον

στέπιν ἐξ ἐλισσομένων βλαστῶν μετὰ ἡμιφύλλων.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,565 πλ. 0,235 ὕψ. 0,236.

122. Τεμάχιον πλαισίου θύρας μετὰ βαθμιδωτῶν πλαισίων.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,413 σ. πλ. 0,193 πάχ. 0,11.

123. Τεμάχιον μαρμαρίνου γείσου θύρας.

Διαστάσεις: ὕψ. 0,47 πλ. 0,215 πάχ. 0,107.

124. Τεμάχιον μαρμάρου, φέρον ἀνάγλυφον σταυρὸν τῆς Μάλτας.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,558 σ. ὕψ. 0,15 πλ. 0,258.

125. Τεμάχιον μαρμάρου φέρον ἐγγάρακτον σταυρὸν τῆς Μάλτας.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,69 σ. πλ. 0,27 ὕψ. 0,15.

126. Τεμάχιον ἐπιμήκους μαρμάρου μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως. Κάτω ἐσχηματοποιημένον δένδρον. Ἄνω σταυρὸς τῆς Μάλτας ἐντὸς ἀναγλύφου κύκλου.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,743 πλ. 0,138 πάχ. 0,11.

127. Θωράκιον ἀποκεκρουμένον ἄνω καὶ κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευράν, συναρμολογηθὲν ἐκ δύο τεμαχίων. Τετραγώνον καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ρόμβος, συμπλεκόμενα διὰ κόμβων, περιβάλλουν κύκλον μετὰ 4 μικροτέρων κατὰ τὰς γωνίας (εἰκ. 59).

Εἰκ. 59. Τεμάχιον θωρακίου (ἀρ. 127).

Ἐντὸς τοῦ κεντρικοῦ κύκλου μέγας πολυφύλλος ρόδαξ, ἐντὸς τῶν κατὰ τὰς γωνίας μικρότεροι.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,675 σ. πλ. 0,75 πάχ. 0,096.

128. Τεμάχιον μαρμάρου (κοσμήτης:), κο-

σμούμενον διὰ ἐλίσσομένων βλαστῶν, ἐξ ὧν ἐκφύονται τριφύλλα.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,485 πλ. 0,267 ὕψ. 0,156.

129. Γωνία μαρμαρίνου θωρακίου. Πέριξ δισχιδῆς ταινία. Ἦμισυ πολυφύλλου ρόδακος (εἰκ. 60).

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,466 πλ. 0,287 πάχ. 0,108.

Εἰκ. 60. Γωνία θωρακίου (ἀρ. 29).

130. Τεμάχιον μαρμάρου, φέρον ἀνάγλυφον, μικρόν, ἰσοσκελῆ σταυρὸν ἐντὸς κύκλου.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,445 σ. πλ. 0,255, ὕψ. 0,135.

131. Μαρμάρινος διαχωριστικὸς κιονίσκος.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,76 σ. πλ. 0,453 πάχ. 0,136.

132. Τεμάχιον κιονίσκου μετὰ βαθειῶν αὐλακώσεων.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,345 διάμ. 0,132.

133. Τεμάχιον μαρμαρίνου κιονίσκου μετ' ἀναγλύφου δακτυλίου.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,588 διάμ. 0,197 × 0,13.

134. Μαρμάρινος διαχωριστικὸς ἡμικιονίσκος.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,53 πλ. 0,288 πάχ. 0,094.

135. Πολύεδρος μαρμάρινος διαχωριστικὸς ἡμικιονίσκος.

Διαστάσεις: ὕψ. 0,494 πλ. 0,297 πάχ. 0,078.

136. Μαρμάρινοι διαχωριστικοὶ κιονίσκοι μετὰ συμφυῶν κιονοκράνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων λυροειδῆ κοσμήματα.

Διαστάσεις: ὕψ. 0,535 πλ. 0,296 πάχ. 0,073.

137. Μαρμάρινον ἐπίθημα διαχωριστικοῦ κιονίσκου. Κατὰ τὰς στενὰς πλευρὰς ἀνάγλυφον φύλλον ἀκάνθης.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,394 σ. πλ. 0,139 ὕψ. 0,138.

138. Κάτω μέρος σταθμοῦ θύρας μετὰ γλυφῶν κατὰ τὴν μίαν πλευράν.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,241 σ. πλ. 0,15 ὕψ. 0,103.

139. Τεμάχιον μαρμάρου μετὰ ὑπολοίπου ἀναγλύφου φύλλου.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,34 σ. πλ. 0,175 ὕψ. 0,148.

140. Τεμάχιον κιονίσκου πολυέδρου τομῆς.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,417 σ. πλ. 0,147 ὕψ. 0,143.

141. Τεμάχιον μαρμαρίνου πεσσίσκου, φέροντος κατὰ μήκος μιᾶς τῶν πλευρῶν του βαθεῖαν γλυφὴν.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,39 σ. πλ. 0,185 ὕψ. 0,168.

142. Μικρὸν τεμάχιον μαρμαρίνου πλαισίου θύρας, φέροντος βαθεῖαν γλυφὴν.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,17 σ. πλ. 0,16 σ. ὕψ. 0,95.

143. Τεμάχιον μαρμαρίνου πλαισίου θύρας, κοσμουμένου δι' ἐλίσσομένων βλαστῶν μετὰ φύλλων.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,30 σ. πλ. 0,20 σ. ὕψ. 0,127.

144. Τεμάχιον μαρμαρίνου πλαισίου θύρας κοσμουμένου δι' ἄλυσσειδοῦς κοσμήματος.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,465 σ. πλ. 0,157 ὕψ. 0,118.

145. Τεμάχιον μαρμαρίνου πλαισίου θύρας, φέροντος λοξὴν γλυφὴν ἐπὶ μιᾶς τῶν ἐπιφανειῶν του.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,42 σ. πλ. 0,128 σ. ὕψ. 0,125.

146. Τεμάχιον μαρμαρίνου πολυέδρου κιονίσκου μετὰ κιονοκράνου κοσμουμένου διὰ πολυφύλλου ρόδακος κατὰ τὰς 3 πλευρὰς.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,303 διάμ. 0,104 × 0,107.

147. Τεμάχιον μαρμαρίνου πλαισίου θύρας, κοσμουμένου δι' ἐλίκων μετὰ ἡμιφύλλων.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,231 σ. πλ. 0,183 ὕψ. 0,113.

148. Μικρὸν πώρινον κιονόκρανον μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως. Καλαμοειδῆ φύλλα κατὰ τὰς ἀκμὰς.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,197 διάμ. 0,165 × 0,15.

149. Κιονίσκος μαρμάρινος, κάτω ἀποκεκρουμένος. Κατὰ μήκος τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν του φέρει ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἐξ ἐπαλλήλων τριφύλλων.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,385 πάχ. 0,156 πλ. 0,13.

150. Τεμάχιον μαρμάρου μετ' ἀναγλύφου ἀστραγάλου καὶ ἀνθεμίων.

Διαστάσεις: σ. μήκ. 0,275 σ. ὕψ. 0,177.

151. Τεμάχιον ἐπιθήματος μετὰ συμφυοῦς κίονος. Ἀνάγλυφα ἀνθέμια.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,17 σ. μήκ. 0,339.

152. Ἐπίθημα ἀποκεκρουμένον κατὰ τὰς 2 πλευρὰς.

Διακόσμησις ἀνάγλυφος ἀνθεμίων καὶ φύλων ἀκάνθης.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,268 πᾶχ. 0,138.

153. Τεμάχιον κοσμήτου μετ' ἀναγλύφων ἀνθεμίων.

Διαστάσεις: σ. μῆκ. 0,216 ὕψ. 0,184.

154. Τεμάχιον μαρμαρίνης τουρκικῆς ἐνεπιγράφου ἐπιτυμβίου στήλης.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,359 πλ. 0,33 πᾶχ. 0,125.

155. Δύο τεμάχια ἐνεπιγράφου ἐπιτυμβίου τουρκικῆς στήλης.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,76 πλ. 0,347 πᾶχ. 0,14.

156. Ἐπιτύμβιος ἐνεπίγραφος τουρκικὴ στήλη ἀποκεκρουμένη.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,643 σ. πλ. 0,223 πᾶχ. 0,115.

157. Ἐπιτύμβιος ἐνεπίγραφος τουρκικὴ στήλη μετ' ἐπικράνου· κάτω καὶ ὀλίγον ἀρσιτερὰ ἀποκεκρουμένη.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,83 πλ. 0,337 πᾶχ. 0,14.

158. Ἐπιτύμβιος ἐνεπίγραφος τουρκικὴ στήλη ἄνω καὶ κάτω ἀποκεκρουμένη ἐκ φαιοῦ μαρμάρου.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,885 πλ. 0,253 πᾶχ. 0,138.

159. Τεμάχιον ἐπιτυμβίου ἐνεπιγράφου τουρκικῆς πλακὸς.

Διαστάσεις: 0,18 × 0,177 πᾶχ. 0,06.

160. Τεμάχιον τουρκικῆς στήλης, φερούσης μέγαν ρόδακα.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,14 σ. μ. 0,536 πλ. 0,151.

161. Τεμάχιον πλακὸς μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως, ἰσλαμικοῦ θέματος.

Διαστάσεις: 0,344 × 0,201 πᾶχ. 0,43.

162. Τεμάχιον στήλης μετ' ἐπιπεδογλύφου διακοσμήσεως ἰσλαμικοῦ θέματος.

Διαστάσεις: 0,292 × 0,265 πᾶχ. 0,47.

163. Τεμάχιον πλακὸς μετ' ἐπιπεδογλύφου διακοσμήσεως ἰσλαμικοῦ θέματος.

Διαστάσεις: 0,303 × 0,275 ὕψ. 0,73.

164. Τεμάχιον πλακὸς μετ' ἐπιπεδογλύφου διακοσμήσεως ἰσλαμικοῦ θέματος.

Διαστάσεις 0,209 × 0,297 ὕψ. 0,075.

165 + 166. Δύο συνανήκοντα τεμάχια μαρμάρου, φέροντος ἀνάγλυφον διακόσμησιν καὶ γραπτὴν κιτρίνου, πρασίνου καὶ ἐρυθροῦ χρώματος. Ἰσλαμικὸν Barock.

Διαστάσεις: α. 0,257 × 0,26 ὕψ. 0,117 β. 0,261 × 0,166 ὕψ. 0,13.

167. Τεμάχιον μαρμάρου μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως τουρκικῆς τέχνης· φύλλα καὶ βότρυς.

Διαστάσεις: 0,425 × 0,255 ὕψ. 0,88.

168. Τεμάχιον πλακὸς μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως ἰσλαμικῆς τέχνης.

Διαστάσεις: 0,246 × 0,186 ὕψ. 0,068.

169. Τεμάχιον μαρμάρου μετ' ἀναγλύφου διακοσμήσεως ἰσλαμικῆς τέχνης.

Διαστάσεις: 0,318 × 0,165 ὕψ. 0,102.

170. Τεμάχιον κιονίσκου ἐνεπιγράφου.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,327 διάμ. 0,194 π.

ΚΟΙΜΗΤ.

ΡΙΟΝ ΝΙΚΟ

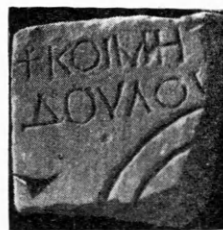
ΤΡΑΤΟΥ.

171. Τεμάχιον ἐπιτυμβίου πλακὸς μετ' ἐπιγραφῆς:

✠ ΚΟΙΜΗΤ[ήριον]
ΔΟΥΛΟΥ

καὶ ἐγχάρακτον τόξον κύκλου (εἰκ. 61).

Διαστάσεις: σ. πλ. 0,143
σ. ὕψ. 0,139 πᾶχ. 0,65.

Εἰκ. 61. Ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή (ἀρ. 171).

172. Τεμάχιον ἐπιτυμβίου πλακὸς (εἰκ. 62). Φέρει ὑπόλοιπον ἐπιγραφῆς . . . ΡΙΟΤ, . . . ἐγχάρακτον σταυρὸν μετ' τὸ μονόγραμμα τοῦ

Εἰκ. 62. Τεμάχιον ἐπιτυμβίου πλακὸς (ἀρ. 172).

Χριστοῦ, ἐκατέρωθεν δὲ Ω καὶ Α. Κάτω-

θεν ὑπόλοιπα γραμμάτων ἐπιγραφῆς.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,185 σ. πλ. 0,169 πᾶχ. 0,03.

173. Τμήμα ἐπιτυμβίου (;) ἐνεπιγράφου πλακόσ.

Διαστάσεις: σ. ὕψ. 0,108 σ. πλ. 0,95 σ. πᾶχ. 0,25.

Ὑπόλοιπον ἐπιγραφῆς σφίζεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ἀποκεκρουμένης πλευρᾶς (εἰκ. 63).

ΛΗ[Ι
ΝΗ[Τ
ΛΗ[Ι
ΤΙΓ

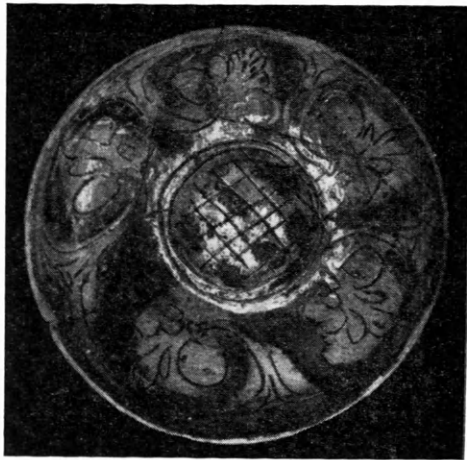
Ph.vwm-0113

Εἰκ. 63. Τεμάχιον ἐνεπιγράφου πλακόσ (ἀρ. 173).

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ ΚΑΙ ΟΣΤΡΑΚΑ ΕΚ ΤΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

1. Φιάλη ὀμφαλωτή συγκολληθεῖσα ἐκ τριῶν τεμαχίων (εἰκ. 64).

Διάμετρος 0,114 διάμ.
βάσ. 0,052 ὕψος 0,045.

Εἰκ. 64. Φιάλη ὀμφαλωτή (ἀρ. 1).

Πηλὸς ὑπέρινθος.

Ἐξωτερικῶς: γάνωσις ἐλαιοπρασίνου χρώματος· δακτύλιοι περὶ τὰ χεῖλη.

Ἐσωτερικῶς: διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτῆς.

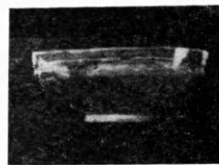
Γάνωσις κιτρινόχρους· δακτύλιοι ἐγχάρακτοι περὶ τὰ χεῖλη.

Εἰς τὸ κοῖλον ἐλίσσόμενοι βλαστοὶ ἀπολήγοντες εἰς πεντάφυλλα ἀνθήματα.

Εἰς τὸν πυθμένα ἴχνη τοῦ τριποδίσκου.

Ἡ ἐγχάρακτος διακόσμησις τονίζεται ὑπὸ γραπτῆς, πρασίνου καὶ καστανοῦ χρώματος ἐναλλάξ.

Ὁ ὀμφαλωτὸς πυθμὴν κοσμεῖται διὰ δικτυωτοῦ κοσμήματος.

Εἰκ. 65. Σκυφίον (ἀρ. 2).

2. «Σκυφίον» ἑλλιπές, συγκολληθὲν ἐξ ὀκτὼ τεμαχίων (εἰκ. 65).

Διάμ. 0,163 διάμ. βάσ. 0,064 ὕψος 0,062.

Πηλὸς ἐρυθρόχρους.

Ἐξωτερικῶς: ἀνευ γανώσεως πλὴν ζώνης κιτρίνης περὶ τὰ χεῖλη. Κατὰ τὴν βάσιν τῶν χειλέων ἑγγλυφον προιονωτὸν κόσμημα.

Ἐσωτερικῶς: ἐπιμελὴς γάνωσις κιτρίνου χρώματος.

Διακόσμησις ἐγχάρακτος.

Δακτύλιοι εἰς τὰ χεῖλη.

Τὸ κοῖλον τοῦ ἀγγείου καταλαμβάνει πτηνὸν κατὰ δεξιὸν κρόταφον ἐν περιγράμματι ἀπλοῦς κύκλος δηλοῖ τὸν ὀφθαλμόν. Αἱ λεπτο-

μέρειαι τοῦ σώματος ἀποδίδονται διὰ γραμμῶν. Οὐδὲ ψαλιδωτή.

Τὸ πτηνὸν παρίσταται μὲ ἀνωρθωμένην τὴν κεφαλὴν κρατοῦν διὰ τοῦ ράμφους φύλλον, τὸ ὁποῖον ἐπίσης ἀποδίδεται ἐν περιγράμματι.

3. «Σκυφίον» ἑλλιπές, συγκολληθὲν ἐξ ἑνδεκα τεμαχίων (εἰκ. 66).

Διάμ. 0,180 διάμ. βάσ. 0,067 ὕψος 0,087.

Εἰκ. 66. Σκυφίον (ἀρ. 3).

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως ἐκτὸς κιτρίνης ζώνης περὶ τὰ χεῖλη.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις.

Διακόσμησις ἐγχάρακτος.

Πολλαπλοὶ δακτύλιοι περὶ τὰ χεῖλη, ἕτεροι εἰς τὸν πυθμένα περιβάλλουν δικτυωτὸν κόσμημα. Ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν κύκλον τοῦ πυθμένος ἐκφύονται κατὰ συμμετρικὰ διαστήματα τρία καλυκοειδῆ κοσμήματα, τὰ ὅποια φθάνουν μέχρι τοῦ κατωτάτου δακτύλιου τῶν χειλέων. Τὰ μεταξὺ κενὰ πληροῦν ἕτερα καλυκοειδῆ μὴ φθάνοντα μέχρι τῆς βάσεως.

4. «Σκυφίον» σχεδὸν ἀκέραιον — ἑλλείπει

Εἰκ. 67. Σκυφίον (ἀρ. 4).

μικρὸν τεμάχιον περὶ τὸ χεῖλος — συγκολληθὲν ἐκ 2 τεμαχίων (εἰκ. 67).

Διάμετρος 0,138 διάμ. βάσ. 0,051 ὕψος 0,072.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως ἄνω περὶ τὰ χεῖλη ζώνη λευκοῦ ἐπιχρίσματος.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις κιτρίνου χρώματος μετὰ πρασίνων κηλίδων.

Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή.

Περὶ τὰ χεῖλη καὶ τὸ μέσον τοῦ κοίλου πολλαπλοὶ δακτύλιοι.

Εἰς τὸν πυθμένα συγκεντρικοὶ κύκλοι.

5. Κύαθος ἑλλιπής, συγκολληθεὶς ἐκ 5 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,120 διάμ. βάσ. 0,054 ὕψος 0,062.

Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: γάνωσις ἰριδίζουσα καστανοῦ χρώματος.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις.

Διακόσμησις γραπτή.

Δακτύλιοι κατὰ τὰ χεῖλη καὶ περὶ τὸν πυθμένα. Τὸν μεταξὺ χώρον πληροῖ φυλλοειδὲς κόσμημα κυανῶν καὶ καστανῶν γραμμῶν.

Εἰς τὸν πυθμένα ἴχνη τοῦ τριποδίσκου.

6. «Σκυφίον» σχεδὸν ἀκέραιον, συγκολληθὲν ἐκ 4 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,173 διάμ. βάσ. 0,078 ὕψος 0,08.

Πηλὸς ὠχρέουθρος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κοραμβίζουσα γάνωσις.

Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή.

Δακτύλιοι ἐγχάρακτοι εἰς τὸ χεῖλος καὶ τὸν πυθμένα.

Κατὰ τὸ κοῖλον γωνιῶδες γραπτὸν κόσμημα ἐπαναλαμβανόμενον, μὲ τὸ ἀνοιγμα τῶν γωνιῶν κατὰ φορὰν ἐκ δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερά, χρώματος πρασίνου καὶ καστανοῦ.

Ἰχνη τριποδίσκου.

7. «Σκυφίον» ἑλλιπές, συγκολληθὲν ἐκ 5 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,182 διάμ. βάσ. 0,078 ὕψος 0,085.

Πηλὸς ἀνοικτὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: Γάνωσις ἐλαιοπρασίνου χρώματος καλύπτει τὸ ἀγγεῖον πλὴν τῆς βάσεως. Περὶ τὸ χεῖλος ἀνάγλυπτοι δακτύλιοι.

Ἐσωτερικῶς: γαλακτώδης γάνωσις.

Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή. Δακτύλιοι ἐγχάρακτοι περὶ τὸ χεῖλος. Κατὰ τὸ κοῖλον τοῦ ἀγγείου κόσμημα ἐξ ἐναλλασσομένων στρογγύλων καὶ ἀμυγδαλοειδῶν κοσμημάτων. Μίμησις πολυτίμων λίθων (:).

8. «Σκυφίον» σχεδὸν ἀκέραιον — ἑλλείπει μικρὸν τεμάχιον κατὰ τὸ χεῖλος — συγκολληθὲν ἐκ 4 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,175 διάμ. βάσ. 0,074 ὕψος 0,082.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Διακόσμησις γραπτή.

Ἐσωτερικῶς: λευκὸν ἐπίχρσμα, ἐλαφρῶς πρασινίζον. Κατὰ τὸ κοῖλον: κόσμημα γραπτὸν ἐκ γωνιωδῶν ἐπαναλαμβανομένων σχημάτων πρασίνου καὶ ἐρυθροῦ χρώματος ἐναλλασσομένων. Ἐργασίᾳ ἀμελῆς.

9. Μικρὰ ὀμφαλωτὴ φιάλη ἑλλιπής, συγκολληθεῖσα ἐκ 2 τεμαχίων (εἰκ. 68).

Διάμετρος 0,12 διάμ. βάσ. 0,055 ὕψος 0,04.

Πηλὸς ἐρυθρόχρους.

Εἰκ. 68. Φιάλη ὀμφαλωτή (ἀρ. 9).

Ἐξωτερικῶς: γάνωσις ἐλαιοπρασίνου χρώματος.

Ἐσωτερικῶς: διακόσμησις ἐγγράρατος καὶ γραπτῆ. Γάνωσις κιτρινόχρους. Περὶ τὰ χεῖλη ζώνη ἐγγράρατος ἀλυσσοειδοῦς κοσμήματος.

Εἰς τὸν πυθμένα ἐντὸς ἐγγράρατων δακτυλίων πτηνόν, κατὰ δεξιὸν κρόταφον, παρίσταται βαδίζον· αἱ λεπτομέρειαι τοῦ σώματος παρίστανται κατὰ γραμμικὸν τρόπον. Οὐρὰ ριπιδόσχημος.

Ὅς παραπληρωματικά, φύλλον καὶ φυτόν.

Τὴν ἐγγράρατον διακόσμησιν τονίζει καὶ γραπτὴ διὰ πρασίνου καὶ καστανοῦ χρώματος.

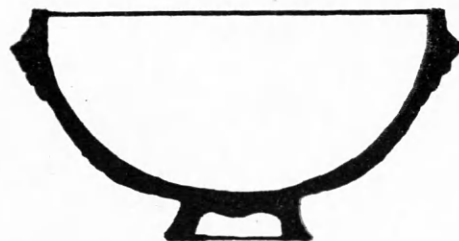
10. Λοπάς ἑλλιπὴς συγκολληθεῖσα ἐκ 13 τεμαχίων (εἰκ. 69 καὶ 70).

Διάμετρος ἄνω 0,206 βάθος ἀπὸ χεῖλους ἔσωτ. 0,09 διάμ. βάσ. 0,091.

Διακόσμησις ἐγγράρατος καὶ γραπτῆ. Πηλὸς ἐρυθρόχρους. Φέρει διακόσμησιν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἐπιφανειῶν.

Ἐξωτερικῶς καὶ ἔσωτερικῶς: ἐλαιόχρους γάνωσις. Ἀνάγλυφοι δακτύλιοι περὶ τὰ χεῖλη. Ζώνη ἐλικοειδῶν κλάδων μετὰ φύλλων φερόντων κατὰ τὸ ἄκρον μέγα σφαιρικὸν ἄνθος. Δικτυωτὰ τρίγωνα ἄνω καὶ κάτω εἰς τὰ μεταξὺ τῶν ἀνθέων κενά.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις. Πολλαπλοὶ γραπτοὶ δακτύλιοι περὶ τὸ χεῖλος. Ζώνη ἐλισσομένων βλαστῶν δις ἀνακαμπτομένων, ληγόντων εἰς ἀνθέμια (entrelacs). Ἐκ τῶν μεταξὺ κενῶν ἐκφύονται ἕτερα ἀνθέμια. Κάτωθεν δακτύλιοι. Εἰς τὸ κοῖλον παράστασις ἀλέκτορος κατ' ἀριστερὸν κρόταφον, λαιμὸς κιτρινωπός, πτερὰ καὶ οὐρὰ πρασινωπά· ἑλλεῖπει μικρὸν μέρος τῆς οὐρᾶς

Εἰκ. 69. Λοπάς (ἀρ. 10). (Τομή).

καὶ οἱ πόδες. Ἐκατέρωθεν τοῦ ἀλέκτορος διεσώθησαν τμήματα ἀνθεμίων.

Ἡ ἐγγράρατος διακόσμησις τονίζεται καὶ διὰ γραπτῆς καστανοῦ καὶ πρασίνου χρώματος. Ἀξιοπαρατήρητος εἶναι ἡ ζωντάνια μεθ' ἧς εἰκονίζεται ὁ ἀλέκτωρ ἐτοιμαζόμενος νὰ ὀρμήσῃ κατ' ἀντιπάλου¹. Ἡ ἀρίστη ἐκτέλεσις, τὸ ἐπιτυχὲς σχέδιον τοῦ πτηνοῦ καὶ τὸ περίτεχνον τῶν κληματίδων ἀνάγουσι τὸ ἀγγεῖον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν.

¹ Ὁραῖον ἐπίσης παράδειγμα ὀρμώντος ἀλέκτορος ἐκ τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς παρέχει ψηφιδωτὸν τῆς βασιλικῆς Α (Δουμετίου) τῆς Νικοπόλεως. Ὁσαύτως πετεινὸς μὲ ὥραιαν ὀρμητικὴν κίνησιν πρὸς ἐνδιάμεσον ἀνθοδοχεῖον εἰκονίζεται καὶ ἐπὶ χ/φου τῆς Μ. Θεολόγου τῆς Πάτμου (κωδ. 33 σ. 1)· εἰκὼν παρὰ Κ. WEITZMANN, Byzant. Buchmalerei, πίν. LXXXIX, 558.

Είχ. 70. 'Εξωτερική και έσωτερική όψις της λοπάδος άρ. 10.

(Διδακτικά Συλλογαι 'Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου 'Αθηνών)

11. Βαθὺ πινάκιον, ἑλλιπές, συγκολληθὲν ἐκ 13 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,238 διάμ. βάσ. 0,106 ὕψος 0,055.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: μέρος τῶν τοιχωμάτων τοῦ ἀγγείου καλύπτεται δι' ἀμελοῦς ἐλαιοπρασίνου γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Γραπτὴ διακόσμησις διὰ πρασίνου καὶ ἰώδους χρώματος. Εἰς τὸν πυθμένα γραπτοὶ κύκλοι περιβάλλουν ἑξάφυλλον ῥόδακα. Εἰς τὰ μεταξὺ τῶν φύλλων κενὰ τριγωνικὰ παραπληρώματα.

12. Μικρὸν τεμάχιον πυθμένος ἀγγείου (εἰκ. 71).

Μέγ. σ. μῆκ. 0,049.

Πηλὸς ἀνοιχτὸς ἐρυθρός.

Εἰκ. 71. Ὅστρακον μετὰ πόδας πτηνοῦ (ἀρ. 12).

Ἐξωτερικῶς: λευκὸν ἐπίχρισμα κατεστραμμένον.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτῆ. Μέρος παραστάσεως πτηνοῦ· πόδες καὶ τμήμα τοῦ κορμοῦ. Γραπτὴ διακόσμησις πρασίνου χρώματος ἄνευ σχεδίου.

13. «Σκυφίον» ἑλλιπές, συγκολληθὲν ἐξ 7 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,182 διάμ. βάσ. 0,077 ὕψος 0,095.

Πηλὸς ἀνοιχτὸς ἐρυθρός.

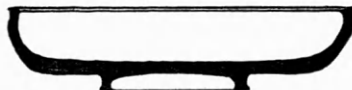
Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως, ἐκτὸς ταινίας πρασίνου χρώματος περὶ τὸ χεῖλος μετ' ἀναγλύφων δακτυλίων.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτῆ. Δακτύλιοι περὶ τὸ χεῖλος.

Κατὰ τὸ κοῖλον ἑλλειψοειδὲς κόσμημα τετραγώνι ἐπαναλαμβανόμενον, πληρούμενον ἐναλλάξ ὑπὸ καστανοῦ ἀραιοῦ καὶ πρασίνου χρώματος. Μίμησις πολυτίμων λίθων(;).

14. Πινάκιον ἑλλιπές κατὰ τὰ χεῖλη, συγκολληθὲν ἐκ 10 τεμαχίων (εἰκ. 72).

Διάμετρος 0,234 διάμ. βάσ. 0,099 ὕψος 0,055.

Εἰκ. 72. Τομὴ πινακίου (ἀρ. 14).

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως πλὴν ἐλαιοπρασίνης ταινίας κατὰ τὸ χεῖλος μετ' ἀναγλύφων δακτυλίων.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις.

Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτῆ. Κατὰ τὸ κοῖλον τοῦ ἀγγείου ἐντὸς δακτυλίων ἑλλειψοειδὲς ἐπαναλαμβανόμενον κόσμημα. Εἰς τὸν πυθμένα ἐκ τινος σημείου τῆς περιφερείας ἐκκινοῦν δύο σπειροειδῶς ἀνελίσσόμενοι βλαστοί, εἰς τὸ μέσον τῶν ὁποίων κόσμημα μιμούμενον κορμοῦ κλάδων. Εἰς τὰ κενά, παραπληρωματικά. Τὴν ἐγγάρακτον διακόσμησιν τονίζει καὶ γραπτὴ ἰώδους καὶ πρασίνου χρώματος.

15. «Σκυφίον» ἑλλιπές, συγκολληθὲν ἐξ 6 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,112 διάμ. βάσ. 0,044 ὕψος 0,057.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως ἐκτὸς κιτρίνης ταινίας περὶ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος.

Δακτύλιοι περὶ τὸ χεῖλος καὶ τὸν πυθμένα. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ πυθμένος τρεῖς συγκεντρωτοὶ κύκλοι.

16. «Σκυφίον» ἑλλιπές, συγκολληθὲν ἐξ 6 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,172 διάμ. βάσ. 0,074 ὕψος 0,084.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως ἐκτὸς πρασίνης ταινίας περὶ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: γαλακτώδης ἐπίχρισμα. Διακόσμησις γραπτῆ. Τὸ κοῖλον τοῦ ἀγγείου περιθέει γωνιωδὲς κόσμημα μετὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν γωνιῶν πρὸς τὰ ἔξω, χρώματος ἐρυθροῦ καὶ πρασίνου ἐναλλάξ.

17. «Σκυφίον» ἑλλιπές κατὰ τὸ χεῖλος, συγκολληθὲν ἐκ 5 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,172 διάμ. βάσ. 0,074 ὕψος 0,077.

Πηλὸς ἐρυθροπρός.

ἄνευ διακοσμήσεως.

Ἐξωτερικῶς: ἀπλῇ γαλακτώδης γάνωσις ἐλαφρῶς ροδόχρους καλύπτει ὁλόκληρον τὸ ἄγγειον ἐκτὸς τῆς βάσεως.

Ἐσωτερικῶς: ἡ αὐτὴ γάνωσις.

18. «Σκυφίον» ἑλλιπὲς κατὰ τὸ χεῖλος, συγκολληθὲν ἐκ 5 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,166 διάμ. βάσ. 0,075 ὕψος 0,084.

Πηλὸς ἐρυθρός.

ἄνευ διακοσμήσεως.

Ἐξωτερικῶς: γάνωσις ἐλαφρῶς κραμβίζουσα καλύπτει ὁλόκληρον τὸ ἄγγειον ἐκτὸς τῆς βάσεως.

Ἐσωτερικῶς: ἡ αὐτὴ γάνωσις.

19. «Σκυφίον» ἑλλιπὲς, συγκολληθὲν ἐκ 5 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,167 διάμ. βάσ. 0,073 ὕψος 0,073.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Εἰκ. 73. Τεμάχιον λοπάδος (ἀρ. 21).

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως πλὴν ἐλαίουπρασίνου χρώματος ταινίας περὶ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή.

Περὶ τὸ χεῖλος ἐγχάρακτοι δακτύλιοι. Κατὰ τὸ κοῖλον τοῦ ἄγγειου κόσμημα ἀποτελούμενον ἐξ ἀμυγδαλοειδῶν καὶ σπειροειδῶν ἐναλλασσομένων σχημάτων καστανοῦ καὶ πρασίνου χρώματος γανώσεως.

20. Τὸ ἥμισυ περίπου πινακίου, συγκεκολλημένον ἐκ 2 τεμαχίων.

Διάμετρος βάσ. 0,092 ὕψος 0,055.

Πηλὸς ἐρυθρόχρους.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως πλὴν ὑποπρασίνου χρώματος ταινίας περὶ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή, περὶ τὸ χεῖλος ἐγχάρακτοι δακτύλιοι. Εἰς τὸν πυθμὲνα ἐγχάρακτοι

δακτύλιοι περιβάλλουν γραπτὸν πολύφυλλον ρόδακα κυανοῦ καὶ καστανοῦ χρώματος.

21. Μέγα τεμάχιον λοπάδος, συγκολληθὲν ἐκ 2 τεμαχίων (εἰκ. 73).

Μέγ. σ. μήκ. 0,21.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις πρασίνη.

Διακόσμησις ἐγχάρακτος.

Μεταξὺ δακτυλίων ζωφόρος κύκλων δι' ἐλευθέρας χειρὸς.

Κατὰ τὸ κοῖλον ἐρπετόν (ἀσκάλαβος;).

22. Μέγα τεμάχιον πιθίσκου, συγκολληθὲν ἐκ 12 τεμαχίων.

Μέγ. σ. ὕψ. 0,015 διάμ. δακτυλίου 0,106.

Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Φύλλα καὶ ὀστρίγγες ἐναλλάξ.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις.

23. Τεμάχιον πυθμῆνος λοπάδος, συγκολληθὲν ἐκ 2 τεμαχίων (εἰκ. 74).

Διάμ. βάσ. 0,77 μέγ. σ. μήκ. 0,125.

Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις γραπτή. Ἐντὸς δακτυλίων διασώζεται μέγα μέρος πτηνοῦ, μετ' ἀνωρθωμένων πτερίγων, ὀρμώντος πρὸς τὰ δεξιὰ· ἑλλεῖπει ἡ κεφαλὴ, μέρος τῶν ὀνύχων, τῆς οὐρᾶς καὶ τῶν πτερύγων.

24. Βάσις ἄγγειου (εἰκ. 75).

Διάμ. βάσ. 0,046 μέγ. σ. μήκ. 0,085.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: γάνωσις βαθέος καστανοῦ χρώματος.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις κιτρίνη. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Παράστασις πτηνοῦ, κρατοῦν-

τος διὰ τοῦ ράμφους φύλλον· ἑλλείπει μέρος τῆς κεφαλῆς, τῶν ποδῶν καὶ τῆς οὐρᾶς.

Εἰκ. 74. Ὅστρακον μετὰ πτηνόν (ἀρ. 23).

Εἰκ. 75. Βάσις ἀγγείου, ἐφ' ἧς πτηνὸν μετὰ φύλλον (ἀρ. 24).

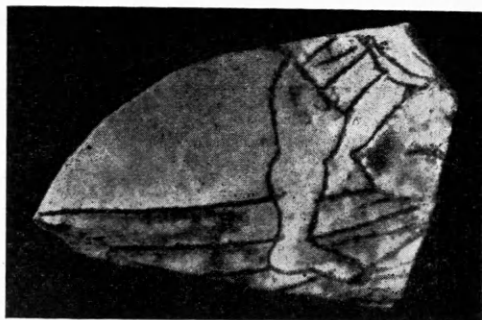

Εἰκ. 76. Βάσις φιάλης. Ἀνθρώπιναι μορφαί (ἀρ. 25).

25. Μέρος βάσεως ὀμφαλωτῆς φιάλης (εἰκ. 76).

Διάμ. βάσ. π. 0,062.

Πηλὸς ἀνοιχτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.
Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Εἰκ. 77. Ὅστρακον μετὰ ἀνθρωπίνην μορφήν (ἀρ. 26).

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις κιτρίνη. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή. Παράστασις ἀνθρωπίνων μορφῶν, σωζομένων ἀπὸ τῆς ὀσφύος μέχρι περίπου τῶν κνημῶν· ἀριστερὰ ἀνὴρ φέρον κνημίδα, δεξιὰ γυνὴ ἐνδεδυμένη. Διασώζεται ἡ ἄκρα χεὶρ τοῦ ἀνδρός. Τούτου τὰ ἐνδύματα ἀποδίδονται δι' ἐλαιοπρασίνου χρώματος γανώσεως, τῆς δὲ γυναικὸς διὰ βαθέος κιτρίνου χρώματος.

26. Τεμάχιον βάσεως ἀγγείου μετὰ μέρος τῶν τοιχωμάτων (εἰκ. 77).

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή.

Διασώζεται μέρος ἐκ παραστάσεως κυπτούσης μορφῆς (ὁ εἶς ποὺς καὶ μέρος τοῦ κορμοῦ). Φέρει περίζωμα.

27. Μέρος βάσεως ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,08.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις κιτρίνη. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή. Σώζεται μέρος παραστάσεως πτηνοῦ· ἑλλείπουν ἡ κεφαλὴ μετὰ τοῦ ἡμίσεος τοῦ κορμοῦ καὶ τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς.

Κηλίδες πρασίνης γανώσεως.

28. Μέρος βάσεως ὀμφαλωτῆς φιάλης (εἰκ. 78).

Μέγ. σ. μήκ. 0,07.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Μέρος κύκλου ἐξ ἐγχαράκτων στιγμῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου λέων πρὸς τὰ δεξιὰ, ἔχων ἀνακεκαμμένην τὴν εἰς ἀνθέμιον λήγουν οὐρὰν καὶ ἐκβεβλημένην τὴν γλῶσσαν. Γραμμικὴ καὶ στικτὴ ἀπόδοσις τοῦ τοιχώματος.

29. Τεμάχιον ἀγγείου (εἰκ. 79).

Μέγ. σ. μήκ. 0,115.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις. Διακόσμη-

Εἰκ. 78. Βάσις φιάλης. Λέων (ἀρ. 28).

σις ἐγχάρακτος. Διασώζεται κλάδος μετὰ κώνου πίτυος καὶ μέρος καμπυλογραμμίου κοσμήματος.

30. Μέγα τμήμα λοπάδος, συγκολληθὲν ἐκ 3 τεμαχίων.

Διάμ. βάσ. 0,089 ὕψος 0,07.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως πλὴν πρασίνης ταινίας περὶ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις γραπτὴ καὶ ἐγχάρακτος. Εἰς τὸν πυθμένα ἐγχάρακτον δικτυωτὸν κόσμημα πληροῦμενον διὰ στιγμῶν καστανόχρου καὶ πρασίνης γανώσεως. Ἔργασία ἀμελής.

31. Μέγα τεμάχιον πινακίου, συγκολληθὲν ἐξ ὀκτὼ τεμαχίων.

Διάμετρος 0,215 διάμ. βάσ. 0,091 ὕψος 0,047.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: βάσις ἄνευ γανώσεως, τὸ λοιπὸν μέρος καλύπτεται δι' ἐλαιοπρασίνης γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Γραπτὴ διακόσμησις κυανοῦ καὶ ἀραιοῦ καστανοῦ χρώματος.

Περὶ τὸ χεῖλος κυματοειδὴς γραμμὴ καὶ στιγμαὶ ἐντὸς δακτυλίων. Εἰς τὸν πυθμένα δικτυωτὸν κόσμημα μετὰ στιγμῶν. Εἰς τὸν μεταξὺ χώρον πολλαπλὰ ἡμικύκλια.

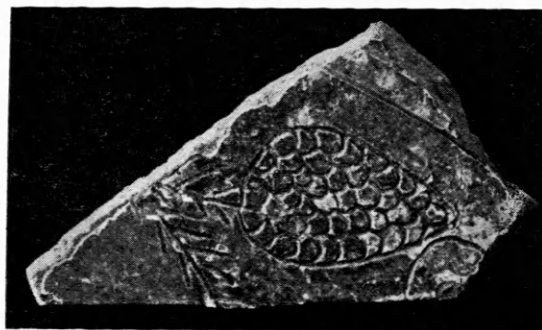
Ἰχνη τριποδίσκου.

32. Μέγα τεμάχιον πινακίου, συγκολληθὲν ἐκ 5 τεμαχίων.

Μέγ. σ. μήκ. 0,016 ὕψος 0,052.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως ἐκτὸς πρασίνης ταινίας κατὰ τὸ χεῖλος.

Εἰκ. 79. Ὀστρακὸν με κώνον πίτυος (ἀρ. 29).

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτὴ.

Εἰς τὰ χεῖλη ἐντὸς ἐγχαράκτων δακτυλίων σπειροειδὲς κόσμημα.

Εἰς τὸ σωζόμενον μέρος τοῦ πυθμένος ἄμμα ἢ ἐγχάρακτος διακόσμησις τονίζεται διὰ γραπτῆς, ἀραιοῦ καστανοῦ καὶ πρασίνου χρώματος.

33. Τεμάχιον ἀγγείου μετὰ βάσεως, συγκολληθὲν ἐκ 5 τεμαχίων (εἰκ. 80).

Διάμ. βάσ. 0,064 μέγ. σ. μήκ. 0,125.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: λευκὸν ἐπίχρσιμα.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Τρεῖς ἐφαπτόμενοι κύκλοι ἐγγεγραμμένοι ἐντὸς μεγαλύτερου, περιδεόντος τὰ χεῖλη. Ἐντὸς τῶν κύκλων μικρότεροι με δικτυωτὴν διακόσμησιν. Τὰ μεταξὺ τῶν κύκλων κενὰ πληροῦνται διὰ λοξῶν γραμμῶν καὶ διστίλγων.

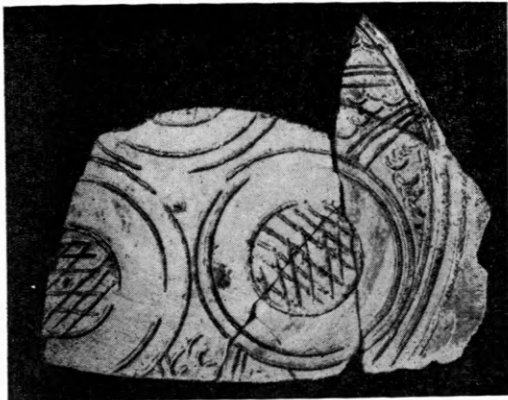
34. Μέγα μέρος «σκυφίου» μετὰ τῆς βάσεως.

Διάμ. βάσ. 0,065 ὕψος 0,07.

Πηλὸς βαθύς ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως πλὴν ταινίας ἀραιοῦ καστανοῦ χρώματος κατὰ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: ἐπιμελὴς γάνωσις καστανοῦ χρώματος. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Περὶ τὸ χεῖλος πολλαπλοὶ δακτύλιοι. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ πυθμένος ὁμόκεντροι κύκλοι. Ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κύκλου ἐκκινεῖ ἀκτινοειδῶς σπειροειδὲς κόσμημα.

Εἰκ. 80. Τεμάχιον ἀγγείου (ἀρ. 33).

35. Τεμάχιον «σκυφίου» (εἰκ. 81).

Μέγ. σ. μήκ. 0,085.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἰριδίζον ἐπίχρυσμα.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Περὶ τὸ χεῖλος ἐντὸς δακτυλίων ζώνη ἐφαπτομένων ρόμβων.

Κάτω ἐντὸς δακτυλίων ζώνη ἐκ παραλλήλων γραμμῶν.

36. Τεμάχιον λοπάδος μεθ' ὁλοκλήρου τῆς βάσεως, συγκολληθὲν ἐκ 2 τεμαχίων.

Διάμ. βάσ. 0,053 ὕψος 0,063.

Πηλὸς ἀνοικτὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως πλὴν κιτρίνης ταινίας περὶ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις κιτρίνη. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῶν χειλέων καὶ κατὰ τὴν βάσιν τῶν δακτύλιοι. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ πυθμένος ὁμόκεντροι κύκλοι.

37. Τεμάχιον ἀγγείου, συγκολληθὲν ἐκ 2 τεμαχίων (εἰκ. 82).

Μέγ. σ. μήκ. 0,09.

Πηλὸς ἐρυθρός.

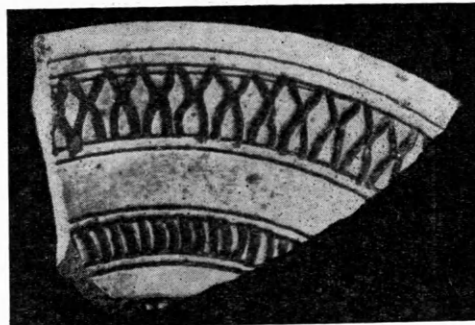
Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Εἰς τὸν πυθμένα ζώνη πληρουμένη ὑπὸ λοξῶν γραμμῶν. Ἐντὸς κύκλου συμπλεκόμεναι θλασταὶ γραμμαί.

Τὰ κενὰ πληροῦνται ὑπὸ κυματοειδῶν γραμμῶν.

38. Τεμάχιον πινακίου, συγκολληθὲν ἐκ 2 μικροτέρων τεμαχίων (εἰκ. 83).

Πηλὸς ἐρυθρός.

Εἰκ. 81. Τεμάχιον σκυφίου (ἀρ. 35).

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις, περὶ τὰ χεῖ-

Εἰκ. 82. Τμήμα ἀγγείου (ἀρ. 37).

λη ταινία κραμβιζούσης γανώσεως. Διακόσμησις ἐγγάρακτος.

Ἐντὸς δακτυλίων κλάδοι μετ' ἀκανθῶν καὶ ἔτερον ἐσηματοποιημένον φυτικὸν κόσμημα ἀκτινοειδῶς τοποθετημένα.

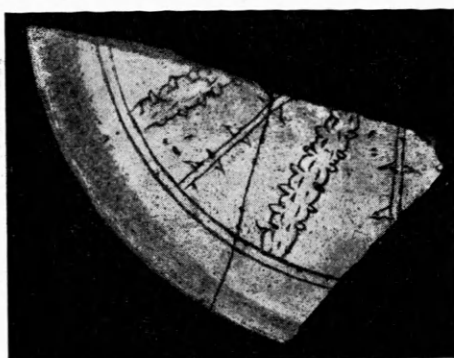
39. Μέγα τεμάχιον λοπάδος μετὰ τμήματος βάσεως, συγκολληθὲν ἐκ 2 μικροτέρων τεμαχίων.

Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: γαλακτώδης γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή. Πολλαπλοὶ δακτύλιοι κατὰ τὸ χεῖλος. Εἰς τὸ κοῖλον ἐναλλάσσονται καλυκοειδὲς κόσμημα καὶ ὁμόκεντροι κύκλοι περιβάλλοντες πυροστροβίλους.

Εἰς τὸν πυθμένα ὁμόκεντροι κύκλοι. Τὴν ἐγγάρακτον διακόσμησιν τονίζει καὶ γραπτὴ ἐλαιοπρασίνου χρώματος.

Εἰκ. 83. Τεμάχιον πινακίου (ἀρ. 38).

40. Μέγα τεμάχιον λοπάδος, συγκολληθὲν ἐκ 3 τεμαχίων.

Πηλὸς ἀνοικτὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: γαλακτώδης γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή· περὶ τὸ χεῖλος πολλαπλοὶ κύκλοι. Εἰς τὸ κοῖλον καλυκοειδὲς ἀντεστραμμένον κόσμημα ἐντὸς ὁμοκέντρων κύκλων (:). Εἰς τὰ κενὰ καλυκοειδὲς κόσμημα.

41. Μέγα τεμάχιον λοπάδος, συγκολληθὲν ἐκ 2 τεμαχίων.

Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή. Περὶ τὸ χεῖλος δακτύλιοι. Εἰς τὸ τμήμα τοῦ κοίλου, τὸ ὁποῖον σώζεται, καλυκοειδὲς κόσμημα καὶ ὁμόκεντροι κύκλοι.

Γραπτὴ διακόσμησις πρασίνου χρώματος ἄνευ καθωρισμένου σχεδίου.

42. Μικρὸν σκυφίον ἑλλιπές.

Διάμ. βάσ. 0,059, μέγ. σ. ὕψος 0,04.

Πηλὸς βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἀνάγλυφος. Εἰς τὸν πυθμένα ἐξάφυλλος ρόδαξ ἐντὸς δακτυλίων καὶ περὶ αὐτοὺς ὀδοντωτὸν κόσμημα.

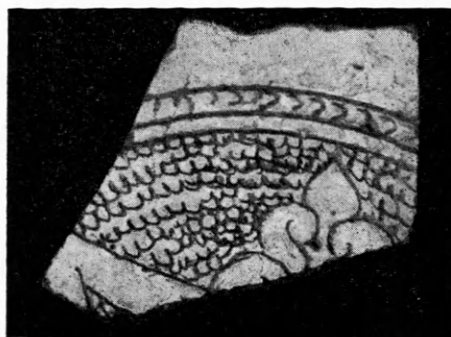
43. Μικρὸν «σκυφίον» λίαν ἑλλιπές.

Διάμ. βάσ. 0,063, μέγ. σ. ὕψ. 0,043.

Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: ὑποπρασίνη γάνωσις. Δια-

Εἰκ. 84. Τεμάχιον βάσεως ἀγγείου (ἀρ. 44).

κόσμησις ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ ὑπ' ἀρ. 42 σκυφίου.

44. Μικρὸν τεμάχιον βάσεως ἀγγείου (εἰκ. 84).

Μέγ. σ. μήκ. 0,038.

Πηλὸς βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Ἄνω, ζωφόρος ἐκ μηνίσκων. Κάτω, ἐκ τοῦ κοσμήματος τοῦ πυθμένος διασώζεται τὸ ἄνω μέρος ἀνθεμίου. Τὸ βάθος πληροῦται διὰ πολλαπλῶν κυματοειδῶν γραμμῶν.

45. Τεμάχιον χεῖλους ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,07.

Πηλὸς τεφρόχρους.

Ἐξωτερικῶς: κραμβίζουσα ἐφθαρμένη γάνωσις.

Ἐσωτερικῶς: ἀνοικτοῦ κιτρίνου χρώματος γάνωσις. Εἰς τὰ χεῖλη δακτύλιοι περιβάλλουσι ζώνην πληρουμένην δι' ἑλλειψοειδῶν σχημάτων συνενομένων ἀνὰ δύο ἐν εἴδει θλαστῆς γραμμῆς.

46. Τεμάχιον ἀγγείου (πινακίου).

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως ἐκτὸς πρασίνης ταινίας περὶ τὸ χεῖλος, φερούσης δακτύλιους.

Ἐσωτερικῶς: εἰς τὸ ἄνω πλατὺ μέρος τῶν χεϊλέων πρασίνη γάνωσις. Τὸ λοιπὸν ἀγγεῖον ἐκάλυπτε κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτῇ. Εἰς τὸ χεῖλος δακτύλιοι. Ἐκ τῆς διακοσμήσεως τοῦ κοίλου διατηρεῖται ἀνθέμιον μεταξὺ φύλλων ρόδακος(·).

47. Τεμάχιον πινακίου (εἰκ. 85).

Πηλὸς τεφρόχρους.

Ἐξωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις.

Ἐσωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις εἰς τὰ χεί-

Εἰκ. 85. Τεμάχιον πινακίου (ἀρ. 47).

λη καὶ ὑπόλευκος εἰς τὸ κοῖλον. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτῇ.

Τὸ χεῖλος κατὰ τὴν ἄνω πλατεῖάν του ἐπιφέρει διακόσμησιν. Δακτύλιοι ἄνω. Κάτω διετηρήθησαν αἱ ἄνω ἀπολήξεις φύλλων ρόδακος(·) συνδεομένων διὰ πολλῶν ἡμικυκλίων.

Τὴν ἐγγάρακτον διακόσμησιν τονίζει καὶ γραπτῇ.

48. Πυθμὴν ἀγγείου (εἰκ. 86).

Διάμ. βάσ. 0,062.

Πηλὸς ἐρυθρός.

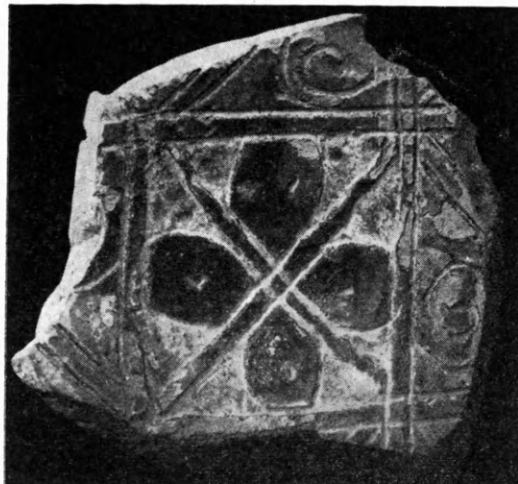
Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐπιπεδόγλυφος καὶ γραπτῇ. Εἰς τὸν πυθμὲνα ἐντὸς τετραγώνου, χιαστί ὑπὸ ταινιῶν τεμνόμενον τετράφυλλον. Πέριξ ἄλλα ἰσομεγέθη τετράγωνα, τεμνόμενα διαγωνίως ὑπὸ ταινίας· ἐκατέρωθεν ταύτης ἐκφύεται ἀνὰ μία ἑλιξ.

Ἡ ἐγγάρακτος διακόσμησις τονίζεται διὰ γραπτῆς ἐλαιοπρασίνου χρώματος.

49. Βάσις ἀγγείου (εἰκ. 87).

Διάμ. βάσ. περ. 0,054.

Εἰκ. 86. Πυθμὴν ἀγγείου (ἀρ. 48).

Πηλὸς βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις μελιτόχρους. Διακόσμησις ἐγγάρακτος.

Ἐντὸς πολλαπλῶν κύκλων σταυρός· εἰς τὰ

Εἰκ. 87. Βάσις ἀγγείου (ἀρ. 49).

σχηματιζόμενα μεταξὺ τῶν κεραίων τοῦ σταυροῦ κενά, τρίγωνα, πληρούμενα δι' ἐλίκων.

50. Βάσις κύλικος μικρᾶς.

Διάμ. βάσ. π. 0,05.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: μελιτόχρους γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Διασώζεται μικρὸν μέρος τῆς διακοσμήσεως τοῦ κοίλου. Εἰς τὸν πυθμὲνα σταυρὸς ἐντὸς ὁμοκέντρων κύκλων.

Εἰς τὰ ὑπὸ τῶν κεραιῶν δημιουργούμενα κενὰ ἔλικες ἐντὸς τριγώνων.

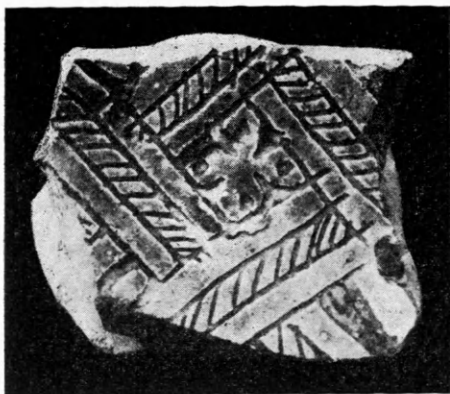
51. Μέρος πυθμένος ἀγγείου (εἰκ. 88).

Διάμ. βάσ. 0,058.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: λευκὸν ἐπίχρσιμα.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος ἐξ ὀρθογωνίων γεωμετρικῶν σχεδίων μετὰ χαραγῶν, περικλείουσα κεντρικὸν τετράγωνον μὲ παράστασιν τετραφύλλου.

Εἰκ. 88. Πυθμὴν ἀγγείου (ἀρ. 51).

52. Βάσις «σκυφίου».

Διάμ. βάσ. 0,073.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: ροδόχρους γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Σῶζεται ἐλάχιστον μέρος τῆς διακοσμῆσεως τοῦ κοίλου. Εἰς τὸν πυθμένα ἐντὸς ὁμοκέντρων κύκλων σταυρός. Εἰς τὰ μετὰ τῶν κεραιῶν κενὰ ἡμικύκλια ἐγγεγραμμένα εἰς τὸν κύκλον πληρούμενα διὰ παραλλήλων γραμμῶν. Κηλίδες πρασίνης γανώσεως.

53. Μέγα μέρος λοπάδος μετὰ μέρους τῆς βάσεως, συγκολληθὲν ἐκ 2 τεμαχίων.

Πηλὸς ἀνοιχτὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα ἀμελὴς γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος.

Εἰς τὸ κοῖλον τοῦ ἀγγείου ἐναλλασσόμενον καλυκοειδὲς κόσμημα καὶ φύλλον. Εἰς τὸν πυθμένα ὁμόκεντροι κύκλοι ἐντὸς αὐτῶν κυματοειδὲς γραμμὴ (φύλλα ρόδακος:).

54. Βάσις ὁμφαλωτῆς φιάλης μετὰ μικροῦ μέρους τῶν τοιχωμάτων.

Διάμ. βάσ. 0,048.

Πηλὸς βαθεὸς ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις.

Ἐσωτερικῶς: μελιτόχρους γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος.

Ὁμόκεντροι κύκλοι εἰς τὸν πυθμένα περιβάλλουν πεταλὸσχημον συνεχὲς κόσμημα. Ἐκ τῆς διακοσμῆσεως τοῦ κοίλου διατηροῦνται ὁμάδες (ἀνὰ τρεῖς) γραμμῶν καθέτων πρὸς τοὺς κύκλους τοῦ πυθμένος τοποθετημένων καὶ κατὰ κανονικὰ διαστήματα.

55. Τὸ ἥμισυ βάσεως ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,063.

Πηλὸς ροδόχρους.

Εἰκ. 89. Τεμάχιον ἀγγείου (ἀρ. 57).

Ἐξωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις γραπτῇ.

Ἀκτινοειδὲς κόσμημα, τῶν ἀκτίνων διακοπτομένων κατὰ διαστήματα ὑπὸ δακτυλίων.

56. Τεμάχιον ἀγγείου, συγκολληθὲν ἐκ 4 τεμαχίων.

Πηλὸς ἀνοιχτὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἡ βάση ἄνευ γανώσεως. Τὸ λοιπὸν ἀγγεῖον ἐκαλύπτετο δι' ἐλαιοπρασίνου χρώματος γανώσεως. Εἰς τὸ κατώτερον μέρος τῶν τοιχωμάτων δύο ἀνάγλυφοι δακτύλιοι.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτῇ. Ἐκ τῆς διακοσμῆσεως διατηρεῖται μέρος φύλλου, ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἀνέρχεται πρὸς τὸ χεῖλος σταυρὸς ἀποτελούμενος ἐκ μικροτέρων σταυρῶν. Ἡ ἐγχάρακτος διακόσμησις τονίζεται διὰ γραπτῆς, πρασίνου καὶ κασιανοῦ χρώματος.

57. Τεμάχιον ἀγγείου (εἰκ. 89).

Μέγ. σ. μήκ. 0,073.

Πηλὸς ὠχρέυθρος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: λευκὸν ἐπίχρσιμα. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή.

Ἐντὸς ὁμοκέντρων κύκλων ρόδαξ. Περὶ τὸν ἐξωτερικὸν κύκλον ἔλικες. Γραπτή διακόσμησις πρασίνου καὶ ἀραιοῦ καστανοῦ χρώματος τονίζει τὴν ἐγχάρακτον.

58. Μικρὸν τεμάχιον χεῖλους ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,039.

Πηλὸς τεφρόχρους.

Ἐξωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή. Εἰς τὸ χεῖλος ἐντὸς πολλαπλῶν δακτυλίων ζωφόρος ἐκ τόξων διπλῆς καμπυλότητος (en accolade).

59. Μικρὸν τεμάχιον χεῖλους ἀγγείου, κοσμουμένου καὶ ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν.

Μέγ. σ. μήκ. 0,049.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή. Ρόδαξ, ἐλισσόμενοι βλαστοί.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή. Ἐντὸς πολλαπλῶν δακτυλίων κόσμημα ἀποτελούμενον ἐκ ταινιῶν συμπλεκόμενων ἐν εἵδει θλαστῆς γραμμῆς. Γραπτὴ διακόσμησις ἀραιοῦ καστανοῦ καὶ πρασίνου χρώματος τονίζει τὴν ἐγχάρακτον.

60. Τεμάχιον βάσεως ἀγγείου.

Διάμ. βάσ. π. 0,071.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: ροδόχρους γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή. Εἰς τὸν πυθμένα κόσμημα ἐκ τριῶν ἐφαπτομένων κύκλων πληρουμένων διὰ δικτυωτοῦ κοσμήματος.

61. Μέρος βάσεως ὁμφαλωτῆς φιάλης.

Μέγ. σ. μήκ. 0,042.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις, ἣ ὁποία ἐντὸς τῶν βαθειῶν αὐλακώσεων τῆς ἐγκαράκτου διακοσμήσεως ἔλαβε βαθυτέραν χροιάν. Σταυρός: τὰ ὑπὸ τῶν κεραιῶν σχηματιζόμενα κενὰ πληροῦνται διὰ πολλαπλῶνγωνίων.

62. Τὸ ἥμισυ περίπου βάσεως ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,08.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή. Τετράγωνον ἐγγεγραμμένον εἰς κύκλον διαιρούμενον διὰ χιαστί συμπλεκόμενων γραμμῶν. Εἰς τὰ κενὰ καλυκοειδὲς κόσμημα.

Ἴχνος τριποδίσκου.

63. Τεμάχιον ἀγγείου μετὰ τοῦ ἡμίσεος περ. τῆς βάσεως.

Διάμ. βάσ. π. 0,075.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἡ βάσις ἄνευ γανώσεως. Τὸ λοιπὸν μέρος καλύπτεται διὰ μελιτόχρου γανώσεως. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Ἀκτινοειδῶς διευθυνόμεναι γραμμαί.

Ἐσωτερικῶς: μελιτόχρους γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Ἐντὸς κύκλων ταινία συμπλεκόμεναι κατὰ τρόπον ἀφίνοντα εἰς τὸ μέσον κενὸν τετράγωνον. Εἰς τὰ κενὰ σπειροειδὲς κόσμημα καὶ καλυκοειδὲς.

Ἴχνη τριποδίσκου.

64. Τεμάχιον «σκυφίου».

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: μελιτόχρους γάνωσις. Ἐγχάρακτος διακόσμησις. Περὶ τὸ χεῖλος πολλαπλοῖ δακτύλιοι. Κυματοειδὲς γραμμὴ. Κάτω σπειροειδὲς κόσμημα. Εἰς τὸν πυθμένα πολλαπλοῖ κύκλοι.

65. Μέρος βάσεως ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,063.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή.

Μέρος παραστάσεως πτηνοῦ. Σῶζεται μέρος τοῦ κορμοῦ, τῆς οὐρᾶς καὶ τοῦ ἐνὸς ποδός (τοῦ ἄλλου διασώζεται μικρὸν μέρος μόνον). Γραπτὴ διακόσμησις ἐλαιοπρασίνου γανώσεως.

66. Μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου (εἰκ. 90).

Μέγ. σ. μήκ. 0,062.

Πηλὸς κίτρινος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: μελιτόχρους γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Δακτύλιοι πολλαπλοῖ. Σπειροειδὲς κόσμημα. Περὶ τὸν πυθμένα ὁμόκεντροι κύκλοι.

Εἰκ. 90. Ὀστράκον (ἀρ. 66).

67. Τεμάχιον ἁγγείου (εἰκ. 91).
Μέγ. σ. μήκ. 0,09.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως πλὴν κιτρίνης ταινίας περὶ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: μελιτόχρους γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος, πολλαπλοῖ δακτύλιοι περὶ τὰ χεῖλη, κύκλοι κατὰ τὸν πυθμένα. Εἰς τὸ

Εἰκ. 91. Τεμάχιον ἁγγείου (ἀρ. 67).

κοῖλον γραμμὰὶ κάθετοι κατὰ διαστήματα, τὰ ὅποια πληροῦνται διὰ κυματοειδῶν γραμμῶν.

68. Τεμάχιον ἁγγείου, μετὰ μέρους τῆς βάσεως (εἰκ. 92).

Μέγ. σ. μήκ. 0,082.

Πηλὸς ἀνοιχτὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή. Πολύφυλλος ῥόδαξ. Εἰς τὰ φύλλα του γραπτὴ διακόσμησις ἀραιοῦ καστανοῦ καὶ πρασίνου χρώματος.

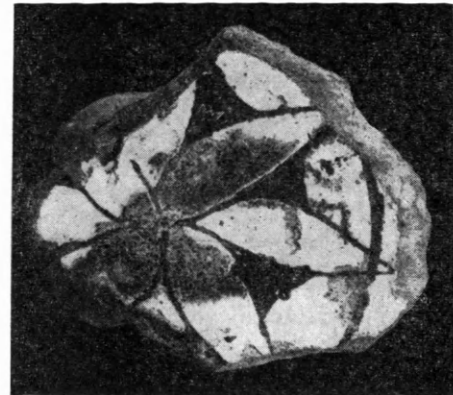
69. Μέρος βάσεως «σχυφίου».

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος.

Ἐντὸς κύκλου δικτυωτὸν κόσμημα· περίξ τούτου τρίγωνα ἀπτόμενα κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ κύκλου.

Εἰκ. 92. Τεμάχιον ἁγγείου με βάσιν (ἀρ. 68).

70. Τεμάχιον ἁγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,08.

Πηλὸς ἐρυθρὸς ἀνοιχτός.

Ἐξωτερικῶς: πλατεῖα λωρὶς πρασίνης γανώσεως περὶ τὰ χεῖλη.

Ἐσωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή. Πολλαπλοῖ δακτύλιοι κατὰ τὰ χεῖλη καὶ ἕτεροι κατὰ τὸν πυθμένα. Κατὰ τὸ κοῖλον, γωνιώδες κόσμημα ἐπαναλαμβανόμενον, μετὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν γωνιῶν πρὸς τὰ ἔξω.

Διακόσμησις γραπτὴ ἀραιοῦ καστανοῦ καὶ βαθέος πρασίνου χρώματος.

71. Τεμάχιον πυθμένους ἁγγείου.

Διάμ. βάσ. π. 0,062.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις. Περὶ τὸ κέντρον

τοῦ πυθμένος τρεῖς δακτύλιοι ἐκ πλατείας ταινίας πληρουμένης διὰ παραλλήλων γραμμῶν.

72. «Σκυφίον» ἑλλιπές, συγκολληθὲν ἐξ 7 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,168, διάμ. βάσ. 0,075, ὕψος 0,082.

Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως πλὴν πρασίνης ταινίας κατὰ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: λευκὸν ἐπίχρισμα. Διακόσμησις γραπτῇ ἀραιοῦ καστανοῦ χρώματος ἐναλλασσομένων σπειρῶν καὶ γωνιῶν.

73. Τεμάχιον πυθμένος ἀγγείου.

Διάμ. βάσ. 0,065.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἡ βάσις ἄνευ γανώσεως. Τὸ λοιπὸν μέρος καλύπτεται δι' ἐλαιοπρασίνου χρώματος γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Εἰς τὸν πυθμένα πολλαπλοὶ κύκλοι. Πέριξ τῶν κύκλων κατὰ διαστήματα καλυκοειδῆς (:) κόσμημα· εἰς τὰ μεταξὺ κενὰ ὅμοιον μικροτέρου μεγέθους κόσμημα ἀνεστραμμένον.

74. Τεμάχιον ἐκ τοῦ πυθμένος ἀγγείου.

Διάμ. βάσ. π. 0,059.

Πηλὸς βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις κιτρίνου χρώματος. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτῇ. Κατὰ τὸ κέντρον τοῦ πυθμένος ὁμόκεντροι κύκλοι. Ἀπὸ δύο ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτων σημείων τοῦ ἑξωτερικοῦ κύκλου ἐκκινεῖ ἀνὰ μία πλατεῖα ταινία. Αὗται πληροῦνται διὰ γωνιώδους κοσμήματος. Τὴν ἐγχάρακτον διακόσμησιν τονίζει καὶ γραπτὴ ἐλαιοπρασίνου χρώματος.

75. Τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,067.

Πηλὸς τεφρόχρους.

Τὸ ἀγγεῖον φέρει διακόσμησιν ἐπ' ἀμφότερων τῶν ἐπιφανειῶν.

Ἐξωτερικῶς: γάνωσις κιτρίνη. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Συμπλεκόμεναι ταινίαι ἐν εἵδει θλαστῆς γραμμῆς. Τὰ κενὰ πληροῦνται δι' ἡμιανθεμίων καὶ στιγμῶν.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Πολλαπλοὶ κύκλοι· ἐκ τούτων ἐκκινοῦν ταινίαι διευθυνό-

μεναι πρὸς τὰ ἄνω. Τὰ μεταξὺ κενὰ πληροῦν κυματοειδῆς γραμμαὶ καὶ ἀστεροειδῆς κόσμημα.

76. Τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,064.

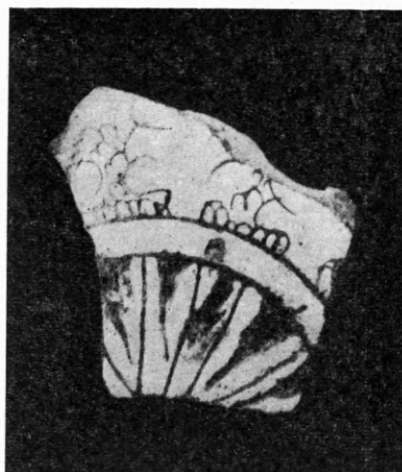
Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Ὑπόλοιπον δυσδιαγνώστου παραστάσεως.

77. Μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου (εἰκ. 93).

Μέγ. σ. μήκ. 0,042.

Εἰκ. 93. Τεμάχιον ἀγγείου (ἀρ. 77).

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: λευκὸν ἐπίχρισμα.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Τμήμα πολυφύλλου ρόδακος ἐντὸς κύκλου καὶ ὀστλιγοειδῆ κοσμήματα.

78. Τεμάχιον ἀγγείου, συγκολληθὲν ἐκ δύο μικροτέρων τεμαχίων.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: γάνωσις καστανοῦ χρώματος.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτῇ. Ἐντὸς δακτυλίων ζώνη κοσμήματος ἐκ τόξων διπλῆς καμπυλότητος (en accolade). Κάτω ἔλιξ.

79. Τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,085.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἐλαιοπρασίνου χρώματος γάνωσις.

Ἑσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή. Εἰς τὸ χεῖλος ἐντὸς πολλαπλῶν δακτυλίων ζώνη πληρουμένη δι' ἐλλειψοειδῶν σχημάτων διαγωνίως τοποθετημένων ἐν εἵδει θλαστῆς γραμμῆς. Ἐκ τῆς διακοσμήσεως τοῦ κοίλου διασώζεται κύκλος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἕτερος, τοῦ ὁποίου ἡ περιφέρεια δηλοῦται διὰ κυματοειδοῦς γραμμῆς.

80. Τεμάχιον ἐκ τοῦ χείλους ἀγγείου.

Μέγ. σ. μῆκ. 0,065.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἑξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἑσωτερικῶς: μελιτόχρους γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Ἐντὸς δακτυλίων ταινία φέρουσα κόσμημα ἐκ θλαστῆς γραμμῆς. Εἰς τὸ κοῖλον ὑπόλοιπον ἔλικος.

81. Τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μῆκ. 0,077.

Πηλὸς ὑπέρυθρος.

Ἑξωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις.

Ἑσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή. Εἰς τὸ χεῖλος ἐντὸς ἐγγαράκτων κύκλων κυματοειδῆς γραμμὴ. Κατὰ τὸ κοῖλον δικτυωτὸν κόσμημα πρασίνου χρώματος. Τὰ κενὰ πληροῦνται διὰ στιγμῶν ἀραιοῦ καστανοῦ χρώματος.

82. «Σκυφίον» ἐλλιπές, συγκολληθὲν ἐξ 7 τεμαχίων.

Διάμ. βάσ. 0,064, ὕψος 0,067.

Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἑξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἑσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις γραπτή. Μεγάλαι κηλίδες πρασίνου χρώματος ἄνευ σχεδίου.

83. «Σκυφίον» ἐλλιπές, συγκολληθὲν ἐκ 5 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,0167, διάμ. βάσ. 0,072, ὕψος 0,065.

Πηλὸς ὠχρέρυθρος.

Τὸ ἀγγεῖον καλύπτεται ἑσωτερικῶς καὶ ἑξωτερικῶς διὰ γανώσεως ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος τελείως ἐφθαρμένης.

84. «Σκυφίον» ἐλλιπές, συγκολληθὲν ἐκ 3 τεμαχίων.

Διάμ. βάσ. 0,079, ὕψος 0,085.

Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἑξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἑσωτερικῶς: ἐλαιοπρασίνη γάνωσις. Ἀμελῆς γραπτὴ διακόσμησις βαθέος πρασίνου χρώματος εἰς τὸ χεῖλος καὶ τὸν πυθμένα.

85. Μέρος ἀγγείου μεθ' ὀλοκλήρου τῆς βάσεως.

Διάμ. βάσ. 0,079.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἑξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἑσωτερικῶς: γάνωσις σιτόχρους. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή. Συμπλεκόμεναι πλατεῖαι ταινίαι. Εἰς τὰ κενὰ σπειροειδῆς ἢ καλυκοειδῆς κόσμημα.

Κηλίδες ἀνοικτοῦ χρώματος πρασίνης γανώσεως ἄνευ σχεδίου τοποθετημέναι.

86. Τὸ ἥμισυ βάσεως.

Πηλὸς ὠχρέρυθρος.

Ἑξωτερικῶς: ἐπίχρσιμα λευκόν.

Ἑσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Μέρος παραστάσεως ἰχθύος. Αἱ λεπτομέρειαι τοῦ σώματος ἀποδίδονται κατὰ γραμμικὸν τρόπον.

87. Τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μῆκ. 0,058.

Πηλὸς ὑπέρυθρος.

Ἑξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἑσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος.

Μέρος παραστάσεως ἰχθύος(;).

88. Τεμάχιον πυθμένος ἀγγείου.

Μέγ. σ. μῆκ. 0,058.

Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἑξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἑσωτερικῶς: ἐλαιόχρους γάνωσις. Ἐγγάρακτος διακόσμησις. Ταινιωτὴ ἑλιξ. Τὸ βάθος πληροῦται δι' ἐγγαράκτων γραμμῶν.

89. Τεμάχιον πυθμένος ἀγγείου.

Μέγ. σ. μῆκ. 0,061.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἑξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἑσωτερικῶς: ἐλαφρῶς κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Εἰς τὸν πυθμένα τόξον κύκλου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κόσμημα ἐξ ὀστρίγγων· περὶ τὸν πυθμένα ἐντὸς δακτυλίων κουφικὸν κόσμημα.

90. Τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,05.

Πηλὸς τεφρόχρους.

Ἐσωτερικῶς: ἐλαιόχρους γάνωσις.

Ἐξωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή. Φολιδωτὸν κόσμημα.

Γραπτὴ ἄνευ σχεδίου διακόσμησις, ἀραιοῦ καστανοῦ χρώματος.

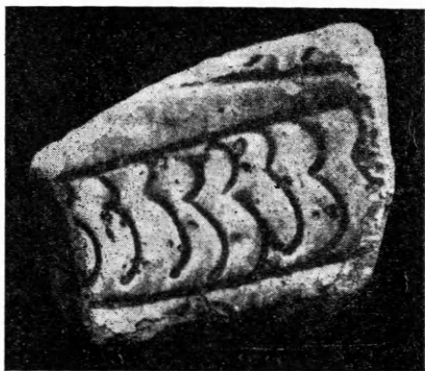
91. Τεμάχιον πυθμένος ἀγγείου (εἰκ. 94).

Μέγ. σ. μήκ. 0,05.

Πηλὸς ἀνοιχτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις, τῆς ὁποίας ἐλάχιστον τμῆμα σφύζεται.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Διασφύζεται τμῆμα πλατείας ταινίας, πληρουμένης διὰ κοσμήματος ἀποτελούμενου ἐκ διπλῶν τόξων ἐν σχήματι ἔψιλον.

Εἰκ. 94. Τεμάχιον πυθμένος ἀγγείου (ἀρ. 91).

92. Τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,058.

Πηλὸς τεφρόχρους.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Ὑπόλοιπον ἔλικος.

93. Μέγα τεμάχιον «σκυφίου».

Ύψος 0,079.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως πλὴν πρασίνου χρώματος ταινίας περὶ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος.

Περὶ τὸ χεῖλος πολλαπλοὶ κύκλοι. Εἰς τὸ κοῖλον ταινία εἰς σχῆμα θαλαστῆς γραμμῆς. Εἰς τὰ κενὰ ἐναλλάξ καλυκοειδὲς κόσμημα καὶ κατακόρυφος θαλαστὴ γραμμὴ. Περὶ τὸν πυθμένα δακτύλιοι.

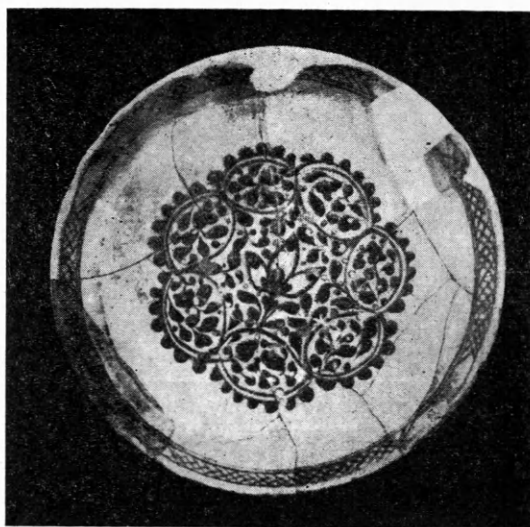
94. Μέρος πυθμένος ἀγγείου.

Διάμ. βάσ. 0,071.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτή. Φυλλωτὸν κόσμημα περὶ τὴν βάσιν. Τὰ φύλλα πληροῦνται διὰ κυματοειδῶν γραμμῶν.

Εἰκ. 95. Πινάκιον (ἀρ. 95).

Γραπτὴ διακόσμησις πρασίνου καὶ ἀραιοῦ καστανοῦ χρώματος τονίζει τὴν ἐγγάρακτον διακόσμησιν.

95. Μέγα πινάκιον ἑλλίπες, συγκολληθὲν ἐξ 20 τεμαχίων (εἰκ. 95).

Διάμετρος 0,320, διάμ. βάσ. 0,122, ὕψος 0,06.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: τεφρόχρους γάνωσις.

Ἐσωτερικῶς: τεφρόχρους γάνωσις. Διακόσμησις γραπτὴ κυανοῦ χρώματος. Περὶ τὸ χεῖλος δικτυωτόν. Εἰς τὸ κέντρον κόσμημα, ἀποτελούμενον ἐκ δύο βλαστῶν μετὰ φύλλων, περιπλεκόμενων κατὰ τρόπον σχηματίζοντα κύ-

κλον ἐκ συνεχῶν ἐλλείψεων. Εἰς τὸ μέσον κλάδος μετ' ἀνθους.

96. Λοπάς, ἐλλίπης, συγκολληθεῖσα ἐκ 33 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,262, διάμ. βάσ. 0,105, ὕψος 0,07.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Πλὴν τῆς βάσεως τὸ λοιπὸν ἀγγεῖον καλύπτεται ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς διὰ πρασίνης γάνωσης. Κατὰ τὸν πυθμένα ἔχνη τριποδίσκου.

97. Μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,037.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: κεραμόχρους γάνωσις.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος· ἐντὸς πολλαπλῶν δακτυλίων ζώνη ἐξ ὀστρίγγων.

98. Μέρος βάσεως ἀγγείου.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσης.

Ἐσωτερικῶς: μελιτόχρους γάνωσις. Διακόσμησις ἐπιτεδόγλυφος. Ὑπόλοιπον διακοσμήσεως ἐξ ἐλικοειδῶν βλαστῶν.

99. Τεμάχιον «σκυφίου», συγκολληθὲν ἐκ 2 μικροτέρων θραυσμάτων.

Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσης.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Πολλαπλοὶ κύκλοι εἰς τὸν πυθμένα. Ἐκ τούτων ἐκφύεται καλυκοειδὲς κόσμημα καὶ ὑπόλοιπον ἑλικος.

100. Τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,054.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσης.

Ἐσωτερικῶς: μελιτόχρους γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Δακτύλιοι. Ταινία κοσμουμένη διὰ θλαστῆς γραμμῆς· εἰς τὰ σχηματιζόμενα τρίγωνα καλυκοειδὲς κόσμημα κατ' ἀντίθετον φορὰν ἐναλλάξ.

101. Τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,085.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσης ἐκτὸς πρασίνου χρώματος ταινίας περὶ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις πρασίνου χρώματος. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Εἰς τὸ χεῖλος καὶ περὶ τὸν πυθμένα πολλαπλοὶ κύκλοι. Εἰς τὸ κοῖλον κατὰ διαστήματα κατακόρυφοι ταινίαι, πληρούμεναι διὰ κυματοειδοῦς γραμμῆς. Εἰς τὰ κενὰ καλυκοειδὲς κόσμημα.

102. Τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,062.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσης. Διατηροῦνται αἱ ἀρχαὶ τῆς λαβῆς.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Εἰς τὸ χεῖλος ταινία κοσμουμένη διὰ θλαστῆς γραμμῆς. Εἰς τὰ κενὰ τρίγωνα καλυκοειδὲς κόσμημα.

Εἰς τὸ κοῖλον, καὶ καλυκοειδὲς κόσμημα καὶ ὑπόλοιπον κύκλου με ρόδακα ἐντὸς αὐτοῦ.

103. Μέγα μέρος βάσεως ἀγγείου.

Διάμ. βάσ. π. 0,10.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσης.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Εἰς τὸν πυθμένα δύο διατεμνόμενα κοιλόπλευρα τετράγωνα ἐντὸς κύκλου. Πέριξ τούτων ὀδοντωτὸν κόσμημα, πληρούμενον διὰ γραμμῶν.

104. Μικρὸν πινάκιον.

Διάμ. 0,144, διάμ. βάσ. 0,058, ὕψος 0,032.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Πλὴν τῆς βάσεως τὸ ἀγγεῖον καλύπτεται ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς διὰ γάνωσης βαθέος πρασίνου χρώματος. Ἰχνη τριποδίσκου.

105. Μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου ἐκ τῶν χελέων.

Μέγ. σ. μήκ. 0,044.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσης πλὴν ζώνης ἐλαφρῶς κραμβιζούσης γάνωσης.

Ἐσωτερικῶς: ἀνοικτοῦ κραμβίζοντος χρώματος γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Διπτυγῶν κόσμημα.

106. Τριφυλλόσχημος πρόχους (μαστραπᾶς) συγκολληθεῖσα ἐκ 12 τεμαχίων.

Ὑψος 0,243.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Γάνωσις κραμβίζουσα. Γραπτὴ διακόσμησις κυανοῦ καὶ ἀραιοῦ καστανοῦ χρώματος. Διακόσμησιν φέρει κάτωθεν τῆς προχοῆς. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ δακτυλίων περιβαλλόντων ζώνην, ἥ ὅποια πληροῦται διὰ παραλλήλων γραμμῶν. Εἰς τὸ κέντρον ἀκτινωτὸν κόσμημα.

Εἰκ. 96. Τεμάχιον ἀγγείου με̐ κουφικά (ἀρ. 107).

107. Μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου (εἰκ. 96).

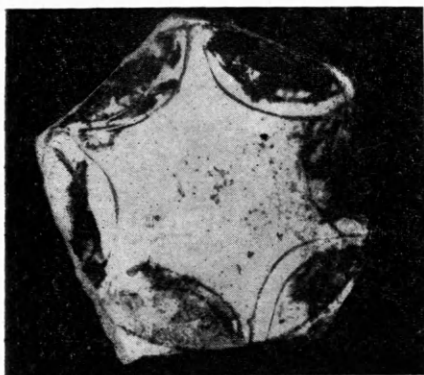
Μέγ. σ. μήκ. 0,019.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσεως.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Κουφικά κοσμήματα.

108. Βάσις ἀγγείου (εἰκ. 97).

Διάμ. βάσ. 0,05.

Εἰκ. 97. Βάσις ἀγγείου (ἀρ. 108).

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσεως.

Ἐσωτερικῶς: λευκὴ γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Κοιλόπλευρον ἐξάγωνον ἐγγεγραμμένον εἰς κύκλον. Γραπτὴ διακόσμησις ἀραιοῦ καστανοῦ καὶ πρασίνου χρώματος πληροῖ τὰ σχηματιζόμενα κενά.

109. «Σκυφίον» ἑλλιπές, συγκολληθὲν ἐκ 4 τεμαχίων.

Διάμετρος 0,178, διάμ. βάσ. 0,076, ὕψος 0,087.

Πηλὸς ροδόχρους.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσεως πλὴν ταινίας πρασίνου χρώματος κατὰ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: κατεστραμμένη γάνωσις κραμβίζοντος χρώματος. Διακόσμησις ἐγγάρακτος

καὶ γραπτὴ. Κόσμημα ἐκ πολλαπλῶν ἡμικυκλίων ἀποτελούμενον ἐναλλάξ ἐκ πρασίνου καὶ σκοτεινοῦ καστανοῦ χρώματος.

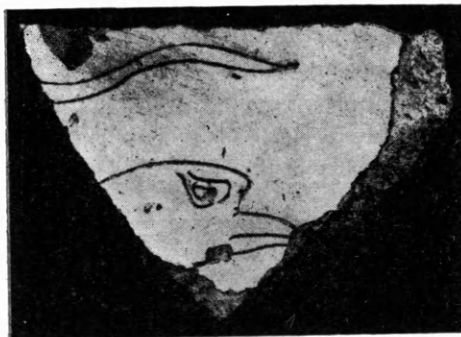
110. Τεμάχιον ἀγγείου (εἰκ. 98).

Μέγ. σ. μήκ. 0,071.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσεως.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμη-

Εἰκ. 98. Ὀστρακον. Κεφαλὴ πτηνοῦ (ἀρ. 110).

σις ἐγγάρακτος. Κεφαλὴ ἀνυψωμένη ἀρπακτικοῦ πτηνοῦ.

111. Μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου (εἰκ. 99).

Μέγ. σ. μήκ. 0,056.

Εἰκ. 99. Τεμάχιον ἀγγείου μετὰ κουφικῆς διακοσμήσεως (ἀρ. 111).

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσεως.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Δακτύλιοι περιβάλλουσι ζώνην κοσμουμένην διὰ κουφικοῦ κοσμήματος. Ἐκ τῶν δακτυλίων ἐκκινουσι κατὰ διαστήματα διπλαῖ ταινίαι πληρούμεναι διὰ σπειροειδοῦς κοσμήματος.

112. Τεμάχιον ἀγγείου μετὰ μέρους τῆς βάσεως.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσης.

Ἐσωτερικῶς: λευκή γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή. Εἰς τὸν πυθμένα ἐντὸς κύκλου δύο ἕτεροι ὁμόκεντροι κύκλοι σχηματιζόμενοι δι' ὀφιοειδοῦς γραμμῆς. Γάνωσις ἀραιοῦ πρασίνου χρώματος εἰς τὸν πυθμένα.

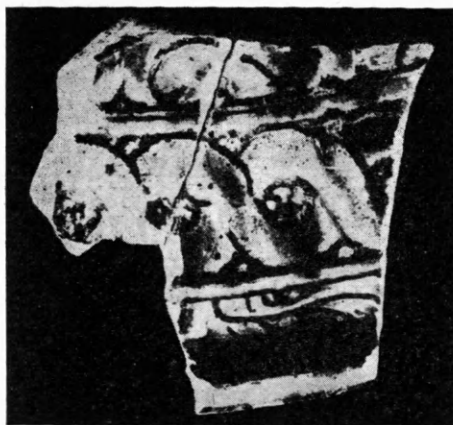
113. Μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,031.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: μελιτόχρους γάνωσις· εἰς τὸ χεῖλος ζώνη κιτρίνου χρώματος.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Ζώνη πληρουμένη διὰ φοιτωτοῦ κοσμήματος.

Εἰκ. 100. Μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου (ἀρ. 117).

114. Μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,046.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσης.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Ζώνη πληρουμένη διὰ παραλλήλων καθέτων γραμμῶν.

115. Τεμάχιον πυθμένος ἀγγείου.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσης.

Ἐσωτερικῶς: γραπτή διακόσμησις. Πυροστρόβιλος. Τὰ πέταλά του εἶναι δηλωμένα διὰ πρασίνου καὶ ἀραιοῦ καστανοῦ χρώματος ἐναλλάξ.

116. Μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μήκ. 0,05.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσης.

Ἐσωτερικῶς: ἐλαιοπρασίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Ζώνη κοσμουμένη δι' ὀστρίγγων.

117. Μικρὸν τεμάχιον ἀγγείου, συγκολληθὲν ἐκ 2 θραυσμάτων (εἰκ. 100).

Μέγ. σ. μήκ. 0,042.

Πηλὸς τεφρόχρους.

Ἐξωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή. Πολλαπλοὶ δακτύλιοι· κάτω ἐντὸς ζώνης σπειροειδὲς κόσμημα.

Ὑπόλοιπα ἐλίκων ἐκ τῆς διακοσμήσεως τοῦ κοίλου.

118. Μέγα μέρος λοπάδος ἀποτελούμενον

Εἰκ. 101. Τμήμα βάσεως ἀγγείου (ἀρ. 119).

ἐκ 3 συγκολληθέντων τεμαχίων.

Διάμ. βάσ. π. 0,095, ὕψος 0,09.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσης.

Ἐσωτερικῶς: κιτρίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Εἰς τὸν πυθμένα ἐντὸς κύκλου ἐγγεγραμμένον τετράγωνον· ἐντὸς αὐτοῦ ἕτερον τοῦ ὁποίου αἱ 2 πλευραὶ εἶναι κοῖλαι. Τοῦτο χωρίζεται χιαστί διὰ ταινιῶν. Τὰ κενὰ πληροῦσι μηνίσκοι.

Εἰς τὸ χεῖλος ταινία κοσμουμένη διὰ κοσμήματος, ἀποτελουμένου ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ γράμματος γάμμα.

119. Τμήμα βάσεως ἀγγείου (εἰκ. 101).

Διάμ. βάσ. π. 0,081.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: μελιτόχρους γάνωσις. Διακόσμησις ἐγχάρακτος.

Κύκλος πληρούμενος διὰ γραμμῶν· περίξ αὐτοῦ στέφανος ἐκ φύλλων.

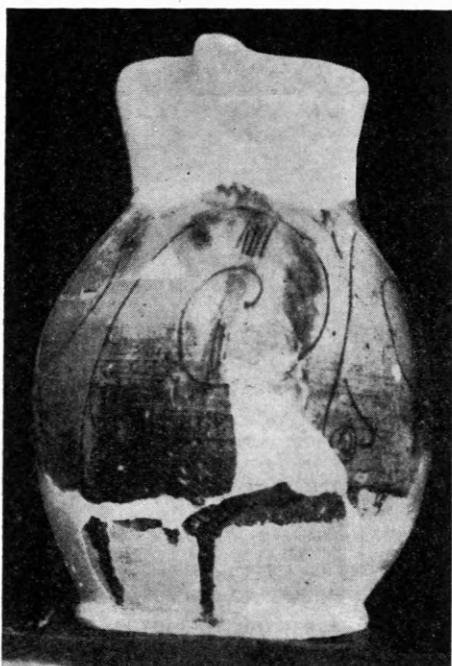
120. Τεμάχιον ἀγγείου, συγκολληθὲν ἐκ 2 θραυσμάτων.

Μέγ. σ. μῆκ. 0,104.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις. Διακόσμη-

Εἰκ. 102. Τριφυλλόσχημος πρόχους (ἀρ. 122).

σις ἐγχάρακτος. Δακτύλιοι περιβάλλουσι ζώνην κοσμουμένην διὰ συνεχομένων κύκλων.

121 καὶ 121α. Δύο συνανήκοντα ἀλλὰ μὴ ἐφαρμόζοντα τεμάχια.

Μέγ. σ. μῆκ. ἀρ. 121=0,075, Μέγ. σ. μῆκ. ἀρ. 121α=0,056.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις ἀνοικτοῦ κραμβίζοντος χρώματος. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή.

Εἰς τὸν πυθμένα ἐντὸς κύκλου φοριδωτὸν κόσμημα.

122. Τριφυλλόσχημος πρόχους, ἑλλιπής, συγκολληθεῖσα ἐξ 11 τεμαχίων (εἰκ. 102).

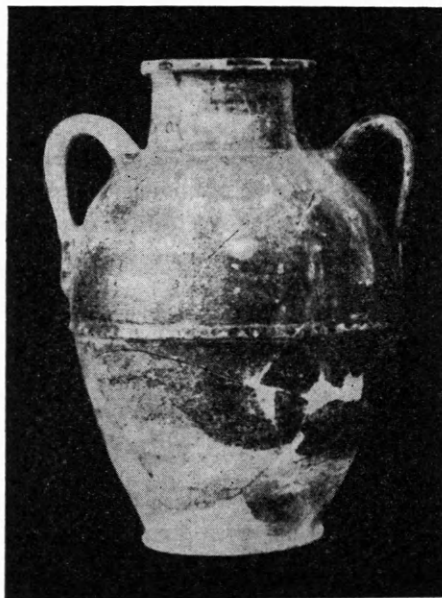
Ὑψος 0,215.

Πηλὸς κιτρινέρυθρος.

Γάνωσις κραμβίζουσα. Διακόσμησις ἐγχάρακτος καὶ γραπτή διὰ πρασίνου καὶ ἄραιου καστανοῦ χρώματος ἄνευ σχεδίου. Ὁ πυθμὴν καὶ τὸ κατώτερον μέρος τῶν τοιχωμάτων εἶναι ἀγάνωτον. Τὴν κοιλίαν τοῦ ἀγγείου κοσμοῦσι βλαστοὶ ἀνελίσσόμενοι.

Ὡς παραπληρωματικὰ κοσμήματα καλυκοειδῆ ἄνθη καὶ δικτυωτὰ τρίγωνα(;) ὡς καὶ ὁμάδες παραλλήλων γραμμῶν.

123. Ἀμφορεύς, ἑλλιπής, συγκολληθεῖς ἐκ

Εἰκ. 103. Ἀμφορεύς (ἀρ. 123).

30 τεμαχίων (εἰκ. 103).

Ὑψος 0,363, διάμ. στομίου 0,128.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐλαιοπρασίνη γάνωσις ἄνευ διακοσμήσεώς τινος.

Κάτωθεν τῶν λαβῶν ἀνάγλυφος δακτύλιος μὲ σχοινοειδῆ διακόσμησιν.

124. Τεμάχιον ἀγγείου.

Μέγ. σ. μῆκ. 0,05.

Πηλὸς ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις κραμβίζουσα. Διακόσμησις ἐγχάρακτος. Τμῆμα πλατείας ταινίας

πληρουμένης διὰ κοσμήματος ὁμοιάζοντος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τρία, καὶ ἐπαναλαμβανομένου.

125. Λαιμὸς ἀγγείου, συγκολληθεὶς ἐκ 3 τεμαχίων.

Μέγ. σ. μήκ. 0,08.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐσωτερικῶς: ἐλαφρῶς κραμβίζουσα γάνωσις.

Ἐξωτερικῶς: μελιτόχρους γάνωσις. Κάθετοι ἀνάγλυφοι ταινία καὶ ἐγγάρακτοι ἐπάλληλοι γραμμαὶ κοσμοῦσαι τὰς ταινίας.

126. Τεμάχιον ἀγγείου.

Μ. σ. μήκ. 0,053.

Πηλὸς βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: γάνωσις ἀνοιχτοῦ πρασίνου χρώματος.

Ἐσωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος. Ζώνη πληρουμένη διὰ παραλλήλων γραμμῶν, ἄνωθεν τόξα κύκλων, ἐκ τῆς περιφερείας τῶν ὁποίων ἐκκινουῖσι ταινία πληρούμεναι διὰ κυματοειδῶν γραμμῶν.

127. «Σκυφίον», ἑλλιπές, συγκολληθὲν ἐξ 8 τεμαχίων καὶ συμπεπληρωμένον διὰ γύψου.

Διάμ. 0,223.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως ἐκτὸς ἐλαιοπρασίνου χρώματος πλατείας ταινίας κατὰ τὸ χεῖλος.

Ἐσωτερικῶς: ἀνοιχτοῦ κραμβίζοντος χρώματος γάνωσις. Διακόσμησις γραπτὴ ἐκγωνιώδους κοσμήματος βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος καὶ σπειροειδοῦς πρασίνου χρώματος ἐναλλασσομένων.

128. Τεμάχιον ἀγγείου.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Τὸ ἀγγεῖον καλύπτεται ἔσωτερικῶς καὶ ἔξωτερικῶς διὰ κραμβιζούσης γανώσεως. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτὴ πρασίνου καὶ καστανοῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: ἄνθος.

Ἐσωτερικῶς: ἐλάχιστον μέρος διεσώθη ἐκ τῆς διακοσμήσεως μὴ ἐπιτρέπον τὴν ἀναπαράστασιν.

129. Πυθμὴν ἀγγείου, συγκολληθεὶς ἐκ 2 τεμαχίων.

Πηλὸς ἀνοιχτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος.

Ἐξωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις.

Ἐσωτερικῶς: πρασίνη γάνωσις μετὰ κηλίδων βαθυτέρου χρώματος.

Διακόσμησις ἀνάγλυφος. Εἰς τὸ κέντρον σταυρός. Πέριξ αὐτοῦ δακτύλιοι περιβάλλουν ὀφιοειδῆ γραμμὴν.

130. Τεμάχιον ἀγγείου μετὰ μέρους τοῦ λαιμοῦ.

Ἐσωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις.

Ἐξωτερικῶς: διακόσμησις ἀνάγλυφος, ἐγ-

Εἰκ. 104. Τεμάχιον ἀγγείου (πηγνόν;) (ἀρ. 131).

χάρακτος καὶ γραπτὴ ἄνευ σχεδίου, πρασίνου καὶ ἄραιου καστανοῦ χρώματος.

Εἰς τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ ἀνάγλυφος ζώνη, κοσμουμένη διὰ μηνοειδῶν γραμμῶν.

Εἰς τὸν λαιμὸν δικτυωτὸν τρίγωνον. Ἐκ τῆς διακοσμήσεως ἐλάχιστον τμήμα διεσώθη.

131. Τεμάχιον ἀγγείου (εἰκ. 104).

Ἐσωτερικῶς: ἐλαιόχρους γάνωσις.

Ἐξωτερικῶς: κραμβίζουσα γάνωσις. Διακόσμησις ἐγγάρακτος καὶ γραπτὴ ἐκ καστανοῦ ἄραιου χρώματος πληροὶ τὴν ἐγγάρακτον.

Λαιμὸς καὶ κεφαλὴ πτηνοῦ(;).

132. Τεμάχιον ἀγγείου.

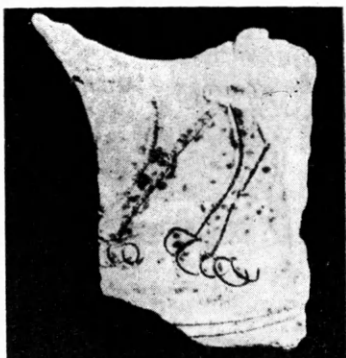
Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γανώσεως πλὴν ταινίας πρασίνης.

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις βαθέος πρασίνου χρώματος.

Πηλὸς ἐρυθρός.

Διακόσμησις ἐγγάρατος.

Κεφαλὴ ἀνθρώπου (:) κ. ἄ.

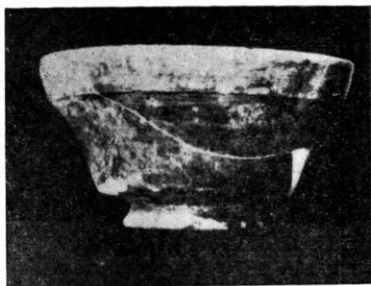

Εἰκ. 105. Τμήμα ἀγγείου (πόδες πτηνοῦ) (ἀρ. 133).

133. Τεμάχιον ἀγγείου μετὰ μέρος τῆς βάσεως (εἰκ. 105).

Πηλὸς ἐρυθρός.

Ἐξωτερικῶς: γαλακτῶδες ἐπίχρυσμα.

Εἰκ. 106. Σκυφίον (ἀρ. 134).

Ἐσωτερικῶς: γάνωσις ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος. Διακόσμησις ἐγγάρατος. Τόξον κύκλου. Πόδες πτηνοῦ.

Εἰκ. 107. Λαβὴ ἀγγείου (ἀρ. 135).

134. «Σκυφίον», ἑλλίπες, διὰ γύψου συμ-

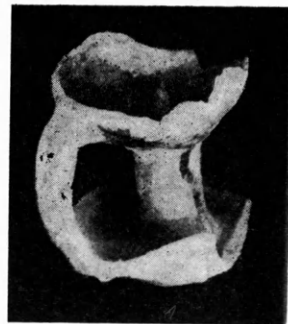
πεληρωμένον, συγκολληθὲν ἐκ 3 τεμαχίων (εἰκ. 106).

Διάμετρος 0,105, διάμ. βάσ. 0,054, ὕψος 0,046.

Ἐξωτερικῶς: ἄνευ γάνωσεως πλὴν ταινίας πρασίνου ἀνοικτοῦ χρώματος περὶ τὰ χεῖλη.

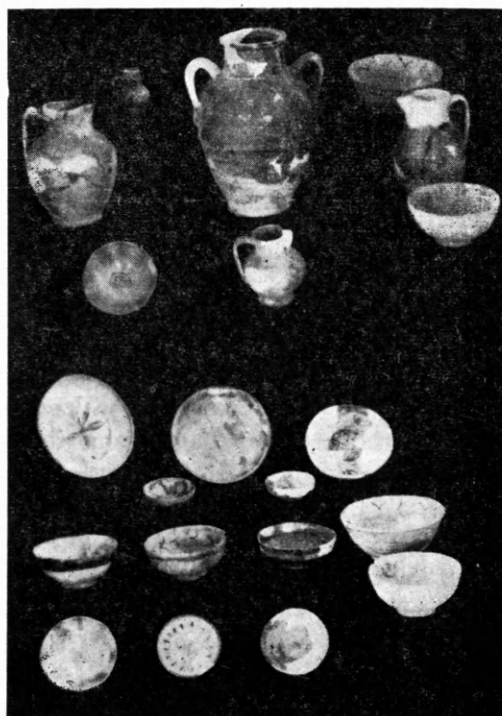
Ἐσωτερικῶς: κατεστραμμένη γάνωσις. Ἡ-το, ὡς ἐξ ἐλαχίστου σφζομένου τμήματος φαίνεται, ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος.

135. Λαβὴ ἀγγείου (εἰκ. 107).

Εἰκ. 108. Λυχνοστάτης (ἀρ. 136).

Πηλὸς ἐρυθρός. Γάνωσις κιτρίνη. Συνε-

Εἰκ. 109. Ἀγγεῖα ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Ἀγορᾶς.

κολλήθη ἐκ τριῶν τεμαχίων. Κοσμεῖται ὑπὸ ἀναγλύφων κομβίων.

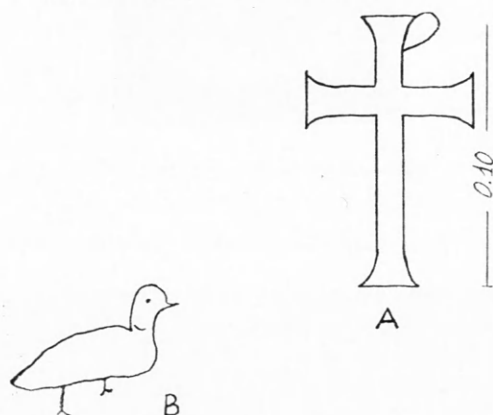
136. Τὸ στόμιον λυχνοστάτου μετὰ τῆς λαβῆς (εἰκ. 108).

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εἰς τὸν χώρον τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς εὐρέθη ἐπίσης μᾶζα, ἣτις ἔχει πιθανῶς παρασκευασθῇ ἐκ χρώματος καὶ πυριτικοῦ τινος ἄλατος. Αὕτη τηχομένη ἐχύ-

νετο ἐντὸς ὕδατος, ὅποτε ἐθρυμματίζετο εἰς κό-
νιν, ἡ ὁποία διελύετο εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἐσχη-
μάτιζεν εἶδος ἀλοιφῆς, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπέχρουν τὸ
πήλινον ἀγγεῖον, ὅποτε ὁ πηλὸς ἀπερρόφα τὸ
ὕδωρ, ἐνῶ ἡ χρωματιστὴ κόνις τῆς ἀλοιφῆς
ἔδιδε διὰ τῆς ὀπτήσεως τὸ βερνίκι δηλ. τὴν
γάνωσιν. Οὕτω παρεσκευάζοντο τὰ γανωμένα
ἀγγεῖα.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΧΑΡΑΓΜΑΤΑ
ΕΠΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΩΝ ΜΕΛΩΝ
ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΩΡΟΛΟΓΙΟΥ
ΤΟΥ ΚΥΡΡΗΣΤΟΥ

Ἐπὶ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τῆς Ρωμαϊκῆς
Ἀγορᾶς ὑπάρχουν ποικίλα χριστιανικῆς προ-

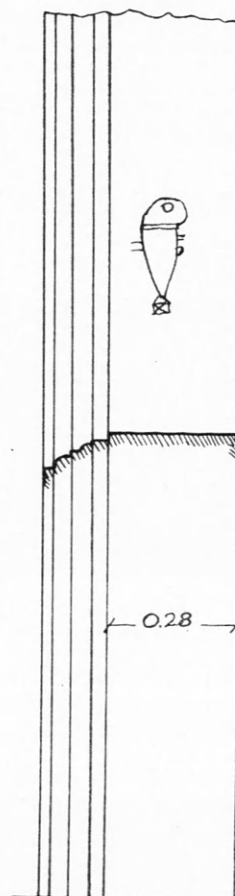

Εἰκ. 110. Χριστιανικὰ χαράγματα ἐπὶ κορμοῦ
κίονος τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς.

ελεύσεως χαράγματα καὶ λαξεύματα μαρτυροῦν-
τα τὴν ἐκεῖ πλησίον ὑπαρξιν χριστιανικῆς βα-
σιλικῆς¹, τῆς ὁποίας τὴν περιοχὴν ἀπετέλουν
τὰ μνημεῖα τῆς Ἀγορᾶς: ἀνατολικὸν πρόπυ-
λον, στοαὶ καὶ Ὁρολόγιον τοῦ Κυρρήστου.
Οὕτω: 1) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὀψews τοῦ νο-
τίου θυρώματος τοῦ ἀνατολικοῦ προπύλου καὶ
εἰς ὕψος 1,245 μ. ὑπάρχει χαραγμένος ὁ συμ-
βολικὸς ἰχθύς, πιθανώτατα δελεφίς (εἰκ. 111), ὕ-
ψους 0,25, 2) ἐπὶ τοῦ τρίτου ἀπὸ τῆς ΝΑ. γω-
νίας ἀρραβδῶτου κίονος τῆς ἀνατολικῆς πλεν-
ρᾶς τῆς Ἀγορᾶς εὕρηνται χαραγμένα εἰς ὕψος

¹ Τοιαύτη βασιλικὴ ἀπεκαλύφθη πράγματι κατ'
ἀνασκαφὴν ἐνεργηθεῖσαν τὸ 1964· βλ. Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΝ,
Ἀρχ. Δελτ. 19, 1964, Χρον. 1, σ. 96.

0.863 ἀπὸ τῆς ἰωνικῆς βάσεως τοῦ κίονος ἀφ'
ἐνὸς «λατινικὸς» μονογραμματικὸς σταυρὸς ἦτοι
συνδυασμὸς σταυροῦ μετὰ Ρῶ (εἰκ. 110Α) κατὰ

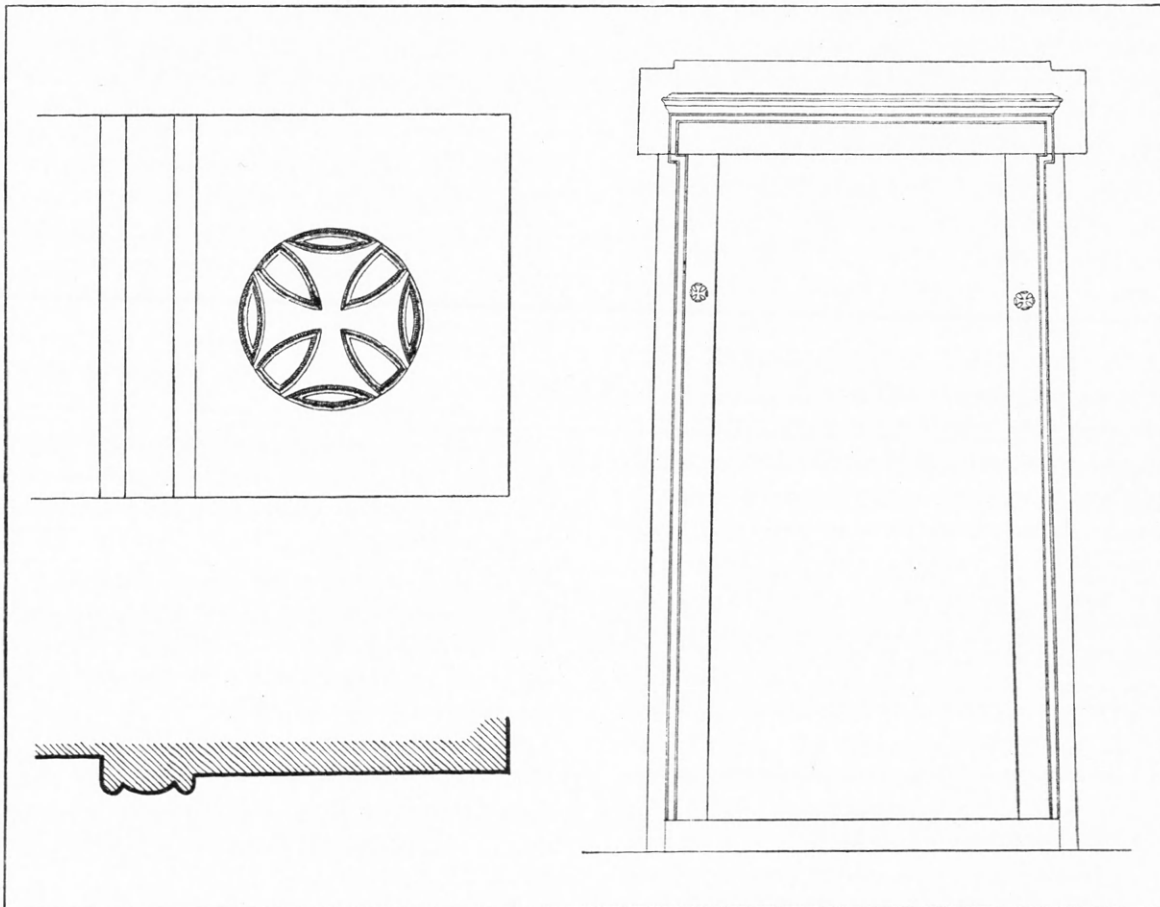
Εἰκ. 111. Χάραγμα ἰχθύος ἐπὶ σταθμοῦ
τοῦ Προπύλου.

τὸ ἄκρον τοῦ ἄνω σκέλους, ὕψους 0,10 μ., καὶ
ἀφ' ἐτέρου πτηνὸν κατὰ δεξιὸν κρόταφον κάτω
καὶ ἀριστερᾷ τῆς βάσεως τοῦ σταυροῦ (εἰκ. 110Β),
εἰς ὕψος 0,82 μ. ἀπὸ τῆς εἰρημένης βάσεως,

3) ἄλλος πάλιν σταυρός, ἀποκεκρουμένος εὐρίσκειται ἐπίσης ἐπὶ τοῦ κορμοῦ κίονος παρὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ Φερχιγιέ τζαμίου, 4) τέλος ἀνὰ εἰς ἰσοσκελῆς σταυρός τῆς Μάλτας ἐντὸς κύκλου, διαμέτρου 0.095 (εἰκ. 112), ἐλαξεύθη ἐπὶ τῶν ὀρθίων σταθμῶν τοῦ ἑτέρου τῶν θυρωμάτων τοῦ Ὁρολογίου τοῦ Κυρρήστου εἰς ὕψος 2.73 μ.

ἀπὸ τῆς βάσεως.

Περαιῶν τὴν περιγραφὴν τῶν εὐρημάτων ἐπιθυμῶ νὰ σημειώσω, ὅτι εἰς τὴν καταλογογράφῃσιν αὐτῶν πολὺ μὲ ἐβοήθησεν ἡ Δις Βαρβάρᾳ Φιλιππάκη, τὴν ὁποίαν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστῶ.

Εἰκ. 112. Σταυροὶ ἀνάγλυφοι ἐπὶ τῶν σταθμῶν τοῦ βορείου θυρώματος τοῦ Ὁρολογίου Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου. Σύνολον καὶ λεπτομέρεια.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

- Α 18. *Βυζαντινόν*. 12^{ον} μ. Χ. αἰῶνος
Μανουήλ Α΄; 1143 – 1180 μ. Χ.
Προτομή αὐτοκράτορος κατ' ἐνώπιον.
Ὁπ. Προτομή Ἀγ. Γεωργίου;
Διατήρησις μετριωτάτη.
- Α 17. *Φραγκικά*. Γουλιέλμος Βιλλαρδουίνος
1250 μ. Χ. G. PR[IN]CEPS. Προτομή

τοῦ πρίγκιπος κατ' ἐνώπιον. Ὁπισθεν
Α]C[ΗΑΙΕ]. Σταυρός. SCHLUMBERGER,
N.O.L. πίν. XII.6. Διατήρησις μετρία.

- Α 19. C]O[RINT – VM] Φρούριον. Ὁπισθεν ἐ-
φθαρμένον. S. SCHLUMBERGER, ἔ. ἀ.
Πίν. XII. 7.
- Α 13. Τελείως ἐφθαρμένον.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΙΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ
ΑΧΑΪΑΣ ΚΑΙ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

ΑΧΑΪΑΣ

Πατρῶν

Τούτων αἱ ὑπ' ἀριθ. 1-4 καὶ 6-9 ἀπε-
τειχίσθησαν ἐκ τοῦ φρουρίου Πατρῶν.

1. Ἀπότμημα παρὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν
μαρμαρίνου βάθρου ἢ πλίνθου φέρον ἐπιγρα-
φὰς ἐφ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν. Ὑψ. 0.29,
πλ. 0.18, πᾶχ. 0.17 μ. ὕψ. γραμμ. α ἐπὶ τῆς
προσόψεως 0.05, ρωμαϊκῶν χρόνων, β ἐπὶ τῆς
δεξιᾶς πλευρᾶς 0.045 μ. Μουσεῖον Πατρῶν
ἀριθ. Α 184.

α -] ΝΙΙ
-] ΝΕΙΗΙ
β ΤΟ [-

2. (Πίν. Γ', β). Ἀπότμημα παρὰ τὸ δεξιὸν
ἀέτωμα μαρμαρίνου πώματος σαρκοφάγου, ἐπὶ
τῆς πρὸς τὴν κυρίαν μόνον ὀψιν πλευρᾶς τῆς
ἀμφικλινοῦς στέγης τοῦ ὁποίου εἶναι γεγλυμμέ-
ναι φολιδωταὶ κέρατοι ἀποτετμημένον τὴν κο-
ρυφὴν τῆς στέγης καὶ ἀποκεκρουμένον τὰ ἀκρω-
τήρια ἐν μέρει. Ὑψ. 0.37, μήκ. 0.70, πλ. 0.95 μ.
ὕψ. γραμμ. α 0.045 μ., τοῦ 2ου-4ου αἰ. μ. Χ.,
β 0.034-0.038 μ., τοῦ 1ου-2ου αἰ. μ. Χ.
Ἀπόκειται εἰς τὸν χώρον τοῦ ἀρχαίου Ὡδείου.

α ἐπὶ τοῦ τυμπάνου τοῦ ἀετώματος ἢ CIG 557
Σπονδὴ ἐπώλησα

β κάτωθεν τοῦ ὀριζοντίου γείσου τῆς μακρᾶς
πλευρᾶς τῆς προσόψεως

--] ΣΙΝΔΕΙ τῆς Παμφύλης[s]
- δώσει ---] * ΒΦ καὶ ΤΟ Ὑλ.

β Στ. 2 * ΒΦ δηνάρια 2500 πιθανῶς τὸ
9ον γράμμα εἶναι γ καὶ τὸ 10ον σ.

3. (Πίν. Ε', γ). Ἀπότμημα παρὰ τὴν κάτω
δεξιᾷ γωνίαν μαρμαρίνης πλακὸς φερούσης ἐπι-
τύμβιον ἐπιγραφὴν παλαιοχριστιανικῶν χρόνων.
Ὑψ. 0.23, πλ. 0.11, πᾶχ. 0.033 μ. ὕψ. γραμμ.
0.029 μ. Μ. Πατρῶν Α 183.

ΧΙΚΟ [- -]
δοῦλ[. - - -]
κ [-]
ΤΑΠΟΓ [- -]
ν ἢ λ [- -]

Στ. 3 τὸ 1ον γράμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ
νεκροῦ συντετμημένου.

Στ. 4 τὸ 5ον γράμμα Ν ἢ Μ, τὰ πον[ηρά]
ἴσως. Στ. 5 μεταξὺ τοῦ 1ου καὶ 2ου γράμμα-
τος στιγμὴ:

ἡλ[ικια -] ἢ
ἡλ[θε - -]

4. (Πίν. Ε', δ). Ἀπότμημα τριγωνικῆς με ἀπο-
τετμημένας τὰς γωνίας ταινίας λευκοῦ μαρμά-
ρου ἀποκεκρουμένης ἑκατέρωθεν. Ὑψ. 0.11,
μήκ. 0.195, πᾶχ. 0.118 μ. ὕψ. γραμμ. 0.053 μ.,
βυζαντινῶν χρόνων. Μ. Πατρῶν Α 182.

-- ΥΗΛΟ --

5 (Πίν. Η', α). Ἀπότμημα παρὰ τὴν ἀρι-
στερὰν πλευρὰν, ἄνω, πλίνθου λευκοφαίου μαρ-
μάρου. Ὑψ. 0.31, μήκ. 0.135, πᾶχ. 0.437 μ.
ἀναθύρωσις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὥσεως 0.077 μ.
ὕψ. γραμμ. στ. 1 0.063, στ. 2 0.056 μ.
Μ. Πατρῶν Α 176.

ο [- -]
ρ [- -]

Στ. 1 ἔχνη καθέτου κεραίας τοῦ 2ου γράμ-
ματος. Πιθανῶς τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου στί-
χου ὁμικρον εἶναι ἀρσενικὸν ἄρθρον καὶ ἢ
ἐπιγραφὴ Ἑλληνική.

6. Πωρόπλινθος φέρουσα κατὰ μήκος τῆς
κάτω πλευρᾶς βαθυσμένην ταινίαν (περιτένεια),
ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιφανείας ὥσεως τόρμον γόμφου
καὶ ὁπὰς συνδέσμων διπλοῦ Τ. Εὐρέθη κατὰ
τὴν ὀρυξιν τάφρου πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Παντα-
νάσσης καὶ ἀπόκειται εἰς τὸν χώρον τοῦ Ὡδείου.
Ὑψ. 0.58, μήκ. 0.88, πλ. 0.45 μ. ὕψος
γραμμ. 0.145-0.18 μ., τοῦ 4ου ἢ 3ου αἰ. π. Χ.
Φέρει κεχαραγμένα τὰ πρῶτα γράμματα τοῦ
ὀνόματος τοῦ ἐργολάβου ἴσως

ΛΟΥ

7 (Πίν. Ζ', α). Ἀπότμημα στήλης λευκοῦ
ἀσβεστολίθου ἀποκεκρουμένης πανταχόθεν.
Ὑψ. 0.19, πλ. 0.29, πᾶχ. 0.14 μ. ὕψ. γραμμ. στ. 1
0.04-0.045, λοιπῶν στίχων 0.022-0.024 μ.

SCRII

Patrenses M[essenii?]

Nicopolitani Pho[censes]

[D]ymenses C[orinthii?]

M[essenii] ἢ M[egarenses]· δυνατὰ καὶ
ἄλλαι συμπληρώσεις.

Pho[censes] μόνη δυνατὴ συμπλήρωσις.

C[orinthii], C[hii]· δυνατὰ καὶ ἄλλαι συμ-
πληρώσεις.

Διασώζονται ἐπὶ τοῦ λίθου τέσσαρα γράμματα τῆς τελευταίας λέξεως τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐπιγραφῆς, ἐν συνεχείᾳ δὲ διὰ μικροτέρων γραμμάτων εἶναι καταγεγραμμένα εἰς δύο τοῦλάχιστον στοιχοῦς τὰ ἔθνικα Ἑλληνικῶν πόλεων, ἄγνωστον, ἐὰν ὅλων καὶ ἄγνωστος ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὴν Ρώμην.

Ἡ ἐπιγραφή χρονολογεῖται μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Νικοπόλεως τὸ 30 π. Χ. παρὰ τοῦ Αὐγούστου διὰ τοῦ συνοικισμοῦ πόλεων Ἀκαρνικῶν κυρίως¹.

Αἱ Πάτραι φόρου ὑποτελὲς civitas stipendiaria καὶ ἐπ' ὀλίγον σύμμαχος πόλις civitas foederata περὶ τὸ 47 π. Χ., ὁπότε ἐδόθη εἰς αὐτὰς τὸ δικαίωμα νὰ κόψουν ἀργυρὰ νομίσματα. Μεταξὺ 16 καὶ 14 π. Χ. ὁ Αὐγουστος ἰδρύει εἰς τὰς Πάτρας τὴν ἀποικίαν Colonia Augusta Aroe Patrae².

Τὸ 67 π. Χ. εἰς τὴν Δύμην, ἥτις εἶχεν ἐρημωθῆ, ἐγκατέστησε πειρατὰς ὁ Πομπήιος. Ὁ ΠΛΙΝΙΟΣ (IV 5.13) ἀναγράφει αὐτὴν ἀποικίαν, ἥτις ἰδρύθη μετὰ 44 καὶ 27 π. Χ. Διότι χαλκοῦν νόμισμα τοῦ Καίσαρος φέρει τὴν ἐπιγραφὴν C(olonia) I(ulia) D(yme) καὶ ἄλλα τοῦ Αὐγούστου καὶ τοῦ Τιβερίου τὴν ἐπιγραφὴν C(olonia) I(ulia) A(ugusta) D(yme). Ὁ Αὐγουστος κατὰ τὸν ΠΑΥΣΑΝΙΑΝ (VII 17.5) προσήρτησε τὴν Δύμην εἰς τοὺς Πατρεῖς³.

Τὸ κοινὸν τῶν Φωκέων κατὰ τὸν ΠΑΥΣΑΝΙΑΝ (VII 16.9 κέ.) κατελύθη μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κορίνθου, συνεστήθη ὅμως ἐκ νέου καὶ ὑφίσταται μέχρι τοῦ 3ου αἰ. μ.Χ.⁴

8. (Πίν. Ζ', β). Πλίνθος τεφροῦ ἀσβεστολίθου ἀποκεκρουμένη δεξιᾷ, ἀριστερᾷ, ὀπίσω καὶ ἐν μέρει τὴν πρόσωπιν ἄνω εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς προσόψεως ὀρθογώνιον λάξευμα (σῶζ. μήκ. 0.24, βάθ. 0.08 μ.) ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὥσεως τόρμος γόμφου. Ὑψ. 0.255, μήκ. 0.61, πᾶχ. 0.455 μ. ὕψ. γραμμ. στ. 1 0.065, στ. 2 0.052 - 0.054, στ. 3 0.031 - 0.036 μ.

Ἀπόκειται εἰς τὸν χώρον τοῦ ἀρχαίου Ὠδείου.

M 4 γραμμ. ο Tu[l]lio - -

- n]ep.divi pronep[oti

Patrono

9. (Πίν. Ζ', γ). Ἀπότμημα μαρμαρίνης πλίνθου παρὰ τὴν ἄνω πλευρὰν, κατὰ μῆκος τῆς ὁποίας φέρει βαθυσμένην ταινίαν (περιτένειαν). Ὑψ. 0.12, μήκ. 0.165, πᾶχ. 0.09 μ. ὕψ. γραμμ. 0.064 μ. Μ. Πατρῶν Λ 181.

[- -] R BE [- -]

10. (Πίν. Ζ', δ). Μαρμαρίνη πλᾶξ ἀποκεκρουμένη τὴν δεξιὰν πλευρὰν καὶ τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν. Εὐρέθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ παραπλεύρως τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου πλινθοκτίστου οἰκοδομήματος. Ὑψ. 0.282, μήκ. 0.295, πᾶχ. 0.072 μ. ὕψ. γραμμ. στ. 1 0.038, στ. 2 καὶ 3 0.03 μ. Μ. Πατρῶν Λ 185.

- -] TELI [- -

- -] ulá vixi[t]

annos · xxx[¹/₂]

Στ. 1. Τὰ ἔχνη τοῦ 1ου γράμματος ἀνήκουν πιθανῶς εἰς Τ.

11. (Πίν. Η', γ). Ἀπότμημα παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν μαρμαρίνης πλακός ἐπὶ τῆς ἄνω πλευρᾷ ὁπὴ μετὰ τμήματος τοῦ μολυβδοχοημένου πειοειδοῦς συνδέσμου. Εὐρέθη εἰς Προάστιον (Μποζαῖτικα) Πατρῶν. Ὑψ. 0.24, μήκ. 0.20, πᾶχ. 0.065 μ. ὕψ. γραμμ. στ. 1 0.064, στ. 2 0.058 μ. Μ. Πατρῶν Λ 186.

MA [- -]

PRI [- -]

Φαρῶν

12. (Πίν. Θ', α). Ὀρθογώνιος στήλη λευκοῦ ἀσβεστολίθου ἀδρῶς εἰργασμένη τὸ ἐγκαταπηγνύμενον εἰς τὸ ἔδαφος κάτω τμήμα. Εὐρέθη ἐν θέσει Ξερόκαμπος εἰς ἀπόστασιν 800 μ. πρὸς Α. τοῦ Πρεβέδου, ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς τὸ χωρίον Ἑλληνικὸν (Μπούμπα). Ὑψ. 1.08, πλ. 0.59-0.62, πᾶχ. 0.135 μ. ὕψ. γραμμ. 0.036 - 0.038 Ο = 0.029 μ., τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. Μ. Πατρῶν Λ 173.

Τελέσαρχος

Ἀλκία

13. (Πίν. Ξ', γ). Στήλη λευκοῦ ἀσβεστολίθου ἐπιστεφομένη διὰ ζεύγους ἀναγλύφων διπλῶν ἐλίκων ἀποκεκρουμένη ἄνω, κάτω καὶ ἐν μέρει τὴν ἀριστερὰν αὐτῆς πλευρὰν ἐμπρός. Ὑψ. 0.355, πλ. 0.575, πᾶχ. 0.125 μ. ὕψ. γραμμ.

¹ S. ACCAME, Il dominio Romano in Grecia dalla guerra acaica ad Augusto, 216, 4.

² Πρβλ. WOODHEAD, Hesperia 28 1959, 281. ACCAME, ἔ. ἀ. 153 κέ.

³ ACCAME, ἔ. ἀ., 152.

⁴ ACCAME, ἔ. ἀ. 201 κέ.

0.047 - 0.050 0=0.041 μ., τοῦ 4^{ου} αἰ. π.Χ.
Μ. Πατρῶν Α 175.

Φαικύλος

Φαικύλος, ὑποκοριστικὸν τοῦ ὀνόματος Φαῖ-
κος, καὶ εἰς ἐπιγραφὴν ἐκ Κερκύρας RÖNNE-
FRASER, Boeotian and West Greek Tomb-
stones, 112 ἀρ. 4, καὶ 164.

14. (Πίν. Γ', α καὶ Θ', γ). Στήλη ἐκ λευκοῦ ἁ-
ββεστολίθου ἀκεραία μετ' ἐμβόλου καὶ προέχοντος
ἀετωματίου ἀποκεκρουμένη ἐν μέρει παρὰ τὸ
ἀριστερὸν ἀκρωτήριον. Εἰς τὸ τετράγωνον βά-
θυσμα μετὰ δύο δωρικῶν παραστάδων ἐκατέ-
ρωθεν ἔφερε γραπτὴν παράστασιν, τῆς ὁποίας
οὐδὲν ἔχνος διασώζεται. Εὐρέθη ἐν θέσει Κου-
τουλόραχη Πρεβέδου. Ὑψ. 0.84, πλ. 0.285-
0.325, πᾶχ. 0.075 μ. ὕψ. γραμμ. 0.011-0.013 μ.,
τοῦ 1^{ου} αἰ. π. Χ. Μ. Πατρῶν Α 187.

Ανκίσκα Εὐτύχου χαῖρε

Κάτωθεν τοῦ Σ εἶναι κεχαρᾶγμένον π.

15. (Πίν. Θ', β). Ἐπιτύμβιος στήλη λευκοῦ
ἁββεστολίθου μετ' ἀετωματίου ἐπὶ δύο δωρι-
κῶν παραστάδων στηριζομένη ἀποκεκρουμένη
τὸ μέσον ἀκρωτήριον. Ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ ὀρθο-
γωνίου βαθύσματος μετὰ τῶν παραστάδων
γραπτῆς παραστάσεως οὐδὲν διεσώθη. Εὐρέθη
εἰς θέσιν Στεφάνι παρὰ τὸ χωρίον Ἰσαρι Φα-
ρῶν. Ὑψ. 0.875, πλ. 0.385 - 0.425, πᾶχ.
0.075 μ. ὕψ. γραμμ. 0.015 - 0.018 μ., τοῦ
2^{ου} αἰ. π. Χ. Μ. Πατρῶν Α 189.

Στολὴ Περγένης χαῖρε

16. (Πίν. Η', β). Στήλη λευκοῦ ἁββεστολί-
θου ἀποκεκρουμένη ἐν μέρει τὴν ἄνω δεξιᾷ αὐτῆς
γωνίαν. Εὐρέθη εἰς τὸ χωρίον Ἰσωμα. Ὑψ. 0.61,
πλ. 0.365 - 0.425, πᾶχ. 0.115 μ. ὕψ. γραμμ.
0.053 - 0.058 μ. Μ. Πατρῶν Α 174.

Vibiae

Anato- le

Αἰγίου

17. (Πίν. Γ', α). Ἀπόθραυσμα πλακὸς λευκοῦ
μαρμάρου ἀποκεκρουμένης πανταχόθεν. Εὐρέθη
κατὰ τὰς ἐκσκαφὰς διὰ τὴν διάνοξιν ὁδοῦ εἰς
τὸν κάτω, πρὸς Β. τοῦ Γυμνασίου χῶρον. Ὑψ.
0.033, πλ. 0.111, πᾶχ. 0.019 μ. ὕψ. γραμμ.
0.027 - 0.03, τοῦ 2^{ου} αἰ. π. Χ. Μ. Πατρῶν
Α 192.

Ἡ[ρακλ[- -

Αἰγείρας

18. (Πίν. Γ', β). Πλάξ λευκοῦ ἁββεστολίθου
φέρουσα βαθυσμένην ταινίαν (περιτένεια) κατὰ
μῆκος ὅλων τῶν πλευρῶν, ἐπὶ δὲ τῆς ἄνω
πλευρᾶς ὀρθογώνιον τόρμον γόμφου καὶ ὁ-
πὰς πειοειδῶν συνδέσμων ἀποκεκρουμένη κάτω
καὶ δεξιᾷ ἐν μέρει. Ὑψ. 0.29, πλ. 0.585, πᾶχ.
0.12 μ. ὕψ. γραμμ. 0.015 - 0.018, τοῦ τελευ-
ταίου στίχου ὕψ. γραμμ. 0.023 μ., τοῦ α' ἡμί-
σεος τοῦ 2^{ου} αἰ. π. Χ. Μ. Πατρῶν Α 193.

Ἄ πόλις Πολύκαστον Λακλεί-

δα τὸ ἔλαιον ἀναθέντα, τὸ[v]

αὐτὰς εὐεργέταν ἀρετὰς ἐν[ε]

κεν καὶ εὐνοίας, ἃς ἔχων διετέλ[ει]

εἰς τε αὐτὰν καὶ τὸ κοινὸν τῶ[v] νυ

Ἀχαιῶν

Ἡ τιμητικὴ αὕτη ἐπιγραφὴ διὰ τὸν Πο-
λύκαστον Λακλείδα χρονολογεῖται ὀλίγον πρὸ
τῆς πτώσεως τῆς Κορίνθου.

Τὸ ἔλαιον ἀναθέντα καὶ εἰς παρομοίαν τι-
μητικὴν ἐπιγραφὴν ἐξ Ἀσωποῦ ἀνθέντα τὸ
ἔλαιον IG VI, 970 πρβλ. τὸ ἔλαιον θεῖναι
IG IV 597, 606 (Ἀργούς) παρέχειν ἔλαιον
(εἰς παλαίστρας, στάδια καὶ βαλανεῖα), ἔλαιο-
θετέω Syll³ 900.12.

19. (Πίν. Γ', γ). Ἀπότμημα παρὰ τὴν ἄνω
πλευρὰν πλακὸς λευκοῦ ἁββεστολίθου ἀποκε-
κρουμένη πρὸς τὰς ἄλλας πλευράς ἐπὶ τῆς ἄνω
πλευρᾶς (ἐπιφανείας ὥσεως) φέρει δύο ὀρθο-
γωνίους τόρμους γόμφου μετ' αὐλάκων μολυ-
βδοχοῖας καὶ ὀπὴν πειοειδοῦς συνδέσμου. Ὑψ.
0.315, μήκ. 0.535, πᾶχ. 0.14 μ., ὕψ. γραμμ.
0.012 - 0.014 μ. Μ. Πατρῶν Α 194.

Πλάξ III. Σελὶς 1.

--]ΥΤΤΙC X ν' * ν'. Τὰ δὲ λοι-

[π]ὰ τὰ τοιαῦτα κατὰ τὸ μέ-

[τ]ρον τοῦ χωρήματος λόγον

[γε]ρομένου πιπράσκεισθαι ὁ-

5 [φεῖ]λει. ΠΕΙΟΙC ἀπλόκων τοῦ γε-

[γε]νημένου ἴδους ἄπορα ΒΔ, ἰ-

[δῶ]ν καθαρίων λ(ίτρα) α' * ἰ', τοῦ μὴ

[γε]γεννημένου λ. α' * Γ'. Εἶδον-

[ς γεγε]νημένου ἄπορα ΒΔ, εἰ[δῶν]

10 [τρ]αχυτέρων λ. α' * [., τοῦ]

[μ]ὴ γεγενημένου [λ., *].

--]ων κερκίδων π[--]

--]ων κερκίδων π[--]

Σελὶς 2. Κεφ. 14

- 8 Ἀμαξα ξύλων γεγομ[ω]
μένη λίτρας ασ' * [ον']
Καμήλου γόμος ξύλων
λ. υ' [* ν']
- 10 Βουρδῶνος [γόμος ξύλων]
λ. τ' [* λ']

Ἡ ἐπιγραφή περιέχει ἀπόσπασμα τοῦ Ἑδίκτου τοῦ Διοκλητιανοῦ¹ de pretiis rerum venalium, διὰ τοῦ ὁποίου καθώρισε διατιμήσεις, τὴν ἀνωτάτην δηλ. τιμὴν maximum ἐκάστου εἵδους, τὸ ὁποῖον ἀναγράφεται ἐν αὐτῷ.

Ἐξ Αἰγείρας εἶναι γνωσταὶ καὶ δύο ἄλλαι πλάκες τοῦ Ἑδίκτου τοῦ Διοκλητιανοῦ, αἱ ὁποῖαι ἐξεδόθησαν παρὰ τοῦ ΣΤΑΗ, ΑΕ 1899, 147 κέ. = CIL III Suppl. 2328 58 - 59 (Ἐπιγρ. Μουσείου 10028 καὶ 10029 - 10031). Τὸ ἐν τῇ σελίδι II ἀπόσπασμα τῆς Αἰγειρατικῆς III πλακὸς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τοὺς στίχους 14,8 - 10 κατὰ τὴν παρὰ τῶν BLÜMNER - MOMMSEN ταξινομήσιν καὶ καταρίθμωσιν, ἐνῶ τὸ ἐν τῇ σελίδι I δὲν περιλαμβάνεται οὔτε εἰς τὸ λατινικὸν κείμενον, οὔτε εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν.

Σελ. 1, στ. 1 ΥΤΤΙΣ· μολονότι πολλαὶ λέξεις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τοῦ Διατάγματος τοῦ Διοκλητιανοῦ ἀναγράφονται συντετμημέναι καὶ ἀνορθόγραφοι, τὰ ὑπάρχοντα γράμματα ἐπιτρέπουν τὴν μόνην δυνατὴν συμπλήρωσιν διὰ τῆς λέξεως [β]οῦττις, ἥτις σημαίνει δοχεῖον κωνικοῦ σχήματος ΗΡΩΝ. Στερεομ. 2, 9 πρβλ. βούτη. Ὅτι δὲ τὸ παρὸν κεφάλαιον διαλαμβάνει περὶ δοχείων εἰκάζεται ἐκ τῆς φράσεως «κατὰ τὸ μέτρον τοῦ χωρήματος», ἥτις ἐρμηνεύεται «ἀναλόγως τῆς μονάδος χωρητικότητος», ὅτι πρέπει νὰ πωλῶνται τὰ λοιπὰ παρόμοια εἶδη.

Διὰ τοῦ μετὰ τὴν λέξιν αὐτὴν σημείου ὡς τὸ γράμμα χει μετὰ καθέτου τῆς δεξιᾶς κεραίας δηλοῦται πιθανῶς ἡ λίτρα. Ἐπειδὴ ὁμως προφανῶς ἀναφέρεται εἰς μέτρον χωρητικότη-

τος δοχείου, θὰ ἐλέγομεν, ὅτι σημαίνεται δι' αὐτοῦ ἡ λέξις χοῦς ὡς ἡ μόνη δι' αὐτοῦ τοῦ γράμματος ἀρχομένη μονὰς μετρήσεως ὑγρῶν, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς 1,515 λίτρας — ἂν καὶ τὸ ἐν χρήσει μέτρον πωλήσεως ὑγρῶν εἰς τὸ Διάταγμα τοῦ Διοκλητιανοῦ εἶναι ὁ ἑκτεὺς σημειούμενος εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν διὰ τοῦ γράμματος Ζ.

Στ. 3 - 5 λόγου γεγομένου κλπ.· πρβλ. 15,36 τὰ λοιπά... λόγου γεγομένου... πιπράσκεσθαι ὀφείλουσι καὶ 15,39· 19,6· 19,14^u· 19,25· 29,49.

Οἱ ἀπὸ τοῦ 5ου καὶ ἐξῆς στίχοι εἶναι δυσνόητοι. Καθορίζεται ἐν αὐτοῖς ἡ ἀνωτάτη κατὰ λίτραν τιμὴ εἵδους γεγεννημένου ἢ μὴ γεγεννημένου. Ἴσως δὲ τὴν ἐν ἀρχῇ τῆς παραγράφου (ἢ κεφαλαίου) λέξιν ΠΕΙΟΙΣ δέον νὰ ἀναγνώσωμεν πεί(λ)οις.

Στ. 9 - 10 εἰδῶν [τρ]αχυτέρων πρβλ. 5,1 ἰχθύος τραχέος· 19,8 ἐξ εἰδῶν τραχυτέρων· 22,3 ἐξ ἐρέας τραχυτέρας.

Μολονότι ἐφ' ἑκατέρου τῶν δύο τελευταίων στίχων τῆς σελίδος 1 ἀναγράφεται ἡ λέξις κερχίδων δὲν ὑπάρχοντες οἱ στίχοι αὐτοὶ εἰς τὸ κεφάλαιον 13 περὶ κερχίδων, τὸ ἀμέσως προηγούμενον τοῦ ἐν τῇ σελίδι 2 κεφαλαίου 14 περὶ φορτίων ἦτοι πάλιν, διότι τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν πρὸς τὰς δύο ἄλλας Αἰγειρατικὰς πλάκας I - II θὰ πρέπει μεταξὺ τῆς λέξεως κερχίδων καὶ τοῦ κεφαλαίου 14 περὶ φορτίων νὰ παρεμβάλλεται κενὸν 50 - 60 στίχων.

20. (Πίν. ΙΑ', α). Ἀπότμημα μικροῦ εὐρυστόμου χαλκοῦ ἀγγείου (φιάλης) παρὰ τὸν πυθμένα κοσμουμένου ἐσωτερικῶς διὰ πλαστικῶν ὀμοκέντρων δακτυλίων· ἐξωτερικῶς σώζονται τὰ ἔχνη συγκολλήσεως (διαμ. 0.025 μ.) τῆς βάσεως. Ἐν τῇ ἀποθήκῃ τοῦ Μουσείου Πατρῶν (X 104), ἄνευ ἄλλης ἐνδείξεως. Διαμ. 0.096 μ., γράμματα ἐκ στιγμῶν ἐντετυμμένων δι' ὀξέος ἐργαλείου, ὑψ. 0.008 - 0.01 μ., τοῦ 4ου αἰ. π. Χ.

Θεοκολῆον Ἀγῆσω(ν) Εὐβολλέος

Τὰ πρῶτα γράμματα τοῦ πατρωνύμου ἔχουν γραφῇ ὑψηλότερον.

Θεοκολῆον ἀντὶ θεοκολέων· ὁ μεταπλασμός εἰς ἡ τῶν εἰς εὐ ἀπαντᾷ εἰς ἐπιγραφὰς Φωκικὰς καὶ τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν· ποιήσασα RÜSCH, Grammatik der delphischen Inschri-

¹ Ἐξεδόθη παρὰ τῶν BLÜMNER - MOMMSEN, Maximaltarif des Diokletians, 1893. Εἰς τὴν παρὰ τῆς E. GRASER ἐπανεκδόσιν εἰς TENNEY FRANK, An Economic Survey of the Ancient Rome, τ. V, 307 κέ. ἀναγράφονται τὰ δημοσιευθέντα ἀποσπάσματα, εἰς τὰ ὁποῖα προσθετέον καὶ τὰ ἐξ Ἀργους καὶ Φαρῶν δημοσιευθέντα παρὰ J. BINGEN, BCH 77, 1953, 658 κέ. καὶ BCH 89, 1965, 173 κέ.

ften, ἀρ. 27· ποιήοισα BCH 22, 1898, 60 ἀρ. 568· συλῆοντες SGDI 2100, 2107, εἰς ἄλλην δ' Ἀχαϊκὴν ἐπιγραφὴν ὁ Αἰολικὸς τύπος αὐλῆν ΑΕ 1908, 96¹.

Ὁ θεοκόλος², ὑπερέτης τοῦ θεοῦ, ἱερεὺς, εἰς Δύμην καὶ Ὠλενον τῆς Ἀχαΐας εἶναι ὁ ἐπώνυμος ἄρχων, Syll³ 529· 530· 684· 139· προβλ. Syll³ 531. Ἐκ μιᾶς τῶν δύο αὐτῶν Ἀχαϊκῶν πόλεων προέρχεται πιθανῶς ἡ ἐπιγραφὴ.

Εὐβολλέος αἰολιστὶ ἀντὶ Εὐβουλέως προβλ. τὰ Αἰολικὰ βόλλα, βόλλας (βουλαῖος), βόλλεύω.

21. (Πίν. ΙΑ', β). Σταθμίον ὀρθογώνιον χαλκοῦν μεθ' ἧλου κατὰ τὸ τετρημένον μέσον, οὕτινος ἡ κυρτὴ κεφαλὴ καλύπτει ἐν μέρει τὴν χαρραχθεῖσαν ἐπιγραφὴν, ὥστε τὸ Ι κάτωθεν αὐτῆς ἔχει ἐπαναληφθῆ. Πάχ. 0.014, μήκ. 0.065 πλ. 0.059 μ· ὕψ. γραμμ. 0.014 - 0.021 μ., τοῦ 4ου αἰ. π. Χ. Μ. Πατρῶν Χ 105.

Διὸς

Προέρχεται ἀσφαλῶς ἐξ Ὀλυμπίας τοῦ τύπου Olympia, Inschriften, 810 Gruppe 19.

ΑΡΚΑΔΙΑΣ

1. (Πίν. Η', δ). Τὸ ἄνω τμήμα ἐπιτυμβίου στήλης λευκοῦ ἀσβεστολίθου μετὰ προσέχοντος ἀετωματίου· ἀποκεκρουμένη τὰ ἀκρωτήρια καὶ ἔμπρὸς ἐν μέρει παρὰ τὴν ἀριστερὰν αὐτῆς πλευρὰν. Εὐρέθη παρὰ τὸ χωρίον Νεοχώριον τῆς Κοινότητος Φλάμπουρα Καλαβρυτῶν, ἔνθα, ὡς πληροφοροῦμαι, ἀπύκειται καὶ τὸ κάτω τμήμα τῆς στήλης. Ὑψ. 0.58, πλάτ. 0.424-0.435, πάχ. 0.414-0.165. Ὑψ. γραμμ. στ. 1 0.019-0.022, 2 0.024 τοῦ 1ου π. Χ. αἰ. Μ. Πατρῶν Α 195

Λοχίτα Ἰαλία
χαῖρε

Πάου

2. Στήλη λευκοῦ ἀσβεστολίθου μετ' ἐπικράνου καὶ ἐμβόλου φερομένη ὡς ἀνεπίγραφος ὑπὸ Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, ΠΑΕ 1920, 127 καὶ Ἱστορία τῶν Καλαβρυτῶν, 54. Ἐντετοιχισμένη εἰς τὸ παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς Πάου ἐγγύτατα ὑπὲρ τὴν πηγὴν «Χάνι τοῦ Καλαθαῖ», ἀριστερᾷ τῆς κτιστῆς κλίμακος. Ὑψ. 0.735, πλ. 0.45, πάχ. 0.13 μ· ὕψ. γραμμ. 0.031 - 0.034 μ., τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 4ου αἰ. π. Χ.

Ἰερωσύνα
χαῖρε

Κλείτορος

3. (Πίν. Ε', α). Πλάξ ἀσβεστολίθου ἀποκεκρουμένη ἐν μέρει τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν. Εὐρίσκεται ἐν θέσει Γυναίκειο Χάνι ἐν τῷ ἀγρῷ Κων. Σκάρπα. Ὑψ. 1.23, πλ. 0.515, πάχ. 0.175 μ· ὕψ. γραμμ. 0.041 - 0.047 μ., τοῦ 1ου αἰ. μ. Χ.

- |όστρατε
- α|ρέτα
- α|ρίστα
χαίρετε

4. (Πίν. Ε', β). Ἐπιτύμβιος στήλη λευκοῦ ἀσβεστολίθου. Εὐρίσκεται ἐν θέσει Στὰ μνήματα. Ὑψ. 1.25, πλ. 0.805, πάχ. 0.14 μ· ὕψ. γραμμ. α 0.031 - 0.041, τοῦ 3ου αἰ. π. Χ., β 0.041 - 0.057 μ., τοῦ 1ου π. Χ. - 1ου αἰ. μ. Χ.

α Φιλίππα
Δαμάτριε χαίρετε
β Πεισία
χαῖρε

ΕΥΘΥΜΙΟΣ Ι. ΜΑΣΤΡΟΚΩΣΤΑΣ

¹ BECHTEL, Griechische Dialekte, II 129 § 73.

² ZIEHEN, RE VA, 1998 κέ.

α

β

γ

δ

α, β. Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀρκαδίας ἀριθ. 2, 3 καὶ γ, δ ἐξ Ἀχαΐας ἀριθ. 3, 4.

α - γ. Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀχαΐας ἀριθ. 14, 2, 18.

α

β

γ

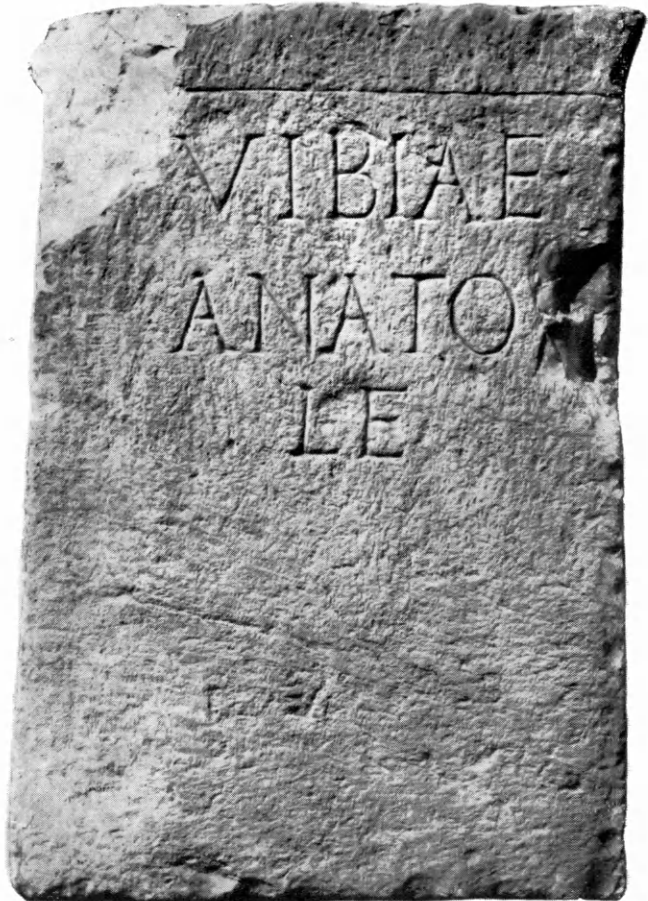

δ

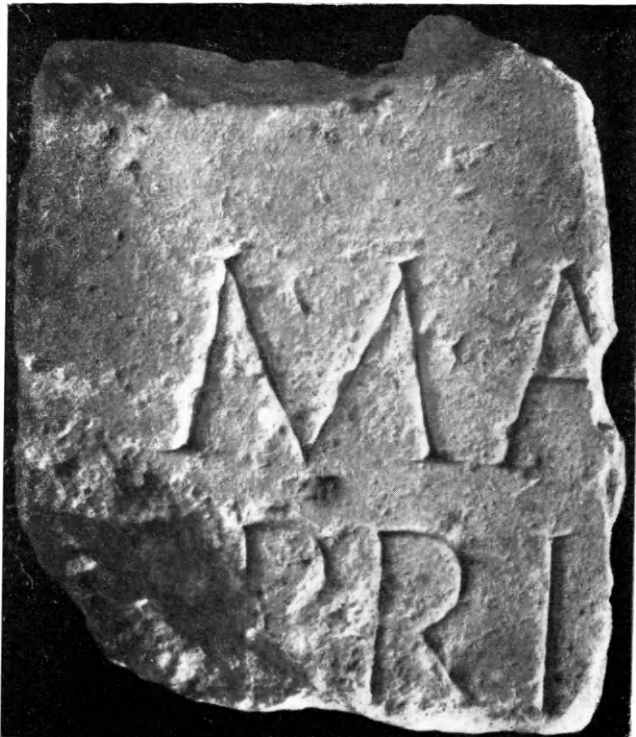
α - δ. Λατινικάι ἐπιγραφαί ἐξ Ἀχαΐας ἀριθ. 7 - 10.

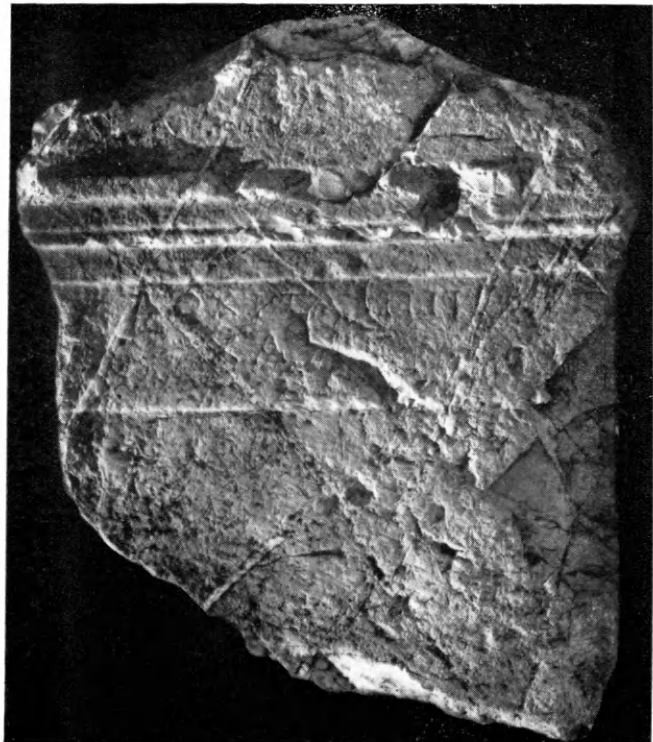
α

β

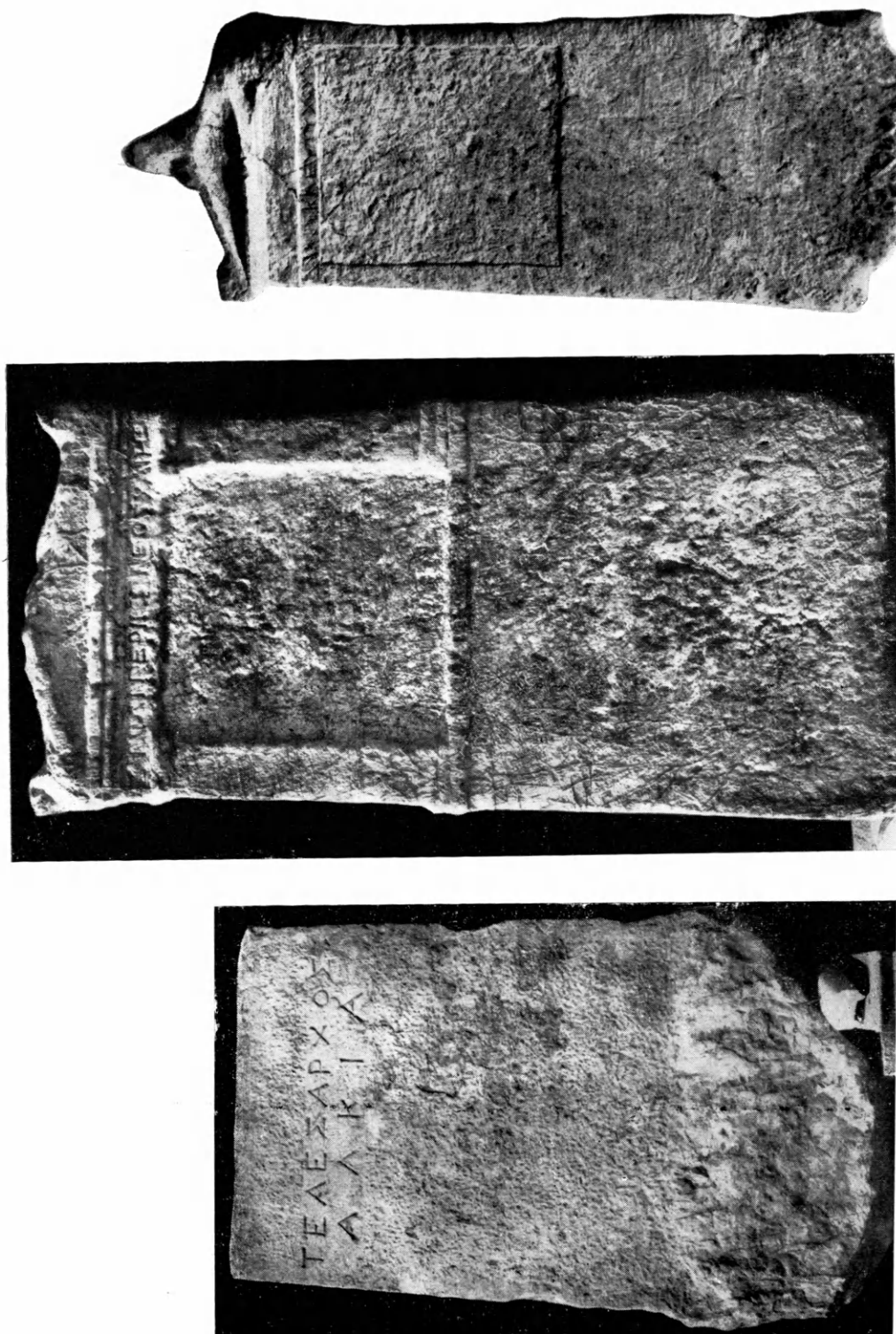

γ

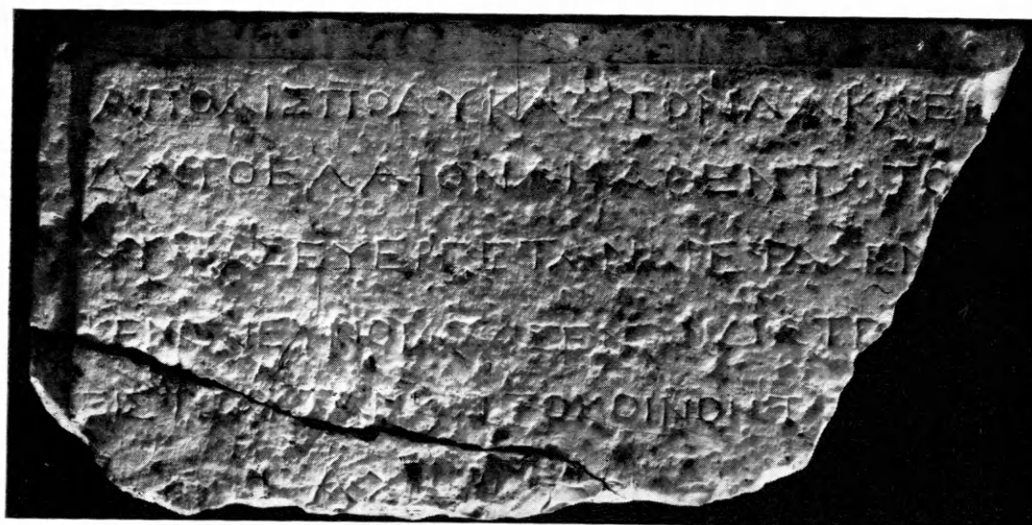
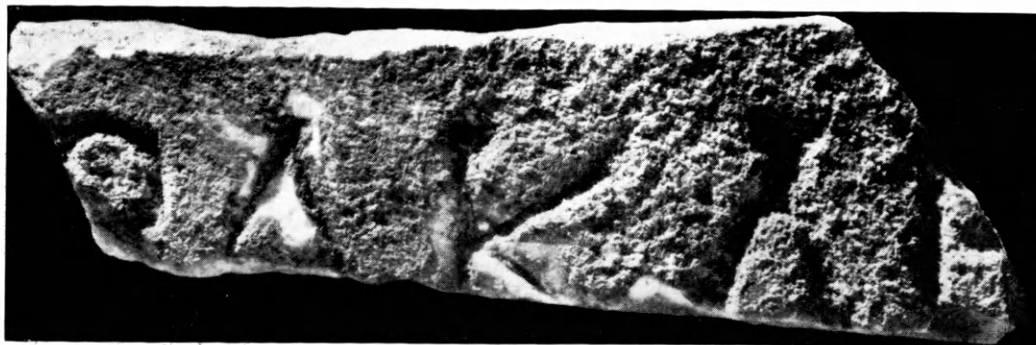

δ

α-γ. Ήπιγραφαι Ἀχαΐας ἀριθ. 5, 16, 11 καὶ δ ἐξ Ἀρχαδίας ἀριθ. 1.

α - γ. Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀγίας ἁρῆ. 12, 15, 14.

α - γ. Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀχαΐας ἀριθ. 17 - 19.

α, β. Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀχαΐας ἀριθ. 20, 21.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(1837 - 1967)

Α. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

	Δραχμαί
1. ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ (ΕΑ) 1837 - 1909, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ (ΑΕ) 1910-1967 (1-106: πβ. πινάκιον παρὰ < Β. Λεονάρδου >, Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος λεύκωμα, σ. 1-3). Σχῆμα 4ον.	—
Περίοδος Α΄: τόμος 1-16 (1837-1860): 1837 τεύχη 4 (Ὀκτώβριος, Νοέμβριος καὶ Δεκέμβριος α' καὶ β'), 1838-1841 (δὲν πωλοῦνται), 1842 (τεύχος 25 (δὲν πωλεῖται) Ἰανουάριος-Μάρτιος τεύχος 26, Ἀπρίλιος-Αὐγούστος), 1843-57 (δὲν ὑπάρχουν), 1858, τεύχος 50, 1859, τεύχος 51, 1860 (δὲν πωλεῖται): ἑκαστον τεύχος . . .	50.—
Περίοδος Β΄: τόμος 17-21 (1862-1874): 17(1862): τεύχη α'-ιβ' (τὰ τεύχη θ'-ιβ' ἐξεδόθησαν τῷ 1863): ἑκαστον τεύχος	50.—
18-21 (1869-1874): 18 (1869): τεύχος ιγ' 19 (1870): τεύχος ιδ' 20 (1872): τεύχη ιε' καὶ ις' (τὸ ις' ἐξεδόθη τῷ 1873) 21 (1874): τεύχος ις' ἑκαστον τεύχος . . .	50.—
Περίοδος Γ΄: τόμος 22-62 (1883-1923): 22-62 (1883-1923): 1883-1895, 1896-1904 (δὲν πωλοῦνται), 1905-1918: εἰς τόμος κατ' ἔτος (ἐκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος): ἑκαστος τόμος	300.—
1919-1923: εἰς τόμος κατ' ἔτος: ἑκαστος τόμος	300.—
Περίοδος Δ΄: τόμος 63 κέ. (1924 κέ.): 63-75 (1924-1936): 1924, 1925/6, 1927/8, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934/35, 1936: εἰς τόμος κατ' ἔτος: ἑκαστος τόμος	300.—
76 (1937): πανηγυρικὸς τόμος ἑκατονταετηρίδος εἰς 3 μέρη ἑκατὸν εἴκοσι περίπου τυπογραφικῶν φύλλων α' καὶ β' μέρος: ἑκαστος τόμος	600.—
γ' μέρος	150.—
77-91 (1938-1952): 1938, 1939/41, 1942/4, 1945/7, 1948/9, 1950/1, 1952: ἑκαστος τόμος	300.—
92/3 (1953-4): Εἰς μνήμην Γεωργίου Π. Οἰκονομοῦ Α' μέρος	350.—
Β' καὶ Γ' μέρος: ἑκαστος τόμος	300.—
94-102 (1955-1963): 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963: ἑκαστος τόμος	300.—
103 (1964)	—
104 (1965)	350.—
105-106 (1966-1967) (ὅπῃ ἐκτύπωνται)	—
Ἐδρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς τρίτης περιόδου ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Δαμπροπούλου: τόμος 1ος: 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες η' + στηλαὶ 550, 1902	240.—
2. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ 1837-1965 (ΠΑΕ 1-121: πβ. πινάκιον ἐν ΠΑΕ 1921, σ. 77-79).	

Δραχμαί.

Περίοδος Α': τόμος 1-13 (1837-1848/9): 1-3 (1837-1837/8, 1838/9): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν <τῆς Α'-Γ' συνεδριάσεως> τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. <Ἐκδοσις 1η>. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 93. 1840. (Δὲν πωλεῖται)	—
4 (1839/40): Πρακτικά τῆς Δ' συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. <Ἐκδοσις 1η>. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 77. 1840. (Δὲν πωλεῖται)	—
5 (1840/1): Πρακτικά τῆς Ε' Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. <Ἐκδοσις 1η>. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 87. 1841 (Δὲν πωλεῖται)	—
6 (1841/2): Πρακτικά τῆς Ζ' (γράφει: Ε') Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. <Ἐκδοσις 1η>. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842. (Δὲν πωλεῖται)	—
7-11 (1842/3-1846/7): Δὲν ἐξετυπώθησαν ἰδιαιτέρως	—
1-11 (1837-1846/7): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν <τῆς Α'-ΙΑ' Γενικῆς συνεδριάσεως> τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. (<Ἐκδοσις 2α>). Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, πίνאַξ 1. 1846 (1847) (Δὲν πωλεῖται).	—
12 (1847/8): Πρακτικά τῆς ΙΒ' Γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848. (Δὲν πωλεῖται)	—
13 (1848/9): Πρακτικά τῆς ΙΓ' Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849. (Δὲν πωλεῖται)	—
Περίοδος Β': τόμος 14-25 (1858/9-1869/70): 14 (1858/9): Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Σχῆμα 8ον, σελίδες α' + 43. 1859	15.—
15-25 (1859/60-1869/70): Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἐταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864), 1863/4 (δὲν πωλεῖται), 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7 (δὲν πωλεῖται), 1867/8, 1868/9, 1869/70. Σχῆμα 8ον ἕκαστον τεύχος	15.—
Περίοδος Γ': τόμος 26-74 (1870/1-1916/9): 26-74 (1870/1-1916/9): Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1870/1 (δὲν πωλεῖται), 1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5, 1876, 1877-1882, 1883-1884 (δὲν πωλοῦνται), 1885, 1886, 1887 (δὲν πωλεῖται), 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, (1894-1909 δὲν πωλοῦνται), 1910-1912, 1913 (δὲν πωλεῖται), 1914-15, 1916-9. Σχῆμα 8ον ἕκαστος τόμος	100.—
Περίοδος Δ': τόμος 75 κέ. (1920 κέ.): 75-107 (1920-1951): Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1920, 1921, 1922/4, 1925/6, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941/44, 1945/8, 1949, 1950, 1951. Σχῆμα 8ον ἕκαστος τόμος	100.—
108 (1952): 1952	250.—
109 - 110 (1953 - 1954): 1953, 1954 ἕκαστος τόμος	100.—
111 - 115 (1955-1959): 1955, 1956, 1957, 1958, 1959 ἕκαστος τόμος	150.—
116 (1960): 1960	400.—
117 (1961): 1961	150.—
118 (1962): 1962	200.—
119 (1963): 1963	250.—

120 (1964): 1964	Δραχμαὶ 200.—
121 (1965): 1965	350.—
3. ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ [ἐπιμελεία Ἀναστασίου Κ. Ὁρλάνδου]	
κατὰ τὸ ἔτος 1954	25.—
" " 1955	60.—
" " 1956	60.—
" " 1957 (ὅπὸ ἀνατύπωσιν)	—
" " 1958	75.—
" " 1959	80.—
" " 1960, 1961	120.—
" " 1962, 1963, 1964, 1965, 1966: ἑκατὸν τεύχος	100.—

Β'. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

4. Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Φυλλάδιον 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες ια' + 22 + 5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον· τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον 15.—
5. Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας ἢ ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου, γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Σχῆμα 4ον, σελίδες 12, πίνακες 8. 1853. (Δὲν πωλεῖται) —
6. Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι. Φυλλάδιον α' (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες β' + 34, πίνακες 9. 1860. 15.—
7. **Εὐθύμιος Καστόρχης**: Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ιδρύσεως αὐτῆς τῷ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευταῖου. Σχῆμα 8ον, σελίδες ς' + 130. 1879. (Δὲν πωλεῖται). 15.—
- 7^Α. Κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. (Τεύχος 1ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 124, 1887. (Τεύχος 2ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 126. 1906. (Δὲν πωλοῦνται). —
8. **A. G. Lolling**: Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ μουσείου· τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, τεύχος α': Ἀρχαῖαι ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σελίδες η' + στήλαι 152 + η', πίναξ 1. 1899 54.—
9. **Π. Καββαδίας**: Τὸ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίνακες 10, ὧν εἰς τοπογραφικὸς. 1900 (Δὲν πωλεῖται) —
10. **Π. Καββαδίας**: Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ιδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900. Σχῆμα 8ον, σελίδες 115. 1900 15.—
- 10^Α. **Βαλέριος Στάης**: Τὰ εὐρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθήρων (= AE 1902, στήλη 145-173/4), εἰκόνες 21, πίνακες 8 (παρένθετοι) + 11. (Δὲν πωλεῖται) —
11. *Comptes rendus du Congrès international d'archéologie, 1ère session: Athènes 1905*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκόνων. 1905 50.—
12. Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος· τόμος 1ος: Γλυπτὰ ἐκ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (συντάκται: **Καββαδίας, Καστριώτης, Κουρουνιώτης, Lechat, Λεονάρδος, Schrader, Schroeder, Στάης, Σωτηριάδης, Wolters**). Σχῆμα 4ον, σελίδες β' + στήλαι 118, πίνακες 36 (ἀρ. 1-33). 1906 120.—
13. **P. Kanvadias + G. Kawerau**: Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890. **Π. Καββαδίας + Γ. Καβεράου**: Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκρο-

	Δραχμαὶ
πόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890· Ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστὶ. Σχῆμα φύλλου, στήλαι 150+σελίδες 2, εἰκόνες 14, πίνακες 13. 1906-1907	300.—
14. Χρῆστος Τσουντίας · Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου. Σχῆμα 4ον, στήλαι ιϛ'+432, εἰκόνες 312, πίνακες 47. 1908	300.—
15. Γεώργιος Α. Παπαβασιλείου · Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν. Σχῆμα 4ον, στήλαι β'+108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910	90.—
16. Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης · Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσοῦρας· Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911	30.—
16 ^Α . 〈Βασίλειος Λεονάρδος〉 · Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἀναγραφὴ. Σχῆμα 4ον, σελίδες 4. 1912. (Δὲν πωλεῖται)	—
16 ^Β . 〈Βασίλειος Λεονάρδος〉 · Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος λεύκωμα. Σχῆμα 4ον, σελίδες 8. 1912 (Δὲν πωλεῖται)	—
17. Γεώργιος Π. Οἰκονόμος · Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας· τεύχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915	45.—
18. Γεώργιος Κ. Γαρδίκας · Μελετήματα ἀρχαιολογικά. Σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1915.	450
19. Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος · Τοπογραφία τῶν Δελφῶν· τεύχος 1ον. Σχῆμα 8ον, σελίδες 113, εἰκόνες (παρένθετοι) 11, πίνακες 3. 1912-1917	15.—
20. Βαλέριος Στάης · Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. Σχῆμα 8ον, σελίδες 55, εἰκόνες 14, πίνακες 5. 1920 (Δὲν πωλεῖται)	—
21. Georgius P. Oeconomus · <i>De profusionum receptaculis sepulcralibus inde ab antiquissimis temporibus usque ad nostram fere aetatem usitatis</i> . Σχῆμα 8ον, σελίδες 63, εἰκόνες 17. 1921	18.—
22. Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος · Ὁ ἀποτυμπανισμός, συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 144, εἰκόνες 21, ὧν 7 παρένθετοι. 1923	30.—
23. Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλος · Γραπταὶ στήλαι Δημητριάδος-Παγασῶν. Σχῆμα 2ον, σελίδες 179, εἰκόνες 203, πίνακες παρένθετοι 7, πίνακες ἐν τέλει ἐγχρωμοὶ 10. 1928	450.—
24. Γεώργιος Ε. Μυλωνᾶς · Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. Σχῆμα 8ον, σελίδες 174, εἰκόνες 86, πίνακες 2, γεωγραφικοὶ χάρται 3. 1928	—
25. Ἰωάννης Γ. Γεννάδιος · Ὁ Λόρδος Ἐλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς 1400 - 1837. Σχῆμα 8ον, σελίδες κϛ'+257, πίνακες 5. 1930	75.—
26. Ἰωσήφ Χατζιδάκης · Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Κρήτῃ. Σχῆμα 8ον, σελίδες 74. 1931	18.—
26 ^Α . Γεώργιος Σωτηρίου · Χριστιανικαὶ Θῆβαι (= ΑΕ 1929). Σχῆμα 4ον, σελίδες 256, εἰκόνες 270, πίνακες 5. 1931	300.—
27. 〈Γεώργιος Π. Οἰκονόμος〉 · Τὸ ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἑκατονταετίαν 1837-1937, ἐν ἀλφαριθμητικῇ διατάξει. Σχῆμα 8ον, σελίδες 104. 1938	40.—
28. Γεώργιος Π. Οἰκονόμος · Τὰ ἑκατὸν ἔτη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Λόγος πανηγυρικὸς τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου, ῥηθεὶς τῇ 23ῃ Ὀκτωβρίου	

Δραχμαὶ

- 1938 ἐν τῷ Παρθενῶνι κατὰ τὴν πηνηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς Ἑκατονταετηρίδος. Σχῆμα 4ον, σελίδες 14 [1942] 10.—
- 28^A. Λεύκωμα τῆς Ἑκατονταετηρίδος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1837-1937. Σχῆμα 4ον, 62+(51). Ἐν Ἀθήναις [1937-1952]. (Δὲν πωλεῖται) —
29. **Νικόλαος Μ. Κοντολέων**. Τὸ Ἐρέχθειον ὡς οἰκοδόμημα χθονίας λατρείας. Σχῆμα 8ον, σελίδες δ'+102, εἰκὼν 1. 1949 50.—
30. **Φοῖβος Δ. Σταυρόπουλος**. Ἡ Ἀσπίς τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου τοῦ Φειδίου. Σχῆμα 8ον, σελίδες η'+84, εἰκόνες 31, παρένθετος πίναξ 1. 1950 50.—
31. **Ἀνδρέας Συγγόπουλος**. Συλλογὴ Ἑλένης Ἀ. Σταθάτου. Κατάλογος περιγραφικὸς τῶν εἰκόνων, τῶν ξυλογλύπτων καὶ τῶν μεταλλίνων ἔργων τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν μετὰ τὴν Ἀλωσιν χρόνων. Σχῆμα 4ον, σελίδες η'+47, πίνακες 27. 1950 140.—
32. **Κωνσταντῖνος Θ. Συριόπουλος**. Ὁ Στερεοβάτης τοῦ Παρθενῶνος. Σχῆμα 8ον, σελίδες ς'+131, εἰκόνες 8. 1951 60.—
33. **Κωνσταντῖνος Α. Ρωμαῖος**. Κέραμοι τῆς Καλυδῶνος. Συμβολὴ εἰς ἀκριβεστέραν θεώρησιν τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Σχῆμα 4ον, σελίδες ς'+144, εἰκόνες 76. 1951 200.—
34. **Μάρκελλος Μισός**. Ἀρχαϊκὴ προσωπογραφία. Σχῆμα 8ον, σελίδες 211. 1952 120.—
35. **Γεώργιος καὶ Μαρία Σωτηρίων**. Ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης. Κείμενον καὶ λεύκωμα. Σχῆμα 4ον, σελίδες ιβ'+278, εἰκόνες 98, πίνακες VII+102. 1952. 250.—
36. **Ἀναστάσιος Κ. Ὁρλάνδος**. Ἡ ξυλόστεγος παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ τῆς μεσογειακῆς λεκάνης. Σχῆμα 4ον. Τόμ. Α' (1952)+Β' (1954), σελίδες 605+κη', εἰκόνες 549, πίνακες Α+Β καὶ «Εὐρετήριον» τοῦ Α' καὶ Β' τόμου (1957), σελίδες 136 500.—
37. **Ἀναστάσιος Κ. Ὁρλάνδος**. Τὰ ἐλικά δομῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ οἱ τρόποι ἐφαρμογῆς αὐτῶν κατὰ τοὺς συγγραφεῖς, τὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὰ μνημεῖα. Τχ. 1ον. Τὸ ξύλον καὶ ὁ πηλός. Σχῆμα 4ον, σελίδες 154. 1955 150.—
- Τχ. 2ον. Τὰ μέταλλα, τὸ ἐλεφαντοστοῦν, τὰ κονιάματα καὶ οἱ λίθοι, σελίδες 426, 1959-60 350.—
38. **Νικόλαος Κ. Μουτσόπουλος**. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων τῆς Γορτυνίας. Σχῆμα 8ον, σελίδες ις'+238, εἰκόνες 142. 1956. 100.—
39. **Γεώργιος Ἐ. Μυλωνᾶς**. Ὁ πρωτοαττικὸς ἀμφορεὺς τῆς Ἑλευσίνος. Σχῆμα 4ον. Σελίδες ις'+135, πίνακες 16 καὶ ἑγχρωμοὶ Α+Β. 1957. 270.—
40. **Ἀνδρέας Συγγόπουλος**. Σχεδιάσμα ἱστορίας τῆς θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς μετὰ τὴν Ἀλωσιν. Σχῆμα 4ον, σελίδες μς'+380, πίνακες 72. 1957 500.—
41. **Ἰωάννα Κ. Κωνσταντίνου**. Ρυθμοὶ κινήσεων καὶ λοξαὶ στάσεις εἰς τὴν ἀρχαιότεραν ἑλληνικὴν πλαστικὴν. Σχῆμα 8ον, σελίδες ια'+58, πίνακες 16. 1957 50.—
42. **Νικόλαος Μ. Βερδελῆς**. Ὁ πρωτογεωμετρικὸς ρυθμὸς τῆς Θεσσαλίας. Σχῆμα 8ον, σελίδες η'+102, πίνακες 15. 1958 60.—
43. **Ἰωάννης Δ. Κοντῆς**. Τὸ ἱερόν τῆς Ὀλυμπίας κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα. Σχῆμα 8ον, σελίδες η'+120, πίνακες 17. 1958 60.—
44. **Βασίλειος Γ. Καλλιπολίτης**. Χρονολογικὴ κατάταξις τῶν μετὰ μυθολογικῶν παραστάσεων ἀττικῶν σαρκοφάγων τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Σχῆμα 8ον, σελίδες 79+πίνακες 6. 1958 50.—
45. **Χαρίκλεια Μπάρλα**. Μορφή καὶ ἐξέλιξις τῶν βυζαντινῶν κωδωνοστασίων. Σχῆμα 8ον, σελίδες 52+πίνακες 14. 1959 40.—
46. **Γεώργιος Σ. Δοντᾶς**. Εἰκόνες καθημένων πνευματικῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τέχνην. Σχῆμα 8ον, σελίδες 108+πίνακες 40. 1960. 80.—
47. **Δημήτριος Λαζαρίδης**. Πήλινα εἰδώλια Ἀβδόρων. Σχῆμα 8ον, σελίδες 83+πίνακες 34. 1960 75.—

	Δραχμαί
48. Σέμνη Καρούζου · Τὰ ἀγγεῖα τοῦ τύμβου I τοῦ Ἀναγυροῦντος. Σχῆμα 4ον, σελίδες ις' + 140, πίνακες 93 καὶ 9 ἑγχρωμοί. 1963.	550.—
49. Χρυσούλα Καρδαρά · Ροδιακὴ ἀγγειογραφία. Σχῆμα 4ον, σελίδες ια' + 310. παρὲνθ. πίν. Α + Β, πίνακες 14. 1963.	325.—
50. Νικόλαος Δρανδάκης · Ὁ Ἑμμανουὴλ Τζάνε Μπουνιαλῆς θεωρούμενος ἐξ εἰκόνων του σωζομένων κυρίως ἐν Βενετίᾳ. Σχῆμα 8ον, σελίδες η' + 182, πίνακες 70. 1962.	100.—
51. Κωνσταντῖνος Θ. Συριόπουλος · Ἡ προϊστορία τῆς Πελοποννήσου. Σχῆμα 8ον, σελίδες XLVIII + 633. 1964	350.—
52. Ἀναστάσιος Κ. Ὁρλάνδος · Ἡ Παρηγορήτισσα τῆς Ἀρτης. Σχῆμα 4ον, σελίδες 183, πίνακες 30 (1-20 ἑγχρωμοί), μετὰ συντόμου γαλλικῆς μεταφράσεως ἐκ σελίδων XLII. 1963· ἄδետον	600.—
	δεμένον 660.—
53. Σωτ. Γ. Δάκαρης · Οἱ γενεαλογικοὶ μῦθοι τῶν Μολοσσῶν Σχῆμα 8ον, σελίδες β' + 169, πίνακες 5. 1964	160.—
54. Χαριστήριον εἰς Ἀ. Κ. Ὁρλάνδον · Τόμ. Α'. 1965	400.—
	Τόμ. Β' καὶ Γ' ἕκαστος τόμος 400.—
	Τόμ. Δ'. (ὕπὸ ἐκτύπωσιν) —
55. Ἀριστείδης Πασαδαῖος · Ἐπὶ δύο βυζαντινῶν μνημείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγνώστου ὀνομασίας. Σχῆμα 4ον, σελίδες 108, παρὲνθετοι πίνακες Α' - ΚΖ', πίνακες 16	220.—
56. Στυλιανὸς Ἀλεξίου · Ὑστερωμινωικοὶ τάφοι λιμένος Κνωσοῦ (Κατσαμπᾶ) (ὕπὸ ἐκτύπωσιν)	—
57. Φώτιος Μ. Πέτσας · Ὁ τάφος τῶν Δευκαδίων. Σχῆμα 4ον, σελίδες 192, παρὲνθετοι πίνακες 3, ἑγχρωμοὶ πίνακες Α-Ι, πίνακες 45.	250.—
58. Ἀναστάσιος Κ. Ὁρλάνδος · Ἡ ἀρκαδικὴ Ἀλίφειρα (ὕπὸ ἐκτύπωσιν)	—
59. Ἑμμανουὴλ Πρωτοψάλτης · Ἱστορικὰ ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἀρχαιοτήτας καὶ λοιπὰ μνημεῖα τῆς Ἱστορίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Καποδίστρια	—

Γ'. ΑΡΧΑΙΟΙ ΤΟΠΟΙ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος · Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν. Σχῆμα 16ον, σελίδες 144, εἰκόνες 100, χάρται 3. 1935. (Δὲν πωλεῖται)	—
2. Κ. Κουρουνιώτης · Eleusis. A Guide to the Excavations and the Museum. Σχῆμα 16ον, σελίδες 127, εἰκόνες 71, χάρτης 1. 1936.	56.—
3. Νικόλαος Μ. Κοντολέων · Ὁδηγὸς τῆς Δήλου. Σχῆμα 16ον, σελίδες 185, εἰκόνες 109, χάρτης 1. 1950	45.—

Δ'. ΑΛΛΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

1. Ὁργανισμὸς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. (Τεῦχος 1ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 16. 1848. (Τεῦχος 2ον), σχῆμα 19ον, σελίδες 8. 1876. (Τεῦχος 3ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1894. (Τεῦχος 4ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1896. (Τεῦχος 5ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1899. (Τεῦχος 6ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 41. 1912. (Δὲν πωλοῦνται)	—
2. Ὁ περὶ ἀρχαιοτήτων νόμος καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτὸν ἐγκύκλιοι ὑπουργικαὶ καὶ ἄλλα τινα, ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πρὸς χρῆσιν τῶν κατὰ τὸ Βασιλεῖον ἀρχῶν καὶ αὐτῶν τῶν πολιτῶν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 43. 1872. (Δὲν πωλεῖται)	—
3. Νέος Ὁργανισμὸς καὶ ἐσωτερικὸς κανονισμὸς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Σχῆμα 8ον, σελίδες 51, 1956. (Δὲν πωλεῖται)	—

Ἐξεδόθη ὁ παρὼν (103) τόμος τῇ 5ῃ Ἰουνίου 1967

